

การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ
ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ปริญญานิพนธ์

ของ

ไพรัช มณีโชติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

กุมภาพันธ์ 2551

การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ
ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

บทคัดย่อ
ของ
ไพรัช มณีโชติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร
กุมภาพันธ์ 2551

ไพรัช มณีโชติ. (2551). การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.องอาจ นัยพัฒน์, รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัยวงษ์ใหญ่,
อาจารย์ ดร.อรสุดา เจริญรัต.

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวิธีดำเนินการวิจัย 2 ระยะ

ระยะที่ 1 เป็นการดำเนินงานในเชิงคุณภาพ มีการดำเนินการ 1 ตอน ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ แบ่งการดำเนินงานเป็น ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ และเอกสารที่เป็นพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ขั้นที่ 2 กำหนดกรอบการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริได้ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ ขั้นที่ 3 สังเคราะห์เอกสารที่คัดเลือกมา ได้แก่ พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส จำนวน 60 องค์ และโครงการตามพระราชดำริ จำนวน 8 โครงการ ขั้นที่ 4 สร้างตัวบ่งชี้ โดยการนำประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ตามกรอบการพัฒนาตัวบ่งชี้นี้ มาสร้างเป็นตัวบ่งชี้ ได้ 5 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อยและ 76 ตัวบ่งชี้

ระยะที่ 2 ใช้วิธีดำเนินงานในเชิงปริมาณ แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน เพื่อประเมินความตรง ความชัดเจน และความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ ด้วยการวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้อง โดยจะคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป พบว่าตัวบ่งชี้ทุกตัวบ่งชี้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ ตอนที่ 3 การศึกษาระดับของผลการปฏิบัติ พบว่าแต่ละตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 สามารถปฏิบัติได้ในระดับมาก (3.50 – 4.49) ทุกตัวบ่งชี้

ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อย และ 76 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านหลักสูตร ได้แก่ มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพภูมิ – สังคม ของท้องถิ่น จำนวน 7 ตัวบ่งชี้ 2) องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง จำนวน 3 ตัวบ่งชี้ พัฒนาทักษะผู้เรียน จำนวน

6 ตัวบ่งชี้ ใ้สื่อและแหล่งเรียนรู้ จำนวน 4 ตัวบ่งชี้ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 4 ตัวบ่งชี้ 3) องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของครู ได้แก่ เป็นผู้มีความรู้ จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ เป็นตัวแบบคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ 4) องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ มีความสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ จำนวน 3 ตัวบ่งชี้ มีความรู้ จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ มีคุณธรรม จำนวน 3 ตัวบ่งชี้ และมีทักษะในการดำรงชีวิต จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ 5) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ การมีส่วนร่วม จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ การฟังตนเอง จำนวน 6 ตัวบ่งชี้ และการติดตามประเมินผล จำนวน 4 ตัวบ่งชี้

A DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL INDICATORS FOR THE ROYAL INITIATIVES BY
HER ROYAL HIGHNESS PRINCESS MAHA CHAKRI SIRINDHORN

AN ABSTRACT
BY
PAIRAHT MANEECHOTE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Education Degree in Research and Curriculum Development
at Srinakharinwirot University

February 2008

Pairaht Maneechote. (2008). *A Development of Educational Indicators for The Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn*. Dissertation, Ed.D. (Research and Curriculum Development). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Asst. Prof. Ong-Art Naiyapatana, Assoc. Prof. Dr. Wichai Wongyai, Dr. Orasuda Charoenrath.

The objective of this research was to develop educational indicators for the royal highness Princess Maha Chakri Sirindhorn. Three stages of research were conducted as follows:

In the first stage, Development of Educational Indicators were defined into four phases. Firstly, Royal Address of Her Royal Highness and The Projects initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn were reviewed. Secondly, The education initiated by Her Royal Highness were collected at five factors; Curriculum, Instruction, Instructor qualities, Learner qualities, and Administration. Thirdly, Royal Address of Her Royal Highness and The Projects initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn were synthesized. Lastly, Educational Indicators were developed; 5 factors, 14 sub-factors and 76 indicators.

In the two stage, the quality of educational indicators was investigated. It was found that the 3 Experts' opinions agreed that educational indicators in all factors were enough accurate and possible to be in action.

In the last stage, the level of activity investigation in the Border Patrol Police school area 13, 14. It was found that all of education indicators were highly in action.

The research result has shown that educational indicators initiated by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn were comprised of 5 factors, 14 sub-factors and 76 indicators. They were divided into 1) Curriculum consisting of 1 sub-factor: 7 indicators. 2) Instruction consisting of 4 sub-factors; 3 indicators of Integrated Learning, 6 indicators of learner development, 4 indicators of educational media, 4 indicators of lifelong learning promotion. 3) Instructor qualities consisting of 2 sub-factors: 6 indicators of expert, 12 indicators of moral. 4) Learner qualities consisting of 4 sub-factors: 3 healthy indicators, 5 indicators of learner person, 3 indicators of moral, 6 indicators of life-skill.

5) Administration consisting of 3 sub-factors: 6 indicators of cooperation, 6 indicators of self-sufficiency, 4 indicators of evaluation.

การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ
ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ปริญญานิพนธ์

ของ

ไพรัช มณีโชติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

กุมภาพันธ์ 2551

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

สยามบรมราชกุมารี

ของ

นายไพรัช มณีโชติ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

วันที่ เดือน พ.ศ. 2551

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. องอาจ นัยพัฒน์)

(ดร. สมเกียรติ ชอบผล)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. องอาจ นัยพัฒน์)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. อรสุดา เจริญรัตน์)

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. อรสุดา เจริญรัตน์)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. มนัส บุญประกอบ)

ประกาศคุณูปการ

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับความเมตตาจากอาจารย์หลายท่าน ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ องอาจ นัยพัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ วิชัยวงษ์ใหญ่ และท่านอาจารย์ ดอกเตอร์ อรสุดา เจริญรัก ที่ได้ให้ความเมตตาให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางและเอื้ออำนวยในทุกๆ ด้าน แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างสูงตั้งแต่เริ่มต้นของการทำวิจัย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ พิธิษฐ์ วรอุไร รองศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ กรรณิการ์ สัจกุล และดอกเตอร์ จักรกฤษณ์ ทองทับ ที่ได้เมตตาช่วยเหลือในการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ อาจารย์ ดอกเตอร์ มนัส บุญประกอบ อาจารย์ ดอกเตอร์ ราชันย์ บุญธิมา และอาจารย์ ดอกเตอร์ อุไร จักรตรีมงคล ได้ประเมินคุณภาพของแบบสอบถาม และคณะครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลนคร เขต 1 ที่ให้ความช่วยเหลือในการทดลองเครื่องมือการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ผู้กำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 ที่อนุญาตให้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มเป้าหมายเพื่อการวิจัยครั้งนี้ คณะครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 ที่สละเวลาให้ข้อมูลทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างมาก

คุณประโยชน์แห่งการวิจัยในครั้งนี้ ขอบูชาพระคุณ บิดา มารดา และครูบาอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสพวิชาการและประสบการณ์ให้กับผู้วิจัย ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมาตลอด และที่สำคัญที่สุดของการวิจัยครั้งนี้คือ ถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่ผู้วิจัยอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ได้นำพระราชโอรส พระราชด้ารส ปาฐกถา และโครงการตามพระราชดำริมาสังเคราะห์เพื่อการวิจัย

ไพรัช มณีโชติ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
ความสำคัญของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
การจัดการศึกษาของไทย.....	10
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน.....	15
การดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน.....	23
โครงการตามพระราชดำริ	27
แนวพระราชดำริเรื่องการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส.....	37
พระราชโอรส ปาฐกถา และพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชน... เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39 45
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้.....	49
ความหมาย ลักษณะ ประเภทและประโยชน์ของตัวบ่งชี้.....	49
กระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้.....	51
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	54
แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน.....	63
วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน.....	63
ขั้นตอนของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน.....	63
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	65

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	70
ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้.....	71
ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้.....	73
ตอนที่ 3 การศึกษาระดับปฏิบัติตามตัวบ่งชี้.....	74
4 การนำเสนอข้อมูล.....	80
ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้.....	80
1. ผลการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี...	80
2. ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระ ราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริ.....	215
3. ผลการสังเคราะห์ผลจากการแปลผลการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ และผลการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ.....	245
4. สรุปผลการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	269
ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	275
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาระดับของผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	282
ตอนที่ 4 คู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	289

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	302
สรุปผล.....	305
อภิปรายผล.....	310
ข้อเสนอแนะ.....	317
บรรณานุกรม.....	319
ภาคผนวก.....	325
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	346

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 การเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้กับวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน.....	65
2 จำนวนพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริที่คัดเลือกมาใช้ในการสังเคราะห์	72
3 รายชื่อโรงเรียนและจำนวนครูที่ใช้เป็นหน่วยการวิเคราะห์.....	76
4 ขั้นตอนการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	77
5 ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตาม พระราชดำริ.....	180
6 ผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ด้านหลักสูตร....	219
7 ผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	223
8 ผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้การสังเคราะห์ ด้านคุณลักษณะของครู.....	229
9 ผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้การสังเคราะห์ ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน.....	233
10 ผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้การสังเคราะห์ ด้านการบริหารจัดการ.....	241
11 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านหลักสูตร....	246
12 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านการจัด กิจกรรมการเรียนรู้.....	248
13 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านคุณลักษณะ ของครู.....	253
14 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านคุณลักษณะ ของผู้เรียน.....	257
15 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้าน การบริหารจัดการ.....	263

บัญชีตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
16 แสดงองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้การจัดการศึกษา ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	270
17 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง.....	275
18 แสดงระดับของผลการปฏิบัติงานตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.....	282

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

สรุปกรอบแนวทางในการวิจัย.....	69

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเป็นเข็มทิศนำทางในการพัฒนาสังคมไทย ซึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 6 ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ไว้ในมาตรา 7 ว่าต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม และของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สำหรับหลักการจัดการศึกษาได้กล่าวไว้ในมาตรา 8 ว่าให้ยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิและโอกาสทางการศึกษาไว้ในมาตราที่ 10 วรรคหนึ่ง ว่าการจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 6) และถือว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญยิ่งที่ได้บัญญัติไว้อย่างสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 43 วรรคหนึ่ง ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (สำนักนายกรัฐมนตรี. 2541: 10)

การให้ความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสในปัจจุบันสามารถทำได้หลายวิธีการ อาทิ กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เท่าเทียมกันทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ส่งเสริมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วยการสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาแก่เด็กก่อนเกณฑ์และเด็กในวัยเรียนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ยังได้มีการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมชุมชนและภาคเอกชนให้เข้ามามีบทบาทจัดการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547 : 32) ซึ่งการให้โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษานั้นเป็นการทำให้

เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคม เนื่องจากผู้ที่มีการศึกษาดี มีคนชี้แนะให้เกิดโอกาสที่ดี ย่อมมีโอกาสก้าวหน้าเติบโตได้ (ชลรส นงค์ภา. 2546 : 30) ทำให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

กล่าวได้ว่า การพัฒนาคูณภาพชีวิตของคนไทยต้องใช้การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคน ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างได้อย่างดียิ่งในการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาคูณภาพของคนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไทยผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดารมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่เมื่อครั้งพระองค์ยังทรงพระเยาว์ได้มีโอกาสติดตามพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดาร (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2546 : 44; กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2539 : 8) ดังที่หลักฐานปรากฏในพระราชโองการ พระราชดำรัส ปาฐกถา โครงการตามพระราชดำริ พระราชนิพนธ์ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่ล้วนแสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะพัฒนาให้พลกนิกรของพระองค์ทั้งประเทศในท้องถิ่นทุรกันดารเหล่านั้นมีความก้าวหน้าในชีวิตเท่าเทียมกับคนในเมือง ทรงเริ่มที่การแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนอาหารเป็นอันดับแรก ด้วยทรงเล็งเห็นว่าถ้าสุขภาพทางกายยังไม่พร้อม การพัฒนาทางด้านอื่นก็อาจจะไร้ผล เมื่อเยาวชนเหล่านี้สุขภาพสมบูรณ์ดีแล้วจากนั้นก็ให้ได้รับการศึกษาเป็นลำดับต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้ให้นักเรียนในถิ่นทุรกันดารซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสได้พัฒนา (อุดม เดชมณี. 2549 : สัมภาษณ์)

พระมหากษัตริย์ไทยที่มีต่อการศึกษาไทยนั้นมีอย่างมากมายหลายด้านหลายระดับทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอุดมศึกษา การศึกษานอกระบบ และการศึกษาพิเศษ ซึ่งพระองค์มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในลักษณะที่เป็นองค์รวมให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังในพระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการ กองร้อยที่ 5 ตำรวจตระเวนชายแดน ตำบลสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส วันเสาร์ที่ 26 กันยายน 2524 ตอนหนึ่งว่า "...อยากให้ได้รับความรู้ทางด้านวิชาการ ทางด้านหนังสือดีขึ้น ทั้งให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เมื่อมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงก็มีความสามารถในการศึกษาสูงขึ้น หรือว่ามีความสามารถมีแรงที่จะประกอบอาชีพได้ดียิ่งขึ้น..."(คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ. 2534ก : 166) เมื่อได้ศึกษารายละเอียดในพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนแล้ว สามารถจำแนกได้เป็น 3 ด้านคือ 1) ด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัย ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าพระองค์มีความปรารถนาที่จะให้เด็กและเยาวชนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาและการประกอบอาชีพ ดังนั้นพระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการดำเนินโครงการต่างๆ ขึ้นในโรงเรียนตำรวจ

ตระเวนขายแดนเพื่อแก้ปัญหาภาวะทุโภชนาการของเด็กและเยาวชน ได้แก่โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน และโครงการส่งเสริมโภชนาการสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร 2) ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ เมื่อพระองค์ได้ดำเนินการพัฒนาสุขภาพอนามัยมาระยะหนึ่งแล้วจึงได้มีแนวพระราชดำริว่า “...ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้นมีอยู่หลายๆ ด้านด้วยกัน ทั้งในด้านการทำมาหากิน ในด้านสุขภาพอนามัย และการศึกษา ...การส่งเสริมคุณภาพการศึกษา เป็นการหาทางให้เกิดความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น ในเมื่อบุคคลที่เคยอยู่ในสภาพแร้นแค้นและยากจนสามารถพัฒนาตนเองขึ้นได้นั้น ก็จะมีส่วนทำให้ประเทศมีความมั่นคงและพัฒนาขึ้นต่อไป...” (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ.2534ฯ : 136) ดังนั้นจึงให้ดำเนินโครงการต่างๆ ที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ได้แก่ โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา และโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ 3) ด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ สำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับสูงขึ้นไปอาจจะด้วยฐานะทางครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวย รวมทั้งผู้ที่ไม่มีสัญชาติ ก็มีพระราชประสงค์ให้ได้รับความรู้ทางด้านการประกอบอาชีพ โดยให้มีโครงการฝึกอาชีพ และโครงการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังในพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

...ส่วนนักเรียนอีกส่วนหนึ่งนั้น เราที่ทำงานอยู่ก็คงจะรู้จักเด็กและเห็นได้ชัดๆ ว่าบุคคลหรือเด็กเหล่านี้จะเป็นด้วยสติปัญญาและการเตรียมพร้อมตั้งแต่เล็กมาก็ตาม ฐานะทางเศรษฐกิจหรือว่าฐานะทางการเมืองและสังคมไม่เปิดโอกาสใดๆ ให้เขาได้ไปศึกษาในระดับมัธยมหรือน้อยลงในขณะนี้ไม่ทันการณ์ ก็อยากจะให้อะไรกับเขาเป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมา แม้อาจจะเล็กน้อย แต่ก็ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ก็คือ เรื่องของการฝึกฝนให้กระทำอาชีพได้...ก็มีความตั้งใจว่าบางคนหรืออาจจะเป็นคนส่วนมากทีเดียว ที่ไม่มีโอกาสไม่มีความสามารถที่จะเรียนต่อในชั้นสูงได้ ก็จะสามารถใช้วิชาที่ได้รับการสอนนี้ไปประกอบอาชีพเป็นส่วนหนึ่งที่จะหาเลี้ยงครอบครัวได้...(สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 6 – 7)

นอกจากพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ยังประโยชน์อย่างใหญ่หลวงต่อการศึกษารายในประเทศแล้ว พระองค์ท่านยังได้เมตตาเผื่อแผ่การพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาสไปยังประเทศเพื่อนบ้านด้วย เช่น พระองค์ทรงรับโรงเรียนวัฒนธรรมเด็กกำพร้าหลัก67 ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ และพระราชทานวิทยาลัยกำปงเมอเดียล ให้แก่ประชาชนชาวกำปงธม ราชอาณาจักรกัมพูชา (จารึก รัตนบูรณ. 2549 : 11; คณะกรรมการโครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา.2548; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548: 73 - 82)

จากพระราชกรณียกิจที่ทรงงานในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกประเทศ อย่างหนัก ทรงอุทิศพระองค์อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาช้านาน เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของเด็กชนกลุ่มน้อยในถิ่นทุรกันดารที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระเกียรติคุณที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์ได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก ดังจะเห็นได้จาก สถาบันทางการศึกษาหลายสถาบันและนักการศึกษาในประเทศได้ยกย่องพระองค์ว่าเป็น เจ้าฟ้านักการศึกษา (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2534) ดวงประทีปของครู (ชุตินา สัจจามันท์. 2542) เจ้าฟ้านักพัฒนา (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ และคณะ. 2534) ทูลกระหม่อมอาจารย์ (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. 2534) และเทพแห่งการศึกษา (เกษม วัฒนชัย. 2546) และในต่างประเทศได้มีหลายสถานที่ถวายการยกย่องพระองค์ด้วยการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลต่างๆ เพื่อเชิดชูเกียรติแด่พระองค์เช่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลผู้นำทางการศึกษาระหว่างประเทศ (International Education Leadership) ในครั้งการประชุมโต๊ะกลมทางการศึกษา ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 2 ที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2547 (สุภา ปโกฏิประภา. 2547 : 1) โครงการอาหารโลก (World Food Program) ถวายตำแหน่งอัครราชทูตพิเศษของโครงการอาหารโลก ด้านอาหารโรงเรียนเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2547 (เจ้าฟ้านักการพัฒน. 2550 : 24) องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO ได้ทูลเกล้าฯ ถวายตำแหน่งทูตสันถวไมตรีด้านการเสริมสร้างศักยภาพของเด็ก เยาวชน และชนกลุ่มน้อยด้อยการศึกษาและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2548 (วันจันทร์ บวรพานิช. 2548 : 3) และประเทศอินเดียได้ทูลเกล้าฯ ถวายรางวัล อินทிர คานธี สาขาสันติภาพ การลดอาชญา และการพัฒนาประจำปี 2547 เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2548 (สำนักราชเลขาธิการ. 2549 : 27)

จะเห็นได้ว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อการศึกษาในทุกระดับและทุกประเภท แต่ที่พระองค์ทรงเน้นและให้ความสำคัญเป็นพิเศษได้แก่เด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดาร ในพื้นที่ที่การบริการของรัฐเข้าไปไม่ถึงหรือเข้าถึงได้ยากลำบาก ซึ่งมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งกระจายอยู่ตามชายแดนห่างไกลของไทย จำนวนถึง 189 โรงเรียน ใน 40 จังหวัดที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม และวัฒนธรรมเป็นฐานในการนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร มีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง มีความซื่อสัตย์ เสียสละ สามัคคี และเมตตาผู้อื่น มีความรู้และทักษะทั้งทางวิชาการและการอาชีพ ที่เป็นรากฐานของการพึ่งตนเองและพัฒนาท้องถิ่นได้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเองเป็นคนมีประสิทธิผลที่ดีขึ้น (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 13,26; กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2548) เพื่อให้การ

ดำเนินงานในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ จึงจำเป็นต้องมีกรอบแนวทางหรือตัวบ่งชี้ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นไปในทางเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพ จากศึกษาในการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่ายังไม่มีการสร้างหรือพัฒนาตัวบ่งชี้ที่เป็นแกนกลางเพื่อให้ผู้ปฏิบัติที่นำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปใช้ในการจัดการศึกษา ได้ปฏิบัติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างถูกต้อง ครบถ้วน ตามแนวพระราชดำริ และหลักการทรงงานของพระองค์อย่างแท้จริงทุกประการ

ในฐานะที่เป็นผู้มีส่วนในด้านการบริหารจัดการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์ทางด้านการศึกษากับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่ จึงมีความสนใจที่จะพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับได้นำไปใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นและมีคุณลักษณะเป็นไปตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอย่างแท้จริง

คำถามการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามการทำวิจัยไว้ดังนี้

การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีองค์ประกอบด้านใดบ้าง และแต่ละองค์ประกอบนั้นมีตัวบ่งชี้อะไรบ้าง

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้วิธีการสังเคราะห์จากพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ

ความสำคัญของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อหาองค์ความรู้ที่ได้จากข้อสรุปอย่างเป็นระบบและครอบคลุมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลของการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย ใช้ในการกำหนดเป็นแนวทางการจัดการศึกษาและติดตามประเมินผลสถานศึกษาที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายต่อไป
2. เป็นแนวทางให้กับผู้บริหารและครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ได้นำไปใช้ในการจัดการศึกษาในโรงเรียน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. เป็นแนวทางให้กับผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานราชการ องค์การเอกชน ตลอดจนคนละบุคคลต่างๆ ในการให้การสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้สามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้ดำเนินในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. เนื่องจากการวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการสังเคราะห์พระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการพระราชดำริ ซึ่งจะต้องใช้วิธีการสังเคราะห์ ดีความ เปรียบเทียบ เชื่อมโยงกันในแต่ละเรื่องอย่างเป็นระบบ และให้ครอบคลุมเนื้อหาอย่างรอบด้าน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่เรียกว่า การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान (Meta – Ethnography Research) ตามแนวคิดของ Noblit และ Hare (1988) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาการวิจัยที่มีวิธีการสังเคราะห์ ดีความ เปรียบเทียบและเชื่อมโยงระหว่างงานที่นำมาสังเคราะห์กันอย่างเป็นระบบ และสามารถสังเคราะห์เนื้อหาได้อย่างครอบคลุม มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการสังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2. ข้อมูลที่ใช้ในการสังเคราะห์ได้จากแหล่งต่างๆ ดังนี้

- 2.1 พระราชโองการ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และการศึกษาที่พระราชทานในวโรกาสต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2550 จำนวน 21 องค์

- 2.2 ปาฐกถา ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนและการศึกษา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ถึง พ.ศ. 2550 จำนวน 5 องค์

- 2.3 พระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนและการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2550 จำนวน 34 องค์

2.4 โครงการตามพระราชดำริ ที่อยู่ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2550 จำนวน 8 โครงการ

3. การวิจัยในครั้งนี้ต้องการสังเคราะห์ว่า ในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้น มีองค์ประกอบด้านใดบ้าง และแต่ละองค์ประกอบมีตัวบ่งชี้อะไรบ้าง

4. การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ได้พัฒนาขึ้นในครั้งนี้ ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดการศึกษาและดำเนินโครงการตามพระราชดำริโดยเฉพาะ ได้แก่ ผู้ที่ถวายงานด้านการศึกษา ผู้ปฏิบัติงานในกองงานส่วนพระองค์ และที่ปรึกษาโครงการตามพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

5. การศึกษาระดับการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใช้กลุ่มเป้าหมายคือครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ค่ายพระพุทธรูปอดฟ้า และสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 ค่ายพระมงกุฎเกล้า

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยในครั้งนี้มีคำศัพท์บางคำที่มีความหมายเฉพาะที่จะต้องมีความเข้าใจที่ตรงกันดังนั้นผู้วิจัยได้นำมาใช้จึงขอเสนอความหมายของคำศัพท์เหล่านั้นไว้ดังนี้

การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง การนำพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ที่ปรากฏในพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และในโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปใช้เป็นแนวในการจัดการศึกษา

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งที่แสดงออกถึงองค์ประกอบต่างๆ ในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุตามบทบาทในการจัดการศึกษาตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

องค์ประกอบหลัก หมายถึง กลุ่มของประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาที่มีความหมายเหมือนกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันที่จัดมาไว้รวมกัน ซึ่งได้จากการสังเคราะห์พระ

ราชาธิราช พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา

องค์ประกอบย่อย หมายถึง กลุ่มของประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาที่มีความหมายเหมือนกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน ที่แยกย่อยมาจากองค์ประกอบหลัก โดยที่ได้มาจากการสังเคราะห์ พระราชาธิราช พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา

ครู หมายถึง ข้าราชการตำรวจตระเวนชายแดนที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาภิธาน หมายถึง วิธีวิทยาการวิจัยตามแนวคิดของ โนบลิต และ แฮร์ (Nonlit & Hare. (1988) ที่ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสังเคราะห์พระราชาธิราช ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นวิธีการวิจัยที่มีการสังเคราะห์ ดีความ เปรียบเทียบและเชื่อมโยงงานแต่ละเรื่องอย่างเป็นระบบและครอบคลุมเนื้อหา เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่เป็นประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาในแต่ละเรื่องแล้วนำมาแปลความ ซึ่งในการแปลความนั้นมีการแปลความหมายอยู่ 3 กรณี คือ แปลความเทียบกลับไปกลับมา ใช้ในกรณีที่ข้อค้นพบมีความคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกันหรือสอดคล้องกันแล้วนำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป แปลความเชิงหักล้าง ใช้ในกรณีที่ข้อค้นพบไม่สอดคล้องกันหรือแตกต่างกันเพื่อเปรียบเทียบหาประเด็นที่มีความแตกต่าง และแปลความเสนอประเด็นการโต้แย้งจะใช้ในกรณีประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาที่มีทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกันเพื่อเสนอเป็นข้อสรุป จากนั้นนำผลการแปลความมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นภาพรวมของการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การแปลความเทียบกลับไปกลับมาเพียงอย่างเดียวเนื่องจากแปลความแล้วไม่พบประเด็นที่มีความหมายขัดแย้งกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นการพัฒนาของการศึกษาของไทยที่ให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสและเชื่อมโยงถึงพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในด้านการจัดการศึกษาที่ปรากฏใน พระราโชวาท พระราชดำริ ปาฐกถาและโครงการตามพระราชดำริ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับตัวบ่งชี้และการพัฒนาตัวบ่งชี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ แนวคิดการวิจัยชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน (Meta – Ethnography Research) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสังเคราะห์เอกสารที่เป็น พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. การจัดการศึกษาของไทย

2. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน

2.1 การดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

2.2 โครงการตามพระราชดำรินในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

2.3 แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส

2.4 พระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในด้านการศึกษา

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยชาติพันธุ์วรรณาอภิมานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาของไทย

การพัฒนาการจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งในด้านหลักการ จุดมุ่งหมาย รูปแบบและระบบการศึกษา ในแต่ละยุคแต่ละสมัยจะมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในการจัดการศึกษาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นลักษณะ ที่ไม่มีรูปแบบ (Non – Formal Education) จนถึงในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาได้มีการปรับปรุงให้มีรูปแบบที่ชัดเจนขึ้น (Formal Education) (สุพัตรา ชุมเกต. 2523 : 1) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการศึกษาแบบสมัยใหม่ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการศึกษาของไทย มาจนถึงปัจจุบัน ด้วยระยะเวลาความเป็นมาหรือวิวัฒนาการของการศึกษาไทยที่ยาวนาน ดังนั้นเพื่อสะดวกในการนำเสนอและง่ายต่อการทำความเข้าใจดังนั้นจึงขอแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 สมัย รายละเอียดสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานปลัดกระทรวง. 2530; สุพัตรา ชุมเกต. 2523; สมหมาย จันทรเรือง. 2544; วิไล ตั้งจิตสมคิด. 2544; ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2535; กระทรวงศึกษาธิการ. 2535)

1.1 การจัดการศึกษาในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2441 – 2475)

การจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยโบราณนั้นส่วนใหญ่มีวัดเป็นสถานที่ให้ความรู้ แก่ผู้เรียน จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาที่จะส่งผลถึงการพัฒนากิจการบ้านเมือง จึงได้มีการปรับปรุงการจัดการศึกษา โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2414 ต่อมาได้แพร่หลายมากขึ้นได้จัดโรงเรียนสำหรับราษฎร ในระยะแรกมีกรมศึกษาธิการเป็นผู้ดูแลซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นกระทรวงธรรมการ พระองค์ได้มีพระราชดำริให้มีการจัดการศึกษาที่เป็นรูปแบบขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบแผนสำหรับการจัดการศึกษาของไทยเป็นครั้งแรก เรียกว่าโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ที่มีสาระสำคัญคือ แบ่งการศึกษาออกเป็นสองส่วน คือส่วนในกรุงเทพมหานคร มีวัดเป็นศูนย์กลาง และส่วนที่อยู่นอกกรุงเทพมหานครเรียกว่ามณฑลการศึกษาอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย โดยมีความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ฝึกหัดให้คนเข้ารับราชการ มีการจัดการศึกษาทั้งด้านสามัญศึกษาที่แบ่งออกเป็นการศึกษาระดับมูลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ด้านการศึกษาพิเศษ เป็นจัดการศึกษาวิชาเฉพาะ เช่น การฝึกหัดครู กฎหมาย การแพทย์ การช่าง การค้า และการเพาะปลูก ต่อมาได้ปรับปรุงมาเป็นโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 โดยใช้แบบแผนการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมาปรับปรุง คือ แบ่งประเภทการศึกษาออกเป็น 2 ประเภทคือ สายสามัญศึกษาและสายวิสามัญ ให้สายสามัญเรียนความรู้วิชาสามัญ เช่น การอ่าน การเขียน เลข บัญชี และศีลธรรม ส่วนสายวิสามัญเรียนความรู้พิเศษด้านการประกอบอาชีพ การจัดระดับการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือระดับประโยคหนึ่ง ประโยคสอง และประโยคสาม มีการจัดตั้งโรงเรียนราษฎรหรือโรงเรียนเอกชนขึ้นในปี พ.ศ. 2444 อยู่ในความ

ดูแลของกระทรวงธรรมการเช่นกัน ในปี พ.ศ. 2450 ได้เปลี่ยนแปลงโครงการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาจากของเดิม คือ สายสามัญศึกษาได้แบ่งออกเป็นแผนกสามัญและแผนกพิเศษ โดยที่แผนกสามัญแบ่งระดับการศึกษาออกเป็นระดับมูลศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา แผนกพิเศษแบ่งออกเป็นระดับมูลพิเศษ ระดับประถมพิเศษ และระดับมัธยมพิเศษ สายวิสามัญเป็นการจัดการศึกษาต่อจากมัธยมสามัญ หลังจากที่ได้ประกาศใช้โครงการศึกษา พ.ศ. 2452 หลักสูตรมัธยมศึกษาถูกแยกออกเป็นมัธยมศึกษาและมัธยมศึกษาพิเศษ ส่วนของแผนกการศึกษายังเป็นแผนกสามัญและแผนกวิสามัญเหมือนเดิม

ต่อมาเมื่อมีโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ความมุ่งหมายของการศึกษาได้ขยายไปสู่การจัดการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพควบคู่ไปกับการศึกษาวิชาสามัญ และได้มีการเพิ่มระดับชั้นวิสามัญศึกษาทั้งชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจการศึกษาวิชาชีพอย่างจริงจัง ในช่วงของโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2458 จนมาถึงปี พ.ศ. 2464 ได้เปลี่ยนมาใช้โครงการศึกษาฉบับใหม่ ส่งเสริมในการเรียนวิชาชีพให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยได้จัดตั้งกองศึกษากสิกรรม ขึ้นในกรมวิสามัญ มีหน้าที่จัดการศึกษาแผนกกสิกรรมทั่วประเทศ และที่สำคัญได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา เพื่อบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปี จนถึง 14 ปีบริบูรณ์ เข้าเรียนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นวัดกับโรงเรียนหรือ การศึกษากับการศาสนาอยู่คู่กันมาตลอด อาจจะเป็นผลหนึ่งที่จะทำให้ผลผลิตทางการศึกษามีทั้งคนเก่งและคนดีก็อาจเป็นไปได้ หลักสูตรนั้นในระยะแรกเน้นให้คนมีความรู้เพื่อประกอบอาชีพรับราชการ แต่ในระยะหลังได้ปรับเปลี่ยนหลักสูตรมาเน้นด้านอาชีพมากขึ้นและที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในโครงการศึกษาปี พ.ศ. 2464 ที่ตั้งกองกสิกรรมขึ้นมารับผิดชอบโดยตรง ในด้านโอกาสทางการศึกษานั้นต้องการให้ประชาชนทุกคนได้ให้คนรับการศึกษาอย่างทั่วถึงโดยประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาเป็นกฎหมายที่บังคับเด็กทุกคนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ถึงอายุ 14 ปีบริบูรณ์ ต้องเข้ารับการการศึกษาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้เอกชนเข้ามาดำเนินการได้

1.2 การจัดการศึกษาในสมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน) การจัดการศึกษาในยุคสมัยนี้นับว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของการศึกษาไทยเพราะได้มีการเชื่อมโยงหลักการและแนวคิด ที่ต้องการให้ประชาชนได้รับการศึกษาภาคบังคับมาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาชีวิตและตอบสนองสังคม ในช่วงนี้ได้มีแผนการศึกษาชาติซึ่งเป็นแผนแม่บทหรือแผนงานหลัก (Master Plan) ในการจัดการศึกษาของชาติ ถึง 8 ฉบับ ฉะนั้นจึงขอแบ่งเหตุการณ์ออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรก ระหว่าง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2503 ช่วงที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2503 – พ.ศ. 2535 และช่วงที่สามระหว่าง พ.ศ. 2535 – ปัจจุบัน ดังนี้

1.2.1 การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2503 ในการจัดการศึกษาในระยะนี้ ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ถึง 3 ฉบับ ได้แก่แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาคือให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วออกไปประกอบอาชีพ มีใช้การมุ่งหวังให้รับราชการเพียงอย่างเดียว คือให้เรียนวิชาชีพเพื่อประกอบวิชาชีพโดยจัดให้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 5 ถึง ประถมปีที่ 6 มีการจัดการศึกษาทั้งในด้านจริยศึกษา พุทธศึกษา และพลศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีใช้จะต้องการให้มีความรู้เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการฝึกอบรมให้คนมีความเจริญอกงามทั้งด้านสติปัญญา ศีลธรรมและสุขภาพ ประเภทการศึกษายังเหมือนเดิมคือ สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา แต่ได้ปรับเปลี่ยนอายุเด็กในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับเป็น อายุย่างเข้าปีที่ 8 ถึงย่างเข้าปีที่ 15 ต่อมาได้ประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 ที่มีความมุ่งหวังให้เยาวชนไทยทุกคนได้รับการศึกษา ทั้งสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา โดยให้พัฒนาทั้งด้านปัญญาความรู้ (พุทธศึกษา) มีศีลธรรมอันดี (จริยศึกษา) และให้มีร่างกายที่สมบูรณ์ (พลศึกษา) มีนโยบายกระจายอำนาจให้เอกชนจัดการศึกษาได้มากขึ้น ได้แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น ระดับมูลศึกษา ประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษา และอุดมศึกษา ในแผนนี้ได้จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลครบทุกตำบล ในปีพ.ศ. 2494ได้มีการปรับปรุงแผนการศึกษาชาติฉบับใหม่ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นพลเมืองดี ร่างกายแข็งแรง อนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถประกอบอาชีพและมีความเป็นประชาธิปไตย ให้จัดการศึกษาครบองค์สี่ คือ จริยศึกษา พลศึกษา พุทธศึกษา และหัตถศึกษา มีระดับการศึกษาชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา เตรียมอุดมศึกษาและอาชีวชั้นสูง อุดมศึกษาและมหาวิทยาลัย ขยายการศึกษาภาคบังคับออกเป็น 7 ปี คือระดับประถมศึกษา 4 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้นอีก 3 ปี ถือได้ว่าเป็นแผนแรกที่มีจัดการศึกษาพิเศษและการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในวัยเรียน นอกจากนี้ยังได้ระบุถึงการจัดการศึกษาในระดับอนุบาล และให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาในระยะแรกของการจัดการศึกษาช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2503 นั้นได้เน้นการขยายการศึกษาภาคบังคับอย่างกว้างขวาง ผลិតครุให้เพียงพอ ต่อมาได้เน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาครบถ้วนในทุกด้านและทุกระดับ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ารัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของไทยมองเห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นคือยังมีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งยังขาดโอกาสในการรับการศึกษา ดังนั้นจึงได้มีการดำเนินการทั้งขยายการศึกษาภาคบังคับและขยายการจัดตั้งโรงเรียนให้ครบทุกตำบล

1.2.2 การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2535 การจัดการศึกษาของระยะนี้ ใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ 2 ฉบับคือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นแผนแรกที่ใช้คำว่าแผนการศึกษาแห่งชาติ เป็นแผนการศึกษาที่จัดการศึกษาเพื่อตอบสนองของความต้องการของสังคมและ

บุคคลเป็นหลัก มีการกำหนดอายุให้ได้รับการศึกษาอยู่ในโรงเรียนจนอายุ 15 ปีบริบูรณ์เป็นอย่างน้อย แบ่งระดับการศึกษาออกเป็น ระดับอนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา โดยระดับประถมศึกษาแบ่งเป็นประถมศึกษาตอนต้น 4 ปี และประถมศึกษาตอนปลาย 3 ปี รวมเป็น 7 ปีเหมือนเดิม จัดการศึกษาทั้งด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา โดยเฉพาะหัตถศึกษาจะเน้นเป็นพิเศษ เพื่อพัฒนากำลังคนด้านความรู้และทักษะทางด้านเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้มีการโอนโรงเรียนที่จัดการศึกษาภาคบังคับจากกระทรวงศึกษาธิการไปสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ระบบการจัดการศึกษาตามแผนในระยะนี้แบ่งเป็น ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ส่วนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้ให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบอย่างเท่าเทียมกันเพราะถือว่าการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต มุ่งจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของสังคม มุ่งให้คนออกไปประกอบอาชีพ มีการจัดการศึกษาทั้งสามัญศึกษาและอาชีวศึกษา โดยปรับระดับการศึกษามาเป็น 6 : 3 : 3 คือ ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี โดยที่การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษามุ่งให้มีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐาน อ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถ ในระดับมัธยมศึกษา มุ่งให้มีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจและความถนัด ระดับอุดมศึกษามุ่งให้พัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญาและความคิด ความก้าวหน้าทางวิชาการ สร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ ทั้งยังพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบ มุ่งพัฒนาให้คนรู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการและความสนใจของแต่ละคน เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่จำกัดระยะเวลาหรืออายุของผู้เรียน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการพัฒนาคณะที่จะเป็นครูด้านบุคลิกภาพ เจตคติ คุณธรรม และจริยธรรม และยังได้ให้ความสำคัญด้านการอาชีวศึกษาดังแต่ระดับประถมศึกษาในระบบโรงเรียน

โดยสรุปแล้วการจัดการศึกษาในช่วงนี้การศึกษามีการพัฒนาอย่างมาก มีการพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2521 นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งกรมต่างๆ ขึ้นมาเพื่อการบริหารและพัฒนาบุคลากร เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู และสถาบันพัฒนาผู้บริหาร โอนการศึกษาประชาบาลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดไปสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เน้นทั้งความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม มีการพัฒนาการเรียนอาชีพอย่างกว้างขวาง ได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่มี

โอกาสรับการศึกษาในระบบให้สามารถรับศึกษานอกระบบได้ทั้งด้านวิชาชีพและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นโดยไม่จำกัดอายุและเวลาเรียน

1.2.3 การจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2535 ถึงปัจจุบัน การจัดการศึกษาในช่วงนี้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบการศึกษาและหลักสูตร โดยมีแผนการศึกษาแห่งชาติ 2 ฉบับ คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในแผนนี้ได้ปรับการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยมีหลักการจัดที่เน้นความสมดุลระหว่างความเจริญทางจิตใจกับความเจริญทางวัตถุ การใช้ทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่กับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การพึ่งพาอาศัยกับการพึ่งตนเอง พัฒนาคนอย่างสมดุลและกลมกลืนทั้ง 4 ด้าน คือด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม ระดับการศึกษาแบ่งออกเป็น ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยใช้ระบบการศึกษา เหมือนแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 คือ ระบบ 6 : 3 : 3 เป็นการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบโรงเรียน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายทางการศึกษาฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ที่มีเจตนารมณ์เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยยึดหลักที่ว่าเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ส่วนระบบการศึกษานั้นได้กำหนดไว้ 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับแนวการจัดการศึกษาให้ยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและตามธรรมชาติของผู้เรียน ที่เน้นทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ ด้านการบริหารได้กระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชน

สรุปได้ว่าการจัดการศึกษาของไทยตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ในระยะเริ่มต้นของแผนการศึกษาชาติ (โครงการศึกษา) เป้าหมายของการจัดการศึกษาจะเป็นการผลิตคนเพื่อเข้ารับราชการ ต่อมาได้เปลี่ยนไปเป็นการผลิตคนเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและเพื่อประกอบอาชีพตามความสนใจ และความต้องการ ซึ่งเดิมมีเฉพาะลูกหลานเชื้อพระวงศ์ ลูกหลานข้าราชการเท่านั้นที่ได้รับการศึกษา ต่อมาได้กระจายโอกาสให้กับบุคคลทั่วไป และจากที่อยู่เฉพาะแต่ในเมืองก็กระจายสู่ชนบทจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาและให้ความสำคัญกับผู้ที่ย้ายอยู่ในถิ่นทุรกันดารมากขึ้น และยังให้ผู้

พลาดโอกาสได้มีโอกาสเลือกรับการศึกษามาก่อนที่ตนสนใจและต้องการอย่างไม่จำกัดอายุและเวลาเรียน มีการกระจายการจัดการศึกษาให้กับองค์กรต่างๆ ได้มีส่วนร่วมการรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ส่วนในการบริหารจัดการนั้น ในระยะแรกอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย แบ่งส่วนการจัดเป็นเขตภายในกรุงเทพมหานครและในหัวเมืองต่างๆ ที่แบ่งเป็นมณฑล ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) จึงโอนมาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงธรรมการ) แม้จะมีการถ่ายโอนการจัดการศึกษากลับไปกลับบมาระหว่างกระทรวงบ้าง แต่ในที่สุดก็ได้โอนกลับสู่กระทรวงศึกษาธิการดั้งเดิม และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่หน่วยงานในท้องถิ่นมากขึ้น

2. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับการศึกษาเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชกรณียกิจในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในด้านการศึกษามากอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานอย่างทั่วถึง พระองค์ทรงสนพระทัยในการศึกษาทุกระดับสามารถสรุปในแต่ละระดับได้ดังนี้ (ภาควิชาคหกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2544 : 13 – 20 ; อรอนงค์ เ็นอุทก. 2543 : 48 – 54; มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2534; สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. 2547; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548 : 25 – 79; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548)

ระดับก่อนประถมศึกษา ทรงสนพระทัยเด็กก่อนวัยเรียนด้วยทรงเห็นว่าเด็กวัยนี้เป็นพื้นฐานที่สำคัญ หากได้รับการเลี้ยงดูและให้การศึกษาอบรมอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการจะทำให้เด็กเจริญเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยที่พระองค์ให้ความสำคัญทั้งเด็กปกติ และเด็กพิการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นทั่วประเทศ เช่น

1. ศูนย์เด็กปฐมวัยในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เป็นโครงการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อ อบรมเลี้ยงดูเด็กกำพร้าของมูลนิธิสงเคราะห์เด็กจากสภาอากาศไทยให้ได้รับความอบอุ่น รู้จักสังคมแวดล้อมตามควรแก่วัย และเพื่อเป็นสวัสดิการแก่ข้าราชการบริพารและข้าราชการจากหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง เป็นการแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูบุตรที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียน เป็รับเด็กที่มีอายุระหว่าง 3 – 4 ปี ให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2. ศูนย์ทดลองเด็กหุนวภปฐมวัย ในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ มีพระราชประสงค์ เพื่อเพื่อให้เด็กพิการทางหูได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ มุ่งฝึกให้รู้จักใช้ภาษาด้วยการดู การอ่านริมฝีปาก และภาษาท่าทางธรรมชาติ สามารถติดต่อกับผู้อื่นได้อย่างปกติ

3. สถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียนขึ้นในถิ่นทุรกันดารห่างไกล เพื่ออบรมเลี้ยงดูเด็ก ก่อนเข้ารับการศึกษาระดับชั้นให้มีสุขภาพอนามัยและโภชนาการที่ถูกต้อง มีระเบียบวินัยรู้จักปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นแหล่งสาธิตการเลี้ยงดูเด็กให้สามารถพึ่งตนเองได้

4. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโครงการเทพอำนวย เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสำหรับชุมชนแออัด ในกรุงเทพมหานคร เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับเด็กก่อนวัยเรียน ปัจจุบันมี 12 ศูนย์

5. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโครงการเทพอำนวยประยุกต์ เป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตามหมู่บ้าน ชายแดนในเขตรับผิดชอบของกองกำลังบูรพา มีทั้งหมด 57 ศูนย์

6. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเขาชะโงก เป็นศูนย์ที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือข้าราชการในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในการลดภาระการเลี้ยงดู ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอนุบาลคุณากร

7. โรงเรียนอนุบาลศูนย์ศิลปาชีพบางไทร เป็นโรงเรียนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนขึ้นมาช่วยเหลือบุคลากรของหน่วยงานในศูนย์ศิลปาชีพได้มีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับอนุบาล และทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์

8. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กตาและตาตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นสถานที่ที่พระองค์มีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อดูแลเด็กเล็กๆ ในชุมชน โดยให้สมาชิกในชุมชนช่วยกันดูแลเด็กๆ ให้แข็งแรง เจริญเติบโต และมีพัฒนาการพร้อมที่จะเข้าเรียนในโรงเรียนต่อไป

ระดับประถมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อาศัยในถิ่นทุรกันดารและห่างไกล หรือผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เช่น

1. โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เป็นโรงเรียนที่ตั้งในพระบรมมหาราชวัง ที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งขึ้นแล้วให้อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนเรียนร่วมระหว่างเด็กปกติและเด็กพิการทางการได้ยิน และทรงเป็นประธานกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนด้วย

2. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทรงรับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ในพระราชูปถัมภ์ โดยให้มีการดำเนินโครงการตามพระราชดำริ เพื่อพัฒนาด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา และในด้านการพัฒนาอาชีพสำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับสูง ในการดำเนินงาน

ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่มีความเป็นมาอย่างยาวนาน ดังจะได้นำเสนอรายละเอียดในลำดับต่อไป

3. โรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริ ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่พระองค์ได้เห็นความทุกข์ยากของประชาชนในด้านสถานะทางเศรษฐกิจ ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่มีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง จึงได้มีพระราชดำริให้ดำเนินการช่วยเหลือโดยการโครงการตามพระราชดำริซึ่งมีหลายโครงการ เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ และโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา จากการดำเนินงานตามโครงการตามพระราชดำรินี้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีภาวะโภชนาการ สุขภาพอนามัย และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ในการดำเนินงานนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จทอดพระเนตรเพื่อติดตามผลการดำเนินงานด้วยพระองค์เองทุกปี

ระดับมัธยมศึกษา จากการที่พระองค์ได้เสด็จไปเยี่ยมราษฎรในทุกภูมิภาคของประเทศและได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้พระองค์ได้เห็นสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละแห่ง จึงได้มีพระราชดำริให้มีการสอนอาชีพเพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปประกอบอาชีพได้เมื่อจบการศึกษา นอกจากนั้นได้มีการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของบุคคลที่ต้องการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งโรงเรียนได้นำแนวพระราชดำริมาดำเนินงานโครงการต่างๆ เช่น โครงการหารายได้ระหว่างเรียน โครงการอาหารกลางวัน โครงการสุขภาพอนามัย โครงการปลูกไม้ผล โครงการปลูกพืชปลอดสารพิษ และที่สำคัญพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ขึ้นเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่มีความประสงค์จะเรียนต่อหลังจากจบการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับโดยคัดเลือกผู้ที่มีระดับผลการศึกษาอยู่ในระดับดี แต่มีขาดแคลนทุนทรัพย์ เข้าศึกษาต่อจนกว่าจะจบการศึกษาตามศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน และพระองค์ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาขึ้นเพื่อช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละโอกาสดังนี้

1. โรงเรียนปียชาติพัฒนา เป็นโรงเรียนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับบุตรหลานของข้าราชการในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าซึ่งพระองค์รับเป็นองค์อุปถัมภ์ของโรงเรียนด้วย นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นสถานที่รับนักเรียนในโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ที่ได้รับทุนพระราชทานเข้าเป็นนักเรียนประจำอีกด้วย

2. โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระมหากรุณาธิคุณให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่างๆ เช่น ในด้านการพัฒนาห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ รวมทั้งในด้านการพัฒนาการเรียนการสอน และการสนับสนุนในด้านปัจจัยต่างเพื่อใช้ในการพัฒนาโรงเรียน ปัจจุบันโรงเรียนเป็นองค์การมหาชน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความเป็นเลิศทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

3. โรงเรียนมัธยมบ้านนายาว ตั้งอยู่ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักการศึกษาเอกชนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีพระราชกระแสเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่สามารถเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นได้ทั้งนี้ เนื่องจากต้องไปเรียนต่อในต่างท้องที่ไม่มีความสะดวกในการเดินทาง ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานค่าใช้จ่ายในการก่อตั้งโรงเรียน วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนค่าตอบแทนครูปัจจุบันเปิดสอนตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพนั้นมีพระราชดำริให้อยู่ในความดูแลของสำนักการศึกษานอกโรงเรียน

4. โรงเรียนมัธยมพระราชทานเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้โอกาสแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นพรมแดนติดกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง โดยที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ในการดำเนินงานก่อสร้าง

ระดับอุดมศึกษา ทรงมีพระราชกรณียกิจในด้านอุดมศึกษาหลายประการเช่น ทรงเป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยต่างๆ และที่สำคัญทรงเข้ารับเป็นอาจารย์ประจำในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พระองค์ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นครูอย่างแท้จริงในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ทั้งในด้านการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้เรียน และในด้านการสร้างประสบการณ์อย่างเต็มศักยภาพของผู้เรียน ตลอดจนการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น นอกจากนี้พระองค์ยังได้มีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งวิทยาลัยราชสุดาฯ มหาวิทยาลัยมหิดลขึ้น เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2536 ที่จังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนาผู้พิการให้มีความสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้

การศึกษาพิเศษ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระมหากรุณาธิคุณต่อเด็กผู้พิการและผู้ที่ยากจนอยู่ห่างไกลอย่างล้นพ้น โดยพระองค์โปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนและโครงการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้ นอกจากนี้พระองค์ยังได้รับนักเรียนไว้ในพระราชูปถัมภ์ด้วย โรงเรียนที่จัดการศึกษาพิเศษและได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์ เช่น

1. โรงเรียนเศรษฐเสถียร เป็นโรงเรียนสอนผู้พิการพ่วงทางการได้ยิน ที่พระองค์ได้ให้ความห่วงใยได้พระราชทานสิ่งของให้กับนักเรียนในโรงเรียนมิได้ขาด

2. โรงเรียนโสตศึกษาอนุบาลสุนทร ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาให้แก่ผู้พิการพ่วงทางการได้ยิน เปิดสอนตั้งแต่มัธยมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมนักเรียนเป็นประจำทุกปี ซึ่งโรงเรียนได้นำแนวพระราชดำริในการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริมาใช้ในโรงเรียน เช่น

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการไม้ดอกไม้ประดับ โครงการจัดตั้งศูนย์สาธิตร้านค้าโรงเรียน และโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศ

3. โรงเรียนกาวิละอนุกุล ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาให้แก่ผู้ที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เปิดสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนพร้อมทั้งพระราชทานแนวพระราชดำริให้มีการพัฒนาทั้งในด้านวิชาการและในสุขภาพอนามัย คือให้นักเรียนได้มีโอกาสได้เรียนร่วมกับโรงเรียนปกติ ให้ฝึกหัดทางด้านวิชาชีพ จนเกิดทักษะในการทำงาน นอกจากนี้พระองค์ยังได้พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์เพื่อเป็นกองทุนในการดำเนินงานโครงการกองทุนอาหาร นำดอกผลมาสนับสนุนการจัดทำอาหารให้กับนักเรียน

4. โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชินูปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมโรงเรียนหลายครั้งโดยพระองค์มีพระราชดำริให้จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้มีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์โดยให้ได้รับอาหารที่ครบถ้วน การออกกำลังกายที่ถูกต้อง พระองค์ยังได้พระราชทานเงินและสิ่งของให้กับโรงเรียน พระราชทานของใช้สำหรับใช้ในการเรียนสำหรับนักเรียนที่พระองค์มีพระราชดำริให้เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติด้วย

5. โรงเรียนบ้านปลักปลา ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นโรงเรียนในโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จัดการศึกษาในลักษณะการเรียนร่วมกันระหว่างเด็กปกติกับเด็กพิการ ที่พระองค์ได้ให้ความสำคัญกับผู้พิการที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา โดยพระองค์ได้มีพระราชกระแสให้สำนักโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน) และโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริฯ ได้ทำโครงการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนขึ้นทำให้เด็กพิการได้มีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ รู้จักปรับตัวกิจกรรมการใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสม

การศึกษานอกโรงเรียน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเห็นความสำคัญของผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องหรือผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาอาจจะด้วยเหตุผลต่างๆ โดยสนับสนุนให้มีแหล่งสำหรับการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และยังเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติที่ต้องควรได้รับการสืบทอดไปสู่รุ่นหลัง ดังนั้นพระองค์จึงได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งสถานที่เพื่อใช้เป็นรวบรวมวิทยากรต่างๆ มาไว้ด้วยกันทำให้ประชาชนผู้สนใจได้มีโอกาสเข้าถึงวิทยากรที่ล้ำค่าเหล่านั้นได้โดยสะดวก เช่น

1. โรงเรียนผู้ใหญ่วังพระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวัง) เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2529 ตั้งอยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง แบ่งเป็นวิทยาลัยในวังหญิงและวิทยาลัยในวังชาย โดยที่วิทยาลัยในวังหญิง เปิดสอนวิชาชีพเกี่ยวกับอาหาร ช่างดอกไม้ ช่างปักสะดึง ส่วนวิทยาลัยในวังชาย จะเรียนเกี่ยวกับช่างฝีมือต่างๆ ช่างปั้น แกะสลัก งานเขียนจิตรกรรม การออกแบบ เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้น เปิดรับผู้ที่สนใจเข้ารับการอบรมโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ส่วนผู้สอนมาจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาที่ระดมมาจากทั่วประเทศ พระองค์ทรงเอาพระทัยใส่ติดตามการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ นับได้ว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อพสกนิกรของพระองค์และของประเทศชาติอย่างใหญ่หลวงที่ทำให้ประชาชนได้มีวิชาชีพติดตัวสามารถหาเลี้ยงชีวิตได้เป็นอย่างดีและเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอีกด้วย

2. กาญจนานิเทศวิทยาลัยช่างทองหลวง ตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง เป็นสถานศึกษาที่จัดตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นสถานที่ผลิตช่างฝีมือในด้านช่างทองหลวงและงานทองโบราณ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์ ช่อม สร้าง และสืบสานงานช่างฝีมือโบราณอันเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาติ รวมถึงผลิตช่างฝีมือที่มีคุณภาพสำหรับภาคอุตสาหกรรมเครื่องประดับและอัญมณีอีกด้วย โดยจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพจนถึงระดับปริญญาตรี ในสาขาช่างทองหลวงและสาขาที่เกี่ยวข้องกับด้านเครื่องประดับและอัญมณี

3. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกาญจนานิเทศ (วิทยาลัยในวัง) ตั้งอยู่ที่ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นสถานที่ฝึกอบรมศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ให้กับผู้ยากไร้ที่รักและศรัทธาในงานศิลปะไทย ที่ตั้งขึ้นตามพระราชปณิธานในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จะทรงอนุรักษ์งานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ โดยที่พระองค์ได้พระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อเป็นค่าอาหาร วัสดุฝึก อีกทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงรักษาเมื่อยามเจ็บป่วยด้วย ซึ่งในการดำเนินการฝึกอบรมนอกจากจะทำให้พสกนิกรผู้ยากไร้ได้มีอาชีพแล้วยังเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดงานศิลปะไทยโบราณช่างสิบหมู่ให้คงอยู่สืบไป

4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตภูเขา เป็นที่ให้บริการในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ชุมชนชาวไทยภูเขาได้มีโอกาสพัฒนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทำให้เกิดสังคมการเรียนรู้ มุ่งสู่การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานงบประมาณเพื่อช่วยเหลือศูนย์ต่างๆ ทั้งในด้านค่าก่อสร้าง ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าอาหารกลางวัน ค่าอาหารเสริมนม ค่าตอบแทนครู และในการดำเนินโครงการต่างๆ

ปัจจุบันมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ที่อยู่ในโครงการพระราชดำริ จำนวน 253 ศูนย์ ในจังหวัดน่าน เชียงใหม่ และตาก โดยได้จัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านการศึกษาด้านโภชนาและสุขภาพอนามัย ด้านอาชีพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. โครงการส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาอาชีพในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าโรงเรียนเอกชนที่เป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามมีความสนใจการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำโครงการช่วยเหลือเพื่อพัฒนาในด้านทักษะอาชีพให้กับนักเรียนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ และช่วยเหลือในด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัยและโภชนาการ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วย

6. ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี จัดตั้งขึ้นจากพระราชปณิธานและแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน(ขณะนั้น) ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ได้บริจาคที่ดินและทุนทรัพย์จัดสร้างห้องสมุดประชาชนเพื่อเฉลิมพระเกียรติของพระองค์ในวโรกาสที่ทรงพระเจริญอายุ 36 พรรษา ในปี พ.ศ. 2534 และพระองค์ได้พระราชทานนามว่า ห้องสมุดประชาชนเฉลิมราชกุมารี ปัจจุบันมี 71 แห่งทั่วประเทศ

7. โครงการฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่านักเรียนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแล้วบางส่วนเท่านั้นที่ได้ศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น จึงมีพระราชดำริที่จะพัฒนาเด็กกลุ่มที่ไม่ได้ศึกษาต่อให้มีความรู้มีทักษะในด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่นอันจะสร้างให้เยาวชนเหล่านั้นเกิดความรักและหวงแหนถิ่นบ้านเกิด โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งในส่วนของราชการและเอกชน เข้ามาช่วยกันในการดำเนินงาน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทั้ง 4 ภูมิภาค ได้แก่ บ้านห้วยสะพาน ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี บ้านจอมบึง ตำบลห้วยนาคำ อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น บ้านปากกว้าง ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และที่บ้านสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา โดยฝึกอบรมทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติในวิชาพื้นฐาน วิชาเกษตรพื้นฐาน และวิชาชีพทั่วไป

นอกจากนี้แล้วพระองค์ยังมีโครงการต่างๆ อีกมากมายที่ส่งเสริมทางด้านการศึกษา เช่น ศูนย์นานาชาติสิรินธรเพื่อการวิจัยพัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยี ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองพระราชดำริที่จะให้ประเทศไทยมีศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลในสาขามานุษยวิทยาและศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โครงการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์แบบทั่วทั้งโรงเรียน เป็นโครงการที่พระองค์ทรงใช้รูปแบบการพัฒนาการศึกษาที่เป็นองค์รวมที่เรียกว่า การ

พัฒนาทั้งทั้งโรงเรียน (Whole – School Approach) ที่พัฒนาในทุกๆ ด้าน โครงการสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียนเป็นโครงการที่มีพระราชประสงค์เพื่อสร้างให้เยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นโดยรวบรวมพรรณไม้เหล่านั้นมาไว้ในโรงเรียนแล้วจัดทำข้อมูลต่างๆ รวมทั้งภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ไม้นั้นเพื่อใช้เป็นแหล่งความรู้ ในโรงเรียน

นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระมหากรุณาธิคุณต่อเด็กเยาวชน และประชาชนทั่วไปอย่างไม่เลือกชาติพันธุ์ ดังจะเห็นได้จากที่พระองค์พระราชทานความช่วยเหลือให้กับประเทศต่างๆ เช่น

1. โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปี พ.ศ. 2534 โดยทรงรับโรงเรียนเด็กกำพร้า หลัก 67 เมืองโพนโฮง แขวงเวียงจันทน์ไว้ในพระราชูปถัมภ์ พระองค์ได้พระราชทานงบประมาณเพื่อก่อสร้างอาคารเรียน ระบบสาธารณูปโภค ตลอดจนทั้งเครื่องเวชภัณฑ์ เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นเด็กกำพร้าจากสงคราม ไม่มีที่พึ่ง หรือเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน ช่วยเหลือให้โรงเรียนดำเนินโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเพื่อให้เด็กได้มีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้พัฒนาบุคลากรทางการแพทย์เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพอนามัยของราษฎรในประเทศได้

2. โครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริให้ความช่วยเหลือราษฎรในประเทศราชอาณาจักรกัมพูชาในด้านการศึกษาจึงได้มีการก่อสร้างวิทยาลัยกำปงเฌอติเยล ณ ตำบลซ็อมโบร์ จังหวัดกำปงธมในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2543 โดยมีกรมราชองครักษ์ กองบัญชาการทหารสูงสุด กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน และคณะครูศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมเป็นคณะกรรมการในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ มีการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การเกษตรกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและโบราณสถาน นอกจากนี้แล้วยังได้เน้นการเรียนภาษาต่างประเทศเนื่องจากในอนาคตจะมีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวมากมาย

3. โครงการพระราชทานความช่วยเหลือในประเทศสหภาพเมียนมาร์ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างไทยกับประเทศสหภาพเมียนมาร์ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อช่วยเหลือบุคลากรได้รับความทุกข์ มีทักษะ มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต พระองค์ได้พระราชทานความช่วยเหลือในด้านการจัดโครงการอาหารกลางวันให้แก่โรงเรียนในประเทศเมียนมาร์ โดยให้การศึกษาอบรมแก่ครูจากประเทศเมียนมาร์และศึกษาดูงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในประเทศไทยหลายครั้ง และพระองค์ได้ติดตามเยี่ยมชมผลการดำเนินโครงการตามพระราชดำริอย่างสม่ำเสมอ

4. โครงการพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาจีนและธิเบต สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษาจากโรงเรียนมัธยมหังโจว สาธารณรัฐประชาชนจีนและนักศึกษาจากธิเบตเพื่อเข้าศึกษาต่อในสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ที่กรุงเทพฯ

2.1 การดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

ในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการโอกาสทางการศึกษาของผู้ด้อยโอกาสนั้น มีหลายหน่วยงานที่มีการดำเนินการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เป็นอีกหนึ่งหน่วยงานหนึ่งที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ให้เยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดารที่มีปัญหาทั้งในด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาความรู้หนังสือ และปัญหาการดำรงชีวิต ได้มีโอกาสได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจึงเป็นหน่วยในพื้นที่ในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ โดยที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนถือกำเนิดมาจากการที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาการก่อการร้ายทั้งจากลัทธิคอมมิวนิสต์และภัยจากนอกประเทศที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ชนบท ห่างไกลและทุรกันดาร มีความขัดแย้งกันระหว่างประชาชนกับทางราชการ ที่ถูกสร้างให้มองว่าข้าราชการเป็นศัตรูของประชาชน ตำรวจตระเวนชายแดนมีหน้าที่ในการตระเวนตรวจตราพื้นที่ชายแดนในความรับผิดชอบได้พบเห็นประชาชนผู้เดือดร้อนเกี่ยวกับการดำรงชีวิต โรคภัยไข้เจ็บ และที่สำคัญคือเด็กๆ ตามหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ในวัยเรียนจำนวนมากที่ไม่ได้เรียนหนังสือ เนื่องจากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการศึกษาไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งโรงเรียนได้ ทั้งนี้เป็นเพราะพื้นที่เป็นป่าเขาทุรกันดาร ทั้งในบางพื้นที่มีสถานการณ์ก่อการร้ายจากฝ่ายตรงข้าม ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

“...สิ่งหนึ่งที่หมู่บ้านตระเวนชายแดนได้พบเห็นก็คือ ตามหมู่บ้านชาวเขาหรือประชาชนไกลคมนาคมนั้น ถึงแม้ว่าจะมีเด็กอยู่ในวัยเรียนจำนวนมาก แต่ไม่มีผู้ใดสามารถจะไปตั้งโรงเรียนสอนหนังสือเด็กเหล่านี้เป็นการประจำตามหมู่บ้านได้ ดังนั้นเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมาแล้วเมื่อหมู่บ้านตระเวนเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขา การพูดจาติดต่อจึงเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะความแตกต่างทางภาษา ข้ำร้ายยิ่งกว่านั้นชาวเขาบางหมู่บ้านเห็นตำรวจตระเวนชายแดนเป็นคนแปลกหน้าไม่ยอมพบปะ สิ่งเหล่านี้หากปล่อยทิ้งไว้จะไม่ก่อผลดีให้แก่ประเทศชาติแต่อย่างใด ดังนั้น ตำรวจตระเวนชายแดนจึงได้ให้การรักษายาบาลแก่ประชาชนผู้เจ็บไข้ได้ป่วย และงานที่สำคัญยิ่งก็คือ การให้การศึกษากับชนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมเพื่อให้รู้ภาษาไทยสามารถติดต่อได้สะดวก และเป็นสื่อในการเผยแพร่ความเจริญเข้าสู่หมู่บ้านในถิ่นทุรกันดารสืบต่อไปในอนาคต” (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2539 : 32 - 37)

ชาญ อังสุโชติ. (2539) ได้สรุปเหตุผลในการจัดตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ดังนี้

1. การเข้าถึงผู้ใหญ่ชาวบ้านชาวเขาโดยอาศัยเด็กเป็นสื่อกลางนี้ นับว่าเป็นรากฐานอันมั่นคง เพราะว่าในครอบครัวหนึ่งๆ ย่อมมีความผูกพันกันโดยแน่นแฟ้นตามธรรมชาติเป็นทุนอยู่แล้วไม่ว่าทุกชาติทุกภาษา เมื่อผ่านขั้นนี้ไปแล้วต่อไปก็นับว่าไม่ค่อยยากลำบากเท่าใดนัก ถ้าพวกเขาได้เกิดความเชื่อถือดีแล้ว
2. ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ นั้นการที่จะแนะนำผู้ใหญ่ นั้นทำได้ยาก ผู้ส่งสอนแนะนำไปตั้งแต่วัยเด็กไม่ได้
3. ในระหว่างผู้ซึ่งไม่รู้ไม่เข้าใจภาษาของกันและกันนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่ทำความเข้าใจกับเด็กได้ง่ายกว่าและเร็วกว่าผู้ใหญ่ด้วยกัน
4. จะได้อาศัยโรงเรียนเป็นแหล่งกลางในการเผยแพร่ความเจริญและสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนนั้นๆ
5. ด้วยความเห็นอกเห็นใจต่อประชาชนไกลคมนาคม ซึ่งไม่สามารถได้รับการศึกษาดังเช่นเด็กไทยอื่นๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 1 ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกในวันที่ 7 มกราคม 2499 ที่หมู่บ้านมหาวัน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ในการดำเนินการในระยะแรกอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นๆ แทบทั้งสิ้นเพราะไม่มีงบประมาณสนับสนุน นักเรียนมีฐานะยากจนไม่มีเงินซื้ออุปกรณ์การเรียน ได้รับบริจาคจากหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และจากบุคคลต่างๆ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2539, 2548)

ในปี พ.ศ. 2507 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับแรมที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ได้เสด็จเยี่ยมตำรวจตระเวนชายแดน ทำให้พระองค์ทรงทราบและเข้าใจถึงการปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ของตำรวจตระเวนชายแดน ทรงเล็งเห็นว่าโรงเรียนที่ตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินอยู่นั้นเป็นผลดีต่อเยาวชนอันเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตจึงทรงรับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ในพระราชูปถัมภ์ และเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2507 พระองค์ได้พระราชทานเงินส่วนพระองค์ให้แก่ตำรวจพลร่มค่ายนเรศวร อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อใช้ก่อสร้างโรงเรียนเป็นครั้งแรก 2 โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนวัด บ้านหนองพลับ และโรงเรียนอนันท์ บ้านป่าละอู อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ในเวลาต่อมาได้พระราชทานเงินส่วนพระองค์เพื่อก่อสร้างโรงเรียนเพิ่มเติมอีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนสระปทุม โรงเรียนมหิดล โรงเรียนสังวาลวิท 1 ถึง โรงเรียนสังวาลวิท 8 และโรงเรียนทัศนาวลัย นอกจากนี้พระองค์ยังได้ชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ทูลเกล้าฯ ให้ถวายเงินเพื่อก่อสร้างโรงเรียนเสมอมา

และได้พระราชทานชื่อโรงเรียนเหล่านั้นตามชื่อผู้บริจาค เช่น โรงเรียนกัลยานิวัฒนา โรงเรียนเพชรรัตน์ โรงเรียนสุทธิสิริโสภา โรงเรียนเบตตี้ ดูเมน โรงเรียนกรุงเทพ โรงเรียนจุฬารัตนศาสตร์ โรงเรียนอาโยยามา โรงเรียนศรีสมวงศ์ โรงเรียนทหารม้าอนุสรณ์ โรงเรียนภิรมย์ภักดี โรงเรียนคุรุสภา ฯลฯ เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้วจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดโรงเรียนพระราชทานทุกแห่งด้วยพระองค์เอง พร้อมทั้งได้พระราชทานคำแนะนำแก่ครูตำรวจตระเวนชายแดนเกี่ยวกับการศึกษาแผนใหม่ในคราวเดียวกัน ทั้งยังได้พระราชทานสิ่งของประจำโรงเรียน ทุนของขวัญสำหรับครูตำรวจตระเวนชายแดน เครื่องเขียน แบบเรียน และเครื่องแบบให้นักเรียน ผ้าหม่นนอน ยารักษาโรคแก่คนชรา พร้อมทั้งจัดตั้งหน่วยแพทย์อาสาในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) ออกปฏิบัติหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชนตามโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงรับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ในพระราชูปถัมภ์ หลังจากที่ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเยี่ยมพสกนิกรในถิ่นทุรกันดาร ได้พบความยากจนของประชาชน ประสบกับปัญหาในแทบทุกเรื่อง ทรงเห็นว่าคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือเด็กเยาวชน จึงได้เริ่มการพัฒนาเด็กเยาวชนเหล่านั้นโดยใช้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นฐานในการพัฒนา ด้วยถือว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นตัวแทนของโรงเรียนในถิ่นทุรกันดารและมีหลักสูตรที่ไม่ตายตัว (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2539 : 8 – 19, 120 – 140)

จึงกล่าวได้ว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนถูกจัดตั้งขึ้นมาจากพื้นฐานของการรักษาความมั่นคงของประเทศและการเคารพในสิทธิของความเป็นมนุษย์ที่พึงได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้ดำเนินการมาอย่างยาวนาน ต่อจากนั้นจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาคุณภาพของเยาวชนในเขตพื้นที่ทุรกันดารเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตลอดมาจนถึงปัจจุบัน จึงกล่าวได้ว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเป็นผู้จุดประกายแสงสว่างแก่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทรงมองเห็นความเสียเปรียบของเยาวชนในแดนทุรกันดาร ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ทรงเมตตาและทรงรับไว้ในพระราชูปถัมภ์ ต่อมาสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นผู้ขยายแสงสว่างแห่งดวงประทีปให้เรื่องจริงจำจวนโดดเด่นให้สังคมมองเห็น พระองค์ทรงตระหนักถึงคุณค่าของเยาวชนว่าจะต้องได้รับการศึกษา และการศึกษานั้นต้องมีคุณภาพ การที่จะได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพได้นั้นสุขภาพร่างกายต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก ดังนั้นเด็กและเยาวชนที่อยู่ห่างไกลจึงได้รับการดูแลเอาใจ

ใส่ทั้งด้านอาหาร ด้านสุขภาพและด้านการศึกษา (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2539 : 125)

สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติไว้สรุปดังนี้ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2523)

1. เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนยากจนที่อยู่ห่างไกลคมนาคม ให้ได้มีโอกาสรับการศึกษาภาคบังคับเช่นเดียวกับประชาชนในชุมชนที่พัฒนาแล้ว
2. เพื่อขจัดความไม่รู้หนังสือของประชาชนให้หมดไป
3. ฝึกหัดให้เด็กเคยชินต่อระเบียบวินัย แบบแผน รู้จักการปฏิบัติงานที่ดีในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
4. ปลูกฝังค่านิยม รักขนบธรรมเนียมประเพณีไทยและวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติ
5. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและความเข้าใจระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ได้ข่าวสารและความร่วมมือด้านต่างๆ จากชุมชนที่อยู่ห่างไกลอันจะเป็นประโยชน์ต่อทางราชการ
6. เป็นการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและหลักโภชนาการที่ถูกต้องให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนทั้งประชาชนในถิ่นทุรกันดาร

ส่วนหน้าที่และความรับผิดชอบของครูตำรวจตระเวนชายแดน ทางด้านการจัดการศึกษา และให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนในถิ่นทุรกันดารนั้นกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้กำหนดภารกิจรับผิดชอบดังนี้ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2532)

1. ให้การศึกษาภาคบังคับแก่เด็กและเยาวชนตลอดจนประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชนที่อยู่ห่างไกลและไม่มีโรงเรียน เพื่อให้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทย
2. ให้การช่วยเหลือ โดยการแนะนำให้ประชาชนได้รู้จักใช้การศึกษาแก้ไขปรับวิถีชีวิตของตนเองในบางส่วนเพื่อให้เกิดความคล่องตัวหรือเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตรตลอดจนการมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ถูกต้องตามหลักการอนามัย
3. ขจัดความไม่รู้หนังสือและความไม่เข้าใจในบางเรื่องซึ่งประชาชนอาจมีการปฏิบัติที่ผิดกฎหมาย โดยเฉพาะปัญหาด้านการเมืองที่อาจเป็นเงื่อนไขสงครามได้
4. ให้การดูแลและกระตุ้นให้ประชาชนได้รู้จักการรวมกลุ่มกันจัดทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม อันจะเป็นแนวทางแห่งความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้
5. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในชนบทในการให้ข่าวสารต่างๆ ตลอดจนข้อแนะนำที่ควรปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อความ สุขความเจริญของประชาชนในชุมชนนั้นๆ

จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นเป็นการดำเนินงานเพื่อให้โอกาสกับเด็กและเยาวชน ตลอดจนทั้งประชาชนทั่วไปในถิ่นห่างไกลและทุรกันดาร ได้มีโอกาสในการ

พัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไทย ด้านการประกอบอาชีพตามควรแก่ฐานะ และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ห่างไกลกับเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยมีตำรวจตระเวนชายแดนเป็นบุคลากรที่สำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้จัดตั้งโรงเรียนมาแล้วทั้งสิ้น 714 โรงเรียน เมื่อได้พัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้วได้ออมนให้กระทรวงศึกษาธิการไปดำเนินการต่อ ปัจจุบันมีโรงเรียนในความรับผิดชอบทั้งสิ้น 147 โรงเรียน โดยรับผิดชอบนักเรียนจำนวน 28,585 คน มีตำรวจตระเวนชายแดนที่ทำหน้าที่ครูจำนวน 1,485 นาย ครูพลเรือน จำนวน 19 คน ผู้ดูแลเด็กเล็กจำนวน 206 คน และผู้อาสาช่วยสอนจำนวน 32 คน กระจายอยู่ทั่วประเทศ ในการเข้ามาทำหน้าที่ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนของข้าราชการตำรวจนั้นมาจากการสมัครใจของผู้ที่มีใจรักที่จะเสียสละเพื่อเด็กและเยาวชน ต่อมาเมื่อมีโครงการครูทายาทก็ได้ผู้ที่รับทุนกลับมาทำหน้าที่ครูในถิ่นบ้านเกิดตนเอง และมีชาวบ้านที่อาสาเข้ามาช่วยเหลือเป็นผู้ดูแลเด็กและช่วยสอนบ้างโดยได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในการจัดอัตรากำลังในโรงเรียนนั้นใช้อัตราส่วนครูต่อนักเรียนตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2546; กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2550, ธงชัย สมรรถชัย. 2550: สัมภาษณ์)

2.2 โครงการตามพระราชดำริ ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินติดตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้พบเห็นความเดือดร้อน ความยากจน ความขาดแคลนของประชาชน ทำให้พระองค์ทรงสนพระทัยที่จะกำจัดความเดือดร้อนเหล่านั้นให้หมดสิ้นไป ด้วยแนวพระราชดำริที่ว่าทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะสร้างเสริมสติปัญญา เพื่อการศึกษาและพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิลำเนาและสังคมสืบต่อไป การดำเนินงานในระยะแรกทรงเริ่มที่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ทุรกันดารมีปัญหาการขาดสารอาหาร ทรงวางแนวทางให้มีการผลิตอาหารในโรงเรียนเพื่อให้มีวัตถุดิบที่ใช้ในการประกอบอาหาร เช่น ผัก เนื้อสัตว์ ไข่ ผลไม้ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้น ส่วนในระยะยาวเด็กจะได้รับการพัฒนาทางด้านโภชนาและภาวะสุขภาพที่เหมาะสม และยังได้นำความรู้ทางด้านการเกษตรที่ได้รับจากโรงเรียนไปขยายต่อบ้านเป็นอาชีพต่อไป โดยเริ่มทดลองทำโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันขึ้นในเบื้องต้น

ดำเนินการเพียง 3 โรงเรียน ได้แก่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านหนองแจง จังหวัดกาญจนบุรี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านทุ่งคา จังหวัดราชบุรี และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านคอกอ้ายเผือก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ใช้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งศึกษาเพราะว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เป็นโรงเรียนในเขตท้องถิ่นที่ห่างไกลการคมนาคมและมีภาวะที่ยากลำบากต่างๆ และมีหลักสูตรที่ไม่ตายตัว ในการดำเนินงานนั้นแทนที่จะพระราชทานเงินและสิ่งของให้โรงเรียนไปจัดทำอาหารเลี้ยงนักเรียนอย่างที่ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป แต่พระองค์จะพระราชทานพันธุ์พืชและอุปกรณ์เครื่องมือทางการเกษตรแทน และแนะนำส่งเสริมให้เด็กนักเรียนช่วยกันทำการเพาะปลูก เพื่อนำผลผลิตที่ได้ไปประกอบอาหาร ซึ่งเป็นวิธีอ้อมและยากขึ้นอีกขั้นหนึ่ง แต่ผลที่ได้จะดีกว่าเพราะนอกจากจะได้อาหารกลางวันแล้วยังได้เรียนวิชาการเกษตรแผนใหม่อีกด้วย (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2546 : 44 – 45; โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2549 : ออนไลน์)

โดยมีเป้าหมาย หลักการและวิธีการพัฒนา ดังต่อไปนี้ (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 26 – 31)

เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ

การดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ที่มีทั้งหมด 8 โครงการนั้น มีเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาคือ ให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร มีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง มีความซื่อสัตย์ เสียสละ สามัคคี และเมตตาผู้อื่น มีความรู้และทักษะทั้งทางวิชาการและการอาชีพที่เป็นรากฐานของการพึ่งพาตนเองและพัฒนาท้องถิ่นได้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีโอกาส ได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเองเป็นคนมีประสิทธิภาพดีขึ้น โดยมีหลักการและวิธีการพัฒนาดังนี้

หลักการพัฒนา

1. การพึ่งตนเอง ทรงเน้นให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในชุมชนเข้าร่วมในทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการลงมือปฏิบัติ และในที่สุดสามารถดำเนินการพัฒนาได้ด้วยตนเอง

2. ความร่วมมือจากทุกส่วน ในการพัฒนาจำเป็นต้องส่งเสริมหรือสนับสนุนในส่วนต่างๆ ที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้เองหรือขาดแคลน เช่น เทคโนโลยี ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ดำเนินการบางส่วน

วิธีการพัฒนา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเน้นการพัฒนาโดยใช้การศึกษาเป็นแกน ควบคู่กับการรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น

รายละเอียดของโครงการตามพระราชดำริ

สำหรับโครงการที่ให้ดำเนินการอยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น มี 8 โครงการ แยกเป็น 4 แผนงานหลักได้แก่ 1) แผนงานด้านอาหาร โภชนาการและสุขภาพอนามัยประกอบด้วย โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน และโครงการส่งเสริมโภชนาการสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร 2) แผนงานด้านการศึกษา ประกอบด้วย โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาและโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ 3) แผนงานด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย โครงการฝึกอาชีพ และโครงการส่งเสริมสหกรณ์มีรายละเอียดของโครงการแต่ละโครงการดังต่อไปนี้ (กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2548 : 3 – 4; สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 50 – 58)

1. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการกองร้อยที่ 5 ตำรวจตระเวนชายแดน ตำบลสุไหงปาดี อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2524 ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องอาหารเพื่อบำรุงสุขภาพพลานามัยของเยาวชนเป็นอันดับแรกคือให้เยาวชนในวัยเรียนได้มีสุขภาพที่ดีเพราะหากกว่าขาดอาหารแล้วจะทำให้พลานามัยไม่สมบูรณ์ก่อให้เกิดโรคภัยต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษา หยุดยั้งการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายและสมองของเด็ก พระองค์จึงมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยเหลือให้มีสุขภาพที่ดีมีคุณภาพทางการศึกษาและนอกจากจะได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนมีสุขภาพสมบูรณ์แล้ว ยังได้ความรู้ทางด้านวิชาการเกษตรและด้านโภชนาการติดตัวไปประกอบอาชีพได้ด้วย เนื่องจากมีนักเรียนส่วนหนึ่งที่จบการศึกษาแล้วไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อในระดับสูงจึงควรมีวิชาชีพติดตัว (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ. 2534ก : 165 – 166; สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 3 – 4)

สำหรับวิธีการดำเนินการนั้นได้ใช้วิธีการที่ให้ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเข้ารับการฝึกอบรมความรู้ทางด้านการเกษตร เช่นการปลูกพืชชนิดต่างๆ การเลี้ยงสัตว์ ความรู้ด้านโภชนาการ การประกอบอาหาร และการถนอมอาหาร แล้วจึงนำความรู้ที่ได้รับไปทำความเข้าใจและถ่ายทอดให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง เมื่อเข้าใจดีแล้วก็ร่วมมือกันดำเนินการตามสภาพของท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนเครื่องมือ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เมื่อมีผลผลิตออกมาก็สามารถนำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันที่ย่างและมีคุณค่า ที่ผ่านมาโรงเรียนสามารถประกอบอาหารเลี้ยงเด็กได้ทุกวัน บางแห่งสัปดาห์ละ 3 ครั้ง บางโรงเรียนขาดสนด้วยเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ผู้ปกครองยากจน เด็กๆ ก็ยังได้รับประทานผลไม้เช่น กล้วย มะละกอ และผลไม้บางชนิดที่ปลูกไว้รอบๆ โรงเรียน สิ่งที่น่ายินดีคือ

เรื่องความร่วมมือจากผู้ปกครอง (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2536 : 63; มนตรี อินทรีย์. 2549 : สัมภาษณ์)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อให้นักเรียนมีอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการบริโภคตลอดปีการศึกษา โดยใช้ผลผลิตการเกษตรที่ผลิตขึ้นภายในโรงเรียนมาประกอบอาหาร

กิจกรรมสำคัญ

1. พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร
2. ผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการในโรงเรียน ทั้งเนื้อสัตว์ ปลา ถั่วเมล็ดแห้ง พืชผักและผลไม้ที่หลากหลายเหมาะสมกับท้องถิ่นโดยเฉพาะกล้วยและมะละกอโดยใช้รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานและชีววิถี ให้มีผลผลิตที่หลากหลายหมุนเวียนกันอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแผนการประกอบอาหารของโรงเรียน
3. ส่งเสริมการถนอมอาหารที่มีเหลือใช้เพื่อเก็บไว้ใช้ในฤดูขาดแคลน
4. ประกอบอาหารกลางวันและอาหารเสริมที่มีคุณค่าและถูกสุขลักษณะ
5. เฝ้าระวังและติดตามทางโภชนาการ รวมทั้งการตรวจสุขภาพและปรับปรุงภาวะโภชนาการของนักเรียนและของชุมชน
6. จัดการเรียนการสอนเรื่องการเกษตรและโภชนาการในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการ

2. โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา

โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา เป็นโครงการที่ได้ดำเนินการภายหลังจากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน พระองค์มีพระราชดำรัสถึงโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย

สวนจิตรลดา ในวันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2533 ว่าโครงการนี้ได้รับความร่วมมือจากกรมฝึกหัดครู (ขณะนั้น) ที่เข้ามาช่วยเหลือในการพัฒนาครูตำรวจตระเวนชายแดนในด้านนำเทคนิควิธีหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาแนะนำ และยังได้มีการส่งนักศึกษาเข้ามาช่วยในโรงเรียนอีกด้วยทำให้เกิดผลดีต่อผู้เรียน (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ. 2534 : 92 – 93; สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 3 – 4)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

กิจกรรมสำคัญ

1. พัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของครู

- 2.ปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมเพื่อเกื้อหนุนให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและรณรงค์การพัฒนาโรงเรียนเพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการเรียน
3. จัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน โดยจัดหาแบบเรียนที่ทันสมัยให้แก่โรงเรียนให้ทันเวลาและสนับสนุนการจัดทำสื่อการสอนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น
4. จัดกิจกรรมสัมพันธ์ชุมชนและให้ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่นได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาของท้องถิ่น
5. จัดให้มีการเรียนการสอนกิจกรรมร่วมหลักสูตร โดยเน้นไปที่กิจกรรมการเกษตร การอาชีพ การสหกรณ์ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอื่นๆ
6. จัดการเรียนการสอนทางไกล
7. จัดห้องสมุดให้เป็นที่ยี่สิบสำหรับการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนและชุมชน

3. โครงการฝึกอาชีพ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีโปรดเกล้าให้ดำเนินการฝึกอาชีพให้กับศิษย์เก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ไม่สามารถเรียนต่อในระดับสูงได้ โดยเน้นอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ ในระยะเริ่มแรกทดลองในภาคละ 1 โรงเรียน ได้มีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันศุกร์ที่ 24 เมษายน 2435 ที่เกี่ยวกับโครงการฝึกอาชีพว่ามีกรมอาชีพศึกษาเข้ามารับผิดชอบในการฝึกอาชีพมาสอนในโรงเรียน เด็กเล็กๆ ก็เป็นการฝึกการใช้กล้ามเนื้อมือ สมานธิ และนิสัยการทำงาน ส่วนเด็กโตก็ฝึกวิชาที่ใช้ประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวได้ (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.2547 : 6 – 7; พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้นักเรียนในโรงเรียนมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
2. เพื่อให้เยาวชนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนมีวิชาชีพติดตัวและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

กิจกรรมสำคัญ

1. ฝึกทักษะและความรู้ด้านวิชาชีพให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน
2. ส่งเสริมอาชีพให้แก่เยาวชนในท้องถิ่น
3. ส่งเสริมความร่วมมือจากภาคเอกชน
4. ดำเนินงานฝึกอาชีพ ในศูนย์ฝึกอาชีพนักเรียนเก่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน

4. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริให้ดำเนินการปลูกฝังการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่นักเรียน เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ่ารุงที่ 107 บ้านห้วยจะค่าน ตำบลปึงโค้ง อำเภอยะรัง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการปลูกสะเดา เพราะนอกจากจะนำมาประกอบอาหาร ให้ร่มเงาแล้ว เมล็ดยังใช้ในการป้องกันกำจัดแมลงได้ด้วยโดยไม่มีสารพิษตกค้างและทำลายสิ่งแวดล้อมเหมือนสารเคมีทั่วไป ต่อจากนั้นจึงได้ขยายออกไปยังโรงเรียนอื่นๆ ดังมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันอังคารที่ 25 เมษายน 2538 ที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติและโทษที่ได้รับจากธรรมชาติที่ถูกทำลาย ตลอดจนถึงวิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติ (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 7; พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน เยาวชน และประชาชนในพื้นที่ที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมสำคัญ

1. จัดการเรียนการสอนด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน
2. ให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ใช้อินทรียวตฤในการปรับปรุงบำรุงดิน และลดการใช้สารเคมี ปลูกไม้ใช้สอย สาธิตและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกพัฒนามาบุงชุมชนในพื้นที่และบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ยังมีอีกโครงการที่เด่นมากที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์คือ โครงการสวนพฤกษศาสตร์ในโรงเรียน เป็นโครงการที่พระองค์มีแนวคิดที่ว่า การสอนและอบรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พืชพันธุ์นั้นควรใช้วิธีการปลูกฝังให้เด็กเห็นความงดงาม ความน่าสนใจ และเกิดความปิติที่จะทำการศึกษาและอนุรักษ์พืชพันธุ์ต่อไป การใช้วิธีสอน การอบรมที่ให้เกิดความรู้สึกว่าถ้าไม่ร่วมกันอนุรักษ์แล้วจะเกิดอันตรายแก่ตนเองโดยมีเป้าหมายที่จะให้ครบทุกเขต เขตหนึ่งๆ อย่างน้อย 5 โรงเรียน แล้วให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากพืชพันธุ์ในสวน (เกษม วัฒนชัย. 2546 : 22 – 23)

5. โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน

จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จออกเยี่ยมเด็กและเยาวชนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทองทรายและตระหนักถึงปัญหาโรคคอพอกที่เกิดจากการขาดสารไอโอดีน จึงมีพระราชดำริที่จะดำเนินการเสริมจากกระทรวงสาธารณสุข โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ดังได้มีพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2538 ว่า“...อย่างเรื่องที่ว่า โครงการไอโอดีนนั้น ก็ได้เห็นว่าทางราชการก็มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาอันนี้ซึ่งมีอยู่แล้วก็มีเพิ่มมาเพื่อแก้ไขบ้าง...” (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.2547 : 6 – 7; พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนในพื้นที่ทุรกันดาร

กิจกรรมในโรงเรียน

1. ดื่มน้ำเสริมไอโอดีนเป็นประจำทุกวัน
2. ส่งเสริมการใช้เกลือเสริมไอโอดีนปรุงอาหารกลางวันเป็นประจำทุกวัน
3. เฝ้าระวังโรคขาดสารไอโอดีนโดยตรวจคอพอกในเด็กระดับประถมศึกษาทุกคน
4. อบรมให้ความรู้แก่เด็กนักเรียนเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน

6. โครงการส่งเสริมสหกรณ์

โครงการส่งเสริมสหกรณ์เริ่มมาจากที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล็งเห็นว่าการปลูกฝังเรื่องสหกรณ์แก่นักเรียนจะทำให้เกิดความร่วมมือกันทั้งในกลุ่มนักเรียน ครู และประชาชนผู้ปกครองในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เกิดการช่วยเหลือซึ่งกัน จึงได้มีพระราชกระแสกับอธิบดีกรมตำรวจและอธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ให้ร่วมกันส่งเสริมวิธีการสหกรณ์ให้กับนักเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา และได้มีพระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในโอกาสที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2536 ที่เกี่ยวกับโครงการสหกรณ์ว่า เป็นการฝึกการทำงานอย่างเป็นระบบทั้งในเรื่องการบันทึก การทำบัญชี เมื่อโตขึ้นจะทำให้มีความรู้ติดตัวไปสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกหรือเป็นกรรมการในระดับหมู่บ้าน ระดับอำเภอ หรือระดับจังหวัดได้เป็นอย่างดี ทำให้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น สร้างพลังโดยการร่วมมือร่วมแรงกัน (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 8; พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อส่งเสริมความรู้และทักษะด้านสหกรณ์และสร้างลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับอุดมการณ์สหกรณ์ให้แก่เด็กนักเรียน

กิจกรรมสำคัญ

1. จัดการเรียนการสอนวิชาสหกรณ์
2. จัดให้มีกิจกรรมสหกรณ์ภาคปฏิบัติ เช่น กิจกรรมร้านค้า กิจกรรมออมทรัพย์และ กิจกรรมการเกษตร เพื่อเป็นการฝึกทักษะของนักเรียนในการดำเนินกิจกรรมสหกรณ์ ตามความพร้อมของแต่ละโรงเรียน
3. จัดให้มีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับสหกรณ์ตัวอย่าง

7. โครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เนื่องจากนักเรียนที่จบการศึกษาในท้องถิ่นทุรกันดารแล้ว ส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาต่อเนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน และไม่มีโรงเรียนระดับที่สูงกว่าประถมศึกษาในพื้นที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานพระราชานุเคราะห์ให้กับนักเรียนเหล่านั้นได้มีโอกาสได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นตามศักยภาพ โดยเริ่มโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 ดังได้มีพระราชดำรัสในโอกาสเปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2533 เกี่ยวกับโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ ว่าพระองค์ได้ตั้งเป้าไว้จะให้นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ต้องการศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าประถมศึกษา ได้รับการศึกษาตามความสามารถเพราะจะทำให้เขาสามารถมีความรู้ประกอบอาชีพที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้มากขึ้น ((สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 6 ; คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ. 2534 : 92)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนที่มีฐานะยากจนในถิ่นทุรกันดารได้รับการศึกษาต่อตามความสามารถ และกลับไปช่วยพัฒนาชุมชนในถิ่นทุรกันดาร

กิจกรรมสำคัญ

1. คัดเลือกนักเรียนในถิ่นทุรกันดารเข้าเป็นนักเรียนในพระราชานุเคราะห์
2. จัดอบรมประจำปีเพื่อชี้แจง แนะนำแนวทางปฏิบัติตัวของนักเรียน ปลูกฝัง อุดมการณ์ ความสำนึกความเป็นไทย ให้มีความรักในถิ่นที่อยู่ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข

3. พัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน โดยการติดตาม ตรวจสอบนักเรียน จัดสอนเสริม หรือฝึกอบรมเพิ่มเติมและจัดอบรมแนะแนวการศึกษาต่อ

4. กำหนดแผนการศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชนในถิ่นทุรกันดาร สำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาของนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ต่อไป

5. ส่งเสริมให้นักเรียนมีงานทำตามคุณวุฒิของนักเรียน

6. ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ ด้านการเรียน การเงิน ตลอดจนการแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพนักเรียน

8. โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในท้องถิ่นทุรกันดาร

โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในท้องถิ่นทุรกันดาร เริ่มในปี พ.ศ. 2539 ด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักว่าผู้ที่มีสุขภาพอนามัยดีนั้นต้องได้รับการส่งเสริมตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ดังนั้นแม่ต้องมีภาวะโภชนาการและสุขภาพที่ดีจึงจะทำให้ทารกที่เกิดมามีสุขภาพดีตามไปด้วย ดังที่ได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน ที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามที่พระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2541 สรุปได้ว่า เมื่อผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสุขภาพอนามัยก็จะมีภาวะเจ็บป่วยน้อยลง จากนั้นก็ให้ดูแลเรื่องการป้องกันโรคต่างๆ ที่เกิดกับเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.2547 : 8 – 9 ; พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์)

วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อส่งเสริมให้หญิงมีครรภ์ หญิงให้นมบุตร และเด็กทารกแรกเกิดจนถึงอายุ 3 ปี ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารได้รับบริการที่เหมาะสม และได้รับความรู้ด้านอาหารและโภชนาการ เพื่อช่วยให้แม่มีภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยที่ดี เด็กที่เกิดมีอัตราโรคชั้วตสูงมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการได้เต็มศักยภาพ

กิจกรรมสำคัญ

1. การให้บริการดูแลอนามัยแม่และเด็กขั้นพื้นฐาน โดยแสวงหาคนในพื้นที่เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการแล้วอบรมผู้ให้บริการ ทั้งด้านความรู้ วิธีการและเทคนิคต่างๆ เกี่ยวกับการให้บริการงานอนามัยแม่และเด็ก และการส่งเสริมโภชนาการให้มีการประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตลอดจนสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการบริการ

2. รณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันดูแลแม่และเด็กทั้งในครอบครัวของตนเองและชุมชน

3. สนับสนุนอาหารเสริมและยาที่จำเป็นแก่แม่และเด็ก

4. ศึกษาวิจัยเพื่อหาวิธีการในการบริการที่เหมาะสมต่อชนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนในบางพื้นที่ ได้แก่ ชาวไทยภูเขา และชาวไทยมุสลิม

จากรายละเอียดของโครงการสรุปได้ว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นตามโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นมีดังต่อไปนี้

1. พัฒนาคุณภาพของครู
2. พัฒนาเทคนิคการสอน
3. พัฒนาสื่อการสอน
4. การใช้สารธรรมชาติและชีววิธีแทนการใช้สารเคมี
5. การสร้างป่าชุมชน
6. การบำรุงรักษาดิน
7. จัดทำแปลงเกษตรสาธิตในโรงเรียน
8. การเลี้ยงสัตว์
9. ฝึกอาชีพให้แก่นักเรียน
10. จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพบริการแก่ชุมชน
11. การใช้สารไอโอดีนผสมน้ำดื่มและอาหาร
12. ให้ความรู้ด้านสหกรณ์
13. จัดตั้งสาธิตระบบสหกรณ์ในโรงเรียน
14. พัฒนาแหล่งน้ำในท้องถิ่น พร้อมทั้งบริหารจัดการน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เมื่อได้วิเคราะห์และสังเคราะห์การดำเนินงานในการจัดกิจกรรมดังกล่าวนี้จะพบว่าทุกกิจกรรมทุกโครงการโรงเรียนได้นำไปบูรณาการเข้ากับหลักสูตรในสถานศึกษาและเชื่อมโยงกันระหว่างโครงการต่อโครงการ เพื่อพัฒนาให้เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ภาคปฏิบัติที่ควบคู่กับการเรียนภาควิชาการ เพราะนอกจากจะได้วิชาการในด้านหนึ่งแล้วยังจะได้อีกหลายวิชาที่เกี่ยวข้องกัน เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ได้ทั้งวิชาการทางการเกษตร วิชาการปรุงอาหาร การถนอมอาหาร การออกกำลังกาย หรือทางด้านความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความรู้ทางด้านสหกรณ์ นอกจากนี้การถ่ายทอดความรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและชุมชนกับโรงเรียนก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นสายใยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ในการดำเนินการโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นี่จึงเป็นการพัฒนาผู้เรียนในทุกด้านทั้งด้านพุทธิศึกษา ทำให้มีความรู้ในเชิงวิชาการ ด้านจริยศึกษา ทำให้มีคุณธรรมเคารพในสิทธิที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทางด้านพลศึกษา ทำให้สุขภาพกาย สุขภาพจิตที่เข้มแข็ง จากการได้ลงมือปฏิบัติงานตามโครงการ มีสมาธิ

ในการทำงาน ด้านการศึกษาเป็นการความสัมพันธ์ระหว่างสมองมีผลต่อการบังคับกล้ามเนื้อในร่างกาย มีเจตคติและทักษะที่ดีในการทำงาน ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนก็เป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายจะต้องให้ความสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมในโครงการหลายๆ โครงการต้องใช้ผู้รู้ผู้ชำนาญเป็นหลักในการให้ความรู้ทั้ง ด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ ตลอดทั้งความช่วยเหลือในทุกด้านที่ขาดแคลนจากทุกองค์กร เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ซึ่งในการดำเนินงานในโครงการต่างๆ นั้นสุเมธ ตันติเวชกุล (2546 : 49 – 54) ได้อธิบายถึงการทรงงานของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่ามีวิธีการทรงงานที่เป็นระบบ โดยเริ่มจากการหาข้อมูลที่เป็นปัญหาคือต้องมีความรู้อย่างถ่องแท้ก่อนว่าอะไรที่เป็นปัญหา จากนั้นจึงศึกษาข้อมูลเพื่อหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา จากนั้นจึงหาวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับสภาพของภูมิศาสตร์และสังคมที่มีความแตกต่างกันในแต่ละที่แต่ละแห่ง ทรงมุ่งที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่แล้วให้มากและนานที่สุด มากกว่าที่จะใช้จากภายนอกพระองค์มีระบบการติดตามตรวจสอบอย่างชัดเจนทุกๆ ปีและประเมินผลที่สม่ำเสมอเป็นระยะๆ กระบวนการทำงานขั้นสุดท้ายคือมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ในการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ได้รับการศึกษา และสามารถประกอบอาชีพได้ตามอัธยาศัยนั้นเป้าหมายคือกลุ่มของผู้ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาทั้งสิ้น ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสถานะอันเป็นเงื่อนไขบางอย่างที่ทำให้ไม่ได้รับการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างเต็มศักยภาพตามวัย ซึ่งพระองค์มีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาสที่ต้องได้รับการพัฒนาไว้ดังนี้

2.3 แนวพระราชดำริเรื่องการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาของราษฎรในทุกหมู่เหล่า ที่ทุกคนควรมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันมาอย่างยาวนาน ดังได้มีพระราชดำรัสในงานเสวนาทางวิชาการด้านอาหารและโภชนาการ ณ มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2548(พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์) ที่ทรงเห็นความสำคัญของสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ทุกคนต้องได้รับสิทธินั้นอย่างเสมอภาค ให้ได้รับการศึกษาเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและช่วยเหลือสังคมได้ด้วย และในปาฐกถาเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของผู้ด้อยโอกาสในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 15 ประจำปี พ.ศ. 2544 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2544 ทรงแบ่งประเภทของผู้ด้อยโอกาส พร้อมทั้งอธิบายความหมายและวิธีการจัดการศึกษาสำหรับคนเหล่านี้ไว้สรุปได้ดังนี้ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2545)

1. ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร เส้นทางลำบาก อยู่ไกลเส้นทางคมนาคม บริการทางการศึกษา เข้าถึงได้ยากหรืออาจจะไม่มีเลย ส่วนใหญ่จะอยู่ตามชายแดน อยู่ในเกาะ อยู่ตามภูเขาห่างไกล จะขาดแคลนครูบ่อย ในระบบบริหารจัดการบางครั้งก็มีความรู้คือบางแห่งคนเต็มใจก็มีแต่ไม่มีตำแหน่งให้ หรือบางคนไปบรรจุเพื่อให้ได้ตำแหน่งราชการ แล้วก็ไปอยู่ที่อื่นก็มี

2. คนที่ไม่มีเงินหรือขาดทุนทรัพย์ ปัจจุบันมีระบบหาผู้อุปถัมภ์เด็กเหล่านี้

3. ผู้ที่สมองไม่ดี ต้องใช้เทคนิคการสอนให้ได้รับความรู้ทำให้พวกเขาเข้าใจได้ ที่เรียกว่า การศึกษาพิเศษ

4. คนเจ็บป่วย เดียวนี้โรงพยาบาลหลายแห่งมีโครงการให้เด็กป่วยเรื้อรังในโรงพยาบาล ได้เรียนหนังสือ นำครูส่วนใหญ่มาจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาสอน ปัจจุบันมีอุปกรณ์การสอน หลายอย่าง จะช่วยให้ครูที่มีอยู่ไม่กี่คนสามารถสอนเด็กได้หลายระดับ การจัดการศึกษาให้คนป่วยใน โรงพยาบาลนั้นยาก เพราะสภาพร่างกายไม่ไหว เรียนไม่ดี หรือปัจจุบันเศรษฐกิจตกต่ำ

5. ผู้ที่ร่างกายบกพร่องหรือที่เรียกว่าคนพิการ คนกลุ่มนี้ปัจจุบันมีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา มากขึ้น มีเทคนิคพิเศษต่างๆ ในการให้ความรู้ หรือการเตรียมความพร้อมของคนพิการ เหล่านี้ มีการ พัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับประเภทของผู้พิการ

6. เด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะ ได้มีโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ที่มีส่วนช่วยรับเด็กเหล่านี้ให้ ได้รับการศึกษา

7. เด็กที่พ่อแม่ย้ายถิ่นอยู่เสมอ ได้แก่กลุ่มที่บิดามารดาทำงานไม่เป็นหลักแหล่ง แก้ไขได้ โดยจัดครูเข้าไปสอนถึงแหล่งที่ทำงานของบิดามารดา

8. เด็กเร่ร่อน เรียกว่า Street Children

9. พวกแรงงานเด็ก มีการเปิดโอกาสให้เด็กได้รับบริการทางการศึกษาโดยเข้าเรียนต่อ การศึกษานอกโรงเรียน เพิ่มวุฒิการศึกษา เพื่อจะได้เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนเงินเดือน

10. ผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในวัยเรียน อาจจะด้วยสาเหตุใดก็ตามที่ทำให้ไม่ได้รับการศึกษาใน วัยเรียน ให้ใช้บริการของการศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่ ที่สามารถเรียนผ่านสื่อต่างๆ ได้ ทุกคนได้มีโอกาสศึกษาตลอดชีวิต เรียกการศึกษาแบบนี้ว่า การศึกษาตลอดชีวิต หรือ Lifelong Educational

11. ผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษ สามารถใช้บริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และของการศึกษานอกโรงเรียนได้

12. ผู้ลี้ภัยหรือคนไร้สัญชาติ กลุ่มด้อยโอกาสกลุ่มนี้เป็นพวกที่อยู่ตามชายแดนของประเทศ ไทย ตามพื้นที่ชายแดนบางคนไม่มีสัญชาติ จึงไม่ได้รับโอกาสใดๆ จากทางราชการ

13. ผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาที่เป็นสื่อการสอน บางคนใช้ภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาไทยในการสื่อสาร ทำให้เข้าใจเนื้อหาที่เรียน จึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

14. ผู้ที่อยู่ในสังคมที่ไม่ส่งเสริมการศึกษา อาจจะเป็นด้วยฐานะหรือค่านิยมบางประการจึงไม่ยอมให้บุตรหลานเข้ารับการศึกษ

15. คนที่ฉลาดเกินไป หรือสติปัญญาเลิศล้ำ

จะเห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับเด็ก ผู้ด้อยโอกาสที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารเป็นลำดับแรก แสดงว่าเด็กกลุ่มนี้เป็นกลุ่มใหญ่มีจำนวนมาก และมีความเร่งด่วนในการแก้ปัญหามากกว่ากลุ่มอื่น และพระองค์ยังได้ชี้แนวทางในการจัดการศึกษา สำหรับผู้ด้อยโอกาสในแต่ละกลุ่มไว้อย่างชัดเจน ทำให้เห็นว่าพระองค์มีแนวการจัดการศึกษาที่คำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์และสภาพทางสังคมของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้น ทำให้เห็นถึงคุณลักษณะของครูผู้สอน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่ค่อนข้างจะมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากการจัดการศึกษาสำหรับเด็กในกลุ่มปกติ

จากพระราชกรณียกิจทางด้านการศึกษา และการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้นำมาเสนอข้างต้นนี้นับได้เป็นเพียงส่วนน้อยเมื่อเทียบกับพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ได้ทุ่มเทสรรพกำลังทั้งหลายทั้งปวง ทรงอุทิศพระวรกายอย่างหนักและต่อเนื่องมาอย่างยาวนานเพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันอย่างไม่เลือกชนชั้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เกิดมาจากแนวพระราชดำริที่ปรากฏออกมาในรูปของพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส ที่พระองค์ได้พระราชทานแก่บุคคลคณะต่างๆ และในโอกาสต่างๆ กัน ตลอดจนโครงการตามพระราชดำริที่พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้มีการดำเนินงานขึ้นในท้องถิ่นห่างไกลและทุรกันดาร ในการวิจัยครั้งนี้ได้อัญเชิญพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริที่เกี่ยวข้องมาสังเคราะห์ เพื่อค้นหาให้เห็นถึงแก่นที่เป็นแนวพระราชดำริในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง ดังรายละเอียดจะได้นำเสนอต่อไป

2.4 พระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน และการศึกษา

พระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัสที่คัดเลือกมาใช้ในการสังเคราะห์ครั้งนี้ได้แก่ พระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร และที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทั้งสิ้น โดยได้คัดเลือกมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2550 รวม 60 องค์ ที่ทรงได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาตั้งแต่แนวพระราชดำริทางด้านการศึกษา เป้าหมายของการศึกษา

หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของผู้ที่เป็นครู คุณลักษณะที่จะให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน และในด้านการบริหารจัดการทั้งสิ้น ซึ่งมีรายละเอียดสรุปในแต่ละด้านได้ดังนี้

2.4.1 แนวพระราชดำริทางการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีแนวพระราชดำริในด้านการศึกษารูปได้ว่าการศึกษาก็คือการยกระดับความเป็นมนุษย์ เมื่อคนได้รับการศึกษาจะสามารถช่วยพัฒนาสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และระดับสากลได้ ดังข้อความในปาฐกถาเรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 วันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ใจความตอนหนึ่งที่พระองค์ได้กล่าวถึงการศึกษาว่า “...การศึกษาคือเรื่องเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ช่วยให้คนเราทำอะไรได้นอกเหนือจากธรรมชาติ หรือที่เป็นสัญชาตญาณ...” (ขวลิ อมาตยกุล และคนอื่นๆ. 2544 : 61; พลับพลึง คงชนะ. 2544 : 142; มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. มปป. : 7) และในข้อสอบการเขียนเรียงความ ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนจิตรลดา เรื่องประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา มีข้อความตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า พระองค์มีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาว่า “...กล่าวกันว่า การศึกษาทำคนให้เป็นคน เนื่องจากการศึกษานี้ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่ท่องจำสิ่งต่างๆ ที่ทางโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เรียน แต่มีความหมายกว้างออกไปถึงการค้นคว้าด้วยตนเอง ใช้สมองคิด วิเคราะห์ แยกแยะ ถึงเหตุผลของสิ่งต่างๆ ในโลกด้วย ยิ่งบุคคลเรียนรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้นเท่าไร บุคคลนั้นยิ่งเป็นคนที่เชี่ยวชาญเฉลียวฉลาดทั้งในทางโลกและทางธรรม (โรงเรียนจิตรลดา. 2534: 56)

2.4.2 เป้าหมายของการจัดการศึกษา

เป้าหมายของการศึกษาได้มีการปรับเปลี่ยนไปให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย สำหรับเป้าหมายของการศึกษาที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีมีพระราชดำรินั้น ได้ปรากฏในพระราชโองการที่พระราชทานแก่ผู้แทนโรงเรียนและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัล ประจำปีการศึกษา 2532 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันจันทร์ที่ 9 กรกฎาคม 2533 สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเป็นไปเพื่อพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ ความรับผิดชอบชั่วดี รู้จักคิดพิจารณา และตัดสินใจตามทางที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ. 2534จ : 128) และเมื่อครั้งที่ทรงได้มีปาฐกถาในหัวข้อแนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 พระองค์ได้กล่าวถึงแนวคิดของการศึกษา ไว้ในตอนหนึ่งว่า “...การศึกษาคือการพัฒนาคน พัฒนาชาติ ให้คนมีความรู้ที่สามารถสร้างคนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น สร้างชาติให้อยู่อย่างมีความสุขและรุ่งเรืองได้ เราพูดว่า จะต้องสร้างคนให้มีความรู้...” (ขวลิ อมาตยกุล และคนอื่นๆ. 2544 : 86; พลับพลึง คงชนะ. 2544 : 169)

2.4.3 หลักสูตร

หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนามนุษย์เพราะเป็นประสบการณ์ทั้งหมดที่สถานศึกษาได้จัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำสาระหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สำหรับหลักสูตรที่เหมาะสมในโรงเรียนที่ดำเนินงานตามโครงการตามพระราชดำรินั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัส เมื่อครั้งในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา ในวันพฤหัสบดีที่ 3 พฤษภาคม 2527 ทรงเห็นว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีความแตกต่างทั้งในด้านภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม การที่จะดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริให้บังเกิดผลดีนั้น หลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนจำเป็นที่จะต้องมีความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ. 2534ฯ : 222, 277)

2.4.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปรียบได้เสมือนกับนายช่างผู้สร้างบ้านที่ได้นำแบบแปลนที่ได้มีผู้ออกแบบเอาไว้แล้วคือหลักสูตร ผู้ที่นำแบบแปลนหรือหลักสูตรไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ได้บ้านตามแบบที่เขียนไว้หมายถึงผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่พึงประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญที่จะให้ได้ผลผลิตตรงตามต้องการ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในทัศนะของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นทรงใช้หลัก สุ จี ปุ ลิ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างปัญญาให้เกิดกับผู้เรียนที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ดังในข้อความที่ทรงบรรยายในหัวข้อแนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 ทรงได้อธิบายไว้ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (ชวลี อมาตยกุล และคนอื่นๆ. 2544 : 95 – 95; พลับพลึง คงชนะ : 171 – 172)

สุ คือ สุตมยปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากการฟัง หรือการรับสารสาระทั้งปวง รวมทั้งการรับรู้ ได้เห็น และการอ่านหนังสือ

จิ คือ จินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด พระองค์ท่านได้เชื่อมโยงให้เห็นว่า การจะมี จิ ได้นั้นต้องเกิดจากการแสวงหาความรู้มาก่อน คือต้องมี สุ มาก่อนแล้วจึงใช้สมองใช้ปัญญาวิเคราะห์ให้เหตุใช้ผลจินตนาการไตร่ตรอง สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ

ปุ คือ ปุจฉา แปลว่า ถาม มาจาก สุ และ จิ ต้องมีความปรารถนาหาคำตอบเพื่อเติมให้ปัญญางอกเงยยิ่งขึ้นไป ประเด็นนี้เป็นสิ่งที่สำคัญเพราะเมื่อสร้างให้ผู้เรียนได้รู้จักการวิเคราะห์ คือ

เมื่อมี จิ แล้วผู้เรียนต้องรู้จักตั้งคำถามสร้างประเด็นที่แตกต่างเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้สร้างทางเลือกหรือแตกแขนงของความรู้ให้มากยิ่งขึ้น

ลิ คือ ลิขิต หรือจดบันทึก เมื่อได้ข้อมูลหรือคำตอบที่ผ่านการวิเคราะห์บนฐานของเหตุผลแล้วก็ต้อง ลิ ในปัจจุบันก็หมายถึงการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ที่ผ่านการย่อมาอย่างดีแล้ว ในขั้นตอนนี้ถือว่าสำคัญเพราะการจัดเก็บความองค์ความรู้ที่ได้มานั้นจะเป็นประโยชน์ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วยเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า ทั้งยังเป็นฐานให้กับคนรุ่นหลังได้นำความรู้ไปต่อยอดในโอกาสต่อไปด้วย

นอกจากนี้พระองค์มีแนวในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยใช้หลัก 4 ด้าน คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ดังที่ปรากฏในปาฐกถาเรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ เนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และปาฐกถาเรื่องแนวโน้มนโยบายการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2542 ณ โรงแรม บีพี สมิทลา จังหวัดสงขลา ได้อธิบายหลักการสร้างคนให้สมบูรณ์ทั้ง 4 ด้าน สรุปได้คือ (ชวลี อมาตยกุล;และคนอื่นๆ . 2544 : 97 – 99; พลัปลึง คงชนะ. 2544 : 172 - 173; มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. มปป. : 10 – 16)

พุทธิศึกษา เป็นการให้มีความรู้ในเชิงวิชาการให้รู้จักการอ่าน เขียน รู้จักการค้นคว้า

จริยศึกษา เป็นการพัฒนาปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งไม่ใช่เป็นการเรียนคุณธรรมหรือสอนจริยธรรมตามตำราแต่เป็นการฝึกอบรมปฏิบัติให้เป็นและสามารถใช้เป็นวิถีชีวิตได้ ให้มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ มีระเบียบวินัย มีสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเพราะเราต้องอยู่ร่วมกัน ต้องสำนึกถึงส่วนรวมก่อน เคารพในสิทธิและปัญญาของผู้อื่น และที่สำคัญพระองค์ได้ย้ำว่าครูต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี

พลศึกษา เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีสุขภาพที่แข็งแรงทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ที่หมายรวมไปถึงการกินอาหารที่ถูกต้อง การออกกำลังกาย และการรักษาความปลอดภัยทั้งปวงด้วย

หัตถศึกษา พัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เครื่องมือในการประกอบกิจกรรมซึ่งเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับมือ มีความเยือกเย็น มีความคิดสร้างสรรค์ และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน เห็นคุณค่าของการทำงานโดยไม่รังเกียจหรือเลือกงาน

การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่พระองค์มีแนวพระราชดำริให้มีขึ้น นอกเหนือจากแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติในท้องถิ่นแล้ว ห้องสมุดก็เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่ทรงเน้นให้มีการพัฒนาห้องสมุดเพื่อให้นักเรียน ประชาชนและผู้สนใจได้ใช้ในการศึกษาค้นคว้าจะเห็นได้จากให้มีห้องสมุดเฉลิมราชกุมารีทั่วประเทศ พระองค์ได้มีพระราชโองการเกี่ยวกับห้องสมุดไว้ดังเมื่อครั้งทรงปาฐกถาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศ ในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช

กุมาริครั้งที่ 9 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 สรุปได้ว่า พระองค์ต้องการให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน วิธีการที่จะช่วยเหลือคือให้มีห้องสมุดเพิ่มขึ้นสามารถบริการแก่คนทั่วไปได้ นอกจากนี้จะเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้วยังเป็นการฝึกวินัยในการอ่านและการใช้ห้องสมุดให้เกิดกับตนเองได้อีกวิธีหนึ่งด้วย หนังสือที่พระองค์ทรงสนพระทัยมากนอกจากหนังสือสำหรับประชาชนทั่วไปแล้วคือหนังสือสำหรับเด็กซึ่งควรเป็นหนังสือที่มีคุณค่าจะทำให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ (ชวลี อมาตยกุล และคนอื่นๆ. 2544 : 73; พลับพลึง คงชนะ. 2544 : 148; มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. มปป. : 21 – 22; กระทรวงศึกษาธิการ 2547 : 129)

ดังนั้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้ที่ดำเนินการต้องดำเนินการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างบูรณาการทั้งด้านความรู้เชิงวิชาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัยและด้านการฝึกการใช้กล้ามเนื้อในส่วนต่างๆ ภายในร่างกายเพื่อให้สัมพันธ์กับสมอง นั่นคือจะต้องจัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นการบูรณาการโดยใช้โครงการตามพระราชดำริเป็นแกนในการจัดกิจกรรมที่เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งการฝึกอาชีพ ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นจริงสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเต็มศักยภาพ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างรู้คุณค่า

2.4.5 คุณลักษณะของครู

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของครู ในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไปประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ กองบังคับการกองร้อยที่ 9 อำเภอสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ในวันอาทิตย์ที่ 18 กันยายน 2526 และพระราชโองการที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร วันที่ 25 – 26 ตุลาคม 2524 และวันที่ 18 พฤษภาคม 2526 สรุปได้ว่าผู้ที่ทำหน้าที่ครูเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่ต้องให้ทั้งความรู้และการอบรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนั้นครูจะต้องเป็นผู้ที่มีทั้งความรู้ในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มุ่งประโยชน์ต่อศิษย์ เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป มีความยึดมั่นในจรรยาบรรณ ของครูและเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ. 2534ก : 169 – 170; 2534ข : 49, 136 – 137).

2.4.6 คุณลักษณะของผู้เรียน

คุณลักษณะของผู้เรียนตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นปรากฏในพระราชโองการ ปาฐกถา และพระราชดำรัสหลายครั้ง เช่นในพระราชดำรัสที่

พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 21 เมษายน 2542 ในข้อความที่ทรงบรรยายในหัวข้อแนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ โรงแรม บีพี สมิทลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 และข้อความที่ทรงบรรยายในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ซึ่งพระองค์ได้มีแนวคิดในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่สามารถดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์ โดยการพัฒนาให้มีความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ มีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับการนำความรู้ไปใช้ มีอาชีพและมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน รักที่จะเรียนรู้และไม่หาความรู้อยู่เสมอ มีทักษะในด้านการใช้ภาษาไทยทั้งการอ่าน การเขียนภาษาไทย มีความสามารถในการเก็บรวบรวมความคิด และมีความรู้ในการประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พลับพลึง คงชนะ. 2544 : 159 - 166; ชวลี อมาตยกุล และคนอื่นๆ . 2544 : 86 = 87)

2.4.7 การบริหารจัดการ

ในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ต้องการนั้น นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงวิธีการหรือทฤษฎีที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษาอย่างหลากหลาย สำหรับการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้น พระองค์เน้นให้ผู้ปฏิบัติสามารถพึ่งตนเองได้ และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทรงเน้นให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนพึ่งพิงปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด โดยสนับสนุนให้ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้ช่วยกันคิดช่วยกันทำเพื่อให้ผู้เรียนและชุมชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น โครงการปลูกผัก ทำสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เพื่อนำมาทำอาหารกลางวัน โครงการสหกรณ์ โครงการฝึกอาชีพ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังในพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ในวันพฤหัสบดีที่ 21 เมษายน 2537 (พลับพลึง คงชนะ. 2544 : 124) และพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสทรงเปิดการสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2533 ซึ่งสรุปได้ว่าพระองค์ทรงเล็งเห็นว่าเด็กเหล่านี้โอกาสที่จะเข้าเรียนในเมืองนั้นค่อนข้างน้อยจึงพยายามให้เขาได้มีความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพ เมื่อประกอบอาชีพได้ก็สามารถเลี้ยงชีพได้ตามควรแก่ฐานะ ทำให้พึ่งตนเองได้ไม่ต้องออกไปหารายได้นอกชุมชน (คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ. 2534จ : 93 - 95; สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 29)

นอกจากนี้พระองค์ได้มีพระราชดำรัสถึงการให้การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ดังในพระราชดำรัสกับคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 29 เมษายน 2542 เพื่อให้ได้ความร่วมมือเข้ามาพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในทุกหน่วยงานได้แก่ เกษตรและสหกรณ์ ประมง ปศุสัตว์ สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น องค์การทั้งภาครัฐและเอกชน (พลับพลึง คงชนะ. 2544 : 164 – 165; สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 9)

สำหรับในการกำกับติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานในโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงให้การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนในโครงการเกือบทุกๆ ปีและให้เจ้าหน้าที่ที่ติดตามเสด็จเก็บข้อมูลอาจจะเป็นวิธีการสังเกตหรือการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ พระองค์ได้มีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ศุกร์ที่ 24 เมษายน 2435 ได้อธิบายถึงลักษณะการประเมินว่าเป็นลักษณะการประเมินจากสภาพที่ปฏิบัติจริง ให้คำนึงถึงสภาพความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ จะนำผลผลิตทุกพื้นที่ทุกแห่งมาเปรียบเทียบกันไม่ได้ ให้ดูที่การพัฒนา (พระราชดำรัส. 2549 : ออนไลน์)

2.5 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่ผ่านมาได้มีหน่วยงานหรือนักการศึกษาได้นำพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปวิจัยวิเคราะห์และปฏิบัติบ้าง ซึ่งนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้ทำโครงการศึกษางานโครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ของกระทรวงศึกษาธิการ : สังเคราะห์แนวพระราชดำริด้านกระบวนการเรียนรู้ เป็นลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิทยาในการศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย พระราโชวาท และพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2525 ถึง พ.ศ. 2547 รวมทั้งบทพระราชนิพนธ์ และข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งประกอบด้วย บทความ หนังสือและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริและโครงการตามพระราชดำริ โดยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาที่ต้องการสะท้อนภาพพลวัตกระบวนการเรียนรู้ของสังคมไทยซึ่งเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับนับตั้งแต่ยุคชุมชนจนกระทั่งยุคพัฒนาความทันสมัย โดยเชื่อมโยงกับบทวิเคราะห์ ตามแนวพระราชดำริด้านการจัดการเรียนรู้ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้ทรงบูรณาการแนวคิดด้านการ

เรียนรู้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และยังได้สังเคราะห์ มโนทัศน์ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริที่มีนัยต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทยด้วย มีรายละเอียดดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนา ความทันสมัย ในประเด็นนิยามของความรู้และผู้รู้ วิธี กลไกและเครื่องมือในกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละยุค ความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

2. กระบวนการเรียนรู้ในระบบการศึกษาไทย ได้กล่าวถึงความเป็นมาของระบบการศึกษาของไทย กระบวนการเรียนรู้ในยุคก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ ยุคพัฒนาเพื่อความทันสมัย

3. พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านกระบวนการเรียนรู้ ได้นำเสนอการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ในประเด็น ความรู้คืออะไรใครคือผู้รู้ กระบวนการเรียนรู้ การสร้างและสืบทอดความรู้ ความรู้ได้มาอย่างไร และการใช้ประโยชน์จากความรู้

4. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพัฒนาแนวคิดด้านกระบวนการเรียนรู้มาสู่แนวพระราชดำริ โดยได้มีการวิเคราะห์ถึงที่มาของแนวพระราชดำริ ได้แก่ ทรงได้รับอิทธิพลมาจากบุคคลต่างๆ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี จากสถาบันการศึกษา จากการปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่างๆ และจากทรงรับข้อมูลข่าวสารและสื่อต่างๆ

5. มโนทัศน์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี : นัยต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทย ในประเด็นความรู้ แหล่งความรู้ การสร้างและถ่ายทอดความรู้ กระบวนการเรียนรู้ บทบาทขององค์กรให้การศึกษา และเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้

ชุติมา สัจจานันท์ (2541) ได้ทำวิจัยในเรื่อง ความเป็นครูสถิตในหทัยพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือศึกษาลักษณะความเป็นครูของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื้อหาและวิธีการทรงสั่งสอนอบรมบุคคลกลุ่มต่างๆ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากพระราชนิพนธ์ พระราชโฆวาท พระราชดำรัส พระราชกระแส และเอกสารที่มีผู้เขียนเฉลิมพระเกียรติสวดดีพระราชจริยาวัตร ประมวลพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้ผลสรุปคือ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงได้รับการอภิบาลและได้รับการถ่ายทอดแบบอย่างที่ดีจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระคุณลักษณะของความเป็นครูที่ดีทรงเป็นนักการศึกษาและนักพัฒนศึกษาศาสตร์ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ การพัฒนาอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

เกษม วัฒนชัย (2546) ปาฐกถาเรื่องสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เทพแห่งการศึกษา ซึ่งเป็นเอกสารที่รวบรวมปาฐกถาของท่านองค์มนตรีที่ได้ัญเชิญ พระราโชวาท พระราชดำรัส และปาฐกถาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับ ทางด้านการศึกษา มาวิเคราะห์ให้เห็น ถึงความหมาย เป้าหมายของการศึกษา หลักสูตร การจัด กิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของผู้ที่ทำหน้าที่ครู และโครงการต่างๆ ที่จัดให้มีเพื่อพัฒนาผู้เรียน อย่างรอบด้าน พร้อมทั้งได้สรุปให้เห็นว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีความปรารถนาให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสิ่งต่อไปนี้ 1) อ่านออกเขียนได้ 2) เรียนรู้ให้มีอาชีพ 3) ให้รู้จักดำรงตนให้ สัมกับความเป็นมนุษย์ 4) มีคุณธรรมกำกับความรู้ 5) มีความเข้าใจผู้อื่น สามารถจัดหรือลดความ ขัดแย้ง ที่เป็นปัจจัยเบื้องต้นในการสร้างสันติภาพในทุกระดับ 6) รู้จักประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ส่วนด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น เรียนรู้ด้วย ส จ ป ลี และ แนวทางการศึกษาที่ ยึด พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงประเภทของผู้ด้อยโอกาส ทางการศึกษาที่พระองค์ท่านได้แบ่งไว้ทั้ง 15 ประเภท

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) (2536) จัดทำหนังสือเรื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหาจักรี สิรินครฯ กับ การพัฒนาอัน เนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในวโรกาสสมหมงคลสมัย วันคล้ายวันพระราชสมภพ วันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2536 เป็นการวิเคราะห์งานที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท งานพัฒนาทางการศึกษา งาน ด้านการศึกษาวิจัย การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนา และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดย มีการเชื่อมโยงยกตัวอย่างให้เห็นถึงพระราชดำรัสที่มีต่อด้านนั้นๆ อย่างชัดเจน ว่าพระองค์มีพระราช ดำรัสอย่างไรบ้างในการพัฒนาแต่ละด้าน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้จัดทำหนังสือชื่อ รัตนาคารยการศึกษา พระปรีชาทางการศึกษา ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใน วโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ 50 พรรษา เป็นการเผยแพร่พระเกียรติคุณด้านการศึกษาของพระองค์ เป็นการรวบรวมพระราชประวัติ การวิเคราะห์พระปรีชาทางการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนใน ถิ่นทุรกันดาร การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา และพระราชดำริด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีศึกษา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสาร พระราชกรณียกิจ พระ ราชดำรัส ให้เห็นถึงความหมายของการศึกษา ความสำคัญของการศึกษา สิทธิการปัญญา ความรู้คู่ คุณธรรม การศึกษากับเทคโนโลยี วิธีการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ และ

โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ที่ทรงใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการดำเนินงาน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้จัดทำหนังสือเรื่องพระมิ่งขวัญการศึกษาไทย เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยเรียบเรียงจากบทสัมภาษณ์ และข้อเขียนของบุคคลที่เคยถวายงานรับใช้เบื้องพระยุคลบาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในภารกิจเกี่ยวกับด้านการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภททั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาสำหรับคนทั่วไปและคนพิการ และเรื่องของการศึกษานานาชาติ โดยแต่ละคนได้วิเคราะห์ถึงความปรีชาทางด้านการศึกษาของพระองค์และเชื่อมโยงกับพระราชดำริของพระองค์ได้อย่างกลมกลืน

พลับพลึง คงชนะ, บรรณาธิการ (2544) ได้รวมพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการส่วนพระองค์ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2544 เป็นงานที่รวบรวมพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการส่วนพระองค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2544 เนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 15 โดยไม่ได้มีการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ เพียงแต่ได้รวบรวมพระราชดำรัสมาไว้โดยแยกส่วนจัดกลุ่มไว้กลุ่มเดียวกัน

ชวลี อมาตยกุล และคนอื่นๆ (2544) ในหนังสือชื่อ รัตนพินิจ นิเทศการศึกษา เป็นหนังสือที่รวบรวมปาฐกถาทางการศึกษา ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการรวบรวมคำบรรยายในโอกาสต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ไม่ได้มีการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์เนื้อหา เพียงแต่รวบรวมไว้เพื่อสะดวกต่อการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีหลายหน่วยงานที่ได้นำพระราชดำริที่เกี่ยวกับการศึกษาไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาเยาวชนและเกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป ดังข้อเขียนต่อไปนี้

พรประภา จุลพีปาสน์ (2536) ได้เขียนบทความเรื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งห้องสมุดประชาชนขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสพระองค์มีพระชนมายุครบ 3 รอบ ในปี พ.ศ. 2534 ตามที่ทรงมีปณิธานในการส่งเสริมการศึกษาของเด็กและประชาชนทั่วไปไว้ในบทพระนิพนธ์เรื่องห้องสมุดของข้าพเจ้า เป็นการนำพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติที่เกิดประโยชน์ต่อพสกนิกรของพระองค์อย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ตามที่ลายพระหัตถ์ของพระองค์ทรงพระราชทานในโอกาสเสด็จเป็นองค์ประธานในการประชุมสมัชชาสากลว่าด้วยการศึกษาผู้ใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2532 ว่า “ร่วมกันทำให้ชาวโลกอ่านออกเขียนได้”

ฉวีวรรณ เศรษฐมาลย์ (2543) เขียนบทความนำเสนอโครงการพัฒนาการเรียนการสอนผ่านเว็บไซต์ Think Quest หนึ่งในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบทตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นบทความที่กล่าวถึงโครงการที่นำพระราชดำริด้านการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนที่อยู่ในชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์เนื้อหาการเรียนการสอน มาจัดทำแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แล้วเผยแพร่ไปตามโรงเรียนในโครงการพระราชดำริ

โครงการเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2546) เจ้าฟ้าไอที รัตนราชสุดา สารสนเทศ เป็นหนังสือที่ได้รวบรวมพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและวิทยาศาสตร์นำมาใช้ในการศึกษาตลอดทั้งโครงการต่างๆ ที่นำเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ลักษณะของการนำเสนอจะนำเอาพระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นตัวตั้งในเรื่งนั้นๆ แล้วขยายด้วยโครงการต่างๆ ที่จัดให้มีขึ้น และเสนอหัวข้อที่ทรงบรรยายเกี่ยวกับกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อฝึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ และการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ทรงให้นิยามของการศึกษา คุณลักษณะของครู ตลอดจนสถาบันทางการศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว

จากเอกสารและงานวิจัยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นทำให้เห็นว่ามีพระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัส ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงกล่าวถึงในการจัดศึกษาที่ให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสเกี่ยวกับ หลักสูตร ลักษณะของกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะที่ครูควรมี และคุณลักษณะที่จะให้เกิดกับผู้เรียน การบริหารจัดการ และได้มีการนำพระราชดำริไปปฏิบัติในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งในการดำเนินการสังเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้ได้ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา จากพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ แล้วพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นได้ใช้แนวคิดและกระบวนการในการพัฒนาตัวบ่งชี้ดังนี้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้

3.1 ความหมาย ลักษณะ ประเภท และประโยชน์ของตัวบ่งชี้

ความหมายของตัวบ่งชี้

สำหรับความหมายของตัวบ่งชี้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กันสรุปได้ดังนี้

ตัวบ่งชี้ หมายถึง ค่าสถิติหรือตัวแปรที่สร้างขึ้นให้ได้สารสนเทศเพื่อสะท้อนหรือบอกสถานภาพที่เป็นข้อเท็จจริงในลักษณะของผลในการดำเนินงานของสิ่งที่ต้องการวัด หรือ

สารสนเทศที่ใช้บ่งบอกลักษณะใดลักษณะหนึ่งของสิ่งที่ต้องการวัดหรือบอกลักษณะการดำเนินงาน หรือคุณภาพผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กรในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งว่ามีระดับการปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในระดับใดหรือเป็นอย่างไร (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2545; บุญส่ง นิลแก้ว. 2542; ศิริชัย กาญจนวาสี. 2537; Johnstone. 1981; สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2539) นอกจากความหมายของตัวบ่งชี้ที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น จอห์นสโตน (Johnstone, 1981: 2 – 5) ยังได้สรุปลักษณะของตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ทำให้เกิดข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ศึกษาอย่างกว้างๆ ทั่วๆ ไป
2. ตัวบ่งชี้ถูกสร้างมาจากตัวแปรหลายๆ ตัวที่แตกต่างกัน
3. ค่าของตัวบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงปริมาณ
4. ตัวบ่งชี้ต้องให้ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลในช่วงเวลาหรือสถานที่ ณ ขณะนั้น
5. ตัวบ่งชี้คือจุดเริ่มของการพัฒนาทฤษฎีและตัวบ่งชี้ที่น่าเชื่อถือควรพัฒนามาจากการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ

จากลักษณะดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า ตัวบ่งชี้คือองค์ประกอบย่อยๆ ที่แสดงค่าออกมาถึงลักษณะหรือปริมาณของสิ่งที่ต้องการศึกษา ณ เวลาหนึ่ง สามารถเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ต้องการประเมินได้ และสามารถเปรียบเทียบสภาพความเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ต้องการศึกษาได้

ประเภทของตัวบ่งชี้

ในการแบ่งประเภทตัวบ่งชี้ ได้มีการแบ่งประเภทของตัวบ่งชี้หลายวิธีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีและเกณฑ์ในการแบ่ง จอห์นสโตน (Johnstone. 1981 : 15 – 17, 23 – 33); นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545 : 21 – 27) ได้แบ่งตามเกณฑ์ต่อไปนี้

1. แบ่งตามวิธีการสร้าง ได้แก่ ตัวบ่งชี้แทน (Representative Indicators) ตัวบ่งชี้แยก (Disaggregative Indicators) และตัวบ่งชี้รวม หรือตัวบ่งชี้ประกอบ (Composite Indicators)
2. แบ่งตามวิธีการแปลค่าของตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้อิงกลุ่ม (Norm – Indicators) ตัวบ่งชี้อิงเกณฑ์ (Criterion – Referenced Indicators) และตัวบ่งชี้อิงตน (Self – Referenced Indicators)
3. แบ่งตามลักษณะค่าของตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้สัมบูรณ์ (Absolute Indicators) และตัวบ่งชี้สัมพัทธ์หรือตัวบ่งชี้อัตราส่วน (Relative or Ratio Indicators)
4. แบ่งตามช่วงเวลา ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่แสดงสถานะของสิ่งของ ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง (Stock Indicators) และตัวบ่งชี้ที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา (Flows Indicators)
5. แบ่งตามลักษณะในการวัด ได้แก่ ตัวบ่งชี้ที่วัดในลักษณะกระจาย (Distributive Indicators) และตัวบ่งชี้ไม่เกี่ยวกับการกระจาย (Distributive Indicators)

6. แบ่งตามทฤษฎีระบบ ได้แก่ตัวบ่งชี้ด้านปัจจัย (Input Indicators) ตัวบ่งชี้ด้านกระบวนการ (Process Indicators) และตัวบ่งชี้ด้านผลผลิต (Output Indicators)

7. แบ่งตามลักษณะการใช้ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ตัวบ่งชี้แสดงความหมาย (Expressive Indicators) และตัวบ่งชี้ทำนาย (Predictive Indicators)

นอกจากนี้แล้วยังมีการแยกประเภทตามสาขาวิชา เช่น ตัวบ่งชี้การศึกษา ตัวบ่งชี้สังคม ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิต ตัวบ่งชี้การศึกษาระดับประถมศึกษา ตัวบ่งชี้การศึกษานอกระบบ ในการแยกประเภทนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและความมุ่งหมายในการพัฒนาตัวบ่งชี้

ประโยชน์ของตัวบ่งชี้

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2545 : 28 – 34) ได้รวบรวมความคิดของนักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวถึงประโยชน์ของตัวบ่งชี้ เช่น จอห์นสโตน (Johnstone. 1981) เบอร์สตาเยน โอ๊คส์ และกีดตัน (Burstein Oakes and Guiton. 1992) เรนนิส โนแลน และเรสนิค (Resnick Nolan and Resnick. 1995) สรุปได้ว่าตัวบ่งชี้มีประโยชน์โดยตรงในด้านการบริหาร เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ใช้ในการวางแผน การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน ใช้ในการประกันคุณภาพที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่และเป้าหมายที่ตรวจสอบได้ ทั้งยังสามารถใช้ในการจัดลำดับและประเภทของการจัดการศึกษาได้

3.2 กระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545 : 34 – 46) ได้สรุปกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ ไว้ 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตัวบ่งชี้ ขั้นตอนที่ 2 การนิยามตัวบ่งชี้ ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนที่ 4 การสร้างตัวบ่งชี้ ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้ และขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ตามบริบทที่ต้องศึกษาและการนำเสนอรายงาน แต่ละขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตัวบ่งชี้ (Statement of Purposes)

เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าจะนำตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ประโยชน์ในเรื่องอะไร และอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 การนิยามตัวบ่งชี้ (Definition) ในการนิยามตัวบ่งชี้้นั้นสามารถทำได้ 3 วิธีดังนี้

1. การนิยามเชิงปฏิบัติ (Pragmatic Definition) เป็นวิธีการนิยามที่ใช้ในกรณีที่มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรย่อยที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ไว้พร้อมแล้ว ผู้วิจัยเพียงแต่พิจารณาคัดเลือกตัวแปรจากฐานข้อมูลที่มีอยู่ นำมาพัฒนาตัวบ่งชี้ โดยกำหนดวิธีการรวมตัวแปรย่อย และกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรย่อย วิธีการนิยามตัวบ่งชี้วิธีนี้อาศัยการตัดสินใจ และประสบการณ์ของนักวิจัยเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ได้นิยามที่ลำเอียงเพราะไม่มีการอ้างอิงทฤษฎี หรือตรวจสอบความสัมพันธ์

ระหว่างตัวแปรแต่อย่างใด จึงเป็นการนิยามที่มีจุดอ่อนมากที่สุดเมื่อเทียบกับแบบอื่น และไม่ค่อยมีผู้นิยมใช้ ถ้าจำเป็นต้องใช้ ผู้วิจัยควรพยายามปรับปรุงจุดอ่อนโดยการใช้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรหรือการใช้กรอบทฤษฎีประกอบกับวิจารณ์ญาณในการเลือกตัวแปร

2. การนิยามตามทฤษฎี (Theoretical Definition) เป็นวิธีที่ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีรองรับสนับสนุนการตัดสินใจของผู้วิจัย ใช้วิจารณ์ญาณน้อยกว่าการนิยามแบบอื่น การนิยามตัวบ่งชี้โดยใช้การนิยามเชิงทฤษฎีนี้ ผู้วิจัยอาจทำได้สองแบบ แบบแรกเป็นการใช้ทฤษฎีและงานวิจัยเป็นพื้นฐานสนับสนุนทั้งหมดตั้งแต่การกำหนดตัวแปรย่อย การกำหนดวิธีการรวมตัวแปรย่อย และการกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อย คือการใช้สูตรการสร้างตัวบ่งชี้ตามที่มีผู้พัฒนาไว้แล้ว และอีกวิธีเป็นการใช้ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยเป็นพื้นฐานสนับสนุนในการคัดเลือกตัวแปรย่อย ส่วนในการกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยนั้นใช้ความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญประกอบในการตัดสินใจ วิธีนี้เป็นวิธีที่ยังไม่มีผู้ใดกำหนดสูตรการสร้างตัวบ่งชี้ไว้ก่อน

3. การนิยามตามข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Definition) เป็นการนิยามที่ผู้วิจัยกำหนดว่าตัวบ่งชี้ประกอบด้วยตัวแปรอะไรและกำหนดรูปแบบวิธีการรวบรวมตัวแปรให้ได้ตัวบ่งชี้โดยมีทฤษฎี เอกสาร หรืองานวิจัยเป็นพื้นฐานแต่การกำหนดน้ำหนักตัวแปรแต่ละตัวที่นำมารวมกันในการพัฒนาตัวบ่งชี้ขึ้น อาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ ประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการนิยามเชิงประจักษ์ คือการกำหนดน้ำหนักตัวแปร จากความเป็นจริงมีใช่จากทฤษฎี หรือจากเอกสาร การกำหนดนิยามเชิงประจักษ์นี้มีความสำคัญสองส่วนคือ การกำหนดโมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์ว่าตัวบ่งชี้ประกอบด้วยตัวแปรย่อยอะไร โดยมีทฤษฎีเป็นพื้นฐานรองรับ โมเดลที่ได้เป็น โมเดลการวัด (Measurement model) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรย่อยซึ่งเป็นตัวแปรสังเกตได้ (Observed Variable) กับตัวบ่งชี้ที่เป็นตัวแปรแฝง (Latent Variable) ส่วนที่สองเป็นการกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรย่อยจากข้อมูลเชิงประจักษ์โดยการวิจัยคือผู้วิจัยต้องรวบรวมข้อมูลตามโมเดลที่พัฒนาขึ้น แล้วนำมาวิเคราะห์ให้ได้ค่าน้ำหนัก วิธีวิเคราะห์ที่นิยมใช้กันมากที่สุดคือการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) การวิเคราะห์องค์ประกอบตามหลักสถิติทำได้สองแบบ คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และสามารถตรวจสอบความตรงของโมเดลโดยพิจารณาจากความสอดคล้องระหว่างโมเดลตามทฤษฎีกับข้อมูล เมื่อพบว่าโมเดลมีความตรง จึงนำสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรย่อยมาสร้างตัวแปรแฝงต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

เป็นการดำเนินการวัดตัวแปรย่อย ได้แก่การสร้างเครื่องมือสำหรับการทดลองใช้ และการปรับปรุงเครื่องมือ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การ

ออกภาคสนามเพื่อใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล และการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลที่เป็นตัวแปรย่อย ซึ่งนำมารวมเป็นตัวบ่งชี้

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างตัวบ่งชี้ (Construction)

เป็นการสร้างสเกลตัวบ่งชี้ตามนิยามที่ได้กำหนดไว้ว่าประกอบด้วยตัวแปรอะไรรวมกันในลักษณะใด และมีการกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรการรวมกันอย่างไร โดยการนำตัวแปรย่อยที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ให้ได้ตัวบ่งชี้ใช้วิธีการรวมตัวบ่งชี้ที่มีการกำหนดน้ำหนักความสำคัญ

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ (Quality Check)

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น ครอบคลุมถึงการตรวจสอบคุณภาพของตัวแปรย่อย และตัวบ่งชี้ด้วย ตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น จะมีคุณภาพดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของตัวบ่งชี้ที่ว่ามีความเหมาะสมตามเกณฑ์ต่อไปนี้หรือไม่ ได้แก่ ความเที่ยง (Reliability) ความตรง (Validity) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเหมาะสม (Appropriateness) ความเชื่อถือได้ (Credibility) ความคงเส้นคงวา (Consistency) ความเป็นมาตรฐานที่เปรียบเทียบกันได้ (Standardization) ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ไว้หลายท่าน เช่น นางลักษณ วัชรชัย. (2545 : 45 – 46) ได้สรุปให้เห็นว่าตัวบ่งชี้ที่มีคุณภาพนั้นควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) ควรมีความทันสมัย ทันเหตุการณ์ เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ 2) ตรงกับความต้องการหรือจุดมุ่งหมายของการใช้งาน ดังเช่นตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายไม่ควรมีลักษณะเป็นแบบเดียวกับตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการบรรยายสภาพระบบ 3) ตัวบ่งชี้ควรมีคุณสมบัติตามคุณสมบัติของการวัดคือมีความเที่ยง ความตรง ความเป็นปรนัย และใช้ปฏิบัติได้จริง คุณสมบัติข้อนี้มีความสำคัญมาก 4) ควรมีเกณฑ์การวัด (Measurement Rules) ที่มีความเป็นกลาง มีความเป็นทั่วไปและให้สารสนเทศเชิงปริมาณที่ใช้เปรียบเทียบกันได้ในทุกระดับ อีเวลและโจน (Ewell and Jones. 1994 : 28) ได้กล่าวถึงตัวบ่งชี้ที่มีคุณภาพต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) สามารถนำไปใช้ในเชิงนโยบายได้ 2) สามารถแปลความได้ถูกต้อง 3) สามารถวัดได้ครอบคลุมทั้งหมด 4) มีเกณฑ์ในการเปรียบเทียบที่เหมาะสม 5) มีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น 6) สามารถวัดได้จริง และจอห์นสโตน (Johnstone. 1981 : 55 – 70) ได้เน้นในการตรวจสอบตัวบ่งชี้ไว้ 2 ประเด็นคือ 1) การตรวจสอบความเที่ยงตรงภายใน ซึ่งผู้วิจัยจะต้องควบคุมการนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operation Definition) ของตัวแปรที่นำมาสร้างตัวบ่งชี้ให้ชัดเจน ครอบคลุมองค์ประกอบของสิ่งที่ต้องการวัดได้ทั้งหมดสามารถวัดได้ในสภาพจริง และตัวแปรที่นำมาเป็นตัวบ่งชี้ทั้งหมดต้องเป็นตัวแทนของสิ่งที่จะศึกษา 2) การตรวจสอบความเชื่อมั่น ตัวบ่งชี้ที่ดีนั้นต้องมีความเชื่อมั่นโดยเฉพาะความเชื่อมั่นแบบคงเส้นคงวาในการวัด ซึ่งผู้วิจัยต้องควบคุมกระบวนการต่างๆ ที่ทำ

ให้เกิดความเชื่อมั่นได้แก่ การกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวบ่งชี้ต้องถูกต้องชัดเจนตรงความเป็นจริง การเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูล และกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความถูกต้อง พิพจน์ – กิบบอน (นิตยา สำเร็จผล. 2547 : 128 ; อ้างอิงจาก Fiz – Gibbon. 1996 : 160 – 165) ได้เสนอหลักในการคัดเลือกตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้ 1) มีความสอดคล้อง (Relevant) เป้าหมายเป็นประชาติ ตัวบ่งชี้บอกถึงผลลัพธ์ที่เป็นค่านิยมของหน่วยงานนั้น 2) ให้ข้อมูลสื่อความหมาย (Informative) ตัวบ่งชี้ที่เป็นไปตามบริบทและที่ให้ผลย้อนกลับไปยังหน่วยการจัดการ 3) ยอมรับได้ (Acceptable) ตัวบ่งชี้ที่มีความยุติธรรม เข้าถึงได้ อธิบายได้ ไม่บิดเบือนได้ ตรวจสอบได้ และต้องบอกการเปลี่ยนแปลง 4) มีประโยชน์ (Beneficial) 5) ความคุ้มค่า (Cost effective)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าตัวบ่งชี้ที่จะนำมาใช้ได้ต้องมีคุณภาพดังต่อไปนี้

1. มีความเที่ยงตรง และเชื่อมั่น
2. มีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติ
3. มีความครอบคลุมในสิ่งที่ต้องการวัด
4. มีประโยชน์และคุ้มค่าต่อหน่วยงานที่ต้องการนำตัวบ่งชี้ไปใช้
5. มีความเหมาะสมกับเวลา และสถานที่

ขั้นตอนที่ 6 การจัดเข้าบริบทและการนำเสนอรายงาน (Contextualization and Presentation) เป็นขั้นตอนการสื่อสารระหว่างผู้พัฒนาตัวบ่งชี้ กับผู้ใช้ตัวบ่งชี้หลังจากที่ได้สร้างและตรวจสอบตัวบ่งชี้แล้วผู้วิจัยต้องวิเคราะห์ให้ได้ค่าของตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมกับบริบท

3.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้

ได้มีผู้ทำการศึกษาในเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้ไว้หลายเรื่องซึ่งมีกระบวนการในการพัฒนาที่คล้ายๆ กัน มีความแตกต่างกันบ้างในส่วนของรายละเอียดแต่ละขั้นตอนการพัฒนา เช่น

เพชรณี วิริยะสืบพงศ์ (2545) พัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข และทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างคุณภาพ กระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุขกับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีวิธีการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์เพื่อให้ได้องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวแปรที่บ่งชี้คุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ สำหรับวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

กับกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก ขึ้นตอนที่ 2 ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนกกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมลิสรล ขึ้นตอนที่ 3 พัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ สำหรับวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก ประกอบด้วย การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อยและ 12 ตัวบ่งชี้ การสรรหาทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อยและ 5 ตัวบ่งชี้ การคัดเลือกทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบย่อยและ 12 ตัวบ่งชี้ ค่าตอบแทนประกอบด้วย 1 องค์ประกอบย่อยและ 3 ตัวบ่งชี้ สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกื้อกูลประกอบด้วย 1 องค์ประกอบย่อยและ 3 ตัวบ่งชี้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย และ 16 ตัวบ่งชี้ การประเมินผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อยและ 7 ตัวบ่งชี้และการออกจากงาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อยและ 9 ตัวบ่งชี้ ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์พบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

นิตยา สำเร็จผล (2547) พัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในของเขตของอุดมศึกษา มีวิธีการดำเนินแบ่งเป็น 3 ตอนคือ ตอนที่ 1 การกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำมากำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ตอนที่ 2 การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยวิธีนิยามเชิงทฤษฎี ให้ผู้เชี่ยวชาญกำหนดค่าน้ำหนัก ผู้วิจัยคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่มีสอดคล้องจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ ตอนที่ 3 เป็นการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นจากการอาศัยทฤษฎีในด้านความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากอาจารย์สถาบันสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตประกอบด้วย 15 องค์ประกอบ 100 ตัวบ่งชี้ แบ่งเป็น 1) ด้านปัจจัยตัวป้อน มี 4 องค์ประกอบ และ 27 ตัวบ่งชี้ 2) ด้านกระบวนการ มี 5 องค์ประกอบ และ 34 ตัวบ่งชี้ 3) ด้านผลลัพธ์ มี 4 องค์ประกอบ และ 23 ตัวบ่งชี้ 4) ด้านการจัดโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี 2 องค์ประกอบ และ 20 ตัวบ่งชี้

สุรพงศ์ เชื้อศิริพรฤทธิ์ (2547) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้รวมความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้รวมความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้ และทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้าง

ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ มีวิธีการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 สร้างและพัฒนาตัวแบบเชิงทฤษฎีของความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วสังเคราะห์ได้ 5 องค์ประกอบหลัก 13 องค์ประกอบย่อย และ 62 ตัวบ่งชี้ ขั้นตอนที่ 2 สร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสอบถามใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร ครูอาจารย์ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมลิสเรล ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบหลักที่มีอิทธิพลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลักคือ องค์การ ภาวะผู้นำ การเรียนรู้ การบริหารจัดการ ความรู้ และเทคโนโลยี ซึ่งจะต้องปฏิบัติผ่าน 13 องค์ประกอบย่อย และ 62 ตัวบ่งชี้ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคใต้พบมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เกียรติสุดา ศรีสุข (2545) พัฒนาตัวบ่งชี้ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษา : การประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ประการคือ 1) เพื่อสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษา 2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในกระบวนการตรวจวัดของตัวบ่งชี้ที่พัฒนาได้ 3) เพื่อศึกษาความเหมาะสมของแบบจำลองการวัดในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์ 4) เพื่อทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของแบบจำลองการวัดในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษาระหว่างกลุ่มผู้สอนกับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก มีวิธีการดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ โดยการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำผลการศึกษามาสังเคราะห์เป็นภาพรวมของการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษา พร้อมทั้งสังเคราะห์ตัวบ่งชี้ในการประเมินคุณภาพได้ 9 องค์ประกอบและ 88 ตัวบ่งชี้ คือ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับอาจารย์มี 14 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา/มหาบัณฑิตมี 13 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร มี 5 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตร มี 21 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน มี 10 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนการสอน มี 10 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงบประมาณ มี 6 ตัวบ่งชี้ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย มี 4 ตัวบ่งชี้ ขั้นตอนที่ 2 การ

พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้ มีวิธีการ 3 ขั้น ได้แก่ การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความครอบคลุมในองค์ประกอบที่ต้องการวัด โดยนำตัวบ่งชี้ทั้งหมดมาสร้างแบบสอบถามชุดที่ 1 ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและความครอบคลุมในองค์ประกอบที่ต้องการวัด ทำให้ได้ตัวบ่งชี้ 65 ตัวบ่งชี้ ต่อมาจึงได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเหมาะสม โดยการนำตัวบ่งชี้ทั้ง 65 ตัวบ่งชี้มาสร้างเป็นแบบสอบถามชุดที่ 2 นำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้สอนและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก จำนวน 1,081 คน นำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง กำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวบ่งชี้ ตรวจสอบความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ ตรวจสอบแบบจำลองการวัดของการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษามีความเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ และขั้นสุดท้ายเป็นการตรวจสอบความเป็นไปได้ในกระบวนการตรวจวัด โดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง มีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการประเมินและมีความเป็นไปได้ในกระบวนการตรวจวัด ได้องค์ประกอบจำนวน 9 องค์ประกอบ 65 ตัวบ่งชี้

บุญใจ ศรีสถิตยัณรากร (2543) ได้พัฒนาดัชนีรวมของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาดัชนีรวมของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต และศึกษาความเป็นไปได้ในการนำดัชนีรวมที่ได้จากการวิจัย ไปกำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต วิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร เพื่อนำสาระที่ได้มากำหนดกรอบความคิดในการวิจัย ขั้นที่ 2 พัฒนาดัชนีรวมของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต โดยใช้เทคนิค Ethnographic Delphi Future Research (EDFR) คัดสรรดัชนีโดยพิจารณาจากคำมัธยฐานของความเหมาะสมและคำมัธยฐานของการนำไปใช้จริงตั้งแต่ระดับมากขึ้นไป จากความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 ท่าน ขั้นที่ 3 ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำดัชนีที่ได้จากการวิจัยไปกำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตโดยให้อาจารย์ประจำหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันการศึกษาพยาบาลที่เปิดสอนหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต จำนวน 21 ท่านเป็นผู้พิจารณา สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) สมรรถนะมหาบัณฑิตพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตประกอบด้วยสมรรถนะหลัก 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง (2) ด้านการบริหาร (3) ด้านการวิจัย (4) ด้านการสอนและให้คำปรึกษาทางวิชาการ 2) องค์ประกอบคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ เรียงตามร้อยละของน้ำหนักความสำคัญได้แก่ (1) อาจารย์ (2) นิสิต/นักศึกษา และมหาบัณฑิต (3) การเรียนการสอนและการประเมินผล (4) หลักสูตร (5) สื่อการศึกษาและบริการ

ห้องสมุด (6) บริหารองค์กร 3) ดัชนีคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 57 ดัชนี จำแนกเป็น อาจารย์ 11 ดัชนี นิสิต/นักศึกษาและมหาบัณฑิต 8 ดัชนี การเรียนการสอนและการประเมินผล 11 ดัชนี หลักสูตร 8 ดัชนี สื่อการศึกษาและบริการห้องสมุด 7 ดัชนี บริหารองค์กร 12 ดัชนี และดัชนีทั้ง 57 ดัชนี และดัชนีนี้มีความเป็นไปได้ในการนำไปกำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต

พรเทพ เมืองแมน (2546) ได้พัฒนาดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีการศึกษา โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย มีวิธีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาจากการศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และรายงานการวิจัย และศึกษาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาวิเคราะห์เพื่อเป็นกรอบในการวิจัย และกำหนดองค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีการศึกษา ในเบื้องต้น ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ ปรัชญาและวัตถุประสงค์ อาจารย์ และการบริหารจัดการ และดัชนีจำนวน 92 ดัชนี ขั้นตอนที่ 2 เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 25 คน เกี่ยวกับความเหมาะสมของดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษา โดยนำกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 มาสร้างแบบสอบถาม โดยสร้างเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบปลายเปิดเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะแล้วจึงนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาและความถูกต้องเหมาะสมของสำนวนภาษา แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาเทคโนโลยีการศึกษา จำนวน 25 คนตอบในรอบที่ 1 นำผลมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยหาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ จากนั้นสร้างแบบสอบถามในรอบที่ 2 โดยได้แสดงตำแหน่งของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่เป็นคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ตอบในรอบที่ 1 มาให้ดูด้วย เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญเปลี่ยนแปลงหรือยืนยันคำตอบนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในรอบที่ 2 แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เพื่อดูว่ามีความคิดเห็นที่ยังแตกต่างอยู่มากน้อยเพียงใดแล้วจึงสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในรอบที่ 3 แล้วนำผลมาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยพิจารณาดัชนีบ่งชี้ที่มีค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เพื่อกำหนดเป็นดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษา โดยพิจารณาดัชนีที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป และค่าพิสัยควอไทล์ตั้งแต่ 1.5 ลงมา โดยได้ดัชนีจำนวน 82 ดัชนี ขั้นตอนที่ 3 เป็นการศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหารหลักสูตรในฐานะผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับความเหมาะสมในการไปปฏิบัติของดัชนีที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 2 ซึ่งคัดเลือกเฉพาะดัชนีที่มีความเหมาะสมในระดับมากและมากที่สุด มีความสอดคล้องสูงและสูงมาก ได้ดัชนีจำนวน 82 ดัชนี นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แล้วนำไปให้

อาจารย์ผู้สอนจำนวน 107 คนตอบ นำผลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติของดัชนีตามความคิดเห็นของอาจารย์และผู้บริหารหลักสูตร พบว่าดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทสาขาเทคโนโลยีการศึกษา ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ และ 82 ดัชนี ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านปรัชญาและวัตถุประสงค์ มีดัชนีบ่งชี้คุณภาพจำนวน 4 ดัชนี 2) องค์ประกอบด้านอาจารย์ ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 15 ดัชนี 3) องค์ประกอบด้านนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 13 ดัชนี 4) องค์ประกอบด้านหลักสูตร ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 10 ดัชนี 5) องค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 15 ดัชนี 6) องค์ประกอบด้านทรัพยากรสนับสนุนทางวิชาการ ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 11 ดัชนี 7) องค์ประกอบด้านการวิจัย ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 4 ดัชนี และ 8) องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วยดัชนีจำนวน 10 ดัชนี

อาทิตยา ดวงมณี (2540) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้รวมสำหรับความเป็นเลิศทางวิชาการของสาขาการวิจัยทางการศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยใช้เทคนิคเดลฟายในการคัดเลือกตัวบ่งชี้ ใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 คน ในการจัดอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการของสาขาวิชาทางการวิจัย การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความตรงของตัวบ่งชี้โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้จากตัวบ่งชี้รวมที่พัฒนาขึ้นกับอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ ผลที่ได้ตัวบ่งชี้รวมทั้งหมด 6 องค์ประกอบ และ 61 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านคุณภาพอาจารย์ มี 10 ตัวบ่งชี้ ด้านการวิจัย/ผลงานทางวิชาการของอาจารย์ มี 9 ตัวบ่งชี้ ด้านทรัพยากรสนับสนุนทางวิชาการ มี 8 ตัวบ่งชี้ ด้านคุณภาพนิสิต/นักศึกษามี 12 ตัวบ่งชี้ ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน มี 7 ตัวบ่งชี้ และด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของหัวหน้าภาค/สาขาวิชา มี 9 ตัวบ่งชี้

อัญญวรรณ เมธีสถาพร (2544) ได้พัฒนาดัชนีชี้วัดคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาของชุมชนของหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิตวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข เขตภาคเหนือ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน คือขั้นตอนที่ 1 กำหนดดัชนีชี้วัดคุณภาพการศึกษา โดยการศึกษาจากเอกสารและศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์สรุปเป็นโครงสร้างกรอบดัชนี ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบระดับความสำคัญของดัชนี โดยศึกษาจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา และผู้สำเร็จการศึกษามาผลการวิจัยพบว่า ทำให้ได้ดัชนีของปัจจัยด้านตัวป้อน ปัจจัยกระบวนการ และปัจจัยผลผลิตดังนี้ 1) ดัชนีปัจจัยตัวป้อน มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งแต่ละองค์ประกอบๆ ด้วย 10 ดัชนี 2) ดัชนีด้านปัจจัยกระบวนการ มี 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการวัดและการประเมินผล แต่ละองค์ประกอบๆ ด้วย 10 ดัชนี 3) ดัชนีปัจจัย

ผลผลิต มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้านพุทธิพิสัย มี 9 ดัชนี ด้านจิตพิสัย มี 18 ดัชนี และด้านทักษะพิสัย มี 18 ดัชนี ใช้การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของชุดดัชนีโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

ทวีศิลป์ กุลนาคดล (2547) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้การบริหารกิจการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเกณฑ์สัมพันธของตัวบ่งชี้การบริหารจัดการที่ดีของมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีวิธีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการที่ดีโดยการวิเคราะห์เอกสารและจัดทำสารสนเทศกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนที่ 2 การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างตัวบ่งชี้การบริหารกิจการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันด้วยโปรแกรมลิสเรล ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเกณฑ์สัมพันธ (Criterion – related Validity) ของตัวบ่งชี้การบริหารกิจการที่ดี โดยการนำตัวบ่งชี้มาสร้างเป็นแบบประเมินและนำไปสอบถามความคิดเห็นเชิงประเมินจากอาจารย์ ผู้บริหาร และกรรมการสภามหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏ 1 แห่ง ขั้นตอนที่ 4 ทำคู่มือการใช้ตัวบ่งชี้การบริหารกิจการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยนำตัวบ่งชี้มาจัดทำเป็นเอกสารคู่มือ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบคือ ความเป็นอิสระ เสรีภาพทางวิชาการ การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบตรวจสอบได้ และความโปร่งใสในการบริหารกิจการ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริหารกิจการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงสุด คือองค์ประกอบทางด้านความรับผิดชอบตรวจสอบได้ในการบริหารกิจการซึ่งผลการวิจัยได้ตัวบ่งชี้การบริหารกิจการที่ดีสำหรับการเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 95 ตัวบ่งชี้

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความเหมาะสมของตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาโดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) การกำหนดวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย 2) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อให้ทราบวิธีวิทยาที่ใช้ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ ความเป็นมาของเขตพื้นที่การศึกษา และส่งกับเบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมิน 3) การกำหนดกรอบการพัฒนาตัวบ่งชี้ สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา 4) การศึกษาเอกสารจากแหล่งเอกสารรวม 4 แหล่ง เพื่อสร้างชุดตัวบ่งชี้สำหรับประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา 5) การสรุปผลการสร้างตัวบ่งชี้ สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการ

การศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา การเสนอรายงานให้คณะกรรมการตรวจและรับรองตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้น และการจัดทำรายงานการวิจัย สำหรับการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้ ลำดับแรก เป็นการสืบค้นและจัดหาเอกสาร ลำดับที่สอง เป็นการอ่านเอกสารรอบแรกเพื่อวิเคราะห์และวิพากษ์คุณภาพของเอกสารแล้วคัดเลือกเอกสารที่มีความน่าเชื่อถือได้สูงไว้ 100 รายการ ลำดับที่สาม อ่านเอกสารที่คัดเลือกไว้รอบที่สอง เพื่อบันทึกสาระเกี่ยวกับลักษณะของเขตพื้นที่การศึกษา แล้วสรุปสาระที่เป็นการปรับปรุงกรอบตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินลำดับที่สี่ จัดแยกเนื้อหาสาระของบันทึกเอกสารตามหมวดหมู่กรอบตัวบ่งชี้ ลำดับที่ห้า วิเคราะห์เพื่อสังเคราะห์เนื้อหาสาระที่ได้จากแหล่งเอกสาร โดยตีความเพื่อเปรียบเทียบความหมายระหว่างสาระที่ได้จากเอกสารจากแหล่งต่างๆ เพื่อดูความสอดคล้อง ความขัดแย้งและหาเหตุผลเพื่อสรุปให้ได้เป็นชุดของตัวบ่งชี้ ลำดับที่หก นำชุดตัวบ่งชี้ที่ได้มาสร้างตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินตามกรอบตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ ลำดับสุดท้ายตรวจสอบความเหมาะสมของตัวบ่งชี้และให้ความเห็นชอบความรับรองตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานปฏิบัติการศึกษาจำนวน 3 คน ผลการวิจัยได้กลุ่มของตัวบ่งชี้ได้แก่ ด้านการเรียนของนักเรียนด้านเนื้อหาและด้านผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้จำนวน 7 ตัวบ่งชี้ ด้านการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วยตัวบ่งชี้จำนวน 8 ตัวบ่งชี้ ด้านการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประกอบด้วยตัวบ่งชี้จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ ด้านการปฏิบัติงานของผู้บริหาร กรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย 8 ประเด็นย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้

สุทธิรัช คนกาญจน์ (2547) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของโมเดล และเพื่อนำตัวบ่งชี้ไปกำหนดเกณฑ์และสร้างเครื่องมือสำหรับการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ 1) ศึกษาแนวความคิดการพัฒนาตัวบ่งชี้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปเพื่อพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 2) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดทำระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพื่อนำข้อมูลเป็นภาพรวมเป้าหมายความสำเร็จ ของการอุดมศึกษา 6 ด้าน 3) สร้างแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญตามกรอบตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นโดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ 4) รวบรวมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสร้างแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมรอบต่อไป 5) รวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 18 คน ด้วยเทคนิคเดลฟาย เพื่อคัดเลือกตัวบ่งชี้ตามความเหมาะสมและการนำไปใช้จริง โดยใช้คำมัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก 6) นำตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ไปสร้างแบบสอบถามเพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิง

ยืนยันเพื่อหาความเที่ยงตรงจากผลการวิเคราะห์ ด้วยโมเดลลิเรล 7) สอบถามความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในแบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จากฝ่ายประกันคุณภาพหรือฝ่ายติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ผลการวิจัย สามารถพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้ 7 องค์ประกอบ และ 16 ตัวบ่งชี้ ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของโมเดลปรากฏว่ามีความเที่ยงตรง และผลการนำตัวบ่งชี้ไปพัฒนาเป็นแบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐพบว่ามากกว่าร้อยละ 50 เห็นว่าสถาบันควรมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบการตรวจสอบติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวบ่งชี้พบว่ามีความหลากหลายวิธีสรุปได้ดังนี้

1. พัฒนาตัวบ่งชี้จากการนิยามเชิงทฤษฎี (Theoretical Definition) คือการพัฒนาตัวบ่งชี้โดยอาศัยเอกสารตำรางานวิจัย แนวคิดทฤษฎีเป็นพื้นฐานสนับสนุนในการคัดเลือก และใช้ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมากำหนดน้ำหนักของตัวแปร ซึ่งบางงานวิจัยอาจจะใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi) โดยค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรจะแสดงโดยการใช้มัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ เช่น งานวิจัยของ สุทธิธัช คนกาญจน์ (2547) อาทิตยา ดวงมณี (2540) พรเทพ เมืองแมน (2546) บุญใจ ศรีสถิตยน์รากูร (2543) และมีงานวิจัยบางเรื่องเพิ่มเติมใช้วิธีการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ เช่นงานวิจัยของ นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545) และ อัญญวรรณ เมธีสถาพร (2544)

2. พัฒนาตัวบ่งชี้จากการนิยามเชิงประจักษ์ (Empirical Definition) คือเป็นวิธีการพัฒนาตัวบ่งชี้โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์และใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลโครงสร้างกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เช่น งานวิจัยของ ทวีศิลป์ กุลณาดล (2547) เกียรติสุดา ศรีสุข (2545) สุรพงศ์ เอื้อศิริพรฤทธิ์ (2547) นิตยา สำเร็จผล (2547) และ เพชรมณี วิริยะสืบพงศ์ (2545)

สำหรับในการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งนี้ เป็นการสังเคราะห์เอกสารที่เป็นพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ อย่างเป็นระบบและครอบคลุมและต้องใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ เป็นผู้ให้ความสำคัญและคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่ได้พัฒนาขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยใช้การพัฒนาตัวบ่งชี้โดยวิธีการนิยามเชิงทฤษฎี (Theoretical Definition) โดยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน (Meta – Ethnography Research) มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสังเคราะห์เอกสาร ดังจะได้นำมากล่าวถึงรายละเอียดต่อไป

4. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน (Meta-Ethnography)

โนบลิต และแฮร์ (Noblit & Hare, 1988 : 14) ได้กล่าวถึงการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมานว่าเป็นรูปแบบของการสังเคราะห์งานด้านชาติพันธุ์วรรณนาหรืองานวิจัยอื่นๆ ที่ต้องใช้รูปแบบของการตีความในเรื่องที่ศึกษา เช่น เรื่องราวที่ต้องการนำเสนอให้ผู้กำหนดนโยบายทราบ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชน และในเรื่องราวต่างๆ ที่งานวิจัยต้องการเผยให้เห็น

4.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน

โนบลิต และแฮร์ (Noblit & Hare, 1988 : 12 – 13) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน ไว้ดังนี้

1. เพื่อทบทวนวรรณคดีที่มีการตีความได้เพิ่มมากขึ้น
2. เพื่อตรวจสอบวิพากษ์เรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ในงานวิจัย
3. เพื่อเปรียบเทียบงานวิจัยแต่ละเรื่องอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้ข้อสรุป
4. เพื่อเชื่อมโยงงานวิจัยของผู้วิจัยแต่ละคน
5. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยชาติพันธุ์วรรณนา

4.2 ขั้นตอนของการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน

โนบลิตและแฮร์(Noblit & Hare, 1988 : 26 – 29) ได้ให้ขั้นตอนของการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเริ่มต้น (Getting Started) เป็นขั้นตอนของการระบุประเด็นปัญหาวิจัยที่ต้องการศึกษา ลักษณะปัญหาวิจัยควรเป็นปัญหาที่มีคำถามประเภท ทำไม อย่างไร มีกระบวนการเป็นขั้นตอนอะไรบ้าง

ขั้นที่ 2 ขั้นตัดสินใจเลือกงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์ (Deciding What is relevant to the initial interest) เป็นขั้นตอนการเลือกงานวิจัยที่สอดคล้องกับประเด็นความสนใจ ความต้องการ

ขั้นที่ 3 ขั้นอ่านงานวิจัย (Reading the Studies) ผู้วิจัยจะต้องอ่านงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ โดยอ่านซ้ำๆ แต่ไม่ต้องตีความหรือเปรียบเทียบ ซึ่งจะต้องให้ความสนใจในรายละเอียดที่เป็นสาระของงานวิจัย

ขั้นที่ 4 ขั้นกำหนดกรอบแสดงความสัมพันธ์ของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ (Determining how the studies are related) ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยต้องกำหนดความสัมพันธ์ของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์โดยนำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) วลี (Phrases) ความคิด (Ideas) มโนทัศน์ (Concepts) หรือ แนวคิด วิธีการ ผลการวิจัยจากงานวิจัยแต่ละเรื่องมาเทียบเคียงกันเพื่อหาความสัมพันธ์ของงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์

ขั้นที่ 5 ขั้นแปลความหรือตีความเทียบเคียงระหว่างงานวิจัย (translating the studies into one another) เป็นขั้นตอนการนำแนวคิด ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาจากงานที่นำมาสังเคราะห์มาเทียบเคียงกัน แต่ยังคงไว้ของความเป็นองค์รวมและสามารถเปรียบเทียบกันได้ ในการแปลความนั้น โนบลิตและแฮร์ (Noblit & Hare. 1988 : 38 – 64) ได้เสนอรูปแบบของการแปลความว่าสามารถทำได้ 3 แบบ คือ 1) การแปลความเทียบกลับไปกลับมา (Reciprocal Translation) ใช้ในงานวิจัยที่คล้ายกันหรือเหมือนกัน ซึ่งในการอ่านงานวิจัยต้องให้ความสนใจในมโนทัศน์ (Concept) แก่นของเรื่อง (Themes) องค์รวม (Organizers) และประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) จะทำให้เกิดข้อสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับงานอื่นๆ โดยการตีความแบบตรงไปตรงมา 2) การแปลความเชิงหักล้าง (Refutation Translation) ใช้ในกรณีที่มีข้อสรุปขัดแย้งกัน เป็นการนำเอาประเด็นที่มีความขัดแย้งกันไปเปรียบเทียบกับงานชิ้นอื่นก็จะทำให้ได้ข้อสรุปที่ลักษณะตรงกันข้าม 3) แปลความเพื่อเสนอประเด็นข้อสรุป (Build a line - of - Argument) เป็นการหาข้อสรุปทั้งหมดจากการที่ได้แปลความหมายมาทั้งการเปรียบเทียบกลับไปกลับมาและการแปลความหมายหักล้างกัน เป็นลักษณะของการสร้างทฤษฎีใหม่ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั่นเอง โดยสามารถทำได้ 2 แบบ คือ Clinical inference และ Grounded theorizing

ขั้นที่ 6 ขั้นสังเคราะห์การแปลความ (Synthesizing Translation) เป็นขั้นที่นำผลการแปลความทั้งหมดมาสังเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้ความรู้ที่เป็นภาพรวมของงานวิจัยทุกเรื่อง มีความกว้าง ความลึก และครอบคลุมงานวิจัยในทุกๆ เรื่อง

ขั้นที่ 7 ขั้นสรุปและรายงานผลการสังเคราะห์ (Expressing the Synthesis) เป็นขั้นที่ผู้สังเคราะห์รายงานผลการสังเคราะห์หลังจากการดำเนินการทั้งหมดเสร็จเรียบร้อยแล้ว

เมื่อได้ศึกษากระบวนการพัฒนาตัวเองขึ้นตามบทสรุปของ นางลักษณ วิรัชชัย (2545) และวิธีวิทยาการวิจัยชาติพันธุ์วรรณาภิमान ตามแนวคิดของ โนบลิตและแฮร์ (Noblit & Hare. 1988) แล้วปรากฏว่าทั้งสองวิธีการนั้นมีความสอดคล้องกันสามารถนำมาใช้ร่วมกันได้กลมกลืนกันในแต่ละขั้นตอน ดังมีรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 การเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้กับวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान

ขั้นตอน	กระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้	วิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान
1.	การกำหนดวัตถุประสงค์	กำหนดปัญหาวิจัยที่ต้องการศึกษา
2.	การนิยามตัวบ่งชี้ ซึ่งมีวิธีนิยาม 3 วิธี และผู้วิจัยได้เลือกวิธีนิยามเชิงทฤษฎี โดยใช้การศึกษาเอกสาร ทฤษฎี เพื่อนำมาสนับสนุนการสร้างตัวแปร	- ขั้นตัดสินใจคัดเลือกงานเพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์ - ขั้นอ่านงานที่คัดเลือกมาอย่างละเอียด - ขั้นกำหนดกรอบแสดงความสัมพันธ์ระหว่างงานที่นำมาสังเคราะห์ - ขั้นแปลความหมายหรือตีความเทียบเคียงระหว่างงานที่สังเคราะห์
3.	การรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่การสร้างเครื่องมือตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง	
4.	การสร้างตัวบ่งชี้	สังเคราะห์การแปลความหมายคือการนำผลที่ได้จาก
5.	การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้	การสังเคราะห์มาสร้างเป็นทฤษฎี
6.	การจัดเก็บบริบทและการนำเสนอรายงาน	สรุปและรายงานผลการสังเคราะห์

จากตาราง 1 จะเห็นว่ากระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้และวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमानมีความสอดคล้องกันแทบทุกขั้นตอนสามารถนำวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนามาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการสังเคราะห์ให้เป็นระบบเป็นระบบและครอบคลุมเนื้อหาเพื่อพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้ได้อย่างกลมกลืน ซึ่งผลลัพธ์ในขั้นตอนสุดท้ายที่ได้จากการดำเนินการทั้งสองวิธีนี้จะไปในทิศทางเดียวกัน คือเป็นการสร้างทฤษฎีที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินในครั้งนี่คือตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้วิธีวิทยาการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान

ได้มีผู้นำวิธีวิทยาการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमानมาในการวิจัย มีดังนี้

อดุลย์ วังศรีคุณ (2543) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิमान มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งในประเด็น ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบความคิดในการสังเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ทั้งในระดับดุษฎีบัณฑิตและมหาบัณฑิต ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
2. เข้าร่วมประชุมสัมมนาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเข้มแข็งและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน
3. สรุปเป็นกรอบแนวความคิดเบื้องต้นโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสารและการเข้าร่วมประชุมสัมมนา ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในประเด็นลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ชุมชน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชน

4. นำกรอบความคิดเบื้องต้นปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาแล้วรับกรอบความคิด
ขั้นตอนที่ 2 การคัดเลือกงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์ ได้ดำเนินการดังนี้

1. สืบค้นงานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ถึงปัจจุบัน จากมหาวิทยาลัยต่างๆ และสถาบันวิจัยต่างๆ
2. รวบรวมงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์
3. คัดเลือกงานวิจัยที่จะนำมาสังเคราะห์ โดยมีวิธีดังนี้ 1) เป็นงานที่มีคุณภาพ 2) เป็นงานที่สะท้อนถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนและกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 การสังเคราะห์งานวิจัย ใช้วิธีการสังเคราะห์งานตามแนวทางของ โนบลิต และ แฮร์ มีลำดับการดำเนินการดังนี้

1. อ่านงานวิจัยที่คัดเลือกแต่ละเรื่องอย่างละเอียด เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระของงานที่จะนำมาสังเคราะห์
2. กำหนดกรอบแสดงความเกี่ยวข้องระหว่างงานวิจัยแต่ละเรื่องที่จะนำมาสังเคราะห์ โดยจับประเด็นจากข้อค้นพบของงานวิจัยตามวัตถุประสงค์และกรอบความคิดของการวิจัย
3. แปลความหมายหรือตีความเทียบเคียงระหว่างงานวิจัย โดยนำผลการวิจัยจากงานวิจัยแต่ละเรื่องมาแปลความหมายเทียบเคียงกันตามประเด็นจากกรอบความคิด โดยใช้การแปลความหมายเทียบกลับไปกลับมา (Reciprocal Translation) แปลความหมายเชิงหักล้าง (Refutations Translation) และการแปลความเพื่อเสนอประเด็นการโต้แย้ง (Build a Line of Argument)
4. นำผลการแปลความหมายเทียบเคียงกันมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อความรู้ที่เป็นภาพรวมของงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปและรายงานผลการสังเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ ชุมชนรับรู้และตระหนักในปัญหา สมาชิกร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา สมาชิกชุมชนร่วมกันแสวงหาและเลือกแนวทางแก้ปัญหา สมาชิกร่วมกันดำเนินการ สมาชิกร่วมกันประเมินผลการดำเนินการและสมาชิกร่วมกันปรับปรุงหากดำเนินการไม่สำเร็จ 2) องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และเนื้อหา/องค์ความรู้ 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม

บุบผา เมฆศรีทองคำ (2547) การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อสังเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา 2) เพื่อสังเคราะห์ให้ได้สภาพปัจจุบันของความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รวมทั้งเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างของผลการวิจัยที่ได้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและสังเคราะห์สรุปให้ได้ความเกี่ยวข้องระหว่างคุณลักษณะงานวิจัยและผลการวิจัย 3) เพื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเริ่มต้น มีขั้นตอนการศึกษาคือ

1. ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาและสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
2. ศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยแบบการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมาน
3. กำหนดกรอบแนวคิดการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตัดสินใจเลือกงานวิจัยเพื่อนำมาสังเคราะห์ มีขั้นตอนประกอบด้วย

1. สืบค้นรายชื่องานวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นวิทยานิพนธ์ในช่วงปี พ.ศ. 2540 ถึง 2545 ในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
2. รวบรวมงานวิจัยเพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์
3. ตัดสินใจเลือกงานวิจัยเพื่อนำมาใช้ในการสังเคราะห์รวมทั้งหมด 10 เรื่อง

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นอ่านงานวิจัย อย่างละเอียดเพื่อให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาสาระโดยไม่ต้องมีการตีความ

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นกำหนดกรอบแสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ โดยจับประเด็นจากข้อค้นพบของงานวิจัยและกรอบแนวคิดการวิจัย รวมทั้งทำตารางแสดงความเกี่ยวข้องของงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 ขึ้นแปลความหมายเทียบเคียงระหว่างงานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ โดยใช้การแปลความเทียบกลับไปกลับมา แปลความเชิงหักล้าง และแปลความเพื่อเสนอประเด็นการโต้แย้ง

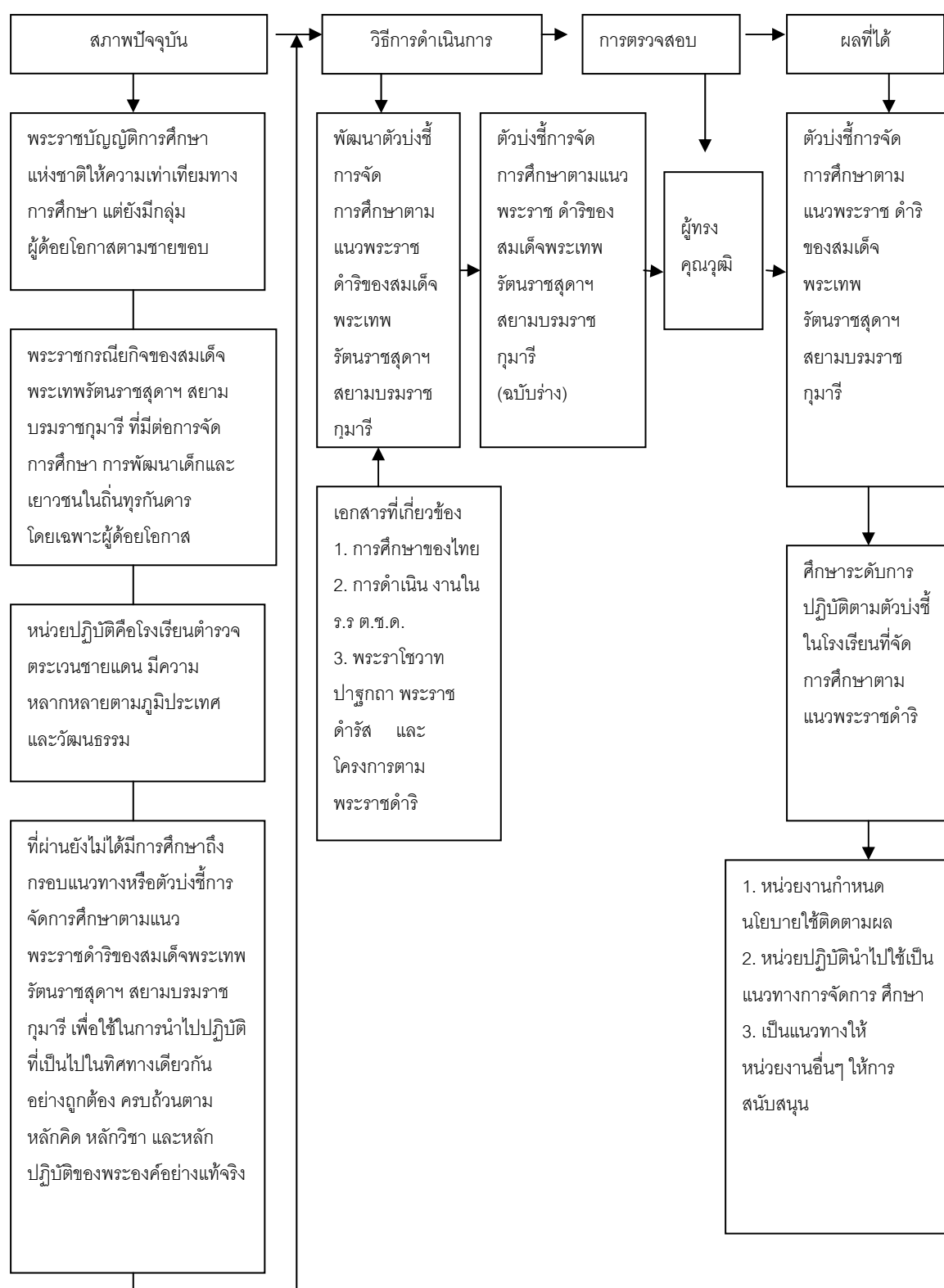
ขั้นตอนที่ 6 ขึ้นสังเคราะห์การแปลความหมาย โดยนำผลการแปลความหมายมาสังเคราะห์ในลักษณะของการสร้างทฤษฎีจากฐานราก (Grounded Theory) เพื่อให้ได้ข้อความรู้ที่เป็นภาพรวมของงานวิจัยทุกเรื่อง

ขั้นตอนที่ 7 ขึ้นสรุปและรายงานผลการสังเคราะห์โดยการสรุปและเขียนรายงานผล

ผลการสังเคราะห์พบว่า 1) งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่คือผู้นำชุมชน โรงเรียนส่วนใหญ่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และใช้วิธีการสังเกตเป็นวิธีการเก็บข้อมูล 2) ประเด็นที่ปรากฏมี 2 ประเด็น ได้แก่ ประเภทบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ลักษณะการมีส่วนร่วม 3) ปัจจัยในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามี 4 ปัจจัยได้แก่ ปัจจัยโรงเรียน ปัจจัยผู้บริหาร ปัจจัยครู และปัจจัยชุมชน

จากงานวิจัยที่ได้นำเสนอจะพบว่าในการทำวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยชาติพันธุ์วรรณานอกิमान ตามแนวคิดของ โนบลิตและแฮร์ (Noblit และ Hare .1988) เพื่อสังเคราะห์งานนั้นมีงานวิจัยที่นำทั้ง 7 ขั้นตอนมาใช้ในการสังเคราะห์ ได้แก่งานวิจัยของ บุปผา เมฆศรีทองคำ (2547) และนำไปใช้เพียงในขั้นตอนของการสังเคราะห์งานวิจัย ได้แก่งานวิจัยของ อุดุลย์ วังศรีคุณ (2543) นอกจากนี้ยังได้มีการประยุกต์นำวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณานอกิमानไปใช้ในการสังเคราะห์เอกสารจากหลายๆ แหล่งเพื่อหาตรวจสอบประเด็นความสอดคล้อง ประเด็นขัดแย้งและหาเหตุผลเพื่อสรุปให้ได้ชุดตัวบ่งชี้ แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องคัดเลือกและรับรองตัวบ่งชี้ ดังเช่นในงานวิจัยของนางลักษณ วิรัชชัย (2545) ที่ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและจัดการเขตพื้นที่การศึกษา

จากรายละเอียดดังกล่าวมาแล้วผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวทางการวิจัยในครั้งนี้ ดังในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 สรุปกรอบแนวทางในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นการวิจัยที่มีการผสมผสานวิธีการวิจัยแบบสำรวจตามกาลเวลา (Sequential Exploratory Design) คือเป็นการผสมผสานในดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานโดยอาศัยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นลำดับแรกเพื่อสำรวจตรวจสอบหาสาระในแง่มุมเฉพาะที่เป็นปรากฏการณ์ที่สนใจ แล้วจึงใช้วิธีการในเชิงปริมาณ (Quantitative) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ช่วยอธิบายและประกอบการตีความหมาย (องอาจ นัยพัฒน์, 2549; อ้างอิงจาก Creswell, 2005; Morgan, 1998;) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินงานออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative) ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานโดยการสำรวจ ศึกษาพื้นที่ปฏิบัติ สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อสำรวจตรวจสอบภาพรวมที่เป็นประเด็นหลักของกระบวนการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จากนั้นจึงแสวงหาข้อมูลจากเอกสาร ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการดำเนินงานออกเป็นขั้นเป็นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูล

ขั้นที่ 2 สังเคราะห์เอกสาร

ขั้นที่ 3 สร้างตัวบ่งชี้

ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้

ตอนที่ 3 การศึกษาผลการปฏิบัติในหน่วยปฏิบัติ

สำหรับในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative) ในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 4 เป็นการสร้างคู่มือประกอบการนำตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปใช้จัดการศึกษาและประเมินผลการดำเนินการในสถานศึกษา

ในการดำเนินงานแต่ละขั้นแต่ละตอนมีรายละเอียดของการดำเนินการดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ มีรายละเอียดของการดำเนินงานแบ่งเป็นขั้นๆ ได้ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูล

ในขั้นนี้เป็นขั้นของการศึกษาหาภาพรวมของการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และเป็นการค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 ออกแสวงหาข้อมูลในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อให้เห็นภาพรวมที่เป็นประเด็นหลักของการดำเนินงานในโรงเรียน

1.2 สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ ได้แก่ที่ปรึกษาสำนักโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อศึกษาการนำแนวพระราชดำริไปกำหนดเป็นนโยบายของการดำเนินงาน

1.3 ศึกษาเอกสาร ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เช่น พระราชประวัติ พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส พระราชกรณียกิจ พระราชนิพนธ์ โครงการตามพระราชดำริ และเอกสาร ตำรา ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชน เพื่อแสวงหาหลักคิด หลักวิชาและหลักปฏิบัติของการพัฒนาเด็กและเยาวชนของพระองค์ โดยมีรายละเอียดของการดำเนินงานดังนี้

1.3.1 สืบหาพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ที่เกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โดยผู้วิจัยใช้วิธีติดต่อขอสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เช่น หอสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ติดต่อขอข้อมูลจากสำนักโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สืบหาซื้อจากแหล่งจำหน่ายหนังสือสำคัญๆ และจากการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

1.3.2 คัดเลือกพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับกับการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ.2550 โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกงานที่จะนำมาสังเคราะห์ในครั้งนี้ คือจะต้องเป็นพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ที่มีค่าที่เป็นประเด็นหลักหรือมีแนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การพัฒนาเด็กในถิ่นทุรกันดารในทุกๆ ด้าน ดังมีรายละเอียดของจำนวนพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส โครงการตามพระราชดำริ ที่คัดเลือกมาใช้ในการสังเคราะห์ ในตาราง

ตาราง 2 จำนวนพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส โครงการตามพระราชดำริ ที่คัดเลือกมาใช้ในการสังเคราะห์

แหล่งข้อมูล	ตั้งแต่ พ.ศ. ถึง พ.ศ.	จำนวนที่คัดเลือกมาสังเคราะห์
พระราโชวาท	2524 – 2550	21 องค์
ปาฐกถา	2530 – 2550	5 องค์
พระราชดำรัส	2524 – 2550	34 องค์
โครงการตามพระราชดำริ	2523 – 2550	8 โครงการ
รวม		60 องค์ และ 8 โครงการ

ขั้นที่ 2 สังเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยนำพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ที่ได้คัดเลือกทั้งหมดจำนวน 60 องค์และ 8 โครงการมาสังเคราะห์ ในขั้นตอนนี้ได้นำวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาตามแนวคิดของ โนบลิต และแฮร์ (Noblit & Hare, 1988) มาประยุกต์ใช้ในการสังเคราะห์ ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินงานดังต่อไปนี้

2.1 ผู้วิจัยอ่านพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ที่ได้รับการคัดเลือกทั้งหมด เพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาสาระที่จะนำมาสังเคราะห์อย่างละเอียด

2.2 กำหนดกรอบแสดงความสัมพันธ์ของพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ โดยจับประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) ตามกรอบความคิดในการสังเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับทางด้านการศึกษามาเทียบเคียงกันเพื่อหาความหมายที่สามารถเทียบเคียงกันได้ โดยจัดแยกกลุ่มตามหมวดหมู่ ได้แก่ด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ

2.3 แปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง ผู้วิจัยดำเนินการแปลความโดยนำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) ที่เป็นสาระสำคัญในด้านการศึกษาของพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ มาแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงเพื่อตรวจสอบว่ามีความสอดคล้องหรือมีความขัดแย้งกัน ในการสังเคราะห์ครั้งนี้ใช้การแปลความเทียบเคียงกลับไปกลับมาเพียงอย่างเดียว เนื่องจากผลการสังเคราะห์เอกสารที่ได้รับการคัดเลือกทั้งหมดพบว่ามีใจความหรือประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาในแต่ละด้านมีความสอดคล้องกันทั้งสิ้น ในการดำเนินการในขั้นนี้ผู้วิจัยได้กระทำหลายๆ รอบเพื่อให้แน่ใจว่าได้ประเด็นที่ครบถ้วนจริงๆ

2.4 สังเคราะห์ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง โดยนำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาแต่ละประเด็นที่ได้จากการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง ตามกรอบการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มาสังเคราะห์เป็นหลักการของการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ มาจัดเป็นกลุ่มๆ ใหม่แล้วสรุปสร้างประเด็นอุปมาขึ้นมาใหม่ที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นของพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำรินำมาสังเคราะห์ทั้งหมด

ขั้นที่ 3 สร้างตัวบ่งชี้

ผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงมาสรุปสร้างเป็นตัวบ่งชี้โดยการนำคำที่เป็นประเด็นเทียบเคียงที่ปรากฏอยู่ในพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริมาสร้างเป็นตัวบ่งชี้ที่เป็นภาพรวมทำให้เห็นว่าการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อยและ 76 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบด้านหลักสูตร มี 1 องค์ประกอบย่อยและ 7 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบย่อย และ 17 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของครู มี 2 องค์ประกอบย่อย และ 18 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียน มี 4 องค์ประกอบย่อย และ 18 ตัวบ่งชี้ และด้านการบริหารจัดการ มี 3 องค์ประกอบย่อย และ 16 ตัวบ่งชี้

ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้

เป็นการตรวจสอบว่าประเด็นที่สังเคราะห์สร้างเป็นตัวบ่งชี้ขึ้นนั้นมีความตรง มีความถูกต้องเหมาะสม ชัดเจน และมีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติได้หรือไม่อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการตรวจสอบเพื่อยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษา พัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามแนวพระราชดำริ ได้พิจารณาเกี่ยวกับคุณภาพของตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่ามีคุณภาพตามประเด็นที่กำหนดหรือไม่ โดยการนำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) ที่ปรากฏในพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือเป็นแบบประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อประเมินว่าตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมานั้นมีความตรงในการเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษา

ตามแนวพระราชดำริหรือไม่ ตัวบ่งชี้ที่มีความชัดเจนในการสื่อความหมายในการแปลความที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย และประเด็นสุดท้ายคือตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นนี้มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงไรในการนำไปปฏิบัติในโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติ

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ คือ

นำแบบประเมินที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นแล้วมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยวิเคราะห์และคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาระดับการปฏิบัติในโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติต่อไป

ตอนที่ 3 การศึกษาระดับการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้

เป็นการศึกษาการดำเนินงาน ของหน่วยงานระดับผู้ปฏิบัติคือโรงเรียนที่นำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทางด้านการศึกษาไปใช้จัดการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เจตนารมณ์ของการศึกษาในครั้งนี้เพียงเพื่อทดลองใช้ตัวบ่งชี้ที่ได้พัฒนาขึ้นและผ่านการตรวจสอบคุณภาพ กับโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติว่าสามารถปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้อยู่ในระดับใด ทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับผู้ปฏิบัติ สามารถนำไปใช้ในการสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาให้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และทำให้ทราบว่าตัวบ่งชี้สามารถนำไปใช้ในหน่วยปฏิบัติได้ โดยมีวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 สร้างแบบสอบถาม โดยนำตัวบ่งชี้ที่ได้รับความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้วมาสร้างเป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาระดับปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในหน่วยปฏิบัติเป็นแบบสอบถามมาตรวัดประมาณค่าระดับการปฏิบัติ 5 ระดับ ตั้งแต่ระดับน้อยที่สุด ถึงมากที่สุด ซึ่งรายละเอียดประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อย และ 76 ตัวบ่งชี้

3.2 ตรวจสอบความตรง เชิงเนื้อหา นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตร และผู้ทรงคุณวุฒิอีกจำนวน 3 คน พิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องของข้อคำถามกับตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้วิธีหาค่าดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index : CVI) (นิคม นาคอ้าย. 2549; อ้างอิงจากเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2548) ที่มีเกณฑ์การให้คะแนน 4 ระดับดังนี้

ระดับ 1 เมื่อข้อคำถามนั้นไม่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้

ระดับ 2 เมื่อข้อคำถามนั้นเกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้แต่ต้องปรับปรุงอีกมาก

ระดับ 3 เมื่อข้อคำถามนั้นเกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้แต่ต้องปรับปรุงเล็กน้อย

ระดับ 4 เมื่อข้อคำถามนั้นเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับตัวบ่งชี้

นำคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผลปรากฏว่าทุกข้อคำถามมีค่า CVI สูงกว่า .80 แสดงว่าทุกข้อคำถามมีสอดคล้องกันหมายถึงทุกข้อคำถามมีความตรงเชิงเนื้อหาสามารถนำไปใช้เป็นแบบสอบถามได้ และได้ปรับปรุงข้อความในบางข้อเพื่อให้มีความกระชับขึ้นตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

3.3 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาแล้วไปตรวจสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) กับ กลุ่มที่มีคุณลักษณะเหมือนกับตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือกลุ่มครูในโรงเรียนที่อยู่ในโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 1 จำนวน 30 คน นำผลที่ได้มาคำนวณด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาช (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น .9757

3.4 นำแบบสอบถามที่มีความตรงและมีความเชื่อมั่น ไปให้บุคลากรในหน่วยปฏิบัติคือครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน (รายละเอียดดังในตาราง 2) ระบุถึงระดับผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ข้อมูลที่ได้ทำให้ทราบว่าตัวบ่งชี้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง โดยระบุค่าคะแนนตามที่ได้กำหนด ดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ระดับ 2 หมายถึง ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับน้อย

ระดับ 3 หมายถึง ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 4 หมายถึง ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับมาก

ระดับ 5 หมายถึง ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับมากที่สุด

การแปลความหมายระดับปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ใช้เกณฑ์ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538: 8 – 11)

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1.00 – 1.49	ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับน้อยที่สุด
1.50 – 2.49	ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับน้อย
2.50 – 3.49	ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับปานกลาง
3.50 – 4.49	ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับมาก
4.50 – 5.00	ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับมากที่สุด

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ในครั้งนี้ใช้วิธีการคัดเลือกจาก ครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ค่ายพระพุทธรูปอดฟ้า จำนวน 104 คนและกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 ค่ายพระมงกุฎเกล้า จำนวน 93 คน ดังมีรายละเอียดในตารางตาราง 3 แสดงรายชื่อโรงเรียนและจำนวนครูที่ใช้เป็นหน่วยการศึกษาระดับปฏิบัติ

ลำดับที่	รายชื่อโรงเรียน	อำเภอ/จังหวัด	จำนวนครู
1.	โรงเรียนตชด. สหนาครกรุงเทพ	สังขละบุรี/กาญจนบุรี	9
2.	โรงเรียนตชด. สุนทรเวช	สังขละบุรี/กาญจนบุรี	8
3.	โรงเรียนตชด. บ้านเรดาร์	สังขละบุรี/กาญจนบุรี	9
4.	โรงเรียนตชด. บ้านทีไผ่ป่า	สังขละบุรี/กาญจนบุรี	6
5.	โรงเรียนตชด. วิจิตรวิทยาการ	ทองผาภูมิ/กาญจนบุรี	8
6.	โรงเรียนตชด. บ้านแม่บ้านน้อย	ไทรโยค/กาญจนบุรี	7
7.	โรงเรียนตชด. เฮงเคลไทย	ไทรโยค/กาญจนบุรี	14
8.	โรงเรียนตชด. มิตรมวลชน	ศรีสวัสดิ์/กาญจนบุรี	8
9.	โรงเรียนตชด. บ้านต้นมะม่วง	ไทรโยค/กาญจนบุรี	6
10.	โรงเรียนตชด. สุราษฎร์	ทองผาภูมิ/กาญจนบุรี	5
11.	โรงเรียนตชด. บ้านถ้ำหิน	สวนผึ้ง/ราชบุรี	9
12.	โรงเรียนตชด. ตะโกปิดทอง	สวนผึ้ง/ราชบุรี	10
13.	โรงเรียนตชด. บ้านปิลอคคี	สังขละบุรี/กาญจนบุรี	5
14.	โรงเรียนตชด. บ้านย่านซื่อ	กุยบุรี / ประจวบคีรีขันธ์	8
15.	โรงเรียนตชด. บ้านเขาจ้าว	ปราณบุรี/ประจวบคีรีขันธ์	9
16.	โรงเรียนตชด. บ้านท่าวังหิน	ปราณบุรี/ประจวบคีรีขันธ์	8
17.	โรงเรียนตชด. นครสวรรค์ห้วยผึ้ง	หัวหิน/ประจวบคีรีขันธ์	10
18.	โรงเรียนตชด. บ้านป่าละอู	หัวหิน/ประจวบคีรีขันธ์	11
19.	โรงเรียนตชด. นครสวรรค์บ้านห้วยโคก	แก่งกระจาน/เพชรบุรี	11
20.	โรงเรียนตชด. บ้านคลองน้อย	หัวหิน/ประจวบคีรีขันธ์	6
21.	โรงเรียนตชด. บ้านแพรกตะคร้อ	หัวหิน/ประจวบคีรีขันธ์	10
22.	โรงเรียนตชด. บ้านป่าหมาก	สามร้อยยอด/ประจวบคีรีขันธ์	9
23.	โรงเรียนตชด. บ้านโป่งลึก	แก่งกระจาน/เพชรบุรี	11
	รวม		197

ที่มา: กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (2550). โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนใน
ความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. หน้า 6,

6.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติของโรงเรียน ซึ่งแสดงออกถึงสภาวะในการปฏิบัติตามองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้บรรลุตามที่กำหนดไว้ในตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สารสนเทศที่ได้จะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติได้นำไปพิจารณาเป็นแนวทางการปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ในแต่ละระดับต่อไป และเป็นประโยชน์ต่อองค์กรทางการศึกษาที่มีภารกิจในการจัดการศึกษาได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารได้

ตอนที่ 4 การสร้างคู่มือประกอบการนำตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปใช้

ผู้วิจัยได้จัดสร้างคู่มือประกอบการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติ ได้แก่สถานศึกษาที่นำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปใช้จัดการศึกษา ได้นำไปใช้เป็นแนวทางปรับประยุกต์ใช้เพื่อการดำเนินการต่อไป

ในการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น สามารถนำเสนอในรูปของตารางได้ดังนี้

ตาราง 4 แสดงขั้นตอนการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้
ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้		
1. ศึกษาข้อมูล		
1.1 แสวงหาข้อมูลในโรงเรียน	เข้าศึกษาสภาพการดำเนินงานในโรงเรียน สำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 2 โรงเรียน	ประเด็นหลักของการดำเนินงานในโรงเรียน
1.2 สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง	สัมภาษณ์ที่ปรึกษาสำนักโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ประเด็นหลักของการนำแนวคิด และแนวปฏิบัติไปกำหนดนโยบาย

ตาราง 4 (ต่อ)

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้
1.3 สํารวจพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส โครงการตามพระราชดำริ	ผู้วิจัยสํารวจ พระราชประวัติ พระราโชวาท พระราชดำรัส พระราชกรณียกิจ และโครงการตามพระราชดำริ ที่เกี่ยวกับการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร จาก แหล่งต่างๆ	ข้อมูลเกี่ยวกับแนวพระราช ดำริ ของสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี ในมิติที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการศึกษา การพัฒนาเด็ก และเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร
1.4 คัดเลือกพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส โครงการตามพระราชดำริ	ผู้วิจัยคัดเลือก พระราชประวัติ พระราโชวาท พระราชดำรัส พระราชกรณียกิจ และโครงการตามพระราชดำริ ที่เกี่ยวกับการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารจากที่ได้ สํารวจมา	พระราโชวาท ปาฐกถา พระราช ดำรัส จำนวน 60 องค์ โครงการ ตามพระราชดำริ จำนวน 8 โครงการ
2. สังเคราะห์เอกสาร		
2.1 อ่านงานที่นำมา สังเคราะห์	ผู้วิจัยอ่านพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส โครงการตามพระราชดำริ ที่ได้คัดเลือกมาอย่าง ละเอียดโดยไม่ตีความหมาย	รายละเอียดในเนื้อหาที่เป็น ประเด็นสำหรับการใช้ในการแปล ความ
2.2 กำหนดกรอบ ความสัมพันธ์	ผู้วิจัยวิเคราะห์รายละเอียดแล้วจับประเด็น เทียบเคียงที่มีความหมายสอดคล้องกันเป็นกลุ่มๆ ตามประเด็น	กลุ่มของประเด็นเทียบเคียงหรือ ประเด็นอุปมาที่มีความหมาย สอดคล้องกัน 5 ด้าน
2.3 แปลความหรือ ตีความหมายเทียบเคียง	ผู้วิจัยแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง โดย การนำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา แปล ความกลับไปกลับมา	สาระที่เป็นแกนหลักของกลุ่ม ตามประเด็นเทียบเคียง
2.4 สังเคราะห์ผลการแปล ความหรือตีความหมาย เทียบเคียง	นำผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง มาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ภาพรวมของพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตาม พระราชดำริ ที่เกี่ยวกับการศึกษา การพัฒนาเด็ก และเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร	รายละเอียดของแนว พระราชดำริทางด้านการจัด การศึกษาของสมเด็จพระเทพ รัตน ราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี
2.5 สร้างตัวบ่งชี้	นำผลการสังเคราะห์แปลความหรือตีความหมาย เทียบเคียงที่เป็นภาพรวมทั้งหมดมาสรุปเป็นตัวบ่งชี้ การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตาม แนวพระราชดำริของสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯสยาม บรมราชกุมารี(ฉบับร่าง)

ตาราง 4 (ต่อ)

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้
ตอนที่ 2. ตรวจสอบคุณภาพ ตัวบ่งชี้	นำใจความที่เป็นประเด็นเทียบเคียง จากพระราโชวาท ปาฐกถา พระราช ดำรัส โครงการตามพระราชดำริ มา สร้างแบบสอบถามเพื่อให้ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพ	ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนว พระราชดำริของสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ ผ่านการตรวจสอบและให้ความเห็น จากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว
ตอนที่ 3. ศึกษาระดับการปฏิบัติ	นำตัวบ่งชี้ที่ผ่านการตรวจสอบจาก ผู้ทรงคุณวุฒิมาสร้างแบบสอบถาม หาความตรงและความเชื่อมั่นแล้วให้ โรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายระดับ ผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้	สารสนเทศที่เป็นผลการปฏิบัติตาม ตัวบ่งชี้ในระดับต่างๆ และทำให้ ทราบว่าตัวบ่งชี้ที่พัฒนา ขึ้นสามารถ นำไปปฏิบัติได้
ตอนที่ 4 การสร้างคู่มือประกอบการ นำตัวบ่งชี้ไปใช้	ผู้วิจัยสร้างคู่มือประกอบการนำตัว บ่งชี้ไปใช้	คู่มือประกอบการนำตัวบ่งชี้การจัด การศึกษาตามแนวพระราช ดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารีไปใช้

บทที่ 4

การนำเสนอข้อมูล

ผลจากการดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีด้วยการสังเคราะห์เอกสารที่เป็นพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และได้ผ่านการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากนั้นได้นำตัวบ่งชี้ดังกล่าวไปศึกษาระดับผลของการปฏิบัติในหน่วยปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอผลการดำเนินการเป็นตอนๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แบ่งผลการดำเนินการได้ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์พระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
3. ผลการสังเคราะห์จากผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริ และผลการพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
4. การสรุปองค์ประกอบในการจัดการศึกษาด้านต่างๆ และตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตอนที่ 3 การศึกษาระดับผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตอนที่ 4 การสร้างคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

แต่ละตอนมีรายละเอียดของการดำเนินการดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระ

พระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

1. ผลการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากการอ่านพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร และได้ทำความเข้าใจอย่างละเอียด ได้ประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียง แล้วนำประเด็นต่างๆ ที่มีความหมายสอดคล้องกัน ใกล้เคียงกัน หรือไปในทิศทางเดียวกัน นำมาจัดหมวดหมู่หรือจัดเป็นกลุ่ม ทำให้เห็นแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการศึกษาของพระองค์ เป้าหมายของการศึกษา ตลอดทั้งแนวการทรงงานของพระองค์ และองค์ประกอบในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ซึ่งสามารถแยกออกเป็นด้านๆ ได้ดังนี้ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ โดยมีรายละเอียดของการสังเคราะห์ดังต่อไปนี้

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารีในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการ กองร้อยที่ 5 ตำรวจตระเวนชายแดน ตำบลสุไหงปาดี อำเภอสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส วันเสาร์ที่ 26 กันยายน 2524

ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณทุกๆ ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้ช่วยจัดการให้กิจการโครงการดำเนินไปด้วยดีเสมอมา ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2523 และขอบคุณทุกท่านที่มาช่วยเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ทั้ง 5 หน่วยงานที่ได้กล่าวมาข้างต้นตั้งแต่เริ่มแรกนั้น ความคิดที่จะทำโครงการในลักษณะนี้ก็เป็นไปดังที่รายงานมา คือคิดว่าในโรงเรียนต่างๆ นั้น เคยเห็นว่ามีการทำโครงการอาหารกลางวันสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาอยู่แล้วหลายโครงการ ส่วนมากก็ได้ผลพอสมควรทีเดียวแต่ยังมีอีกหลายโรงเรียนที่ยังไม่มีโครงการนี้ เพราะฉะนั้นการที่ใครจะเข้าไปทำเพิ่มอีกก็คงไม่เป็นการทำงานซ้ำซ้อนเป็นแน่ ยิ่งมีมากยิ่งขึ้น การที่จะทำโครงการให้นักเรียนได้รับอาหารเพิ่มเติมนั้น เป็นของดี จึงคิดว่าจะทำอย่างไรจะได้ผล จากการที่ได้ศึกษาตามที่เขาทำมา ก็มีการให้ทุนแล้วทางโรงเรียนไปจัดการทำอาหารให้นักเรียน บางทีก็ให้เปล่าหรือไม่ก็ให้ในราคาต่ำพอที่จะซื้อหากันได้ จึงมาลองคิดอีกทีหนึ่ง คือ อยากให้เป็นพืชผักหรืออุปกรณ์แล้วให้นักเรียนมาทำการเกษตร ซึ่งเป็นวิธีที่อ้อมและยากขึ้นมาจากทางหนึ่ง อาหารที่จะรับประทานนั้นเป็นอาหารที่ได้มาจากผลิตผลของนักเรียน ผู้รับประทานเอง ซึ่งอาจจะได้ผลช้า แต่ก็เป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะได้รับอาหาร และคิดว่าจะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญ คือ ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิชาติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ และได้

ประกอบอาชีพทางการเกษตร วิชาการใหม่ๆ เหล่านั้น อาจจะช่วยในการครองชีพได้มากทีเดียว เมื่อคิดอย่างนี้แล้วก็ได้นำไปปรึกษาคนที่รู้จักหลายๆ คน ว่าอยากจะทำโครงการและก็คิดว่าถ้าจะทำไปทุกหนทุกแห่งเรื่อยๆ ไปทุกโรงเรียนคงจะไม่ได้ผลอะไร หรือได้ก็เป็นผลกระจายได้รับโรงเรียนละเล็กน้อยเท่านั้น จึงได้มาคิดว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งก็ได้รู้จักกันดีจากการที่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปในที่ต่างๆ และได้เห็นการปฏิบัติงานของตำรวจตระเวนชายแดน ว่างานเกี่ยวกับการสอนนักเรียนตามชายแดน เป็นงานที่ตำรวจตระเวนชายแดนทำได้ดีมาก และครูที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนคัดเลือกมาสอน ก็เป็นคนที่มีสุขภาพดี มีความรู้ และมีจิตใจที่รักจะช่วยเหลือนักเรียนที่ตนสอนอยู่ และการติดต่อก็กง่าย เนื่องจากการที่ไปไหนๆ ก็จะมีตำรวจตระเวนชายแดนคอยอารักขาอยู่แล้ว ทำให้รู้จักผู้ใหญ่หลายๆ ท่าน ทำให้การติดต่อประสานงานคงจะสะดวกดี จึงได้ขอคำปรึกษาจากทางฝ่ายวิชาการของหลายๆ หน่วย เช่น ทางเขตภาคกลาง ก็ได้มาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ของต่างๆ ที่ได้ บางทีก็ได้จากการบริจาคบ้าง จากกรมส่งเสริมการเกษตรบ้าง เอามารวมกันทำโครงการเช่นนี้และทางภาคเหนือก็ได้จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และอาจารย์หลายๆ ท่านที่เข้าไปแนะนำทางด้านวิชาการให้แก่ครูและนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งการที่จะเข้าไปและการประชุมชาวบ้านก็ได้อาศัยทางฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้จัดการ เท่าที่แล้มาปีเศษนี้ รู้สึกว่าได้ผลดี คือทำให้นักเรียนมีอาหารดีขึ้น และได้รับความรู้ทางการเกษตรในกรรมวิธีใหม่ๆ ได้เห็นความเสียสละของครูที่ได้ช่วยดูแลนักเรียนให้มีทั้งสุขภาพดีขึ้น มีวิชาการดีขึ้น ทั้งนี้ เป้าหมายต่างๆ ที่รวมอยู่มีหลายอย่าง เช่น อยากจะให้ได้รับความรู้ทางด้านวิชาการ ทางด้านหนังสือดีขึ้น ทั้งให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เมื่อมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงก็จะมีความสามารถในการศึกษาสูงขึ้นไปอีก หรือว่ามีความสามารถ มีแรงที่จะประกอบอาชีพได้ดียิ่งขึ้น การที่จะทำให้นักเรียนมีสุขภาพแข็งแรงก็ต้องขึ้นอยู่กับการทำงานนี้ เช่น ถ้ามีผู้สนับสนุนทางการเกษตรแล้ว เมื่อได้ผลผลิตมากก็เอามาบริโภค ทำให้มีร่างกายแข็งแรง และในการอบรมครั้งนี้ ก็ได้ทางฝ่ายสาธารณสุขมาให้ความรู้เกี่ยวกับวิชาการที่จะสอน การสาธารณสุข การรักษาสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่เป็นเป้าหมายของโครงการนี้เหมือนกันการที่โครงการนี้สำเร็จไปด้วยดี จะเห็นว่าทุกๆ ท่านที่เข้ามาช่วยเหลือ มีความตั้งใจ ใช้ทั้งความรู้ กำลังแรง และกำลังใจ ที่จะให้งานดำเนินไปด้วยดี และจะให้คนได้รับความสุขมากที่สุดจากความรู้ความสามารถของเรา ขอขอบคุณและอนุโมทนาในความคิดและจิตใจที่เป็นกุศลของทุกท่าน ทั้งคุณครู ทั้งฝ่ายผู้บังคับบัญชาตำรวจตระเวนชายแดน ทางด้านการเกษตร เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัดนราธิวาส วิทยาลัยเกษตรกรรมนราธิวาส สำนักงานสาธารณสุข ศูนย์ป้องกันกำจัดศัตรูพืช ศูนย์พัฒนาที่ดิน ที่มาช่วย ขอขอบคุณทุกๆ ท่าน ขอให้ผลงานต่างๆ ที่ท่านได้ทำมานี้ ทั้งในโครงการนี้ซึ่งเป็นส่วนเล็กน้อยส่วนหนึ่งในงานที่ท่านมาร่วมด้วยกัน ...

การสังเคราะห์

พระราชดำริสองครั้งนี้พระองค์ได้มีแนวพระราชดำริให้เห็นถึงลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของครู คุณลักษณะของผู้เรียน การบริหารจัดการ และ เป้าหมายของการจัดการศึกษา

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ค่ายลูกเสือบ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครวันเสาร์ที่ 21 พฤศจิกายน 2524

...การเริ่มต้นก็ดังที่ท่านผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้กล่าวมาแล้ว คือ เรื่องที่มีความต้องการอยากจะทำให้นักเรียนได้รับอาหารที่ดี บำรุงร่างกาย และถูกสุขลักษณะ ทั้งนี้ ได้ทดลองว่าแทนที่จะช่วยในการทำเรื่องอาหารอย่างเดียว ถ้าจะช่วยในด้านการเกษตรก็จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ทางด้านเกษตรกรรมในตัวในตอนต้นได้ทดลองเข้าไปทำในเขตจังหวัดภาคกลางก่อน ในระยะนั้นไม่ได้ทำทั่วไปทุกโรงเรียน แล้วทำต่อไปในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ ก็ได้เลือกและไปหาข้อมูล โดยการถามจากครูตามโรงเรียนต่างๆ มีลักษณะของโรงเรียน เช่น พื้นที่ จำนวนนักเรียน และสภาพทั่วไปของดินฟ้าอากาศ สภาพพืชธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในที่นั้นและสิ่งที่เขาเคยปลูกอยู่เป็นประจำ ปัญหาอะไรบ้าง จะได้นำมาคัดเลือกเอาเฉพาะโรงเรียนที่จะพอเข้าไปติดต่อได้ง่ายเพียง 4-5 แห่ง ซึ่งนับว่าได้ผลดี ในระยะหลังจึงได้เชิญครูหลายๆ ท่านมาอบรมเพิ่มเติมเพื่อซักซ้อมความเห็นว่าจะได้ปฏิบัติอย่างไรต่อไปวิทยากรต่างๆ ที่ได้มาช่วยก็มีอยู่หลายหน่วยงาน ซึ่งก็ขอขอบคุณเป็นอย่างมากมา ณ ที่นี้ด้วย ประการสำคัญที่จะขอกล่าวคือ ในการอบรมครั้งนี้ พยายามเลือกหัวข้ออบรมที่เป็นไปอย่างทั่วๆ ไปที่จะใช้ได้ในทุกแห่ง แต่ว่าสภาพของท้องถิ่นในแต่ละแห่ง แต่ละโรงเรียนของท่านนั้น มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งท่านคงจะต้องนำสิ่งที่จะได้อบรมและความรู้ที่ท่านมีอยู่แล้วไปใช้ตามแต่จะเห็นสมควร และก็ขอให้เห็นว่าในการอบรมครั้งนี้ ถ้าท่านมีข้อเสนอแนะว่าสมควรจะเพิ่มเติมเรื่องอะไร หรือที่อบรมมายังไม่ตรงกับความต้องการหรือจุดประสงค์ของโรงเรียนของท่าน ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของท่าน ขอให้ช่วยบอกด้วย เพื่อจะได้แก้ไขให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับการอบรมในช่วงหลังๆ ต่อไป แล้วจากนั้นก็ขอให้ท่านผู้มาเป็นผู้สังเกตการณ์ ซึ่งก็ล้วนแต่มีประสบการณ์ในการทำงานกับนักเรียนมา คงจะเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว ถ้ามีอะไรที่จะเพิ่มเติมหรือเสนอแนะ ทั้งยังไม่เข้าใจ ก็ให้ช่วยบอกเป็นการสนทนาอภิปรายแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกันด้วย ขอให้ท่านมีความสำเร็จในกิจการงานต่างๆ สำหรับท่านที่อยู่ในโรงเรียนที่มีสภาพยังไม่ค่อยจะดีนักก็อย่าไปมีความทุกข์ร้อน หรือน้อยใจ เพราะว่าเท่าที่แล้วๆ มาเนี่ย พออบรมไปบางแห่งคุณครูบางท่านก็ได้เสนอขึ้นมาว่า ที่อบรมหรือว่าโครงการอันนี้ก็ดีอยู่ แต่ว่ามันทำไม่ได้ในพื้นที่ที่รับผิดชอบ เพราะว่าท้องที่ที่รับผิดชอบนั้น เป็นท้องที่ที่ยากลำบากมาก ดินก็ไม่ดี น้ำก็ไม่มี ทำให้หมดกำลังใจ ข้างพเจ้าก็ขอว่าบางครั้งก็อย่าเพิ่งหมดกำลังใจ ถ้าท่านมีข้อขัดข้องต่างๆ แล้วก็สามารถทำให้ดีขึ้นไปอีกนิดหนึ่งเป็นส่วนหนึ่ง และท่านเป็นผู้ที่ให้อะไรต่อโครงการนั้นนับว่าดี ก็เป็นผลงานเท่าๆ กันกับผู้ที่ทำแล้วได้รับผลงานออกมาเป็นสิ่งของ หมายความว่า เป็นผลผลิตพืชหรือเป็นนักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น ขอให้อย่าไปวัดกันที่ผลของวัตถุนี้ออกมา แต่ให้วัดด้วยตัวเองถึงความตั้งใจของแต่ละท่าน...

การสังเคราะห์

จากการสังเคราะห์พระราชดำรัสครั้งนี้ทำให้ได้ลักษณะของ คุณลักษณะของผู้เรียน และการบริหารจัดการ

**พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียน
ตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอาทิตย์ที่ 27 ธันวาคม 2524**

...พูดถึงการส่งเสริมเกษตรในโรงเรียนนั้น ความเป็นมาก็อย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว แต่มีอยู่ข้อหนึ่ง คือ เมื่อนานมาแล้วได้คุยกับครูโรงเรียนชั้นประถมที่ห่างไกลบางคนเล่าให้ฟังว่าทางหลักสูตรที่ให้สอนเกี่ยวกับการเกษตร และครูเหล่านั้นก็บ่นว่า ไม่รู้จะสอนอะไรให้เป็นประโยชน์ เพราะว่านักเรียนเก่งกว่าครู เพราะว่านักเรียนของโรงเรียนที่สอนอยู่นั้นล้วนแต่เป็นบุตรหลานของเกษตรกร ซึ่งมีความรู้อยู่แล้วในด้านวิชาชีพส่วนตัวครูเองนั้น ความรู้ในด้านนี้อาจจะด้อยกว่านักเรียนเสียด้วยซ้ำไป จึงทำให้ไม่มีความมั่นใจในการสอน ตอนนั้นได้ฟังแล้วกลับมาคิดว่ามันน่าจะมีเรื่องสอนกันได้ คือคุณครูเหล่านั้นพูดขึ้นมาก็น่าจะถูกอย่างเต็มที่ เพราะว่าในการเพาะปลูกเพื่อที่จะให้มันผลิตได้มากขึ้น และให้มีความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นนั้น มีวิธีที่จะทำและส่งเสริมกันได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ในระดับเกษตรกรแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมการเกษตรซึ่งทำงานกันแทบตายจะมีประโยชน์อะไร ถ้าทำแล้วไม่ได้ผลประโยชน์อะไรเพิ่มเติมขึ้นมา ส่วนเจ้าหน้าที่การเกษตรนั้น ส่วนใหญ่ก็ส่งเสริมในระดับเกษตรกร คือ ให้ความรู้ทางวิชาการเทคนิคใหม่ๆ ที่จะทำได้ให้ผลผลิตขึ้นมาในระดับผู้ใหญ่ ตอนนี้นำมาถึงระดับโรงเรียนหรือเด็กเล็กๆ นั้น การเรียนการสอนให้มีความรู้ตั้งแต่ยังเล็ก ให้รู้ถึงวิธีการใหม่ที่จะทำให้เพาะปลูกได้ดีขึ้น เพื่อรักษาสุขภาพอนามัยให้ดี ไม่ถูกผลร้ายต่างๆ นั้นก็ควรจะได้ จึงมาปรึกษากับท่านนักวิชาการต่างๆ แล้วมาร่วมกันคิดขึ้นเป็นโครงการที่คิดว่าทำโครงการกับตำรวจตระเวนชายแดนจะได้ผลที่ดี เพราะว่าพูดถึงโรงเรียนที่มีอยู่กระจายทั่วไปในประเทศไทยนั้น โรงเรียนต่างๆ มีหลายระดับ ระดับที่อยู่ใกล้กับศูนย์กลางที่พัฒนาอาจจะเป็นในลักษณะหนึ่ง ส่วนพื้นที่บางแห่งของประเทศ ซึ่งเรียกในปัจจุบันนี้ว่าเขตชนบทยากจนนั้น เป็นที่กล่าวกันว่าการพัฒนาเข้าไปไม่ถึงได้ยาก เพราะว่าติดที่การคมนาคมไม่สะดวกบ้าง พื้นที่ที่เป็นที่มีภัยอันตรายต่างๆ ทำให้เจ้าหน้าที่อย่างปกติอาจจะเข้าไปปฏิบัติงานได้ยาก ฉะนั้นทางตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้นึกปัญหาข้อนี้ อยู่ก่อนแล้ว จึงได้ตั้งโรงเรียนซึ่งอาศัยตำรวจตระเวนชายแดนเป็นครูสอนนักเรียน ซึ่งส่วนมากก็อยู่ในท้องที่ทุรกันดารและห่างไกล เจ้าหน้าที่นั้นได้พัฒนาในระดับพอสมควรแล้ว ก็ส่งโรงเรียนนั้นให้ทางฝ่ายการศึกษาที่มีหน้าที่โดยตรงกับการจัดการศึกษาของชาติได้ออกไปอยู่ในความดูแลรับผิดชอบต่อไป ดังนั้นขั้นแรกที่อยู่ในสภาพยากจนยากลำบากนั้น ตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้รับอาสาเข้ารับหน้าที่เป็นทูตดูแลให้การศึกษาแก่นักเรียนในแถบนั้น ฉะนั้นถ้าได้นักวิชาการไปเพิ่มเติมในที่นั้นโดยตรงก็คงจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ เพราะว่าฝ่ายครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ก็ล้วนแต่มีความรู้และประสบการณ์ ทั้งการสอนนักเรียนและการใช้ชีวิตอยู่ในเขตที่ทุรกันดาร ซึ่งนอกจากหน้าที่ในการสอนนักเรียนแล้วยังจะต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในแถบนั้นทั้งหมดเห็นว่าจะได้รับประโยชน์ในแง่นี้ แต่สิ่งที่จะต้องขอฝากเอาไว้ คือทุกๆ คนก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า ณ โรงเรียนที่ตำรวจตระเวนชายแดนไปปฏิบัติหน้าที่เป็นครูอยู่ขณะนี้ เป็นโรงเรียนที่มีสภาพลำบากและสิ่งประกอบอะไรต่างๆ อาจจะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อได้รับการอบรมซึ่งส่วนมากก็เป็นเรื่องทั่วไป ที่จะให้เรา นักเรียนและชาวบ้าน ควรจะมีความรู้เอาไว้นั้น ถ้าถึงขั้นปฏิบัติอาจจะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์หรือตามที่ตั้งใจไว้ คืออาจจะมีความตั้งใจดี อยากจะให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วงไปได้โดยดี แต่พอทำเข้าจริงแล้วอาจจะไม่ได้มากเท่าผู้อื่น เพราะว่า

สถานที่มันขาดทุกสิ่งทุกอย่าง ก็อย่าเพิ่งท้อถอยหมดกำลังใจ ให้ถือว่าเรารู้คนเดียวว่าเราทำได้อะไรลงไป
นั้นแล้วที่จะเป็นประโยชน์ และเก็บเอาที่ประโยชน์ที่ทำแล้วในการประเมินผล ในขั้นนี้ก็ได้เปรียบเทียบ
ว่า ผักใคร่อกงามมากกว่า จะแคไหน ก็มีวิธีคิดหลายๆ อย่าง ทั้งทางด้านการช่วยให้ชาวบ้านดีขึ้นจาก
ศูนย์เป็นหนึ่ง เราก็ทราบว่า เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจแล้ว ฉะนั้นขอให้ตำรวจตระเวนชายแดนทุกท่านมี
กำลังใจและทำงานให้สำเร็จลุล่วงตามที่ตนปรารถนา ให้มีความสำเร็จตามที่ต้องการทุกประการ ต้อง
ขอขอบคุณท่านวิทยากรทั้งหลายที่มาช่วยด้วยความเต็มใจ และจะทำให้งานทุกอย่างของเราได้สำเร็จผล
ไปอย่างที่น่าพอใจทุกประการขอขอบคุณ

การสังเคราะห์

เป็นพระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คุณลักษณะของครูและ
การบริหารจัดการ

**พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการประชุมโครงการเกษตรเพื่อ
อาหารกลางวัน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ห้องประชุมกองบังคับการตำรวจตระเวน
ชายแดนภาค 3 จังหวัดเชียงใหม่ วันศุกร์ที่ 12 กุมภาพันธ์ 2525**

ขอขอบคุณ และขอแสดงความชื่นชมยินดีแก่ท่านทั้งหลาย ที่ได้มาช่วยกัน ร่วมมือกันในการทำงาน
จัดการโครงการอันนี้ ซึ่งผลต่างๆ นั้น ก็ได้ทราบจากรายงานที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนได้เขียนส่งมาให้
ทราบว่า มีผลก้าวหน้าไปเป็นอย่างดีในบางแห่ง ในบางแห่งก็มีอุปสรรคและข้อขัดข้องหลายประการ
โครงการอย่างนี้คิดว่าเป็นงานที่ยากลำบากมาก เพราะในเรื่องของการเกษตร ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับ
พื้นที่และสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งมีความแตกต่างกันไป อย่างที่ปฏิบัติงานในครั้งนี้เป็น
โรงเรียนต่างๆ ซึ่งเป็นของธรรมชาติที่โรงเรียนย่อมจะตั้งอยู่ในพื้นที่ค่อนข้างจะด้อยในแง่ของพื้นที่ทำ
การเกษตร เพราะว่าพื้นที่ใดจะใช้ในการเกษตรได้นั้น ชาวบ้านย่อมจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่อยู่
แล้ว ดังนั้นการที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ยากลำบาก อาจจะทำให้มองดูเสมือนว่าผลงานของผู้ที่
ปฏิบัติงานดูจะด้อยลงไปบ้าง แต่อันที่จริงแล้วเท่าที่อ่านจากรายงานจะเห็นว่า สิ่งที่ทำอย่างน้อยในด้าน
ของการให้ความรู้ ความคิดแก่ราษฎรที่จะประกอบอาชีพทำกินได้ดีขึ้นนั้นได้ผลขึ้นมามากกว่าเดิม
เพราะว่าจะเห็นได้ว่านักเรียนในโรงเรียนหรือผู้ปกครองของทุกโรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนที่ปฏิบัติการณ์นั้น มี
อาชีพประจำคือการเกษตร และก็อาจจะยังไม่สามารถที่จะใช้วิทยาการแผนใหม่ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง
ได้มากที่สุด ท่านต่างๆ ที่มีความรู้ เช่น ตำรวจตระเวนชายแดนเจ้าหน้าที่เกษตรด้านต่างๆ เกษตรจังหวัด
และอาจารย์ต่างๆ ที่มาช่วยนี้ก็สามารถที่จะแนะนำเพิ่มพูนความรู้ นอกจากช่วยเกษตรกรซึ่งเป็นหน้าที่
ประจำอยู่แล้ว ก็ยังสามารถที่จะถ่ายทอดให้เด็ก ๆ รู้หลักวิชา และมีจิตใจรักในผืนแผ่นดินที่จะทำมาหากิน
ได้ผลเลี้ยงตน เลี้ยงครอบครัว เลี้ยงสังคมต่อไป อย่างน้อยก็ได้แนวความคิด ได้ปลูกฝังวิชาการต่างๆ ซึ่ง
ในขณะที่เป็นเด็กอาจจะยังไม่ได้นำไปใช้ หรือไม่มีโอกาสนำไปใช้ได้อย่างเต็มที่ แต่ก็ได้เห็นและได้ชิมซาบ
เข้าไปในจิตใจ ซึ่งต่อไปถ้าเขามีโอกาสจะใช้วิชาการส่วนไหนให้เป็นประโยชน์ก็อาจจะนึกออกและนำมาใช้
ได้ เช่นในเรื่องของโภชนาการ หรือความรู้ในด้านการกินการอยู่นั้น ทางครูบาอาจารย์ ก็ได้แนะนำให้ใช้

ของที่มีอยู่ทำและบริโภคได้ ต่อไปจะได้มีโอกาสนำสิ่งที่มีอยู่มาบริโภคบำรุงร่างกายให้นักเรียนเจริญเติบโตดีขึ้น ในการประชุมครั้งนี้ ก็เป็นโอกาสที่ผู้ใหญ่ในสาขาต่างๆ ได้มาพบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น คงจะได้เห็นปัญหาและบางส่วนของที่แก้ได้ก็คงจะแก้ไขไป อันไหนที่ยังเป็นปัญหาที่หนักอยู่ ก็คงจะหลีกเลี่ยงหรือวางไว้ก่อน และพอจะพิจารณาหาทางอื่นที่จะทำได้ ได้ยินว่าคงจะต้องแบ่งพื้นที่ในการปฏิบัติการตามลักษณะ คือ ลักษณะที่โครงการไปได้ดีแล้ว ลักษณะที่อยู่ในระยะปานกลาง และส่วนที่ทำได้ไม่ได้เลย เช่น พื้นที่ที่พื้นดินอยู่ในสภาพที่เลวขาดน้ำ ขาดปุ๋ย มีศัตรูพืชมากมาย ก็อาจจะให้ความรู้ทางแนวคิด ทฤษฎีไปก่อน แล้วหาทางหาทางที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เป็นการให้ความรู้ไป อย่างในบางแห่งชาวบ้านที่ประกอบอาชีพในการเกษตรอยู่ในลักษณะไหน คงจะต้องใช้วิธีเสริมหรือเพิ่ม หาทางให้เป็นแต่ละกรณีเฉพาะไป ...

การสังเคราะห์

พระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในด้าน การบริหารจัดการ

พระราชดำรัส พระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 4 จังหวัดสงขลาวันเสาร์ที่ 6 มีนาคม 2525

ขอขอบใจในความร่วมมือของทุกคน เห็นได้ชัดจากรายงานว่ามีความพึงพอใจและละเอียดในงาน ไม่ทำสักแต่ว่าเป็นหน้าที่ หาหนทางที่จะให้เด็กในรับผิดชอบอยู่ดีกินดีขึ้น ซึ่งจะเป็นอนาคตของชาติ บ้านเมือง อีก 10-20 ปีข้างหน้า พวกนี้จะได้เป็นหัวหน้าครอบครัวและพลเมืองดีของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก ขอบใจที่เป็นคนช่วยให้งานและเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้เห็นออกมาเป็นรูปร่าง ได้รับความสำเร็จเป็นขั้นๆ ไป

การสังเคราะห์

พระราชดำรัสที่แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับ เป้าหมายของการดำเนินงานพัฒนา เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ 29 มีนาคม 2525

ขอขอบคุณทุกๆ ท่าน ที่ได้สละเวลามาร่วมกันพิจารณาวิธีการที่จะดำเนินโครงการนี้ต่อไป และขอขอบคุณผู้มีจิตศรัทธาที่ได้บริจาคช่วยเหลือให้โครงการนี้ ได้ดำเนินไปได้ ในการเริ่มต้นที่คิดโครงการนี้ขึ้นก็ด้วยพิจารณาเห็นว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นในเขตทุรกันดาร ที่มีสภาพยากกว่าที่ตั้งโรงเรียนอื่นๆ ทั้งยังเป็นถิ่นที่โดยทั่วไปแล้วมีภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งยากที่หน่วยงานปกติที่รับผิดชอบในด้านการศึกษจะสามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น ทาง ต.ช.ด. ซึ่งมีหน้าที่ประจำอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ อยู่แล้ว เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยป้องกันบ้านเมือง ก็ได้ช่วยในด้านบริการประชาชน

ในด้านการศึกษาด้านการประกอบอาชีพอื่นๆ ไปด้วยในตัว จึงเห็นว่าควรจะสนับสนุน เพราะการดำเนินการของโรงเรียนนั้นจะได้รับประโยชน์ไปถึงประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นด้วย และการที่มุ่งส่งเสริมในด้านการเกษตร เป็นเพราะประชาชนในเขตที่ ต.ช.ด. ได้ตั้งโรงเรียนขึ้นนั้น โดยทั่วไปทุกคนมีอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้ว ถ้าได้โอกาสที่จะฝึกหัดให้ความรู้แก่เด็กในโรงเรียนก็จะเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปถึงประชาชนในท้องถิ่นให้ได้ประกอบอาชีพให้มีรายได้ดีขึ้น นอกจากนั้นพืชผลและกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมนั้นจะเป็นแหล่งสำคัญทางโภชนาการ ซึ่งจะช่วยให้เด็กในโครงการมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น มีลักษณะนิสัยและมีความรู้ที่จะสามารถดำเนินชีวิตได้ดีต่อไป การที่ตอนแรกเริ่มต้นที่พืชผักง่ายๆ เพราะในตอนต้นโครงการยังมีความยากลำบากอยู่หลายประการ เป็นการเริ่มต้นทดลองทดลองเอาสิ่งที่ย่ง่ายที่สุดต่อไปตอนระยะหลังนี้เมื่อได้รับความช่วยเหลือจากทุกๆ ท่านในที่นี้ จึงได้ขยายโครงการออกไป วางแนวทางออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ดังที่อยู่ในแฟ้มที่ได้จัดเตรียมไว้ให้พิจารณาต่อไป มีกิจกรรมหลายๆ อย่าง ซึ่งคงจะต้องเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสมของท้องถิ่นนั้นๆ และนอกจากนั้นคงจะได้ร่วมกันกำหนดว่า แต่ละคนควรจะปฏิบัติอย่างไร ทำอย่างไร ขอให้ทุกๆ ท่านช่วยกันคิดหลายๆ ท่านจะได้มีความเห็นต่างๆ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ขอให้ทุกท่านจงประสบแต่ความสุขความเจริญตลอดไป

การสังเคราะห์

จากพระราชดำรัสของคัมภีร์แสดงให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของครู และคุณลักษณะของผู้เรียน

พระราชดำรัสพระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการประชุม โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ กองบังคับการกองร้อยที่ 9 อำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา วันอาทิตย์ที่ 18 กันยายน 2526

...ตามที่ได้ทราบกันแล้วว่าโครงการนี้ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่เลือกนักเรียนในโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนนี้ เพราะว่ามันมีนักเรียนเหล่านี้มีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นและอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล จนกระทั่งมีความจำเป็นที่ตำรวจตระเวนชายแดนจะต้องไปตั้งโรงเรียนและให้การศึกษา ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้น มีอยู่หลายๆ ด้านด้วยกัน ทั้งในด้านการทำมาหากิน ในด้านสุขภาพอนามัย และการศึกษา ซึ่งท่านผู้ที่มาร่วมในการประชุมครั้งนี้ก็ต่างมีความรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งจะต้องมาทำงานส่งเสริมช่วยเหลือพร้อมๆ กันตามที่ท่านได้ปฏิบัติอยู่ถึงแม้ว่านักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่เรามาช่วยเหลือนี้ จะมีพื้นฐานของครอบครัวทำอาชีพเกษตรกรรมอยู่เป็นส่วนใหญ่และมีความรู้ในด้านเกษตรกรรมอยู่แล้ว แต่ว่าการที่ทางฝ่ายราชการทั้งหลายที่อาสาสมัครเข้ามาช่วยเหลือในครั้งนี้ ก็ยังเป็นประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้และช่วยกันแก้ไขอุปสรรคต่างๆ ที่ผู้ปกครองและนักเรียนเหล่านี้ไม่สามารถจะแก้ไขด้วยตนเองได้ ทำให้ได้รับผลดีตามเป้าหมายที่เห็นได้ชัดๆ คือ ต้องการให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การที่บุคคลเหล่านี้ มีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้ในการรักษาตนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งอันนี้เป็นพื้นฐานที่จะได้มีโอกาสปรับปรุงตนเอง

ศึกษาหาความรู้ ดังโครงการส่งเสริมคุณภาพของการศึกษา เป็นการหาทางให้เกิดความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ในเมื่อบุคคลที่เคยอยู่ในสภาพแร้นแค้นและยากจน สามารถพัฒนาตนเองขึ้นได้นั้น ก็จะมีส่วนทำให้ประเทศมีความมั่นคงและพัฒนาขึ้นต่อไป ฉะนั้น จึงขอสรุปว่าการที่ทุกๆ ท่านมาช่วยกันคิดแก้ปัญหาและก็ฟังข้ออุปสรรคข้อบกพร่องในส่วนที่แต่ละคนรับผิดชอบ แล้วก็หาทางประนีประนอมแก้ไขร่วมกัน ก็จะมีประโยชน์แก่โครงการและทำให้เป้าหมายของโครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ ขอให้ทุกๆ ท่านที่มาร่วมนี้มีกำลังใจและปลื้มใจในผลงานที่ทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่นี้ฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนของโครงการ คือ เรามีการอบรมครูหรือมีวิทยากรที่มาให้แนวความคิดต่างๆ แล้วตัวครูเหล่านี้จะเป็นแกนในการถ่ายทอดต่อไปเพราะฉะนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญ ซึ่งเท่าที่ปฏิบัติงานมาตามโครงการนี้เราก็จะถือว่าทุกท่านมีผลงานที่ดีเด่น เพราะว่าทุกๆ ไปจะไม่สามารถดูได้ว่าคนไหนทำงานเป็นอย่างไร เปรียบเทียบจากผลที่ออกมาจากทางโรงเรียน เพราะว่าพื้นฐานของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกัน ความลำบากทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมก็ต่างกัน เพราะ ฉะนั้นการพัฒนาแต่ละแห่งจะต้องมีลักษณะเฉพาะ

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้าน คุณลักษณะของครู คุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสพระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 5 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2527

ขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องทุกๆ ท่าน ที่ได้สละเวลามาร่วมประชุมในครั้งนี้งานต่างๆ ซึ่งทำไปเป็นเวลาหลายปีแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงและมีความคืบหน้า สมควรที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ร่วมมือและได้มาช่วยเหลือกันจะได้มาพบกันบ้าง เพื่อที่จะแถลงว่า แต่ละคนได้ปฏิบัติงานอะไรไปบ้าง และมีความคิดเห็นอย่างไร จะได้ให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบว่ามีคนได้ทำงานไปถึงไหนบ้าง และมีโอกาสทำอะไร ซึ่งการมาพูดด้วยกันพร้อมๆ กันนี้ มีประโยชน์ที่ว่างานจะได้ไปในรูปและมีแนวทางเดียวกัน ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างทำ กระจัดกระจายกันไป ซึ่งการทำงานต่างคนต่างทำนั้นก็มีข้อเสียอยู่บ้าง คืออาจจะทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันได้ ถิ่นที่นี้เป็นเขตที่ฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบและอีกฝ่ายหนึ่งเข้าไปปฏิบัติงาน อาจจะถือว่าเป็นการก้าวร้าวงาน แต่ได้เข้ามาพบกันพร้อมกัน จะได้ว่า ฝ่ายหนึ่งยังมีข้ออะไรต้องการช่วยเหลือจากอีกฝ่ายที่เข้าไปปฏิบัติงาน และต้องการให้อีกฝ่ายทำอะไร จะได้ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ งานทุกอย่างตามหน่วยงานที่ได้มาประชุมพร้อมกันนี้ ล้วนแต่เกี่ยวพันด้วยกันทั้งสิ้น คือเริ่มต้นอย่างที่ดีจะทราบกันแล้ว คือเราได้ส่งเสริมให้นักเรียนในโรงเรียน มีความรู้ในเรื่องของการเกษตร นักเรียนโดยส่วนมากมาจากครอบครัวเกษตรกร ย่อมมีความรู้พื้นฐานอยู่บ้างแล้ว ที่เราไปสอนเพิ่มเติม นั้น ก็จะทำให้ความรู้หรือวิธีการเป็นเบื้องต้นอย่างที่เราไปหาเกษตรกรแล้ว ก็ไปชี้แจงว่าบางอย่างนั้นแต่ก่อนตามธรรมเนียมของเกษตรกรเคยทำกันมาก่อนแต่ยังไม่เข้ากับยุคกับสมัยหรือว่ามีวิธีอื่นที่ดีกว่า แทนที่จะไปสอนเฉพาะแต่เกษตรกรซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือเป็นผู้ใหญ่ เราได้อาศัยที่ของโรงเรียนซึ่งเป็นที่ดินบุตรหลานของเกษตรกรเหล่านั้นได้มาร่วมกันอยู่

แล้ว ก็เป็นความสะดวกในการที่จะให้ความรู้และอบรมให้ชิมซาบเข้าไปตั้งแต่อายุน้อย ส่วนผลผลิตที่ได้จากการเกษตรนั้น อาจจะมีไม่มากเพราะว่าแต่ละแห่งแต่ละโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนก็เรียกอยู่แล้วว่าโรงเรียน คือเป็นสถานที่สำหรับนักเรียนมาพบกับครูและครูก็ได้สอนวิชาการต่างๆ ตามหลักสูตร ไม่ใช่เป็นที่สำหรับทำอะไรทำนา ก็ย่อมจะไม่มีความพร้อมที่เดียวในการที่จะทำให้ออกมาเป็นพืชผลอะไรมากมายกายกอง แต่ว่าจะมีที่บ้างพอจะทำ ถือว่าโรงเรียนนี้เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็นห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่ให้ความคิด แนวความคิดอย่างใหม่ แทนที่จะสอนกันเฉพาะในห้องเรียนหรือด้วยวาจาก็มีการปฏิบัติเข้ามา และของที่ได้ก็เป็นผลพลอยได้ ก็เอามาทำอาหารให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนได้รับประทาน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วนี้ ในชนบทใดหรือบ้านบางหมู่บ้านก็ไม่ได้มีทุกคนที่จะมีอาหารการกินพร้อมบริบูรณ์ หรือว่าไม่มีความรู้ที่จะบริโภคอาหารให้ถูกตามหลักสุขภาพอนามัยที่ดี งานนี้ก็ช่วยทำให้อาหารแต่ละมื้อที่ทำออกมามีคุณค่าทางอาหารเพิ่มมากขึ้น ก็ได้ทางเจ้าหน้าที่ที่จะไปแนะนำ ถ้ารู้ว่าจะทำอะไรจะมีประโยชน์ ครูได้ทราบแล้วก็ได้ออกดูแลทำให้นักเรียนเท่าที่จะทำได้ เด็กก็จะได้อันนี้เป็นนิสัยว่าเมื่อมีอาหารก็พยายามที่จะหาให้ดีที่สุด อาจจะไม่ได้ดีร้อยเปอร์เซ็นต์ทุกคน แต่ก็ให้ได้รับความรู้ไว้ก่อนว่า ถ้ามีอย่างนี้ที่ถูกที่ควรเป็นอย่างไร การไปทำนั้นทางเจ้าหน้าที่ก็เหมือนได้มีโอกาสที่จะหาข้อมูล หาความรู้ด้วยการส่งเสริมเรื่องอาหารจะทำได้อย่างไร จะได้เป็นที่พอใจของนักเรียน จึงจะเป็นตัวแทนของเกษตรกร ชาวบ้านที่ต่อไปมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมอยู่แล้ว นอกจากนั้นเมื่อมีใครช่วยในด้านการประกอบอาชีพการบริโภคให้ร่างกายแข็งแรงแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยในการที่จะทำให้ผู้เรียนรับการศึกษาได้ดียิ่งขึ้นเพราะมีกำลังร่างกายกำลังใจ ในการที่จะศึกษานี้ วิชาการศึกษาก็มีความก้าวหน้าพัฒนาไปเรื่อยๆ ตามหลักสูตร จึงได้ขอรับรองผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการศึกษามาช่วยเสริมในโครงการนี้ที่จะทำให้ นักเรียนได้รับความรู้เต็มที่ และก็จะไปเป็นประโยชน์ต่อโครงการศึกษาและต่อชุมชนหรือท้องที่สืบไป และโรงเรียนที่จะตั้งอยู่นี้ก็ถือว่าเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตทุรกันดาร เพราะว่าตามหลักของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจะไม่ได้ตั้งอยู่ในที่เป็นเขตรับผิดชอบของตำรวจซึ่งก็ต้องถือว่าเป็นเขตที่มีความยากลำบากอยู่หน่อย เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นจุดศูนย์กลางนัดพบอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากจะทำให้ครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย คือยกตัวอย่างเช่นเราไปเสนอเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอย่างไร ก็ทั้งในด้านพืชพันธุ์ และแหล่งน้ำ ก็นึกให้ชาวบ้านในนั้นได้ประโยชน์ด้วย และหลักทั้งหมดก็เป็นอย่างนี้ ก็ขอให้ทุกท่านที่เข้าร่วมประชุมนั้น มีกำลังใจและมีจิตใจที่ผ่องใส มีร่างกายที่สมบูรณ์สมารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้เป็นอย่างดี

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ

**พระราชดำรัส พระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ
สาลาดุสิตาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ 3 พฤษภาคม 2527**

การประชุมกันครั้งนี้ได้มีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมปรึกษาหารือกันมากกว่าครั้งอื่นๆ เพราะว่างานนี้ได้ดำเนินไปในวงที่กว้างขึ้น จึงเห็นว่าแทนที่ต่างคนต่างปฏิบัติได้มารวมกันหารือกันว่าส่วนไหน ดำเนินไป

ด้วยดีแล้ว งานส่วนไหนยังมีข้อที่ขัดข้องอยู่หรือว่าบางครั้งอาจจะเป็นข้อที่สองฝ่ายหรือหลายฝ่ายยังเข้าใจไม่ตรงกัน จะได้มีโอกาสพูดแสดงความคิดเห็นของทุกๆ ฝ่าย และข้อที่จำกัดหรือข้อที่ลำบากการปฏิบัติการที่ผ่านมาแล้วเป็นที่ทราบกันแล้วว่า ในโครงการนี้เริ่มต้นที่ต้องการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารบริโภค หรือได้บริโภคที่ไม่ถูกต้องเมื่อเป็นอย่างนั้นทำให้สุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง ไม่สามารถที่จะทำงานหรือศึกษาต่อได้ จึงได้ช่วยเด็กด้านนี้ และแนวทางที่ช่วยเหลือทางอ้อมไปในการเกษตร แทนที่จะเอาอาหารไปให้เฉยๆ ได้อบรมให้นักเรียนมีความรู้ในด้านเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของไทยอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นอย่างนั้นและทำมาได้ดี เห็นว่าการศึกษาชั้น สามารถที่จะทำงานให้ต่อเนื่องกันได้ โดยการหาวิธีอย่างไรให้นักเรียนได้รับความรู้ที่ถูกต้องได้รวดเร็วเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่จะศึกษาหาวิธีการต่อไปได้ การที่ใช้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ก็มีส่วนหนึ่งที่คืออยู่ที่ว่าจำนวนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นไม่มากนัก และอีกประการหนึ่งหลักสูตรที่วางไว้ก็ไม่ตายตัวสามารถที่จะปรับได้ตามสภาพของท้องถิ่นและสภาพของนักเรียนของผู้ปกครองโดยที่การ อาศัย สติปัญญาและความสามารถของครูผู้สอนเป็นอย่างมาก เมื่อทางฝ่ายที่มาช่วยเหลือมีความเห็นอย่างไรก็สามารถที่จะเสนอแนะและปรึกษาหารือกันได้ ดีกว่าที่จะไปในที่ๆ มีหลักสูตรซึ่งคืออยู่แล้วเหมาะสมตายตัวแล้วโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนก็หมายถึงเป็นโรงเรียนในที่ๆ ห่างไกลยังไม่สามารถที่จะเปิดโรงเรียนปกติได้ งานต่างๆ ที่แล้วมานับได้ว่ามีความก้าวหน้าเป็นอย่างดี เนื่องด้วยทุกๆ ฝ่ายที่เข้ามาทำงานได้ช่วยเหลือกันจริงจัง โดยที่ร่วมมือกันไม่ได้ ถือว่าอันนี้เป็นงานของคนนั้นคนนี้ช่วยเหลือกัน กันว่าส่วนนี้ทำให้งานก้าวหน้ามาเป็นอย่างดี ขอขอบคุณทุกๆ ท่าน และขอให้การที่ท่านมาช่วยนี้ เป็นผลให้ท่านมีความก้าวหน้าและเกิดความคิดที่ดีในการปฏิบัติงานประจำ ซึ่งเป็นงานส่วนตัวให้ก้าวหน้าอีกต่อไป จึงขอให้ทุกท่านมีความสุขความสำเร็จในทุกๆ ด้านตลอดไป

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้าน หลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสพระราชทานในการสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ค่ายลูกเสือสกลนคร บ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันเสาร์ที่ 17 พฤศจิกายน 2527

ในการประชุมลักษณะนี้ทุกๆ หนกก็ต้องกล่าวขอบคุณทุกๆ ท่าน ที่ได้มาร่วมในการสัมมนา และการที่จะดำเนินการต่อไปในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และโครงการส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด ต.ช.ด. โครงการนี้ได้เริ่มต้นมาเป็นเวลานานแล้ว 3-4 ปี เนื่องด้วยที่คิดในตอนแรกคือโรงเรียน ต.ช.ด. นี้ เป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นในพื้นที่ซึ่งมีความยากลำบาก เป็นพื้นที่ที่ ต.ช.ด. รับผิดชอบอยู่ และทาง ต.ช.ด. ได้ช่วยเหลือประชาชนเท่าที่จะทำได้ โดยการตั้งโรงเรียนและให้ความรู้แก่ประชาชนในท้องที่ ซึ่งนับว่าเป็นประชาชนในเขตยากจนหรือมีภัยอันตราย เมื่อได้เป็นโรงเรียนที่สมบูรณ์ การดำเนินการไปได้ตามระเบียบทางราชการแล้ว ก็มักจะโอนให้อยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ที่มีหน้าที่

โดยตรง ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ในช่วงที่ยังมีความทุรกันดารหรือมีปัญหาต่างๆอยู่นั้น ทาง ต.ช.ด. ก็ได้ดูแลรับผิดชอบ จึงได้คิดว่าบุคคลซึ่งเป็นนักเรียนในโรงเรียนนี้ เป็นคนที่ควรได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือส่งเสริม โดยการที่เราทั้งหลายพอมีทางจะช่วยได้โดยผ่านทาง ต.ช.ด. จึงได้ตั้งโครงการขึ้น เริ่มต้นก็มีความมุ่งหมายที่จะให้เด็กในความดูแลนั้นมีอาหารรับประทานที่จะให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง พร้อมทั้งจะได้รับความรู้และเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศต่อไป โครงการที่จัดมานับว่าได้ผลดีพอสมควร เนื่องด้วยความร่วมมือของหลายท่านหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นครูที่อยู่ใกล้ชิดนักเรียนอย่างจริงจัง ความจริงการประชุมมาพูดจากันพร้อมหน้าแบบนี้ ที่สกลนครเคยทำแล้วแต่ก็ไม่ได้ทำมาเป็นเวลานานอย่างน้อย ๒ ปี แล้วก็ขาดไป แต่ว่าเมื่อไปที่ทางภาคเหนือและภาคใต้ก็ได้จัดประชุมอย่างเดียวกันนี้และได้ไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนหลายแห่งด้วยกัน ทั้งทางภาคเหนือและภาคใต้ จุดมุ่งหมายที่ได้เล่าให้ครูที่โรงเรียนและในการสัมมนาเช่นเดียวกันที่ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลางก็ประชุมกันที่กรุงเทพฯ ก็ได้พูดอย่างเดียวกันคือ เราต้องการช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนมีสุขภาพอนามัยบริบูรณ์แข็งแรง รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และถูกตามส่วนประกอบที่จะบำรุงร่างกาย เวลาไปก็ไปดูและยังได้เสนอแก่พวกเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรว่า ให้ไปชิมตามบ้านของนักเรียนว่าเขาชอบอาหารในลักษณะไหน แล้วเราก็ทำตามลักษณะที่เขาชอบ แต่ว่ามีส่วนประกอบที่จะเป็นประโยชน์แก่ร่างกายมากกว่าที่เขาทำกันอยู่เป็นประจำแล้ว นอกจากนั้นก็ได้อธิบายเกี่ยวกับวิชาการเกษตร โดยถือว่าโรงเรียนนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแห่งหนึ่ง ถ้าเราสามารถทำให้คนรุ่นใหม่ในสังคม คือนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนและพวกผู้ปกครองที่จะมาดูแลช่วย มาเห็น มีความรู้ทางด้านเทคนิคทางการเกษตรอย่างใหม่ที่ทางราชการตั้งใจจะส่งเสริมแต่ก็ส่งเสริมตั้งแต่ในวัยเด็กวัยเรียน เมื่อเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่เขาจะได้มีการได้รับการฝึกหัดให้ทำตามแบบแผนอย่างใหม่ ซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากกว่าที่เคยทำมา หรือว่าจะได้มีความคุ้นเคยในการติดต่อกับทางราชการ เมื่อมีข้อขัดข้องอะไรจะได้ปรึกษาหารือกันได้อย่างง่ายขึ้น และผู้ปกครอง คนในหมู่บ้านเอง เมื่อมีปัญหาข้อขัดข้องอะไรก็จะรู้ได้ว่าจะมีที่ที่จะมาหาได้ ได้แก่ที่โรงเรียน ซึ่งครูจะได้เป็นส่วนที่จะช่วยเหลือได้มาก ตอนที่อยู่ทางใต้ก็ไปที่โรงเรียน ซึ่งมีบริเวณค่อนข้างจะกว้างใหญ่กว่าที่อื่นและเป็นที่เขา ได้แนะนำว่าในการเพาะปลูกอาจจะเป็นการแสดงวิธีการเพาะปลูกในสภาพภูมิประเทศอย่างนั้น พอมีที่หนึ่งพอจะทำแหล่งน้ำได้ ทางชลประทานอาจจะพิจารณาดูว่าจะทำได้หรือไม่ เมื่อไหร่อย่างไร และทางโครงการเราพอจะมีทุนในการช่วยเหลือ เรื่องทำแหล่งน้ำนี้มีหลายแห่งที่จำเป็น เราไม่ได้ทำใหญ่โต ทำเล็กๆ พอที่จะใช้ในบริเวณนั้น แต่ทุกครั้งก็มีการตกลงกับชาวบ้านว่าในการที่เราจะทำนั้นเป็นการช่วยกันทำ สมมุติว่าถ้าจะเอาเต็มทีอย่างที่เคยทำมา ได้แก่มีค่าจ้างแรงงาน ทางราชการทำทุกอย่างนั้น เราก็ไม่สามารถที่จะหาเงินทองงบประมาณมาทำได้ทันทั่วๆ ถ้าเราช่วยกันทำช่วยกันเสียสละเพื่อตนเอง มาช่วยกันทำ แล้วเจ้าหน้าที่ช่วยแนะนำ หาวัสดุให้อย่างนั้น ก็จะทำให้รวดเร็วขึ้น ก็ตกลงกันได้ อย่างคร่าวๆ ว่าที่ไหนที่ของใครได้น้ำและอีกที่ไม่ได้นั้น อาจจะต้องการแลกที่แบ่งสรรปันส่วนกันใหม่ จะยอมหรือเปล่านั้นถ้าไม่ยอมอาจจะลำบาก เพราะว่าที่ที่นั่นก็ต้องการจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ทุกๆ คนในชุมชน ไม่ใช่เกิดประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ก็ดูทุกคนจะเข้าใจดี ส่วนเด็กนักเรียนในโรงเรียนนั้น ก็ได้บอกกับครูเอาไว้ว่า สิ่งใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใกล้โรงเรียนนั้น เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่จะดู ขอให้ครูคอยแนะนำให้เด็กไปคอยดูสังเกตการณ์แม้แต่การก่อสร้าง สมมุติว่า

ทำบ่อน้ำเล็กๆ ก็ให้เด็กสังเกตการณ์และจดจำทำรายงาน หรืออะไรก็ตามไปถามคนที่เขามาทำ เจ้าหน้าที่ที่มำทำนั้นเขาทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร ขั้นตอนเป็นอย่างไร อันนี้เพื่อจะฝึกให้นักเรียนให้มีความเคยชินในการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในเขตของตัว หมายความว่าอะไรที่เกิดขึ้นในบ้านตัวเองร่วมกันรับผิดชอบด้วย ไม่ใช่ว่าปล่อยให้คนอื่นที่เขาเป็นคนนอก ได้แก่เจ้าหน้าที่ต่างๆ เข้ามารจัดการอะไรทุกอย่าง อย่าง แล้วถ้าเกิดความไม่พอใจขึ้นจะประท้วงต่อภายหลัง อันนี้ก็ให้เขาเป็นผู้ฝึกหัดความช่างสังเกตไปด้วย สรุปว่าในการทำอะไรทุกขั้นตอนมันก็มีประโยชน์ให้ทำอะไรที่มันไม่เสียหาย และให้นักเรียน คนในท้องถิ่นที่ได้รับผลโดยตรงในระยะก่อนที่จะมา...บอกว่าบ้านเมืองเราตั้งแต่โบราณ มีธรรมเนียมเชื่อถือกันมาว่า พระเจ้าอยู่หัวเป็นเสมือนพ่อของประชาชน เป็นผู้ปกครองพื้นที่ทั้งประเทศ เพราะฉะนั้นมีอะไรท่านก็ย่อมต้องรับรู้รับผิดชอบด้วย ซึ่งมาถึงสมัยใหม่เนี่ย พวกเราทุกคนที่เป็นข้าราชการและเป็นคนทำงานอยู่กับท่านก็ถืออย่างเดียวกัน ท่านก็ถือด้วยว่า เราทุกคนเป็นพลเมืองของชาติ ซึ่งคนไทยถือว่าคนไทยทุกคน มีหน้าที่ที่จะทำให้บ้านเมืองเราเจริญมั่นคงตามความสามารถเรา ไม่ว่าจะเป็นวิถีทางใดอย่างใดอย่างหนึ่ง พระเจ้าอยู่หัวก็เหมือนกัน ท่านก็ถือว่าท่านเป็นคนไทย ถ้าท่านไปเห็นไปรู้ไปรู้อะไรที่มีข้อบกพร่อง ที่ท่านควรจะแก้ไขได้ หรือท่านมีความคิดอะไรใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งแต่ละคนก็อาจจะมีความคิดได้ ก็ได้มาบอกเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการนั้นจริงๆ เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่มีหน้าที่อยู่ ถ้าการทำงานทุกอย่างเป็นโครงการพระราชดำริ ดำรินี้ไม่ได้หมายความว่าไม่ได้แปลว่าคำสั่ง ดำริแปลว่าความเห็นความคิด ถ้าความคิดเห็นของพระเจ้าแผ่นดินเป็นอย่างนี้ เมื่อบอกให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรงเขาฟังแล้ว ท่านบอกว่าเขามีสิทธิที่จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ถ้าเห็นด้วยก็ทำไป เพราะบางอย่างเขาอาจจะยังไม่ทันนึก หรือว่าท่านทำอาจจะมีคนที่ไม่ชอบนับถือท่าน มาช่วยร่วมมือกันมาก เขาก็อาจจะทำงานส่วนรวมมันก็ได้ผลดี เหมือนกับเป็นผู้ประสานงานให้ แล้วถ้ามีข้อขัดข้องที่จะทำตามอย่างท่านแนะก็ไม่ต้องทำหรืออาจทำไปอีกอย่าง เป็นการปรับปรุงทั้งความคิดพระราชดำริ ทั้งความคิดเห็นของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ซึ่งท่านเองก็ได้ไปเห็นทุกส่วนของประเทศ ซึ่งอาจจะมีการเปรียบเทียบ มีข้อคิดเห็นต่างๆ มาก เป็นข้อมูล เดิมท่านก็เรียนรู้มาจากเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่รับผิดชอบโดยตรง ค่อยๆ เรียน ค่อยๆ ถามไป จนเกิดความรู้และก็มีความคิดเห็นต่างๆ ของตัวเองก็เอามาแนะนำให้ และปัญหามันก็อาจจะเกิดขึ้นในเรื่องของงบประมาณ ที่ว่าพระราชทานพระราชดำริในการทำงานอะไรขึ้นมาแล้วมันไม่ได้อยู่ในแผนงบประมาณประจำปี จึงทำไม่ได้ ตั้งงบประมาณ หรือทำสิ่งนั้นไม่ได้ ถ้าเป็นสิ่งที่รอได้ก็รอจนปีงบประมาณหน้า แต่ก่อนนี้บางอย่างที่ท่านอยากจะทำจริงๆ ไม่สามารถจะหางบประมาณสำหรับปีนั้น ในการทำโครงการ ท่านก็จะเอาเงินส่วนพระองค์หรือว่าเงินที่มีผู้บริจาคโดยเป็นเอกชนบริจาคเรียกว่าเงินชาวบ้านมิใช่เงินงบประมาณหลวง ก็เอามาทำบ้าง ในปัจจุบันนี้ทางราชการก็กันเงินไว้ส่วนหนึ่งสำหรับโครงการในพระราชดำริ ที่จะทำสิ่งใดที่ทรงคิดขึ้นและเป็นประโยชน์ ก็มีเจ้าหน้าที่ทางราชการคอยพิจารณาอีกว่าอันนั้นจะเหมาะสมและจะดำเนินการไปอย่างไรเมื่อเข้างบประมาณนั้นแล้วต่อไปถ้างานได้ผลดี ก็จะเข้างบประมาณปกติของปีต่อไป ก็ต้องอธิบายให้เขายืดยาวแบบนี้ ก็ดูจะเป็นที่พอใจของผู้ถาม ดีว่ามีเวลาคุยกันนานกับคนถาม ถ้าไม่มีเวลาก็คงจะอธิบายแบบนี้ไม่ได้ เพราะไม่รู้เหมือนกันว่าจะอธิบายสั้นๆ อย่างไรให้มันกระชับ เพราะว่าถึงจะเป็นคำถามที่คนถามบ่อยพอดถามทีหนึ่งก็แต่คำตอบขึ้นมาเองใหม่ ถามอีกก็ไม่ได้จดจำว่าจะตอบแบบไหน ก็คงต้องรวบรวมคำตอบแล้วเขียนให้กระชับเพื่ออธิบายสักครั้ง เพราะเวลาถูกถามจะได้ชี้แจงได้ทันที นี่คิดว่าถึงเวลาที่จะไปดูกิจการอื่นแล้ว...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำรินำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัส พระราชทานในการประชุมสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ 18 ธันวาคม 2527

...แต่แรกก็ไม่ได้คิดว่า การประชุมสัมมนาจะเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าปกติผู้ที่ช่วยกันในระยะแรกๆ ดำเนินการโครงการ ก็เป็นคนไม่กี่คนอยู่เสมอ มีอะไรก็บอกกันโดยตรง หรือบอกผ่านผู้อื่นหรือใช้วิธีการสื่อสารอื่นๆ เช่น โทรศัพท์ จดหมาย แต่มาในระยะหลังผู้ที่เข้าร่วมในโครงการมีจำนวนมากขึ้นการบอกกับคนคนหนึ่งถึงความคิดที่มีอยู่ แล้วให้ผู้นั้นไปถ่ายทอดต่อเพียงอย่างเดียวก็ไม่พอ และผู้ที่เข้าร่วมในการประชุม คือเข้าร่วมในโครงการทุกๆ ท่าน ก็เป็นผู้ที่มีความรู้และมีความคิดต่างๆ ซึ่งถ้าจะปล่อยให้ความคิดต่างๆ ที่มีอยู่ อยู่แต่ลำพังต่อผู้ที่คิดแต่ผู้เดียว หรือว่าอยู่ในแวดวงของท่าน โดยที่ไม่ได้เผยแพร่ไปให้ผู้อื่นที่ร่วมทำงานอย่างเดียวกันทราบ ก็จะเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย และการปฏิบัติงานก็ไม่ได้เป็นไปอย่างที่ควร การที่จัดสัมมนาขึ้นนี้ ก็มีจุดมุ่งหมายว่า ถ้าใครร่วมทำงาน ซึ่งเบื้องต้นการเขียนโครงการ การดำเนินการ อาจจะไม่ได้ทำอย่างละเอียดนัก เพราะว่าเริ่มกันเป็นการภายใน เป็นการทดลองเท่านั้น เมื่อขยายตัวออกก็ต้องมีวิธีการเพื่อไม่ให้โครงการบานปลาย คือกลายเป็นโครงการครอบจักรวาลที่ไม่ได้ทำประโยชน์ให้แก่ใครได้อย่างแท้จริง มีแต่ชื่อโครงการ เพราะฉะนั้นจึงต้องมาดูว่า มันมีข้อบกพร่องอย่างไร ซึ่งข้อบกพร่องหรือข้อขัดข้องที่จะทำไม่ได้ตามที่คิดไว้จะต้องมีอยู่แน่ๆ และในโอกาสการสัมมนานี้ เป็นเวลาที่ผู้ประสบอุปสรรคหรือมีข้อขัดข้องหรือมีความคิดที่แตกต่างออกไป จะได้เสนอความคิดเห็น ถ้าความคิดเห็นนั้นเป็นเรื่องที่ยังทำไม่ได้ก็คงจะต้องรอไว้ก่อน หรือถ้าความคิดเห็นนั้นเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ทำได้ แต่ว่าเหมือนกับมีอะไรบังไว้ คนอื่นยังไม่ได้คิดถึง ก็ควรจะนำมาปฏิบัติ หรือหลายท่านอาจจะมีความคิดอื่นที่พอจะทำได้ บางความคิดอาจจะดีแต่ทำไม่ได้เข้ากับโครงการหรือแตกต่างจากโครงการไป ท่านผู้นั้นอาจจะไปทำสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องควรตามลำพังผู้เดียว หรือว่าไปชักชวนผู้อื่นให้ทำจัดเป็นอีกโครงการไปได้ ก็ไม่ได้เสียหายอะไรที่พูดทุกครั้งคือ เรื่องของการเริ่มต้น จัดเป็นโครงการนี้ ที่เลือกเอาโรงเรียน ต.ช.ด. เท่านั้น ไม่ได้เอาโรงเรียนอื่นๆ ทั่วไป อาจจะดูเหมือนฝนตกไม่ทั่วฟ้า แต่ว่าคนเราในฐานะที่ไม่ใช่รัฐบาล หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะมีอำนาจในการสั่งงาน หรือบริหารประเทศชาติบ้านเมืองโดยตรงนั้น จะทำอะไรก็ย่อมมี

ขอบเขตจริงๆ แล้วคนเรามีขอบเขตทั้งนั้น อย่างแม้แต่คนๆ หนึ่งนั้น บางคนเขาก็พูดถึงว่าจะต้องมีความเมตตากรุณาช่วยเหลือทุกอย่าง ทั้งคนทั้งสัตว์ ไปอย่างไม่มีขอบเขต ถือว่าต้องช่วยเหลือทุกๆ คน ทั้งโลก ไม่จำเป็นต้องเป็นคนเป็นสัตว์เป็นอะไรก็ต้องช่วยหมด ความจริงก็เป็นความคิดที่ดี ถ้าเราคิดไว้ในใจ คือ ต้องมีความเมตตาต่อทุกคนที่ตกทุกข์ได้ยาก ทุกอย่างถือว่าชีวิตเหมือนกัน แต่ว่าพอทำไปในเชิงปฏิบัติแล้ว ความไม่มีขอบเขตนั้น มันทำไม่ได้เสมอไป เพราะว่าคนเราก็มีขีดจำกัดในความสามารถ เพราะฉะนั้นเขาจะจำกัดเป็นส่วนๆ ไป เช่น แบ่งเป็นประเทศ คนที่มีหน้าที่อยู่ในประเทศไทย ก็เป็นอันว่ารับผิดชอบเหตุการณ์ในบ้านเมืองของเราคือ เมตตาคนในขอบเขตที่เราจะทำได้ คือ เรามีหน้าที่ เราเป็นคนไทยเกิดมาแล้ว ก็เอาเฉพาะขีดมาว่า เราจะช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติ ช่วยคนไทยก็แล้วกัน แล้วต่อมามีหน้าที่เฉพาะที่จะดูแลในตำบล หรือในอำเภอ ในหมู่บ้าน ก็ต้องเอาเป็นว่า เรามีความรับผิดชอบในส่วนที่เราจะทำได้ อยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงหรือว่าในความสามารถ ถ้ามีความสามารถเกินกว่านั้น ก็อาจจะขยายการช่วยเหลือไปได้ ก็เป็นการดีทั้งนั้น เมื่อตอนเริ่มต้นนั้น ก็ยังไม่แน่ใจว่าความคิดนั้นจะทำได้แค่ไหน ค่อนข้างจะมั่นใจว่าเป็นความคิดที่ดี แต่ว่าในทางปฏิบัติแล้วถึงดีก็ต้องมีวิธีดำเนินการ คือ ดำเนินการไปได้แค่ไหน อย่างไร ถ้าทำมากไป หรือคิดแต่จะทำอะไรไปหมดทุกๆ อย่าง ก็อาจจะได้ผลที่ไม่ดี เพราะจะบาน แล้วจะควบคุมไม่ได้ จึงคัดเลือกผู้ที่จะรับความช่วยเหลือ มาคิดถึงโรงเรียน ต.ช.ด. ซึ่งในตามหลักแล้ว การศึกษานี้อยู่ในความดูแลของฝ่ายศึกษา ส่วน ต.ช.ด. ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษา เพราะว่าเป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยของที่บางแห่ง ที่ยังไม่มีควมสงบเรียบร้อย ผู้คนตกทุกข์ได้ยาก ยากจนมาก ในที่สุดก็เปิดเป็นโรงเรียนเพื่อสอนบุตรหลานของคนในเขตนั้น ซึ่งยังไม่มีที่จะเล่าเรียนตามที่ควร และมีสิทธิในฐานะเป็นคนที่อยู่ในผืนแผ่นดินไทย เขาก็ได้ปฏิบัติงานมา ถือว่างานนี้เป็นงานที่ช่วยเหลือคนยากจน และจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ก็จำกัด สำหรับหน่วยงานนี้มีโรงเรียนในความรับผิดชอบไม่มากนัก เมื่อเทียบกับหน่วยงานหลายๆ หน่วย ฉะนั้น จึงเป็นคุณสมบัติที่เลือกปฏิบัติการ ในตอนแรกก็มุ่งในเรื่องของสุขภาพอนามัย เพราะถือว่าคนเรา ถ้าไม่มีสุขภาพที่ดีมีความเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว จะทำอะไร มันก็ทำไม่ไหวไม่มีเรี่ยวมีแรง คนที่อดๆ อยากๆ ไม่มีอาหารจะบริโภคตามที่ควรนั้น ก็ย่อมจะมีสุขภาพไม่แข็งแรงเจ็บง่าย เจ็บง่ายจะทำงานอะไรก็ไม่ไหว ก็ไม่มีเงินที่จะซื้อข้าวกัน ก็ยิ่งเจ็บกันไปใหญ่ ตัวอย่างนี้เห็นได้ชัด ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ที่ได้มาประชุมสัมมนาในที่นี้ เชื่อกันว่าทุกท่านคงจะต้องเห็นสิ่งเหล่านี้มาแล้ว โดยที่ไม่ต้องอธิบายกันมากมาย พอพูดแค่นี้ก็คงเห็นภาพว่า มีหลายคนในคนจำนวนมากในบ้านเราที่มีสภาพเช่นนี้ อย่างในกรณีที่ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ ไปในที่ต่างๆ นั้น ส่วนมากท่านก็ไปในที่ๆ ทุกข์กันดาร และผู้คนยังยากจนอยู่ ยิ่งเคยได้กล่าวกับคนในต่างประเทศว่า ความจริงเมืองไทยก็ไม่ได้ด้อยกว่าบ้านเมืองอื่น แต่เวลาไปที่ไหนแล้ว ไปมีความรู้สึกว้าที่อื่นๆ เขาดี ใอันนั้นก็ดี ใอันนี้ก็ดี ดีไปหมด นั่นนะ เพราะว่าเราไปในฐานะแขก เจ้าภาพย่อมมีความปรารถนาที่ให้ได้ดูได้เห็นสิ่งที่ดีที่สุดประการหนึ่ง และการที่ไปนั้นก็ไปอย่างสบายใจ เขาว่าดีก็ดี เขาให้ดูที่ดีก็ดียิ่งดีใหญ่ ใครอยากให้เห็นสิ่งที่ไม่ดีบ้าง ทุกคนก็อยากให้เห็นแต่สิ่งที่ดีๆ สิ่งที่ดีแล้วสบายใจมากกว่า... เพราะฉะนั้น เมืองไทยเป็นเมืองเดียวที่พวกเราจะปิดหูปิดตาไม่เห็นสิ่งที่ร้ายได้ ไปที่อื่นแล้วใครเขาให้ดูดีก็ดูไปเถอะ ไม่ต้องไปดูเพื่อว่าอยากจะไปดูของเลวๆ ของคนอื่นเขา ตอนที่ไปโดยเสด็จพระราชดำเนินนั้น ส่วนมากก็เห็นในสิ่งที่ยังต้องปรับปรุงอยู่แทบทั้งนั้น อย่างที่เวลาไปเปิดหน่วยแพทย์ และได้ถามประวัติผู้ที่

เจ็บไข้ได้ป่วย ได้ชักประวัติแล้วก็รื้อยก็พันรายนั่น โดยมากจะเกิดอย่างเดียวกัน คือเมื่อเจ็บไข้แล้ว ที่ทางที่มีอยู่ก็ต้องขายไปเป็นค่ารักษาตัว จากคนที่เขานั่นปานกลางก็กลายเป็นคนที่ยากจนขึ้นแค้น เป็นคนเดือดร้อนไป คนเหล่านี้ก็ไม่มีแรงที่จะทำงาน เมื่อไม่มีแรงทำงานก็จน จนก็เหมือนกับเป็นคนขี้เกียจ มันก็เป็นลูกโซ่ไปอย่างนี้ ก็เลยนึกถึงเรื่องสุขภาพอนามัย ส่วนในด้านการเกษตรนั้น ถือว่าคนส่วนมากมีอาชีพในการเกษตร การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้เขาได้เพาะปลูก และมีผลผลิตเพื่อที่จะเลี้ยงชีพในขั้นต้นนั้นเพื่อบริโภคเอง รับประทานเองได้ถูกต้องนั้น ก็จะทำให้เขาได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นการที่คิดอย่างนี้ก็มีคนเขาว่าจะไปสอนอย่างไร เกษตรกรเขาขี้เกียจกว่า เพราะมีอาชีพอย่างนั้นอยู่แล้ว แต่ว่าก็มีวิชาการใหม่ๆ ที่ทางราชการจะส่งเสริมได้แทนที่จะส่งเสริมในรุ่นผู้ใหญ่ ก็ส่งเสริมในเด็กๆ เป็นการแนะนำให้มีการเข้าถึงทางราชการให้มากขึ้น ส่วนในด้านการศึกษานั้น โรงเรียนเป็นแหล่งใหญ่ที่จะเข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เพราะถือว่าทุกคนต้องไปโรงเรียน และมีการศึกษาภาคบังคับมานานแล้ว การที่ทำให้คนเรียนหนังสือได้อ่านออกเขียนได้นั้น ก็เป็นการทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชาติ และการติดต่อสื่อสารกันได้ ในการที่เราทำโครงการนี้ ไม่เฉพาะโครงการเดียว ประโยชน์ก็โยงกันไปหลายๆ อย่าง แต่ว่าที่จะต้องเข้มงวดหน่อย คือมีคนถามว่า ทำไมต้องทำเฉพาะอยู่แต่โรงเรียน ต.ช.ด. คนนั้น คนนี้ จะโยงไปทำโน่นทำนี่ ทำไม่ถึงว้างเกียจเฉียดฉันทพวกเขาหรืออย่างไร ก็ต้องบอกว่า ไม่ได้รังเกียจใคร แต่ว่าที่เฝ้าแค่นี้ ด้วยเหตุผลที่กล่าวข้างต้น คือไม่อยากจะให้บานปลายกระจายไป จนหลุดมือไม่สามารถที่จะดูแลได้ อยู่นอกเหนือความสามารถ คนไหนมีความสามารถมากก็ทำได้มาก คนไหนมีความสามารถน้อยก็ทำได้น้อย ก็พยายามเอาเฉพาะที่ที่จะทำได้เท่านั้น ตัวอย่างที่ทำโครงการนี้ แล้วเอาไปช่วยที่อื่นได้เห็นง่ายๆ ในภาคนี้เอง เช่นที่เขาถ้ำ ซึ่งเป็นศูนย์ของสภาอากาศ ที่ดูแลพวกอพยพชาวเขมร อยู่ที่จังหวัดตราดนั้น การดำเนินการให้การศึกษาเยาวชนที่อยู่ในศูนย์นั้น ก็ทำได้โดยยาก แต่ในขณะนี้ก็ได้พยายามขอความช่วยเหลือจากครู ต.ช.ด. ซึ่งก็มีความชำนาญอยู่ในการสอนผู้ที่เป็นเผ่าต่างๆ เช่น โรงเรียน ต.ช.ด. ที่มีอยู่แล้ว สอนคนที่มีความสามารถต่างๆ กัน ส่วนหลักสูตรนั้นทางวิทยาลัยครูจันทบุรี ก็ช่วยร่างขึ้นมาโดยที่ดูความต้องการของชุมชนเป็นพิเศษ ได้เข้ามาค้นคว้าวิจัย เพราะเป็นการทำที่ถูกต้องวิชาการ เป็นตัวอย่างอย่างหนึ่งที่อาศัยความคุ้นเคยในแวดวงที่ช่วยกัน...

การสังเคราะห์

ในการสังเคราะห์พระราชดำริสองครั้งนี้ทำให้ได้เห็นแนวพระราชดำริในด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คุณลักษณะของผู้เรียนและในด้านหลักสูตร

พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงปิดการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ค่ายพระรามหก อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี วันศุกร์ที่ 29 พฤษภาคม 2530

การที่ผู้รับผิดชอบในฝ่ายต่างๆ ของโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน และโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ได้มาประชุมและรับทราบอบรมในลักษณะนี้ นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะ

ผู้บริหารในระดับโรงเรียน คือท่านที่เป็นครูใหญ่ต่างๆ ก็จะได้รับความรู้จากวิทยากรที่มาแสดงให้เห็น และมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังจะได้เสนอให้ผู้บังคับบัญชาและผู้บริหารฝ่ายต่างๆ ได้รู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละโรงเรียนได้อย่างถ่องแท้ เพราะการดำเนินโครงการนี้เราจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่า สถานที่แต่ละแห่งคือโรงเรียนแต่ละโรงที่ร่วมในโครงการนั้น มีลักษณะที่แตกต่างกัน ไม่เหมือนกัน ล้วนแต่มีลักษณะเฉพาะตัว ความรู้ต่างๆ ที่ได้จากการอบรมบางอย่างก็อาจจะนำไปปฏิบัติไม่ได้โดยตรงเพราะไม่เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ แต่เมื่อได้รับความรู้ไปก็ย่อมได้ประโยชน์ อาจสามารถนำความรู้ไปปรับปรุงให้เหมาะสมเข้ากับพื้นที่ได้ หรือแม้แต่พื้นที่บางแห่งที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น ไม่อำนวยต่อการทำการเกษตร ก็อาจจะนำความรู้ไปปรับปรุงใช้ในการสอน ให้ความรู้แก่นักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อให้ทราบเอาไว้และได้ปฏิบัติเมื่อมีโอกาส ดังนั้นจะเห็นว่าเราได้บริหารงาน และมุ่งมีเป้าหมายอย่างเดียวกัน คือ ต้องการจะให้เยาวชนในพื้นที่ความรับผิดชอบของตำรวจตระเวนชายแดน มีโอกาสในการได้รับการดูแลและการช่วยเหลือ เพื่อให้สามารถพัฒนาขึ้นเป็นกำลังของประเทศได้ โดยที่แต่ละคนทำอย่างดีที่สุดไป ส่วนผลที่จะเกิดขึ้นนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่าง ที่จะทำได้ภายในเวลาอันสั้น และเราก็ได้ทำด้วยความระมัดระวังกันมาโดยตลอด ตั้งแต่ปี 2523 ที่เริ่มต้นโครงการ และได้กระทำการทดลองในสถานที่บางแห่งเป็นเฉพาะตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2523 แล้ว ส่วนที่เกิดขึ้นเป็นผลดีนั้นก็เนื่องมาจากการที่ทุกๆ ท่านได้ร่วมมือกัน และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นแนวทางที่จะปฏิบัติงานกันต่อไป ซึ่งก็แน่นอนว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อีกมาก ขอให้ท่านทั้งหลายมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำรินำในด้าน การบริหารจัดการ

พระราชดำรัส พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงเปิดการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่อง โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา และทรงบรรยายเรื่องพระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจ อันเกี่ยวกับงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2530

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาเป็นประธานเปิดการประชุมและบรรยายพิเศษ ในการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่องการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในวันนี้ และยินดีมากที่กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาเยาวชน จากรายงานของท่านนายกรัฐมนตรี จะเห็นได้ว่า เรื่องของอาหาร มีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาประเทศที่สำคัญยิ่ง และการที่กระทรวงศึกษาธิการได้เร่งรัดให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เพื่อให้เด็กทุกคนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน เป็นการดำเนินงานที่ถูกต้อง และควรได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมาก โครงการอาหารกลางวันนี้ ถ้าจำไม่ผิดกระทรวงศึกษาธิการได้ริเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. 2495 ทราบจากมีผู้เล่าให้ฟัง และอ่านจากหนังสือบ้าง เพราะว่าเป็นเรื่องที่มีขึ้นก่อนข้าพเจ้าเกิด ถึงแม้จะไม่ประสบ

ผลสำเร็จมากเท่าที่ผู้ริเริ่มโครงการปรารถนา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความก้าวหน้าที่เราได้มาในแต่ละยุคแต่ละสมัยล้มเหลว หากแต่ความพร้อมในด้านต่างๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยนั้นแตกต่างกัน ข้าพเจ้าจึงขอยกย่องกลุ่มบุคคลผู้ที่ได้ริเริ่มให้มีโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในสมัยนั้นว่าเป็นผู้ที่มีสายตาไกล มองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายหน้าได้อย่างถูกต้อง ท่านเลขาธิการ สปช. ได้มาเล่าให้ฟังถึงโครงการ และได้ขอให้มาบรรยายพิเศษเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันและโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ก่อนอื่นก็ได้ไปตรวจดูสถิติของกองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งทำขึ้นในปี พ.ศ. 2525 พบว่าสถิติเด็กก่อนวัยเรียน 6 ล้านกว่าคน ขาดอาหารเสีย 3 ล้าน ในวัยเรียน 9 ล้านเศษ ขาดไปสัก 4 ล้านเศษ รวมแล้วเกือบ 50 เปอร์เซ็นต์ขาดสารอาหาร ที่นายกรัฐมนตรีกล่าวรายงานไปนั้น เข้าใจว่าเป็นสถิติ พ.ศ. 2529 หรือตอนที่เสร็จสิ้นแผนพัฒนาฉบับที่ 5 ซึ่งจะเห็นได้ว่าภายในระยะเวลาชั่วแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพียงแผนเดียวนั้น ภาวะทุพโภชนาการในเด็กนักเรียนลดลงอย่างมาก ถ้าดูแนวโน้มของตัวเลขจากรายงานและสถิติที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าถ้าเราทำโครงการที่ดีและร่วมมือกันอย่างดี ในเวลาของแผน 6 นี้ ภายในระยะเวลาอีกไม่นานนัก ภาวะทุพโภชนาการในเด็กนักเรียน ซึ่งเป็นปัญหาอยู่ อาจจะบรรเทาลงมากจนถึงระดับที่พ้นจากภาวะการมีปัญหา เพราะฉะนั้นการที่ท่านทั้งหลายได้หยิบยกเอาปัญหาสำคัญนี้ขึ้นมาดำเนินการอย่างจริงจังนั้น ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่าย นับว่าเป็นกุศลสำหรับเด็กไทยในชาติของเรา ขอให้การประชุมครั้งนี้จึงประสบความสำเร็จ และขอให้การประชุมได้สามารถส่งผลกับเด็กๆ ให้ได้มีอาหารรับประทานกันถ้วนหน้าสมอย่างที่ได้ตั้งใจไว้ สำหรับการบรรยายนั้น ผู้ที่จัดได้ขอให้ข้าพเจ้ากล่าวถึงโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันที่ได้ลงจัดทำขึ้นในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ระยะเวลาการบรรยาย บอกว่าให้อยู่ในระยะเวลาประมาณชั่วโมงหนึ่งไม่ให้ขาดให้เกิน ได้ทำเอกสารประกอบการบรรยายไว้แต่เอกสารนี้ยังไม่สมบูรณ์นัก เพราะเป็นการถอดเทปจากที่ได้พูดในที่ประชุมครั้งก่อน ไม่ได้เป็นที่ประชุมในระดับสูงถึงระดับทำเนียบเหมือนครั้งนี้ จึงเป็นการพูดคุยกันเล่นๆ เป็นคำพูดมากกว่าเป็นรายงานการเขียน เวลาเขาถอดเทปมานั้นข้าพเจ้าไม่ได้ตรวจทาน ไม่ได้แก้ไขเป็นภาษาเขียนที่ถูกต้อง ข้อความบางตอนอ่านแล้วอาจจะไม่เข้าใจเพราะเวลาพูดกับเวลาเขียนต่างกัน พูดก็อาจทำท่าทำทางประกอบพูด ซึ่งผู้ฟังจะทราบได้โดยไม่ต้องอ่าน แต่เมื่ออ่านเฉยๆ แล้ว อาจจะมีบางตอนที่ขาดไปบ้างก็ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย สำหรับแบบอย่างของโครงการอาหารกลางวันนั้น ยังไม่แน่ใจว่าจะเป็นแบบอย่าง que อื่นจะนำไปใช้ได้ อาจจะเป็นเพียงแนวคิดแนวหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งข้าพเจ้ายอมรับว่าไม่สู้สันดานักในการเขียนโครงการให้เป็นระเบียบที่เหมาะสม ให้ทุกคนอ่านตามแผนโครงการนั้นนำไปปฏิบัติได้ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการใดๆ นั้นว่าที่จริงก็เป็นเรื่องง่าย จะเอาอย่างนั้นจะเอาอย่างนี้ได้ แต่จะมีปัญหาตรงที่ว่าการเขียนวิธีดำเนินงาน อย่างตัวข้าพเจ้าเองไม่มีความชำนาญและประสบการณ์ในงานเลย อันนี้หมายความว่าไม่ได้เคยเป็นครูอยู่ในชนบท ต้องกินต้องนอนอยู่ที่โรงเรียนและทำงานนั้นซ้ำซากทุกวัน อย่างนี้ถ้าเรากำหนดสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผู้ทำงานอยู่ทุกวันต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามสิ่งที่เราวางขึ้นมานั้น เขาจะปฏิบัติได้หรือไม่ หรือเขาจะเห็นด้วยหรือยอมรับหรือไม่ อันนี้ก็เป็นปัญหา เพราะถ้าเขาฝืนใจทำก็หมายความว่า งานนั้นไม่สำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่งก่อนที่จะทำ ส่วนผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นก็คาดได้ยาก เพราะว่าเท่าที่เห็นนักเรียนที่ร่วมในโครงการที่เคยทำมาก็มีสุขภาพร่างกายที่ไม่ดีนัก เราจะทำให้ดีขึ้นได้

เท่าไร อันนี้ก็ยังไม่ค่อยแน่ใจ และสิ่งที่หวังว่าจะให้เด็กมีความรู้ทางการเกษตรที่จะไปประกอบอาชีพได้ ก็ไม่แน่ใจนัก จะให้ผู้ปกครองเข้ามาช่วยเหลือก็ไม่ใช่ง่ายดาย เพราะฉะนั้น ตอนที่เริ่มทำโครงการครั้งแรกนั้น ยังเป็นความสงสัยและไม่แน่ใจในตนเอง อาจจะต้องขอยุ้ยย้อนสักนิดหนึ่งให้เห็นชัดๆ ว่าเป็นอย่างไร มาอย่างไรจึงได้มาสนใจเรื่องการเกษตรกับเรื่องอาหาร ในช่วงสิบกว่าปีมานี้ ได้มีหน้าที่การงานที่ต้องออกไปในท้องที่ชนบทหลายแห่งหลายจังหวัด มีอยู่ครั้งหนึ่ง ก็คงจะสิบกว่าปี ในช่วงนั้นข้าพเจ้าเองยังไม่สำเร็จการศึกษา ได้ไปเห็นโรงเรียนซึ่งมีนักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่ไม่ดีก็ทำให้ฉุกคิดขึ้นมาว่า อย่างเรานั้นมีโอกาสที่ดีมาก มีอาหารการกินที่ดีทุกอย่าง อยากทำอะไรก็ได้และยังมียังมีโอกาสได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ซึ่งนักเรียนเหล่านั้นจะได้รับการศึกษาคงจะไปไม่ถึงระดับที่เราได้ ส่วนที่เราได้รับก็เป็นการพิเศษแล้ว เพราะฉะนั้นในเมื่อเราเป็นบุคคลพิเศษได้โอกาสดีกว่าคนอื่น ก็เท่ากับประชาชนทั้งชาติสนับสนุนมา ให้ทุนมาให้ศึกษาได้ถึงระดับอุดมศึกษา ก็จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรตอบแทน เพื่อให้ผู้ร่วมชาติที่สนับสนุนเราได้มีโอกาสที่ดีขึ้นกว่านี้ ก็เป็นความคิดอย่างเด็กๆ ที่คิดเรื่อยมา แต่ก็ได้ทำอะไรช่วยได้อย่างมากก็เอาต้นไม้ ผลไม้ ไปปลูกเผื่อเขาจะได้เก็บมารับประทานได้บ้าง แล้วก็ลองติดต่อองค์การการกุศลที่ทราบว่ามีโครงการให้ทุนสำหรับทำอาหารกลางวันให้เด็ก ก็จัดการไปติดต่อให้ ก็ปรากฏว่าโรงเรียนนั้นได้รับทุน พอปีต่อมาไม่ได้รับทุนก็สงสัยว่าทำไมไม่ได้รับก็ไปติดต่อทั้งทางครู และทางองค์การว่าทำไมไม่ให้เลยแล้วไม่ให้อีก ก็ได้ความว่าเขาส่งฟอร์มไปให้โรงเรียนรอก โรงเรียนเข้าใจว่าเป็นของพระราชทานไม่ต้องกรอกก็ได้ ไม่ต้องทำตามฟอร์มนี้ ไม่ต้องติดต่อเองเพราะหนแรกนั้นเราติดต่อให้ หน้าที่สองเขาก็นึกว่าจะติดต่อให้อีก พอดีไปลืมหืมทั้งไว้เสีย เขาก็เลยไม่ได้ติดต่อก็เป็นอันว่าปีที่สองไม่ได้ โครงการก็ไปชี้แจงให้เข้าใจว่าถ้าจะได้ต้องทำอะไรบ้าง แล้วต่อมาก็ทั้งจริงๆ ไม่ได้ไปติดต่อที่นั่นอีก ที่นั่นก็เป็นพื้นที่เข้าไปถึงได้โดยยาก ไม่ใช่ง่ายนัก ก็นึกถึงว่าควรจะช่วยเหลือ คิดว่าจะทำอย่างไร พอมาถึงอีก ๒-๓ ปีต่อมาได้ทราบถึงโครงการที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ จัดหาวัสดุการศึกษาเพื่อช่วยโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดน เขามาชวนร่วมโครงการ โดยตอนแรกก็ชวนให้ไปดูภาพยนตร์ที่จะเก็บสตางค์เพื่อโครงการนี้ แต่ก็บอกว่าไม่อยากดูภาพยนตร์ด้วยแค่นั้น อยากจะทราบว่าเขาทำโครงการอย่างไร ทางอาจารย์และตำรวจตระเวนชายแดนก็เลยมาอธิบายให้ฟังข้าพเจ้าก็สนใจ และได้ช่วยกันทำโครงการนั้นด้วย ในขณะเดียวกันก็กลับย้อนมาคิดถึงเรื่องอาหารการกินของนักเรียนขึ้นมาอีกโดยคิดขึ้นมาได้ว่า เราจะลองทำอะไรลงไปอีกสักทีหนึ่งแล้วสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดคือโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเหมาะสมหลายอย่างคือ ประการแรก เราก็ทำเรื่องของอาหารวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนอยู่แล้ว และตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็เป็นผู้ถวายอารักขาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และก็เป็นเพื่อนเล่นกันไปด้วยกับข้าพเจ้าเมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเด็กสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เรื่องโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็เคยไปได้เห็นมาตั้งแต่เล็กๆ เริ่มเจ็ดแปดขวบ ก็เคยได้เห็นโครงการนี้มาแล้ว และอีกอย่างหนึ่งก็คือได้ว่าเป็นโครงการที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดารยากลำบาก ในสมัยนั้นไม่เหมือนกับปัจจุบัน สถานการณ์บ้านเมืองไม่ปกติ ไม่สงบสุขอย่างหนัก ครุธรรมดาเข้าไปสอนหนังสือนักเรียนในบางท้องที่ก็ทำไม่ได้ ต้องใช้ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นผู้ที่มีอาวุธ และต่อสู้เพื่อความสงบสุขได้ ก็ต่อสู้ไปพลางสอนไปพลางก็ได้โรงเรียนก็เกิดมาด้วยลักษณะนี้ แล้วต่อมาผู้บริหาร ผู้ใหญ่ในตำรวจตระเวนชายแดน ก็ได้ตั้งโครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นมา ทั้งพัฒนาปรับปรุงคุณภาพครูโรงเรียน ได้โครงการของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เรา บรรณารักษ์คนที่ทรงรักทุกคนต่างๆ ให้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างโรงเรียนตามถิ่นทุรกันดารและดำเนินการต่อมา หลักสูตรก็ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่ว่าไม่ตายตัวนัก ถ้าเราจะเพิ่มเติมอะไรย่อมทำงานกว่าที่จะไปทำในโรงเรียนที่มีหลักสูตรตายตัวเป็นกฎบังคับเหมือนกันทั่วประเทศ การทำในตอนแรกก็ใช้วิธีปรึกษากับเพื่อนฝูงซึ่งมีหลายสาขา ทั้งที่จุฬาฯ และที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งมีความรู้ทางด้านการเกษตรว่าเราจะลองทำงานกันดู จึงได้ส่งแบบสอบถามไปตามโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนข้อสำคัญจะไม่กล่าวถึงไม่ได้คือติดต่อกับต้นสังกัดเสียก่อน ขออนุญาตทำอย่างนี้จะเห็นดีด้วยไหม ทางผู้บริหารตำรวจตระเวนชายแดนก็บอกว่าเห็นดีด้วย และถ้าจะส่งคนไปทำโครงการ ไปแนะนำหรือติดตามผล ทางตำรวจตระเวนชายแดนจะจัดให้ เรื่องพาหนะการเดินทาง การที่จะไปกันก็ไปเฉพาะเวลาว่างสุดสัปดาห์ ไม่เคยใช้เวลาราชการไปทำ และก็ไม่ได้บอกผู้บังคับบัญชาที่ไหนด้วย เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่าโครงการจะสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ในเมื่อรูปแบบสอบถามมาแล้วก็พิจารณากันว่า เอาสัก 3 โรงเรียนทดลองดูก่อนเอาโรงเรียนที่จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพราะว่าอยู่ใกล้ที่จะไปติดตามผลได้ง่ายและโรงเรียนอยู่ในสภาพปานกลางไม่ถึงกับดีมาก เพราะถ้าดีมากเขาจะอินให้ขึ้นสังกัดกระทรวงศึกษาทันที ถ้ายังแย่อยู่ บางครั้งกำลังของเราที่จะเริ่มทำก็ยังนึกไม่ออกว่าควรจะทำอย่างไรกับโรงเรียนที่มีสภาพไม่ดีนักก็เอาสามโรงเรียนทดลองก่อนพอทำทำว่าจะไปได้ มีการตื่นตัวก็เรียนให้ผู้หลักผู้ใหญ่ครูบาอาจารย์ท่านทราบกัน ซึ่งก็มีการต่อว่านิดหน่อยว่า ทำอะไรทำไมถึงไม่ปรึกษาเป็นการปิดบังกัน หรือเห็นว่าท่านจะไม่ช่วยเหลือหรืออะไรท่านเองว่าจะเกิดมีช่องว่างระหว่างวัยขึ้นมาหรือยังงี้ ก็อธิบายให้ท่านฟังว่าไม่ใช่ คือก็บอกว่าพวกเราเป็นเด็ก ทำอะไรถ้าสมมุติว่าเป็นการสร้างวิมานในอากาศ และยังไม่ได้จริงก็ไม่กล้าเรียนรบกวนผู้ใหญ่ แต่ตอนนี้เห็นว่าคงจะพอไปได้ก็คิดจะทำให้ดีขึ้นต่อไปก็ขอคำแนะนำจากท่านผู้ใหญ่หลายท่าน ที่นี้ท่านก็ได้ช่วยเหลือเข้ามาทั้งผู้ใหญ่ทางด้านมหาวิทยาลัย ทั้งทางด้านกระทรวงศึกษา ทางบ้านเมืองและอื่นๆ ได้มาร่วมกันจัด เราจะจัดของไปให้ เช่น เมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์การเกษตร อุปกรณ์การครัว และก็มีเครื่องใช้สอย เครื่องปรุงตามความจำเป็น และทางหน่วยราชการบางครั้งก็ช่วยเหลือของเหล่านี้ให้ไปด้วย ในการทำโครงการสิ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่งคือการจัดการอบรมการวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่ใช่ว่าทำได้โดยง่าย เพราะระยะต้นก็มีหลายท่านที่เห็นว่าคนเด็กสร้างบ้านหรือเปล่าทำแล้วอาจจะไม่ได้ผล บางท่านก็ออกตัวไปว่าการทำลักษณะนี้คืออบรมระยะสั้นท่านทำไม่เป็น เคยแต่อบรมเป็นเรื่องราวไปเลย ก็ต้องหาคนที่พอร่วมมือทำกันคร่าวๆ ก็ลองทีละนิด ดีบ้างเสียบ้าง เงินทองก็ออกเองบ้าง และบางทีไปซื้อของที่ร้านเขาก็ยกให้ไม่คิดเงินก็มี แล้วก็มีคนที่เอาสมทบให้บ้าง พอในระยะต่อมาก็มีกระทรวงต่างๆ เข้าช่วยและได้รับทุนจากองค์การเอกชนแห่งหนึ่งของเยอรมัน ที่มาให้ทุนผ่านทางกรมวิเทศฯ ซึ่งพอเมื่อมีทุนจากข้างนอกการที่จะทำตามระเบียบก็ต้องรัดกุมมากยิ่งขึ้น มีการทำระเบียบการเงิน มีการบันทึกบัญชี และมีรายงานส่งเขาทุกปี รายงานนี้ก็ทำทั้งการตรวจเยี่ยม ทั้งออกแบบสอบถามให้ครูเป็นผู้กรอก ซึ่งพอมาในระยะหลังก็มีการประชุมกันทุกปีหรือในปีหนึ่งก็หลายๆ หน แบ่งไปตามภาค ทำให้หลักสูตรเป็นกิจจะลักษณะยิ่งขึ้น แต่เดิมพอมาถึงก็มานั่งคิดเอาเองว่าจันเถอะ ว่าควรจะมีอะไรบ้าง มีเรื่องพืช เรื่องปุย เรื่องคุณและโทษของยาปราบศัตรูพืช เรื่องอาหารโภชนาการ คิดเอาเองทั้งนั้น ตอนหลังนี้ก็ไม่ค่อยมีแล้ว ต้องมีการทำให้ถูกเรื่องถูกราวมากขึ้น อันนี้ที่ว่ามาคร่าวๆ ก็ให้เห็นว่าโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้นไม่ใช่ของใหม่ เป็นของที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม 30 กว่าปีแล้ว และที่ทำ

ขึ้นใหม่อันนี้ในลักษณะนี้ก็ดูเหมือนจะมีคนทำมาบ้างแล้ว แต่ไม่ทราบว่าเป็นใครที่ไหน ไม่ได้ไปค้นคว้า คือมีการให้พืชให้พันธุ์ สิ่งของต่างๆ ให้ไปทำเอาเอง และก็ให้เด็กได้บริโภค ซึ่งอาจจะเป็นการให้อย่างอ้อมๆไม่ถึงจุดประสงค์อย่างรวดเร็วนัก และการใช้ทุนย่อมน้อยกว่าที่จะให้เป็นตัวเงินทุกอย่าง แต่ถึงอย่างไรก็ต้องให้เป็นตัวเงิน เพราะในระยะต้นยังหมุนเวียนไม่ได้ทั้งหมด ก็ต้องมีการหมดไป และก็ให้ใหม่เป็นปีๆ อย่างการให้อาหารกลางวันในที่นี้ คิดอย่างเข้าข้างตัวเองคือไม่ได้มีอาหารครบทุกอย่างหรือครบทุกหมวดอย่างที่เราเรียนมาตั้งแต่สมัยก่อน วิชาไหนที่เรียนมาตั้งแต่เด็กๆ เก็บเอามาใช้เอามาทำหมด อย่างนี้กระทรวงน่าจะภูมิใจว่านักเรียนคนนี้เรียนมากก็ได้เอามาใช้ ทั้งอาหารห้าหมู่หรือสุขภาพอนามัย แต่พอเอาเข้าจริงก็ไม่ได้ คือปลูกอะไรสิ่งทีปลูกออกมาก็ไม่ได้เป็นอาหารที่ครบได้ทั้งห้าหมู่ทุกแห่ง แต่บางทีก็อาจจะเรียกว่าดีขึ้นจากเดิมคือไม่มีอะไร มีกล้วยก็กิน มีมะละกอก็กิน ทำข้าวโพดต้ม ถั่วต้มกินเสริมขึ้นมา อันนี้บางทีคนเขาเรียกอาหารกลางวัน บางทีเขาก็บอกว่าเรียกไม่ได้ แล้วแต่ที่จะคิด อย่างการตั้งเป้าหมายก็ไม่ได้ตั้งเลยว่าต้องให้นักเรียนมีรับประทานทุกวัน ก็เพราะว่าไม่แน่ใจว่าทางโรงเรียนจะทำได้มากน้อยแค่ไหน ยิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเกษตรแล้ว พุดง่ายๆ ว่า ที่ที่ตีเขาก็นำไปเป็นพื้นที่เพาะปลูก ไม่ได้เขาก็บริจาคสำหรับตั้งโรงเรียน สำหรับอาคารสถานที่ก่อสร้าง ใครเขาจะไปให้ทางโรงเรียน แต่บางแห่งก็เป็นที่ดี เพราะฉะนั้นก็ไม่เหมือนกัน พอเริ่มต้นเราก็จัดหาเมล็ดพันธุ์ผัก ปุ๋ยไปให้ มีการบอกครูว่าให้ทำปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักไว้ใช้บ้างเพราะเป็นของหาง่ายในพื้นที่ แนะนำให้ทำประเภทถั่วต้ม ข้าวโพดต้ม ของธรรมดาๆ เริ่มตั้งแต่เดือนละครั้ง สองสามอาทิตย์ครั้ง เพราะว่าเมล็ดพันธุ์ผักที่ให้บางทีเขาก็เอาไปลงหมดยังไม่ได้วางแผนชัดเจน ที่ว่าจะให้พืชผลออกมามีตลอดปีได้ นี่ก็เข้าปีที่ 7 ที่ 8 แล้ว ส่วนใหญ่จะทำสัปดาห์ละสองสามวันขึ้นไป หมายความว่าอาจมีผักมีผลไม้บ้าง บางโรงเรียนก็มีครบทั้งอาทิตย์ แต่ว่ามีหลายแห่ง เช่น บนดอย บนเขายังทำได้ไม่มากนัก และส่วนใหญ่เด็กก็กลับไปรับประทานที่บ้าน ส่วนบางแห่งที่ดินไม่ดีแต่ครูเขาพยายามทำ โดยไปขอที่ที่ผู้ปกครองทำอยู่หรือว่าเป็นที่สาธารณะไม่ได้เป็นเขตของโรงเรียนก็ไปทำ มีแห่งหนึ่งเหมือนกัน มีครูมาแล้วว่าไปหาที่ว่างเปล่าทำการเกษตรได้ แต่ไม่มีใครเข้ามาทำเกษตร ชาวบ้านก็ให้แต่พอทำได้ดีแล้วชาวบ้านขอคืน ครูเขาเสียใจมากบอกว่าพอทำได้อย่างนี้ พอทำได้ดีแล้วเขาก็มาเอาคืนไป ก็บอกครูไปว่าก็เป็นการช่วยและมีประโยชน์ ที่ที่ไม่มีใครเขาทำได้ เราทำได้ก็มาเอาคืนไป ถือว่าเป็นการได้ผลในการพัฒนาชุมชน ครูก็มีผลงานฝากไว้กับแผ่นดินแล้ว อย่าเสียใจว่าทำโครงการนี้ไม่สำเร็จที่ทำได้ไปนี้ ได้บอกตั้งแต่ต้นแล้วว่าไม่ได้มีการร่างโครงการให้ชัดเจนมา ตอนแรกนึกว่าการเกษตรขั้นพื้นฐาน ใครๆ ก็ทำได้ ความจริงเปล่าเลย พอทำไปแล้วปรากฏว่ามีปัญหา ตั้งแต่ส่งเมล็ดพันธุ์ไปให้ เมล็ดพันธุ์ที่ซื้อก็โดนเขาหลอก เอาเมล็ดที่มีความงอกต่ำตั้งแต่ศตวรรษไหนไม่ทราบมาให้เพราะไปซื้อตามท้องตลาดส่งไปถึงครู ครูเขาก็ต่อว่าจนรับไม่ทัน ตอนหลังก็ได้ของดีเพราะว่าทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้การสนับสนุน และทางกระทรวงเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมส่งเสริมการเกษตรให้การสนับสนุนมากก็เลยได้ของดีไป พอเอาไปเพาะงอกดี แต่เน่าหมด มาทราบทีหลังว่าในดินมีเชื้อรา เรื่องการเกษตรนี้เคราะห์ดีที่ครูทางโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนหลายท่านมีความคุ้นเคยกับการเกษตร เรียกได้ว่าเป็นลูกทุ่งมาก่อน จึงทำไปได้บ้าง ต่อมาได้พบปัญหาต่างๆ ครูเขาก็คิดว่าควรจะมีการอบรมให้ละเอียดขึ้น

ก็ไปขอแรงจากวิทยากรต่างๆ ทั้งทางมหาวิทยาลัย วิทยาลัยเกษตรกรรม นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร และคนอื่นๆ อีกหลายท่าน มาจัดคอร์สฝึกอบรม ในการฝึกก็มีการทดสอบความเข้าใจว่าไปได้แค่ไหน ก็อย่างที่เขาบอกไว้ว่านี่พูดเกี่ยวกับทั่วไป เวลาแต่ละโรงเรียนมีปัญหาแต่ละอย่าง ก็ต้องมาพูดเป็นเรื่องๆ แล้วแต่สถานที่ และบางแห่งทำไม่ได้เลยก็เป็นการให้ความรู้แก่เด็กๆ ไว้ไม่เสียหลายไป ยังนึกไม่ออกว่าควรจะทำอย่างไรก็มี อย่างเรื่องอาหารก็มาพูดกันถึงเรื่องเล็กๆ เรื่องง่ายๆ เช่น ฟักทองที่มีอยู่มากมายนั้น จะทำอย่างไรได้บ้าง เพราะเป็นของที่ปลูกง่าย เก็บไว้ได้นาน เอามาต้มโรยเกลือรับประทานได้ ไม่ต้องถึงกับเอามาทำฟักทองแกงบวด ถ้าไม่มีมะพร้าว ไม่มีน้ำตาล รอไปรอมาพอดีฟักทองเน่าทำไม่ได้แบบนี้ก็มี ถึงตอนนี้ก็กล่าวได้ว่าความสำคัญของงานที่เคยทำมาคือการติดตามแก้ปัญหาของแต่ละแห่ง ไม่ใช่ไปตามดูผลงานที่กำหนดไว้อย่างเดียว พอไปดูก็ไปเจอของใหม่ๆ ขึ้นมาเรื่อยๆ สำหรับการประเมินผลของโครงการ พอทำไปแล้วเพื่อจะไม่ให้เสียทรัพยากรมาก ทำโครงการก็ควรมีการประเมินผลของโครงการ ก็ได้มีการนำมาผัดผ่อนในเรื่องนี้เหมือนกัน จนกระทั่งคิดว่าเอามาทำเป็นวิทยานิพนธ์ถ้าจะดี ทำไปทำมาเกือบจะสอบไม่ได้แล้วถ้ามาคิดอยู่ในเรื่องนี้ เพราะว่าเป้าหมายที่ประเมินได้ลำบาก เพราะว่าเป้าหมายในโครงการมีหลายอย่าง ไปเจออะไรใหม่ๆ ก็บอกว่านั้นเป็นเป้าหมายไปหมด เป้าหมายแรกที่เราคิดไว้แต่ต้นก็คือ อยากให้ทรัพยากรมนุษย์ของชาติคือเด็กนักเรียนทั้งหลายมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีกิน อันนี้ก็อันหนึ่ง ยังมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรอีกอย่างหนึ่ง ก็ไม่แน่ใจว่าการประเมินที่เราทำอยู่จะได้ผลหรือเปล่า ที่ยังทำอยู่ง่ายๆ และเก็บตัวเลขไปเรื่อยๆ คือการชั่งน้ำหนัก การวัดส่วนสูงและเอามาเทียบกับตารางที่กระทรวงสาธารณสุขทำไว้สำหรับนักเรียนในวัยต่างๆ ว่าควรจะมีน้ำหนักหรือส่วนสูงเท่าใด บางแห่งที่ไปทำก็ดูเหมือนจะมีการเจาะเลือดอยู่คนหนึ่ง แต่เสร็จแล้วเจ้าตัวนั้นก็ไม่ได้เป็นเครื่องชี้ถึงโครงการว่าสำเร็จไม่สำเร็จได้มากเท่าไร พอประเมินออกมาแล้วก็บอกโครงการฯ นี่ไม่ดี เด็กยังผอมอยู่ ครูเขาก็ใจเสียเพราะว่าที่เราไปให้เขาทำนี่ก็เป็นการเพิ่มงานเขาอยู่แล้ว ไปว่าเขามากเขาจะน้อยใจเขาได้ เพราะเคยแล้วเคยถูกน้อยใจมาแล้ว เวลาตอนประชุมครูใหญ่เขาก็น้อยใจบอกว่าพอประชุมดูเขาด้วยกว่าคนอื่น ก็โรงเรียนเขาอยู่ข้างหน้าผาแท้ๆ เดินขึ้นเดินลงยังลำบากแล้วยังจะให้ปลูกอะไรอีก โน่นก็โรงเรียนโน้น พื้นดินเพาะปลูกเขากว้างใหญ่ เขาทำก็ดูเขากว้างใหญ่ก็ชมเขา นี่ไม่มีใครชมเลยอย่างนี้ก็มี ก็ไปปลอบกันไม่ได้คิดว่าจะให้ได้ผลผลิตเป็นของเป็นจำนวนนับได้ เพียงแต่เราแข่งกับตัวเองว่าแต่เดิมโรงเรียนเขาอยู่ข้างเขา ทุกคนแทบจะอดตาย แต่พอมีการเอาใจใส่ดูแลขึ้นอีกหน่อย ตอนนี้อาจจะดีขึ้นนิดหนึ่งหรือไม่ดีขึ้นเพราะอะไรเราไม่ต่างกัน ส่วนตัวข้าพเจ้าเองก็เป็นคนใจอ่อน ฟังอะไรมาจะทำหรือจะพูดอะไรก็ไม่ค่อยกล้าเท่าไร กลัวคนเขาจะเสียกำลังใจเพราะเราก็นั่งอยู่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุตั้งไกล จะทำอะไรไปนั่งว่าตำหนิติเตียนคนที่เขาอยู่กันเป็นปีๆ ก็ไม่ยุติธรรม ก็ได้แต่แนะนำไปนิดหน่อย ส่วนการประเมินก็เก็บจากตัวเลข ให้แบบสอบถามให้ครูนั่นแหละเขารอก เขาเก็บตัวเลขเอง ประเมินมา 150 กว่าโรงเรียนนี่ก็พอทำได้ และก็มาอ่านดูว่ามีข้อไหนที่เราพอจะแก้ไขได้ อันไหนที่รู้สึกว่ายากก็เก็บเอาไว้ก่อน คือสรุปว่าปัญหายังมีเรื่องคน เรื่องสถานที่ ยังมีเรื่องเรียกว่าพฤติกรรมในการกินอีกอย่าง เรื่องนี้ในเรื่องสุขภาพอนามัยถือเป็นเรื่องใหญ่เหมือนกัน ครูเขาบอกว่า นักเรียนเขาเป็นนักเรียนชาวเขา หลายเผ่ากินก็เหมือนกัน จะทำอาหารอะไร อันนี้คนโน้นก็ไม่กิน คนนั้นชอบ คนนี้กินไม่เป็นก็ลำบาก ครูบางคนบอกว่าให้เด็กนั่งกินถั่วฝักยาวผัด จนหน้าจะยาวออกมาเหมือนถั่วฝักยาวอยู่แล้ว หนไม่ไหวแล้ว บาง

โรงเรียนนี้เคยไปเห็นนักเรียนอดนัก และเห็นคนในหมู่บ้านอดด้วย ไม่ได้เห็นนักเรียนอย่างเดียว ก็เนื่องมาจากการทำโครงการนี้เราต้องรู้ว่า การเข้าไปทำโครงการในหมู่บ้าน แล้วไปเที่ยวไล่จับคนที่เราคิดว่าเราอยากทำโครงการเอามาทำนั้น ยากมาก โรงเรียนเป็นสถานที่ที่น่าสนใจดี เพราะว่าได้รวบรวมคนเข้ามาให้เราเสร็จแล้วเราเข้าไปดูเห็นคนไหนดีไม่ดีก็สาวเข้าไปถึงครอบครัวได้ ได้ไปทำนมถั่วเหลืองให้โรงเรียนในหมู่บ้านที่สภาพทางบ้านสุขภาพอนามัยไม่ดี ตอนแรกเขาก็รับประทานกันดี แต่พอมาหลังๆ สุขภาพไม่ดีขึ้น ไปสืบดูไปสอบถามดู ปรากฏว่าเขาเบื่อๆ จะตายอยู่แล้ว อย่างเด็กเล็กๆ เขาก็รับประทานดี แต่เด็กโตป. 4 ป.5 เขาโตแล้ว มานั่งกินนมถั่วเหลืองอยู่ก็ขายหน้า บ้านก็อยู่ใกล้กับโรงเรียน เขากลับไปรับประทานที่บ้านเขาจะดวกกว่าอย่างนี้ก็มี ก็เลยช่วยกันกับทางเกษตรทำเรื่องอาหารจานเดียว แต่ว่าคนอื่นๆ ก็มาลือว่า คนที่ส่งเสริมให้ทำอาหารจานเดียวนี่มองรูปร่างก็รู้ว่ารับประทานอาหารหลายจาน ไม่จานเดียวแน่ๆ ก็บอกว่าจานเดียวนี่ไม่ได้แปลว่ารับประทานแล้วเติมไม่ได้ เพียงแต่ว่ารับประทานแล้วได้อาหารที่มีคุณค่าครบทุกอย่างอยู่ในจาน หรือตอนหลังอาจเปลี่ยนชื่อเป็นอาหารช้อนเดียวถ้าจะดีกว่าอาหารชุดอย่างของฝรั่งมีเนื้อหมูมีไก่มาซัดๆ ของเราเพื่อป้องกันการเชี่ยทิ้ง การไม่ถูกปากก็หันรวมกันไปให้เป็นชิ้นเล็กๆ มุ่งแต่ในเรื่องโภชนาการ รสชาติ สีกลิ่นและความประหยัด หลีกเลี่ยงการทิ้งเสียของ ซึ่งอันนี้ก็ได้ไปคุยกับพวกเคหะกิจการเกษตร เพราะว่าบางครั้งเราอาจจะต้องขึ้นเยี่ยมตามบ้านไปลองชิมอาหารเขาดู ขออดสักนิดถ้าชาวบ้านเขาไม่ไล่เปิดลงมาก่อน เพราะอยู่ๆ ลูกขึ้นไปขอข้าวเขากิน นั่นแหละไปขอข้าวเขาแล้วชิมว่าอาหารอย่างนี้รสถูกปากเขาหรือยัง หรือไม่ถูก แล้วเรามาปรุงของเราได้เหมือนของเขาแต่ใส่สารอาหารที่ถูกต้อง อันนี้ก็ลองดู ในบางแห่งได้ผล เช่นเด็กชอบรับประทานรสเผ็ดก็ต้องให้อาหารจานนี้มีรสเผ็ดนำหน้าก็มีเรื่องอีกอย่างคือเรื่องที่แบ่งโรงเรียนเป็นกลุ่ม อย่างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ทำอย่างนี้จะมีปัญหาน้อยก็ได้ เพราะมีอยู่ร้อยสองร้อยกว่าโรงเรียน เราติดตามไปแล้วแก้ปัญหาของแต่ละแห่งตามลักษณะสิ่งแวดล้อม ตามเงื่อนไขของสถานที่นั้นก็อาจทำได้ แต่ก็เหนื่อยอยู่ดี เพราะฉะนั้นก็ต้องลองนึกเหมือนกับว่าเด็กนักเรียนชั้นหนึ่ง แบ่งออกหลายห้อง เด็กคนนี้มีสติปัญญาความเฉลียวฉลาด ความว่องไวในการรับการศึกษาไม่เท่ากับอีกคนหนึ่งหรือพื้นฐานการศึกษาต่างกัน วิธีการสอน การให้ความช่วยเหลือก็ต้องต่างๆ กันด้วย เราจะให้ต่างๆ กันทุกโรงเรียนร้อยกว่าโรง หรือสมมุติกระทรวงจะเป็นหมื่นๆ คงจะไปแต่ละแห่งทำแต่ละแห่งไม่ได้ แต่ควรจะมีแผนอะไรที่ว่าแบ่งอย่างกว้างๆ คือกลุ่มที่มีความพร้อมมาก หรือปานกลาง พร้อมน้อยหรือดীন้อยดีมาก กลุ่มพัฒนา กำลังพัฒนา ลักษณะนี้แล้วเราก็ให้ความช่วยเหลือหรือให้การปฏิบัติในแต่ละแห่งตามลักษณะของกลุ่ม แต่บางครั้งอันนี้มานึกดูให้ถี่ถ้วนอีกที การดำเนินการอาจมีปัญหาเหมือนกัน เพราะว่าเกิดขึ้นจากคนน้อยใจอย่างที่ว่ามาแล้ว ครูบางคนอาจจะน้อยใจก็ได้ว่าไปจับเขาอยู่ในกลุ่มที่ด้อย ทำให้เกิดมีปมด้อยได้ หรือไม่บางคนอาจจะอยากอยู่กลุ่มด้อย เพราะว่าต้องการความช่วยเหลืออย่างพิเศษ คือทำอย่างนั้นขึ้นแล้วก็มี คนเราก็มีต่างๆ กันหลายอย่าง เรื่องการประเมินผลก็ต้องเก็บไว้กล่าวทีหลัง แต่ก็เตือนอยู่เสมอว่าทำไปนั้นถ้าเราทำดี ผลที่ได้รับนั้นก็คือความภูมิใจและเป็นกุศลให้แก่ตัว เหมือนการสะสมบุญไว้ เรื่องการเกษตรในเรื่องโครงการอาหารกลางวันก็จะมีแค่นี้ ข้อสำคัญคือเป็นการทำแบบสมัครเล่น เพราะฉะนั้น 7-8 ปีก็ได้เท่าที่เห็น ซึ่งก็นานมากถ้าเป็นงานราชการ ปานนี้เขาก็ให้ออกไปแล้ว ที่นี้จะขอตั้งข้อสังเกตไว้บ้างถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับขณะที่ทำโครงการคือข้อหนึ่งในเรื่องของการเขียนโครงการ ประการแรกการดำเนินงานนั้น ถ้าไม่เปิดทางให้กว้างไว้ก็ทำให้

ผู้ปฏิบัติลำบาก เช่น เวลาเราเขียนโครงการว่าควรจะมีแนวอย่างนี้ คนหนึ่งอาจบอกว่าทำได้ไม่ยาก อาจจะเอาใจเรา แต่พอไปถามอีกคนที่หลังพอเราไปแล้ว เขาก็บอกว่าทำไม่ถูกไม่รู้จะทำอย่างไร เช่น โรงเรียนบางแห่งก็มีครูหลายคนอยู่ก็จริง แต่ว่าพอจะทำ ก็ถามว่าขั้นตอนคือการขุดดินใครจะทำ เด็กๆ ก็ขุดไม่ไหวเพราะบางโรงเรียนมีอุปสรรคในการทำงานคือเด็กเล็กมาก พอโตเขาก็ออก เด็กคงจะทำไม่ไหว ครูก็ได้แต่มองตากันปริบๆ ว่าครูต้องทำอะไรนะ บางคนก็บอกว่าแปลงตั้งใหญ่ใครจะไปขุดไหว ครูบางคนก็บอกว่าเขาเอกภาษาไทยเขาไม่เคยขุดดิน ทำไม่เป็น และจริงๆ ก็น่าเห็นใจเพราะถ้าเราไปสำรวจแบบนี้แล้ว ก็กลับมาเราเขียนรายงานว่าครูมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำงานหนัก ก็ไม่ยุติธรรมนัก เพราะการเกษตรไม่ใช้การใช้แรงงานอย่างเดียว เป็นศิลปะด้วย ไม่ใช่ใช้มีแรงมากๆ ถ้าขุดมากก็จบหัก ต้องมีศิลปะ อย่างจะวาดภาพก็ต้องรู้จักวิธีการจับพู่กัน คมมือให้วาดให้สวยงามถูกต้อง อ่านหนังสือพิมพ์เมื่อสองสามวันเขาว่าเกษตรศาสตร์ไม่ใช่คณิตศาสตร์ก็ถูกของเขา ต้องมีศิลปศาสตร์เข้าไปปนด้วย นอกจากฝีมือความรู้ ต้องมีจิตใจด้วยถึงสำเร็จ ที่ว่าจะเขียนอ่านตามตำราอย่างที่เราชอบ ดู อิท ยัวร์ เซลฟ์ นั้นคงจะทำได้ยาก เพราะเป็นศิลปะ ต้องอาศัยจิตใจ อาศัยสมาธิถึงจะทำได้ เราก็อาศัยอันนี้ฝึกอบรมให้เขา ในขณะเดียวกันก็ต้องดูว่าไม่ให้ครูแต่ละคนทำงานหนักเกินความสามารถเขาไป ซึ่งอันนี้ก็ลำบากเพราะคนไม่ได้ออกมาเหมือนกันเป็นพิมพ์เดียวกัน เราก็ต้องทำให้ดีที่สุดในเรื่องฝึกอบรม เรื่องแรงและความสามารถของทางโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนนั้นปัญหาไม่มาก เพราะส่วนใหญ่ตำรวจตระเวนชายแดนก็เป็นผู้ชาย ฝึกมาให้มีพลังกำลังมากและทำงานหนักๆ ได้ และมักถูกฝึกอบรมจากต้นสังกัดมาแล้วในเรื่องการช่วยเหลือประชาชน วิชาเกษตรเป็นวิชาประกอบซึ่งเขาจะมีความรู้อยู่บ้างแล้ว เรื่องที่สองคือเรื่องของครู คือเท่าที่พามาจะเห็นได้ชัดว่า ครูทุกคนเป็นเจ้าของบ้าน เป็นเจ้าของโครงการ เป็นโรงเรียนของตัวเอง ทางครูตำรวจตระเวนชายแดนก็เข้มแข็งมีวินัย พอตกลงจะทำโครงการเกษตรเขาก็มาร่วมแรงร่วมใจกันขุดดินพรวนดินเอาเด็กมาช่วย อันนี้เห็นว่าอยู่ที่การมีมนุษยสัมพันธ์ของครูแต่ละคนเหมือนกัน ถ้าครูคนไหนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ชาวบ้านมาช่วยเองหรือว่ามีหน่วยชลประทานทำงานอยู่ข้างๆ หรือกรมทางทำอยู่ เขาก็มาช่วยกัน ครูบอกว่าไหนๆ มาช่วยแล้วก็ช่วยขุดตรงนี้อีกนิดหนึ่งก็มาช่วย หรือว่ามาทำพอได้พืชผลแล้วก็เอาไปขายชลประทานอีก เจ้าหน้าที่ก็ซื้อกัน ของที่อาจจะมียาก เหลือจากที่เด็กจะรับประทาน ความจริงตอนเริ่มโครงการไม่ต้องการให้ขายของ ต้องการผลิตเพื่อบริโภคเองมากที่สุด ไม่ให้ทำเพื่อการค้า แต่ภายหลังเมื่อของบางอย่างมีมาก จึงอนุโลมให้ขายได้ ปัญหาที่ต้องยอมรับว่ามีอีกอย่าง คือบางครั้งเขาฟ้องกันมาว่าทำไมเกษตรตำบล เกษตรอำเภอที่ควรจะช่วยไม่เห็นมาช่วย อนามัยก็ไม่เห็นมาช่วย สอบถามไปได้ความว่าครูไม่สนใจนี่ ต้นไม้ที่หน่วยป่าไม้ขนเอาไปให้ก็ปืๆ ก็อยู่ในถุงอย่างนั้นแหละ ไม่ได้เอาลงดินหรือทำอะไรสักที พอไปถึงก็บอกยังไม่ว่างยังไม่ทำ ซึ่งอันนี้ก็อาจจะจริงเพราะครูแต่ละคนก็มีโครงการโน่นนี่มาใส่มากแล้ว ไม่มีเวลา เกษตรก็โทรครวหาหน้าไม่มาแล้วไม่ให้ แต่ครูบางคนก็สนใจด้านนี้โดยตรง บางทีไปหาถึงอำเภอไปหาเกษตรอำเภอปรึกษากัน ชักชวนกันมาที่โรงเรียนเอาประมงมารู้จักมาทำโครงการ ขวนปศุสัตว์มาช่วยทำงานอย่างเป็นกันเอง ชาวบ้านเห็นก็มีศรัทธามาช่วย ถ้าครูมนุษยสัมพันธ์ไม่ดีก็เป็นอย่างนี้ อย่างที่ท่านนายกฯ กล่าวตั้งแต่ต้นบอกไว้ว่าให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ละแห่งเป็นผู้นำโครงการ เพราะเป็นผู้ที่ใหญ่ที่สุดในท้องที่ ถ้าสมมุติไปเจออย่างนี้ท่านผู้ว่าฯ ก็แยเหมือนกัน ก็ต้องเห็นใจท่านผู้ว่าฯ ด้วยว่า ถ้าแต่ละโรงเรียนๆ ไหนถ้าไม่สนใจ คนอื่นเขาก็ไม่อยากเข้าไปทำงานให้ คนที่ไม่อยากทำงานแม้ผู้ว่าฯ สั่งเขา

ทำ เขาก็อาจจะทำไปเพราะนายสั่ง แต่ไม่ได้ทำด้วยใจรักก็ลำบากเหมือนกันก็เดิมเขาทำงานอื่นอยู่แล้ว ส่วนชาวบ้านนั้นถ้าจะไปคิดให้พ่อแม่ผู้ปกครองต้องมีภาระมาช่วยก็ลำบาก เพราะพ่อแม่ต้องทำมาหากิน แม้แต่ลูกเขาเองก็ต้องทิ้งไว้บ้านผูกเอาไว้ก็มี หุงหอะไรไว้ให้กินคนเดียวแล้วก็ไปทำมาหากิน กลับบ้านจนมีดจนค่าจะหาเวลามาทำงานในโรงเรียนได้ยาก บางแห่ง เช่น โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนประชารัฐบำรุง ลูกคนโตมาโรงเรียนยังต้องอุ้มน้องคนเล็กมาโรงเรียนด้วย ครูก็เลยบอกอย่างนี้สร้างโรงเรียนเล็กดีกว่า พอลงมือทำได้พักหนึ่งชาวบ้านก็มาช่วย เมื่อผู้ปกครองเขาศรัทธาครู ก็มาช่วยทำกัน เรื่องครูถ้าครูน้อยๆ อย่างครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีครูคนเดียวมีผู้ช่วยคนสองคน ปัญหาเรื่องความไม่สามัคคีกันไม่ค่อยมี แต่มาในระยะหลังครูตำรวจตระเวนชายแดนเองได้อัตราเพิ่มขึ้นและทางกรมการฝึกหัดครูช่วยมากในการส่งนักศึกษาฝึกสอนมาสอนในโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ถ้ามีคนมากนักร่างนี้แล้ว ก็อาจมีปัญหากว่าไม่สามัคคีกันในโรงเรียนก็เป็นไปได้ ตอนนี้อยู่ยังไม่อะไร แต่กว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจะมีปัญหา ก็คงเจริญมากและโอนให้ สปช. ไปทำแล้ว อันนี้ก็ไม่เป็นปัญหากับทางตำรวจตระเวนชายแดน ส่วนเรื่องที่สามเป็นเรื่องสำคัญคือเรื่องการบริหารงาน ข้าพเจ้าเป็นคนทำโครงการนี้ก็ได้เป็นคนบริหารเอง เพราะโรงเรียนอยู่ในสังกัดของตำรวจตระเวนชายแดนแต่ข้าพเจ้ากับตำรวจตระเวนชายแดนก็มีความสัมพันธ์ที่ดี คือพูดอะไรกันก็ได้ตลอด ปรึกษาเรื่องกันได้ อย่างทางตำรวจตระเวนชายแดนเองก็มีกองบัญชาการระดับเขต กองกำกับ กองร้อย แล้วถึงจะถึงโรงเรียนระดับครูใหญ่ อย่าง สปช. เองก็จะมีกระทรวงและมี สปช. สปจ. สปอ. ครูใหญ่ลงมาแต่ละชั้นตอนก็ต้องมีการผ่านมาในเรื่องบริหารงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต.ช.ด. ภารกิจใหญ่ของเขาไม่ใช่เรื่องการจัดการศึกษา เป็นเรื่องการป้องกันประเทศ การดูแลทุกข์สุขของประชาชนโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นผู้บริหารจะแบ่งเวลาของตัวเองให้กับการศึกษาอย่างเดียวก็ยาก จะเห็นได้จากของที่ส่งไป เมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์ต่างๆ เราไปสอบเขาที่ครูว่าทำไมไม่ทำ เขาบอกทำไมไม่ทำ เพราะเมล็ดพันธุ์ที่ส่งไปได้รับไม่ทันฤดูปลูก ซึ่งบางครั้งไปตรวจ (ทางตำรวจตระเวนชายแดนเขาไปตรวจกันเอง ข้าพเจ้าไม่ได้ไปตรวจ) ปรากฏว่าของมาติดอยู่ที่กองร้อยบ้าง เข้าไม่ถึงบ้าง เพราะไม่ใช่เข้าง่าย ๆ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบางแห่งไม่มีทางถนนเข้าไปถึง มีแต่ทางเท้าเดินซึ่งเดินไม่ได้ทุกฤดูกาล บางฤดูถูกขังอยู่ในนั้นเอง คนที่จะเข้าไปต้องดูว่าเมื่อไรช่องจะเปิดให้เข้าได้อย่างนี้ก็มี การทำงานอันที่ซึ่งข้าพเจ้าเองพยายามคิดอยู่เสมอ และในการสัมมนาก็คุยกันไว้ว่า ต้องคอยนี้ว่าโครงการนี้อย่าให้กลายเป็นว่าอยู่ที่ความชอบหรือความถนัดของผู้ตั้งโครงการฯ หรือผู้บริหารโครงการ อย่างข้าพเจ้าชอบสนใจเกษตร สนใจโภชนาการก็จะทำอันนี้เป็นหลัก หรือว่าในผู้บริหารบางคนก็พูดกันว่าชอบกีฬา โรงเรียนในสังกัดถ้าใครเล่นกีฬาดี ๆ ก็ได้หน้าได้ตา ชอบบิลเบ้ดนตรีใครเล่นดนตรีเก่งก็ได้หน้าได้ตา จะต้องจัดลำดับความสำคัญเหมือนกัน อย่างโครงการเกษตรนั้นในบางแห่งแม้แต่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนด้วยตัวเอง ก็จะมีที่ว่าความสำคัญหลัก ไม่ใช่อยู่ที่การเกษตรอย่างเดียว เราก็ต้องค่อยๆ พิจารณาไป ประการต่อมาคือเรื่องของโครงการว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำขนาดไหน อันนี้พยายามระวังมากกลัวถึงขนาดที่ว่าใครจะบริจาคอะไรไม่ใช่ว่าจะรับเข้ามาทุกราย บางครั้งต้องขอบคุณยังไม่มีเวลาจำเป็นหรือบางโครงการก็ต้องดูก่อนคือเก็บไว้ทำคนเดียว เป็นแหล่งสิ่งของ เป็นแหล่งเงินคนเดียว หากให้คนอื่นเข้ามามีอิทธิพลเราคุมนโยบายไม่อยู่ บางทีก็มีเรื่องว่าคนหวังดีแต่ไม่เข้าใจ เช่นเอาลูกไก่พันธุ์ไข่มุกไปให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนระดับธรรมดา ระดับปานกลางเลี้ยง การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูแบบ

ชาวบ้านก็ปล่อยไปๆ ได้ผลผลิตออกมาอาจจะไม่ได้มาก แต่ว่าก็ได้พอเด็กได้กินโดยไม่ต้องลงทุนมากนัก แต่ว่าได้ของดีพิเศษไป การดูแลรักษาก็ยากไปตามความดีของของ ก็ต้องมีกรงเลี้ยง กรงเลี้ยงบางครั้งไม่ได้บริจาคไว้เพราะนึกเองง่ายๆ ว่ามีแล้ว ทางงบประมาณก็ไม่ได้จัดเอาไว้ ครูต้องควักกระเป๋าเอาเองซื้อกรง เพราะครูก็เกรงใจไม่กล้าว่าอะไร พอถึงอาหารไก่ ถ้าอาหารไม่ดีไม่ถูกต้องก็ตายอีก ก็เอาเงินเรียวยากันในระหว่างครู จะเรียวยากันคนอื่นก็ไม่มีใครให้ เอาไปเลี้ยงไก่ กว่าจะเลี้ยงไก่ให้สำเร็จไก่ไม่ตายแต่ครูก็เกือบตายไปหลายคน ตอนหลังก็ได้ไปตรวจพบเข้าจึงเลิกไปได้ ที่นี้ก็ถึงเวลาสรุปแล้ว ครบชั่วโมงพอดี หักเวลาที่ท่านนายกฯ พุดกับเวลาเดินมาก็คงจะต้องจบเรื่องนี้จริงๆ แล้ว เรื่องราวจะพุดก็มีอีกมากเช่นเรื่องรายงานก็ได้ทำแบบสอบถามทุกปีในแบบสอบถามก็มีทั้งชื่อครู อายุครู และประสบการณ์สอน อันนี้สำคัญมาก เรามีครูสอนมาตั้งแต่ 20-25 ปีมาแล้ว อายุมี 20 กว่าๆ จนกระทั่งถึง 50 กว่าๆ เกือบเกษียณก็มี ปกติก็มีความชำนาญมาก วุฒิกการศึกษาตั้งแต่จบ ม.ศ. 3 ถึงจบปริญญาก็มีต่างๆ กัน ก็ให้เขาเขียน เรื่องนี้อยู่กับความเข้าใจในแบบสอบถามว่าเขาเข้าใจกันอย่างไรให้เขาประเมินเอง มีระดับดีมาก ดีพอใช้ ต้องปรับปรุงให้ได้ผลและให้บรรยายเป็นข้อความถึงความสำเร็จของโครงการ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านร่างกาย สุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านนำความรู้ไปประกอบอาชีพของนักเรียนทั้งหมู่บ้าน ให้บรรยายโครงการย่อยที่ทำมาแล้ว แผนการดำเนินการ ความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินการและข้อเสนอแนะ ความต้องการ อันนี้เขียนได้อย่างไม่ต้องมีกรอบ อยากพุดอะไรก็พุดได้ ก็ได้นำมาประเมิน บางอันที่จะแก้ไขได้ก็แก้ไขไป บางอันที่แก้ไขไม่ได้ก็เก็บไว้ก่อนเก็บไว้คิด หรือบางครั้งก็เอาไว้ได้รู้จักว่าครูคนไหนเป็นอย่างไร จึงรู้จักคนที่ทำงานด้วยมากและเอางานพวกนี้มาเขียนเป็นแผนที่บ้าง เขียนเป็นตารางตามวิชาวินิจฉัย และดูว่ามีผลมีปัญหาอย่างไร และผลสำหรับปี 30 นี้ ก็ดำเนินการทำแผน เขียนแผนการดำเนินการเสร็จเมื่อประมาณอาทิตย์หนึ่งมานี้เอง เพราะฉะนั้นจะเตรียมเป็นเอกสารที่จะมอบให้ยังไม่ได้ ความสำเร็จต่างๆ ที่ทำมาจะเห็นได้อย่างชัดว่าอยู่ที่การปฏิบัติงานของทุกๆ คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทำอยู่ใกล้กับนักเรียนมากที่สุด คือครู ฉะนั้นเมื่อทุกครั้งในการประชุมก็ได้ขอบคุณคุณครูต่างๆ ที่ได้ทำงานและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่ได้มาช่วยเหลือกันทุกหน่วยราชการ ตอนหลังก็มีเป็นสิบหน่วยงานขึ้นไป ได้มาร่วมงานกัน เพราะฉะนั้นหวังว่าการประชุมที่ทางรัฐบาลได้จัดขึ้นครั้งนี้คงจะมีส่วนอย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้ให้แนวทางที่ดีบ้าง คงจะเป็นแนวทางอย่างที่ทำอยู่กับตำรวจตระเวนชายแดนนี้ทั้งหมดคงไม่ได้ เพราะที่ทำมานี้ถ้าชอบใจก็ทำไปไม่ชอบใจก็ไม่ทำ แต่ถ้าเป็นรัฐบาลทำแบบนี้ไม่ได้ ต้องทำสม่ำเสมอ ฝนตกต้องทั่วฟ้า ก็ยิ่งยากขึ้นไปอีก แต่ถ้ายากแล้วไม่ลงมือทำอะไรสักอย่างก็คงจะยากอยู่อย่างนี้ อันนี้ก็ขออนุโมทนาในความตั้งใจที่ได้ทำมา ส่วนที่ได้บรรยายมาหนึ่งชั่วโมงนี้ อาจจะมีส่วนที่เป็นประโยชน์ได้บ้าง ทั้งๆ ที่ก่อนมาก็ลำบากใจมาก ไม่ใช่ว่าไม่ชอบใจไม่อยากมา แต่เห็นว่าทุกท่านนั้นเป็นผู้หลักผู้ใหญ่กันทั้งนั้น ผู้ที่นั่งอยู่ในที่นี้มีประสบการณ์ในการทำงานกันคนละนานๆ เราเป็นใครจะมาทำรู้ เป็นผู้เชี่ยวชาญว่าจะทำอย่างไรนั้นจะทำอย่างนี้ ซึ่งบางท่านที่เป็นคนให้สติช่วยเหลือมาตั้งแต่ต้นก็มีนั่งในที่นี้ ที่กล่าวมาอาจไม่ได้ยกข้อสำคัญมากกล่าว เพราะว่าพอเริ่มต้นพุดก็ปะปะไปหน่อย แต่อาจจะมีหลายท่านที่ทำให้พอดีกกว่า ในการทำโครงการควรจะเป็นอย่างไรบ้าง เรื่องนี้ถ้าจะมีประโยชน์บ้างก็ดีใจแล้ว ที่เป็นส่วนหนึ่งในการที่ได้ช่วยร่วมมือกับทางราชการ

การสังเคราะห์

ทำให้เห็นถึงแนวพระราชดำริในด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ด้านคุณลักษณะของครู และด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสในการประชุมทางวิชาการ วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วันที่ 7 ตุลาคม 2530 ความตอนหนึ่งว่า

...หากเราจะอธิบายให้คนฟังง่าย ๆ ว่าวิชาคืออะไร ตามความเห็นนั้นก็ยกอันนี้ขึ้นมาได้เลยส่วนใหญ่เราอยู่ฝ่ายการศึกษา ก็เอาการศึกษาเป็นหลักในการทำงานพัฒนา การศึกษาต้องจัดแหล่งให้คนมาเรียนรู้ คือ โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย เรามีการศึกษาภาคบังคับ ให้นักเรียนตั้งแต่อายุ 7 ปีบริบูรณ์เรียนจนจบชั้นประถมศึกษา แต่ก่อนถึงอายุ 15 ปี เดิมนั้นก็ 12-13 ปี คนอายุช่วงนี้ถ้าเป็นคนไทยก็ต้องเข้าศึกษาในโรงเรียน ต้องมาประจำในสถานที่ราชการคือ โรงเรียนแล้วครูหรือบุคลากรทางการศึกษาที่มีอยู่ก็จะจัดให้ผู้เข้ามาเรียนนั้นฝึกอ่าน เขียน คิดเลข มีความรู้ต่าง ๆ เพื่อที่จะมีพื้นฐานความรู้ที่จะไปศึกษาในระดับสูงขึ้นไป หรือว่าจะออกมาประกอบอาชีพได้ เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของประเทศเมื่ออ่านออกเขียนได้แล้ว ก็จะหาความรู้ใส่ตัวด้วยตัวเองได้ต่อไป การเรียนรู้มีหลายอย่างโรงเรียนสอนหรือไม่ก็เข้าฝึกอบรมต่าง ๆ ที่ทางราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น ที่นี้ขอพูดนอกเรื่องนิดหนึ่งว่า คำว่า ไปอบรม นี่ให้ระวัง อาจสื่อความที่เข้าใจผิดได้ เพราะเมื่อวานพี่เลี้ยงของหลานสาวเล่าให้ฟังว่า บอกหลานสาวของข้าพเจ้าที่อายุ 3 ขวบว่าจะไปอบรมการเรียนของ มสธ. ต้องไปอบรมชั้นสุดท้ายแล้วตัวหลานยังอยู่ในราวิวาส พี่เลี้ยงบอกว่า พี่ชอลาไปอบรมนะ หลานอายุ 3 ขวบถามว่า พี่ทำอะไรไม่ดีหรือ ทำอะไรผิดหรือ ถึงต้องไปอบรม เลยต้องบอกไปว่าเรียนก็อ่านเอกสารของทางราชการที่จะติดต่อในลักษณะอื่น ๆ ได้ เมื่ออ่านเอกสารของทางราชการได้ก็ทำให้รู้เรื่องอย่างเดียวกัน ยึดถือหลักเกณฑ์และกติกาเดียวกัน ทำให้รวมตัวกันอยู่ได้ ปกครองกันได้อยู่เย็นเป็นสุข ยึดถือกติกาหลักปฏิบัติอันเดียวกัน คนต้องยึดถือสิ่งเดียวกันพอสมควรถึงจะอยู่กันได้ต้องมีอะไรร่วมกัน...เท่าที่ข้าพเจ้ามีประสบการณ์อยู่บ้านเรื่องโครงการจัดอาหารให้นักเรียนนั้นก็ทำกับกลุ่มของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ถึงเวลาอาหารก็จะได้รับประทานกัน ถ้าเป็นโรงเรียนที่ทำได้ แต่ก็ทำได้บางโรงเรียน มีบางส่วนที่แม้ในเวลานี้ก็จัดเลี้ยงได้เพียง 3 วัน หรือเลี้ยงได้แต่อาหารเสริมก็มี การทำงานมีหลายขั้นตอน แม้จะมีโครงการไม่ถึง 200 โครงการแต่ก็มีระดับต่าง ๆ กัน ตอนเริ่มทำโครงการนั้นแทบจะไม่มีอะไรเลย ค่อย ๆ สร้างมา ไม่ใช่ว่ามีโรงเรียนในโครงการเยอะพรวดเดียวตอนนี้ก็ประสบความสำเร็จพอสมควรในช่วงที่เริ่มทำงานไปแล้วพอควร มีโรงเรียนสังกัด สปช. เสนอนาน่าจะไปช่วยทางโรงเรียน สปช. บ้างโดยทำโครงการร่วมกัน ก็ปฏิเสธไป ที่ปฏิเสธไม่ใช่ว่าไม่ชอบไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับ สปช. หรือว่าไม่อยากยุ่งกับนักเรียนอื่นนอกจากโรงเรียน ศษด. แต่ว่าพวกที่เรียนวิชานี้และครูในที่นี้คงจะเข้าใจ เพราะการทำโครงการหรือการทำงานอะไรสักอย่างต้องมีขอบเขตของงาน มากน้อยแค่ไหนยอมขึ้นกับกำลังของเราทั้งกำลังเงินที่มีอยู่ กำลังสติปัญญา กำลังความสามารถทุก ๆ อย่างหรือทรัพยากรทั้งหมดที่เรามีนี่เอง ต้อง

คิดว่าทำได้แค่นี้ เท่าที่ประเมินก็ทำได้แค่นี้ไม่เกิน 200 โรงเรียน ก็ขอเพียงแค่นี้ เมื่อตอนเริ่มต้นนั้น 200 โรงเรียนก็ไม่เอา ยั้งเอง ไม่รู้จะรู้สึกเท่าไร จึงขอแค่ 3 เท่านั้น 2-3 ปีแรกทำแค่ 3 โรงเรียน แล้วค่อยขยายงานออกไปในเวลาต่อมาด้วยเหตุนี้ จึงปฏิเสธ สปช. ไป แต่ก็ได้ไปด้อม ๆ มอง ๆ อยู่บ้างเหมือนกัน ก็ให้ ๆ ไปบ้างคือให้เด็กเขา ให้ส่วนตัว ไม่ใช่เป็นโครงการเป็นเรื่องเป็นราวอะไร ก็ทำให้โรงเรียนสังกัด สปช. หลายโรงเรียนเหมือนกัน โครงการอะไรต่าง ๆ นั้นจะขยายขอบเขตครอบคลุม ย่อมเป็นไปได้อีกอย่างหนึ่งถือว่าตัวว่าเป็นเอกชน รัฐบาลก็อีกอย่างหนึ่ง รัฐบาลตั้งโครงการอะไรไปแล้ว ก็ต้องแบบฝนตกให้ทั่วฟ้า ต้องทำเหมือนกันหมด ใครเป็นคนไทย ใครเป็นครูในเมืองไทยต้องได้รับบริการจากรัฐบาลเท่าเทียมกันหมด แต่สำหรับเอกชนก็แล้วแต่กำลังศรัทธา และกำลังที่เขามีอยู่ว่าจะทำได้แค่ไหน นี่ก็เป็นอีกข้อคิดหนึ่ง

ต่อไปขอพูดถึง เรื่องอนามัยทั่ว ๆ ไปในโรงเรียน ครูจะเป็นคนทดสอบและศึกษา ก็กลายเป็นหน้าที่ของครูไปอีกอย่าง ที่ทำกันส่วนใหญ่ก็มีเรื่องชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง แล้วนำมาเทียบในตารางของสาธารณสุขที่พิมพ์อยู่ในสมุดพก ว่าเด็กคนนี้สูงกว่าเกณฑ์ ต่ำกว่าเกณฑ์ แต่การดูสุขภาพทั่วนั้นถ้าเจ้าหน้าที่อนามัยไม่มาร่วมช่วยด้วยก็อาจจะลำบาก เพราะน้ำหนักน้อยไม่จำเป็นว่าสุขภาพไม่ดี แต่น้ำหนักมากอาจจะไม่ดีก็ได้ และยังมีปัจจัยอื่น ๆ รวมด้วย เช่น เรื่องของสารอาหารเท่าที่จะเที่ยวไปเจาะเลือดใคร ๆ ทั้งหมดนี้ก็เคยปรึกษากันว่า เอาเฉพาะเด็กน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ ถ้าเจาะเฉพาะพวกนี้ได้ ดูซิว่าเราควรจะเสริมเขาทางไหน หาทางช่วยเหลือเขาอย่างไร

นอกจากนั้น เราอาจดูปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น คุณลักษณะภายนอกว่าเป็นอย่างไร มีเรื่องตา ผิวน้ำ เรื่อง TOP HIT ก็คือ หิด เหา ฟัน ฟันนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะมีงานวิจัยรองรับว่าเด็กจำนวนมากที่ขาดอาหาร สาเหตุมาจากฟันไม่ดี เคี้ยวไม่ได้ก็จะเป็นเรื่องทันตอนามัย หรือทันตกรรม ชุมชน พวกนี้เขาช่วยได้ ส่วนตาไม่ดี ครูอาจจะแก้ปัญหาให้ไปนั่งแถวหน้า พาไปหาหมอโรงพยาบาล อนามัย และยังประสานงานกับอนามัยว่าใครเจ็บป่วยยังงี้บ้าง แม้แต่โรงเรียนมัธยมก็ทำให้ลักษณะนี้ ได้ไปดูโรงเรียนที่เขาทำบัตรสุขภาพนักเรียน พอเปิดเทอมมา เขาก็เชิญทางอนามัยมาตรวจนักเรียน เดือนพฤษภาคม ม.1 มิถุนายน ม.2 ไล่ขึ้นไปแบบนี้แล้วทำบัตรสุขภาพ ถ้าเป็นโรคเจ็บไข้เล็กน้อย ๆ ทางโรงเรียนอาจจะต้องติดตามไปถึงบ้านถ้านักเรียนขาดเรียน เพื่อดูว่าเป็นอย่างไร ต้องพานักเรียนไปเข้าโรงพยาบาลหรือไม่ นี่ก็เป็นบริการของฝ่ายการศึกษาทางด้านสาธารณสุขหรือทางด้านสุขภาพอนามัย

เรื่องอนามัยยังมีอีกอย่างหนึ่ง คือ เรื่องสร้างภูมิคุ้มกัน หรืออธิบายอย่างชาวบ้านก็เรื่องการฉีดยา ป้องกันโรคต่าง ๆ เช่น วัคซีน คอตีบ ไอกรณ บาดทะยัก โปริโอ สำหรับเด็ก ๆ โรคเหล่านี้มียาป้องกัน ชี้อได้ผลมากทีเดียว แต่ปรากฏว่ายังครอบคลุมไปไม่ได้ทั่วถึง เป็นหน้าที่ของฝ่ายสาธารณสุข แต่อย่าง ที่ว่าไว้คือ ปัญหาเรื่องการติดตาม ถ้าคนไหนไม่ได้คลอดที่โรงพยาบาลก็จะไม่ได้รับบริการพวกนี้ การที่จะติดตามอีกทีก็ลำบาก บางครั้งการเข้าไปในบางพื้นที่ก็ลำบากมาก ถ้ารวมนักเรียนมาไว้ด้วยกันที่ โรงเรียนก็จะทำได้ง่ายขึ้น แต่ก็ยังลำบากอยู่ เพราะอายุที่ถูกต้องเหมาะสมที่ควรได้รับภูมิคุ้มกันเหล่านี้คือ วันก่อนวัยเรียนตั้งแต่ขวบสองขวบ เรื่องนี้ทางโรงเรียนอาจจะช่วยได้ด้วยการให้ความรู้แก่เด็ก และ ผู้ปกครองที่มาติดต่อกับทางโรงเรียน เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ว่า น้องของนักเรียนจะต้องได้รับ ภูมิคุ้มกันการบริการพวกนี้มีปัญหาอะไรครูก็พอจะช่วยสอดส่องได้

สมัยนี้มีอนุบาลของรัฐหลายแห่งทั่วไปในชนบท พวกนี้ก็จะได้รับบริการด้านอนามัย อนุบาลชนบทนี้รับงานต่อมาจากของมหาดไทย คือ งานพัฒนาชุมชน ซึ่งตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้หลายแห่ง มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ จะให้พ่อแม่ไม่ต้องเป็นห่วงลูก มีคนเลี้ยงดูอย่างดีระหว่างที่ไปทำงานและเด็กได้ผลประโยชน์ คือ ได้รับการดูแลที่ถูกต้อดีกว่าอยู่ทางบ้านในแง่ที่เคยคุยกับ ผอ.ปจ. ท่านหนึ่ง ถามความคิดเห็นส่วนตัวของท่านว่าท่านเห็นยังไง เขาพูดกันมากกว่า พอดีตั้งอนุบาลชนบทขึ้นมาก็ขัดกับกระทรวงมหาดไทยที่ทำศูนย์เด็กเล็ก แย่งลูกค้ากันง่ายยิ่งยัย ท่านบอกว่ามันแต่ถึงเรื่องหน่วยนั้นหน่วยนี้ขัดกัน สมมุติว่าตั้งแต่เกิดไปจนกระทั่ง 4 ขวบ ก็มอบหน้าที่ให้ศูนย์เด็กเล็กดูแลไปเลย แล้วก็ 4-5 ขวบเป็นวัยเข้าโรงเรียน เป็นอนุบาลชนบทไป อย่างนั้นก็สิ้นเรื่อง ตอนนั้นก็ประสานงานกันอยู่แล้วในเขตที่รับผิดชอบ ก็ไม่มีปัญหาอะไร

ที่นี้พูดถึงอีกหลักหนึ่งคือ เรื่องงานเกษตร เราจะพูดว่าเรายกโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง งานเกษตรที่มาประสานมีบทบาทตรงที่ว่าสอดคล้องกับวิชาชีพของราษฎรจำนวนมากของเมืองไทยจะเป็นส่วนใหญ่หรือเปล่า เพราะขณะนี้เปอร์เซ็นต์ของผู้ที่อยู่ในภาคเกษตรก็ลดลงแล้ว เพราะเรามีภาค อุตสาหกรรม ภาคบริการที่ก้าวหน้าขึ้น ข้าพเจ้าขอวิชาเกษตรว่ามีประโยชน์กับนักเรียนมากในหลาย ๆ ระดับ เพราะแม้แต่เด็กเล็กหรือเด็กประถมวัยศึกษา ถึงจะอยู่โรงเรียนในเมือง ซึ่งเด็กไม่ได้อยู่ในครอบครัวเกษตรกรก็ได้ งานเกษตรนี้เห็นชัด ๆ เลยว่า ช่วย让孩子ได้ออกกำลังกาย ขุดดิน พรุนดิน ได้เคลื่อนไหว แล้วก็อยู่กับธรรมชาติ ได้ดูการเจริญเติบโตของพืช ส่วนมากเด็กก็จะตื่นเต้นมาก ถ้าปลูกอะไรในกระถางแล้วดูในกระถางแล้วดูการเจริญเติบโต ได้รู้จักกับสิ่งที่สร้างสรรค์อยู่กับธรรมชาติ งานเกษตรนี้โยงกับวิชาการต่าง ๆ ได้ดี เช่น สปช. (กลุ่มส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต) ก็ได้รู้จักสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติวิทยา ในแง่วิทยาศาสตร์ก็ได้การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ แล้วซึมซาบไปโดยธรรมชาติเป็นตัวอย่างได้ และยังอาจจะเกี่ยวกับศิลปะก็ได้โดยการที่วาด ให้เด็กวาดรูปต้นไม้เหล่านั้น หรือเกี่ยวกับการร้องเพลง แต่งเพลงให้สอดคล้อง หรือเกี่ยวกับภาษาไทย เกี่ยวกับอะไรก็ได้ทั้งนั้นสำหรับเด็กในครอบครัวของเกษตรกรที่ช่วยได้มากเช่นกัน แต่คุณครูบางท่านเคยพูดให้ฟังว่าลำบากใจ เพราะเด็กเกิดในครอบครัวเกษตรกรทำงานเกษตรเก่งกว่าเขาแน่ ๆ ครูยังไม่ค่อยรู้อะไร นักเรียนเคยทำอยู่มากแล้ว ก็ยังไม่ค่อยเห็นด้วยนักเห็นใจคุณครูว่าจะต้องมานั่งทำอะไรที่ไม่ชำนาญ ให้ปลูกต้นไม้ ให้สอนเกษตร ไม่เคยเรียน ไม่เคยทำเลย จะมาทำ ให้สอนคณิตศาสตร์แล้วให้มานั่งทำก็ยาก แต่พูดถึงว่าถ้าสอนได้ประโยชน์แน่ ๆ เป็นลักษณะเดียวกับเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ไปส่งเสริมเกษตรกรซึ่งเขาทำมาเองด้วยมือ จริง ๆ ในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเองบางครั้งก็รู้ในแง่ผู้เกษตรกรไม่ได้ แต่ในบางแง่เขาอาจจะนำความคิดใหม่ ๆ มาให้เกษตรกรได้เช่นเดียวกัน ได้ไปดูที่เขาฝึกหัดเกษตรตำบล เคียงนี้เกษตรตำบลทุกคนจะจบ ปวช. หรือ ปวส. เกษตรกรคนชำนาญ ๆ ยังปลิดเอาส่วนรอบ ๆ ซ่อที่ติดลำต้นออกทำให้ช่อออกมาได้แล้วเสียไป เขาก็บอกว่าจะทำยังไงให้แก้ปัญหานี้ได้ นักวิชาการก็มาช่วยคิด ทดลองดูซิ เอามาหนึ่งทีใส่แล้วยึดช่อก็ทดลองไปช่อสองช่อดูทางจะได้ผลดีคือทำไปคิดไปก็ช่วยกันได้ทีนี้เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการมีความรู้ดีกว่ารู้ว่าควรใช้ฮอร์โมนชนิดไหน ยาชนิดไหน เขาก็แนะนำได้ รวมทั้งแ่งอื่น ๆ เขาก็ช่วยส่งเสริมด้วยจนเวลานี้กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร ก้าวหน้าไปมาก

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาถ้าเป็นโรงเรียนในระดับประถมปลายก็เริ่มส่งเสริมได้แล้ว เท่าที่เคยนำมาทดลองดู เขาสามารถทำแปลงปลูกพืชหมุนเวียน ปลูกต้นไม้ ขยายพันธุ์พืช ทำปุ๋ยหมัก เก็บเมล็ดพันธุ์ ปรอบศัตรูพืช หรือเสียบยอดต้นไม้ขยายพันธุ์เป็นอาชีพได้ทีเดียว ถ้าเริ่มทำตั้งแต่เด็กๆ มีความชำนาญก็สบายเรียกว่าหากินได้เลย โรงเรียนที่สอนนั้นสังเกตดูแต่ก่อนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ พวกชาวบ้านไม่ได้ทำของพวกนี้ ไม่ได้ปลูกผลไม้ แต่พอโรงเรียนเริ่มทำกิจกรรมพวกนี้ เมล็ดพันธุ์ผักที่เหลือจากโรงเรียนเขาก็แจกให้เด็กกลับบ้านไป เดียวนี้ตามหมู่บ้านเหล่านี้มีผักรับประทานเองเกือบทุกครอบครัว และทุกครัวเรือนก็มีไม้ผลปลูกเอาไว้ วิชาเกษตรนี้ หากได้ไปเห็นเองก็คงจะดีมาก ทำให้เข้าใจยิ่งขึ้น จะขอยกตัวอย่างเป็นอุทาหรณ์ไว้บ้าง เด็กคนนี้ชื่อ นายแวมะ อายุประมาณ 25 ปี จบ ปวช. เกษตร หางานทำไม่ได้ เท่าที่ดูถ้าจำไม่ผิด ในตอนนั้นคนจบเกษตรมีสถิติตกงานมากกว่าเพื่อน แวมะ จบมาหางานไม่ได้ จะไปเป็นลูกจ้างราชการต่างๆ ก็สอบไม่ได้สักทีหาบิรุษปลูก้างก็ไม่ได้อีก ทำยังไงดี นายคนนี้เป็นสมาชิกยุวเกษตร แล้วก็เรียนจบเกษตรมา ทำงานด้านเกษตร เช่น เสียบยอดเก่ง ก็ไปส่งประกวด ปีนี้ประกวดระดับจังหวัด ชนะที่ 1 แล้วต่อไปประกวดระดับภาค ระดับประเทศออกไป แต่ที่สำคัญคือ อาจารย์ทางมหาวิทยาลัยเขาให้กำลังใจ บอกว่าอย่าท้อถอยเพียงเพราะเป็นคนจน เขาก็เลยมาทำเสียบยอดขาย จนเดี๋ยวนี้ได้เงินมาซื้อสวนเล็กๆ เป็นของตัวเองก็คิดทำสวนต่อไป แปลงจากคนจนไม่มีอะไรเลยมาเป็นเจ้าของสวนและอาจจะเป็นคนมีฐานะคนหนึ่งได้ ได้ไปเห็นเกษตรกรหลายท่านที่มีฐานะดี มีความขยันขันแข็งมาแล้ว นายคนนี้ก็กำลังเริ่มต้น ก็ยังไม่ทราบว่าจะไปได้ดีแค่ไหน แต่เมื่อเขาเริ่มต้นดี แม้ว่าเขาจะไม่ใช่นักที่ปราดเปรื่องนัก การเรียนก็ปานกลาง ฐานะก็ไม่ดี แต่ว่าต่อไปนี้เขาก็จะเริ่มต้นด้วยดีแล้ว นี่ก็เป็นความก้าวหน้าของเยาวชนคนหนึ่ง...จะขอยกตัวอย่างเรื่องการทำนมถั่วเหลือง ที่เคยทำมา ความจริงเคยยกมาหลายงานแล้วและรู้สึกจะเคยคุยในห้องเรียนด้วยว่า เห็นไหมประสบความสำเร็จ อาศัยเชื่อว่าตัวเองมีบุคลิกความเป็นผู้นำ ไปทักทักเอาเอง ก็ประชุมเด็กแล้วบอกว่านี่นะพวกเธอ ผอมแห้งแรงน้อยกันมากเลย เราต้องแก้ปัญหาที่จะจัดมาให้เสร็จ ให้รับประทานนมถั่วเหลือง ขอให้เห็นแก้วนถั่ว ให้รับประทานเข้าไปไม่ต้องทำอะไร แคร์รับประทานก็พอแล้ว ตอนแรกบางคนถึงกับอาเจียน เพราะไม่ถูกปากอย่างยิ่ง แต่เด็กพวกนั้นก็ดี พยายามกลักลืนรับประทานไป บางคนทานไปทานมากกลับชอบรับประทานแล้วติดใจเอากลับบ้าน ก็ภูมิใจ รู้สึกจะมาคุยด้วยว่าเห็นไหมประสบความสำเร็จในโครงการแล้ว ...ส่วนข้าพเจ้าไปเกี่ยวข้องกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นที่หลังมาก เมื่อราว พ.ศ. 2522 ได้ทราบจากอาจารย์ของภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ ว่าพวกเขาไปช่วยเรื่องจัดหาอุปกรณ์การศึกษาให้กับโรงเรียน ตรด. ก็สนใจ เพราะตั้งแต่เด็กๆ เวลาตามเสด็จ ไปที่ไหนก็ชอบไปเล่นกับ ตรด. อยู่ประจำแล้ว ค่อยๆ กันดี เขาทำอะไรก็อยากจะทำด้วย ก็ไปร่วมกับคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ ช่วยจัดหาทุน จัดหาอุปกรณ์ต่างๆ ซื้อของไปให้ อย่างนี้เป็นต้น ต่อมาราวๆ พ.ศ. 2523 เกิดความคิดถึงเรื่องอาหาร เพราะไปได้เห็นนักเรียนไม่ใช่นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน นักเรียนธรรมดาหลายแห่งรู้สึก ว่า ออๆ อยากๆ ก็ไปขอทุนมา ขอมูลนิธิเขามีโครงการช่วยเหลือแต่ก็ดูจะไปได้บ้างไม่ได้บ้าง เขามีคนทำอยู่บ้างแล้ว ที่นี้ลองนึกเล่นๆ กับเพื่อนว่า เราลองอย่างนี้ดีไหม เราให้นักเรียนทำการเกษตร แล้วเอาพืชผลที่ได้มาประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน แทนที่เราจะให้เงินทำโครงการอาหารไปเลย แต่ว่าหลักใหญ่คือ จะช่วยส่งเสริมเกษตรด้วย ในเวลานั้นก็คิดเริ่มกัน แล้วจะไปทำกันที่ไหนละ โรงเรียนของ

กระทรวงศึกษาธิการก็มีหลักสูตรแน่นอน แต่ ตชด. นี่ยืดหยุ่นได้ ไม่ใช่หน่วยหลักที่ให้การศึกษา(แต่เดี๋ยวนี้ ก็ใช้หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการโดยตรงตามระเบียบบออย่างมากเป็นระบบขึ้นมากแล้ว) ก็เลยไปติดต่อกับทางตำรวจตระเวนชายแดนว่าเราลองทำกันไหม ก็มีพรรคพวกจากคณะครูศาสตร์ จุฬาฯ และจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ช่วยกันหาทุน รวมทั้งแคะกระปุกไปเองด้วย ใครจะช่วยก็ไปช่วย เช่นด้านแรงงาน พาหนะ ตชด. ก็ช่วยจัดการให้ไปก็ไป ไปลองเริ่มทำกันดู ตอนแรกออกแบบสอบถามไปก่อน อยากจะดูว่าสภาพทั่วๆ ไปเป็นอย่างไร ก็เลือกได้ 3 แห่ง ที่มีสภาพดีกว่าที่อื่น เพราะว่าจะได้ไปได้ ถ้าทำที่แย่ๆ ก็จะลำบาก จึงเริ่มทดลองดูตอนแรกไม่บอกใคร พอตอนหลังเห็นว่าเป็นวิธีที่ได้ ก็เริ่มบอกให้ผู้ใหญ่ทราบ เลยถูกต่อว่าทำไมต้องปิดบังกันด้วย ก็เรียนท่านเหล่านั้นว่า ทำอะไรออกไปนี่ก็ไม่ได้ว่าจะได้ผลอย่างไร หากเขียนโครงการวางแผนไป โดยที่ยังไม่ได้มีความรู้อะไรเลย ก็เป็นการหลอกผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ร่วมด้วยก็จะเป็นเช่นคบเด็กสร้างบ้านและเด็กก็เสียคนไปด้วย เพราะกลายเป็นคนทำอะไรแล้วไม่มีหลักเกณฑ์มั่นคง ก็จะถูกว่า แล้วตอนนั้นก็ยังอายุน้อย ต้องมีเวลาที่จะอยู่ในโลกนี้อีกนาน หากอยู่จนกลายเป็นคนที่ไม่ได้รับการเชื่อถือ มันก็แย่ เพราะฉะนั้นจะทำอะไรก็เพื่อตัวเองด้วย นี่เป็นข้อหนึ่ง ทางผู้ใหญ่หลายๆ ท่านที่ข้าพเจ้าไปบอกไปปรึกษา ก็ได้ให้ข้าราชการมาช่วยปฏิบัติงาน เช่นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ก็มาช่วย ข้าราชการจากสำนักพระราชวัง ส่วนผู้แทนของฝ่ายกระทรวงศึกษาธิการที่มาร่วมประชุมก็เห็นว่าควรจะช่วยมาก ท่านได้ไปปรึกษากับภรรยาของท่านที่อยู่ในกรมวิเทศสหการ ทำให้ได้ทุนจากหน่วยงานเอกชนของเยอรมนี ที่ได้ให้ทุนมาจนถึงบัดนี้ ช่วยเหลือเรื่องทุนซึ่งเราก็อำนาจงานส่งไปทางกรมวิเทศสหการก็ได้ช่วยดูแลต่อ ตอนหลังท่านที่รวมมือช่วยเหลือไม่ได้ช่วยในนามของหน่วยงานอย่างเดียวนั้น หากแต่ช่วยกันส่วนตัวด้วย หรือกรมส่งเสริมการเกษตรนั้น ตอนแรกเขาก็ไม่ไว้ใจชักใช้ไล่เสียงมากมาย กล่าวคือ ไม่ได้ให้ความร่วมมือง่ายๆ ชักมาว่าทำยังไง ผลที่สุดเขาก็มาแล้วมาเสนอวิธีการวางรูปแบบให้เป็นระบบ ดีกว่าที่ทำมาอยู่ก่อน แล้วยังมีอาจารย์จากหลายๆ สถาบันมาช่วยในงานสรุปประเมินผล งานสถิติ ซึ่งดูอย่างคร่าวๆ แล้วก็คงตอบได้ว่า จุดประสงค์ก็เพื่อจะหาแนวทางที่จะช่วยการพัฒนาชุมชนโดยให้โรงเรียนเป็นส่วนที่จะนำในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านการเกษตร ซึ่งเราก็ไม่ได้ให้ความรู้เพียงด้านเดียว ตอนแรกให้เกษตร ต่อมาให้โภชนาการด้วย ให้ความรู้เรื่องปลูกอย่างไรให้แม้แต่เรื่องการค้าศัตรูพืชมีข้อดี ข้อเสีย อันตรายอย่างไร การใช้ปุ๋ย และกำหนดหลักสูตรแยกไปตามสภาพแต่ละท้องถิ่น...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ด้านคุณลักษณะของครู ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร และด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ห้องประชุม กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรุงเทพมหานครวันศุกร์ที่ 29 เมษายน 2531

ข้าพเจ้ามีความรู้สึกยินดี ที่ได้มาในพิธีปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในครั้งนี้เหมือนกับทุกๆ ปี ที่เคยจัดการประชุมสัมมนากันมา ก็ได้เห็นว่า บรรดาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน มาประชุมพร้อมกันในการสัมมนา ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนวิธีการ เทคนิคในด้านการสอน และจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้นในเขตหมู่บ้าน อันเป็นความรับผิดชอบ ได้มีโอกาสพูดกันถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการทำงาน ซึ่งถ้าได้ปรึกษารื้อกัน คิดค้นหาวิธีแก้ไขก็จะดำเนินการไปได้ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ก็จะค่อยๆ บรรเทาลงไปดังที่เป็นอยู่ ถ้าคิดย้อนไปก็จะเห็นว่า กิจกรรมงานต่างๆ ที่ทำมาได้มีความเจริญก้าวหน้าดีขึ้นมาก ทั้งนี้ก็อาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จส่วนใหญ่ก็อยู่ที่การปฏิบัติงานของทุกๆ ท่านที่เป็นครูใหญ่และผู้ได้บังคับบัญชาที่ท่านงานกันมา ก็ทราบอยู่เองแล้ว ในการทำงานนี้จะเห็นได้ว่า มีหลายๆ คณะบุคคล ตั้งแต่ท่านผู้บังคับบัญชา ผู้แทนหน่วยราชการต่างๆ และหน่วยที่เป็นเอกชน ได้มาพร้อมใจกันช่วยให้งานนี้ สำเร็จลุล่วงไป เท่าที่ท่านงานเฉพาะงานนี้ก็ 3 ปีแล้ว ทำให้นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งอยู่ในเขตทุรกันดารหรือว่ามีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ทางตำรวจตระเวนชายแดน จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้การศึกษาแก่เยาวชนของประเทศ เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า นอกจากที่จะต้องให้ความรู้ ทำงานในด้าน การเรียนการสอนแล้วหน้าที่ของตำรวจก็ยังคงอยู่ คือหน้าที่การดูแลรักษาความสงบของอาณาบริเวณนั้น และหน้าที่อื่นๆ ของตำรวจก็ยังคงอยู่ยังต้องปฏิบัติพร้อมกันไปด้วย จึงเป็นสิ่งที่น่าชมเชยมาก ที่ท่านผู้บัญชาการฯ ได้กล่าวมาเมื่อสักครู่นี้ถึงโครงการที่คิดจะปฏิบัติต่อไป คือเรื่องของการให้การศึกษาแก่นักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพิ่มเติมขึ้น และโครงการที่จะช่วยฝึกอาชีพนักเรียนนั้น ได้ปรึกษากับหัวหน้าหน่วยราชการหลายๆ ท่าน ที่ได้อยู่ ณ ที่นี้ด้วย ถึงแนวทางผลได้ ผลเสีย ของการที่จะทำให้นักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น ข้อที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่างๆ ก็ได้พูดกันเรียบร้อยแล้ว พอสรุปได้ว่าที่กล่าวว่าเป็นโครงการนั้น เป็นการเขียนไว้เพื่อเป็นแนวทางเท่านั้น แต่หลักคือ นักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั้งหลาย นามีโอกาสมากขึ้นในการพัฒนาความรู้ให้ มีมากขึ้น กล่าวง่ายๆ คือในขณะนี้นักเรียนจบชั้นสูงสุด คือชั้นประถมศึกษา ซึ่งมีนักเรียนบางส่วน อาจจะมีความสามารถและสติปัญญาที่จะได้รับความรู้เพิ่มเติมยิ่งกว่านี้ เราจะมาช่วยกันว่าจะทำอย่างไรให้ผู้ ที่สมควรได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้นแต่มีอุปสรรค มีข้อขัดข้องบางประการ ที่เขาจะไม่สามารถได้รับการศึกษาให้คนเหล่านี้ได้มีโอกาสในชีวิตเพิ่มเติมขึ้น ก็อาจจะจะเป็นทั้งในลักษณะที่ส่งเข้าโรงเรียน ได้มีโอกาสเรียนเพิ่มเติมในโรงเรียนมัธยม และมีทางที่จะช่วยเหลือให้เรียนได้ กับอีกอย่างหนึ่ง คือทางโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อาจจะต้องได้สอนเพิ่มเติมขึ้นอีก ซึ่งในกรณีหลังนี้ก็ขึ้นอยู่กับครูบาอาจารย์ทุกท่านอีก ที่จะต้องเหนื่อยหรือต้องลำบาก ต้องปฏิบัติงานมากขึ้น ทั้งนี้ก็ดูแล้วแต่โอกาส ไม่ใช่ว่าจะต้องทำเดี๋ยวนี้ทุกๆ รายไป เพียงแต่อยู่ในวิจรณ์ญาณของท่านว่า นักเรียนผู้ใดสมควรจะได้รับความช่วยเหลือ พิจารณาเป็น รายๆ ไป เหมือนอย่างหลักของโครงการที่เราทำกันมาอยู่เสมอ คือแต่ละโรงเรียนคิดเป็นหน่วยโรงเรียน

เราก็ถือว่าไม่เหมือนกัน เพราะว่าแต่ละโรงเรียนตั้งขึ้นด้วยเหตุผลต่างกัน ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่ต่างกัน สิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ย่อมเอามาเปรียบเทียบกับไม่ได้ว่าใครดีกว่าใคร อันนี้ถ้าเราคิดย่อยลงมาเป็นตัวนักเรียน เราก็ต้องดูว่าคนไหนเราควรจะพัฒนาช่วยเหลือไปในทางใด สำหรับโครงการเกี่ยวกับเรื่องการประกอบอาชีพก็เช่นกัน ในปัจจุบันก็มีอยู่แล้ว และก็ได้อาศัยความช่วยเหลือจากทางด้านกลุ่มอาชีวศึกษาเพิ่มเติมขึ้นอีก เพื่อที่จะให้นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งต่อไปจะเป็นประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ ได้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถเลี้ยงตนเองและพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็จะทำได้โดยลักษณะต่างๆ กัน เช่นเดียวกันในโอกาสนี้ขอให้ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ผู้ปฏิบัติงานทุกๆ ท่าน ผู้ที่อยู่ในที่นี้ จงประสบแต่ความสุข ความสวัสดิและมีกำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติหน้าที่ทั่วหน้ากัน

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสทรงปิดการประชุมสัมมนาผู้ประสานงานโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2531

ท่านอธิบดีและทุกๆ ท่านที่เกี่ยวข้องในที่นี้ ขอให้ถือว่าการที่เชิญมาพบในวันนี้ เป็นเรื่องที่สืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาที่จังหวัดนครปฐม ที่ท่านได้ประชุมกันมาเป็นเวลา 3 วันแล้ว ก็คงจะได้ปรึกษาหารือถึงแนวทางที่จะปฏิบัติงานกันในปีต่อไปโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น แต่ก่อนในระยะแรกเริ่มขึ้นด้วยความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องวิธีการที่จะพัฒนาบุคคลที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร เมื่อแรกเริ่มคือประมาณ พ.ศ. 2522 ถึง 2523 ประมาณนั้น ได้มีความสนใจในเรื่องนี้ แต่อย่างไรก็ดีไม่ได้มีความรู้ในหลักการและวิธีการที่จะปฏิบัติมากนัก จึงหาโอกาสที่จะศึกษา โดยการขออาศัยโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งที่ศึกษา เพราะว่าเห็นว่าโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนนั้น เป็นโรงเรียนในเขตท้องถิ่นที่ห่างไกลการคมนาคม และมีภาวะที่ยากลำบากต่างๆ ในตอนเริ่มต้นก็มุ่งไปในแง่ที่ว่า ทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะสร้างเสริมสติปัญญา เพื่อการศึกษาและพัฒนาตัวเองให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิสำเนาและสังคมสืบต่อไป ในการจัดการก็ได้ทดลองเริ่มด้วยการให้การศึกษาและช่วยเหลือในทางด้านเกษตร วิธี การในตอนต้นนั้นได้เลือกสรรเฉพาะครูที่สอนในโรงเรียนนำมา และขออาศัยวิทยากรจากหน่วยงานต่างๆ มาจัดการอบรมครู เผยแพร่แนวความคิดตั้งแต่ความรู้ในเรื่องของการเพาะปลูก ตั้งแต่เรื่องดิน เรื่องพืช เรื่องน้ำ และแม้แต่เรื่องการปราบศัตรูพืช ซึ่งมีทั้งผลดีและผลกระทบข้างเคียงที่อาจจะเป็นอันตรายได้ ให้ความรู้เหล่านี้แก่ครูและให้ครูเป็นผู้ถ่ายทอดแก่ศิษย์ในโรงเรียนต่อไป เป็นการให้ความรู้ทางอ้อม และนอกจากความรู้ทางด้านการเกษตรแล้ว ก็ยังลงไปถึงเป้าคือความรู้เกี่ยวกับเรื่องของโภชนาการ เพราะในบางท้องถิ่นไม่ใช่ว่าคนไม่มีอาหารพอเพียงที่จะบริโภคเท่านั้น บางครั้งสิ่งที่บริโภคแล้วจะมีประโยชน์แก่ร่างกายก็มีอยู่ แต่ความรู้ที่จะจัดการเอาผลประโยชน์ให้มากที่สุดจากสิ่งที่มีอยู่นั้นก็ยัง

น้อย จึงจัดการอบรมในด้านนี้ ซึ่งก็มีผลดำเนินก้าวหน้ามา ครั้นถึงในช่วงต่อมาพักหนึ่ง ก็ได้ขอความช่วยเหลือจากกรมการฝึกหัดครู โดยมีหลักการว่ากรมการฝึกหัดครู มีหน้าที่และมีความชำนาญในเรื่องของการฝึกหัดครู นั่นคือวิชาการที่ว่าด้วยการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งการศึกษาอันนี้ไม่ใช่ว่าเป็นของที่จะทำการไปได้ง่ายๆ โดยที่ไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์ เพราะว่าเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยวิธีการเหมือนกันทางกรมการฝึกหัดครูก็ได้มาช่วยเรื่อย ในการที่จะทำโครงการเหล่านี้ให้เป็นระบบเป็นแบบแผน มีระบบขึ้นมา รวมทั้งระบบการสอน ระบบการบริหาร ไปจนกระทั่งถึงระบบการประเมินผลหรือวัดผล ดังที่ท่านอธิบดีกล่าวมาสักครู่นี้ เมื่อพูดถึงการฝึกหัดครู ซึ่งเกี่ยวข้องอยู่ในเรื่องของการศึกษา ก็อดเสียไม่ได้ที่จะพูดถึงเรื่องของการส่งเสริมคุณภาพ เพราะนอกจากเป้าหมายในแนวคิด มีความเชื่อว่าคนเราถ้าได้รับการบำรุงอย่างดีให้สมองได้เติบโตขึ้นอย่างดีแล้วนั้น จะมีความสามารถในการเรียนดีขึ้น เพราะฉะนั้นเราได้พื้นฐานเบื้องต้นไว้ซึ่งจริงๆ แล้วเราก็อาจจะพูดได้ว่า การที่เราเอานักเรียนในวัยเรียนนี้มาเริ่มต้นโครงการ ก็อาจจะเข้าไปนิด เพราะว่าช่วงที่สมองเจริญนั้น ก็อาจจะจะเป็นช่วงที่เล็กกว่านั้น คืออาจจะจะเป็นงานของอนามัยหรือว่าเป็นงานของศูนย์เด็กเล็กซึ่งจะช่วยในการเอาเด็กมารวมกัน และให้บริการในด้านการดูแลรักษาที่ถูกต้อง เพื่อที่เป็นการปูให้เป็นเด็กนักเรียนที่มีคุณภาพ แต่ว่าเราก็พยายามทำให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้ เพราะว่าเราสอนที่โรงเรียนนั้นก็อาจจะได้ผลไปถึงผู้ปกครอง หรือนักเรียนที่เรียนจบไปแล้วไปมีครอบครัว ก็อาจจะเอาความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ให้เป็นประโยชน์ ต่อการดูแลเลี้ยงดูบุตรของตนต่อไปได้ จากประสบการณ์ที่ทำมานั้น ก็มีปัญหายู่งเรื่องหนึ่ง คือเรื่องที่ว่าเราจะพัฒนาคน จะใช้วิธีการพัฒนา หรือว่าเป็นงานที่เป็นการกุศลอย่างหนึ่ง หรือการช่วยเหลือของฝ่ายภาครัฐบาลเป็นบริการของรัฐที่พึงมีต่อประชาชน โดยที่ไม่ต้องคิดจะให้ประชาชนเป็นผู้ร่วมมืออย่างไร แต่เวลานี้ก็พูดกันมากถึงการกระตุ้นให้มีการช่วยตนเอง เพราะฉะนั้นวิธีการในการดำเนินโครงการไม่ว่าจะเป็นโครงการส่งเสริมศูนย์เด็กเล็ก หรือว่าขึ้นมาจากจนถึงภาคโรงเรียนนั้น บางครั้งก็มีปรากฏในบางแห่งที่ว่าคนที่จะสามารถเข้ามาในโรงเรียน หรือศูนย์ที่เราตั้งขึ้นได้นั้น ต้องเป็นคนที่มีความกระตือรือร้นที่อยากจะพัฒนาบุตรหลานของตัวเองจริงๆ เอาลูกมาฝากและก็มีค่าธรรมเนียมที่จะมาจ่ายให้ เป็นการจ่ายเพื่อดำเนินการ เพราะถือว่าการช่วยเหลือตนเอง แต่ว่ามีหลายกรณีที่มีผู้ฐานะปานกลางอยู่แล้ว หรือว่ามีการพัฒนาไปได้ขั้นหนึ่งแล้ว จะเป็นผู้นำบุตรหลานมา และก็ยินดีร่วมมือหรือจ่ายค่าใช้จ่าย ในขณะที่บุคคลซึ่งอยู่ในเป้าหมายของเรา ทางผู้ปฏิบัติงานก็เห็นว่าในเมื่อเขาไม่ช่วยเหลือตัวเองก็ในเมื่อเขาไม่จ่าย และเขาก็ไม่ออกมาติดต่อกับเรา ทางผู้ปฏิบัติก็เห็นว่าในเมื่อเขาไม่ช่วยเหลือตนเองเราก็ไม่ควรไปยุ่งกับเขา และก็จะช่วยแต่คนที่เขาเห็นคุณค่าความดีของเรา แต่ในบางครั้งก็ไม่ทัน เพราะว่าถ้าเราทำแบบนี้เท่ากับเรามีความตั้งใจที่จะเจรจาสั่งสอนผู้ใหญ่หรือ ผู้ปกครองนักเรียนเพื่อว่าคนรุ่นหนึ่งให้รู้จักว่า การช่วยตัวเองนั้นเป็นอย่างไร ถ้าไม่ช่วยตัวเองแล้วจะไม่ได้ผล ไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือ แต่คนรุ่นนั้นจะพลอยถูกทำโทษไปด้วย ก็เหมือนกับว่าคนรุ่นหลังก็จะได้มีโอกาสที่จะได้พัฒนาตัวเอง เพราะว่าอย่างขบขบสองขบก็คงช่วยตัวเองไม่ได้ หรือว่าเดินมาขอความช่วยเหลือไม่ได้เป็นแน่แท้ ก็เป็นเพราะคนรุ่นนี้ส่วนหนึ่งก็ไม่ได้ได้รับการพัฒนา เพราะฉะนั้นถ้าเรามีความพยายามที่จะแสวงหาพวกนี้มาเข้าอยู่ในการดูแล เราอาจจะต้องเสียมากหน่อย แต่ก็คิดว่าน่าจะเป็นการคุ้มค่าสำหรับขั้นตอนที่เราได้พัฒนางานของเรามาถึงช่วงหนึ่งแล้ว คือน่าจะนำพวกนั้นมาและก็เท่ากับให้โอกาสว่า ถ้าได้รับการพัฒนาที่ดีแล้ว ต่อไปอาจจะจะเป็นบุคคลที่มีความรู้ความ

เข้าใจต่อไป อีกเรื่องหนึ่งคือขณะนี้กำลังคิดทดลองอีกโครงการหนึ่ง คือเรื่องของการศึกษาในด้านการเกษตร ซึ่งอันนี้ก็ได้อ่านหลักสูตรเอาไว้แล้ว อาจจะทดลองได้ในช่วงต่อไป เป็นเรื่องของฝ่ายเกษตรด้วย และฝ่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วย คือหลักสูตรนี้ตั้งใจว่า นักเรียนหลายคนอาจจะมีโอกาสศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษา เพราะฉะนั้นเมื่อจบจากโรงเรียนของเราแล้ว ก็จะออกไปมีฐานะเป็นพลเมืองหรือประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในเขตนั้น ดังนั้นในโรงเรียนก็เป็นการเตรียมเพื่อติดต่อประสานงานกับงานของกรมส่งเสริมการเกษตร คือการแนะนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ต่อเกษตรกรลักษณะของกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรที่เสรีเป็นแต่ละคน หรือว่ากลุ่มเกษตรกร เราก็อาจเตรียมในลักษณะนั้น ตั้งแต่ในโรงเรียนเพื่อให้ความรู้ต่างๆ ในหลักสูตรแทนการที่เราสอนครูเป็นลักษณะทางอ้อม อันนี้ก็จะลอง เทากับสอนต่อนักเรียนทางตรง ซึ่งก็ยังคงอาศัยครูตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งส่วนมากก็จะมีความรู้แต่ทางด้านการประกอบอาชีพท้องถิ่นอยู่บ้างแล้วทุกคน อันนี้ก็จะเป็นเรื่องที่คิดว่าจะปฏิบัติกันต่อไป ซึ่งปัจจุบันก็มีเทคโนโลยีใหม่ๆ แต่ว่าก็ไม่ยากนักที่จะทำให้เกษตรกรเป็นไปอย่างดีขึ้น เป็นการทำการเกษตรที่ก้าวหน้า เป็นลักษณะของคนมีความรู้ที่จะทำ คนมีความรู้ในที่นี้ก็จะจะไม่จำเป็นต้องจบวิทยาลัยเกษตร หรือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่ว่าเราจะให้ความรู้ในช่วงนี้บางเรื่องที่ต้องทำ บางเรื่องที่ไม่ควรทำ ประกอบกับอาจจะถึงขั้นหนึ่ง ที่ไปถึงเรื่องของการรวมตัวกันของเกษตรกร ซึ่งก็เป็นแบบอย่างมีแนวทาง เช่นมีกติกาต่างๆ เรื่องของการบริหารการเงินของกลุ่ม เป็นต้น หรือว่าเรื่องกติกาเช่นในเวลานี้มีหลายแห่งที่มีโครงการต่างๆ ของรัฐบาลหรือโครงการพระดำริอยู่แล้ว แต่ว่าการดำเนินงานของโครงการเหล่านี้ อาจจะเป็นไปได้ไม่เต็มที่ เพราะว่าคนที่อยู่ในกลุ่มในละแวกนั้นไม่ปฏิบัติตามกติกา เช่น การซื้อขาย กลไกของราคา หรือว่าการตกลงกันว่าจะต้องนำผลผลิตมารวมกันอย่างไร แล้วก็พอถึงจริงต่างคนต่างก็แยกย้ายกันไปขายทำให้กลุ่มไม่มีความแข็งแกร่ง ไม่มีประสิทธิภาพที่จะต่อรองในระดับสูงขึ้นไป อย่างนี้เป็นต้น อันนี้ก็อาจจะเป็นเรื่องที่เราจะให้แนวคิดตั้งแต่อยู่ในโรงเรียน แต่อันนี้ก็ยังไม่ได้ทดลองกัน เพราะยังไม่ทราบว่าจะเป็นไปได้อย่างไร ฉะนั้นในการประชุมครั้งนี้ ก็คงจะมีแนวทางเรื่องต่างๆ ซึ่งนอกจากเกษตรกรหรือประกอบอาชีพอย่างนี้แล้ว ก็เคยได้ขอความกรุณาในเรื่องที่ว่าปรับปรุงคุณภาพการศึกษาจริงๆ คือ เรื่องการอ่าน การเขียน การศึกษา ให้นักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีคุณภาพการศึกษา ไม่ให้แพ้หรือเสียเปรียบกับนักเรียนในโรงเรียนประเภทอื่นๆ ปัจจุบันก็มีคนที่มีความสามารถที่จะเรียนชั้นสูงๆ ขึ้นไปได้ ก็อาจจะแยกเฉพาะบุคคลที่มีศักยภาพเหล่านี้ให้มีโอกาสได้ศึกษาต่อไป เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาหรือเพื่อความก้าวหน้าสืบต่อไป

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

ณ

พระราชดำรัส ในพิธีเปิดการประชุมนานาชาติทางอาหาร ประจำปี 2531
โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า วันจันทร์ที่ 24 ตุลาคม 2531 ความตอนหนึ่งว่า

...สำหรับเด็กในวัยเรียนซึ่งก็ยังมีปัญหาโภชนาการ โรงเรียนควรจะหาทางดำเนินการที่จะแก้ปัญหา ซึ่งได้มีการวางมาตรการกันว่า วิธีการหนึ่งที่โรงเรียนจะมีบทบาทช่วยในการแก้ปัญหาก็คือการจัดโครงการอาหารกลางวัน โดยยึดหลักว่า อย่างน้อยอาหาร 1 มื้อ ที่ทางโรงเรียนจัดให้ควรจะเป็นอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ แม้ค่าจะขายอาหารอะไรก็ได้ การปฏิบัติเช่นนี้ไม่ถูกต้อง โครงการอาหารกลางวันอาจมีรูปแบบต่างๆ กันไป ขึ้นอยู่กับสภาพของโรงเรียน สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ลักษณะของชุมชน ในบางโรงเรียนอาจจะเน้นการนำกิจกรรมในหลักสูตรเพื่อให้การปฏิบัตินั้นนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น อธิบายให้ครูที่สอนเกษตรฯ ให้เน้นการปลูกพืชผักที่สามารถนำมาใช้ประกอบอาหาร และทางโครงการนี้ ก็นำพืชผักต่างๆ นั้นมาใช้และขายให้ หรือบริการฟรีสำหรับนักเรียนที่ยากจนบางคน หากมีพื้นที่พอก็อาจจะแนะนำให้มีการเลี้ยงสัตว์ร่วมด้วย ซึ่งหลายๆ โรงเรียนก็ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ กล่าวคือนอกจากนักเรียนมีอาหารกินแล้ว ภาวะโภชนาการของนักเรียนก็ดีขึ้นด้วย นอกเหนือจากนี้ครู นับว่าเป็นกลจักรที่สำคัญ เพราะบางโรงเรียนอาหารที่ทำให้ครูรับประทานต่างจากอาหารที่ทำให้เด็กรับประทาน หากครูได้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี คือถ้าครูไม่ชอบกินผัก แต่เราต้องการสอนให้นักเรียนกินผัก เพราะฉะนั้นครูก็ต้องกินผักให้นักเรียนดูว่ามันอร่อยเพียงใด นอกจากนี้ในช่วงที่จัดให้มีการรับประทานอาหารตอนกลางวันก็เป็นโอกาสอันหนึ่งที่นักเรียนควรได้รับการสอดแทรกความรู้ด้านอาหารและโภชนาการด้วย ในโรงเรียนที่มีบริเวณพอที่จะนำมาใช้การเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ได้ ขอให้คำนึงถึงการใช้อย่างมีประสิทธิภาพทางวิทยาศาสตร์การอาหารมาช่วยในการถนอมอาหาร หากมีอาหารที่ผลิตมากเกินไปความต้องการ ให้มีกินต่อไปโดยไม่เกิดความสูญเสีย การประชุมครั้งนี้ซึ่งเน้นเรื่องการนำเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์การอาหารเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารคงจะเป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาโภชนาการ ข้อสำคัญคือ พยายามมองถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในระดับท้องถิ่นด้วย ...ข้าพเจ้ามีประสบการณ์ในเรื่องโครงการอาหารกลางวัน จากการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนที่ดำเนินการโดยตำรวจตระเวนชายแดน ความเป็นมาของโครงการ คือข้าพเจ้าได้ไปเห็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในถิ่นทุรกันดารหลายแห่งประสบภาวะทุโภชนาการ จึงมีความรู้สึกว่าอยากจะช่วยเหลือ ได้ศึกษาสภาพปัญหา พบว่ามีโครงการอาหารกลางวันหลายโครงการที่ดำเนินการอยู่แล้วทั่วประเทศ แต่ก็ยังไม่มีกำลังพอที่จะครอบคลุมถึงนักเรียนที่ประสบปัญหาได้ทั่วถึง ถ้าข้าพเจ้าจะจัดโครงการขึ้นมาอีกคนหนึ่งตามกำลังความสามารถก็คงจะไม่เข้าซ้อนกับใคร การจะจัดโครงการทุกหนทุกแห่งคงจะเป็นไปไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงเลือกเอาโรงเรียนในความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดนเป็นสถานที่ดำเนินการ มีเหตุผลคือ ประการแรกมีจำนวนโรงเรียนพอเหมาะคือประมาณ 200 โรงเรียน กระจายอยู่ทั่วประเทศ ในด้านการบริหารและประสานงานสามารถใช้หน่วยงานบริหารของตำรวจตระเวนชายแดน ทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการที่สองโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจะตั้งอยู่ในที่ห่างไกลทุรกันดาร หรือเป็นพื้นที่อันตรายที่คณะกรรมการไม่สามารถเข้าไปสอน ต้องใช้ครูเป็นตำรวจ มีหน้าที่อย่างตำรวจ และทำหน้าที่สอนนักเรียนด้วย ถึงแม้จะมีหลายแห่งได้ทำโครงการอาหารกลางวันแล้ว แต่รูปแบบอาจจะแตกต่างกันไปโครงการนี้แทนที่จะหาเงินไปซื้ออาหารให้เด็กรับประทาน หรือประกอบ

อาหารเลี้ยงเด็กซึ่งพอเงินหมดอาหารก็หมดไป แต่เป็นโครงการแบบครบวงจร คือเริ่มตั้งแต่ไปส่งเสริมสอนให้มีความรู้ทางด้านเกษตร เช่นเมล็ดพันธุ์ การใช้ปุ๋ย การยาฆ่าแมลง การปลูกพืชผลต่างๆ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ โครงการจะช่วยเหลือในการหาอุปกรณ์ให้ แต่ครูและนักเรียนจะทำการเกษตรเอง ในตอนแรกเมื่อได้ผลผลิตแล้ว นำมาประกอบอาหารกลางวันให้เด็กรับประทานพร้อมกันนั้นก็ให้ความรู้ทางด้านโภชนาการคุณค่าของอาหาร การรู้จักรับประทานอาหารเพื่อประโยชน์ของร่างกาย เพื่อสุขภาพอนามัย สำหรับผลผลิตที่มีมากก็ให้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์การอาหารอบรมให้นำพืชเหล่านั้นมาถนอมรักษาเก็บไว้ใช้ในเวลาที่ขาดแคลน หรือนอกฤดูกาล ผลผลิตที่ได้บางครั้งนักเรียนก็นำกลับไปบ้านให้พ่อแม่ด้วย เป็นการหาอาหารให้พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชาวบ้านกับโรงเรียน และครูตำรวจตระเวนชายแดน...ความสำเร็จของโครงการที่ข้าพเจ้าทำอยู่นี้ อยู่ที่การร่วมมือกันปฏิบัติงานของทุกฝ่ายตั้งแต่ครู ซึ่งใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยราชการที่ได้ร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างทำโครงการ ทำให้โครงการดำเนินไปด้วยดี...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำรินำในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2532

...เท่าที่ทราบ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้ดำเนินการเรียนการสอนมานับถึงปัจจุบันก็เป็นเวลาร่วม 30 ปี และได้ก่อประโยชน์ให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นจำนวนมาก ทางกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนได้รับการสนับสนุนความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ เป็นจำนวนมาก ในการจัดตั้งโรงเรียนในเขตทุรกันดารที่โดยปกติแล้วนักเรียนอาจจะมีโอกาสน้อยในการที่จะได้รับการศึกษา ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งมีหน้าที่การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ได้สละเวลาในการอบรมสั่งสอนให้มีความรู้แก่เยาวชนด้วย สำหรับโครงการที่ได้เข้ามาพร้อมกับกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนและโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น นับจนถึงปัจจุบันก็มีระยะเวลาเกือบครบ 10 ปีแล้ว ในตอนต้นแนวคิดก็มีอยู่แต่ว่าจะทำอย่างไร จะหารูปแบบในการช่วยเหลือให้นักเรียนในเขตทุรกันดารมีโอกาสที่จะได้รับอาหารบำรุงร่างกาย ได้รับโภชนาการที่ดี โดยที่ได้ความรู้ในด้านการผลิตอาหารเหล่านี้ไปด้วยในตัว ก็ได้ร่วมมือกับบุคคลต่างๆ ที่ที่เป็นเอกชนและทั้งที่เป็นหน่วยราชการ ดำเนินการมาดังที่ได้ทราบกันแล้วจนถึงปัจจุบันจากรายงานที่ได้รับอยู่สม่ำเสมอ จะมองเห็นเป็นตัวเลขวว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่มีอยู่ ซึ่งจำนวนก็ไม่น้อยนัก เพราะว่ามีที่ตั้งใหม่และมีการโอนไปให้กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยปกติที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ แต่เดิมนั้นมีความสามารถในการที่จะประกอบเลี้ยงก็มีน้อย ถึงจะให้ทุนไปบ้าง แต่ว่าทุนไม่ใช่สิ่งสำคัญสิ่งเดียวในการปฏิบัติโครงการให้ได้ผล เราทำงานกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามกำลัง ทางตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้ประชุมครูใหญ่และครูบาอาจารย์ที่เกี่ยวข้องทุกๆ

ท่าน ให้ได้แสดงความคิดเห็นแล้วช่วยกันดำเนินโครงการตั้งแต่โรงเรียนไม่ได้มีการประกอบเลี้ยงเลย จนกระทั่งเดี๋ยวนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ก็เรียกว่า สามารถประกอบเลี้ยงได้ครบทั้งสัปดาห์ คือสัปดาห์ที่มีการศึกษา ส่วนโรงเรียนที่ไม่ได้ประกอบเลี้ยงเป็นอาหารทั้งมื้อก็สามารถเลี้ยงอาหารเสริมและของว่างได้ตามสมควร และได้รับความร่วมมือจากประชาชน ซึ่งเป็นผู้ปกครองของนักเรียนมาช่วยในการประกอบอาหาร ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองก็ได้ความรู้ในทางโภชนาการไป และอาหารที่ประกอบเลี้ยงนั้นก็มีเหลือพอที่จะนำกลับไปเลี้ยงที่บ้านได้ ก็นับว่าทุกๆ ท่านได้ปฏิบัติงานกันอย่างเข้มแข็ง ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมากมา ต่อมาก็ได้มีโครงการที่จะส่งเสริมคุณภาพการศึกษา คือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในเบื้องต้นนั้น ผู้ที่ปฏิบัติงานก็ล้วนเป็นตำรวจ ซึ่งมีหน้าที่ เป็นภารกิจหลักอยู่มากมาย ท่านเหล่านี้ก็ได้พยายามที่จะศึกษาวิธีการในการศึกษา และได้มีคนอื่นๆ เช่นบุคลากรจากกระทรวงศึกษาธิการ อาสาสมัครที่มาช่วยเหลือ จนกระทั่งมีแบบวิธีที่จะสอนให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจอย่างเต็มที่เท่าที่ได้เข้ากลุ่มและเปรียบเทียบกับโรงเรียนของการประถมศึกษา ก็ปรากฏว่า โรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนนั้น มีการศึกษาอยู่ในอันดับที่ไม่ด้อยกว่าโรงเรียนอื่นๆ เลย นับว่าเป็นเครื่องชี้ว่าโรงเรียนมีมาตรฐานสูงขึ้น เมื่อดูแล้วก็เกิดความคิดว่า โครงการอาหารกลางวันที่เราเริ่มต้นก่อนนั้น แต่ก่อนก็พยายามมุ่งในด้านที่จะให้มีผลผลิตอย่างมาก และนักเรียนที่เรียนอยู่นั้น ก็ได้ช่วยกันสละเวลาวันหนึ่งในการที่จะประกอบกิจกรรมทางการเกษตรตั้งแต่เริ่มต้น เมื่อโรงเรียนไหนมีคุณภาพเพิ่มขึ้นอาจจะมีความต้องการของผู้ปกครองที่จะเน้นหนักในหลักการศึกษามากขึ้น เราก็อาจจะสามารถเปลี่ยนแปลงหรือทำให้แนวโน้มไปในด้านของโครงการใหม่ คือโครงการเกษตรประถมศึกษา ซึ่งมีหลักสูตรที่ร่างเพื่อให้ความรู้ในทางลึกมากกว่าปริมาณ ซึ่งนักเรียนก็ได้ได้รับความรู้ทางทฤษฎี ที่สอดคล้องกับหลักสูตรปัจจุบันของกระทรวงศึกษาธิการในชั้นประถมศึกษา และหลักสูตรที่นักเรียนอาจจะได้ศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาต่อไป อันนี้ก็เป็นเรื่องที่น่าพิจารณา สำหรับโครงการที่พยายามเพิ่มโอกาสให้นักเรียนให้นักเรียนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา นั้น อันนี้ก็อาจจะเห็นว่านักเรียนที่เข้ามาในโครงการน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับนักเรียนทั้งหมด แต่ก็มีอีกที่ว่าพยายามทำตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ ขณะนี้คือมองเห็นว่านักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้รับการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างดีไม่น้อยหน้ากว่าใคร ก็มีความสามารถมีความรู้พอที่จะต่อในชั้นมัธยมศึกษาเหมือนคนอื่น แต่ว่าก็มีหลายคนพื้นฐานเศรษฐกิจทางบ้านหรือว่ามีภาระจำเป็นหลายอย่างที่ไม่สามารถจะเรียนต่อได้ ก็ขอให้ครูใหญ่ไปช่วยกันคัดเลือกนักเรียนเหล่านี้มา และขอความร่วมมือจากทางกระทรวงศึกษาธิการให้นักเรียนเหล่านี้เพิ่มเข้าไปจากโควตาที่เคยรับอยู่ประจำ นักเรียนเหล่านี้พยายามเลือกที่ไม่มีทุนอื่นที่จะศึกษาต่อได้จริงๆ เพราะฉะนั้นก็อาจจะมีนักเรียนบางคนที่ไม่เข้าเรียนซ้ำกว่ากำหนดเปิดการศึกษา เพราะว่าครูบาอาจารย์ต้องการให้แน่ใจว่าเป็นนักเรียนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนจริงๆ ทางโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ก็ได้ให้ความอนุเคราะห์กวาดวิชาให้เป็นพิเศษและดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีเป็นที่น่าสนใจอย่างมากและนักเรียนเองก็มีความวิริยะอุตสาหะที่จะศึกษาให้ทันเพื่อน และมีโอกาสในชีวิตเท่าเทียมกับคนอื่นสืบต่อไป สำหรับนักเรียนบางคนนั้นที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ หรือว่าซึ่งก็ไม่ได้จำเป็นว่าทุกคนจะมีลักษณะการดำเนินงานชีวิตเหมือนกันไปหมด นักเรียนที่ไม่ได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา จะเป็นด้วยเหตุใดก็ตาม ทางกรมอาชีวศึกษาก็ช่วยมาตั้งหลักสูตร และอบรมนักเรียนให้มีความรู้ ในทางด้านวิชาชีพก็ทำควบคู่กันไป ก็

เป็นโครงการต่างๆ ที่มีเพิ่มขึ้นตอนนี้ก็มีข้อคิดอยู่ว่า อย่างข้อสังเกตอีกว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน นั้น แต่เดิมเมื่อตั้ง 30 กว่าปีมาแล้ว ก็มีอุดมการณ์ที่จะให้การศึกษาในเขตทุรกันดาร ที่จะให้ประชาชนด้อยโอกาสได้รับการศึกษา และเมื่อตั้งมาได้ช่วงหนึ่งแล้วโรงเรียนก็มีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างดี โรงเรียนไหนที่มีความเจริญอย่างยิ่งแล้ว ก็น่าที่จะโอนให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการต่อไป ส่วนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็ยังมีโอกาสที่จะขยายไปในบางเขตที่ยังมีอยู่ แม้ในปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นเขตที่ทุรกันดารและเข้าไปได้ยาก นักเรียนจะมีความขาดแคลนทั้งอาหาร ของจำเป็นใน ความเป็นอยู่อุปโภคบริโภค เรื่องการศึกษา และขาดผู้ที่จะมาให้การศึกษา เท่าที่ได้ไปเห็นมาก็มีอยู่หลากหลายแห่ง ซึ่งคงต้องอาศัยครู ของตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งมีความสามารถพิเศษหลายๆ อย่าง มีอุดมการณ์ที่ปฏิบัติกันมานานในการที่จะขยายการศึกษา และก็เพื่อพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญต่อไป โครงการต่างๆ ที่กล่าวมา นอกจากทางตำรวจตระเวนชายแดนแล้ว ก็ยังมีหน่วยงานต่างๆ ที่ช่วยเหลือกันมานาน โดยที่ทำงานอย่างผู้ร่วมงาน อย่าง เป็นเพื่อน เป็นมิตรสหายกันกับฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดน และก็มีความเข้าใจอันดีต่อกันมานานนับวัน เมื่อสังเกตดูหัวหน้าหน่วยราชการที่อยู่ในที่นี้ก็เห็นว่ามีความเพิ่มขึ้นทุกที่ทุกที่ มีหน่วยราชการต่างๆ มาอีก ก็มีทั้งหน้าเดิมและหน้าใหม่ ก็ขอให้ทุกคนประสบความสำเร็จทั้งในหน้าที่การงาน ที่จะปฏิบัติเป็นส่วนตัวและจะปฏิบัติร่วมกันและก็มีความเจริญก้าวหน้าในส่วนตัวด้วยทุกท่าน

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านการบริหารจัดการ และด้านหลักสูตร

พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสทรงเป็นประธานปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาวันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2533

การตั้งโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนได้มีมากกว่า 30 ปีแล้ว แต่ที่ได้มาร่วมงานกิจกรรมโรงเรียนนี้เป็นเวลา 10 ปีพอดี คือเมื่อมีการเขียนโครงการออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น เป็นปี 2523 ในครั้งนั้นเราให้โรงเรียนทำการเพาะปลูก ทำการเกษตร และนำผลผลิตของการเกษตรมาใช้ในเรื่องโภชนาการ และด้านสุขภาพอนามัย เมื่อก่อนที่จะมีการเริ่มโครงการนั้น บุคคลในความดูแลของเราคือพวกนักเรียน มีภาวะที่เรียกว่าอยู่ในภาวะโภชนาการบกพร่อง มีจำนวนมากกว่าในปัจจุบันนี้ ซึ่งเวลาผ่านไป 10 ปี โดยส่วนรวมแล้ว ก็นับว่าทุกๆ ท่านที่ปฏิบัติหน้าที่กันมา ได้ประสบความสำเร็จมาก ถ้าจะอ้างเป็นตัวเลขก็อาจจะไม่ถนัดนัก เพราะว่ามันในช่วงนั้นนักเรียนก็เปลี่ยนแปลงไป และในช่วงแรกที่ปฏิบัติงาน งานเก็บข้อมูลที่เป็นตัวเลขก็ยังไม่ได้ทำอย่างเป็นหลักวิชาการมากเท่าในปัจจุบันนี้ ถือว่าเป็นการทำงานในลักษณะของ ทำไปพลางปรับปรุงไปพลาง ไม่ได้เป็นการทำงานประเภทเขียนโครงการที่มีการคาดการณ์ล่วงหน้าว่า จะต้องมีความปฏิบัติอย่างไร เท่ากับหรือพูดง่ายๆ ว่าเป็นลักษณะทำงานอย่างคลำผิดคลำถูก ซึ่งก็ไม่ได้เป็นของเสียหยัก ถือว่าเป็นการทำงานลักษณะหนึ่ง แต่เมื่อลองคุยกันดู เขาก็บอกว่าแต่ก่อนนี้อาจจะมีสัก 40 – 50 เปอร์เซนต์ และมาในปัจจุบันนี้อาจจะเหลือประมาณ 10 เปอร์เซนต์เศษๆ นับว่ามีความก้าวหน้าในด้านนี้อย่างเห็นได้ชัด เมื่อทำงานด้านการเกษตร ซึ่งมีเป้าหมายไม่เพียงแต่จะให้เด็กนักเรียนมีสุขภาพ

อนามัยที่ดีขึ้นเท่านั้นเรายังมีความมุ่งหวังที่จะถ่ายทอดความรู้วิชาการเกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งครูตำรวจตระเวนชายแดนที่ประจำอยู่นั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างมาก และก็ได้มีการฝึกฝนฝึกอบรมเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่อีกหลายๆ อย่าง เช่น ทางด้านการเกษตร ทางด้านโภชนาการ และสาธารณสุข เป็นต้น ทำให้มีประสบการณ์และมีความชำนาญ ที่จะส่งเสริมช่วยเหลือมากขึ้น ต้องถือว่าเราทำงานนั้น ถึงจะมีความชำนาญ ความรู้ความสามารถแล้ว แต่ถ้าได้แนวคิดหรือวิชาการของผู้อื่นเข้ามาเสริม ก็จะทำให้เราปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นอันว่าโครงการแรกที่ท่านเลขาธิการพระราชวังได้กล่าวถึงนั้น เราได้ทำมาเป็นเวลา 10 ปีพอดี ส่วนโครงการต่อไปที่เราเรียกว่า โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษานั้น เป็นด้วยดำริริเริ่ม ในส่วนหนึ่งของกรมการฝึกหัดครู ที่เข้ามาร่วมในตอนแรกนั้นเนื่องจากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันนี้แหละ เพราะกรมการฝึกหัดครูมีหน่วยงานอยู่ในเขตต่างๆ ของประเทศที่มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอยู่ ก็พิจารณาตนมาช่วยเหลือดูแลทางด้านเกษตรและโภชนาการ ต่อมาเห็นว่ากรมการฝึกหัดครูนั้นมีความชำนาญที่จะสามารถช่วยเหลือพัฒนาบุคคลที่เราต้องการจะพัฒนาได้มีขีดความสามารถมากกว่าที่เราขอร้องให้ช่วยอยู่ จึงมาเน้นในเรื่องของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้การศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นเป็นไปด้วยดี เนื่องด้วยอัตรากำลังของตำรวจตระเวนชายแดนที่อยู่ในแต่ละโรงเรียนบางโรงเรียนนั้นมีจำนวนน้อย ก็ได้อาศัยอาจารย์จากกรมการฝึกหัดครู ให้แนวคิดต่างๆ ในการทำงาน อาจจะเรียกได้ว่ามีเทคนิค วิธีการ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่คนในวงการศึกษามาค้นมาใหม่ๆ เราเป็นผู้ปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งการวิจัยนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบตรงในเรื่องของการศึกษาเขาก็ทำไปก้วหน้า และฝ่ายเราที่เป็นฝ่ายปฏิบัติ ก็ได้ความคิดใหม่ๆ ขึ้นมา และยังได้ส่งนักศึกษามาเป็นกำลังช่วยอีกด้วย ถือว่าการปฏิบัติงานได้ผลเป็นอย่างดี จากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน และความช่วยเหลือของหน่วยงานต่างๆ เป็นผลให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเมื่อเข้ากลุ่มโรงเรียน สังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติแล้วไม่ได้ด้อยไปกว่าโรงเรียนในสังกัดการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงถือว่าเป็นโรงเรียนที่อยู่ในมาตรฐาน ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะตั้งอยู่ในเขตที่เรียกว่าทุรกันดาร หรือมีปัญหาหลายๆ อย่างจนจำเป็นจะต้องใช้ตำรวจมาเป็นครู ก็ทำได้ไม่เลวไม่แพ้หน่วยงานอื่นๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง แต่เมื่อกาลผ่านมา 10 ปี ความเปลี่ยนแปลงของประเทศมีมากขึ้น อย่างที่เราเห็นได้ชัดๆ ที่เห็นเป็นตัวเลข อาจจะดูง่าย ๆ เช่น เรื่องเศรษฐกิจการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ การเจริญขึ้นของธุรกิจเป็นต้น ถึงแม้ว่าแหล่งปฏิบัติงานของเราจะอยู่ไกล แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะได้รับผลกระทบ ซึ่งไม่ใช่เป็นผลกระทบที่ไม่ดีเสมอไป เป็นผลกระทบทั้งดีและไม่ดี จึงเป็นเหตุให้คิดว่า จะมีอะไรทำเพิ่มเติมในส่วนของเราได้ กับบุคคลในความอารักขาดูแลของเรา คือด้านของความรู้ความสามารถ การศึกษา เมื่อบ้านเมืองเจริญ ก้าวหน้ามากขึ้นก็เป็นโอกาสให้บุคคลต่างๆ ได้สามารถพัฒนาตัวเอง และสร้างฐานะให้ดียิ่งขึ้น บ้านเมืองเหตุการณ์เปิดโอกาสให้มีความก้าวหน้า แต่เราก็ต้องกลับมาย้อนคิดว่า บุคคลในความอารักขาของเรานั้น สามารถที่จะพัฒนาก้าวหน้าไปตามโอกาสที่เปิดให้หรือเปล่า ยกตัวอย่างเช่น ตอนนี้มีการขยายทางด้านการงานขึ้นหลายๆ อย่าง หลายๆ อาชีพ คนของเราพร้อมหรือยังที่จะสร้างฐานะที่มั่นคงมั่งคั่งขึ้น จากโอกาสหรือตำแหน่งงานที่เปิดขึ้น หรือว่าจะกลายเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบในทางเสีย คือเสียโอกาสต่างๆ ซึ่งมีอยู่ เคยอยู่อย่างสงบในหมู่บ้านของตัวเองทำงานไปก่อกฏ แกร็กๆ ที่ดินต่างๆ อาจหลุดมือไปหรือว่าจะมีคนที่เขาอยู่ในระบบใหม่กว่าเข้ามาให้

อิทธิพลบางประการ คนของเราพร้อมหรือยัง อาจจะต้องมีข้อคิดในเรื่องนี้ ก็ยังคิดไม่ลึ้จะชัดเจนนัก คงจะต้องช่วยกันคิดในเรื่องเหล่านี้ต่อไป แต่เท่าที่พยายามทำมานี้ก็เป็นสาเหตุให้อยากจะลองตั้งโครงการอีก ๒ โครงการหลัง ได้แก่การพยายามที่จะให้นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนของเราได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งเราก็คิดกันมาแต่ก่อนว่าเป็นระดับที่พอสมควรและเบ็ดเสร็จในตัว ในเมื่อสังคมเปลี่ยนไปแค่นี้จะพอหรือไม่ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ต้องจะคิด อย่างน้อยส่วนหนึ่งที่พอทำได้ในทรัพยากรที่มีอยู่ หมายความว่าเท่าที่จะพอมีเงินมีทองมีทุนอยู่ ก็จะช่วยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตามกำลังความสามารถ ส่วนนักเรียนอีกส่วนหนึ่งนั้น เราที่ทำงานอยู่ก็คงจะรู้จักเด็กและเห็นได้ชัดๆ ว่าบุคคลหรือเด็กเหล่านี้ จะเป็นด้วยสติปัญญาและการเตรียมพร้อมตั้งแต่เล็กมาก็ตาม ฐานะทางเศรษฐกิจหรือว่า ฐานะทางการเมืองและสังคมไม่เปิดโอกาสใดๆ ให้เขาได้ไปศึกษาต่อในระดับมัธยมหรืออย่างน้อยในช่วงนี้ ไม่ทันการ ก็อยากจะให้อะไรกับเขา เป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมา แม้อาจจะเล็กน้อย แต่ก็ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ คือเรื่องของการฝึกฝนให้กระทำอาชีพได้ เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน ไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องของเหตุการณ์เฉพาะหน้า ไม่ใช่เป็นเรื่องของการคิดไปในอนาคต จึงทำให้หนักถึงว่า อยากรจะได้โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนหรือศิษย์เก่าของโรงเรียน ต.ช.ด. เลือกให้ทำอะไรที่มีตลาด จะขายได้ ทำได้หรือว่ามีคนจ้างให้ทำเพื่อที่จะเอาริขานนั้นมาหาเลี้ยงชีพต่อไป นี่ก็เป็นเรื่องของโครงการต่างๆ ที่คิด ต่อไปในอนาคตอาจจะมีอะไรที่สำคัญยิ่งขึ้นก็ได้ เช่นที่เราคิดถึงในเรื่องว่า ให้นักเรียนในบางโรงเรียน 2 - 3 โรงเรียน ให้มีการดูแลสมบัติของส่วนรวม เช่น เรื่องของสิ่งแวดลอมเป็นต้น ก็คงจะเป็นอยู่ในขั้นของการทดลองวิธีการ นี่จะยกตัวอย่างว่า ยิ่งทำงานไปก็อาจจะมีเปลี่ยนแปลงมีการพัฒนาอะไรขึ้นไปได้อีก ไม่ใช่ว่าจะมี 3 - 4 โครงการ อาจจะเพิ่มขึ้นมาเรื่อยๆ ที่อยากจะให้ลองช่วยกันอีกอย่างหนึ่งคือ ในขณะนี้เรื่องของระบบข้อมูลเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะมีความสำคัญและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานได้มากขึ้น เวลานี้มีข้อมูลอะไรต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่นตัวเลขของภาวะโภชนาการในโรงเรียน ต.ช.ด. ทั้งหมดเราก็สามารถเก็บมาได้แล้วใส่ในความจำของเครื่องคอมพิวเตอร์ไว้ อาจจะมีตัวเลขแ่งต่างๆ อีกหลายแห่ง เช่น สภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ตั้งโรงเรียน ใส่แผนที่เข้าไปร่วมด้วย ทำได้หลายอย่าง มีข้อหนึ่งที่น่าจะติดตามคือนักเรียนที่จบไปจากเราแล้วนั้น น่าจะติดตามต่อไปว่าเขาได้ไปทำอะไรบ้าง ในแง่ที่ว่าศิษย์เก่าของเรา ถ้ามีปัญหาอะไรเดือดร้อน เราก็อาจจะช่วยเหลือได้ หรือเขาไปทำอะไร ส่วนใหญ่เรียนต่อแล้วไปปฏิบัติหน้าที่อะไร ปฏิบัติอาชีพอะไร กระทำตัวอย่างไร ก็เป็นเรื่องที่นารู้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการทำงานของเราต่อไป อีกอย่างหนึ่งที่รู้สึกคือ นับวันในอนาคตงานต่างๆ ที่ทำจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับหน่วยราชการ และบุคคลต่างๆ อีกมาก แต่ก่อนนี้พบกันเป็นตัวบุคคล คือตำรวจตระเวนชายแดนและคนที่มาช่วยก็มีจำนวนไม่เท่าไร อยู่ด้วยกันคุยกัน และมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกันเป็นประจำ แต่ปัจจุบันนี้ หน้าที่การงานของทุกคนก็ไม่ได้อยู่กับที่ มีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงไป และหน่วยงานที่เพิ่มขึ้นก็มีอีก อยากลิ้มว่าเรื่องของการพบปะหารือกันหรือฟังเสียงกัน ทำอะไรพูดให้รู้กันนั้น อาจจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและต้องระวังว่าอาจจะไม่สนิทกันเท่าที่ควร คงจะต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วย อย่างไรก็ตามงานในโรงเรียนต่างๆ นั้น มีพื้นที่ มีภาวะที่ต่างกัน ข้อนี้เคยกล่าวไว้เมื่อเกือบ 10 ปีที่แล้ว มาตอนนีดีขึ้น แต่คิดวาก็ยังมีข้อนี้ เพราะเป็นเรื่องที่แก้ไขไม่ได้ ต่างภาค ต่างถิ่น หรือต่างลักษณะ จะให้เหมือนกันไม่ได้ ที่ย้ายอยู่เสมอว่าการประเมินผลความสำเร็จนั้นไม่เคยคิดถึงในเรื่องที่เขาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น แล้วเอามาหลุมใจว่าเราสู้เขาไม่ได้ เพราะอย่างนั้นเพราะ

อย่างนี้ ให้เอามาเปรียบเทียบกับตัวเอง ทุกคนรู้แก่ใจตัวว่าตัวทำงานแค่ไหน ทำงานมากแล้ว แต่สภาพไม่อำนวยหลาย ๆ อย่าง ผลอาจจะไม่ดีเท่าเขา ก็อย่าหมกมุ่นใจและน้อยใจ ความสำเร็จที่มีอยู่นี้ ก็เนื่องจากทุกคนมีความตั้งใจที่ดี ...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในโอกาสประชุมสัมมนาครูโรงเรียน สปอ. จังหวัดนครนายก ณ ห้องยุทธการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายกวันพุธที่ 23 พฤษภาคม 2533

...ดังที่ไล่ได้ซึ่งทางท่านหัวหน้าสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองนครนายก ได้จัดฉายเมื่อสักครู่นี้ ก็ได้เล่าถึงจุดมุ่งหมายหรือสาเหตุที่อยากจะเข้าร่วมงานกับทุกท่าน จะขยายความอีกสักครั้งหนึ่ง เมื่อได้มาสอนอยู่ที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งย้ายมาอยู่ที่จังหวัดนครนายก ที่จริงได้ทำงานอยู่ในโรงเรียนนายร้อย จปร. มานานแล้ว ตั้งแต่อยู่ในที่ตั้งเก่า เมื่อมาอยู่ในนครนายกก็เป็นธรรมดาที่จะต้องอยากรู้ อยากเห็น ว่ารอบๆ ข้างของสถานที่ทำงานนั้นมีใครบ้าง ทำงานอะไรกันบ้าง ก็พยายามหาโอกาสไปดูเพื่อเป็นการศึกษา หรืออย่างที่ปัจจุบันนี้เขาเรียกว่าทัศนศึกษา ดูว่าใครเขาทำอะไรกันบ้าง ส่วนหนึ่งได้มาเห็นและประทับใจในการทำงานของบุคลากรต่างๆ ของจังหวัดนครนายก สำหรับครูบาอาจารย์นั้นก็ถือว่า เราเป็นคนอาชีพเดียวกัน ถึงจะเป็นครูทหารหรือครูพลเรือน จะเป็นครูระดับเด็กเล็ก เด็กใหญ่ ก็ถือว่าเป็นครูเหมือนกัน จึงอยากจะทราบเพื่อที่จะได้เรียนรู้ว่าครูที่นั่นทำอะไรกันบ้าง มีอะไร มีงานอย่างไร ได้มาเห็นว่าการสอนหนึ่งสัปดาห์ของครูในระดับประถมศึกษาแล้ว ครูระดับประถมศึกษาในจังหวัดนครนายก ยังมีหน้าที่หรือไม่ก็เรียกอีกอย่างว่า ความรับผิดชอบหรือความริเริ่มก็อาจจะเรียกได้อีกประการหนึ่งคือการดูแลนักเรียนในอาคารให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเช่นกัน เพราะว่าการศึกษาที่จะได้ผลดีร้อยละร้อย ผู้ที่รับการศึกษาจะต้องมีความพร้อมทั้งในด้านสติปัญญา พร้อมในด้านสุขภาพร่างกาย ซึ่งจะเป็นส่วนให้มีความกำลังในการศึกษา ทั้งกำลังกายและกำลังสติปัญญา ครูคงจะเมตตาและช่วยเหลือลูกศิษย์ได้ในฐานะครูกับลูกศิษย์ ครูโรงเรียนทางนี้นอกจากสอนให้ความรู้แล้ว ก็ยังช่วยเรื่องอาหารการกินของนักเรียนและประจวบกับทางสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีโครงการในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน เมื่อได้เห็นแล้วจึงเกิดความศรัทธาที่จะทำ อยากที่จะร่วมในกิจการอย่างนี้ด้วย ก็ได้มานึกถึงว่า พอมีประสบการณ์มาบ้างเหมือนกัน โดยการที่เคยและได้ทำงานมาตลอดเวลา ในเรื่องของการจัดการเกษตรเรียกกันเองว่าโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งหลายๆ ท่านก็คงจะพอทราบแล้ว อยากจะเล่าต้นสายปลายเหตุสักนิดหนึ่งว่า โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน ต.ช.ด. นั้นเกิดขึ้นมาอย่างไร ทำไมจึงทำขึ้น ในสมัยก่อนเมื่อประมาณ 30 ปีเศษ มาแล้ว ตำรวจตระเวนชายแดน ได้ปฏิบัติหน้าที่ดูแลรักษาชายแดนอย่างหนึ่ง และได้ดูแลประชาชนในเขตรับผิดชอบในด้านต่างๆ นอกจากเรื่องของการดูแลความสงบเรียบร้อยตามหน้าที่ตำรวจโดยทั่วไปแล้ว ก็ได้ช่วยสอนหนังสือให้นักเรียนใน

ท้องถิ่น ซึ่งบางครั้งอยู่ไกล การตั้งโรงเรียนเป็นไปได้อาบากก็ได้ช่วยสอนกันไปไม่เป็นทางการ ต่อมาผู้บังคับบัญชาได้เห็นประโยชน์ของการที่จะให้ตำรวจช่วยสอนอีกแรงหนึ่งในการให้การศึกษาแก่นักเรียน จึงตั้งโรงเรียน มีการหาทุนสร้างเป็นโรงเรียนขึ้น นับพอสรุปแล้วก็เป็นการค้าเนินการโรงเรียนในเขตที่ทุรกันดารบ้าง ต่อมาเป็นเขตที่มีความไม่ปลอดภัยในการปฏิบัติงาน หรือไม่เข้าหลักเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการที่จะมีโรงเรียนอีกสักโรงหนึ่ง จึงตั้งโรงเรียนขึ้นทำการสอนไป เมื่อประมาณสิบกว่าปีที่แล้ว นักขึ้นมาว่าความสำคัญของการรับประทานอาหารการกินของเด็กบางคนที่ขาดแคลนนั้น มีความสำคัญและมีผลต่อการศึกษาของเด็กมาก ๆ จึงอยากจะมีส่วนสักเล็กน้อยก็ยังดีที่จะช่วยเหลือ เท่าที่เป็นการรับใช้สังคมในด้านหนึ่ง จะทำอะไร ก็นักขึ้นมาได้ว่าจะลองทดลองดู มีเพื่อนฝูงอยู่ในวงการเกษตรหลายคน จึงให้ทดลองดูว่า ถ้าเราทำการปลูกผักปลูกไม้ผลหรือทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์เล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วใช้ผลนั้น แล้วให้การศึกษาทางโภชนาการ ให้เขาทราบว่าจะรับประทานอะไรเข้าไปแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยการเสริมในส่วนต่างๆ ที่เป็นของสิ้นเปลือง ซึ่งผลิตเองไม่ได้บ้างเล็กน้อย ก็จะได้ทั้งความรู้ทางการเกษตร ความรู้ทางด้านโภชนาการ ความรู้ในการประกอบอาชีพ และได้สุขภาพที่แข็งแรง จึงปรึกษากับเพื่อนซึ่งก็เป็นรุ่นผู้ใหญ่กว่าทั้งนั้น ก็มีความคิดเห็นต่างๆ ถามว่าถ้าทำอย่างนี้จะไปได้อะไรไหม เขาก็บอกว่าทดลองดู สถานที่ที่ทดลองก็พอดีคั่นเคยกับทางโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอยู่แล้ว เพราะว่าสมเด็จย่าท่านทรงริเริ่มสนับสนุน เคยเห็นมาตั้งแต่เล็ก ๆ ก็เลยลองไปติดต่อกับทางกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน ท่านก็อนุญาต จึงได้ไปทดลองดู มีอาจารย์ผู้ใหญ่ที่ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ หลายๆ ท่านก็อยู่ในที่นี้กันด้วย ต่อมาเมื่อโครงการไปได้ดีแล้วจึงได้เล่าให้ผู้ใหญ่ในวงที่กว้างขึ้น ตอนแรกก็รู้ในวงที่แคบๆ ด้วยเหตุผลที่ว่า คิดอะไรไว้ถ้ายังไม่ดีพออย่าคิดว่ามันจะเป็นไปได้ ก็ยังไม่อยากจะพูดกับผู้ใหญ่ อาจจะเป็นการเสียถ้าเราพูดอะไรไปพรอๆ โดยที่สิ่งที่ทำนั้นยังไม่เข้ารูปเข้ารอยดี แต่เดิมนั้นมีโครงการที่ศาสตราจารย์สำเนา แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำในด้านหาอุปกรณ์การศึกษาให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ก็ไปขอร่วมโครงการกับท่านจึงทำในเรื่องวัสดุอุปกรณ์การศึกษามาพักใหญ่แล้ว เมื่อทำงานก็เลยทดลองทำกับกลุ่มของท่านเท่านั้น ต่อมาก็ได้หน่วยราชการอื่นๆ เข้ามาสนับสนุน เช่น หน่วยราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ หน่วยราชการในสังกัดกระทรวงเกษตร กระทรวงสาธารณสุข และอื่นๆ อีกหลายๆ แห่ง ทำโครงการร่วมกันเป็นรูปเป็นรอยขึ้นมา การที่ทำโครงการนี้ อาจจะได้ประสบการณ์อยู่บ้าง แม้ว่าจะไม่ได้ประสบความสำเร็จอย่างดีเลิศเหมือนกับเป้าหมายไปทุกๆ แห่ง เพราะว่าครูตำรวจตระเวนชายแดนเองก็ได้มาปรารภให้ฟังหลายท่านว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทั้งหมดนั้น ก็จะไม่เกิน 200 โรง 1000 กว่าโรง เพราะว่าถ้าดำเนินการไปได้ดีพอสมควรมีความพร้อมก็จะโอนเป็นของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติไป และในโรงเรียนที่เหลือนี้ ก็มีประมาณ 150 - 180 โรงเรียน แต่ละโรงเรียนมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันสภาพของประชาชนรอบข้างก็แตกต่างกันด้วย เวลาจะทำการประเมินผลโครงการที่เรามักจะมีเสียงที่พูดกันอยู่เสมอว่า อาจารย์บางท่านก็หมดกำลังใจที่จะทำงาน ไม่มีกำลังใจเพราะว่าทำเท่าไรๆ ก็ไม่ดีสักที เขาบอกเองว่าเขาเริ่มต้นจากศูนย์ อีกโรงเรียนเริ่มต้นดีกว่า ก็ยอมมองเห็นความสำเร็จ จะนับกันว่าปลูกออกมาได้ผลผลิตสักเท่าไร โรงเรียนเขาก็จะส่งโรงเรียนของเพื่อนไม่ได้ พื้นที่ก็มีต่างๆ กัน ยกตัวอย่างเช่น พื้นที่ที่โรงเรียนไปตั้ง ถ้าเป็นพื้นที่ดีชาวบ้านเขาก็เอาไร่ทำไร่ทำนา ไม่เอามาใช้ตั้งโรงเรียน ก็ใช้ทำการเกษตรไป ครั้นโรงเรียนจะทำการเกษตร

บ้าง ที่ก็ทำการเกษตรไม่ได้ โรงเรียนบางโรงเรียนก็เขวนอยู่บนหน้าผา ไม่มีที่ทำการเกษตร หรือบางแห่ง อย่างที่นครนายกนี่ เป็นต้น ก็มีดินเปรี้ยว ไม่สามารถที่จะทำได้อีกเป็นอย่างไร บางทีก็มาพูดให้ฟังว่า เดิมไปหาที่ซึ่งชาวบ้านเขาไม่ต้องการใช้ เขามาคิดตัดแปลงปรับปรุง ประสานงานกับหน่วยราชการต่างๆ จนกระทั่งสามารถปรับปรุงที่ดินนั้นให้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้ พอทำดีแล้วชาวบ้านก็มาเอาคืน และบางคนก็พูดในเรื่องของโภชนาการ บอกว่าโรงเรียนนี้มีนักเรียนตั้ง 5 เผ่าทั้งโรงเรียน ไม่รู้จะทำอาหารอย่างไรให้เป็นที่ถูกปากของทุกคน คนนี้ชอบคนนั้นไม่ชอบ เวลาจะทำก็ไม่ทราบจะทำยังไงตั้งแต่แรก บางโรงเรียนก็บอกว่า ในเรื่องของการศึกษาไม่สามารถที่จะจัดยังงี้ได้ เพราะนักเรียนกว่าจะเดินมาจากบ้านมาถึงโรงเรียนก็หมดเวลาโรงเรียนเลิกพอดี เดินกลับไปอีกเป็นอย่างนี้ทุกวัน หรือว่าสอนมาตั้งนานแล้วการรู้หนังสือก็ยังมั่วมาก เพราะว่ากว่าจะตามมาเข้าโรงเรียนได้ เด็กก็มีอายุมากแล้วพออยู่ไปสักปีสองปีก็ถึงเวลาออกไปแต่งงานพอดี มีปัญหาอยู่แปลกๆ หลายอย่าง จึงบอกว่าถ้าจะแข่งก็อย่าไปแข่งกับโรงเรียนอื่น เพราะว่าผู้ปฏิบัติงานพวกเราที่อยู่ส่วนกลางทุกคนนั้นเข้าใจ แล้วจะไม่เปรียบเทียบใครกับใครเลย เนื่องจากแต่ละคนก็มีปัญหา มีข้อดีและข้อเสียในปัจจุบัน ในเงื่อนไขของการทำงานซึ่งต่างกัน ไม่สามารถจะนำมาเทียบกันได้ แต่ในตัวของตัวเองนั้น ก็ขอให้เทียบเอง แต่เทียบในใจว่าตัวทำงานได้มากทำงานได้น้อยแค่ไหน ขอให้มีกำลังใจและพวกเราที่อยู่ส่วนกลางยังงี้ถ้ามีอะไรช่วยได้นิดๆ หน่อยๆ หรือว่ามีประสบการณ์จากที่อื่นนำมาถ่ายทอดให้ หรือว่ารู้อะไร หรือมีอุปกรณ์สิ่งของอะไร ทั้งในด้านเงินทองและของที่ใช้เป็นทุน ก็จะมาเสริมมาช่วยงาน ทั้งนี้ เราก็ช่วย และเคล็ดสำคัญในการทำงานคือ เราคุยกันบ่อยๆ ในระหว่างหน่วยงานจะเป็นสาธารณะสุข หรือจะเป็นทางบ้านเมือง หมายความว่าถึงมาหาไทยหรือว่าทางด้านกระทรวงศึกษา หรือว่าในเรื่องของ ต.ช.ด. แต่ในที่นี้อาจจะมีโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามาช่วยด้วย ใครก็ตามที่ร่วมทำงานด้วยกันก็ถือว่าเป็นเพื่อนกัน แล้วก็คุยกันบ่อย อย่างเมื่อเร็วๆ นี้ ที่มีการประชุมโรงเรียน ต.ช.ด. ประชุมกันประจำปี ก็พูดกันในเรื่องนี้ เพราะว่าแต่ก่อนนี้ การทำงานร่วมกันน้อยหน่อย ก็ชวนกันไปรับประทานอาหารบ้าง ไปไหนก็ไม่ทันเรื่องชวนกันเลี้ยง ก็ชวนกันไปเลี้ยงบ้างชวนกันไปไหนๆ บ้าง คุยกันไปบ้าง คิดถึงปัญหาที่สนทนากัน หรือว่าการจัดอบรมก็จัดกันบ่อยครั้งพอใช้ มาในระยะหลัง บางทีเมื่อมีการร่วมงานขึ้น การขยายงานกว้างออกไป มีโครงการเพิ่มโครงการมากขึ้น บางครั้งก็ไม่มีเวลาที่จะคุยกันหรือสัมพันธ์กันบ่อยๆ นัก ครูหรือบุคลากรที่ได้อบรมไว้นานปีเข้ามาซึ่ง 10 กว่าปีมานี้ ก็ยกย้ายหน้าที่กันไปตามความเจริญของแต่ละคน ทำให้คนที่เคยทราบ ก็ไปทำหน้าที่อื่นกันมาก ที่มาใหม่บางครั้งก็ไม่มีทางเลยที่จะหาข้อมูล เพราะว่าคนเก่าที่ยังเหลือพูดอะไรเขาก็บอกว่าเอาอย่างนั้นนะที่รู้ๆ กันนะคนใหม่ยังไม่ทันรู้ก็ถูกเหมาว่าได้รู้กันหมด พอไม่รู้ก็ถูกว่า ซึ่งมีกันนิดๆ หน่อยๆ เรื่องนี้ก็มีบ้าง การคุยกันมากขึ้นก็รู้สึกว่ามีแต่ข้อดีไม่มีอะไรที่เสีย ที่ทำงานเรื่องทาง ต.ช.ด. ก็ดำเนินไปได้อย่างน่าพึงพอใจ ได้ประสบการณ์จากอันนั้น เห็นว่านี่เราทางนี้ก็เป็นคนใกล้ไม่ใช่คนไกล ยังไงก็อยากจะมาทำบ้าง หน่วยราชการในจังหวัดนครนายก ที่ผ่านมาก็ปีหนึ่งก็ได้ร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งครูและอาจารย์ทั้งหลาย กับหน่วยงาน ที่มาเสริม ที่ทำนี้ก็ถือว่าเราช่วยกันเลี้ยงลูกหลานของเราที่เกิดขึ้นมา ให้เป็นคนที่มีคุณภาพและจะเป็นกำลังสำคัญสำหรับประเทศเรา ในยุคสมัยนี้เหตุการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเหลือเกินเราต้องเตรียมคนของเราให้พร้อมที่จะรับสถานการณ์ ให้รู้จักปรับตัวในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านคุณลักษณะของครู คุณลักษณะของผู้เรียน ด้านการบริหารจัดการและด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 24 เมษายน 2535

การชุมนุมครูตำรวจตระเวนชายแดนครั้งนี้ เป็นครั้งที่ 12 แล้ว ในครั้งแรกๆ นั้น ได้ประชุมกันตามสถานที่ต่างๆ ในภาคต่างๆ มาในช่วงหลังๆ นี้ จึงได้นำมารวมกันเพราะว่ามีผู้ที่เข้าร่วมประชุมมากขึ้น เนื้อหาของการประชุมในตอนแรกๆ นั้น ตั้งใจที่จะตกลงให้มีความเข้าใจต่างๆ ร่วมกัน เหมือนกัน ตำรวจตระเวนชายแดนที่เป็นครูแต่ละท่าน ผู้บังคับบัญชาและวิทยากรที่มาช่วยในการบรรยายตั้งแต่ต้นและสืบเนื่องกันต่อมานั้น ก็เพิ่มจำนวนกันมากขึ้น แต่ละท่านล้วนมีงานประจำที่ทำอยู่ อย่างเช่น ครูอาจารย์ทั้งหลายก็ได้ปฏิบัติหน้าที่สอนนักเรียนกันอยู่เป็นประจำแล้ว ซึ่งเป็นงานที่ทำได้อย่างดีและเป็นผลดีอยู่ แต่ว่าการที่ขอให้มาประชุม และมีการบรรยายทางวิชาการอย่างนี้ ก็เพื่อที่จะให้มีการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งในสาขาวิชาหนึ่งเข้ามาให้บุคคลสาขาอื่นฟังด้วย เป็นการร่วมความคิดเห็น หรือที่อย่างสมัยนี้เขาเรียกว่าเป็นการระดมความคิด เพื่อที่จะได้ทำการร่วมกัน แต่ละคนหรือแต่ละหน่วยงานที่มาทำ ต่างคนต่างทำก็อาจจะได้ผลส่วนหนึ่ง แต่ว่าถ้านำมารวมกันหรือปฏิบัติร่วมกันแล้ว ก็จะได้ผลมากขึ้นหรือในบางอย่างที่ทำงานขึ้นมาอย่างหนึ่ง หรือไปเห็นสถานที่ ที่คิดว่าควรจะทำให้ได้ดีกว่านี้ แต่เราคนเดียว มีหลายครั้งที่คิดไม่ออกว่าควรจะทำอย่างไร หรือว่าประสบการณ์ที่ผ่านมาในบางด้านก็อาจไม่มีพอที่จะทำให้นักอะไรขึ้นมาออก แต่ถ้ามีคนอื่นมาอธิบายให้ฟัง เอาความรู้หรือประสบการณ์ส่วนตัวมาพูดให้เราฟัง อาจจะเป็นเครื่องสะกิดใจให้เรานึกออกขึ้นมาได้ว่าทำอย่างไรดี ถึงจะมีความก้าวหน้าถึงจะทำให้งานออกมาได้ผล อย่างเช่นคราวนี้ก็ต้องขอแสดงความยินดีกับครูที่ได้รับยกย่องว่าเป็นครูดีเด่น ในหลายปีที่ผ่านมาแล้วก็เคยคุยกันถึงเรื่องว่า จะประเมินผลของโครงการว่าเป็นไปอย่างไร ก็มีครูอาจารย์บางท่านปรารภขึ้นมาว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนี้ถึงจะเป็นสังกัดเดียวกัน แต่ว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันมาก บางที่ก็มีความพร้อมเวลาเอาโครงการต่างๆ ไปให้ทำก็สามารถทำได้ดี ส่วนบางแห่งนั้นดูจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะทำได้เหมือนคนอื่นเขา แล้วคนที่ต้องอยู่ในสถานที่แห่งนั้นก็เกิดความน้อยใจขึ้นมาว่าไม่ได้รับการประเมินที่ออกมาแล้วเห็นว่ามี ความก้าวหน้าเท่าเทียมคนอื่น ตอนนั้นก็แจ้งให้ทราบว่าลองคิดดูเท่านั้นว่า จะมีอะไรในพื้นที่นั้นที่ทำให้ดีขึ้นได้ ไม่ได้นำมาเปรียบเทียบกับคนอื่นเพราะว่าในโครงการเดียวกันมีบางพื้นที่ ที่ทำได้ขนาดทำนาได้ แล้วก็ได้อาหารเลี้ยงนักเรียน ส่วนในพื้นที่บางแห่งที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตั้งอยู่ที่เคยได้ไปเห็นนั้นปรากฏว่ามีแต่โรงเรียนตั้งอยู่ได้ก็นับว่าดีแล้ว ไม่มีพื้นที่ทำอย่างอื่นเพราะว่าอยู่บนหน้าผาไม่สามารถจะเพาะปลูกอะไรได้เลย อย่างนั้นครูก็ไม่มีความอย่างที่ได้แจ้งไว้ว่าเรื่องพวกนั้นก็มีการเปรียบเทียบ แต่อาจจะทำให้ดีขึ้นได้มากขึ้น บางครั้งเพาะปลูกไม่ได้ แต่ว่าจุดมุ่งหมายใหญ่เริ่มต้นเลยของโครงการนี้ เพื่อที่จะให้เด็กนักเรียนซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพวกคุณครูทั้งหลายมีสุขภาพที่ดีขึ้น เดิมนี้มุ่งที่สุขภาพร่างกายอย่างเดียวตอนจุดเริ่มต้น เพราะฉะนั้นอาจจะมีความจำเป็นก็

ได้ที่ว่าจะต้องพยายามเข้าไปช่วยเหลือเลย ข้อดีของการที่เป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนคือ ทางกองกำกับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีความสามารถ มีความพร้อม มีพาหนะที่จะเอาของเข้าไปช่วยเหลือได้ ข้างนอกนี่คืออย่างกรุงเทพฯก็มีของที่จะพอให้ได้ แต่บางครั้งความลำบากอยู่ที่การนำเข้าไป หรือว่าการที่เราจะเข้าใจกันเท่านั้นเอง ในเมื่อไม่มีโครงการแล้ว คนก็รู้ ก็จะสามารถจะช่วยให้ แล้วภายหลังก็อาจจะหาเทคนิคหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่จะทำให้ที่นั่นทำอะไรได้สักอย่าง สมัยก่อนถึงกระนั้นด้วยซ้ำไป แต่ก่อนนี้ก็มีปัญหาอีกคืออย่างโรงเรียนที่ทำได้ดีจนทำนาได้นั้น ก็ไม่ได้ทำนาในโรงเรียนเลยหรืออันที่จริง เพราะว่าโรงเรียนก็เป็นอาคารเรียนเป็นอุปกรณ์การเรียนการเล่น ไม่มีพื้นที่ที่จะทำการเกษตรมากมายถึงแค่นั้น แต่ครูที่นั่นก็ได้ไปขอพื้นที่ส่วนกลางของหมู่บ้าน พื้นที่สาธารณประโยชน์นำมาใช้สอย ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านก็ไม่ได้ใช้ทำอะไร ครั้นทางโรงเรียนให้ทำด้วยความรู้ของครูและอุปกรณ์ต่างๆ ที่ได้รับการส่งเสริมก็สามารถทำได้ พอทำได้ชาวบ้านมาเอาคืน ก็เกิดความน้อยใจว่าแต่ก่อนไม่มีคนสนใจ พอเอามาทำทำดีแล้วถูกแย่งไป ได้อธิบายให้ฟังว่า ถึงจะอดไม่ได้ที่จะน้อยใจหรือเสียตาย เพราะว่าตนเองได้ทำไว้ สิ่งนั้นทำมากับมือ ก็เหมือนเป็นโครงการที่เป็นลูกของตัวเอง ใครจะมาพรากไปก็เสียใจ แต่เวลานั้นคือส่วนที่ถูกต้องคือเราเป็นครู ครูมีความสำคัญอยู่ที่การริเริ่มแล้วให้คนอื่นเขาทำตาม ได้ทำแล้วก็ทำเองช่วยตัวเองก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ในตอนแรกนั้นนักเรียนก็มุ่งให้มีสุขภาพดีอย่างทีกล่าวก่อนแล้วเท่านั้น ในเรื่องหลักสูตรด้านหนังสือเป็นเรื่องที่ยพยายามพัฒนามาทีหลัง ถึงได้เกิดส่งเสริมคุณภาพการศึกษา เพื่อเปรียบเทียบว่านักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นมีความสามารถในการศึกษา มีโอกาสไม่แพ้คนอื่น ในประเทศ แต่ทั้งนี้ก็อยู่ในที่ๆ สามารถจะทำได้เช่นเดียวกัน ก็พยายามที่จะปรับปรุง ในตอนแรกก็มุ่งในเรื่องสุขภาพ แล้วนอกจากของที่เราเอามาให้แล้ว ให้เพาะปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตเอามาใช้และสิ่งที่จะได้อีกคือเทคนิคการเกษตรสมัยใหม่ที่ครูบาอาจารย์ หรือว่าทางด้านเจ้าหน้าที่ฝ่ายเกษตรได้นำมาส่งเสริมหรือชี้แจงเพิ่มขึ้น แล้วก็ความรู้ในด้านการกินอยู่ ด้านโภชนาการว่า ทำอย่างไรกินของที่เรามีอยู่แล้วรู้จักบริโภคให้เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย อะไรที่เป็นพิษเป็นภัยก็ควรจะหลีกเลี่ยง เดิมมุ่งแค่นั้น ผลผลิตที่ทำได้นั้นไม่ได้มุ่งที่จะเป็นการค้าขาย หรือว่าไม่ต้องการจะได้ผลประโยชน์มาเป็นตัวเงิน ซึ่งในระยะแรกนั้นก็มีผู้ที่ชี้แจงและแนะนำหลายคนว่า มีความจำเป็นเหมือนกันที่จะเอาผลผลิตไปจำหน่ายเพื่อให้ได้เป็นทุนมาหมุนเวียน เพื่อพยายามในส่วนหนึ่งที่จะช่วยตัวเอง จะรับเงินจากกองทุนหรือจากโครงการหรือจากกองกำกับอย่างเดียวนั้นก็ไม่อยากทำ อยากจะทำให้ชาวบ้านอยู่ได้ด้วยตนเอง หรือโรงเรียนอยู่ได้ด้วยตนเองจากการหมุนเวียน ซึ่งอันนั้นก็แนวคิดที่ดีอย่างหนึ่ง แต่ว่าในระยะนั้นที่ห้ามเอาไว้ เพราะว่ายังอยากให้ของซึ่งมีอยู่จำนวนน้อยได้ไปถึงท้องของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ เพราะว่าบางครั้งถ้าเราปล่อยไป ผลผลิตขายแล้วก็ได้เงินเข้าบัญชีมากๆ ก็ตื่นเต้นภูมิใจเลยลืมให้นักเรียนรับประทานไป อันนี้ก็เพื่อป้องกันเอาไว้ เพราะว่าเรื่องนี้นักเรียนได้รับประทานและมีสุขภาพที่ดีนั้น จริงๆ เป็นความสำคัญอันดับแรก อีกอย่างหนึ่งคือพื้นที่ของแต่ละคนที่ปฏิบัติการอยู่ก็ไม่เหมือนกัน ว่าความจริงแล้วถ้าพยายามเอาไปขาย บางครั้งก็ขายไม่ได้ ไปจำหน่ายข้างนอก การเดินทางไม่สะดวก หรือว่าถ้าขายแล้วได้เงิน แล้วก็ต้องเอาเงินไปซื้ออย่างอื่นอีก พอลดดีๆ แล้วก็ไม่ได้ แต่ในขณะนี้ก็อาจจะเมื่อเวลาผ่านไป 10 กว่าปี ซึ่งไม่ใช่ช้อย เหตุการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปเยอะ ในบางแห่งก็พิจารณาอนุญาตไปตามความเหมาะสม จึงพยายามเกิดโครงการในด้านของการฝึกอาชีพอย่างอื่น คืออาชีพการประดิษฐ์หรือหัตถกรรม หรืองานที่ให้ทางกรมอาชีวศึกษามาสอน

ในโรงเรียน ในตอนนี้จุดมุ่งหมายของเรื่องนี้ก็มี 2 ส่วน ส่วนหนึ่งที่เรามาสอนให้กับนักเรียนเล็กๆ นั้น ก็ตั้งใจให้เป็นเหมือนงานศิลปศึกษาหรือหัตถศึกษาของโรงเรียน ซึ่งบางครั้งเราๆ สอนอยู่ เป็นครูสอนหมดทุกวิชา อาจจะนึกไม่ออกถึงการประดิษฐ์ การทำบางอย่างที่แปลกๆ ออกไป ทางเขาก็มาสอนก็ไม่ได้มุ่งว่าเป็นของให้ซื้อขายได้ เพราะว่าเราก็ต้องรู้เข้าใจว่านักเรียนยังเล็กๆ อยู่ ทักษะในการทำงาน หรือความสามารถหรือฝีมือนั้นก็ยังไม่เข้าขั้น แต่ว่าอันนี้เป็นการฝึกให้รู้จักใช้มือใช้กล้ามเนื้อในการทำงานละเอียดๆ เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความตั้งใจ และลักษณะที่ชอบในเรื่องเชิงศิลปะ หรือการทำงานต่างๆ มาก่อน พอถึงนักเรียนชั้นโตขึ้นมา และศิษย์เก่า นั้น ก็มีความตั้งใจว่าบางคนหรืออาจจะเป็นคนส่วนมากทีเดียว ที่ไม่มีโอกาสไม่มีความสามารถที่จะเรียนต่อในชั้นสูงได้ก็จะสามารถใช้วิชาที่ได้รับการสอนนี้ไปประกอบอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งที่จะหาเลี้ยงชีพหาเลี้ยงครอบครัวได้ การฝึกอบรมต่างๆ นั้น บางอย่างก็ต้องอาศัยอุปกรณ์ เครื่องมือ ซึ่งจะไม่สามารถที่จะมีทุนออกได้แต่ละบุคคล การที่เรามีโรงเรียนเป็นหน่วยงานในหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมอยู่แล้วนั้น ก็อาจจะเป็นการช่วยได้ ให้เรามาทำด้วยกัน และเป็นที่ยุ่จะได้อาศัยประกอบกิจการต่อไป หรือสำหรับการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ นั้น โรงเรียนจะเป็นตัวกลางได้ในการซื้อขาย เพราะฉะนั้นจึงได้เชิญในทางด้านการส่งเสริมสหกรณ์ มาช่วยกันคิดว่ามีวิธีไหนที่จะฝึกงานในด้านการสหกรณ์ เรื่องนี้ก็เหมือนกันที่แบ่งเป็น 2 ทาง คือทางแรกก็ตั้งใจจะให้เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรู้ มีความเคยชินกับระบบการทำงานร่วมกันตามแบบ สหกรณ์ ฝึกตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ได้ขึ้นไปต่อมาก็ถ้าเป็นชาวบ้านเป็นราษฎรเต็มที่แล้วก็จะได้เข้าใจหลักการ และเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ใหญ่ต่อไปได้ แต่สำหรับนักเรียนชั้นโตที่จะจบไปนั้นจะให้ความรู้ที่ละเอียดหน่อย แล้วทางโรงเรียนก็จะตั้งเป็นสหกรณ์ สหกรณ์อันนี้พยายามจะให้ประโยชน์เชื่อมโยงกับโครงการอื่นๆ ด้วย คืออย่างโครงการที่จะส่งเสริมทางด้านโภชนาการหรือทางด้านสุขภาพอนามัยนั้น หน่วยสหกรณ์นั้นจะสามารถหาซื้ออาหารที่มีคุณค่า หรือแม้แต่ของที่ผลิตได้ ปลูกได้ในท้องที่ เมื่อเอาของที่มาแปรรูปแล้ว ก็จะมาซื้อขายกันให้แพร่หลายกันในสหกรณ์นั้น ซึ่งผู้ปกครองหรือชาวบ้านนักเรียน ก็จะได้ซื้อขายได้ร่วมกัน ผลประโยชน์มากก็ได้ขายในนั้น ซึ่งอีกหน่วยอาหารเสริมที่ให้อาจจะมีส่วนหนึ่งที่คนอื่น ซึ่งไม่ได้มีอาหารหนักที่จะต้องแจกทันทั่วที่ ที่จะต้องรับอาหารนั้น แต่ก็อยากบริโภคเพื่อประโยชน์รักษาร่างกายเอาไว้ ก็อาจจะมาหาซื้อได้ในราคาถูกกว่าหาซื้อที่ท้องตลาด หรือจะต้องไปในที่ไกลๆ บ้าน คือเป็นจุดศูนย์รวมได้ หรือเวลาเราจะประดิษฐ์ของอะไรบางอย่างที่จะต้องซื้อวัตถุดิบมา แทนที่แต่ละคนทีอบรรณาไปซื้อต่างคนต่างซื้อ ก็ต้องซื้อราคาขายปลีกซึ่งเป็นราคาแพง แต่ว่าถ้าสหกรณ์ซื้อในราคาขายส่งมา แล้วก็มาแบ่งกันจะขึ้นราคาเล็กน้อย แล้วก็สหกรณ์ก็เป็นของเรากันเอง มีการปันผล อันนี้ก็เป็นการคิดเพื่อที่จะได้เป็นประโยชน์จริงๆ อย่างโครงการที่ส่งเสริมเรื่องของไอโอดีนที่ทำอยู่ทุกวันนี้ ก็เป็นการสอดคล้องกับทางด้านของกระทรวงสาธารณสุข เร็วๆ นี้เคยคุยกัน ถ้ามว่าเป็นปัญหามากมายจริงๆ แค่นั้น ที่จริงแล้วก็ต้องทราบว่าในการขาดอาหารอย่างอื่นคือ ขาดโปรตีน ขาดพลังงานก็ยังเป็นปัญหาใหญ่มากกว่า ในเมื่อเราส่งเสริมก็ส่งเสริมไปทุกๆ อย่าง แต่ว่าถ้าขาดสารอาหารแต่ละอย่าง ที่เราจะเจาะลึกเข้าไป ก็เพื่อที่จะพยายามแก้ไขเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดนี้ ก็ย่อมจะทำให้เป็นไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น จึงได้มาขอให้ทางครูทั้งหลายได้ช่วยร่วมมือกันขึ้น ทุกอย่างนี้ก็พยายามให้สืบเนื่องกันแบบนี้ อย่างปีนี้การอบรมก็ได้เพิ่มเติมขึ้นคือแต่ก่อนนี้มีการประชุมเฉพาะครู เดียวนี้ได้ทำให้นักเรียนที่ได้เรียนต่อ คือเป็นนักเรียนในโครงการมารุ่นเก่าๆ ที่ได้เรียนต่อ ได้เข้ามาฟังการอบรมและประชุมด้วย เพื่อให้ทราบว่ารุ่นหลังๆ นี้ มีอะไรเพิ่มขึ้นใหม่ๆ นั้น ก็

ประการหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งการที่นักเรียนได้เรียนต่อนั้น ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนเอง คือเมื่อมีความรู้มากขึ้นควรมีโอกาสที่จะได้เลือกงานอาชีพที่จะเลี้ยงตัว ที่จะทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและทำประโยชน์ให้กับคนอื่นได้มากขึ้น ไม่ใช่หมายความว่า นักเรียนเรียนสูงแล้วมาทำงานที่ไม่ต้องใช้ความรู้สูงที่เรียนมาแล้วทำไม่ได้ นั่นก็ไม่ใช่ คือเป็นการเพิ่ม ตั้งใจว่าเป็นการเพิ่มงานเพิ่มความรู้ให้ได้โอกาสเพิ่มขยายโอกาสมากขึ้น นักเรียนเหล่านี้ก็ได้มีประสบการณ์หลายอย่าง คือประสบการณ์ที่ได้อยู่ในโครงการเป็นลูกศิษย์ของคุณครูทั้งหลายมาก่อนแล้ว ประสบการณ์ใหม่ที่ได้เข้าไปเรียนในโรงเรียนใหม่ โรงเรียนที่เรียนอยู่ในปัจจุบันนี้ ก็ได้รับความรู้ต่างๆ มาก เพราะฉะนั้นขอให้นักเรียนได้นำความรู้เหล่านั้นมานั่งคิดว่า จะมีความคิดเห็นอย่างไรที่จะเพิ่มเติมได้ ก็เป็นการระดมความคิดจากฝ่ายนักเรียนอีกส่วนหนึ่ง สำหรับนักเรียนที่ต้องไปจะต้องเป็นหลักเป็นกำลังของครอบครัว ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง ก็ขอให้ชวนช่วย เพราะว่าเดี๋ยวนี้คนก็มากขึ้น แล้วก็ความเป็นอยู่ก็อาจจะยากลำบากไปกว่าเดิม เพราะต่างคนต้องชวนช่วยและช่วยตัวเองให้มากขึ้น แต่ก็ขอให้ระวังให้ดี อย่าให้การที่พยายามขยันขันแข็งและชวนช่วยอันนี้ มาทำให้ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกันในระหว่างกัน หรือความที่จะนึกถึงญาติพี่น้องในท้องถิ่นเดิม ในเรื่องของจิตใจก็ยังเป็นข้อสำคัญ ให้คำนึงถึงอยู่ แล้วนักเรียนเมื่อกลับไปทางบ้าน อาจจะได้รับประโยชน์จากโครงการบางอย่างที่มีอยู่ในขณะนี้ หรือจะสามารถจะช่วยเหลืออะไรได้ในบางส่วน ก็จะทำให้ได้ประโยชน์มากขึ้น ขอขอบคุณครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทั้งผู้บังคับบัญชา และท่านทั้งหลายที่ช่วยมาเป็นวิทยากร หรือผู้ที่ได้ร่วมดำเนินโครงการกันมาตลอดเวลา 10 กว่าปีนี้ ขออัญเชิญคุณพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้มาคุ้มครองและเป็นกำลังใจให้แก่ทุกท่านให้ได้ปฏิบัติหน้าที่ๆ ดี และประสบความสำเร็จ มีความพอใจ ให้ได้มีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำรินี้ในด้านต่างๆ คือ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านการบริหารจัดการ และด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 27 เมษายน 2536

...ในช่วงปีที่ผ่านมาได้มีโอกาสไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนภาค หลายโรงเรียน ก็ได้เห็นว่าทางผู้ที่ปฏิบัติงานทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนและผู้ที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานต่างๆ ที่ได้เข้าร่วมช่วยกันในงานนี้ ทั้งเอกชนและทางราชการก็ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างสรรค์ให้ท้องถิ่นมีความเจริญยิ่งขึ้น ก็ขออนุโมทนาและขอแสดงความชื่นชมในเรื่องนี้ รวมทั้งแสดงความชื่นชมกับครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้รับเกียรติเป็นพิเศษในวันนี้ด้วย ในช่วงปีที่ผ่านมาจะเห็นว่ามีงานต่างๆ เพิ่มมากขึ้น เพราะว่าในช่วง 13 ปีที่ผ่านมา เหตุการณ์บ้านเมืองและเหตุการณ์ของโลกก็ได้เปลี่ยนแปลงไปมากกว่าเดิม มีการติดต่อในวงที่กว้างขึ้น มีผู้ที่มาช่วยโครงการมากขึ้น ทั้งในทางด้านกำลังแรงและกำลังทรัพย์ จึงเกิดมีความจำเป็นที่จะต้องจัดเรื่องการปฏิบัติงานให้เป็นแผนการที่

ทุกๆ คน และทุกๆ ฝ่ายจะได้ปฏิบัติไปในแนวที่ใกล้เคียงกันอย่างมากกว่าเก่า ซึ่งก็ได้มีการเขียนเป็นแผนการและได้นำมาปรึกษากันในที่ประชุมโครงการแล้ว ทุกๆ ท่านที่ได้เข้าประชุมสัมมนาก็จะได้รับฟังได้แสดงความคิดเห็นและแก้ไขไปบ้างแล้ว เป็นธรรมชาติของการเขียนแผนการที่จะต้องเขียนไว้อย่างกลางๆ และกว้างที่สุด พอที่จะให้มีแนวทางที่จะดัดแปลง ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของท้องถิ่น ที่คุณครูแต่ละท่านหรือเจ้าหน้าที่แต่ละคนได้รับผิดชอบ ก็ขอให้ยึดถืออันนี้ คือไม่จำเป็นที่จะต้องเดินตามแบบที่เขียนไว้ตลอดเวลา ให้มีการปรับปรุงตามสมควรได้ แต่มีส่วนไหนที่เห็นควรจะต้องปรับปรุงหรือแก้ไข หรือที่เขียนมายังเห็นว่าจะปฏิบัติได้ยากในช่วงเวลาอันใกล้ข้างหน้า ก็ให้แจ้งไปที่หน่วยกลางก็จะได้ปรึกษากัน และจะได้มีแนวทางอื่นๆ ที่จะปฏิบัติการ ถือว่าเป็นการช่วยกัน ในเวลานี้มีโครงการต่างๆ ซึ่งเริ่มมาใหม่ๆ และปฏิบัติงานมา 2-3 ปี มีเพิ่มขึ้นก็คงจะมีประสบการณ์ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ในขณะเดียวกันก็จะเห็นว่าการคนที่จะทำงานให้มากขึ้นและมุ่งหวังพยายามให้งานที่ทำนั้นได้ประโยชน์แก่คนหมู่มากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ไปที่โรงเรียนแห่งหนึ่งนั้นก็ถือว่าโรงเรียนนั้นเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดที่นัดพบซึ่งคนในท้องถิ่นละแวกนั้นจะมาถึงได้โดยง่าย ก็มีบริการต่างๆ ที่สำคัญที่สุดคือ เรื่องของการศึกษาเพราะว่าโรงเรียนเป็นที่ให้การศึกษา ให้ความรู้ จะเห็นว่าเดี๋ยวนี้ก็มีมีการพยายามที่จะให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นสามารถเปรียบเทียบกับโรงเรียนอื่นๆ ทั่วประเทศในเรื่องของผลการเรียนผลการปฏิบัติงาน ก็เพื่อที่จะได้ให้รู้ว่าเรามีจุดเด่นที่ควรจะต้องส่งเสริมให้ก้าวหน้าไปในด้านไหนบ้างหรือจุดไหนที่ยังอ่อน เมื่อเทียบกับกลุ่มเพื่อที่จะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นได้บ้าง เป็นเกณฑ์ที่จะได้เป็นแนวเทียบปฏิบัติ นอกจากให้ความรู้ในโรงเรียนในด้านวิชาหนังสือแล้ว ของเดิมของเรานั้นก็พยายามให้ความรู้ในทางด้านเกษตรกรรม เกษตรกรรมที่กล่าวมานี้ ก็แยกออกเป็นหลายสาขาให้ใกล้เคียงกับอาชีพของคนในท้องถิ่น เช่น เรื่องของพืชที่มีพืชต่างๆ หลายชนิด ทั้งพืชที่ชาวบ้านทำกันอยู่แล้ว ทั้งพืชที่ครูที่ได้ความรู้มาก็อาจจะแนะนำมาทดลองทำในโรงเรียน ถ้าเหมาะสมก็มีการเผยแพร่ให้ผู้ปกครอง ซึ่งคือเกษตรกรในหมู่บ้านได้ทดลองดูได้ด้วย อีกเรื่องคือการเลี้ยงสัตว์และมีเรื่องของการประมงเป็นต้น เรื่องเหล่านี้ผลที่จะได้รับ คือการฝึกงานฝึกเทคโนโลยีวิชาใหม่ๆ อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งผลผลิตของการทำการเกษตรก็ได้นำมาใช้เป็นอาหาร เพื่อให้นักเรียนมีสุขภาพที่แข็งแรง คนที่มีสุขภาพแข็งแรง ท้องอิม ก็จะสามารถศึกษาหรือสามารถที่จะทำงานต่างๆ ได้ จะแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย เป็นโรคต่างๆ นี่ก็เป็นเรื่องเดิมที่เคยกล่าวกันมาหลายครั้งแล้ว และเรื่องเทคนิคการเกษตรใหม่ๆ ก็อาจจะยกตัวอย่าง เช่น ในระยะหลังนี้ได้เพิ่มเรื่องอีก เช่น เรื่องหญ้าแฝกที่จะใช้ปลูกในบริเวณที่มีการกัดเซาะล้างของน้ำฝน ทำให้ดินสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ไป ก็จะมีการทดลองและใช้ให้เป็นประโยชน์ นั้นเป็นเทคนิคที่เพิ่มเติมขึ้นมาอย่างหนึ่งเป็นต้น เหมือนอย่างที่เราเคยปีมาแล้วก็ได้แนะนำในเรื่องของการใช้พืชต่างๆ มาเป็นสารฆ่าแมลงแทนการใช้สารเคมี หรือการใช้สารเคมีให้ลดน้อยลงอย่างนี้เป็นต้น เราก็จะมีอะไรใหม่ๆ ที่พยายามตามเทคโนโลยีทางการเกษตรให้เพิ่มขึ้น ในเรื่องของสุขภาพอนามัยนั้น ก็พยายามให้มีการติดตาม เฝ้าระวังโรคต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ได้ไปตรวจเยี่ยมนั้นได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการหลายหน่วยทั้งทางด้านตำรวจและทางด้านสาธารณสุข ในการตรวจรักษาโรคของประชาชนที่เข้ามาอาศัยอยู่在那นั้นด้วย ก็ถือว่าการช่วยชีวิตของคนได้มากเหมือนกัน เมื่อสามารถผลิตได้แล้วที่เพิ่มเรื่องของการสหกรณ์เข้าไบนั้น สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วน ในเรื่องของการเขียนบันทึกการทำ

บัญชี แล้วต่อไปเมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นก็จะคุ้นเคยกับระบบนี้ แล้วก็ป็นสมาชิกสหกรณ์ของหมู่บ้าน ของอำเภอ ของจังหวัดต่อไป โดยที่มึความรู้ ความเข้าใจอย่างดี ในการที่ว่าถ้าเราจะซื้ออะไรมาใช้นั้น ถ้ารวมกันซื้อ ก็จะทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายหรือในการจะขายสิ่งผลิตอะไรขึ้นมา ถ้ารวมกันนั้นก็จะทำได้ดียิ่งขึ้น และเป็นการฝึกการทำงานร่วมกันในรูปของกรรมการ ซึ่งต่อไปก็จะมีกรรมการอะไรได้อีกหลายๆ อย่างสำหรับนักเรียนนั้นก็ขอให้พากเพียร เรียนให้สูงขึ้นไป เพราะในเวลานี้ผู้ที่จะมีโอกาสเรียนได้สูงก็ยังนับว่ามีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เพราะฉะนั้นเมื่อได้มีโอกาสได้เล่าเรียนอย่างนี้แล้วก็ขอให้ตั้งใจรับความรู้ วิชาเต็มที่ ต่อไปในสมัยข้างหน้าส่วนที่จะช่วยเหลือตัวให้มีชีวิตอยู่ได้ดีนั้น ก็คือวิชาการที่จะได้รับ ดังที่จะได้เห็นอยู่เสมอว่าบางหมู่บ้านที่ได้ไปเยี่ยมเมื่อเร็ว ๆ นี้ จะหาคนที่จบการศึกษาอย่างเช่นชั้นระดับมัธยมต้นก็หาได้ยาก ซึ่งเวลานี้แม้แต่กิจกรรมภายในหมู่บ้าน ไม่ต้องกล่าวถึงกิจกรรมที่จะออกไปข้างนอก ก็มีหลายอย่างที่ต้องการคนมีความรู้ในระดับที่สูงขึ้นกว่าการศึกษามาคับคิบในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่นได้ไปเปิดสถานบริการสาธารณสุขชุมชน ซึ่งพยายามหารูปแบบที่จะเป็นประโยชน์ในการรักษาพยาบาลของประชาชนในเขตทุรกันดาร อาจจะติดต่อเข้าถึงหรือนำคนไข้ไปหาแพทย์ได้ยาก ก็ต้องมีคนที่พอจะมีความรู้ฝึกในการที่จะติดต่อกับทางโรงพยาบาลเพื่อปรึกษาเรื่องรักษาพยาบาล ถ้ามีการป่วยไข้มากก็จะจัดการช่วยเหลือได้ คนที่จะทำหน้าที่นี้ก็ต้องเป็นคนในหมู่บ้านและจะต้องมีการศึกษาสูงพอสมควร ซึ่งขณะนี้หลายแห่งที่ยังหายาก เพราะฉะนั้นถ้านักเรียนได้มีโอกาสเรียนแล้ว ถ้าทำได้หรือว่ามีความจำเป็นนักเรียนก็จะได้มีโอกาสที่จะช่วยสังคมท้องถิ่นของนักเรียนให้เจริญขึ้นมาได้ ในอนาคตก็มึงานให้หลายอย่าง แม้แต่ในปัจจุบันนี้ที่ได้มาประชุมสัมมนา รวมกัน ได้ไปทัศนศึกษาในที่ต่างๆ นั้น ก็นับว่าเป็นโอกาสที่นักเรียนจะได้แลกเปลี่ยนกันระหว่างคนที่อยู่กันคนละแห่ง คนละภาค เราก็อาจจะเอาประสบการณ์ของเพื่อนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชุมชนของตัวเองได้ ก็ขอให้มึกำลังใจสืบต่อไป...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานครวันพฤหัสบดีที่ 21 เมษายน 2537

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาพบปะกับคณะทำงานของโครงการอีวาระหนึ่ง ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการในปี 2523 ดังที่ท่านเลขาธิการพระราชวัง ได้กล่าวมาแล้ว และก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าได้มีประสบการณ์ในการตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการเสด็จไปทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทย และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้ไปปฏิบัติหน้าที่สนองพระเดชพระคุณในการต่างๆ ยกตัวอย่าง เช่น การเข้าไปในหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในบ้านต่างๆ หรือคนที่มาเข้าเฝ้าฯ นั้นมีปัญหามากมาย อย่าง เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการทำมาหากิน เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม หรือความยากจน การเจ็บไข้ได้ป่วย เหมือนอย่างกับที่เราก็กเห็นกันในทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนาง

ได้ทรงคิดวิธีที่จะช่วยเหลือราษฎรโดยเบื้องต้น พวกเราที่เข้าไปก็ได้ช่วยในการสัมภาษณ์ หรือหาข้อมูลเกี่ยวกับท้องที่ หรือเกี่ยวกับบุคคลที่ขอรับพระราชทานพระมหากรุณา เนื่องจากว่าเราต้องทราบก่อนว่าเขามีปัญหาหรือความต้องการอย่างไร จึงจะสามารถช่วยเหลือได้ตรงจุดตรงเป้า ก็ได้จากการซักถามหรือพูดคุยในระยะเวลาสั้น ก็ต้องใช้ความพยายามที่จะเข้าใจอย่างยิ่ง เมื่อทราบว่าเขามีสิ่งบกพร่องขาดแคลนที่ไหน ก็สามารถจะช่วยขจัดปัดเป่าไปได้ และในเรื่องของหน่วยแพทย์ก็ดี เรื่องของสิ่งต่างๆ ก็ดี ก็ได้ในช่วงนั้น ได้ความรู้จากช่วงนั้นมาคิดพิจารณาว่าในระยะต่อมาซึ่งข้าพเจ้ามีเวลามากขึ้น มีความรู้ต่างๆ ที่จะสนองพระเดชพระคุณได้มากขึ้น ก็ถือว่าการที่ได้ออกไปสม่าเสมอได้มาทำโครงการ เริ่มต้นก็ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เช่น ไปถึงสถานที่ๆ คุณเยาวชน นักเรียน มีสุขภาพอนามัยที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง ก็ได้ยกปัญหากันขึ้นมาว่า คนที่สุขภาพไม่ดี เจ็บไข้ได้ป่วย ไม่แข็งแรงนั้น จะไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานหรือถ้าเป็นนักเรียนไม่สามารถเรียนหนังสือที่ดี ในขณะที่ก็มีโครงการเรื่องอาหาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงแนะในตอนนั้นว่าไปเที่ยวหน้าก็เอา ตอนนั้นสิ่งที่กำลังฮิตอยู่ในช่วงนั้นคือฝรั่งลูกโต อย่างที่เรียกว่า ฝรั่งเวียดนาม นั้น ซึ่งเป็นพืชที่ปลูกง่าย และมีคุณภาพอาหาร มีวิตามินดีก็นำไปปลูก ในขณะเดียวกันก็ได้ช่วยเรื่องทุนให้โรงเรียนต่างๆ สามารถที่จะทำอาหารให้นักเรียนได้รับประทานได้ทั่วถึง แต่ว่าก็มีรายละเอียดที่ลำบากเรื่องของทุน ก็คิดว่าถ้ามีการเพาะปลูกเข้าช่วยก็ช่วยด้วยก็ได้พืชผลจากสิ่งที่เพาะปลูกนั้นมาเป็นอาหารด้วย ในช่วงแรกนั้นเราเน้นในเรื่องของการให้นักเรียนได้รับประทานจริงๆ สถานที่ที่ไปทำเห็นว่าเหมาะสม ที่จะเป็นไปได้พอเป็นกำลัง มีผู้ที่เอาใจใส่อยู่แล้วก็คือพวกท่านคือ อาจารย์ ครูอาจารย์โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น และก็มีบุคคลจากหน่วยราชการต่างๆ เข้ามาช่วยให้ความรู้ ให้ความคิด ตามที่เท่าที่จะทำได้ ก็ในช่วงนั้นก็มีปัญหาที่ยกกันกล่าวขึ้นมาว่า นักเรียนในโครงการส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรหรือบุตรเกษตรกร ย่อมมีความรู้ความสามารถในการเกษตรมากกว่าเรา เราจะไปสอนเขาได้ยังไง ในขณะที่นั้นก็แก้ไปว่านักเรียนเขามีความรู้จริง เราก็สามารถนำเอาความรู้นั้นให้เวลานักเรียนให้อุปกรณ์เพิ่มเติม ก็จะเพิ่มพูนความรู้ ขำนาญ ในขณะเดียวกันเรื่องการเกษตรนั้น มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ วิชาการแขนงใหม่ๆ ที่เพิ่มขึ้นมาเสมอ หรือเรื่องบางเรื่องที่ไม่ถ่องถึ้นนั้นยังไม่ได้เอาใจใส่สัก เราก็สามารถเพิ่มพูนความรู้ในส่วนนั้นได้ เหมือนยังกับที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้เข้าไปทำงานส่งเสริมการเกษตรในที่ต่างๆ ในกลุ่มเกษตรกรก็เช่นเดียวกัน นักเรียนนี่ก็เป็นเกษตรกรแต่ยังอายุน้อย ถ้าเราให้ความรู้ต่างๆ ตั้งแต่ยังเยาว์ จัดเป็นระบบก็จะทำให้โตขึ้นมีความเคยชินต่อระบบไป ทั้งในช่วงแรกยังไม่ทำโครงการมาเป็นระบบแต่หลังจากที่เห็นแนวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำ เช่น เรื่องการสหกรณ์ ที่มีแนวว่าถ้าทำงานอยู่คนเดียว ฝ่ายเดียว ก็จะไม่สามารถที่จะมีทุน มีแรงงาน มีความสามารถความรู้ ความคิดที่จะทำงานใหญ่ได้ ก็มีการรวมกันก็จะเป็นของดี ก็พยายามที่จะมาให้ความรู้อันนี้ตั้งแต่ นักเรียนยังอยู่ในวัยการศึกษา ครั้นมาถึงในปัจจุบันนี้โครงการก็เป็นไปในด้านต่างๆ ดังที่ท่านเลขาธิการ และผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้กล่าวมา และที่เราได้สัมมนาทั้ง 14 ครั้ง และได้อบรมนักเรียนมา 3 ครั้ง 3 รุ่นนั้นแล้ว แต่สิ่งที่ย้ำ ขอเน้นว่าในขณะนี้เราเห็นได้ว่าบ้านเมืองมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในบางส่วนนั้นก็เห็นว่าผู้ที่ก้าวหน้าไปสูงมีโอกาสมาก ก็

ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่มีคนจำนวนมากที่ยังไม่มีโอกาสหรือว่าอยู่ในท้องถิ่นที่ทุรกันดารลำบากอยู่ ก็ต้องพยายามให้ผู้เดือดร้อนลำบากส่วนนี้ มีโอกาสที่จะพัฒนาไปอย่างดีขึ้น สิ่งที่เป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่งคือเรื่องความรู้หรือเรื่องการศึกษา เพราะฉะนั้นนักเรียนที่มีโอกาสมาเรียนแล้วก็ควรจะตั้งใจให้ดียิ่งขึ้น คือในปัจจุบันนี้คืออาจจะเห็นว่าการเพาะปลูกอาจจะดูเหมือนว่าเป็นไปได้ น้อยลง เพราะว่าไม่มีฝนแล้ง มีศัตรูพืช มีปัญหาต่างๆ แต่ว่าการทำการเกษตรนั้นก็ยังเป็นงานสำคัญที่คนจำนวนมากยังทำกิจกรรมนี้อยู่ และก็เป็นกิจการที่สำคัญด้วย เพราะว่าอาหารที่ดี เครื่องนุ่งห่มก็ดี สิ่งต่างๆ ที่เราใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน พื้นฐานก็มาจากการเกษตรด้วยกันทั้งสิ้น ความรู้พื้นฐานทางการเกษตรจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะทอดทิ้ง แม้จะเอาความรู้อย่างอื่นเข้ามาประกอบ อีกอย่างหนึ่งคือในท้องถิ่นนั้นอาจจะต้องมีงานอื่นๆ เสริมขึ้น ก็เลยติดต่อกับฝ่ายเทคนิคขอให้ช่วยกันให้ความรู้ทางด้านเทคนิคแก่นักเรียน ซึ่งจะขยายผลไปถึงชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่ด้วย อาจจะมองเหมือนหนึ่งว่านักเรียนที่ช่วยอยู่ในโครงการนี้มีเพียง 170 โรงเรียน และนักเรียนที่ได้ต้อนรับทุนไปนั้นมีเพียง 400 คน แต่ว่าใน 170 โรงเรียน หรือว่า 400 คนนั้น ก็จะช่วยให้เรามีความรู้ความคิดขึ้นที่จะทำอย่างไรที่จะขยายผลไปถึงคนเป็นจำนวนมากขึ้นทุกที ๆ และในขณะนี้ก็มีผู้ที่สนใจที่จะช่วยเหลือมากขึ้น พุดง่าย ๆ ก็คือทุนรอนของทุนก็มีมากขึ้นก็สามารถจะใช้ไปในการช่วยให้นักเรียนในโครงการมีสุขภาพที่ดี แข็งแรงดียิ่งขึ้น ให้มีอาหารดีขึ้นหรือว่าขยายโอกาสให้คนได้รับทุนได้มากขึ้น ในอนาคตก็ต้องเป็นเรื่องที่ค่อยเป็นค่อยไป เดียวนี้ก็ไปเห็นได้ชัดว่าในบางแห่งนั้น แม้แต่ในปัจจุบันการให้การศึกษาก็ยังเข้าไปไม่ได้ถึงทุกแห่ง เพราะว่าเส้นทางหลายแห่งที่มันคนไปอยู่ ไปทำมาหากินนั้นทุรกันดารเข้ายาก ก็ได้สำรวจตระเวนชายแดนที่เข้าไปถึงในพื้นที่ไปเปิดโรงเรียนสอนอยู่ ก็มีแนวโน้มว่าเด็กหลายๆ แห่งก็จะต้องอาศัยที่ๆ มีโรงเรียนอยู่แล้ว และคนจากที่อื่นมาเรียนอาจจะต้องมีการค้างพักแรมเหมือนเป็นโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือโรงเรียนประจำอยู่ๆ ขึ้นมา ...

การสังเคราะห์

ในพระราชดำรัสสองครั้งนี้ทำให้เห็นแนวทางงานของพระองค์ ในการหาข้อมูลด้วยการประเมินความจำเป็นเบื้องต้น (Needs Assessment) ก่อนที่จะลงมือดำเนินการ

**พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียน
สำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 25
เมษายน 2538**

วันนี้ก็เป็นวันสุดท้ายในการชุมนุมครูใหญ่โรงเรียนสำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งได้จัดมาหลายครั้งแล้ว ก็เป็นการประชุมอีกวาระหนึ่ง การประชุมเพื่อให้อาจารย์ทั้งหลายได้รับฟังสิ่งที่มีขึ้นใหม่ ๆ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถกแถลงปัญหากันนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะว่าในปัจจุบันนี้เหตุการณ์ทั้งบ้านเมืองไทยและสิ่งที่เป็นไปในโลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เราเคยทำอะไรอย่างหนึ่งมาแล้ว ยังคงทำสิ่งนั้นไว้เหมือนเดิมอยู่ตลอดไปก็ย่อมเป็นสิ่งที่ผ่านไปไม่ได้ ในปัจจุบันนี้หน่วยงานต่างๆ ทั้งฝ่ายทหาร

ตำรวจและพลเรือน หรือเป็นหน่วยงานเอกชนไม่ว่าจะเป็นบริษัท ห้างร้าน ธนาคาร ก็มักจะมีการประชุม หรือว่าการที่ให้พนักงานมีโอกาสที่จะได้ไปศึกษาเล่าเรียนวิชาใหม่ ๆ ขึ้น เพราะว่าได้รู้ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ เป็นการปรับปรุงคุณภาพของตนเองอยู่เสมอ งานนี้จึงเป็นงานที่มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง เพราะโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนเท่าที่ได้ยินมานั้น ก็เริ่มขึ้นมาเห็นจะเป็นเวลา 30-40 ปี มาแล้ว ซึ่งตอนนั้นกับปัจจุบันก็ต่างกัน อย่างตอนนั้นสถานการณ์ทั่วไปก็เป็นเรื่องของคนที่ตำรวจโดยเฉพาะอย่างยิ่งตำรวจตระเวนชายแดนตามชื่อ ก็ต้องไปดูแลลาดตระเวนตามชายแดนซึ่งเป็นที่ห่างไกล แต่ก็ต้องยึดมั่นอยู่ในคุณสมบัติของตำรวจที่ดี คือต้องช่วยเหลือบำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร ก็ได้เห็นว่ามีราษฎรที่อยู่ในวัยเรียนที่ขาดโอกาสในการศึกษาเพราะอยู่ห่างไกล ยังต้องมีความรู้ต่างๆ ตำรวจเป็นผู้ที่ได้ศึกษามาพอจะมีความรู้ ก็ได้ถือโอกาสนี้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ และก็ได้นำมาดำเนินการต่อมายิ่งขึ้นถึงได้รับพระราชทานพระอุปถัมภ์ในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมา และต่อๆ มาตัวข้าพเจ้าเองก็ได้ทราบเรื่องจากการที่ได้โดยเสด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ รวมทั้งสมเด็จพระศรีฯ ในบางครั้งก็ไปเยี่ยมในที่ต่างๆ ก็ได้เห็นว่า ถึงแม้จะมีการพัฒนาต่างๆ มากมาแล้ว ก็ยังมีอีกหลายส่วนที่ข้าพเจ้าได้ศึกษาวิชาความรู้มาก็อาจจะนำวิชาความรู้ที่ได้ศึกษามาเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ในบางส่วน และก็ในช่วงนั้นที่เห็นเริ่มต้นที่มีความสำคัญที่สุดก็เห็นจะได้แก่เรื่องของสุขภาพอนามัยของนักเรียน เนื่องจากคนเราถ้าสุขภาพอนามัยไม่ดีเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว ก็จะไม่สามารถที่จะทำกิจการต่างๆ ต่อไป เช่น สถิติปัญหาในการเล่าเรียนหนังสือ หรือการประกอบอาชีพต่างๆ เลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัว ก็เห็นว่านอกจากทางด้านยาต่างๆ แล้ว ในเรื่องของอาหารที่ถูกต้องนั้นก็เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ก็เลยได้พยายามเสริมในส่วนนี้ซึ่งที่จริงแล้วเขาก็มีหน่วยงานอื่นๆ ที่ทำในเรื่องนี้ แต่ว่าด้วยการคมนาคมก็ดี ด้วยสถานการณ์ก็ดี ทุกคนไม่สามารถไปทุกที่ได้ ในเรื่องเหล่านี้จึงต้องร่วมมือแล้วก็ช่วยเหลือกัน การผลิตอาหารนั้น ส่วนที่สำคัญที่สุดคือวิธีการทางการเกษตร และก็ประชาชนส่วนใหญ่ในเขตที่ประสบปัญหานั้นก็มีอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลัก ฉะนั้นก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ การที่ได้เริ่มทดลองงานต่างๆ มาในหน่วยของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น เป็นเพราะว่าได้ติดต่อกันอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว ก็รู้จักแล้วก็ได้เห็นการทำงานและยังเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตห่างไกล เพราะฉะนั้นหลักสูตรที่ดี การดำเนินงานที่ดี ก็คล่องตัว คือสามารถเปลี่ยนแปลงขยายได้ ยังไม่มีการลงแนวทางที่แน่นอน ก็มาทดลองช่วยกันทำได้ ก็ได้เริ่มเพราะเห็นว่างานด้านเกษตรนั้นที่สำคัญ ฉะนั้นคุณครูบางท่านก็ปรารถนาขึ้นมาเหมือนกันว่า ถึงมีความรู้ต่างๆ ก็ตาม แต่ว่าการที่จะรู้เท่าเทียมนักเรียนซึ่งเป็นบุตรหลานเกษตรกรนั้น ครูจะไปรู้อะไรมากกว่านักเรียน ซึ่งก็มีความสามารถอยู่แล้ว ก็ได้พูดว่า การที่โรงเรียนนั้นทางตำรวจหรือทางครูบาอาจารย์นั้นมีโอกาสมากกว่านักเรียนที่จะติดต่อกับหน่วยราชการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการเกษตร แม้แต่การเกษตรเองก็มีเทคนิควิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาอยู่เสมอ ก็อาจจะนำแล้วก็แนะนำในด้านนั้นได้ เมื่อประกอบอาหารแล้วนักเรียนนอกจากได้อาหารมาในราคาที่ไม่แพงเกินไปและสามารถหาได้เพราะอยู่กับที่นั่น แล้วยังได้ความรู้ทางการเกษตรอีกด้วย อันที่จริงแล้วการปฏิบัติงานทางการเกษตรนั้น มีประโยชน์ในหลายๆ แง่ ในการศึกษาต่อจะเป็นพื้นฐานของวิชาต่างๆ ได้อีกหลายวิชา และทั้งยังเป็นส่วนที่ได้ออกกำลังกาย ได้บริหารร่างกาย เป็นส่วนที่ทำให้สุขภาพดี แล้วก็ทำให้จิตใจปลอดโปร่งอีกด้วย นอกจากนั้นภายหลังก็ได้ นอกจากทางด้านเกษตรหรือว่าครูอาจารย์ทางด้านเกษตร หน่วยราชการที่เกี่ยวกับด้านเกษตรได้มาช่วยเหลืองานและสนับสนุนแล้ว ก็ยังมีหน่วยครูบา

อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการให้การศึกษาได้มาร่วมมือ แล้วก็แนะนำด้วย คือมาจัดทำในเรื่องโครงการพื้นฐานทางการศึกษา ถือว่าส่งเสริมคุณภาพ ถ้ามีวิธีการใหม่ๆ ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ได้ดี ได้มีความรู้ความคิดมากขึ้น หรือสามารถเข้าใจในวิชาการได้อย่างรวดเร็ว แล้วก็วิชาแน่นพร้อมที่จะไปศึกษาต่อในระดับสูงต่อไปได้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ แม้แต่เป็นคนที่อยู่ในเมือง แล้วก็ถ้าเราปรับปรุงดีแล้ว การที่เป็นนักเรียนที่อยู่ในถิ่นที่ห่างไกล บางอย่างขาดแคลน แต่ว่าบางอย่างแล้วนี่ยังอาจจะดีกว่าสภาพที่อยู่ในเมืองซึ่งมีความแออัด ครูบาอาจารย์ไม่สามารถดูแลนักเรียนได้ทั่วถึงเท่าที่ครูบาอาจารย์ซึ่งอยู่ในโรงเรียนเล็กๆ หรือสถานที่ต่างๆ ก็อาจจะมีส่วนที่ดีกว่า ที่นี้ก็ในเรื่องของสุขภาพ แล้วก็ยังที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาต่อระดับสูงกว่าระดับภาคบังคับในปัจจุบันนี้ เพราะว่าเท่าที่ทราบ ต่อไปอีกประมาณ 2 ปีนี้ การศึกษาจะขยายขึ้นไปถึงระดับที่สูงกว่า คืออาจจะระดับมัธยมต้น ฉะนั้นถ้าเราสามารถทำได้เท่าที่จะสามารถทำให้นักเรียนได้มีโอกาสได้รับความรู้ที่สูงขึ้นก็คิดว่าจะเป็นสิ่งที่ควรกระทำ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนี้ประเทศเราได้เปลี่ยนแปลงไป อาจจะมียาน อาจจะมียานที่จะประกอบอาชีพ ซึ่งจะมีมาถึงใกล้เคียง มาถึงจังหวัดของเรานั้น ย่อมจะมีที่ต้องอาศัยพวกที่ทำงานซึ่งมีความรู้และประสบการณ์สูงมากขึ้น แต่ว่าถ้าเราไม่สามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ถึงระดับก็อาจจะไม่สามารถที่จะเข้าทำงานได้ เราก็ต้องเตรียมตัวเองให้พร้อมยิ่งขึ้น พร้อมอยู่เสมอที่จะเผชิญต่อโลกในยุคปัจจุบันและยุคข้างหน้า แล้วก็เรื่องของที่มีโครงการทางด้านการฝึกอาชีพนั้นก็เป็นการที่เห็นว่านักเรียนทั่วไป ก็ต้องมีวิชาการงาน วิชาการฝีมือด้วยกันอยู่แล้ว แต่ว่าการที่ทำงานด้วยมือ นั้นเป็นการทำให้เราได้ฝึกความชำนาญความสามารถของเรา แต่ว่างานถ้าระดับนักเรียนโตขึ้นไปบางคนอาจจะไม่มีโอกาสศึกษาในภาคสามัญ หรือว่าโรงเรียนอาชีวะตามระบบ งานการที่เราได้ศึกษานี้จะไปเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประกอบอาชีพต่อไป แม้แต่คนที่ได้เรียนถึงระดับสูง การที่ทำงานเป็น การที่ทำงาน แล้วก็ก็สามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตัวได้นั้น ก็เป็นประโยชน์แม้แต่เราจะไปทำอะไรก็ตามแต่ ความรู้พวกนี้จะเป็นความรู้ที่มีประโยชน์สืบต่อไป อย่างเรื่องที่ว่าโครงการไอโอตินั้น ก็ได้เห็นว่าทางราชการก็มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาอันนี้ ซึ่งมีอยู่ แล้วก็ก็มีเพิ่มมาเพื่อแก้ไขบ้าง แล้วก็ก็มีคนเอ่ยถึงว่าทำไมยังไม่ช่วยในด้านอื่นๆ เช่นเรื่องทำไมขาดอย่างอื่น ขาดวิตามินเอ ขาดเหล็ก ขาดอะไรต่างๆ เราก็ทำกันแล้วคร่าวๆ นอกจากในเรื่องของอาหาร ในเรื่องของการเสริมธาตุต่างๆ ก็ได้ทำ อย่างในเรื่องของการสหกรณ์นั้น ก็มีเหตุผลอยู่ว่าถ้าเราได้ส่งเสริมเรื่องของการงานอาชีพแล้ว ปัจจุบันนี้ทางราชการก็ได้ส่งเสริมทางด้านงานสหกรณ์ การร่วมมือรวมกลุ่มกันของประชาชนคือเป็นองค์กรประชาชนที่จะดำรงชีวิตต่อไป โดยที่พึ่งตนเองนั้น เราก็ควรจะฝึกหัดตั้งแต่ยังเด็ก อยู่ ให้รู้วิธี รู้หลักการและทดลองปฏิบัติ แต่ในทางปฏิบัตินั้น ก็อาจจะทำได้มากหรือน้อยสุดแต่สถานที่และโอกาสแวดล้อม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำให้นักเรียนได้อุดหนุนออมเงินได้ในผู้ที่มีรายได้ในการทำงานต่างๆ ขึ้นมา ในการซื้อวัตถุดิบในการขายสินค้า ที่ผลิตเองหรือสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น แล้วก็ยังมีอีกหลายๆ อย่างที่จะทำได้กว้างขวางต่อไป ทั้งนี้ก็คงจะเห็นได้ว่าสหกรณ์ที่มีในประเทศเรานี้ก็มีใหญ่มีเล็ก มีกิจกรรมต่างๆ ที่แตกต่างกันไป หรือเรื่องงานที่เรียกว่าอนุรักษ์ธรรมชาตินั้น ก็ทำให้นักเรียนมีโอกาสได้ศึกษาถึงสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติว่าจะมีประโยชน์อย่างไรกับเรา และในเรื่องของสภาพแวดล้อมนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจุบันนี้มีความเดือดร้อนต่างๆ มากขึ้น เช่น อาจจะน้ำท่วมหรือว่าน้ำแล้งกะทันหันนั้น ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะว่าในเรื่องของพิชพรรณธรรมชาติ ป่าไม้ หรือดินถูกทำลายไป เพราะฉะนั้นถ้าเราศึกษาให้ถึงเรื่องพวกนี้ หาวิธีแก้ไข ก็จะสามารถทำให้ต่อไปเราได้รักษา

สมบัติของตนเองเอาไว้ได้ ก็ได้ขอขอบคุณคณะตำรวจตระเวนชายแดนหรือท่านวิทยากรทุกท่านที่ได้ร่วมกันปฏิบัติงานอันนี้ ปัจจุบันนี้วิธีการปฏิบัติงานต่างๆ ไป อาจจะแตกต่างไปกว่าเดิม เดิมที่เขาตั้งเป็นหน่วยงานต่างๆ ก็เพราะว่าในสมัยนั้นงานแยกกันอย่างนั้น แต่ปัจจุบันนี้มีหลายๆ อย่างที่กิจกรรมต้องเกี่ยวโยง ต้องร่วมมือกัน ก็มีการประสานงานกันเป็นอย่างดี แล้วก็ขอขอบคุณนักเรียนด้วยที่อุตสาหะมาให้แล้วก็ให้กุศล ทำให้ได้ปลื้มใจแล้วก็มีความสุขใจเพิ่มขึ้นว่านักเรียนมีความตั้งใจที่ดี แล้วก็มีความตั้งใจทำให้ส่วนนักเรียนเองก็หวังว่าจะได้ประโยชน์จากการที่ได้ไปฝึกหัดวินัยในการเป็นสามเณร แม้แต่ในระยะอันสั้นนี้ ซึ่งพระอาจารย์ก็คงได้ให้ความรู้ความคิดต่างๆ บ้าง เพื่อให้รู้แนวทางด้านพุทธศาสนาที่ดีที่ถูกต้องนั้นคืออะไร ข้อสำคัญสำหรับนักเรียนในขั้นนี้คือทำให้รู้จักพึ่งตัวเองว่าตนนั้นเป็นที่พึ่งของตน มีสติมีสัมปชัญญะที่จะรักษาตัวเอง ไม่ใช่จะไปพึ่งยึดเหนี่ยวสิ่งต่างๆ ที่อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ทนถาวรเนื่องจากความเข้าใจหรือเป็นเรื่องที่นอกจากชีวิตประจำวัน และก็สามารถว่าทำอะไรได้ต้องทำด้วยตัวเองแล้วก็มีความระมัดระวังในกรอบอันดีของสังคม นอกจากการยึดอย่างนี้ไม่เฉพาะนักเรียนที่ไม่บวชเป็นสามเณร นักเรียนคนอื่นก็สามารถจะยึดเหนี่ยวศึกษาได้เช่นเดียวกัน ขอให้รักษาความรู้ในสิ่งที่ได้เรียนมาในขณะที่เป็นสามเณรให้เป็นประโยชน์ สุดท้ายนี้ขอให้ทุกคนมีความสุขกายสบายใจและได้ในสิ่งที่คิดหวังทุกประการ

การสังเคราะห์

ในการสังเคราะห์ทำให้ทราบถึงแนวพระราชดำริในด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการบริหารจัดการ

ปาฐกถา เรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ ในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 7 พฤศจิกายน 2538

.. ในช่วงที่กำลังกล่าวกันมากในเรื่อง Human Right หรือสิทธิมนุษยชนนั้น ท่านที่อยู่ FAO ได้กล่าวว่า สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลสำคัญที่สุดคือ การมีอาหารบริโภคเพียงพอตามมาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับคำกล่าวนั้น เพราะอาหารเป็นสิ่งช่วยให้สิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ มีเรี่ยวแรงและมันสมองในการที่จะคิดการต่างๆ นอกจากเรื่องอาหารแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะเพิ่มเติมสิทธิพื้นฐานอีกอย่างหนึ่ง คือ เรื่องการศึกษาเพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ช่วยให้คนเราสามารถทำอะไรได้นอกเหนือจากธรรมชาติหรือที่เป็นสัญชาตญาณ การได้อาหารเลี้ยงร่างกายหรือการได้ศึกษาเรียนรู้เป็นเรื่องที่ว่ายิ่งได้เร็วเท่าไรก็ยิ่งดี สิ่งที่ได้จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาของคนเราไปตลอดชีวิต ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่พวกเราที่นั่นๆ กันอยู่ที่นี่ ในฐานะสมาชิกของสังคมควรจะช่วยเหลือกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พวกเราเป็นผู้มีโอกาสดีแล้ว ที่นั่งกันอยู่ที่นี่ก็อายุเกิน 10 ปีขึ้นไป ช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว ก็ควรจะช่วยเหลือกันให้มากที่สุด ให้เขามีโอกาสได้รับอาหารที่ดี ได้มีโอกาสเรียนรู้ในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของเขา หรือเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิต เป็นเครื่องมือที่จะหาอาหาร แสวงหาความรู้เพิ่มเติม หรือแสวงหาอะไรอื่นๆ ต่อไปตลอดชีวิต ตามความสามารถของเขาและตามกระแสของสังคม ... หัวข้อต่อไปในเรื่องการศึกษาที่อยากจะกล่าวถึงคือเรื่องการศึกษาสี่ประการ ได้แก่ พหุศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา เป็นเรื่องที่กำลังกล่าวกันมานานในหมู่นักศึกษารุ่นเก่าในต่างประเทศอีกหลายๆ

ประเทศที่เคยไปคุยด้วย เขาก็พูดในลักษณะนี้เหมือนกัน เรื่องนี้เป็นที่ข้าพเจ้าชอบมากที่สุดก็เลยขอล่าไว้ในตรงนี้ ถ้าใครเชิญไปพูดเรื่องการศึกษา นึกอะไรไม่ออกก็ใส่เรื่องนี้เข้าไปแทรกทุกครั้ง พุทธิศึกษา นั้นหมายถึงภาควิชาการที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน คำนวณ สมัยนี้มีคำพูดกันว่า ไม่ควรให้เด็กท่องจำเป็นนกแก้วนกขุนทอง บางครั้งถ้าทำตามข้อคิดนี้มากเกินไปเด็กก็ไม่ท่องอะไร เลยไม่มีข้อมูล ที่จริงก็ต้องให้ข้อมูล มีการฝึกความจำและฝึกให้ค้นคว้าเป็น คือ ทราบว่าจะไปค้นคว้าที่ไหน ค้นคว้าอย่างไรจึงจะได้ความรู้ที่ถูกต้อง รู้ต้นตอข้อมูลและสอบเทียบได้ว่า สิ่งที่เราที่ฟังน่าเชื่อถือได้แค่ไหน สิ่งสำคัญที่สุดที่ต้องพยายามไม่ให้ขาดคือ ต้องสร้างความสงสัยอันนี้อาจจะผิดกับทางศาสนา ที่คำว่า ความสงสัยของใจเป็นกิเลสอย่างหนึ่ง แต่ว่าในกรณีของการศึกษานั้นต้องสร้างความสงสัย ความอยากรู้ ความกระหายความรู้ จริยศึกษา หมายถึง การปลูกฝังกลมกล่อมให้ผู้เรียนยึดมั่นในศีลธรรมจรรยาที่ดี ที่กล่าวว่าไม่ใช่ว่าต้องปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาโน้นศาสนาหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเสรีภาพส่วนตัวส่วนบุคคลตามรัฐธรรมนูญ แต่หมายถึงระเบียบวินัยในชีวิตที่จะต้องอยู่ในสังคมร่วมกันกับผู้อื่น เช่น รู้จักเกรงใจ รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบในหน้าที่ มีทัศนคติที่ดีต่องาน มีความโอปปาติกะ อธิบายช่วยเหลือผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นมีมารยาทในการอยู่ร่วมกัน เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ไม่ใช่ว่าถ้าทำผิดหรือไม่ดีแล้วจะผิดศีลธรรมเพียงอย่างเดียว หากแต่จะทำให้เกิดความวุ่นวาย อยู่ด้วยกันไม่ได้ ตีกันหัวร้างข้างแตก แล้วก็ไม่สบาย เรื่องพวกนี้ที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นเรื่องที่อาจจะสอนกันยาก แต่ต้องพยายามอธิบายให้เห็นความสำคัญ คุรุปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง เรื่องจริยศึกษาในการทำงานที่ดีความมานะอาจต้องเพิ่มขึ้น เพราะว่าเราต้องเข้าสังคมโลกมากขึ้น ทำอะไรก็ต้องให้ได้มาตรฐานของสังคมโลก เช่น เรื่องลิขสิทธิ์ทรัพย์สินทางปัญญา เรื่องกฎหมายระหว่างประเทศ เราต้องรู้จักหลักหรือกฎหมายของสังคมระหว่างประเทศด้วย ประการต่อไปคือเรื่อง หัตถศึกษา เป็นเรื่องที่เน้นให้ผู้เรียนทำงานเป็น มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน คือ เห็นคุณค่าความสำคัญของการทำงาน มีความรู้และทักษะที่จะหยิบจะจับงาน เป็นเรื่องของการฝึกทักษะอย่างหนึ่ง รวมทั้งฝึกความคิดความสามารถที่จะสร้างสรรค์ มีจินตนาการ มีศิลปะ ทุกคนต้องฝึกให้มีทักษะมีศิลป์ในการทำงานเพื่อจะได้ใช้ความรู้ที่เรียนมานั้นหาเลี้ยงชีพได้ ประการสุดท้ายในสี่ข้อนี้คือเรื่องพลศึกษา สุขภาพที่ดีเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ จะเห็นได้ว่าองค์การอนามัยโลกได้ตั้งเป้าหมายไว้ตั้งแต่ ค.ศ. 1977 ว่าจะดำเนินการเพื่อให้ สุขภาพดีถ้วนหน้าใน ค.ศ. 2000 ก็เหลือเวลาน้อยมากแล้ว เพียง 4 ปีกว่าๆ ฟังดูแล้วน่าหนักใจ เพราะอะไร ทุกคนก็บอกว่าภายใน ค.ศ. 2000 จะทำโน่นทำนี่พร้อมๆ กันเวียนหัวแยะ แต่ว่าเขาก็ต่างคนต่างทำ เรื่องพลศึกษาที่การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการบริหารร่างกายด้วย ก่อนนี้ไม่ต้องเน้นเรื่องนี้มากนัก เพราะว่าเด็กมีโอกาสวิ่งเล่นออกกำลังกายตามธรรมชาติ คนที่ทำงานมีการเคลื่อนไหวมากกว่า แต่ปัจจุบันไม่มีใครมีเวลาเด็กก็ไม่ได้วิ่งเล่น ต้องเรียนมาก แถมต้องเดินทางเสียเวลานานๆ การเรียนก็ต้องเรียนพิเศษ เรื่องเรียนพิเศษเดี๋ยวนี้ก็เรียนกันทั้งนั้น ส่วนการเล่นก็เล่นอยู่กับที่ เช่น เล่นเกมกด วิดีโอคอมพิวเตอร์ อะไรพวกนี้ การใช้ชีวิตของคนสมัยใหม่ล้วนแต่เป็นการนั่งไม่กระดุกกระดิก อย่างมาฟังนี้ก็รู้สึกเสียสุขภาพ แล้วก็เคร่งเครียดด้วย เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ทำอย่างไรได้ละ เราต้องอยู่ในโลกแบบนี้ ...การพยายามปรับตัวทำให้ปัจจุบันมีแนวโน้มเรื่องการนิยมวิ่ง นิยมไปบริหารร่างกายอะไรพวกนี้ แต่ก่อนหากใครวิ่งๆ อยู่ข้างถนนก็จะว่าเสียสติ แต่เดี๋ยวนี้ก็จะเห็นได้ว่าสถิติที่ทำแบบนี้เราควรปลูกฝังเรื่องพลศึกษา เรื่องพละนี้ไม่ใช่แค่ให้ยืดแขนยืดขา หันซ้ายหันขวาอย่างเดิมแล้ว ต้องดูแลทางจิตใจด้วย ปลูกฝังเรื่องการออกกำลังกายและ

การดูแลทางจิตใจควบคู่ไปกับการรับประทานอาหารที่ดีมีประโยชน์การศึกษาที่จะมีผลต่อการพัฒนาประเทศนั้นคือ ชั้นประถมศึกษา เรียกกันว่าเป็นการศึกษาชั้นบังคับ แต่ได้ยืมบางท่านเหมือนกันที่บอกว่ามาถึงสมัยนี้ไม่ควรมองว่าเป็นการศึกษาชั้นบังคับหรือเที่ยวบังคับใครในเรื่องโน้นเรื่องนี้แล้ว ควรจะถือว่าเป็นบริการของรัฐที่ทำให้ประชาชนมากกว่า ก็กำลังพิจารณากันอยู่ว่าจะเอาแนวใหม่เรื่องขยายจากหกปีเป็นเก้าปี นี่ก็ถึงเหมือนกันว่าประถมศึกษานั้นหกปีก็ดีแล้ว การศึกษาภาคบังคับขยายโอกาสทางการศึกษา ยิ่งมากยิ่งขึ้น ไม่ขยายแบบประถมศึกษา ขยายเป็นแบบมัธยมก็ได้ การศึกษาภาคบังคับ เป็นการศึกษาที่เรามุ่งหวังว่า เมื่อจบแล้ว ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานการศึกษาต่อไป ฉะนั้นจึงต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดีคนเก่งภาษาไม่เก่งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คนเก่งคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ไม่เก่งภาษา เท่าที่เห็นๆ มาดูเหมือนจะไม่จริง ที่เห็นในโรงเรียนประถมศึกษานั้นถ้าไม่รู้ภาษาหรืออ่อนภาษาจะไม่ได้ศึกษา เพราะฟังไม่รู้เรื่อง สอนว่ายังงี้ก็ยังไม่รู้เรื่องไม่สามารถบอกความต้องการของตนเองให้ผู้อื่นได้ อย่างที่เห็นที่เขาสอนในชั้นประถมศึกษา

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา ด้านกิจกรรมการเรียนรู้
ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

**พระราชดำรัสพระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียน
ตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 4
เมษายน 2539**

...เราก็ได้มีโอกาสพบกันและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันหรือตั้งแนวทางในการดำเนินการต่อไป เพราะว่าถ้าไม่มีการพบปะกัน เพื่อที่จะเอาประสบการณ์ของแต่ละคนมาเล่าสู่กันฟังแล้วรวบรวมเป็นประเด็นที่จะปฏิบัติงานต่อไปนั้น งานพัฒนาที่ทำอยู่ก็จะทำได้ช้าและมีประสิทธิภาพไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากงานต่างๆ ที่ทำมา ผู้ที่ได้ปฏิบัติอยู่เป็นเวลานาน ก็คงจะทราบว่าเราทำงานในลักษณะที่แก้ปัญหาของแต่ละแห่งของแต่ละที่ โดยที่ไม่ได้วางเป้าหมายล่วงหน้าว่าจะต้องเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ สุดท้ายสิ่งใดเหมาะสมกับสถานการณ์ใด และมาที่หลัง เราก็มารวบรวมเอาว่าที่ปฏิบัติไปนั้น ถูกต้องเหมาะสมดีแล้วแค่ไหน และก็เขียนไว้เป็นแนวทาง เพื่อที่จะว่า ในคราวหน้า ในอนาคตต่อไปจะหลีกเลี่ยงสิ่งที่ปฏิบัติไปแล้วไม่ได้ผล หันมาทำสิ่งที่ปฏิบัติการแล้วมีประโยชน์ มีคุณค่า ผู้ที่เป็นแกนหลักในงานเท่าที่ผ่านมาคือ ตำรวจตระเวนชายแดนทั้งหลาย ซึ่งได้ปฏิบัติงานในโครงการโรงเรียนสำหรับบุคคลที่อยู่ในเขตห่างไกลการคมนาคม หรือโรงเรียนชาวเขา และที่เรียกกันว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายเดานั้น เป็นโครงการที่มีมาถึง 40 กว่าปีแล้ว แต่ที่ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้ามาเกี่ยวข้อง มาร่วมงานนั้น ก็เป็นเวลาไม่ถึงครึ่งของโครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ดำเนินการมา แต่ก็ได้เห็นพอเป็นตัวอย่างเล่าสู่กับนักเรียนผู้อยู่ในโครงการว่า ในการที่จะดำเนินการโดยที่มีเป้าหมายว่าจะให้คุณภาพชีวิตโดยรวมๆ ของนักเรียนแต่ละคน และของพื้นที่ หรือชุมชนหมู่บ้านของนักเรียนนั้น มีความก้าวหน้าอยู่กันอยู่เย็น

เป็นสุขได้นั้น ไม่ใช่สิ่งที่ทำได้โดยง่าย แต่ละบุคคลที่ตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่อยู่นั้นก็ต้องอาศัยความพยายาม ความอดทนอย่างมาก และงานหลายอย่างที่ทำนั้น คนๆ เดียวก็ไม่มีแรงที่จะสามารถทำได้ หรือว่าไม่มีความรู้พอที่จะให้ผู้ที่เรากำลังทำงาน ซึ่งงานที่ปฏิบัติอยู่คือ จะให้คนอยู่ดีกินดี เจริญรุ่งเรืองนั้น ก็ต้องอาศัยบุคคลอื่นอีกเป็นจำนวนมาก อย่างที่เห็นในวันนี้ ก็มีคนจากหลายหน่วยงานมาอยู่เต็มห้องนี้ ก็ล้วนมาจากหน่วยงานคนละหน่วยและทำงานต่างชนิดกัน แต่ว่า ทุกคนก็ต้องอาศัยเวลา สละเวลา สละความคิดมาร่วมกันทำในสิ่งในโครงการเดียวกันนั้นจึงจะประสบความสำเร็จ เท่าที่เราได้เห็นกันอยู่นั้นคือว่า เวลาเห็นหรือปฏิบัติตามงานที่ประชุมกัน แล้วตั้งเป็นแนวปฏิบัตินั้นอาจจะดูง่าย ดูเล็กน้อยดูสะดวกสบายในการปฏิบัติ แต่จริงๆ แล้วนั้นก็ต้องอาศัยความพยายาม อย่างที่เห็นว่าคนต้องมารวมกันมากมายถึงเท่านี้ ก็ทำให้นักเรียนคงจะได้ทราบแนว แล้วก็เครื่องเตรียมตัวต่อไปว่า ถ้าเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะดำเนินชีวิตให้ดีหรือว่าจะให้งานที่ปฏิบัติประสบความสำเร็จนั้น เราก็ต้องมีความสัมพันธ์กับคนอื่นที่ดี ปฏิบัติตัวเองให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น จึงจะปฏิบัติงานนั้นได้ดี จะได้อยู่อย่างมีความสุข มีความเจริญ มีความสบายใจ อย่างงานต่างๆ ที่มีอยู่ปฏิบัติอยู่นั้น ก็คงไม่ต้องกล่าวซ้ำซากอีก เพราะว่ารายงานที่เขียนขึ้นสำหรับการปฏิบัติงานนั้นก็มีอยู่ละเอียดแล้ว และก็มีข้อเขียนต่างๆ อีกเป็นอันมาก ...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 21 เมษายน 2540

โครงการต่างๆ นี้ได้เริ่มต้นทำมาคิดว่าเกือบ 20 ปีแล้ว ก่อนหน้านั้นข้าพเจ้าได้มีโอกาสตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปในท้องถิ่นต่างๆ และได้ปฏิบัติงานสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทำ งานในช่วงนั้นก็มิไปพบประชาชนตามหมู่บ้านต่างๆ และทำหน้าที่ซักถามแต่ละคนว่ามีข้อขัดข้องในการดำเนินชีวิตอย่างไร เจ็บไข้ได้ป่วยหรือต้องการให้บุตรหลานเข้าศึกษาเล่าเรียนต่อ จากที่ได้เห็นมาตลอดก่อนหน้านั้น ตั้งแต่ประมาณ 2516 ที่ได้ไปเห็นอย่างมาก ต่อมาได้ศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ในช่วงนั้นก็ยังได้โดยเสด็จพระราชดำเนิน แต่ก็ยังไม่ได้ปฏิบัตินอกเหนือจากที่มีพระราชกระแสให้ทำ เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ก็มีความเห็นว่าเราได้โอกาสดีกว่าผู้อื่น ที่ได้ไปพบเห็นมาอย่างมาก เราก็เป็นคนไทยเหมือนกันก็น่าจะมีโอกาสที่ใกล้เคียงกัน แต่เราก็ได้มากกว่า มากกว่าคนที่เราได้พบเห็นได้รู้จักแล้วก็ผูกไมตรีเป็นเพื่อนฝูง เพราะฉะนั้นเมื่อได้ศึกษามีความรู้แล้ว ก็เป็นการสมควรที่จะนำความรู้นั้นมาช่วยเหลือบุคคลอื่น เพื่อเป็นเครื่องตอบแทนกับที่สังคมอนุญาตให้เราได้รับประโยชน์ได้รับการศึกษาเล่าเรียนมา แต่จะทำยังงั้น ทำงานเองแต่ผู้เดียวก็ย่อมเป็นไปไม่ได้ ก็ได้ปรึกษาผู้รู้ต่างๆ ซึ่งจำนวนมากในผู้รู้เหล่านั้นก็อยู่ในที่นี้ด้วย และทั้งที่ไม่ได้อยู่ในที่นี้ ก็คิดว่าจากความสามารถที่เรียนรู้มานั้น ก็คงจะช่วยให้ในเรื่องของการแก้ปัญหาของเยาวชนของเด็กนั้น เพราะว่าที่สังเกตดูในช่วงนั้นคือ เมื่อ 20 ปี มาแล้ว ปัญหาที่มองไปแล้วเห็นได้ชัด คือ เด็กๆ ทั้งที่เป็นเด็กลูก

ชาวบ้านที่มารับเสด็จและเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่ได้ไปเห็น มีสุขภาพอนามัยที่ไม่สมบูรณ์ อันเนื่องจากเรื่องที่น่าจะง่ายๆ คือเรื่องอาหารการกิน ตอนเริ่มทำงานทุนรอนก็ไม่ค่อยจะมี ต้องอาศัยในเรื่องว่าจะวางแผนยังไงให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสในเรื่องของอาหารการกิน ถ้าจะทำให้เด็กนักเรียนทุกๆ คน ก็เป็นเรื่องของระดับประเทศ ระดับของทางราชการหรือรัฐบาลที่ทำ เราตัวคนเดียวหรือว่ามีเพื่อนฝูงทั้งที่อยู่ในวงการราชการและที่เป็นบุคคลเอกชนทั่วไป รวมเป็นกลุ่ม กลุ่มเราคงจะทำอะไรไม่ได้ ก็เอาเสียว่าทำเฉพาะในความสามารถเท่าที่จะทำได้ ในตอนนั้นเห็นงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลเป้าหมายได้กลุ่มหนึ่ง คือนักเรียนอยู่ในท้องถิ่นที่เรียกว่าทุรกันดาร ห่างไกลคมนาคม ความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตที่อาจจะยากกว่าที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง และจำนวนของนักเรียนหรือจำนวนโรงเรียนก็ไม่มากเกินกว่าที่จะรับมืออยู่ ทั้งทางฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้ร่วมงานต่างๆ ในการสนองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีฯ มาก่อนข้าพเจ้าเสียอีก จึงไปปรึกษาเพื่อที่จะทำงานและก็ได้ความช่วยเหลือจากบุคคลต่างๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขยายวงงาน ตอนแรกก็มุ่งเน้นเฉพาะแต่ในเรื่องทำอย่างไรนักเรียนจะมีอาหารการกินที่ดี ก็ขยายไม่ไว้ว่าทำเฉพาะให้เอาอาหารไปให้หรือว่าไปขายก็ตาม แต่ว่าอยากที่จะเริ่มต้นในเรื่องของการผลิตอาหาร ถ้าพูดถึงเรื่องผลิตอาหารแล้วก็คืองานด้านเกษตร หน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานด้านเกษตรก็ได้มาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้นให้ความรู้แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ครูต่างๆ นั้น ถึงจะเป็นตำรวจไม่ใช่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือว่าเป็นครูโดยตรง แต่ทำหน้าที่อย่างนี้ได้ความรู้หรือว่ามีความสามารถจากประสบการณ์พอทำได้อยู่แล้ว ได้หาวิทยากรที่มีความรู้ที่จะถ่ายทอดอีกครั้ง ทั้งด้านการเกษตรและทางด้านโภชนาการ คือ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรไปให้เป็นอาหารที่ถูกต้อง ตอนนั้นการอบรมเริ่มต้นไม่ได้เริ่มที่นักเรียนโดยตรง แต่เริ่มที่ครูทุกๆ โรงเรียน ถือว่าในการที่เรายังมีความสามารถน้อย ก็เริ่มน้อยก่อนแล้วบุคคลจำนวนน้อยนั้น ตามหลักก็ควรจะมีความสามารถที่จะขยายผลไปในวงกว้างได้มากขึ้นพอต่อมาก็คิดว่ามีความสามารถที่จะลงไปช่วยในเรื่องของการศึกษาโดยทั่วไปด้วย เพราะผู้ที่ได้รับการศึกษาดี การศึกษาที่สูงขึ้นย่อมจะเป็นผู้ที่มีโอกาสในการที่จะเลือกงานและเลือกวิถีการดำเนินชีวิตได้ดีขึ้น ไม่ใช่ว่าจะดีขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่หมายความว่าถ้าจะมีโอกาสที่จะปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น ก็ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางด้านการศึกษาหลายๆ หน่วยงาน เข้ามาร่วมมือตั้งแต่การปรับปรุงการเรียนการสอนในโรงเรียนเอง ต่อมาก็พยายามคิดในเรื่องของการศึกษาระดับสูงต่อไปว่าให้นักเรียนมากที่สุดเท่าที่จะมากได้จำนวนมาก ให้มีโอกาสได้เล่าเรียนสูงสุดเท่าที่แต่ละบุคคลจะมีความสามารถ เพื่อที่จะให้ได้มีโอกาสชีวิตที่ดีขึ้นได้ แล้วการเรียนในโรงเรียนนั้นก็มีความเชื่อว่าจะสามารถเป็นตัวกระตุ้นให้ทั้งชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นมีความเจริญขึ้นได้ ถือเป็นศูนย์ที่จะช่วยส่งเสริมทั้งให้ความรู้และช่วยเหลือในทางด้านสุขภาพอนามัยหรือว่าการงานจะเห็นได้ว่าพยายามคิดส่งเสริมงานในด้านการงานอาชีพนั้นก็แบ่งเป็นสอง ส่วน คือ ส่วนที่สำหรับนักเรียนจริงๆ คือเด็กที่อาจจะถือว่าเป็นเด็กเล็กๆ อยู่ ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎี แล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้น หรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้สามารถทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือหารายได้ เพราะว่าไม่ใช่ทุกคนที่จะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่สายอาชีวศึกษา ได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง ในเรื่องของการทำมาหากินนั้น ก็อาจจะมียาละเอียดหรือเกร็ดหลายๆ อย่าง แม้แต่ในเรื่องของการค้า การตลาด การ

สหกรณ์ เรื่องเหล่านี้ก็พยายามที่จะให้มีความรู้ แล้วก็ได้ขยายผลไปจากเด็กที่ได้รับความรู้ความเคยชินนิสัยที่จะร่วมมือกัน หรือว่าในการประกอบอาชีพมาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างจริงจังทุกโครงการทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำนี้ ก็หวังว่าจะสามารถที่จะเชื่อมโยงกันได้ ในแต่ละโครงการต่อโครงการ คือ ไม่ใช่ว่าแต่ละอย่างปฏิบัติไปแยกจากกันเป็นเอกเทศ อย่างเช่นที่ท่านผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้กล่าวว่าการประชุมครั้งนี้เน้นหนักในเรื่องของแนวการบริหาร และการปรับปรุงการสอน ยกตัวอย่างเช่น ได้เอ่ยถึงงานห้องสมุดนั้นเห็นว่า เดียวนี้บ้านเมืองส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายรัฐบาลก็ตาม เขาส่งเสริมว่า วิธีการศึกษาในยุคใหม่ ต้องการให้นักเรียนช่วยตัวเองมากที่สุด ใช้การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้สื่อต่างๆ อย่าง สื่ออย่างหนึ่งที่จะทำได้ คือหนังสือ ในระดับที่สูงขึ้นอาจจะเป็นสื่ออื่นๆ ขึ้นไปจนถึงระดับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็ตาม ต้องมีสื่อที่ดี ไปเห็นโรงเรียนหลายแห่งยังขาดแคลนในเรื่องของบุคลากร ไม่สามารถที่จะจัดบุคลากรไปได้มาก สื่อเหล่านี้ก็จะช่วยได้มากเหมือนกัน ก็ไม่ได้มุ่งเฉพาะแต่ว่านักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ศิษย์เก่าหรือชาวบ้านน่าจะมีโอกาสในการได้ใช้สื่อเหล่านี้ คือหนังสือที่พยายามจะจัดให้มีขึ้นด้วย ก็หวังว่าแต่ละแห่งก็เป็นตัวแทนของชุมชนที่จะให้ความรู้ให้โอกาสต่างๆ แก่ชุมชนด้วย เพราะว่าชุมชนบางแห่งที่ได้ไปเห็นตามโรงเรียน การคมนาคม สื่อสาร การเข้าออกนั้นก็ไม่ได้ทำได้ง่าย นักเรียนบางที่ก็มาโรงเรียนไม่ได้ครบทุกวัน มีข้ออุปสรรคในเรื่องของปัญหาในด้านการเดินทาง ปัญหาในเรื่องการประกอบอาชีพของผู้ปกครองอย่างนี้เป็นต้น จึงพยายามที่จะคิดว่าทำอย่างไรที่จะช่วยได้ อีกอย่างหนึ่งก็คือ สื่อพวกนี้มุ่งให้ครูได้ใช้ด้วยเพราะว่าระบบใหม่ครูต้องใช้ความสามารถในการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนในเรื่องใหม่ๆ ก็ต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้า จะเอาเฉพาะที่ตนเองเรียนอยู่ เรียนจบมาแล้วและสอนอยู่ หยุดอยู่แค่นี้ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ ก็ต้องทำสื่อให้ครูสามารถที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมไปได้อีก ทั้งนี้ก็หวังว่าผู้ที่ได้อยู่ในโครงการฯ คงจะได้รับประโยชน์กันทั่วๆ ไปต้องขอบคุณทุกๆ ท่านที่ได้ช่วยร่วมมือ ความจริงก็ตั้งแต่นักเรียนเป็นต้นมา เพราะว่าถ้านักเรียนที่อยู่ในโครงการฯ นี้ไม่ตั้งใจร่วมมือก็จะไม่สามารถที่จะขยายความช่วยเหลือไปถึงบุคคลอื่น ๆ ได้ และทั้งคุณครูต่างๆ ที่พยายามปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ ผู้บังคับบัญชาที่ช่วยเหลือและสนับสนุน หน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานด้านเกษตร ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา หรือว่าบุคคลอื่นๆ ที่เป็นเอกชนที่มีความสามารถช่วยเหลือได้ ทั้งในด้านความรู้ ด้านสิ่งของ ด้านกำลังทุนทรัพย์ ก็ถือว่าเป็นเพื่อนฝูงกันในการช่วยงาน เพราะว่าถ้าไม่มีทุกๆ ท่านเหล่านี้งานของข้าพเจ้าก็ทำอะไรไม่ได้เลย ไม่มีโอกาสที่จะสนองคุณบ้านเมืองอย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในเรื่องการศึกษา นอกจากเรื่องห้องสมุดแล้ว ก็ยังถือว่าเดิมมุ่งเน้นเรื่องการฝึกอาชีพสำหรับนักเรียน หรือบุคคลที่ไม่สามารถที่จะเรียนต่อในระบบโรงเรียนได้ ในปัจจุบันนี้ก็มีวิธีการสอน การศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกโรงเรียน ให้นักเรียนที่จบการศึกษาแล้วมีภาระไม่สามารถที่จะเข้าเรียนต่อชั้นสูงในโรงเรียนได้หรือผู้ที่เรียนจบมานานแล้วไม่สามารถที่จะเรียนต่อได้ บุคคลเหล่านี้ก็จะมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนต่อไป คิดว่าต่อไป โครงการฯ ก็คงจะเปลี่ยนรูปแบบ และจะมีความก้าวหน้ามากขึ้น ให้สมกับการที่ประเทศไทยจะต้องเข้าร่วมมือ ร่วมงานกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก และเราก็ต้องอยู่ได้ ไม่มีความลำบากเพิ่มขึ้น ทำมาหากินได้ และรักษาความสุข ให้มีความสุขความเจริญแบบของเราได้ในโอกาสนี้ต้องขอขอบคุณ และขออาราธนาคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาคุ้มครองทุกท่านในที่นี่ด้วย ให้มีความสุขความเจริญ มีกำลังใจที่เข้มแข็ง กำลังกาย และชีวิตที่ดีสืบต่อไป

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านต่างๆ ได้แก่ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังได้ทราบแนวทางการทรงงานของพระองค์ที่การคิดอย่างเป็นระบบ

**พระราชดำรัสพระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ
ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร
วันอังคารที่ 21 เมษายน 2541**

โอกาสที่ได้มาพร้อมกันในวันนี้ ที่จริงส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่ได้ร่วมงานกันมานาน จะมีมาใหม่ส่วนมาก ก็เป็นนักเรียนที่ผลิตกันมาอบรม วันนี้ที่ขอเปลี่ยนวันหน่อย เพราะว่าวันที่กำหนดไว้เดิมนั้น จะมีการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ซึ่งต้องใช้สถานที่นี้ ถ้าเราจะไปใช้ที่อื่นก็จะไม่สะดวก และไม่มีที่กว้างที่จะได้พบพร้อมๆ กัน แล้วก็ได้เลี้ยงร่วมกันเหมือนที่นี้ ก็เลยขอเปลี่ยนมา งานที่เราทำนั้นก็นั่นเรื่องที่เคยทำกันมาก่อน คือความตั้งใจที่จะให้นักเรียนมีอาหารการกินที่ดี มีสุขภาพอนามัยที่ดี พร้อมทั้งจะปฏิบัติงานต่างๆ เช่น จะศึกษาเล่าเรียนหรือประกอบอาชีพเป็นผู้ที่มีคุณภาพ เป็นพลเมืองดีของประเทศแต่ว่านับปีก็มีการขยายงานเพิ่มขึ้นทุกที ยกตัวอย่าง อย่างเช่น ที่ท่านผู้บัญชาการได้กล่าวไปเมื่อสักครู่นี้ว่า ได้ขยายการศึกษาเป็นการตั้งโรงเรียนมัธยม ซึ่งแต่ก่อนนี้นักเรียน เมื่อจบชั้นประถมศึกษาของโรงเรียน ต.ช.ด. แล้วก็จะไปเรียนโรงเรียนชั้นมัธยม อุดมศึกษา หรืออาชีวศึกษา ตามความถนัด ตามที่ต่างๆ ได้เคยทดลองจัดทำเอง แต่ว่าเมื่อไปเห็นพื้นที่ เช่น ที่โรงเรียนบ้านนายาว มีนักเรียนโรงเรียน ต.ช.ด. เป็นจำนวนมากกว่าที่อื่นๆ ที่ตั้งโรงเรียน ต.ช.ด. แล้วชุมชนเป็นชุมชนใหญ่ เลยเห็นว่าน่าจะเป็นการสะดวกที่จะตั้งโรงเรียนเพื่อให้ชุมชนนั้นได้ไม่ต้องไปรับการศึกษาที่ไกลคือมีนักเรียนอยู่ในที่เดียวกันที่จำนวนมากพอ ที่ไม่ตั้งที่อื่นนั้นไม่ใช่ว่าครูโรงเรียนที่อื่นมีความสามารถน้อยกว่า หรือนักเรียนหรือชุมชนในที่อื่นมีความสามารถน้อยกว่าชุมชนนี้ เพียงแต่ว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนใหญ่ ซึ่งถ้าตั้งขึ้นนั้นก็สามารรถอำนวยความสะดวกได้มาก ถ้าเป็นชุมชนเล็ก มีจำนวนนักเรียนไม่พอที่จะตั้งโรงเรียน นักเรียนไปศึกษาที่อื่นอาจจะสะดวกกว่า และเหมาะสมกว่าในการจัดการอย่างนั้น แต่การจัดการโรงเรียนเป็นระดับมัธยมศึกษาที่ย่อมจะมีปัญหาอุปสรรคต่างๆ หรือว่ามีข้อที่ขัดข้องจะต้องเพิ่มเติมอีก เช่น เมื่อมีโรงเรียนแล้วนักเรียนอาจจะเป็นคนในชุมชนนั้น จะเดินทางมาศึกษาได้ง่ายๆ แต่ว่าครูบาอาจารย์ก็ไม่ใช่เป็นคนในชุมชน เป็นตำรวจตระเวนชายแดนแล้วก็เป็นคนครูที่มาจากสังกัดอื่น หรือว่าเป็นบุคคลพลเรือน มาจากข้างนอก ก็ต้องมีที่พัก ที่อาศัย ต้องมีอาหารการกิน หรือสวัสดิการความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร ก็ต้องพยายามจัดหาในเรื่องนั้นสิ่งที่พยายามเพิ่มเติม นอกจากเรื่องของการขยายการศึกษาให้กว้างขวางขึ้นในระดับสูงคือพยายามให้เรียนชั้นมัธยมมากขึ้นแล้ว ก็ยังพยายามในปีนี้จะขยายการศึกษา หรือความช่วยเหลือในเรื่องของสุขภาพอนามัยที่ได้ทำมานี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในชุมชนที่อยู่ในประเทศไทย หลายชุมชนที่มีคนอยู่อาศัย แต่ไม่มีบริการทางด้านการศึกษา มีหลายแห่งที่บริเวณใกล้เคียงมีเด็กนักเรียนในวัยเรียนถึงเป็นร้อยๆ คน แต่ว่าเด็กเหล่านั้นไม่ได้โอกาสได้รับการศึกษา หรือว่ายังมีอีกหลายแห่งที่เวลาจะไปศึกษา แม้แต่ระดับ ประถมศึกษานั้น ก็ต้องเดินทางไปเป็นเกือบ 10 กิโลเมตร หรือ 10 กว่ากิโลเมตร เดินไปเดินมา หรือในบางครั้งก็สามารถแก้ปัญหา

ได้ โดยการที่บ้านพักให้นักเรียนค้างแรมที่โรงเรียน และถึงเวลาหยุดก็ได้กลับบ้าน แต่ก็มีสิ่งแวดล้อมที่ทำอย่างนั้นไม่ได้ทุกๆ แห่งไป ก็พยายามที่จะหารูปแบบอื่นๆ ที่จะช่วยเหลือ อย่างที่ทดลองทำดู คือมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอยู่แล้วที่หนึ่ง บริเวณใกล้เคียงมีนักเรียนที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาก็พยายามใช้วิธีทดลองดูว่า แทนที่จะให้เด็กนักเรียนเดินทางไป ครูอาจจะเดินทางจากโรงเรียนแม่ไปโรงเรียนสาขา ครูเป็นฝ่ายเดินเข้าไปหานักเรียนหรือว่าจัดครูเข้าไปอยู่ประจำ แต่การทำอย่างนั้น ก็ยังมีปัญหาอุปสรรคอย่างที่เราทราบๆ กันอยู่ว่า จำนวนข้าราชการตำรวจก็ไม่เพียงพอ ก็ต้องไปแก้ปัญหาโดยการอาศัยการรวมของหน่วยราชการหลายๆ ส่วน เช่น ขอตำรวจคนหนึ่ง ขอครูจากการประถมศึกษาสักคนหนึ่ง แล้วก็ใช้กองทุนตัวเองจำนวนหนึ่ง นี่ก็พอจะตั้งเป็นโรงเรียนได้ ก็พยายามที่จะขยายการศึกษาออกไปอย่างนั้นแต่พอขยายที่โรงเรียนเก่าก็มีปัญหาอีกหลายๆ อย่าง เช่น ที่อยู่ที่อาศัย อย่างที่พูดไว้แล้ว อาหารการกินบางที่ก็ไม่พอก็ต้องพยายามหาเพิ่มเติม ยิ่งตอนนี้อย่างที่ทราบกันว่าสถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจก็มีปัญหาอยู่ ก็อาจจะมีการลดหรือตัดงบประมาณในบางส่วนไปบ้าง ซึ่งทางโครงการก็พยายามจะหาทุนทรัพย์นอก คือหมายความว่าไม่ใช่ว่าเรางบประมาณของทางราชการพยายามช่วยกันเสริมเข้าไป นี่ก็เป็นทางเพิ่ม แต่ว่าทางลดทางตัดก็ต้องมีบ้างเป็นธรรมดา อย่างที่จะมีปัญหายุ่งยาก เช่น เรื่องของอุปกรณ์การสอน สื่อการสอน สื่อการศึกษารวมชาติ ที่ขาดไปบ้าง ก็อาจจะต้องย้อนกลับไปถึงในรูปแบบเดิมๆ ที่เราเคยศึกษากันมา คืออาศัยธรรมชาติ ใช้สิ่งรอบตัวหรือใช้ธรรมชาติ ใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วก็ประดิษฐ์ขึ้นมาเองเป็นอุปกรณ์การสอนในส่วนนั้นบ้าง ก็เคยได้พูดมาบ้างแล้วว่าเราก็คงทำได้ เพราะว่าเมื่อข้าพเจ้ายังเป็นเด็กเล็กๆ อายุ 7 ปี 8 ปีนั้น ก็ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเยี่ยมราษฎร แต่ว่าก็ไม่ได้เยี่ยมเท่าไร อยู่เฉยๆ แล้วก็ผู้ที่มีส่วนร่วมดูแลเลี้ยงดูก็คือ ต.ช.ด. สมัยนั้น ซึ่งท่านก็เกษียณกันหมดแล้ว ก็ยังทำของเล่นให้ เช่น จัดสวนสัตว์ด้วยกิ่งไม้ ให้ทั้งสวนสัตว์มีของเล่น ยังงั้นก็ยังทำได้ มาในยุคนี้ของซื้อของหาก็คงจะลดน้อยลง อาจจะต้องใช้ย้อนยุคกลับไปเมื่อ 30 กว่าปี แบบนั้นก็ไม่ได้ ก็เป็นส่วนดีคือว่าทำด้วยกันกับนักเรียน ก็จะได้ใช้ทักษะในเรื่องของการประดิษฐ์ได้ด้วยแล้วสื่อบางอย่าง เช่น ที่กล่าวถึงการใส่ดาวเทียมในการศึกษานั้น ไม่ทราบว่าจะต่อไปในปีหน้า ก็อาจจะมีการชะลอบ้าง แต่ส่วนที่ได้แล้วนี้ เราก็ต้องพิจารณาที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่อย่างสมบูรณ์ คือว่าไม่ใช่เฉพาะใช้ในหน่วยงานเดียว อาจจะต้องร่วมมือกันในหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงว่าทำอย่างไรแบ่งเวลาให้ใช้ได้เป็นประโยชน์ให้ของที่มีอยู่มีค่าได้อย่างสูงสุดโครงการต่างๆ ที่เริ่มไว้ ตอนนี้อย่าไปใช้ว่าเฉพาะแต่นักเรียนอย่างเดียว ขณะนี้ก็พยายามให้มีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัวของนักเรียน คนในชุมชน เช่น เรื่องของการฝึกหรือพัฒนาอาชีพชุมชน ซึ่งนักเรียนที่ได้เรียนได้ฝึกแล้ว ก็น่าจะได้รวมกลุ่มหรือคณะศิษย์เก่า ก็อาจจะเป็นการประกอบอาชีพต่อไป เพราะในขณะนี้มีคนอื่น ๆ ทั่วๆ ไปก็มีหลายคน แม้แต่ที่จบการศึกษาระดับสูง ระดับอาชีวะหรือระดับปริญญาเสียด้วยซ้ำไป ในช่วงนี้ที่จะเข้างานสำนักงานก็อาจจะทำได้โดยยาก ก็มีทางหนึ่งที่จะต้องทำงานอิสระ ประกอบอาชีพ ครั้นประกอบอาชีพอิสระแต่เพียงลำพังตัวคนเดียว ก็อาจจะไม่มีทุนรอนที่จะทำได้ ต้องรวมกันเป็นกลุ่ม เพราะฉะนั้นในหมู่บ้าน ในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมได้ในเรื่องนั้นนอกจากเรื่องของการฝึกงานอาชีพที่เข้าสู่ชุมชนแล้ว เรื่องของสุขภาพอนามัยก็น่าจะพยายามให้เข้าชุมชนได้เหมือนกัน เช่น ในโรงเรียนนั้นเราก็พยายามที่จะให้นักเรียนมีอาหารการกินที่สมบูรณ์ ซึ่งในช่วงนี้ก็อาจจะต้องอาศัยการใช้สิ่งที่มีอยู่ให้ประหยัดและให้ได้ประโยชน์สูงสุด ยกตัวอย่างเช่น เราก็ได้ทำมานานแล้ว คือ เพาะปลูกเอง ก็

อาจจะได้ผลผลิตจากนั้นไปใช้ในการทำอาหาร และของที่เสริมให้เช่น จะเป็นนม เป็นนมผง เป็นผงถั่ว เหลืองอะไรอย่างนั้น ก็พยายามเลือกนมผงเพราะจะได้จำนวนมากและค่าใช้จ่ายถูกหน่อย แต่ว่าข้อเสียของนมผงนั้น คือว่าจะต้องมีการจัดการเตรียม อันนี้นักเรียนและครูต้องช่วยกันในการเตรียมและต้องรู้จักการถนอม เช่น ใส่ภาชนะให้ดี ให้ปิด การหยิบใช้ก็ต้องวางในที่ๆ ปลอดภัยจากสัตว์ต่างๆ ให้ปิดฝาให้เรียบร้อย ใช้เปิดทีละถุง อะไรพวกนี้เป็นเรื่องจุกจิกปลีกย่อย แต่ว่าในสถานการณ์ปัจจุบันนี้เป็นสถานการณ์ที่บีบบังคับให้เราต้องจุกจิกยิ่งขึ้น หรือว่าเราจะต้องมีความระมัดระวังทำอะไรให้ถูกต้องมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการประหยัดแล้วสมมุติว่าเราจะผลิตสินค้า สินค้าของเราก็จะได้มาตรฐานจำหน่ายได้ เราจะทำอะไรต้องฝึกนิสัยให้ระมัดระวัง ทำตัวให้เรียบร้อยให้เข้ามาตรฐาน พอได้รับความช่วยเหลือ แล้วก็พออยู่ได้กินได้ ความช่วยเหลือนี้ก็พยายามที่จะให้สอดคล้องไปถึงผู้ปกครอง ยกตัวอย่างเช่นของที่เราผลิตได้ และรับประทานในโรงเรียนแล้วก็อาจจะมาถนอมเพื่อให้นักเรียนได้บริโภคทุกครอบครัว เพื่อจะให้ผู้ปกครองมีความเข้าใจในเรื่องของสุขภาพอนามัย ความเป็นอยู่ที่ดีหรือว่าถ้าที่ไหนพอทำได้ เช่น การรักษาความสะอาด อย่างนี้จะช่วยให้ป่วยใช้น้อยลง ป่วยใช้น้อยลงก็เป็นการทุนค่าใช้จ่ายได้มากขึ้น แต่ว่าบางอย่างเราคงจะสูยากอย่างพูดถึงโรคภัยไข้เจ็บที่ไปพบมาก เช่น โรคมาลาเรีย ไปถึงเห็นอุปสรรคอย่างหนึ่งว่าการเรียนการสอนทำไม่ได้ เพราะฉะนั้นนักเรียนก็ป่วย ครูก็เป็น บางทีพาไปถึงโรงพยาบาลหมอในท้องที่ก็เป็นเพราะฉะนั้นก็เลยไม่ต้องทำอะไร ไปเยี่ยมราษฎรก็มีคนมาปากดินง่ามบ้าง ยืนเฝ้าบ้าง ที่นี่ยืนเฝ้าอยู่หลายราย ก็พยายามแก้ไขรักษาป้องกัน แต่ว่าก็คงจะเป็นเรื่องที่ยากตอนนี้มีโครงการไอโอดีนรู้สึกว่าประสบความสำเร็จ นักเรียนในโครงการมีภาวะขาดน้อยลง แล้วก็อย่างที่ทำโครงการแม่และเด็กนี้ เพื่อป้องกันโรคต่างๆ เพื่อให้เด็กแข็งแรงมาตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์มารดา หรือว่าโรคอื่นๆ ที่พบมาก คือเรื่องของเลือดจาง ก็อาจอาศัยผ่านนักเรียนและเข้าถึงครอบครัว พวกครูก็ไปช่วยดู แนะนำสุขภาพ แนะนำเพิ่มพวกวิตามิน หรือบำรุงให้ดีขึ้น พวกเรื่องโลหิตจาง ก็อาจจะให้เพิ่มเหล็ก โดยที่ร่วมมือกับทางสาธารณสุข อย่างนี้เป็นต้นยังมีงานมากที่จะต้องทำและก็ต้องช่วยกันคิดว่าตรงไหนบกพร่อง ตรงไหนขาดแคลน อย่างที่ว่าจากนี้แล้วก็จะไปประชุมต่อ ในเรื่องของการศึกษา ทำอย่างไรให้แต่ละคนบอกออกมาได้ว่า เห็นอะไรที่ยังขาดอยู่ หรือว่าครูอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนหรือนักเรียนเองก็น่าจะบอกมาได้ว่าในชุมชนต้องการที่จะให้ทำอย่างไร สิ่งที่ทำให้ทำ อาจจะทำได้บ้าง ทำไม่ได้บ้าง บางครั้งอยู่อย่างนี้เฉยๆ อาจจะนึกไม่ออกว่าควรจะช่วยเหลืออย่างไร บางครั้งเป็นเรื่องที่ช่วยได้ แต่คนที่ต้องการให้ช่วยก็ไม่ว่างจะอธิบายยังงั้น ก็เลยไม่รู้ บางทีพอพูดขึ้นมา ไม่ใช่เรื่องที่แก้ได้ยากเลย ทำทันทีได้เลย แต่บางครั้งสิ่งที่อยากให้เราทำก็ต้องรับว่าทำไม่ได้ หรือว่าไม่มีความสามารถพอ หรือว่าไม่มีทรัพยากรพอที่จะทำได้ ก็ต้องรอแก้ไข

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของครู นอกจากนี้ยังได้ทราบแนวพระราชดำรินด้านการให้โอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ใน
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วัน
พฤหัสบดีที่ 29 เมษายน 2542

การที่ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาสัมมนาทุกๆ ปี อย่างเช่นที่ปฏิบัตินี้ ถือว่ามีประโยชน์มาก เพราะว่าแต่ละปีการปฏิบัติงานหรือว่าความเป็นไปในประเทศล้วนแต่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ที่ทำงานอยู่ก็ต้องมาเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ แล้วก็ช่วยกันระดมความคิดจากประสบการณ์ของตน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานได้ผล เช่นปีนี้ที่จริงแล้วถือว่ามีปัญหาต่อการปฏิบัติงานหรือการทำโครงการเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยสภาพเศรษฐกิจของบ้านเมืองก็ยังเป็นไป ยังไม่ดีขึ้นมากนัก การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่ คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ เป็นทรัพยากรหรือเป็นกำลังสำคัญของชาตินั้น ก็ต้องใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถของผู้ที่ปฏิบัติงานอย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งคือจะต้องมีทุนหรือมีค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงาน ในครั้งนี้ก็นับว่าเป็นไปอย่างลำบากมาก เพราะว่าค่าเล่าเรียนที่ใช้ไม่ใช่เฉพาะโครงการนี้ แต่ว่าโครงการที่บุคคลต่างๆ ช่วยกันทำทั้งประเทศนี้ ทั้งของรัฐบาลด้วยก็ลดน้อยลง อย่างการจัดขึ้นเป็นทุนหรือเป็นมูลนิธินั้น วิธีการแนวปฏิบัติงานที่ผ่านมานี้ เขาก็ต้องใช้เงินทุนที่หามาได้โดยวิธีต่างๆ หรือว่ามีผู้บริจาคมาแล้วก็นำมาใช้เฉพาะดอกผล ซึ่งอันนี้ก็เป็นกฎเพื่อให้เงินทุนนั้นสามารถที่จะหมุนเวียนไปได้ แต่ว่าอย่างนี้นักเรียนก็คงจะได้ทราบกันบ้างว่า เงินดอกเบี้ยก็ลดลงประมาณ 2 ใน 3 กว่าที่เคยเป็นไปเมื่อปีที่แล้วเพราะฉะนั้นเงินทุนที่จะมีอยู่ในการปฏิบัติงานนั้นก็จะเป็นไปได้อย่างยากลำบาก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ต้องคิดว่าถ้าไม่ปฏิบัติตามที่เคยเป็นไปแล้วก็ถ้าไม่พยายามหาวิถีทางทุกวิถีทางที่จะช่วยเหลือ หรือว่าจะทำให้งานสำเร็จได้นั้น คนรุ่นหนึ่งของประเทศก็จะขาดโอกาสไปส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นสิ่งที่ดีสำหรับอนาคต เพราะฉะนั้นการที่มีปัญหาต่างๆ ก็ยังต้องคิด ต้องใช้ความสามารถ สติปัญญา คิด ที่มารวมกันนั้นก็ได้อีกด้วย ไม่เฉพาะแต่ครูหรือว่าผู้ปฏิบัติงานเท่านั้นที่ต้องคิด ส่วนนักเรียนก็ต้องคิดด้วย ซึ่งก็จะได้ยินได้ฟังอยู่เสมอว่าบางครั้งก็จะมีปัญหา เช่นเมื่อวานนี้ก็พูดกันถึงปัญหาที่ว่านักเรียนก็ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน เพราะว่าเงินที่ส่งไปให้กับครอบครัวนั้นมาช้าไม่ทันการ อันนี้บางครั้งก็อาจจะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะช่วย แต่ว่าในหลายๆ โอกาสนักเรียนนั้นก็อาจจะสอบถามมาได้ สมมุติว่าถ้าได้มาประชุมพร้อมกันก็รู้ว่าควรจะสอบถามจากใคร หรือว่าทางโรงเรียนที่เป็นผู้รับผิดชอบนั้นก็ต้องสอบถามมาได้ว่า จะเข้าอย่างไรหรือพยายามที่จะผ่อนผันได้ในช่วงระยะเวลาในปัจจุบันนี้ก็ต้องพยายามรู้จักเรื่องของการผ่อนผัน ยืดหยุ่น และอีกอย่างหนึ่งคือความตั้งใจ แล้วก็ฟันฝ่าอุปสรรคให้ได้ อย่างสมมุติว่านักเรียนก็ต้องไม่เฉื่อยชา ถ้ามีอะไรก็ต้องสอนว่าอย่าให้กังวลไปเกินเหตุ แต่ต้องพยายามคิดเหมือนกันว่าในกรณีของเรานั้น ถ้าเรามีความมุ่งมั่นอยากจริงๆ นี่จะมีวิธีที่จะแก้ไข แล้วก็ถ้าอยากเรียนก็จะเรียนให้ได้ก็ต้องทำอย่างไร ในที่นี้ก็เป็นที่น่ายินดีว่ามีผู้มาร่วมงานด้วยความตั้งใจหลายๆ กลุ่ม เดี่ยวนี้ก็จะเรียกว่า ครัวบงจอร์ ทั้งหน่วยงานของราชการ ทั้งบุคคลที่เป็นเอกชน มีความสามารถแล้วก็มีความตั้งใจที่จะมาช่วยแล้งงานนั้นก็จะมีหลายลักษณะ ทั้งในด้านการศึกษา ด้านการแพทย์ การสาธารณสุข หรือว่าการเกษตร ตอนหลังก็รวมทั้งการประกอบอาชีพด้านอื่นๆ ด้านงานช่าง ด้านธุรกิจ ทุกอย่างต้องประสานกันเป็นกลุ่ม ที่เรียกว่าครัวบงจอร์ จึงจะทำงานหรือว่าจะประสบความสำเร็จ คือจะต้องมีความสามารถที่จะทำให้เกิดเป็นงาน เป็นผลผลิตขึ้นมาได้ ที่ผ่านมานั้นงานอย่างเก่าก็ยังทำอยู่ เช่นการให้นักเรียนได้เรียน อย่างในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็จะมีระดับชั้นประถมศึกษา แล้วก็ได้ขยายให้เป็นระดับก่อนประถมศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมของนักเรียนที่จะเรียนรู้

เพราะนักเรียนแต่ละคนนั้นมาจากชุมชนต่างๆ กัน ความเข้าใจระหว่างครูกับนักเรียนหรือผู้ปกครองชุมชนนั้นก็อยู่ในระดับที่ไม่เท่ากัน ในด้านก่อนประถมนั้นก็ยังสามารถที่จะปรับปรุงได้เร็วขึ้น บางคนเขาบอกว่าระดับอนุบาลศึกษาก็ยังไม่พอ ก็มีโครงการแม่และเด็ก ซึ่งจะพยายามดูแลครอบครัวของนักเรียน ตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดมาเป็นเด็กหรือเป็นเด็กนักเรียนต่อไป ทางครูที่โรงเรียนร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ก็ได้ปฏิบัติงานกันมาได้สักพักหนึ่งแล้ว เดียวนี้ตามแผนการศึกษาของชาตินั้น เรียนในระดับประถมศึกษา โดยทั่วไปนั้นก็ยังไม่เป็นการพอเพียงก็ต้องเรียนให้สูงขึ้นอย่างน้อยในระดับมัธยมศึกษา ก็กำลังพยายามว่าทางครูตำรวจตระเวนชายแดนหรือว่าผู้ที่มาช่วยงานกันอยู่แล้วจะจัดให้มีการศึกษาระดับสูงขึ้นได้อย่างไร แค่นั้น มีการระดมความคิดเห็น การที่มาพูดนี้สิ่งต่างๆ ที่พูดในที่นี้หรือว่าพูดกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานต่างๆ นั้น เป็นความคิดที่บางอย่างเป็นไปได้ บางอย่างก็อาจเป็นไปได้หรือไม่หรือทำไม่ได้ ต้องช่วยกันระดมความคิดแล้วก็ตัดหรือทำเฉพาะสิ่งที่เป็นไปได้ก่อน พยายามทำกันต่อไปในสิ่งที่อาจจะยังเป็นไปไม่ได้ แต่ว่าสมควรจะให้มันขึ้น ส่วนสิ่งที่ไม่สมควรเลยก็อาจจะต้องตัดทิ้งเลิกไป นอกจากงานเช่นนี้แล้ว ที่ผ่านมาก็ยังมีคิดขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง คือการช่วยเหลือบุคคลผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารจริง ๆ คือทุรกันดารถึงขนาดที่ว่าไม่เป็นการง่ายที่จะตั้ง แม้แต่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งอาจจะต้องมีจำนวนนักเรียนมากพอสมควร แล้วก็มีความพร้อมอีกหลาย ๆ อย่าง ก็ยังคงจะต้องให้การศึกษาลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต ชนิดที่ว่าสอนบางระดับอาจจะให้แค่อ่านออกเขียนได้ สามารถจะติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ สามารถที่จะรักษาสุขภาพอนามัยหรือว่าหากินหาเลี้ยงชีพได้ อันนี้ก็ประสานงานกัน นอกจากตำรวจตระเวนชายแดนแล้วยังมีหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข หน่วยงานการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกโรงเรียน สถานที่เหล่านี้อาจจะไปถึงได้โดยยาก แต่ว่าถ้าทำได้นั้นจะเป็นระบบที่ต่อไปก็อาจจะหวังได้ว่า ทั่วประเทศในเขตแผ่นดินไทยนั้น จะอยู่ได้กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข มีผู้คนสบายพอสมควรแก่อัตภาพ การทำงานต่างๆ หน่วยงานต่างๆ ก็ทำไปหลายอย่างแล้ว จึงคิดว่าในอนาคตส่วนที่จะปรับปรุงได้อีกด้านหนึ่งก็คือด้านการประมวลข้อมูล สมัยนี้มีวิธีการประมวลอย่างเช่นการใช้คอมพิวเตอร์ในการใช้ทำระบบข้อมูลสารสนเทศ ทั้งในด้านภูมิศาสตร์และด้านการบริหารจัดการ ก็จะมีอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งจะสามารถทำให้ผู้บริหารหรือผู้ทำงานในระดับต่างๆ นั้นได้รู้เห็นว่าจะงานที่จะทำนั้นมีอยู่ในบริเวณไหน ที่ตั้งหรือจุดปฏิบัติงานอยู่ที่ไหน แล้วมีหน่วยงานอะไรบ้างที่เข้ามาทำ ถ้าเกิดความขัดข้องควรจะไปหาใครและจะประสานกับผู้ใดได้ งานนี้ซึ่งก็มีอยู่แล้วแต่จะต้องจัดการพัฒนาให้ดีขึ้น...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการ ด้านคุณลักษณะของครู และด้าน คุณลักษณะของผู้เรียน

ปาฐกถา ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ โรงแรม บีพี สมิหลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542

...หากมองอีกอย่างหนึ่ง ในประเทศเดียวกันไม่ได้หมายถึงประเทศไทยเท่านั้น แต่หมายถึงหลายประเทศ ต่างก็มีคนที่มีความแตกต่างกันมาก ๆ อยู่ร่วมกัน บางประเทศมีคนพูดภาษาต่างกันเป็นร้อยๆ ภาษา ฐานทางเศรษฐกิจก็ต่างกัน ในประเทศเดียวกันอาจมีคนที่มีความเป็นอยู่เช่นมนุษย์สมัยหิน หรือความเป็นอยู่แบบยังชีพซึ่งดีขึ้นมาน้อย คือ สามารถรองรับคนให้อยู่รอดได้ จำนวนมากขึ้น หรือพวกที่เปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจแบบทำการเกษตรมาเป็นอุตสาหกรรมหรือสมัยใหม่ที่เป็นธุรกิจแบบ E-commerce, E-business ที่เราได้ประชุมกันเมื่อไม่นานมานี้ก็เป็นเรื่องประเทศเดียวกัน แต่มีทุกอย่างหรือทุกระดับที่กล่าวมาข้างต้น มีความคิดต่างกัน ชีวิตต่างกันกลายเป็นว่าเหมือนอยู่คนละโลก คนละแห่ง ก็เป็นปัญหาสำคัญข้อหนึ่งของหลายประเทศในศตวรรษนี้และต่อไปในอนาคต การศึกษาคือการพัฒนาชาติ ให้คนมีความรู้ที่จะสามารถสร้างตนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น สร้างชาติให้อยู่อย่างมีความสุขและรุ่งเรืองได้ เราพูดว่าจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษหน้า นั้นเราต้องรู้อะไรคำตอบคงมีหลายอย่าง พูดไปได้เรื่อยๆ และทุกคนคงจะช่วยเติมคำในช่องว่างตรงนี้ได้ หลายอย่างที่น่าจะมี ดังนี้ ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้เพื่อจะได้รู้และแพร่ข่าวสารได้ บางคนเรียนไปแล้วแต่ก็ยังไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ ก็ต้องพยายามฝึกฝนต่อไป ประการที่สอง เรียนรู้ให้มีอาชีพ คือสามารถทำงานเลี้ยงตัวได้ ให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และรู้จักปรับตัวพัฒนาความรู้ของตนให้ดีขึ้น ประการที่สาม รู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์ ข้อนี้พูดเป็นรูปธรรมได้ยาก สรุปสั้นๆ อยู่อย่างสมคุณค่า ความเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ศรี ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักใช้ชีวิตให้มีคุณค่าใช้สติคิดพิจารณาในการดำรงตน เป็นความรู้ที่เอามาประกอบอาชีพโดยตรงไม่ได้ แต่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ประการที่สี่ การมีคุณธรรมกำกับความรู้ เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมนี้ได้ เช่น การไม่เอาเปรียบกันจนเกินไป การปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ การมีวินัยในตนเอง และการมีหลักการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง ปลอดภัย เรื่องนี้เป็นความรู้ที่จำเป็นสำหรับทศวรรษหน้าเช่นกัน ประการที่ห้า ต้องสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ มีความเข้าใจผู้อื่น สามารถจัดหรือลดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นฐานเบื้องต้นในการแก้ไขข้อขัดแย้งและสร้างสันติภาพทั้งในระดับประเทศและระดับประชาคมระหว่างประเทศสืบไป ได้เคยเห็นหลักสูตรที่สอนในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีการสอนเด็กในวิชา Conflict Management หรือการจัดการข้อขัดแย้งจะเห็นได้ว่าเป็นความรู้ที่สมควรรู้ถึงขนาดมาจัดเป็นระบบแล้ว ประการที่หก ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องสำคัญของทศวรรษหน้า และสหประชาศรณที่ประธานมีแต่เพิ่มขึ้นในขณะที่ทรัพยากรไม่ได้เพิ่มตามไปด้วย หรือเพิ่มแต่ช้ากว่าจำนวนประชากร

...ทศวรรษหน้าที่จะมาถึงในอีก 3 ปีทุกคนควรพยายามช่วยกันให้คนไทยได้มีโอกาสเรียนมากที่สุด เพื่อให้ประเทศรุ่งเรืองและมั่นคงกว่าทศวรรษที่กำลังผ่านไป ถ้าเชื่อเรื่องวัฏจักรเมื่อตกต่ำแล้วอีกหนอยกก็ดีเอง พอดีแล้วเราไม่ได้เตรียมเอาไว้ ไม่มีคนทำงานก็แย่ สถานการณ์เช่นนี้น่าจะเป็นโอกาสที่ได้ฝึกฝนพัฒนาคน เช่น เรื่องการใช้จ่าย ไม่ให้ฟุ่มเฟือยฟุ้งเฟ้อ ดังโบราณกล่าวไว้ว่า

มีสสิ่งพึงประจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์ ฯ

ปัจจุบันอาจจะประหมัดอย่างที่ท่านสุนทรภู่กล่าวไว้หมดไม่ได้ เพราะเราไม่อยู่ในภาวะที่จะทำอะไรๆ เองได้มากเหมือนสมัยโบราณ แต่ถึงโบราณยังงี้ ถ้าวิเคราะห์คำกล่าวนี้นี้ให้ดี แล้วปัจจุบันเราทำอะไรทุกอย่างไม่ได้ ต้องมีการแลกเปลี่ยน ให้คนอื่นช่วยทำ หรือว่าซื้อหามา แต่ถ้าต้องซื้อก็ต้องหัดทำงานประมาณ เด็กๆ หัดทำอะไรก็ได้ คือมีเงินอยู่จำนวนหนึ่งที่จะใช้ ก็ต้องดูว่าจะซื้ออะไรได้บ้าง ถ้าเงินไม่พอ ก็ต้องจัดลำดับว่าเราต้องการอะไรมาก อะไรจำเป็นก่อนหลัง...ต้องฝึกให้เกิดความคิดสร้างสรรค์สามารถสร้างของใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับทรัพยากรหรือศักยภาพที่มีอยู่ มีปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่ควรคิดกัน คือจะลดการพึ่งพาผู้อื่นได้อย่างไร เพียงไร หรือควรจะเพิ่มการพึ่งพาซึ่งกันและกันในอัตราแค่ไหน เพราะถ้าไม่พึ่งกันเลยก็ไม่ได้ แต่พึ่งมากก็ไม่ดี เหล่านี้เป็นต้น...แนวโน้มนี้จะยังต่อไปเรื่องการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี รวมทั้งสมัยนี้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนด้อยโอกาส เช่น ผู้ที่อยู่ในถิ่นห่างไกลทุรกันดาร ยากจน ผู้ที่มีปัญหาครอบครัว ผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายและทางสมอง ความบกพร่องเหล่านี้บางอย่างป้องกันหรือแก้ปัญหาไม่ได้หรือทำได้ยาก บางอย่างก็ทำได้ เช่น การป้องกันโรค การแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์ การสร้างความเสมอภาค เช่นนี้อาจต้องใช้อุปกรณ์พิเศษ รวมทั้งต้องใช้ครูหรือผู้ปฏิบัติที่ได้รับการอบรมเฉพาะทาง ... ทศวรรษหน้าแนวโน้มการศึกษาหาความรู้จะเป็นอย่างไรก็ตาม จะขออนุญาตยืนยันหลักการเก่าแก่ที่ ปู่ ย่า ตา ยาย เชื้อกันมา ข้าพเจ้าเองทุกครั้งที่ได้มาขอให้พูดเรื่องการศึกษา ก็จะย้ำหลักเก่าๆ ที่คนซึ่งอายุมากหน่อยจะเคยได้ยิน ส่วนคนสมัยใหม่อาจจะไม่เคยได้ยินแล้ว คือ สุ จี ปุ ลิ และการแบ่งการศึกษาที่สมดุลเป็น พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหลักการที่สามารถปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับทุกกาลสมัย สุ คือสุขุมปัญญา หรือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฟังในที่นี้ขอตีความว่า การฟังคือการรับสารหรือสาระทั้งปวง รวมทั้งการได้รู้ ได้เห็น และการอ่านหนังสือ ที่จริงหนังสือน่าจะเป็นสื่อหลักสื่อหนึ่งที่ให้ความรู้ความบันเทิง ปัจจุบันนี้มีสื่ออื่นๆ อีก เช่น โทรทัศน์ computer on line ซึ่งเป็นการสื่อสาร 2 ทาง สำหรับโรงเรียนที่มีเครือข่าย School net หรือโครงการพัฒนาเนื้อหาความรู้สำหรับเครือข่ายเพื่อโรงเรียนไทยที่ทำกันอยู่ในขณะนี้ จี คือจินตมยปัญญา คือปัญญาที่เกิดจากการคิด คิดในที่นี้ไม่ใช่คิดส่งเดช แต่ต้องค้นคว้าหรือมี สุ มาก่อน จึงมี จี ได้ แล้วใช้ปัญญาคำคิดไตร่ตรองว่าอะไรควรเป็นอะไร เป็นการกรองอีกทีว่าที่เราได้ สุ มานั้น เป็น สุ ถูกหรือ สุ ผิด เป็นการหัดใช้เหตุผลวิเคราะห์เพื่อให้มีปัญญาแหลมคมและเพิ่มพูนมากขึ้น การใช้ ลิ นี้จึงจะช่วยให้เกิดจินตนาการและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ รวมทั้งสิ่งทั้งดงามมีศิลปะด้วย ปุ คือ ปุจฉา แปลว่า ถ้าม มาจาก สุ และ จี ต้องมีความปรารถนาหาคำตอบเพิ่มเติมให้ปัญญายกเงยยิ่งๆ ขึ้น แนวโน้มทศวรรษหน้า ปุ เป็นเรื่องสำคัญ ไม่ใช่จากการบรรยายเฉยๆ ต้องบรรยายไปพลาถามไปพลาด้วย ลิ คือลิขิต หรือจดบันทึก เมื่อได้คำตอบหรือข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์บนรากฐานของเหตุผลแล้ว ก็ต้อง ลิ ในสมัยเด็กๆ อาจารย์กำชัย ทองหล่อ สอนภาษาไทย ให้ท่องว่า “น้ำมากปลาไม่ตาย จดหลายหลายสอบไม่ตก” แต่จดแล้วลืมอ่านก็ตกเหมือนกัน ต่อมาคำว่า จด ก็ขยายออกมาใช้ในความหมายของการพิมพ์ด้วย การทำฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ (computer database) ถือเป็นการ ลิ อย่างหนึ่ง การจดนั่นถือว่าการรู้เพื่อที่เราจะรู้ และเผื่อให้คนอื่นเขาไปศึกษาแล้วรู้ต่อด้วย เดียวนี้มีแนวโน้มว่าความรู้ต่างๆ นั้นคนเดียวทำไม่ได้ ต้องใช้เวลานานหลายชั่วโมงหรือหลายคนช่วยกันทำ ส่วนการศึกษา 4 ขานงั้นเป็นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกด้าน เป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการพัฒนาการศึกษา เป็นวิธีการสร้างทรัพยากรที่มีคุณภาพแก่ประเทศ พุทธิศึกษา หมายถึงการศึกษาเนื้อหาความรู้วิชาการมีหลายสาขา แต่ละสาขาวิชาวิธีการ สุ จี ปุ ลิ ต่างๆ กัน แต่

ก่อนนี้พูดกันว่า มีความรู้รู้กระจ่างแต่อย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญเกิดจะเกิดผล บางคนบอกว่าปัจจุบันรู้
 อย่างเดียวหรือที่เรียกว่าชุดหลุมลึกยังไม่พอ ต้องมีความรู้รอบตัว...จริยศึกษา คือการสอนให้มีคุณธรรม
 คุณธรรมนั้นไม่ใช่เน้นหนักท่องจำคุณธรรมทางศาสนา ที่สำคัญคือ การปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวัน
 เช่นความซื่อตรง ถ้าเราขายของแล้วปลอมแปลงสินค้าก็ทำให้เสียความน่าเชื่อถือ ต่อไปก็ไม่มีใครมาซื้ออีก
 คุณธรรมที่ควรฝึกอบรมให้มีในตนคือ การรู้จักถ้อยทีถ้อยอาศัย เอื้อเฟื้อกันตามวาระอันควร มีความ
 รับผิดชอบ เพราะเราต้องอยู่ร่วมกัน ต้องสำนึกถึงส่วนรวมก่อน ส่วนการเคารพในสิทธิและปัญญาของ
 ผู้อื่นเป็นเรื่องที่จะมีผู้สำนึกมากเข้าทุกทีในอนาคต ถ้าเราไม่สำนึกก็อยู่ในโลกที่เราสำนึกได้ลำบาก เรื่องจ
 ริยศึกษาไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่ายๆ ต้องใช้เวลาการปลูกฝังกล่อมเกลียดั้งแต่เด็ก เรื่องพุทธศึกษาดูประเดี๋ย
 เดียวก็อาจจะเข้าใจได้ แต่จริยศึกษาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ครูต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างก่อน จึงจะช่วย
 ให้การปลูกฝังจริยศึกษาประสบผลสัมฤทธิ์ที่ดีได้ พลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขภิบาล ความสะอาด การ
 กินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติเป็นการเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะกับสภาพ
 ร่างกาย อาจไม่จำเป็นต้องเป็นเกมกีฬา การงานต่างๆ เช่น ภูเรือ น ทำสวน ก็นับเป็นพลศึกษาได้ พล
 ศึกษาจะช่วยลดการป่วยไข้ แต่ถ้าทำมากเกินไปก็อาจทำให้ป่วยไข้ได้เช่นกัน นอกจากนั้นยังช่วยให้ราง
 กายต้านทานโรคได้ ทำให้มีสมองพอที่จะเรียนรู้ และมีกำลังพอที่จะปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ การหัดพลศึกษาไม่
 จำเป็นต้องใช้อุปกรณ์แพงเสมอไป และไม่จำเป็นต้องเล่นกีฬาแข่งขันเอาชนะกันอย่างเดียวเท่านั้น เรื่อง
 พลศึกษานอกจากดูแลทางกายแล้วต้องดูแลทางจิตใจด้วย กายกับจิตต้องพัฒนาคู่กันไป หัดศึกษา คือ
 ความสามารถใช้มือประดิษฐ์งานหัตถกรรมได้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีของสำเร็จรูป แต่การรู้จักใช้มือ
 ประดิษฐ์สิ่งของนั้นจะช่วยสมองด้านการสั่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับมือจะดี หัดพื้นฐาน เช่น
 งานช่างไม้ เย็บผ้า ไฟฟ้า ช่างกล ล้วนสำคัญต่อชีวิตประจำวันของเรา หัดศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีใจรัก
 ศิลปะ มีความเอื้อเฟื้อ มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องาน และเห็นคุณค่าของการ
 ทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา หัดศึกษาอาจเป็นเครื่องนำก่อนแล้วจึงสานต่อเป็นงาน
 ด้านอื่นๆ ...แนวโน้มการศึกษาในทศวรรษหน้าอีกอย่างหนึ่งที่มักจะได้ยินได้ฟังกันอยู่ทุกวัน คือการศึกษา
 ที่ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง ใน 2-3 วันนี้อยู่ที่ไหนทุกคนก็พูดถึงเรื่องนี้ แต่ก็ไม่ได้อธิบายอะไร ข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้
 ไปอบรมด้วย ทำให้ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร ก็ต้องแต่งเอาเอง เข้าใจว่าวิธีการส่วนหนึ่งของการศึกษาที่ให้น
 ักเรียนหรือเด็กเป็นศูนย์กลางนี้ เป็นสิ่งที่สอนกันมานานแล้ว ตอนข้าพเจ้าเด็กๆ ก็เคยได้รับการศึกษา
 แบบนี้ คือ ครูเอาใจใส่ส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยการใช้ ส จิ ญ ลิ และการศึกษา 4 อย่างนี้
 แหละ สถานศึกษาเดี๋ยวนีที่ใช้อยู่ก็มี แต่ปัจจุบันสถานศึกษาของเรามีเด็กมาก การศึกษาที่ให้นักเรียนเป็น
 ศูนย์กลางคงทำลำบากขึ้น ที่สำคัญและควรเน้นกันคือ ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้
 สมัยใหม่ครูไม่ค่อยพอเมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมตามโรงเรียนจะได้ยินเสมอว่า โรงเรียนนี้ขาด 3 ตำแหน่ง
 โรงเรียนขาด 5 จังหวัดนี้ขาด 500 จำเป็นต้องให้นักเรียนช่วยตัวเองกันบ้าง ที่จริงเรื่องให้นักเรียนค้นคว
 คว้าช่วยตนเองเป็นเรื่องของปรัชญาความคิดเพื่อพัฒนานักเรียน ไม่ใช่ว่าคนขาด เลยต้องให้นักเรียน
 ช่วยตนเองบ้าง วิธีการหนึ่งที่ใช้กันเรื่องการศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้นก็คือ ต้องมีงบประมาณ
 หรือต้องเรียไรให้มีห้องสมุดสำหรับนักเรียน เราต้องปลูกฝังนักเรียนให้รู้สึกอยากอ่าน เคยเห็นโรงเรียน
 หลายแห่งสอนนักเรียนตั้งแต่เล็กๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดกันว่า วันนี้ฉันอ่านเล่มนี้ เธออ่านเล่มไหน เล่า
 ให้กันฟังแลกเปลี่ยนความคิดและวิจารณ์กัน ข้าพเจ้าเคยเปิดพบ Websites ของห้องสมุดประชาชนใน

ต่างประเทศ ที่เป็นเวทีให้เด็กทำแบบนี้ ให้เด็กคนหนึ่งเขียนความคิดของตนลงไป เพื่อเล่าให้เด็กอื่นๆ ที่เปิดดูทราบว่า เขามีความคิดต่อหนังสือเล่มนี้อย่างไร ในลักษณะนี้การอ่านเป็นรากฐานสำคัญของการใช้สื่ออื่นๆ ต่อไปหลายแห่งบอกว่าสื่อหนังสือเป็นพื้นฐาน ส่วนสื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นเอาไว้ที่หลัง แต่บางทฤษฎีว่าให้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ตั้งแต่เด็กเล็กก็มี ...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูในการสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางแบบตัวเองของข้าพเจ้านั้น จะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้เด็กรู้จักสังเกตคุณลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตผลของการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรจะไปดู มาสังเกตดูว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและอย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องให้รักการเรียนรู้ หมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ ในสมัยข้าพเจ้ายังเล็ก การสอนที่ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นคือเราสอนให้เขาอยากรู้ อยากเห็น อยากดู อยากเรียนไปเสียหมด บางครั้งก็มากเกินไปด้วยซ้ำ พออยากรู้ อยากเห็น แล้วก็อยากคิด อยากถาม อยากเสนอข้อคิดเห็นของตนเองบ้าง ขณะที่การเรียนในตอนหลังนี้หลายคนมาบ่นกับข้าพเจ้าว่า เรียนแล้วนักเรียนอยากได้เพียงเกรดดีๆ โดยไม่กระตือรือร้นที่อยากจะรู้หรือค้นคว้าอะไรเพิ่มเติมเองเลย ข้าพเจ้ายังบอกกับอาจารย์ท่านนั้นว่าสงสัยจะสอนไม่ดีเองมั้ง ต้องสอนแล้วเขาอยากรู้ อยากค้นเพิ่มเติม และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้สึกที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด เขียนให้ครูอาจารย์หรือผู้อื่นทราบ คนบางคนความรู้ดีเรียนมามาก แต่อธิบายไม่ได้เลย บางคนตอบปากเปล่าได้ แต่เขียนออกมาไม่ได้ เขาบอกว่าที่จริงหนูก็รู้แต่เขียนไม่ออก ทำให้ได้เกรดไม่ดี บางคนเคยแต่ทำข้อสอบปรนัยที่มีตัวเลือก 4-5 ตัวให้เลือก เมื่อมีตัวเลือกก็จะทำได้ แต่ถ้าให้คิดเองโดยไม่มีกรอบบอกใบ้ให้ก็จะคิดไม่ออก แต่ถ้าคนพูดให้ฟังมาเรื่อยๆ ว่าอันนี้ใช้หรือไม่ จะตอบได้ว่าอันนั้นถูกอันนี้ผิดแต่ข้าพเจ้าแก่แล้วไม่เป็นไร อีกไม่นานก็ตาย ถ้าเป็นเด็กๆ ในศตวรรษหน้าน่าจะคิดเองเป็นตั้งแต่ต้น ครูบางคนมาบอกว่า กลัวหมดความหมายถ้ามีระบบใหม่เข้ามาใช้ ข้าพเจ้าคิดว่า หากครูไม่ปรับปรุงตนเองคงหมดความหมายแน่ เพราะระบบการศึกษาเช่นนี้เป็นแนวโน้มที่ใช้กันในอนาคตครูต้องปรับตัวโดยจะต้องอ่านมาก การให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้นถ้ามองให้ดีจะเห็นว่าเป็นการให้ครูเป็นศูนย์กลางด้วยเช่นกัน ถ้าครูจะเกณฑ์ให้นักเรียนอ่านโดยครูไม่อ่านนั้นไม่ได้ ครูจะต้องอ่านมากหรือศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ ให้มากอยู่เสมอ ไม่ใช่เอาแต่ความรู้ที่เรียนมาจากวิทยาลัยครูเมื่อ 20-30 ปีที่แล้วมา ฉายซ้ำซากแต่เพียงอย่างเดียว ต้องสามารถแนะนำเด็กได้ว่า หากต้องการรู้เรื่องอะไรจะไปหาความรู้ได้ที่ไหน เช่น ถ้าแบบธรรมดาที่ว่าเรื่องอย่างนี้จะต้องไปค้นในหนังสืออะไรบางครั้งต้องบอกสถานที่ที่จะไปค้นด้วย ต้องฝึกและพัฒนาเด็กให้รู้จักค้นหาข้อมูลหรือสารสนเทศที่ต้องการ...ในสมัยนี้หาความรู้ทาง Internet ได้ด้วยครูจึงน่าจะไปตรวจดูก่อนว่า เรื่องที่จะกำหนดวางแผนให้พูดในชั้นเรียนนั้นจะมี Websites อะไรบ้างที่จะส่งเสริมการสนทนาในชั่วโมงนั้น ต้องตั้งข้อสังเกตได้ว่า Websites นั้นเป็นอย่างไร เพราะในเรื่องเดียวกันจะมีหลาย Websites แต่ละ Websites จะมีข้อเด่นข้อด้อยที่ต่างกันออกไป นอกจากนั้นถึงจะมีเครื่องมือช่วยในการค้นหา (Search engines) อยู่หลายชนิดก็ตามครูก็จะต้องมีความรู้ที่ดีในเนื้อหาที่จะค้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางวิทยาศาสตร์ และน่าจะมีความรู้ภาษาอังกฤษที่ดีพอทั้งครูและนักเรียน เพราะ Websites เหล่านี้ภาษาอังกฤษจะมีมากกว่าภาษาไทย ในการสอนนั้นน่าจะนำให้เด็กออกความคิดเห็นได้ โดยไม่ใช่ว่าครูเป็นผู้ถามนำแล้วให้เด็กตอบคล้ายตามตนเองแต่เพียงอย่างเดียว การสอนแบบนี้ให้ได้ผลนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก ไม่ทราบว่าคุณจะทำได้สักกี่คน เป็นหน้าที่ของสถาบันที่

สร้างและอบรมครูจะต้องคำนึงว่าครูจะต้องมีทั้งความรู้เนื้อหาที่แม่นยำ ถูกต้อง ทันสมัยและมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ ชวนให้ติดตาม รวมทั้งต้องมีคุณธรรมที่ครูพึงมีต่อนักเรียน เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ในการสอน ความอดทน เป็นต้น ให้สมกับที่ถือกันว่าครูบาอาจารย์เป็นที่ 2 รองจากบิดามารดา

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำรินี้ในด้าน เป้าหมายของการศึกษา ด้านคุณลักษณะของครู ด้านกิจกรรมการเรียนรู้และ คุณลักษณะของผู้เรียน

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 27 เมษายน 2543

ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ช่วยกันร่วมมือในการปฏิบัติงานเสมอมา กว่า 20 ปีมาแล้วที่ได้มีโอกาสได้ไปเห็นความเป็นอยู่ของคนที่อยู่ในประเทศชาติของเรานี้เอง ที่ยังมีความขาดแคลนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของอาหารการกิน ก็ได้มาคิดวิธีการว่าจะทำอย่างไร จึงจะให้ชุมชนเหล่านี้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แล้วก็มีโอกาสในชีวิต ในตอนนั้นก็ยังไม่ได้คิดถึงเรื่องที่เป็นหลักสำคัญ ที่จริงคนเรานี้ก็ต้องมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน บางทีสมัยใหม่เรียกว่าจะเป็นประชาธิปไตย เป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชน ที่จริงแล้วถ้าตีความความคิดๆ นั้นก็คือเรื่องของสิทธิที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีพอเหมาะสมควร ในขณะนั้นก็พยายามคิดวิธีการ และก็นึกอยู่ว่าถ้าจะไปช่วยเหลือหรือจัดการอย่างไรก็ตาม ถ้าจัดให้ทุกๆ ที่ ทุกๆ คนที่ขาดแคลนนั่น ก็ไม่จำเป็นไปได้ สิ่งที่เป็นไปได้คือการหาแนวทาง หาวิธีการปฏิบัติ ซึ่งก็ต้องมีผู้ที่จะช่วยเหลือหรือผู้ที่เป็นหลักในการดำเนินการ ในขณะนั้นก็ได้เห็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งตั้งมีอยู่แล้ว ซึ่งในขณะนั้นก็ 20 กว่าปีแล้ว ที่ได้ดำเนิน การมาเป็นอย่างดี ก็อาจจะใช้แหล่งนี้เป็นที่ปฏิบัติงานเพื่อว่าถ้าปฏิบัติงานได้ดีแล้วก็จะสามารถขยายผลไปถึงที่อื่นๆ ได้ ในขณะนั้นมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งที่เป็นหน่วยงานราชการและเอกชน หรือบุคคลต่างๆ หลายท่านที่ยังช่วยอยู่จนทุกวันนี้บ้าง หรือผู้ที่ช่วยหลักๆ หลายๆ ท่านก็ได้ล่องลับไปแล้ว เพราะว่าก็เป็นเรื่องตั้ง 20 กว่าปีมาแล้ว ท่านเหล่านี้ก็พยายามช่วยกันหาวิธีการ หาแนวทางที่จะปฏิบัติในสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะในขณะนั้นถึงว่าจะเคยตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ไปหลายที่ก็ตาม ก็นับว่าประสบการณ์ยังน้อย เริ่มต้นที่คิดก็อาจจะอายุไม่ถึง 20 ปีก็ยังไม่สามารถที่จะมองในรายละเอียดซึ่งได้ก็มีผู้มาคิดร่วมมือ ตอนนั้นก็ได้เห็นว่าหน่วยงานของตำรวจตระเวนชายเดานั้น มีเรื่องของการสอนนักเรียนอยู่ ซึ่งการสอนหนังสือเพื่อให้คนมีความรู้ก็ถือว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนทั้งชุมชนไปอีกในรูปแบบหนึ่ง ก็อาจจะเป็นเรื่องที่น่าสงสัยว่า ทำไมตำรวจซึ่งก็มีหน้าที่จับผู้ร้ายปราบหุ้พาลทั้งหลาย เหมือนยังกับเพลงตำรวจที่ว่านั้น จะมีหน้าที่อะไรในการที่จะให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ก็มีหน้าที่หนึ่งของตำรวจตระเวนชายแดน คือรักษาความมั่นคงของพื้นที่ชายแดน หรือไม่ก็เรียกว่าของทั้งประเทศชาติ ซึ่งการรักษาความมั่นคงนี้ก็คือความไปได้

หลายอย่าง อย่างหนึ่งก็การป้องกันโดยตรง ศัตรูเข้ามาถูกรุก ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำอยู่ในเวลานั้น แต่วิธีการที่ไม่ใช่เป็นวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า คือการทำสังคมให้ร่มเย็นและให้มั่นคง และผู้บังคับบัญชาสมัยก่อนนั้นก็ได้อคิดวิธี โดยการที่พาให้ฝึกตำรวจเป็นครูช่วยสอนนักเรียน ที่จริงแล้วนี่ดูเหมือนว่าไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาคิดด้วยซ้ำไป ก็เป็นการคิดโดยที่ตำรวจตระเวนชายแดนเอง ซึ่งก็ได้ไปเห็นสิ่งที่เป็นความจริงของท้องถิ่น คือมีคนจำนวนมากที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ซึ่งบางคนไม่มีคนอื่นทราบว่าเขาเป็นคน มีชีวิตอยู่ เป็นคนในประเทศเราเสียด้วยซ้ำไป บุคคลเหล่านี้ตำรวจที่ไปประจำการ ก็พยายามนอกจากสอนหนังสือแล้วก็ช่วยในเรื่องของการประกอบอาชีพต่างๆ แล้วก็ผู้บังคับบัญชามาช่วยทำให้เป็นระบบขึ้น คือเป็นโรงเรียนขึ้น งานนี้ก็น่าจะไปช่วยเป็นศูนย์ ใช้เป็นบุคคลเป้าหมายได้ คนที่ขาดแคลนที่จริง ๆ แล้วนี่ยังมีบุคคลที่ขาดแคลนที่นอกเหนือจากความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ อีกมาก พยายามช่วยกันคิดในเรื่องต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษ งานเกษตร งานสุขภาพอนามัย นับวันขึ้นทำไปก็มีคนถามคำถามที่บางครั้งก็ตอบไม่ได้ว่า การปฏิบัติงานนี้ จะมีเป้าหมายไปทางไหน จะทำอย่างไร คำถามเหล่านี้ก็ช่วยให้คิดเป็นระบบขึ้น ก็ในเมื่อคิดเป็นระบบ ทำงานออกมาเป็นขึ้นเป็นอันเป็นผลแล้ว ทำให้บุคคลอื่นทราบขึ้นแล้ว ก็ถือว่ามาช่วย หรือว่าที่เราทำกันไว้ก็เป็นบริการอย่างหนึ่ง คือบางที่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีน้ำใจที่จะช่วยนั้น ก็ไม่สามารถที่จะรู้ว่าตรงไหนที่สมควรไปดำเนินการก่อน เราทำงานแล้วก็สามารถที่จะชี้แจงได้เป็นระบบ ก็สามารถที่จะให้คนอื่นเขามาช่วยเหลือร่วมมือได้ นักเรียนที่เคยอยู่ในโครงการว่าเป็นผู้ได้รับประโยชน์นั้น ที่จริงระหว่างที่รับประโยชน์นั้นก็ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติการไปด้วยในตัว คือถ้าสามารถรับหรือเข้าใจสิ่งที่บุคคลอื่น หน่วยงานอื่นให้ความรู้ แล้วเอาไปใช้ได้ผลอย่างนั้นก็ถือว่าทำให้บุคคลอื่นๆ ได้รับผลดีจากสิ่งที่กระทำกัน ก็ไม่ได้เป็นการกระทำที่สูญเปล่า ก็มีคนที่จะสนับสนุนมากขึ้นมาถึงปัจจุบันนี้การทำงานต่างๆ นั้นก็มีความจำเป็นยิ่งขึ้นที่จะทำให้เข้าระบบและเป็นแนวทางของแผนการใหญ่ของประเทศ ที่จะวางแผนจะให้ทิศทางไปทางไหน โดยการออกกฎออกระเบียบต่างๆ ก็ควรที่เราจะมากลุมทบทวนพิจารณาว่างานต่างๆ ที่ทำนั้น ปรัชญาของงานอยู่ที่ตรงไหน เราต้องการให้ทุกคนมีความมั่นคง มีความเป็นสุข อยู่ดีกินดี มีโอกาสในชีวิตที่จะได้รับความรู้แล้วก็ฝึกฝนความสามารถ สามารถที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตัวเองได้ให้เท่าเทียมกัน ทุกคน อันนี้จะเป็นเป้าหมายอย่างหนึ่งได้ แล้วงานที่ทำไปได้ประโยชน์เข้าเป้าหมายหรือเปล่า อันไหนที่ทำทิศทางแล้วทิศทางนั้นไม่ได้ผล ก็ต้องปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงไป การที่ประชุมสมมนานี้ก็จะได้เป็นประโยชน์ในด้านนี้คือได้คิดได้ทบทวน ส่วนไหนที่บกพร่องอยู่ ก็ต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งปรับปรุงในตัวบุคคล ปรับปรุงในเรื่องของหน่วยงานและแนวคิดต่างๆ ไปด้วย ก็หวังว่าการที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้คัดค้านวิธีการแนวทางนั้น จะไม่ทำให้ทุกคนหมดกำลังใจและก็จะยังทำให้มีกำลังใจทำงานได้เข้มแข็งหรือว่าได้ละเอียดถี่ถ้วนยิ่งขึ้น ก็ขอขอบคุณทุกท่านอีกครั้งหนึ่งที่ยังมีความมุ่งมั่นอยู่จนทุกวันนี้ และก็ขอให้หมั่นกำลังใจ กำลังใจที่สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อที่จะดำเนินงานให้มีผลต่อไป ซึ่งจะทำให้บ้านเมืองส่วนรวมมีความเจริญรุ่งเรือง แล้วก็ตัวของแต่ละบุคคลมีความสุข มีความพึงพอใจที่ได้ทำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ต่อบุคคลอื่น

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการ และเป้าหมายของการดำเนินงาน

**พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา
ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2544**

ขอต้อนรับทุกๆ ท่านที่มาในวันนี้ และขอบคุณที่ได้ช่วยกันคิดช่วยกันทำงานต่างๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติ เพื่อให้นักเรียนทั้งหลายมีโอกาสที่ดี ได้รับสิ่งที่ดีทั้งทางร่างกาย ทางจิตใจ และสติปัญญา จะได้เป็นผู้ค้าจุนดูแลชาติบ้านเมือง และสามารถช่วยเหลือตนเองดูแลสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างดี ในช่วง 2-3 เดือนที่ผ่านมา ได้มีโอกาสไปเห็นประเทศต่างๆ หลายประเทศ เช่น ประเทศจีน ประเทศอินเดีย และประเทศในยุโรป ได้พบกับบุคลากรที่ทำงานทั้งในด้านการศึกษา การเกษตร และเรื่องสุขภาพอนามัยของประเทศเหล่านี้ ยกตัวอย่างเช่นในประเทศจีน ได้เห็นการทำงานของกระทรวงศึกษาธิการจีนและหน่วยงานการศึกษาระดับสูงของจีน ได้สนทนาพูดคุยและดูงาน เขามีเป้าหมายอย่างเดียวกันที่จะพัฒนาประชาชนของเขาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งรับการศึกษาในลักษณะอย่างเดียวกันกับที่เราทำ คือพยายามที่จะช่วยเหลือเรื่องอาหารโภชนาการในโรงเรียน แล้วพยายามที่จะให้นักเรียนในถิ่นทุรกันดารได้รับการศึกษา ซึ่งในปัจจุบันนี้แม้ผู้ที่ยังได้รับการศึกษาน้อยหรือว่ายังไม่ได้รับการศึกษาในถิ่นทุรกันดารอยู่บ้าง เพราะว่า ผู้ปกครองไม่มีโอกาสจะส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนได้ เขาก็พยายามด้วยวิธีต่างๆ เช่นให้มีโรงเรียนในทุกๆ ชุมชน คนที่พอจะมีความรู้บ้าง แม้แต่อ่านออกเขียนได้ก็พยายามให้มีหน้าที่ช่วยสอนคนอื่น และผู้ที่พอจะมีฐานะบ้างเขาก็จัดโครงการให้ประชาชนธรรมดา ที่อาจจะเป็นผู้ใช้แรงงานหรือคนที่พอจะมีเงินเหลือบ้าง ไปสนับสนุนส่งเสริมให้นักเรียนที่ยังไม่มีโอกาสได้เข้าโรงเรียน ได้เรียนหนังสือมากขึ้น หรือนักเรียนด้วยตนเองในโรงเรียนที่มีฐานะดีก็จะช่วยเพื่อนนักเรียนด้วยกันในถิ่นทุรกันดาร และที่ไปประเทศอินเดียนั้นก็ได้มีโอกาสไปดูงานที่องค์การอนามัยโลก ซึ่งเขาก็มีงานในลักษณะเดียวกัน คือพยายามให้ประเทศต่างๆ ในเขตรับผิดชอบได้แก่เขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้ เช่นในภูมิภาคของเราและประเทศอินเดีย ปากีสถาน เป็นต้น ให้พัฒนาทางด้านสุขภาพอนามัยตั้งแต่แรกเกิด หรืออย่างที่เรากำลังทำคือ ตั้งแต่หญิงมีครรภ์และออกมาเป็นเด็กอ่อน เด็กก่อนวัยเรียน เด็กวัยเรียน ให้ได้รับการดูแลที่ดี โดยที่เขาก็พยายามที่จะเผยแพร่วิธีการตัวชี้วัดในลักษณะของ จปฐ. ให้ใช้แพร่หลายขึ้นในประเทศต่างๆ แต่ว่าทั้งจีน อินเดีย เป็นประเทศที่มีพลเมืองมากและค่อนข้างจะลำบากไปถามดูในบางเขต บางมณฑล ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางที่จะไปเก็บข้อมูลมีจำนวนไม่พอและไปเก็บไม่ได้ สำหรับการอบรมบุคคลในท้องถิ่นให้ทำหน้าที่เช่นนี้ก็ยังคงติดต่อกันได้ไม่สะดวก และไม่มีความชำนาญที่จะทำ ซึ่งเขาก็เห็นว่าบ้านเราทำได้ค่อนข้างจะดี และได้ไปในยุโรปเช่นที่ประเทศฝรั่งเศสนี้ก็ไปเห็นงาน เช่น สำนักราชบัณฑิตของฝรั่งเศส ซึ่งที่จริงแล้วรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการของจีนเป็นคนแนะนำให้ไป ท่านเองก็ไปดูงานตามโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถมต่างๆ ของฝรั่งเศส และไปในเวลาเดียวกันจึงได้พบกัน ท่านสนใจโครงการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ตั้งแต่เด็กอนุบาล ประถม มัธยม ที่ให้นักเรียนได้มีโอกาสใช้ความคิดและได้เห็นได้ทำจริงมาตั้งแต่ต้น ซึ่งในลักษณะนี้บ้านเราก็อายุเพื่อให้เห็นธรรมชาติ ให้ศึกษาสิ่งรอบตัวในชุมชน และดูว่าแต่ก่อนนี้เป็นอย่างไร พอสมัยใหม่มีการพัฒนาชีวิตเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร การทำนี้ทางราชบัณฑิตหรือสำนักวิทยาศาสตร์เป็นผู้ให้ความรู้ดูแลอย่างใกล้ชิด คงเป็นแนวโน้มของประเทศต่างๆ เพราะในประเทศจีนนี้เขา

ก็อย่างที่เรารู้ว่า อย่างที่เห็นอาจารย์ทั้งหลายซึ่งเป็นอาจารย์ในระดับการศึกษาระดับสูงแล้วมาช่วยในการศึกษาพื้นฐาน เช่น ในเมืองจีนก็ให้อาจารย์ที่เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา มาผลิตตำราเรียนที่ทันสมัย เนื้อหาถูกต้อง แต่ว่ามีราคาแพงเกินไป เพื่อให้นักเรียนในระดับประถมและมัธยมได้รับข้อมูลที่ดียิ่งจะพัฒนาความคิดความรู้ต่อไป ที่ไปฝรั่งเศส ก็ได้ไปสนทนากับฝ่ายการศึกษาที่เราไปดูและการศึกษาในระดับชนบท รู้สึกว่าโครงการพวกนี้สามารถทำได้ในถิ่นที่ห่างไกล แล้วก่อนที่จะกลับมาได้ไปตั้งโครงการอาหารและเกษตรของสหประชาชาติหรือ FAO ได้พูดคุยกับเจ้าหน้าที่ที่นั่น เขาบอกว่าในเรื่องของอาหารและโภชนาการซึ่งจะเป็นส่วนที่ทำให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนมีร่างกายและสมองที่ดี เพื่อที่จะสามารถทำงานอะไรต่างๆ ได้นั้น เขาวางแผนที่จะช่วยให้ดีที่สุด แต่เมื่อเก็บข้อมูลแล้วปรากฏว่าทั่วโลกนั้นทำได้ต่ำกว่าเป้าหมายอย่างมาก เพราะไม่สามารถจะทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีได้เท่าที่มุ่งหวังไว้ มีประเทศบางประเทศที่ขาดมาก หรือบางประเทศที่ทำได้ดี ปรากฏว่าประเทศไทยนั้นเขาจัดอยู่ในประเทศที่พัฒนาได้ อย่างดี และทำงานต่างๆ ได้อย่างมีระบบ เท่าที่เขามาตรวจดูแล้วทำได้ถึงระดับที่ทุรกันดาร โดยที่บุคลากรนั้นมีหลายระดับ ไม่ใช่ว่าเกี่ยวกับในหน้าที่ของใครของมัน อย่างที่เราทำจึงทำให้ผลออกมาได้ดีกว่าประเทศอื่นๆ อีกหลายประเทศ การพัฒนาระดับสูงเขาไม่ได้พูดถึงว่าเราจะมีความก้าวหน้าเศรษฐกิจดี แต่เขาพูดในลักษณะที่ว่าทำให้บุคคลที่อยู่ในเขตทุรกันดารมีความยากจนนั้นพัฒนา แล้วมีโอกาสที่ดีขึ้นได้มากกว่าประเทศอื่นๆ เรียกว่าเราได้ทำงานไปอย่างดีแล้ว แต่ว่าอาจจะยังมีข้อบกพร่องสักนิดหนึ่งคือเราทำงานอะไรนั้นที่เขาคิดคือ เราอธิบายให้คนอื่นฟังได้ยังไม่ดี คือในการที่ประเทศอื่นที่อธิบายดีนั้น การทำงานจริงๆ อาจจะสู้เราไม่ได้ แต่ว่าถ้าเราจะอธิบายดีด้วยก็อาจจะทำให้การงานก้าวหน้ามากขึ้น เช่น ทำอะไรก็ให้มีการเขียนโครงการ ในลักษณะที่คนอื่น ๆ ที่อยู่ต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมสามารถเข้าใจได้ เขียนเป็นโครงการไป เขาแนะนำในข้อเหล่านี้ หรืองานบางอย่างที่ทำแล้วแต่เขาก็พูดว่าทำดีไม่เห็น อะไรอย่างนี้ทำได้ดี แต่คนที่ช่วยให้ดียิ่งขึ้นต่อไปไม่ใช่เป็นคนจริงๆ เราก็ไม่หวังสินจ้างรางวัลหรือไม่หวังความสรรเสริญเยินยอ แต่ถ้าเขาบอกว่าเขาไม่รู้เขาก็ไม่สามารถร่วมมือได้ ที่ฝรั่งเศส ที่มีบริษัทเอกชนหลายรายมาติดต่อขอให้อธิบายให้เขาฟังว่าทำได้ทำอะไรบ้าง ซึ่งพออธิบายไปแล้วเขาก็ถามคำถามอีก ฟังไม่รู้เรื่องที่เราอธิบายไป เขาก็ถามเป็นประเด็นๆ เขาก็ตอบว่าในเรื่องนี้เป็นอย่างไรซึ่งเป็นประโยชน์มาก ก็เลยบอกกันต่อไป มีคนมาแจ้งความจำนงค์ขอร่วมมือในงานต่างๆ มาก คิดว่างานที่ทุกคนทำก็หวังว่าจะเป็นทีภาคภูมิใจของตัวเองและของหน่วยงานได้ สำหรับนักเรียนถึงแม้ว่าอาจจะเหมือนกับไม่ได้ทำอะไร พวกผู้ใหญ่ตั้งแต่ครูโรงเรียน ต.ช.ด. หรือผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานต่างๆ ที่มาช่วยเป็นผู้ช่วย ที่จริงแล้วส่วนที่สำคัญที่สุดคือตัวของนักเรียนเองที่จะรับได้แค่ไหน รับได้ไม่ได้นั้นที่จริง ความฉลาดก็เป็นส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดคือ ความเอาใจใส่ ความขยันหมั่นเพียร พยายามอยู่เสมอ ไม่ทอดทิ้ง ทอดธุระ พยายามหาความรู้ว่าเขากำลังทำอะไร ที่จะทำให้ตัวเองและชุมชนก้าวหน้าได้ในอนาคต ...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริคือคุณลักษณะของผู้เรียน

**พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา
ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 26 เมษายน 2545**

การดำเนินการโครงการที่ผ่านมา 20 กว่าปี อย่างที่ท่านเลขาธิการพระราชวังได้กล่าวมาเมื่อสักครู่นี้แต่อาจดูมุ่งหมายต่างๆ ก็ยังเป็นไปอย่างเดิม คือ ต้องการให้คนต่างๆ ถึงแม้จะอยู่ในถิ่นทุรกันดารมีความสุขและมีความเจริญก้าวหน้า ได้มีโอกาสที่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้ก็เพื่อความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เป็นเอกชน รวมทั้งบุคคลต่างๆ ที่มาช่วยงานด้วยตนเอง ทั้งนี้สิ่งที่คิดไว้ก็ได้มีการปฏิบัติได้อย่างดีและครบถ้วน ดังที่ท่านผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนได้กล่าวมาแล้ว แต่ว่าในระยะนี้บ้านเมืองก็มีความเปลี่ยนแปลงมาก นอกจากในด้านการศึกษาแล้ว ในการดำเนินงานต่างๆ การบริหารประเทศก็มีหลักเกณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมา ทั้งนี้ในการปฏิบัติการโครงการนี้ก็จะต้องมีการประชุมชี้แจงวิธีการร่วมกัน เพื่อที่จะให้การดำเนินการเป็นไปอย่างเรียบร้อย นอกจากนั้นก็เป็นที่น่ายินดีว่านอกจากหน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทยที่ได้ช่วยเหลือให้โครงการดำเนินการไปด้วยดีแล้ว ขณะนี้ก็มีองค์กรต่างๆ ทั้งทางการและเอกชนในต่างประเทศที่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการ และก็มีบุคคลต่างๆ ไปทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและอยู่ในต่างประเทศที่สนใจจะทำอะไรให้เป็นประโยชน์ ที่จะช่วยเหลือคนที่อยู่ในโครงการให้ปฏิบัติไปได้ดีขึ้น เพราะว่าโครงการนี้ก็ขยายพื้นที่ไปกว้างขวางขึ้น ในแหล่งที่โดยทั่วไปแล้วเข้าถึงได้ยาก ก็ในเมื่อมีความช่วยเหลือทั้งในด้านทุนและด้านวิชาการมาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็น่าจะทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้ที่ทำงานอยู่แล้ว หรือผู้ที่รับทุน เช่น นักเรียนทั้งหลายนั้นก็ต้องศึกษาวิธีการอะไรต่างๆ ที่จะให้การให้ข้อมูลให้ผู้ที่มาร่วมงานใหม่สามารถเข้าใจได้ เพราะฉะนั้นข้อมูลการปฏิบัติงานที่เล่ามาที่ความตั้งใจหลักว่าเราประสบความสำเร็จมา และก็อาจจะเป็นวิทยาทานให้ผู้อื่นได้พิจารณาดูว่าวิธีการเหล่านี้ เราทำแล้วได้ผล ถ้าไปทดลองทำบ้างก็จะดีหรือว่าเป็นก็เป็นความจำเป็นเหมือนกัน ในอีกด้านที่จะชี้แจงให้บุคคลที่อยากเข้ามาช่วยร่วมงานเข้าใจ และก็เห็นว่ามีการทำงานอย่างชัดเจนให้มีข้อบกพร่องน้อยที่สุดแล้วก็ถ้ายังดำเนินการได้ดีแล้ว...

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังได้ทราบถึงพระปณิธานในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารของพระองค์

**พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา
ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 25 เมษายน 2546**

ขอแสดงความยินดีกับคุณครูและผู้บริหารที่ได้รับการยกย่องเป็นเกียรติสืบต่อไปและขอขอบใจเด็กๆ ทุกคนที่ได้ปฏิบัติธรรมและแบ่งบุญแบ่งกุศลให้จะได้มีความสุขความสบายด้วยกัน เมื่อสักครู่นี้เลขาธิการ พระราชวังได้กล่าวว่าโครงการต่างๆ นั้นดำเนินการไปกว่า 20 ปีแล้ว ที่สังเกตดูคือ แต่ละปีมีผู้ที่เข้ามาช่วยการทำงานต่างๆ เพิ่มมากขึ้น จนห้องนี้แทบจะเต็มแล้ว นอกจากผู้ช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และเอกชนจากภายนอกแล้ว ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในพื้นที่เองก็ร่วมงานในชุมชนเพิ่มมากขึ้น เป็นการ

ปฏิบัติงานร่วมกัน ส่วนงานต่างๆ นั้นก็ยังมีอยู่ครบทุกอย่าง เช่น ในด้านสุขภาพอนามัยก็เห็นมีหลายอย่างที่จริงที่พูดว่ามีโครงการต่างๆ 8 โครงการ ก่อนที่จะลงมานี้ได้อ่านในรายงานที่ทำของปีนี้ มีโครงการต่างๆ 36 โครงการ คงจะอ่านว่าโครงการอะไรบ้างไม่ไหว ที่จริงที่ทำออกมาก็มีค่อนข้างจะมาก มีลักษณะเช่นเรื่องสุขภาพอนามัยทำมานานแล้ว ก็คือ การลดภาวะ ทุพโภชนาการ การรักษาพยาบาล เพื่อให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง ซึ่งพยายามปฏิบัติให้ครอบคลุมตั้งแต่ก่อนเกิด ไปจนกระทั่งถึงผู้ใหญ่และเกินวัยนักเรียน เพื่อให้มีสุขภาพอนามัยที่ดีกันทั่วไป นอกจากสารอาหารหลักแล้วยังมีโครงการสำหรับสารอาหารธาตุ เช่น แร่ธาตุต่างๆ วิตามิน อย่างนี้เป็นต้น เรื่องโรคต่างๆ เช่น โรคมาลาเรียนั้นได้ไปพบเหตุการณ์เฉพาะหน้าว่าเป็นอุปสรรคกับการเรียนการสอน เพราะทั้งครู ทั้งนักเรียน ป่วยไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานได้ ถ้าร่วมแก้ไข หรือลดเรื่องนี้ได้ ก็จะมีประโยชน์มาก ซึ่งเท่าที่ทำมา มีแนวโน้มที่เหตุการณ์จะดีขึ้น หรือโครงการกำจัดหนอนพยาธิ นั้น ได้ทำงานด้านโภชนาการมาหลายปีแล้ว แต่ว่าสุขภาพอนามัยยังไม่ดีขึ้นมากเท่าที่ควร เพราะเป็นการแก้ปัญหาไปทางหนึ่ง ส่วนเรื่องของการเกษตรไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกพืชหรือการเลี้ยงสัตว์ ได้มีการวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อผลิตอาหารสำหรับช่วยในโครงการสุขภาพอนามัย นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ในด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ซึ่งเมื่อสมัยแรกๆ มีคุณครูบางท่านเคยปรารภว่า คุณครูก็ไม่ได้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางการเกษตรมาจะไปทำได้ดีเท่านักเรียนซึ่งมาจากครอบครัวเกษตรโดยตรงนั้นจะได้หรือ แต่ที่จริงแล้วก็มีความแตกต่างเกี่ยวกับเรื่องของการเกษตร ทั้งทางด้านเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์และการนำสิ่งที่ผลิตขึ้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งการป้องกัน อันตรายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรม เช่น การใช้สารเคมีมากเกินไป ในการเพาะปลูก อย่างนี้เป็นต้น แม้แต่เช่นที่พูดกันมากในปีนี้เป็นคือทำบ่อเลี้ยงปลาแล้วจับปลาไม่ได้ น้ำลึกลงไปบ้าง ไม่มีอุปกรณ์ หรือว่าไม่รู้จะไล่จับกันอย่างไรบ้าง ก็มีการแก้ไขไปแต่ละอย่าง และเมื่อถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น นอกจากให้ปลูกเป็นทำเป็นแล้ว การดำเนินการอย่างไร เช่น การลงทุน การทำบัญชี การบริหารจัดการก็เป็นเรื่องที่ครู นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ไปด้วย เรื่องอาชีพด้วย นอกจากนั้นยังคิดศึกษาอาชีพ ความรู้ต่างๆ เพื่อต่อไปอาจจะใช้ประกอบการได้ และการทำบัญชีก็เป็นพื้นฐานของการประกอบอาชีพและสืบเนื่องมาเป็นเรื่องของการสหกรณ์ การควบคุม การครัว อีกหลายๆ อย่าง ทุกอย่างก็สอดคล้องกัน ในเรื่องของการศึกษานั้น ก็เป็นโครงการหลัก ทุกๆ ท่านนั้นก็คงเข้าใจกันดีแล้ว อย่างที่ท่านผู้บัญชาการ ตชด. ได้กล่าวเมื่อสักครู่นี้ ถึงเรื่องโครงการขยายการศึกษา ในขณะนี้ มีพระราชบัญญัติการศึกษาใหม่ ที่ว่าเป็นหลักที่จะทำได้เหมือนกันทั่วประเทศ นั้น เราเป็นส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่ง ก็จะได้ศึกษาและก็เรียนรู้ว่า จะปฏิบัติอย่างไรให้ถูกต้อง สอดคล้องกับแนวปฏิบัติที่เขาทำกันในประเทศ และนอกไปจากนั้นก็เห็นกันแล้วว่า เมื่อเราพยายามที่จะเพิ่มให้ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาสูง เพื่อที่จะได้มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรืองต่อไปในอนาคต ก็ยังมีที่อีกหลายแห่งที่ไม่เคยมีการจัดการศึกษาใดๆ เลยจากทางราชการ งานในลักษณะนี้ก็ได้ร่วมมือกันในกลุ่มผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษามากๆ หน่วยได้รวดเร็ว และที่ได้ไปดูไปเห็นก็ประทับใจในความตั้งใจและประสิทธิภาพในการทำงานของทุกท่าน ได้สังเกตเห็นว่าบุคคลในท้องที่ ชาวบ้าน ผู้ปกครองก็สนใจมากขึ้น ซึ่งเคยได้ออกไปในพื้นที่ลักษณะนี้เมื่อ 30 ปีก่อนนี้ จะไม่รู้ถึงถึงความกระตือรือร้นในขั้นนี้ นอกจากนั้น โรงเรียนประถมก็อาจจะมีความปัญหาต่างๆ ที่ไปดูและติดตามประเมินผลแล้วยังขาดแคลนอาหาร ที่บอว่าจะมาไม่ทัน หรือเรื่องอาคารสถานที่ ทั้งอาคารเรียน อาคารบ้านพัก เป็นเรื่องที่แก้ไขกันได้ นักเรียนหลายคนที่มีความพร้อมก็สามารถเข้าเรียนชั้นมัธยม และต่อขึ้นไปถึงอุดมศึกษาได้ ผู้ที่ไม่มีความพร้อมในด้านนี้ มีความจำเป็น

ทางด้านอื่นของชีวิต ก็ได้อบรมทางด้านวิชาชีพ หรืออบรมด้านอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์ สิทธิประโยชน์ของตนเอง เมื่อไปในชุมชนอื่น ตัวคนจะได้อะไร หรือมีกฎหมายอะไรที่คุ้มครองอยู่ หรือหน่วยงานของรัฐ และเอกชนที่พร้อมที่จะช่วยเหลืออยู่ที่ไหนอย่างนี้เป็นต้น ที่พูดถึงเรื่องการบันทึกข้อมูลและการบริหารงานนั้น เป็นอย่างนี้ เราทำงานกันในช่วงที่กว้างขึ้นเมื่อทำอะไรไปก็ควรจะรู้ว่าได้ทำอะไรกันไปแล้ว ขั้นตอนการกระทำสำคัญ เพราะในปัจจุบันนี้ ที่จริงแล้วถ้าในส่วนรวมความขาดแคลนอาจจะน้อยลง แต่ว่าส่วนที่มีเกินกับส่วนที่ขาดแคลน อยู่ไม่ตรงกัน ถ้าทำโครงการพวกนี้ บันทึกไว้อย่างละเอียด จะได้ความร่วมมือจากที่ๆ เขามีมาก อาจจะไม่มีใครเรียกว่าตัวเองมีเกิน แต่บางคนก็เห็นว่าตัวเขามีมากพอที่จะเอื้อเพื่อผู้อื่นได้ แต่ไม่รู้ว่าจะไปเอื้อเพื่ออย่างไร การที่ต้องการเอื้อเพื่อนั้น ที่จริงในช่วงปี 2 ปีนี้ สังเกตเห็นว่ามีความต้องการที่จะร่วมมือในระดับของนานาชาติด้วยซ้ำไป ไม่เฉพาะเจาะจงในหมู่คนไทยด้วยกัน ถ้าเราสามารถบันทึกและเก็บปฏิบัติเพื่อที่จะบอกให้เขาทราบว่าเราได้ปฏิบัติอะไรไว้ ก็จะทำให้ส่วนที่เรายังขาดแคลนอยู่ได้รับความช่วยเหลือ สมมุติว่ามีคนที่อยากจะช่วยเหลือ เราก็ต้องไปตามคุณครูมา หรือต้องไปตามผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนมาชี้แจงจะไม่สะดวก แต่ว่าถ้าทำบันทึกไว้ คนที่ไม่ได้อยู่ในที่นั้น ก็อาจจะนำไปส่งหรือชี้แจงได้ ก็จะได้ความร่วมมืออย่างมากมาย อย่างเช่น ที่ปากกลุ่มชาวอเมริกันไปเยี่ยมที่เชียงใหม่ เมื่อเดือนมกราคมนี้ พวกเขาตื่นตื่น และชื่นชมในการทำงาน ทั้งๆ ที่พวกเขาหลายคนได้เคยเห็นการทำงานในประเทศต่างๆ มาแล้ว ไม่เฉพาะว่าแต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา บอกว่าดีมากและประทับใจในตำรวจไทยที่ดำเนินการอย่างนั้น และน่าจะเผยแพร่ให้ตำรวจอเมริกันได้รับทราบด้วย ว่าอย่างนี้ด้วยนะ ก็ดีใจและอยากที่จะมีส่วนร่วม พอกลับไปวันนั้นได้บอกทางโครงการว่าให้เวลาครึ่งวันเขียนโครงการมาว่าจะทำกลุ่มนี้ แล้วเขาเอาไปพิจารณาว่าเขาอยากจะให้อะไร อย่างนี้ก็ได้อีกอย่างหนึ่งคือเป็นวิทยาทานให้หน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทย และในต่างประเทศ นำไปปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือชาวโลก อย่างเมื่อเดือนที่แล้ว ได้ไปประเทศอัฟริกากับหน่วยงานซึ่งช่วยเหลือในทางด้านการศึกษา หน่วยงานนั้นตั้งอยู่ในกรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เขาออกปากเองว่าอยากจะรู้ว่าที่ทำงานในเมืองไทยนี้ทำอะไรบ้าง เขาอยากได้เป็นแนวคิดที่ไปทำตามที่ต่างๆ นั้น เผื่อจะมีอะไรเพิ่มเติมบ้าง ถ้าเขาได้ทราบแล้ว อาจจะมีส่วนช่วยเหลือคนที่มีความเหล่านั่น เพราะว่าไปเห็นบางที่มีการเพาะปลูกน้อยกว่าที่เห็นในประเทศไทย หรือการแปรรูปหรือการถนอมอาหารให้ได้รับประทานนานๆ นั้น ค่อนข้างจะขาดแคลน และนอกจากกลุ่มชาวบ้านแล้ว ยังมีกลุ่มผู้ลี้ภัย ซึ่งมาจากประเทศที่มีการสู้รบ ไม่สามารถกลับบ้านได้ พวกนี้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศในการแจกอาหาร และอาจจะพยายามทำให้เขาพึ่งตัวเองได้มากขึ้น เพราะว่าการแจกในลักษณะนี้ ก็จะน้อยลง เนื่องจากตามที่เราได้ฟังข่าวต่างๆ ว่ามีเหตุร้ายใหม่ๆ เกิดขึ้นมาก ทรัพยากรหรือเงินทองที่หน่วยงานต่างๆ มีอยู่ต้องแบ่งไปช่วยหน่วยงานที่มีปัญหา เขาก็ต้องช่วยตัวเองไป เพราะฉะนั้นการช่วยตัวเองนั้น เราอาจจะอยู่ในขณะหรือสภาพที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้ อันนี้ก็ถือว่าเป็นบุญ เป็นกุศลของเราด้วย ในโอกาสนี้ขอขอบคุณทุกท่านอีกครั้งหนึ่ง และก็ขอให้ทุกท่านประสบความสุขความเจริญที่ขอบใจสมกับความตั้งใจที่ได้ปฏิบัติมาทุกท่าน

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านของการบริหารจัดการ

**พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา
ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 26 เมษายน 2547**

วันนี้ได้จัดการเพื่อมาชุมนุมกัน แล้วก็จะจัดการเลี้ยงเพื่อขอบคุณทุกๆ ท่านที่ได้มาร่วมกันช่วยงาน ทั้งที่ช่วยมานานแล้ว สำหรับบางท่านก็ทำงานด้วยกันมาประมาณเกือบจะ 25 ปีแล้ว ก็ใน 25 ปีนี้ก็ได้มี กิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นอีกมาก และสำหรับนักเรียนที่ได้รับทุน และได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างดีนั้น ก็ขอ การเลี้ยงครั้งนี้เป็นการขอบคุณนักเรียนด้วย ที่รู้สึกได้ตั้งใจเรียนที่ดี และก็มีมุ่งหวังที่จะทำให้เป็นประโยชน์ ต่อครอบครัว ต่อสังคม ต่อไปในอนาคต และได้ปฏิบัติธรรม ซึ่งจะทำให้ทำให้ปลาบปลื้มใจและก็อาจจะ เป็นส่งผลให้ทั้งมีสุขภาพกายใจที่ดี เรียกว่าจะปฏิบัติงานต่อไป ที่มาแบ่งกุศลให้ในครั้งนี้ก็ขอขอบคุณด้วย การงานที่ทำในโครงการเริ่มต้นอย่างโครงการของตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ในขั้นต้นก็มีจุดประสงค์เพียง เพื่อให้นักเรียนที่เป็นลูกศิษย์นั้นได้อ่านออกเขียนได้ และก็สามารถที่จะประกอบอาชีพได้ ในฝ่ายของการ บำรุงสุขภาพร่างกายนั้น ก็ได้ทำงานด้านอาหารและโภชนาการมานั้น ก็มุ่งหวังเพื่อให้ทุกคนสุขสบาย ไม่ ต้องหิวโหย ในขั้นต้นก็เพียงแค่แค่นี้ และก็ต่อมาก็เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี ทำถูกต้อง กินอาหารถูกต้องตาม หลักโภชนาการ เพื่อให้มีความรู้ในการที่จะรักษาสุขภาพของตัวเองได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การผลิตอาหาร การ ประกอบอาหาร การบริโภคที่ถูกต้อง ในระยะแรกนั้นก็ทำเพื่อจุดประสงค์เพียงแค่นี้ และต่อมานั้นได้ขยาย โครงการและขยายเป้าหมายมาต่อไปเรื่อยๆ เช่น เพื่อให้นักเรียนสามารถที่จะประกอบอาชีพที่จะเรียนขั้น สูงต่อไปตามความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีนักเรียนเป็นจำนวนมากที่สามารถเรียนต่อได้ จนถึงขั้นที่สูง กว่าระดับปริญญาตรี และก็ได้ผู้ที่ได้ประกอบการทำงานต่างๆ นั้น ที่อยู่ในโรงเรียนนั่นเอง และก็นอกจากที่จะ ผลิตอาหารเพื่อบำรุงตนเองแล้ว ในระยะต้นนั้นก็คงจะจำได้ว่า พยายามที่จะปิดกั้นทางไม่ให้นำผลผลิตที่ ผลิตได้นำไปขายจำหน่าย เพราะว่าต้องการให้ได้บำรุงร่างกายโดยที่เต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ต่อมานั้น สถานการณ์เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป สภาพต่างๆ นั้นก็ดีขึ้น ก็จึงสนับสนุนให้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่งก็คือ ใช้งานด้านการเกษตร หรือว่างานต่างๆ ที่ศึกษานอกภาคการเกษตร จะเป็นการประดิษฐ์หรือการทำ ประกอบการทำงานอย่างอื่นๆ นั้น ไปใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ และก็อาจจะมีการศึกษากันด้าน การขาย การธุรกิจพาณิชย์ อะไรต่างๆ ก็ก้าวหน้ากันขึ้นไป สำหรับนักเรียนที่ได้โอกาสเรียนระดับสูงและก็ นำไปประกอบอาชีพนั้น ก็มีทั้งที่ได้ไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่เดิม และส่วนหนึ่งก็หวังว่าจะสามารถที่จะ กลับไปในภูมิลำเนาเดิม ทำให้ภูมิลำเนาเดิมนั้นเป็นที่เจริญรุ่งเรือง และก็สามารถที่จะให้ประชาชนใน ท้องถิ่นอยู่ได้อย่างมีความสุข และมีความเพียงพอกับความต้องการ ก็เท่าที่ได้รายงานนั้น ก็รู้สึกว่ จุดมุ่งหมายนี้ก็ประสบความสำเร็จไปลำดับหนึ่ง แต่ในเวลาเดียวกันที่มีความก้าวหน้าอย่างที่กล่าวมาแล้ว ก็ได้ไปเยี่ยมในพื้นที่นอกจากที่เคยปฏิบัติอยู่เดิม ก็ได้พบว่ายังมีอีกหลายแห่งที่ยังไม่ก้าวหน้าพอที่จะตั้ง โรงเรียน เช่นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนอย่างนี้ด้วยซ้ำไป ก็ยังมีที่ที่คนยังไม่ได้รับการศึกษา หรือ แม้แต่ในระดับอ่านออกเขียนได้อย่างที่เคยตั้งเป้าหมายไว้ และที่นั่นก็มีประชาชนจำนวนน้อย จนกระทั่ง ไม่สามารถที่จะตั้งเป็นโรงเรียนขึ้นได้ ดังที่ผู้บัญชาการ ทชด. ได้กล่าวก็ได้มาปรึกษากันในหน่วยงานต่างๆ ไม่เฉพาะแต่ตำรวจตระเวนชายแดน ยังมีหน่วยงานอื่นเช่น กศน. หรือสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยงานที่ปฏิบัติการด้านเกษตร ด้านการแพทย์การสาธารณสุข หรือว่าหน่วยงานเอกชนที่ถ้าเป็น หน่วยงานและเป็นเอกชน แต่ละคนก็อยากจะทำประโยชน์อยากจะช่วยเหลือ แต่ว่าถ้าช่วยเหลือไปแต่

หน่วยเดียว หรือว่าในบุคคลๆ เดียว ก็อาจจะทำให้ทำงานให้สำเร็จตามที่ต้องการไม่ได้ ก็จึงมารวมปฏิบัติงานกัน ก็มีพื้นที่ มาตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำรวจตระเวนชายแดน หรือศูนย์การเรียนรู้ชุมชนของการศึกษานอกโรงเรียน หรือห้องเรียนเคลื่อนที่ ของสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ก็เท่าที่ผ่านมา 2 - 3 ปีนี้ก็จะดำเนินการไปได้อย่างดี และก็มีโครงการที่เพิ่มเติมเช่นมีเหตุการณ์ที่จะเสริมเพิ่มความรู้ความสามารถของบุคลากรที่เป็นผู้สอน หรือเป็นครูอยู่ในโครงการนี้ก็กำลังทดลอง เช่น หน่วยงานการศึกษาหลายหน่วยก็ช่วยให้ครูได้เข้าไปศึกษาเพิ่มเติม จนได้ปริญญา หรือว่าในที่บางแห่งที่พอจะทำได้ ก็กำลังเริ่มให้ครู อาจารย์ ได้เรียนโดยที่ไม่ต้องออกไปนอกพื้นที่ โดยอาศัยการศึกษาทางไกล ที่หน่วยงานต่างๆ มาช่วยร่วมกันก็หวังว่าจะเป็นผลดีขึ้น และก็ประสบความสำเร็จ ในช่วงที่ผ่านมาเดือนสองเดือนนี้นอกจากได้ไปงานเยี่ยมภายในประเทศแล้ว ก็ได้ไปดูในต่างประเทศ ซึ่งก็มีงานคล้ายๆ กับที่เราทำ ยกตัวอย่างเช่นในประเทศจีนก็ได้ไปดูงานการศึกษาทางไกลของรัฐบาล สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งก็เป็นประเทศที่ใหญ่โต มีพลเมืองมากประมาณ 1,300 ล้านคน ใน 1,300 ล้านคนนั้น นอกจากเป็นคนจีนและพูดภาษาจีนกลางแล้วก็ยังมีคนเผ่าต่างๆ จะเป็น เผ่าม้ง เผ่าเย้า เหมือนอย่างกับที่เรามี แล้วก็เผ่าอื่นๆ ที่ไม่มีในเมืองไทยอีก ชนเผ่าต่างๆ เหล่านี้ได้พูดภาษาแตกต่างกับภาษากลางของประเทศ เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นการจำเป็นที่เขาจะต้องพยายามจัดการศึกษาหรือเสริมความรู้ให้ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ก็จึงใช้การศึกษาทางไกลทั้งทางด้านดาวเทียม ทั้งด้านคอมพิวเตอร์ เพื่อที่จะส่งไปถึงเขตทุกันดาร ให้ครูเพิ่มพูนความรู้ นักเรียนได้เรียน อย่างที่เขาตั้งใจ ภาษาจีนหรือภาษาต่างประเทศ วิชาที่หาครูสอนได้ยาก และก็ในขณะเดียวกันก็สอนชาวบ้านโดยใช้สื่อเดียวกัน สอนชาวบ้านในด้านภาษา ด้านความรู้ต่างๆ และก็เน้นความรู้ด้านการประกอบอาชีพ เช่น ด้านการเกษตร บางหน่วยวิชาที่สอนเป็นภาษาพื้นเมืองด้วยซ้ำไป เขาก็เพิ่งทำหลังจากที่เราทำไม่ได้ถึงปี ที่ผ่านมาก็คิดว่าจะทำให้การศึกษาของประเทศเป็นไปด้วยดีและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ก็นอกจากประเทศจีนแล้ว ก็ได้ไปตามงานที่ประเทศลาว ซึ่งก็ได้ไปร่วมมือทำงานที่โรงเรียนได้ประมาณ 10 กว่าปีแล้ว ที่เห็นนักเรียนก็ยังมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงขึ้น และก็พวกที่อยู่ในโครงการก็ได้ความรู้เกี่ยวกับงานด้านการเกษตร ด้านการช่างต่างๆ ก็คิดว่าน่าจะได้ประโยชน์ที่นี้ทำให้เห็นได้ว่าโครงการต่างๆ ที่เราทำนั้น นอกจากที่จะได้ประโยชน์กับประเทศเราแล้ว ความรู้ที่ได้มานั้นก็เป็นการเผยแพร่ให้คนอื่นได้ความรู้ในวงกว้างก็คิดว่าเป็นเรื่องที่ได้บุญได้กุศลกันถ้วนหน้า แล้วก็จากนั้นนอกจากลาวแล้ว ก็ได้ไปที่ประเทศสาธารณรัฐอิสลามอิหร่าน ที่เพิ่งกลับมาที่นี่ ก่อนหน้านั้นได้ไปที่ประเทศสหรัฐอเมริกาที่อเมริกานั้นก็ได้โอกาสได้พบนักวิชาการต่างๆ ในด้านสุขภาพอนามัยและด้านโภชนาการ ซึ่งท่านเหล่านี้ไม่ได้ทำงานเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ไปทำงานในที่ต่างๆ ทั่วโลก และได้มาเล่าประสบการณ์ในงานทั้งในเอเชีย ออฟริกา อเมริกาใต้ ก็เป็นแนวทางที่ใกล้เคียงกับที่เราทำ และก็ก่อนหน้านี้ก็ได้นำความรู้ที่ท่านเหล่านี้แนะนำมาปรับปรุงโครงการของเรา เช่น เดิมได้พยายามช่วยเหลือเรื่องสุขภาพอนามัย และก็การศึกษาเฉพาะในโรงเรียน เริ่มโรงเรียนประถม ก็ได้รับคำแนะนำว่า ควรจะช่วยให้บุคคลเป้าหมายที่ว่าให้เร็วที่สุด ก็เพราะฉะนั้นก็เริ่มเป็นโครงการศูนย์เด็กเล็ก หรือโครงการอนามัยแม่และเด็ก เริ่มตั้งแต่คุณแม่ตั้งครรภ์เลย ซึ่งปัจจุบันนี้เขาก็บอกว่า เขาก็ให้ทำเป็นขั้นๆ ไป ไม่ใช่ว่าทำทุกอย่างไปเกินกำลัง และตอนนี้ในงานแม่เด็กก็ไปได้ดีแล้ว เขาก็แนะนำเรื่องของการศึกษาของผู้ที่จะเป็นพ่อเป็นแม่หรือการครองเรือน ต่อไปก็คือนักเรียนในโรงเรียนประถม มัธยมนี้เองให้มีความรู้ ในด้านการดูแลตนเองให้พ้น

จากโรคภัยต่างๆ ให้มีสุขภาพแข็งแรง ซึ่งก็จะไปใช้ได้ในอนาคต และก็ในปัจจุบันก็ไปแนะนำครอบครัว จะมีประโยชน์ได้ ก็คิดว่าในการที่นักเรียนพยายามศึกษาเรียนรู้ก็เป็นประโยชน์ และก็ในเวลาเดียวกันก็เผชิญได้พบกับคนที่เคยมาที่เมืองไทย และก็มาเห็นงานกลุ่ม อย่างชุดที่มาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นก็อีกกัน เมื่อปีก่อนนั้นได้ไปเยี่ยมโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนแล้วก็รู้สึกพอใจที่เห็นการปฏิบัติงานที่นั่น ก็ได้รวบรวมทุนทรัพย์ของเขาได้เข้ามาร่วมโครงการ ก็ได้นำทุนทรัพย์ที่เขาให้ขึ้นมาสร้างห้องเรียนเคลื่อนที่ เพื่อให้คนมีโอกาสมีความรู้เพิ่มเติม จ้างเป็นเงินเดือนครูให้สอนนักเรียน และก็ส่งเสริมการเกษตร ส่งเสริมโภชนาการ และส่งเสริมการสุขภาพอนามัย ต่างๆ ทั้งอุปกรณ์การศึกษาทางไกล ก็ทำให้มากพอ ในขณะที่ก็ส่งรายงานเขาไป เขาก็ที่ได้พบกันคราวนี้เขาบอกว่าพอใจในงานที่ทำมาก และก็ได้จำนวนปริมาณงานมากกว่าที่เขาคิดอย่างหนึ่ง และก็ได้เขียนให้ผู้บริจาคได้ทราบด้วยว่ามีอะไรบ้าง เขาก็ปลื้มใจว่ามหาวิทยาลัยเองนั้นยังที่พวกกลุ่มพวกนี้เขาเป็นคนที่บริจาคให้มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยยังไม่เขียนละเอียดเท่านี้ ตอนนี้เขาก็เลยรวบรวมเงินส่วนหนึ่งไม่ให้นำมหาวิทยาลัยแล้ว จะเอามาให้เขากำลังมีต่อไปในอนาคตก็แต่พวกมหาวิทยาลัยก็ยังไม่ได้ว่าอะไรนัก เพราะว่าตัวเองก็เป็นเหมือนมหาวิทยาลัยเราคือเป็นแหล่งที่จะเพิ่มความรู้ มีเป้าหมายที่จะทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข เขาก็พลอยปลื้มใจ และอนุโมทนาในงานไปด้วยนี้ อย่างที่อิหร่านนั้นก็ได้นักวิชาการด้านการแพทย์และโภชนาการสองท่านท่านก็ได้ชี้แจงถึงโครงการต่างๆ ที่เขาปฏิบัติงาน ยกตัวอย่างเช่น ได้เน้นเรื่องของการที่คนควรจะมีความรู้ระดับสูงขึ้นไป ได้ระดับมัธยมก็ดี เพราะว่าผู้ที่ได้เรียนระดับนี้ก็จะมีความรู้เกี่ยวกับการดูแลครอบครัว ดูแลตนเอง แล้วก็ก็จะให้คนของประเทศในอนาคตมีความเจริญก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง ส่วนโครงการอื่นๆ ก็คล้ายกับของเรา และมีโครงการแม่และเด็ก และก็โครงการที่เขาเน้นผู้ที่มีรายได้น้อย เพื่อให้มีความเป็นอยู่มีอาหารที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ฉะนั้นในปีนั้นโครงการศึกษาของประเทศก็มีแนวทางวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมาอีกมาก ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติงาน ครู อาจารย์ ก็ต้องพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับแนวทางส่วนกลางของประเทศชาตินั้นก็คงให้จัดให้มีการสัมมนา และก็มีการปฏิบัติงาน และก็การประเมินผล การรับการประเมินผล ซึ่งก็เป็นเรื่องที่มีประโยชน์แต่ว่าก็ต้องศึกษาให้มากขึ้น เพราะอาจจะทำให้ลำบากและก็มีต้องอาจเหนื่อยยากเพิ่มขึ้นไป

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเป้าหมายของการจัดการศึกษา

**พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา
ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 26 เมษายน 2548**

ปีนี้นับว่าพวกเราได้ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันดังที่ท่านเลขาได้กล่าวเมื่อถือว่าเป็นปีครบรอบถึง 25 ปี ถ้าเป็นบุคคลรับราชการก็จะได้เหรียญพิเศษที่เขาเรียกกันว่าเหรียญดุษฎี คือ ดุษฎีทำงานได้ถึงเช่นนี้ ก็ว่าเป็นเรื่องที่ดีชื่นชมยินดี งานที่ท่านนั้นถ้าเรียกโดยสรุปตามภาษาสมัยใหม่เขาเรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

แต่ที่จริงก็คือให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสเจริญเติบโต มีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรง ทั้งร่างกาย และจิตใจ ได้รับการศึกษาฝึกอบรมสั่งสอนเพื่อให้มีความรู้และพัฒนาความสามารถ ทั้งคุณงามความดีที่จะปฏิบัติงานเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อญาติพี่น้อง ครอบครัว และต่อสังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติหรือทั้งโลก ถือว่านี่คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ถ้าจะคิดย้อนถึงตัวเองนั้นก็คิดว่า เกิดมาถ้าจะว่าไม่ดีก็คือเกิดเป็นเด็กที่ไม่แข็งแรง แต่ว่าได้รับการดูแลอย่างดีจนเติบโตมาสุขภาพดี ได้รับการศึกษาที่ดี จนเรียกว่ามีความรู้ในระดับหนึ่ง คิดว่าคนเรานั้นถ้าได้รับสิ่งต่างๆ มาอย่างมากมาย ก็ถือว่าเป็นส่วนที่ได้ คือคนอื่นเสีย ก็ที่มาดูแลให้มัน ถ้าทำมาถึงขั้นนี้แล้วไม่มีอะไรที่ตอบแทนเป็นงานขายออก หรืองานที่ปฏิบัติให้มีประโยชน์เจริญต่อเนื่องไปนั้น ก็เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม แต่ว่าจะทำอะไรที่จะให้ออกมามีประโยชน์นั้น ถึงอย่างไรก็ตามคนเดียวไม่ได้ ก็จะมีส่วนที่ขาดตกบกพร่องไม่มีความสามารถพอ ตลอด 25 ปี หรือว่าก่อนหน้านั้นก็ได้รับความช่วยเหลือจากท่านทั้งหลาย ทั้งที่อยู่ในที่นี้และไม่ได้มาในที่นี้ด้วย ให้สามารถทำได้ ทำให้รู้สึกตนเองเป็นคนมีคุณค่า และมีความสุขใจ และมีความสามารถเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดี นี่เป็นสิ่งที่สำนึกระลึกอยู่ รู้สึกขอบคุณทุกๆ ท่าน อยู่ทุกๆ วัน ทุกวัน ทุกวันนี้ สำหรับงานที่ทำผ่านมาอย่างที่ท่านเลขาพูดถึงและท่านผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนพูดถึง 7-8 โครงการอะไรอย่างนั้น ที่จริงแล้วนี่ก็คืองานที่ต้องยุ่งกับชีวิตของคนไปหมดทุกแห่งทุกมุม อย่างตอนที่เริ่มทำนั้นก็ได้เริ่มงาน ถือว่าด้านเกษตรก่อน เพราะว่าถึงจะไม่เรียนเกษตรมา แต่ว่าได้ปฏิบัติงานในลักษณะแบบนี้มาตั้งแต่ก่อนหน้านี้นานหลายปี และมีบุคลากรที่รู้จักหรือคนรู้จักกัน ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนี้ ก่อน และคิดว่าอย่างการเกษตรนี่ก็คือการผลิตปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ เรื่องของอาหาร เรื่องของเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่จะช่วยเหลือตัวเองและอีกอย่างเป็นการก่อให้เกิดรายได้ของบุคคลด้วยนอกจากพอทำการเกษตรแล้วขั้นต่อไปที่ได้ปฏิบัติก็คือ เรื่องอาหาร โภชนาการและสุขภาพอนามัย โดยทั่ว ๆ ไป เรื่องของสุขภาพอนามัยเป็นเรื่องที่กว้างขวางคือ สุขภาพ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพใจ เป็นเรื่องที่สำคัญ ต้องมีเรื่องอาหารการกินที่ถูกต้อง หรือการสร้างโอกาสให้ได้มีโอกาสรับการรักษายาบาลที่ถูกต้องเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ก่อนที่จะเจ็บไข้ได้ป่วยก็รักษายาอนามัย ที่จริงก็ไม่ใช่ว่าเรื่องอาหารการกินแต่อย่างเดียว คลุมไปถึงเรื่องของการรักษาความสะอาด ทั้งส่วนบุคคล เคหะสถาน บ้านเรือน สิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป ให้ดีให้เหมาะสม และการออกกำลังกายที่ถูกต้องโดยการทำการเกษตรที่กล่าวมาแล้วกับการเล่นกีฬา ซึ่งเห็นที่สำคัญ ได้วานให้ทางกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนลงสำรวจดูว่าความต้องการในด้านของการกีฬานี้มีอะไร ไม่ใช่เฉพาะที่เห็น เมื่อถึงนี้ยังมีอีกหลายอย่าง แต่ว่ายังไม่ไหว เช่นโต๊ะปิงปองนี่ก็สุดปัญญา อันนี้เป็นตัวอย่างเท่านั้น เรื่องอนามัยนั้นเดิมก็ทำอยู่ในโรงเรียน ต่อมาในโรงเรียนคิดว่าทำได้พอสมควร แล้วก็ไป เด็กก่อนวัยเรียน หรือมารดา ทารก อย่างที่เราทำโครงการเพื่อให้ครอบคลุมถึงทันการ ไปจนถึงผู้ที่จะตั้งครอบครัวในอนาคต คือในนักเรียนชั้นโต ก็ต้องให้เข้าใจเรื่องของสุขภาพอนามัยนี้ด้วย เป็นการเผยแพร่ความรู้ ความร่วมมือกันระหว่างบุคคลที่ปฏิบัติงานและผู้ที่จะได้รับประโยชน์ เช่น ชาวบ้าน เกษตรกร อะไรต่าง ๆ นี้นะ พอถึงเรื่องการศึกษาซึ่งถือเป็นเรื่องใหญ่มากอย่างหนึ่งเท่าที่เดินมานี้เป้าหมายเมื่อสมัย 25 ปี มาแล้ว หลักก็คือ รู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ เป็นการศึกษาขั้นระดับพื้นฐาน ซึ่งในการปฏิบัติงานแบบนี้ท่านที่เป็นครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ก็คงพอจะทราบว่าไม่ใช่เรื่องง่าย เท่าที่มีโอกาสได้เห็น นอกจากที่เมืองไทยแล้ว อย่างที่เพิ่งกลับมาจากเมืองจีน เมืองคาซัคสถาน เมืองอุซเบกิสถาน ก็มีปัญหาระบบการศึกษาอย่างหนึ่ง คือเรื่องของการใช้ภาษา อย่างบุคคลที่อย่างเมืองไทย

เนี่ย ก็ยังมีบุคคลที่ใช้ภาษาอื่นนอกจากภาษาไทย นับว่าน้อยกว่าประเทศที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อย่างที่เราไปพบนั้น เขาก็จะมีภาษาต่างๆ ซึ่งยังจำชื่อภาษาไม่ได้เลย เยอะแยะมาก เป็นภาษาพื้นเมืองที่พูดกันในกลุ่มครอบครัว และภาษาต่อมาที่นักเรียนต้องเรียน คือภาษากลางของประเทศนั้น ๆ ซึ่งถ้าในแอฟริกา ก็เป็นภาษาแอฟริกา อย่างหนึ่ง ในประเทศคาซัคสถานก็ภาษาคาซัค ภาษาในอุซเบกิสถานก็ภาษาอุซเบก เค้าเรียกอย่างนั้น ซึ่งพอเอาเข้าจริงแล้วก็จะมีคนซึ่งที่พูดภาษาอื่น เพื่อจะให้อีกกันในช่วงเวลานั้น ที่อุซเบกและที่คาซัคสถานก็ต้องใช้ภาษารัสเซีย ซึ่งเป็นภาษากลางของในท้องถิ่นนั้น เพราะ เวลาไปก็ต้องมีล่าม ซึ่งไม่ใช่ล่ามคาซัค ล่ามอุซเบก เป็นล่ามภาษารัสเซีย ก็สื่อสารกับทุกคนที่ได้พบได้ แต่ว่ามีคนมากระซิบบอกว่า ฉะนั้นจริง ๆ แล้วไม่ใช่เป็นคนอุซเบกหรือคาซัค ต้องพูดภาษาทาจิก ซึ่งมันมีประเทศทาจิกิสถานอยู่อีกประเทศหนึ่งซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านกัน แต่ว่าพอดิที่อยู่เขาอยู่ในอุซเบกิสถานก็เรียน ภาษาทาจิก ภาษาอุซเบก ภาษารัสเซีย แล้วผู้ที่จะเรียนสูงต่อไปก็เรียนภาษาอังกฤษด้วย เพื่อการสื่อสารในโลกต่อไป เพราะฉะนั้น คนหนึ่งนี่อย่างน้อยก็ 4 , 5 ภาษา หรือภาษาเผ่าที่อยู่ใกล้ ๆ กัน เพราะฉะนั้นก็ เป็นลักษณะเดียวกัน คือเป็นปัญหาว่าเวลาเรียนเนี่ยอย่างในเมืองจีน ก็เจอพวกที่พูดภาษาอุยกู ก็ไปถามว่าเค้าเรียนอะไร ครูบางคนก็เจอที่โรงเรียนเนี่ยก็พูดภาษาจีนไม่ได้ พูดได้แต่ภาษาอุยกู นี่ก็เป็นปัญหาของรัฐบาลจีนที่พยายามให้ทุกคนรู้ภาษาจีนเพื่อการติดต่อสื่อสารกัน ชั้นประถม ปรากฏว่า ป.1 ป.2 ป.3 ก็สอนภาษาอุยกู ซึ่งบางทีบางภาษาเหล่านี้ก็ไม่ได้คล้าย ๆ อะไรกันเลย แต่ว่าเนื้อหา ก็เรียนเลข เรียนวิชาการต่าง ๆ ภาษาเหมือนไปให้เค้าแปลให้ที่เมืองจีนว่าที่เขียนบนกระดาน แล้วหัดอ่านนี่อะไร เขียนใบลา เหมือนเราเรียนตอนเด็กๆ เขียนด้วยข้าวพั่ว พ่อ แม่ วันนั้นพ่อกับแม่ข้าวพั่วต้องออกไปธุระข้างนอก เพราะฉะนั้นต้องขอลาอยู่บ้านเพื่อเลี้ยงน้องสักครึ่งวัน ก็มีเหมือนๆ กันหมด เป็นปัญหาที่พวกเราที่ประสบในการให้การศึกษาให้เท่าเทียม แต่ก็ถามเค้าบอกว่าทำไมไม่สอนภาษาเหล่านี้ไปเลย เค้าก็บอกว่าพอถึงในชั้นสูงขึ้นมา ภาษาเหล่านี้ไม่มีศัพท์ทางเทคนิคที่พอที่จะถ่ายทอดวิชาการระดับสูง ก็ไปสอนเป็นรัสเซีย เป็นจีน เป็นอะไรอย่างนั้นไป ยิ่งต่อไปถ้าจะต้องอ่านตำราต่างประเทศ ก็ไปภาษาอื่นลงไปอีก นี่ก็เป็นเรื่องหนึ่ง เรื่องความรู้นั้นก็อยู่ที่ครู ถึงได้เชิญครูทุกท่านมาสัมมนาอบรม เพื่อให้ทราบอย่างหนึ่งคือ ระบบ ระบบของบ้านเมือง อย่างระบบการศึกษาในปีสองปีนี่เปลี่ยนไปมาก ทุกคนก็ต้องพยายาม ทำตัวให้เข้ากับมาตรฐานที่ ทั่วไป คือทั้งประเทศเค้าตั้งขึ้น ต่อไปคือสากล ในโลกนี้เค้าตั้งขึ้นก็ต้องมีความรู้ อีกอย่างหนึ่งวิชาการต่าง ๆ เนี่ย มันกองพะเนินเพิ่มพูนขึ้น เราเคยเรียนจบมา เรียนฝึกหัดครู เรียนวิชาต่าง ๆ มาเนี่ย ก็ยังต้องเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ ปัจจุบันนี้ทั้งครูและนักเรียน อาจจะนับว่ามีส่วนโชคดีและโชคร้าย โชคร้ายก็คือ หนี้เรียนอะไรใหม่ ๆ ในอัตราความเร่งที่สูงขึ้น ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็โชคดี ที่มีสื่อต่าง ๆ อย่างแต่ก่อนนี้ คอมพิวเตอร์ก็ไม่เคยมีใช้ จบแล้ว เรียนจบแล้วถึงได้มี แล้วก็ทีวี หรือว่าพวกวิดีโอ ไม่เคยมีใช้มาตอนที่เรียน ก็คงจะเหมือนกับหลายๆ ท่านในที่นี้ พวกเครื่องศตวรรษขึ้นไปด้วยกันเนี่ย บางคนมากกว่าอีก ส่วนใหญ่มากกว่า ในห้องนี้ยังเป็นอย่างนั้นอยู่ แต่ว่ายังเป็นครู ต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ หรือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอะไรต่างๆ ก็ไม่ใช่ว่าขอเอาของเก่า ๆ มาส่งเสริมเค้า ต้องมีสิ่งที่แปลกใหม่ ที่ต้องทำให้เหนื่อยและต้องเรียนรู้ตลอดเวลา แต่ว่าถ้าขอบอาจจะไม่เหนื่อยและก็ตื่นเต้นดี นี่ก็เป็นเรื่องของครู นี่ก็เป็นเหตุให้ โครงการต่าง ๆ งอก สุขภาพอนามัย ใจโอดีน ธาตุเหล็ก และอื่นๆ ก็อาจจะเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ อย่างการศึกษาเนี่ย ถึงได้ใช้ในการทดลอง ทางไกลก็ได้ผลนี้ก็ค่อย ๆ ขยาย นี่ก็เป็นปัจจุบันนี้ที่บอกไว้เมื่อคราวประชุมครั้งที่แล้วว่าลองทำปฏิบัติงาน ทำอะไรก็ลองทำ

บันทึกดู เดียวนี้ อย่างตามโรงเรียนเค้าก็ให้บันทึก เพราะว่าจะได้เป็นประโยชน์ กับตัวเองทำให้ตัวเองนึก ออก กับอีกอย่างหนึ่งคือ คุณครูที่อยู่ในที่นี้ หรือบุคคลต่าง ๆ ที่ปฏิบัติงาน เนี่ยล้วนแต่เป็นผู้ที่มี ประสิทธิภาพ ทำงานมานาน เพราะว่าสิ่งที่เราทำ เรารู้ เป็นประโยชน์ต่อบุคคลคนอื่นอย่างมากมาย ช่วย คนอื่นก็เป็นการถือว่าทำบุญเป็นประโยชน์ เหมือนในโครงการของเราที่ทำอยู่จริงก็ไปขยายผลในประเทศ ลาว ในประเทศเขมร และประเทศพม่า อย่างพม่าเค้ามารับมาดูงานของเรา แล้วเค้าไปขยายผลเองเกือบ ทุกจังหวัดแล้ว เป็นลักษณะ บางอย่างเค้าก็ไม่เหมือน บางอย่างเค้าก็ทำ คือได้แนวคิดจากที่เราทำ แล้วก็ เทำที่ผ่านมา ได้โอกาสไปช่วยการศึกษาผู้ลี้ภัย ไปทำที่อัฟริกา เลยไปประเทศแทนซาเนีย ประเทศ แทนซาเนียเป็นอดีตเคยอยู่กับอังกฤษ เพราะฉะนั้น แต่เดี๋ยวนั้นคนพูดอังกฤษก็อาจจะไม่มาก เค้ามีพูด ภาษาอะไรก็ไม่รู้ เรียก ลืมไปแล้ว คนน่าจะพูดอังกฤษ แต่พวกที่อพยพมาข้ามทะเลสาบใหญ่ มาจาก คองโก มาจาก บุรุนดี ล้วนแต่เป็นประเทศที่ภาษาพื้นฐาน คือภาษาฝรั่งเศส เขามีองค์การหน่วยงานที่ไป ทำด้วย เนี่ย เขาก็ต้องการที่จะเผยแพร่ คือไปทำให้บุคคลเหล่านี้มีโอกาสที่จะศึกษาในระดับมัธยมศึกษา หรือเขาเรียกว่าหลังประถมศึกษา ซึ่งก็ลำบาก เพราะประเทศเจ้าของบ้านเป็นประเทศที่ยังอยู่ในสถานะที่ ค่อนข้างลำบาก แล้วก็ไปทำ แล้วเขาพยายามที่จะให้ประเทศที่เป็นประเทศเจ้าของบ้านเดิม อย่างเช่น ประเทศคองโก ประเทศบุรุนดี ให้ประกาศนียบัตรได้ ถ้าเหตุการณ์สงบแล้วกลับไปบ้านเมืองก็สามารถ เรียนต่อทำงานต่อได้เป็นปกติ มีหน่วยงานข้างนอกได้ประกาศนียบัตรจากทางประเทศที่เขารับรอง วิชเยฐานะแล้ว ก็ยุ่งยากทีเดียว ที่ได้ไปเห็นแล้วหลาย ๆ อย่าง ใช้ความรู้จากที่ทำงานที่เนี่ย ไปให้ความเห็น อะไรต่าง ๆ เป็นประโยชน์กับเค้าได้ เช่น เค้าจะอ่อนททางด้าน การพัฒนา พวกแปรรูปผลิตภัณฑ์ทาง การเกษตร อย่างที่พวกเราเห็นเป็นของกล้วย ๆ เช่นกล้วยทับ กล้วยตาก อะไรอย่างเนี่ยก็ไม่เคยทำ ก็เก็บ เอาเลย ก็ไปแนะนำได้ ก็ติดเอาของกลุ่มแม่บ้านนี้แหละ ที่เราธรรมดา ๆ มีเต็มหมด เค้าก็ไปเอร็ดอ่อยกัน อย่างวิชาการนี่ก็ไม่ใช่วิชาหนังสือนักเรียนที่เรียนมานะ ถ้าขยันหมั่นเพียรแล้ว ก็ได้เรียนกันถึงปริญญาตรี ปริญญาโทกัน จากโรงเรียน ดชด. นี่ก็มีหลายราย แล้วได้ประกอบอาชีพที่มั่นคง ทั้งอาชีพรับราชการ อาชีพรับจ้าง เป็น บริษัทห้างร้านหรืออะไรต่าง ๆ หรือทำงานอิสระอย่างที่ทางราชการกำลังพยายาม ส่งเสริมอยู่ อย่างเราจะทำงานอิสระได้ก็ต้องมีความรู้หลาย ๆ อย่าง ในระหว่างที่เป็นนักเรียนจึงให้ตัวเอง ลงมือเองด้วยมือ และนอกจากทำงานนั้นได้แล้ว ต้องรู้จักการประกอบการถึงได้ไปเน้นการทำสหกรณ์ ไป เน้นการทำบัญชี การประชุมอะไรต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทำงานในอนาคต ว่า และสำหรับผู้ ที่ช่วยเหลือ นั้น นอกจากทางหน่วยงานราชการที่ช่วยมากแล้ว ก็มีเอกชนต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งบุคคลทำเป็นเรื่อง ส่วนตัว หรือทำในนามของหน่วยงาน ในนามของบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ซึ่งในนี้มีทั้งบริษัทห้างร้าน หน่วยงานและบุคคล เอกชน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มาช่วย บางทีคุย ๆ พอเขารู้เรื่องราวเราทำ อะไรกัน อย่างล่าสุดนี้ไปคุยกับบริษัทแห่งหนึ่งซึ่งเขามาหา ได้เล่าเรื่องนี้ให้เค้าฟัง เค้าก็แจ้งความจำนงว่า อยากจะช่วยในถิ่นทุรกันดาร แล้วก็เค้าเป็นบริษัทผลิตยา ผลิตยามาลาเรียด้วย เลยไปเลือกบอกว่าถ้า อย่างนั้นก็บอกว่าขอให้ช่วยสนับสนุนโรงเรียนในแหล่งที่มีมาลาเรียเยอะ ๆ ในบ้านเรา เค้าก็ดูจะสนใจ แต่ ว่า ถ้าอยู่เฉย ๆ ก็อาจจะไม่ได้ ต้องมีต้องเขียนมาเป็นโครงการ โครงสร้าง อะไรต่าง ๆ เป็นข้อเสนอว่า เรามี อย่างนี้ใช้ค่าใช้จ่ายสักเท่าไร ประมาณนี้และคนที่ได้ประโยชน์เท่าไร ถ้าไม่มีของพวกนี้ เค้าก็ไม่มีจิต ศรัทธา แล้วก็อย่างเทอมที่เคยส่งไป แล้วก็ถ่ายรูปผลงาน แล้วส่งไปให้เค้าดูว่า พอได้ทำแล้วออกมาเป็น

อย่างนี้ เลยให้ใหญ่เลย ให้เพิ่ม เคื่ก็ปลื้มใจที่ ภูมิใจที่ได้มีโอกาส มีส่วนร่วมกับงานเหล่านี้ คิดว่าพวกเรา ก็
ได้ทำอะไร ที่เป็นผล เป็นประโยชน์ทำให้เกิดความสบายใจ มีความสุขใจในการที่ได้ทำ หวังว่าทุกๆ ท่าน
ทั้งครู ทั้งนักเรียน ทั้งผู้สนับสนุนในด้านต่าง ๆ ทั้งหน่วยราชการ ในส่วนตัว คงจะประสบความสำเร็จ ความ
เจริญ ความก้าวหน้า อย่างที่ประสงค์ ยังมีงานอะไรต่าง ๆ มากมาย ทั้งงานตามระยะยาว และงานที่
ปัจจุบันทันด่วน เมื่อปีที่แล้วได้ไปร่วมกับองค์การที่เรียกว่า world food program โครงการอาหารโลก ซึ่งก็
แยกออกจากโครงการอาหารและการเกษตร แต่ว่าก็เป็นหน่วยงานเฉพาะซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงโรม คือ
เวลาหน่วยงานเหล่านี้เค้าเชิญมาให้ไปร่วมงานกับเค้าเนี่ย เค้าก็พูดนะ ๆ นิดหน่อยว่าหน้าที่ก็คือหา
สตางค์ให้เค้าทำโครงการ ก็บอกเค้าเลยสตางค์คงจะหาไม่ได้ เพราะว่าถ้าหาได้ก็คงเอาเองไม่ไปให้เค้า
เพราะว่าเรามีอะไรทำตั้งเยอะแยะ อย่างไปถึงคนที่อยู่ที่นี่ก็มีคนเอาเงินมาให้ด้วย แต่ว่าถ้าจะทำก็เป็น
การให้เงินอยู่ดี ก็คงจะมีทีมงานตัวเองไปดูแล ถ้าจะให้ใช้ที่เงินทีมงานก็ไปช่วยได้โดยการที่ว่าคงไม่ไปเรียกไป
ร้องกับเค้า ก็ทำเอง ก็เท่ากับบริจาคเหมือนกัน ถ้าจะทำก็กำลังเตรียมงานอะไรต่าง ๆ หรือกับยูเนสโกก็
เหมือนกัน ซึ่งเค้าก็เห็นว่าเรามีประสบการณ์ในด้านของการช่วยเหลือคนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร หรือมี
วัฒนธรรมที่พิเศษ ต่างกว่าวัฒนธรรมหรือความเป็นอยู่ของคนหมู่มาก ซึ่งจริงๆ แล้ว วัฒนธรรม หรือ
ความรู้พวกนี้เป็นของที่มีค่าที่บรรพบุรุษให้ไว้ เพื่อให้คนอยู่ได้ในสภาพของตัว ในสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของตัว
เป็นความรู้ที่มีคุณค่า ต้องการที่จะอนุรักษ์รักษาสวนนี้ไว้ เพื่อที่จะใช้มาดัดแปลงปรับปรุงมาให้เข้ากับ
สภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ซึ่งอย่างที่ไปนี้ก็ได้เห็นว่า อย่างในส่วนที่เค้าพัฒนาเวลานี้ พอดีสนใจ
โครงการที่เค้าพัฒนาทะเลอาราน ซึ่งเป็นประเทศที่มีประเทศต่าง ๆ ๕ ประเทศล้อมรอบ ขณะนี้ทะเลนี้เกือบจะไม่
เหลือเลย ยังมีทะเลสาบอีกแห่งหนึ่งที่เมืองจีน ไม่มีน้ำเลย เหตุที่ไม่มีน้ำเพราะว่า นโยบายของรัฐในสมัยหนึ่ง
ต้องการที่จะผันน้ำออกจากบริเวณนั้นไปใช้ในการเกษตร อย่างขนาดหนัก คือทำให้มาก ๆ เพื่อการพาณิชย์ ปลุก
พืชที่ใช้น้ำมาก เพราะฉะนั้นน้ำที่จะไหลต่อไปทะเลสาบนั้นก็จะมีน้อยลง เลยแห้งหมดไป เป็นผลกับสัตว์
ต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำ สัตว์น้ำ สภาพทางการเกษตรที่มีเกลือขึ้นมา ยุ้งกันไปอีกเยอะแยะ เพราะ ฉะนั้น เป็นเรื่องที่เรา
จะต้องรู้ต่าง ๆ กันไปเรื่อย ๆ ในโอกาสนี้ขอขอบคุณทุกท่านๆ อีกครั้งหนึ่ง และขอให้ท่านได้รับสิ่งที่ต้องการทุก
ประการ

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

**พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา
ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ 26 เมษายน 2549**

ในปีนี้เป็นปีที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนดำเนินกิจกรรมมาครบ 50 ปี จึงได้เรียนปรึกษา
ทางด้านตำรวจตระเวนชายแดนว่าน่าจะมีการจัดทบทวนการปฏิบัติงานออกมาว่าเราได้ทำอะไร และมี
อะไรที่ก้าวหน้าขึ้นมาบ้าง จากครั้งที่เคยรวบรวมไว้ครั้งที่แล้ว เมื่อครั้งที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
ดำเนินการมาครบ 40 ปี ก็ได้บอกเอง แต่อย่างไรก็ดีเขียนให้เขาเลยว่า ในส่วนของความคิดเห็นที่เพิ่มขึ้นมา
นั้นเป็นอย่างไร แต่ก็ได้จัดให้มีนิทรรศการ ในระหว่างนิทรรศการนั้นก็ต้องค้นคว้า เพื่อที่จะนำมาเขียน ก็

ได้ความคิดต่างๆ ที่จะพัฒนาโรงเรียนให้กว้างขวางขึ้นไป ในช่วงที่ปฏิบัติงานในลักษณะนี้มา เกือบ 30 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน 10 ปีหลังนั้น บ้านเมืองหรือว่าโลกของเรานี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และในการทำงานอย่างนี้ก็มีประสบการณ์มากขึ้น ในประการแรกในแง่ความรู้จักคนมากขึ้น ก่อนนี้ก็ได้รู้จักฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดน แล้วก็ผู้บังคับบัญชา แล้วก็คุณครูทั้งหลาย แล้วก็รู้จักกับฝ่ายเกษตร ฝ่ายการศึกษา ทั้งระดับมหาวิทยาลัย แล้วก็ระดับโรงเรียน หรือวิทยาลัยต่างๆ หลายๆ สังเกต ในการทำงานอื่นๆ ก็ได้มีประสบการณ์อยู่แล้ว ในระยะแรกนั้นหลายๆ ท่านได้มาช่วยงาน ไม่ได้ในแง่ของหน่วยงานหรือหน่วยงานราชการมา ถึงจะเป็นข้าราชการก็ได้มาช่วยในลักษณะส่วนตัวก็มาก ในลักษณะของหน่วยงาน หรือนำหน่วยงานเข้ามาร่วมด้วยก็มีมาก แต่นับวันที่ทำงานไปก็ได้มีผู้มาร่วมช่วยเหลืออีกหลายหน่วยงาน เพราะว่าเพิ่มขยายงานขึ้น แล้วก็ยังมีหน่วยที่ไม่ใช่เป็นหน่วยงานราชการ เป็นเอกชน เช่น บริษัทห้างร้าน หรือว่าบางคนก็มาในนามส่วนตัว ในฐานะเป็นบุคคล ได้มาช่วยงานอีกเป็นจำนวนมาก แล้วก็ทุกท่านก็ช่วยอย่างจริงจัง และนอกจากที่จะช่วยเอาอะไรมาให้ หรือว่ามาทำงานให้ตามความถนัดของแต่ละท่านแล้ว ก็ยังมาให้ความรู้และความคิด วิธีการต่างๆ อีกมากมาย เพราะว่าการทำงานของเราไม่ได้เป็นการทำงานตามหลัก คือตั้งทฤษฎีหรือวิธีการอะไรไว้ แล้วก็ไปหางานมาหรือว่าไปให้ใครทำตามนั้น แต่ว่าเป็นการที่ใครเจอมีประสบการณ์ต่างๆ แล้วก็คิดว่าน่าจะทำได้หรือปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ ก็ใช้ความรู้ความสามารถ หรือว่าทรัพยากรต่างๆ มาแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่องๆ ไป ตามที่เกิดขึ้นจริง จึงต้องอาศัยที่ว่าไปดูให้มากหน่อยก็เลยมากกว่าปีก่อนๆ เพราะพยายามที่จะพยายามใช้เวลาในตรงนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพราะว่าในแต่ละแห่ง ก็ได้ศึกษาเรียนรู้วิธีการ บางครั้งก็ได้นำวิธีการของผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในแห่งหนึ่งเอามาคิดแล้วก็มาหารือกับบุคลากรอีกแห่งหนึ่ง ว่าถ้าจะทำอย่างนี้จะดีหรือไม่ จะได้ผลหรือไม่ ควรจะทดลองหรือไม่ เดียวนี้ก็มีอุปกรณ์ใหม่ๆ ก็ยกตัวอย่างเช่น กล้องถ่ายภาพดิจิตอล ก็ถ่ายมาแล้วก็ยังไม่ลบเก็บเอาไว้แล้วก็เอาไปโชว์ให้คนอื่นอีกแห่งดูว่าที่นี่เขาทำอย่างนี้ อยากทำบ้างไหมถ้าอยากก็ลุยเลย ลงมือไป ก็บางทีก็ได้รับรู้เร็ว แล้วก็หลายๆ ท่านที่มาร่วมก็มาช่วยแนะนำ คือในการทำงานก็ไม่ได้อยากจะทำคนเดียวคิดคนเดียว หรือว่าเอาความคิดแต่คนเดียว แต่ว่าที่จริงก็ได้รับความเอื้อเฟื้อจากหลายๆ ท่าน ช่วยๆ แนะนำให้ความคิดให้ความรู้ แล้วก็เหมือนมาร่วมคิดกัน เพื่อที่จะได้อะไรที่ดีที่สุดไม่ใช่ว่าต้องอยากจะถือความคิดของตัวเองเป็นใหญ่ แล้วก็ใครขัดคอหรือว่าใครไม่เห็นด้วยก็จะโกรธ ความจริงก็ไม่โกรธ แต่ว่าบางครั้งก็ยังคิดไปคิดมาก็ยังเห็นว่าตัวเองคิดดีที่สุดอยู่ ก็มีบ้าง มีบางเรื่อง แต่บางเรื่องก็เอากลับมาคิดพิจารณาว่า เออที่คิดไปนั้นก็ยังมีความสะเพร่า บกพร่องบ้างก็ต้องแก้ตามที่เขาว่า แต่ว่าบางอย่างก็คิดว่าดีแล้วก็ไม่โกรธ เพราะว่าเขาก็อาจจะเห็นว่ามีประสบการณ์ อีกแบบหนึ่ง ซึ่งถ้าเขาจะทำแบบนั้นก็ดีเหมือนกันก็ให้เขาทำไป แต่ว่าถ้าจะทำก็ต้องทำแบบของเรา ถ้าจะทำกัน ก็มี มันมีหลายๆ แบบ แต่ว่าทั้งนี้ทั้งนั้น เห็นได้ว่าทุกๆ คน จะเสนอความคิดคนละอย่าง คือไม่ใช่ว่าผู้บังคับบัญชาคิดยังไง แล้วก็พอถูกน้องว่าไป ก็จะต้องซัดหรือไปทำผิดแต่แล้วก็คิดอยู่แล้วก็พยายามจะชี้แจงว่าให้ บางทีพูดสั้นเกินไป ต้องชี้แจงให้ละเอียดอีกนิดหน่อยว่า ทำไมจึงมีความคิดอย่างนั้น ก็ขอให้ลองทำอย่างนี้ก่อน ก็พูดกับเขาดีๆ ก็รู้สึกว่าได้ที่ผ่านมาก็ได้ความคิดได้ความช่วยเหลือจากคนอื่นซึ่งเขาก็ถือว่าประสบการณ์กว้างกว่า แล้วก็มีความรู้มากกว่า และก็มาแนะนำให้เปลี่ยนแปลงจากที่เคยทำมา เพราะที่จริงสถานการณ์ต่างๆ ก็เปลี่ยนไป แต่ว่าเท่าที่พยายามทำก็ยังย้ำเน้นอยู่ในการทำงานในเขตทุรกันดาร เพื่อให้บุคคลที่อยู่ในเขตทุรกันดาร หรือว่า

คือเข้าถึงยากนั้นได้รับบริการที่เหมาะสม ทั้งในด้านความเพลิดเพลิน ความรู้ สุขภาพอนามัย ความมีโอกาสในการประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองอย่างมีเกียรติ แล้วก็สามารถที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้นดีขึ้น หวังว่าจะเป็นอย่างนั้น ทั้งเด็กเยาวชนในโรงเรียน แล้วก็บางคนก็อาจจะไม่ ถ้าพวกที่สามารถจะเรียนได้ก็ให้เรียนจากชั้นประถม ส่งเสริมให้เรียนมัธยม ขึ้นการงานอาชีพ หรือว่าระดับอุดมศึกษา นักเรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเก่า ก็มีหลายคนที่ได้ไปประกอบอาชีพก้าวหน้า ได้รับราชการก็ขึ้นสูง ได้ประกอบอาชีพอิสระก็มีรายได้และมีฐานะดีขึ้น ในทางความรู้ก็มีระดับทั้งสำเร็จปริญญาตรี ปริญญาโท ก็ยังๆ กัน ให้เรียนปริญญาเอก แต่ยังไม่ใครมาสมัคร ตอนนี้ก็ทดลองส่งไปเรียนต่างประเทศ ก็เพื่อที่จะสร้างความก้าวหน้าให้คนเหล่านี้ได้ดีขึ้น แล้วก็หลายๆ อย่างที่ทำแล้วดี ก็คิดว่าไม่สงวนลิขสิทธิ์ ถ้าใครอยากจะทำบ้างก็เชิญแล้วก็อาจจะมาปรึกษา จะแนะนำวิธีการที่จะไปบริหารจัดการ เพราะว่าเดี๋ยวนี้เรื่องความรู้ความสามารถต่างๆ นี่ก็มีได้ แต่ว่าเรื่องที่สำคัญแล้วยังมีปัญหามากก็คือการบริหารจัดการให้แต่ละคนที่มีความสามารถ มีความรู้ต่างๆ หรือมีทรัพยากรต่างๆ มารวมกันหรือว่าแยกกันทำก็ตามแล้วก็ทำให้มันออกมาเป็นงาน เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความก้าวหน้า ความที่มีประสบการณ์มากขึ้น ก็ได้ทำงานไม่ใช่เฉพาะแต่ในกลุ่มตำรวจตระเวนชายแดน ก็จะมีบุคคลอื่น เช่น ในแง่การศึกษางานส่วนใหญ่ก็เป็นงานของกระทรวงศึกษาธิการหรือว่าเป็นเอกชน โรงเรียนเอกชน หรือว่าเป็นผู้นำทางศาสนา ทางศาสนาที่ร่วมกันผ่านมาก็มีศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกข์ ก็ได้ร่วมกันพัฒนาศักยภาพของชาติให้ดีขึ้น บางทีก็บอกว่าต่างคนต่างทำก็ดีแต่ในบางกรณีถ้ามาร่วมกันก็อาจทำให้งานดีขึ้น เช่น แล้วก็มาทำในพื้นที่ ก็แยกกันออกไปว่า ตรงนี้ตำรวจตระเวนชายแดนจะถนัดที่จะทำ ตรงนี้สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตรงนี้สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน อย่างนี้เป็นต้น ก็แยกกัน และก็มีเครือข่ายกัน ครูบาอาจารย์ อย่างที่ทางราชการอาจจะกำหนดไว้พื้นฐานว่าผู้มีการศึกษาขั้นต่ำ ควรจะเป็นปริญญาตรี จึงจะเป็นผู้สอนได้ แต่ว่าที่จริงแล้วที่เวลาทำงานในขั้นนี้ก็เปิดกว้างไม่ได้กำหนดว่าจะต้องศึกษาอะไรไหน แต่ว่ามีความรู้พอที่จะถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ แต่ถ้าบุคคลที่ยังไม่ได้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ต้องการที่จะศึกษาเพิ่มเติมก็เปิดให้สามารถเรียนต่อได้ทั้งในระบบปกติ และที่กำลังทดลองทำอยู่ คือระบบดาวเทียม พอมาถึงในขั้นนี้ ก็อย่างที่ท่านผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้รายงานเมื่อตะกี้แล้วข้างกัน ก็คือที่จริงเรามีปัญหาเยอะแยะเนื่องจากบุคคลากรที่มีคุณสมบัติสมัยใหม่ แบบที่ต้องการไม่เพียงพอ ก็ต้องใช้วิธีการต่างๆ อย่างที่กล่าวมาแล้วคือว่าให้ปฏิบัติราชการไปแต่ว่ามีการศึกษาเพิ่มเติม ทั้งนี้ก็ต้องมีระบบดาวเทียม ที่ว่าจะให้ครูบาอาจารย์ข้างนอกเนี่ย สามารถที่จะเข้ามาช่วยเหลือได้ โดยที่ไม่ต้องทิ้งภารกิจส่วนตัว ก็ส่งเสริมการศึกษาทางไกล ที่นี้สถานที่ตั้งของแหล่งการศึกษาที่เราทำจะเป็นโรงเรียน ดชด. โรงเรียนประถมศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ก็จะอยู่ในที่ที่ห่างไกลจากระบบสายไฟฟ้าของประเทศ ก็ต้องใช้วิธีการอื่น เครื่องพวกนี้ก็กินไฟทั้งนั้น ก็มีแผงไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ พลังน้ำ ก็ปรากฏว่าพวกพลังน้ำ กับพวกพลังอาทิตย์นี่ก็ขัดแย้ง คือว่าไม่ได้ทะเลาะกัน แต่ผลประโยชน์ขัดกัน คือบางคนก็อาจจะขอฝน เพื่อให้มีน้ำที่จะมาทำมากๆ พอขอฝนพวกนี้ขอฝนสำเร็จก็พวกที่ใช้พลังแสงอาทิตย์ก็ค่อนข้างจะลำบาก เพราะต้องการให้มีแสงมากๆ จะได้มีเครื่องใช้ พอมีเครื่องใช้พวกนี้ สิ่งทีลำบากก็คือ วิธีการใช้ ต้องใช้ให้เป็น นอกจากใช้ไปแล้วยังต้องรู้จักในเรื่องของการปฏิบัติบำรุงรักษา เพื่อให้เครื่องใช้ได้ยาวนาน อันนี้เป็นปัญหามากเหมือนกัน แบบเตอร์ ที่เขาใช้ดี ๆ ได้ 5 ปี แต่เราใช้ 2 ปี ก็พัง หรือว่าเครื่องต่างๆ มันมีรายละเอียดปลีกย่อยอีกเยอะแยะและก็มีใหม่ๆ มา

เรื่อย เราก็ตามกันไม่ค่อยทันก็ต้องฝึกกัน นอกจากพอเครื่องมาแล้วเนี่ย ก็มีปัญหว่าอุปกรณ์เครื่องช่วยเนี่ยมันช่วยจริงหรือเปล่า หรือว่ายิ่งทำให้แย่ขึ้น แทนที่จะได้ความรู้ หรือว่าประหยัดเวลา กลับทำให้เสียเวลามากขึ้น ทำอะไรได้น้อยลง แล้วก็ความรู้ก็ได้น้อยลงหรือเปล่า ถ้าใช้ถูกมีข้อมูลก็คงจะต้องถึง สมัยที่บุคลากรทุกคน ทั้งผู้บังคับบัญชา ทั้งผู้ปฏิบัติงาน คือครูผู้สอน แล้วก็ผู้รับประโยชน์รับบริการก็ต้องศึกษาอาจจะต้องไปพร้อมกัน ช่วยกัน ด้วยกัน และก็จุดใหญ่ หรือว่าถ้ามีเครื่องมือสื่อสารก็ต้องให้สื่อสารได้ ก็ต้องหาความรู้ จะจากหนังสือ จะจากอุปกรณ์ หรือว่ามีเครื่องฉายอาจจะฉายซีดี ฉายดีวีดี อะไรอย่างนั้นได้ อาจจะติดต่อระยะทางไกล ออนไลน์ ระบบอินเทอร์เน็ต ได้ก็ต้องทำ และก็ทำแล้วจะต้องเรียนรู้ร่วมกันแล้วก็เอามาใช้ความคิดเพื่อให้มีประโยชน์มากที่สุดจะได้คุ้มกับทุกๆ อย่างที่เสียมา ทั้งเวลา ทั้งทรัพยากรต่างๆ เงินทอง ในแม้แต่ว่าทุกๆ อย่างก้าวหน้ามาแบบนี้แล้ว แต่ว่าเรื่องพื้นฐานที่ว่าทำมา 40 , 50 ปี หรือว่า 30 ปี นั้นก็สำคัญ แล้วก็ยังทิ้งไม่ได้ อย่างเช่นเริ่มต้นเนี่ย งานใครบอกว่า งานเกษตรไม่สำคัญ ก็ยังพูดอย่างนั้นไม่ได้ เพราะว่าเป็นฐานของการกินการอยู่ทำการเกษตร คนจีนเขามาถาม คนจีนสัมภาษณ์ตอนที่ไปเมืองจีนว่าทำไมถึงสนใจเรื่องการเกษตรมากนัก เพราะว่าเกษตรก็ยังเป็นพื้นฐานที่จะหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมีกินมีใช้ส่วนตัว แล้วก็ส่วนนี้ยังเอามาแปลเป็นสินค้าที่จะสามารถแลกเปลี่ยนมาเป็นรายได้อีก เพราะในส่วนนี้ก็ต้องเรียนทั้งการปลูก การแปรรูป การหีบห่อ การขนส่ง การตลาด การอะไรอีกเยอะแยะ มันก็ต่อไปได้เยอะ และก็คนที่มาอาหารอยู่กับตัว มีเครื่องใช้ที่ผลิตเองได้มากที่สุด ก็ยังเป็นความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชีวิต รวมทั้งชีวิตของประเทศด้วยหรือว่าด้านสุขภาพอนามัยนั้นก็ยังเป็นเรื่องสำคัญ เวลานี้ก็ยังมีปัญหาคนสุขภาพเสื่อมอยู่ ถึงแม้จะมีระบบอะไรต่างๆ เยอะแยะ เพื่อที่จะดูแลสุขภาพ แต่ว่าตัวเองหรือว่าเราในหน่วยเล็กๆ ก็ยังต้องพยายามรักษาเรื่องสุขภาพซึ่งก็จะเป็นจากทั้งอาหาร การกิน การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง แล้วก็การแพทย์ ทางหมอก็ไปช่วย ใครคิดว่าฟันขึ้นเล็กๆ จะไม่สำคัญ ซึ่งถ้าขาดอาหารบางทีก็ฟันร่วงหมดกินเคี้ยวไม่ออก ก็กินไม่ได้ก็มี หรือว่าทำให้ป่วยอย่างอื่น คือ ทั้งตา ทั้งหู ทั้งอะไรต่างๆ เนี่ยก็สำคัญหมด สำหรับการที่จะพัฒนาตัวเองให้ก้าวหน้า แล้วก็ตอนนี้ที่ว่าใครๆ ก็พากันสำคัญยิ่งขึ้นจริงๆ คือทั้งผู้บริหารก็ต้องคิด ใช้ความคิดมาก ต้องใจกว้างเปิดต่อผู้อื่น ทั้งผู้ที่มาช่วยเหลือก็ต้องดูว่าทำอะไรที่จะช่วยได้ หรือบางคนน่าจะช่วยหรือว่าบางคนก็ไม่น่าจะช่วย หรือว่าผู้ปฏิบัติงานจะเป็นครูบาอาจารย์ หรือนักส่งเสริมต่างๆ ก็ต้องดูว่าเดี๋ยวนี้อาจจะมียุคหลายๆ อย่างที่ตนเอง ก็ไม่รู้ นักเรียนก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่ว่าในบางกรณีครูเรียนเร็วกว่า บางกรณีนักเรียนก็เรียนเร็วกว่า ก็ต้องช่วยๆ กัน นักเรียนก็ต้องมีการตระหนัก ที่มากขึ้นคือต้องเป็นคนที่จะจับกระแวงกระช่มกระชวย แล้วก็สามารถดึงให้คนอื่นเขาสนุกสนาน แล้วก็สนใจได้มากขึ้นแล้วก็หาความรู้มาป้อนให้ได้มากขึ้น ส่วนนักเรียนก็มีหน้าที่เยอะกว่าเดิม ต้องมีความรับผิดชอบทั้งต่อตัวเองต่อครอบครัว เพราะว่าบางครั้งเราก็ไปส่งเสริมไม่ได้ ก็ยังเห็นว่ามีโครงการต่างๆ เช่น โครงการแม่และเด็ก สตรีมีครรภ์ สตรีให้นมบุตรอะไร แบบนั้น ซึ่งก็ถ้านักเรียนได้โอกาสมีความรู้จากโรงเรียน ก็อาจจะไป น่าจะมีไปเผยแพร่ให้ผู้ปกครองหรือประชาชนอื่นๆ ได้ เพราะฉะนั้นก็มีหน้าที่ เรียนจบไปแล้วก็มีหน้าที่เหมือนกัน ว่าที่เห็นว่าเป็นคนแก่ๆ เราๆ ทำๆ กันอยู่เนี่ยอาจจะมีส่วนที่ล้ำสมัย เขยิบไปแล้ว คิดว่าในคนรุ่นใหม่ อาจจะต้องการอะไรที่มากกว่านั้นก็ต้องมีหน้าที่ แล้วก็เรียนรู้หน้าที่เรียนหน้าที่ อาจจะเรียนรู้ได้ความรู้แล้ว ก็บอกมา จะว่าว่าเด็กไม่มีหน้าที่ พูดก็ไม่ได้ ก็ต้องพูดมา พูดออกมาแล้วก็ต้องเถียงกัน ว่าที่พูดออกมาพูดเข้าทำหรือไม่เข้าทำก็มา ชี้แจง อธิบายกัน ทุกคนก็ต้องใช้เวลา

มากขึ้น ใช้แรง ใช้อะไรมากขึ้น ก็เลยขอให้ทุกๆ ท่านที่มาร่วมในวันนี้มีพลังมากๆ แล้วก็มีความสุขความเจริญในส่วนตัว แล้วก็ในความคิดที่จะมาช่วยกันทำงานต่อไป 50 ปี แต่ว่า 100 ปี ตชด.นี้ จะอยู่ให้หรือเปล่าก็ไม่ทราบ ยังไม่แน่ใจ ก็คงจะต้องเป็นรุ่นใหม่ๆ แล้ว เพราะว่าเดี๋ยวนี้ ที่ไปเยี่ยมรุ่นนี้ก็คือ ครู ตชด.ที่ได้พบ ถ้าถามไปถามมาก็คือนักเรียนที่เคยทำงานด้วยกันชั้นเด็กๆ หรือว่าไม่ใช่โรงเรียน ตชด. โรงเรียนของประถมศึกษาโรงเรียนอะไรเนี่ยไปมา เดี่ยวนี้กลายเป็นอย่างที่ไม่มาคุยไปคุยมา ก็รู้จักเขาตั้งแต่ประถมหนึ่ง จนเดี๋ยวนี้มาช่วยงาน บางครั้งก็ต้องยอมๆ เขาให้เขาสอนเอาบ้างเหมือนกัน ก็เขารู้มากกว่า ก็ขอให้เข้มแข็งกันถึงตอนนั้น เร็วๆ นี้ได้เจออาจารย์บางท่านที่ได้รู้จักท่านมานานแล้ว ตอนนี้อายุ 90 กว่าแล้ว แต่ท่านบอกว่าท่านจะปฏิบัติงานอย่างน้อยจนอายุ 100 ปี ก็รู้สึกที่เราทุกคนก็น่าจะตั้งเป้าไว้อย่างนั้น ขอให้ทำได้

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำริในด้านการบริหารจัดการ

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลา ดุสิตาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 26 เมษายน 2550

ทุกปีก็ต้องจัดให้มีการมาพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นประจำ เนื่องด้วยว่าแต่ละคนซึ่งถึงแม้จะเป็นคนเดิม แต่เวลาผ่านไปหนึ่งปีนั้นก็เป็นเวลาที่น่าบ่ยาวนานพอที่จะมีเรื่องใหม่ ๆ หรือตัวเองก็เปลี่ยนแปลงความคิด เพราะได้มีประสบการณ์มีความคิด ได้ไปเจออะไรใหม่ ๆ กันมากมาย และก็มิผู้ที่เพิ่งมาเป็นครั้งแรกก็อีกหลายท่าน เนื่องจากการทำงานได้ผ่านมากเกือบ 30 ปี มีผู้ที่เข้ามาทำงานในนามของส่วนตัว และพวกที่มาเป็นผู้แทนของหน่วยราชการต่าง ๆ มักจะเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลไป หรือบางคนตอนแรกก็มาในนามส่วนราชการ อยู่ไปอยู่มาก็กลายเป็นมาส่วนตัว แล้วก็เพิ่มมาเรื่อย ๆ หรือไม่บางคนก็เห็นการทำงานต่าง ๆ แล้วคิดว่ามีความสามารถที่จะช่วยได้ เพราะว่าเวลาที่ทำงานไปนั้น บางทีก็ทำไปอย่างที่ว่าไม่มีความรู้มากนัก แต่ว่าทุกคนที่มาได้พบก็เห็นว่าทำกันด้วยความตั้งใจจริง ก็คิดอยากจะมาช่วยเหลือมาช่วยปรับปรุงให้ดีขึ้น เพราะฉะนั้นการทำงานต่าง ๆ ก็มีเรื่องใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นรวมทั้งเหตุการณ์ทั้งของบ้านเมืองไทยเราเอง ทั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลก ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ทำให้หลาย ๆ อย่างที่เคยทำแบบเดิม ๆ ก็ดีแล้ว กลับไม่พอ กฎระเบียบต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงใหม่ เพราะฉะนั้นเราทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติ งานอื่น ๆ หรือเป็นครู ตชด. ก็ต้องหาความรู้ใหม่ ๆ ที่จะต้องปรับตัวให้เป็นไปตามโลก หรือว่าเป็น ไปในที่จะให้การงานได้ผลดีที่สุด บางครั้งก็ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน เนื่องจากเวลาผ่านไป อย่าว่าแต่ความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป ร่างกายก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่นเคยเดินภูเขา 3 ลูก ก็อาจจะเหลือ 3 ก้าว ก็ต้องเปลี่ยนวิธี ถ้าอยากจะทำอยู่ก็อาจจะต้องมีพาหนะที่ดีขึ้น หรือว่าจะใช้เทคโนโลยีในลักษณะใหม่ ถ้าจะใช้เทคโนโลยีลักษณะใหม่ ก็จะต้องอบรมใหม่ มีความรู้ใหม่ ทั้งทางด้านการใช้เทคโนโลยีหรือว่าในเรื่องของเนื้อความรู้ เรื่องของภาษา พักนี้ได้ไปเห็นที่ต่าง ๆ มาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ บางครั้งเห็นแล้วทำให้ได้ความคิดว่า เราน่าจะทำอย่างเขาบ้าง หรือบางทีไปเห็นแล้วก็ต้องคิดเตือนตัวเองว่า เราอย่าทำอย่างเขา มีทั้งสองอย่าง หรือบางอย่างพอเห็นแล้วรู้สึกดำหนิตัวเอง นี่ก็ออกเหมือนกันว่าเราเคยมีโอกาสที่จะทำอย่างนั้นได้ แต่ตอนนั้นไม่มีวิสัยทัศน์ หรือยังมองไม่ออก นี่ก็ออกไม่

เห็น บางอย่างก็ผ่านไปแล้ว แต่บางอย่างถ้ายังไม่ทำตอนนั้นตอนนั้นไม่ได้ทำ ก็มาทำเสียเลยก็ได้ ในการทำงานไม่ใช่ที่เราไปลอกเลียนแบบหรือทำตามอย่างคนอื่นเขาตลอดเวลาเพียงอย่างเดียว ปรากฏว่าในช่วงเวลาปีสองปีนี้ มีคนอื่นที่เขาคิดสนใจวิธีการที่เราทำ แล้วมาศึกษาก็ไม่น้อย เช่นประเทศเพื่อนบ้านต่างๆ ที่เราจัด มีความสัมพันธ์ด้วย ทั้งทางด้านสุขภาพอนามัย ทั้งทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่เราจัด มีความสัมพันธ์ด้วย ทั้งทางด้านสุขภาพอนามัย ทั้งทางด้านการศึกษา การประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่เราจัดดูงานในประเทศเรา นอกจากบางที่เราก็เอื้อมไปจัดดูงานเอง แต่ก่อนมักจะเป็นอย่างนั้น พอมาในระยะหลังนี้มีหน่วยงานยกตัวอย่างเช่น ยูเนสโก ก็มาขอให้ทางเราจัดการดูงานให้โรงเรียนในประเทศต่าง ๆ ซึ่งเขาเลือกมา เราก็จะต้องติดตามที่หลัง ว่าจะช่วยให้เขาได้รับประโยชน์มากขึ้น หรือบางทีอย่างหน่วยงานเช่น องค์การ เรียกว่า World Food Program การที่ไปทำกับเขา ด้วยว่าเขามีหน่วยงานอยู่แล้ว เรื่องอาหารในโรงเรียน เขาก็นำคณะผู้บริหารจากประเทศมองโกเลียมาดูงาน และขอให้เรามีส่วนเป็นส่วนร่วมกับเขาในการจัดโครงการว่าทำอะไรจะได้ผล เขาก็มาดู ผู้ใหญ่ระดับรัฐมนตรีที่มาดูงานก็พอใจ คิดว่าอยากจะได้ความคิดเขาไปทำ หรือว่าบางอย่างก็เชิญเขาไปดู อย่างประเทศมองโกเลียนี้ก็แปลกไปกว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มาดู เพราะว่าเป็นประเทศที่มีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว และมีปัญหาต่าง ๆ แตกต่างจากของเราหลาย ๆ อย่างก็พอที่จะจะแสดงความคิดเห็นให้เขาฟังได้เนื่องจากได้ไปเห็นประเทศอื่น ๆ ที่เขาทำในลักษณะนั้น ที่มีอากาศคล้าย ๆ กับมองโกเลีย เรียกว่าพอ ๆ ไปได้และถ้าพอมีเวลาก็จะต้องไปดูสภาพของเขาเพื่อที่จะคิดหาแนวทางให้เขาได้ทั้งนี้ เกิดขึ้นจากที่เราทำงานกันมาแล้ว เราก็มีแนวทางที่จะให้ประโยชน์กับคนอื่นได้หรือว่าจะมีพวกที่มากลางเปลี่ยนความคิดเห็นกันเฉย ๆ เช่นจัดการสัมมนาเรื่องการส่งเสริมเยาวชนในถิ่นทุรกันดารร่วมกับสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งทางฝ่ายเราได้ความคิดหลาย ๆ อย่างจากเขา เขาเองก็มีจุดหมายมาว่าได้รับความรู้ต่าง ๆ อย่างโครงการที่เราทำเขาก็สนใจเหมือนกัน อันนี้ก็เป็นการแลกเปลี่ยน ไม่เฉพาะแต่ที่เราไปเรียนรู้จากคนอื่น คนอื่นก็ได้เรียนรู้จากเราเหมือนกัน อย่างที่ได้ไปแล้วกลับมาเมื่อวานนี้คือที่สิงคโปร์ ความจริงเป็นกลุ่มหน่วยงาน ไม่ใช่เป็นสิงคโปร์จัดเสียทีเดียว ฝ่ายเราก็เข้าไปร่วมจัดกับเขาดูในเรื่องการใช้เทคโนโลยี และงานวิศวกรรมในการผลิตเครื่องมือที่จะช่วยให้คนพิการและผู้สูงอายุสามารถประกอบภาระงานเลี้ยงตัว และเป็นอิสระได้ โดยแนวทางที่ทำกันมาประมาณใกล้จะสิบปี เขาก็ตั้งแนวทางว่าคนเรานั้นจะต้องพยายามช่วยตัวเอง ไม่ใช่ทำให้โอกาสหรือให้สิทธิพิเศษในลักษณะนั้นอย่างเดียว มันมีอีกแนวทางว่าพยายามเสริมให้บุคคลเป้าหมาย เช่นคนที่มีร่างกายพิการนั้น สามารถจะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ ได้ด้วยอาศัยการใช้เทคโนโลยีพัฒนาหรือทดแทนส่วนที่ขาดตกบกพร่องไป เพื่อที่จะหวังให้บุคคลเหล่านั้นมีชีวิตได้อย่างอิสระ และมีศักดิ์ศรี มีโอกาสที่จะทำประโยชน์ได้ มีวิธีการต่าง ๆ ซึ่งหลาย ๆ อย่างทำมาเราก็อาจยังไม่ทันคิด ก็คิดว่าเราจะเอามาประดิษฐ์บ้าง บางอย่างเราก็ทำอยู่แล้วหรือว่าสิ่งที่เราก็ดำเนินไปเสนอ เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน หน่วยงานหลักที่ทำด้วยกันก็เป็นวิทยาลัยเป็นลักษณะวิทยาลัยเทคนิคของสิงคโปร์ เขาเคยส่งนักศึกษามาช่วยเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา เป็นแบบพี่สอนน้อง เคยมาสองครั้งแล้ว ครูบาอาจารย์ก็มาเป็นอาสาสมัครทำโครงการต่าง ๆ กับเรามาบ้างแล้ว เป็นพี่ ๆ รุ่นอายุก็ประมาณ 16-17 เข้ามาสอนน้องทางด้านคอมพิวเตอร์บ้าง สอนภาษาอังกฤษบ้าง เท่าที่ผ่านมาก็ได้ผลดี ได้ผลดีกับพี่ด้วย พี่ก็ได้เห็นอะไร ๆ ที่กว้างขึ้น รวมทั้งคุณพ่อคุณแม่ของพี่ ๆ ก็เลยพลอยมาด้วยกัน ที่จริงงานที่ทำ ๆ กันมานี้ คิดว่านักเรียนบางคนก็คงจะเข้าใจ ต่อไปถ้าจำเป็นก็น่าจะทำได้ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องของการรักษาสุขภาพ

อนามัยให้ตัวเองและครอบครัวแข็งแรง จะได้มีกำลังกายที่จะทำงานหรือจะเรียนรู้เพิ่มเติมได้ ที่เราทำกันมาทั้งในเรื่องอาหาร เรื่องรักษานามัย ความสะอาด เรื่องสุขภาพเหล่านี้ เป็นเรื่องที่บางทีนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมเรียนแล้ว กว่าที่จะถึงช่วงที่มีครอบครัวของตัวเองก็อาจจะลืมไปหมด เพราะว่ามันสำหรับชั้นมัธยมศึกษาก็อาจจะพอคิดได้ ก็ไม่ใช่ว่าจะปฏิบัติกับตัวเองอย่างเดียว ในเรื่องของครอบครัวและชุมชน หรือว่างานการที่ไปจัดตั้งสหกรณ์ เคยได้เห็นนักเรียนบางคนจบชั้นประถมไปแล้ว ไปอยู่โรงเรียนมัธยมซึ่งยังไม่มียานเหล่านี้ก็ไปตั้งได้ ไปแนะนำทางโรงเรียน และทางชุมชน แนะนำการตั้ง จะเรียกว่าขยายผลไปก็ได้ เรื่องงานเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ก็สามารถเอาไปใช้ได้ อย่างที่ตอนเปิดเทอมได้ไปเยี่ยมนักเรียนศิษย์เก่า ตชด. ที่ไปเรียนอยู่ที่ประเทศอินเดีย ในเรื่องภาษาภายในปีหนึ่งก็เรียนได้ ตอนแรกมีปัญหามากทีเดียว แต่พอต่อไปก็เรียนได้ เขาบอกว่าสิ่งที่เขาไม่แพ้เพื่อน ๆ เทคนิคคอมพิวเตอร์ที่เรียนไปจากชั้นมัธยมของเราเรียกว่าบางอย่างที่เราฝึกอบรมกันมาก็น่าจะเป็นคนที่ขยายผลได้เอาไปทำเป็นประโยชน์ได้ หรือเมื่อเดือนที่แล้วที่มีปัญหาหลาย ๆ อย่าง เช่น หมอกควันในภาคเหนือ ตอนแรกก็โทษพม่า ความจริงดูไปดูมาไม่ใช่หรอก เราทำกันเองนั่นแหละ มานึกถึงว่าก่อนหน้านี้ ก่อนที่จะไปต่างประเทศ ได้ไปเห็นว่าเขากันจ้งเลย เมาป่า เมาอะไร ก็มองดูว่าคงทำอะไรไม่ได้ เพราะว่าคนเขาอยากจะทำอะไร ถ้าจะไปพูดเขาก็กลัวซ้ำเกินไป ก็เขาเสียเลย เขาเรื่อยเปื่อย เขาเพลิน ก็เลยเขามีผลเสียที่ร้ายแรงกับผู้อื่นในด้านสุขภาพ ในด้านสิ่งแวดล้อม เราก็เรียนกันมาในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันนี้เป็นตัวอย่างเห็นจริงเลยว่า ถ้าเราไม่ดูแลมันจะเป็นผลเสียในขั้นที่ใหญ่โตและร้ายแรงขึ้น ที่บอก ๆ กันนี้เห็นจริงแล้ว ตอนแรกนึกไปทำ พูดไปใครเขาจะเชื่อ ก็บอกคุยกับครูกับนักเรียนชุมชน ก็จริง ๆ อันนี้น่าจะชี้ได้ หรือไปว่าทำอะไรปล่อยของเสียลงน้ำ น้ำเน่า ปลาตายไปก่อนวัยอันควรก็เพราะว่าความไม่ระมัดระวัง สิ่งเหล่านี้เราก็พอได้ยินยาวชน แต่ว่าชนที่อายุเลยไปนั้นเราอาจจะลืมไปสอนเขา จริง ๆ ทำอะไรไม่ควรมุ่งแต่ยาวชน ควรจะให้ทุก ๆ คนทราบทั่วกัน เพราะว่าคนที่ทำเสียนั้นก็ไม่ใช่ยาวชน ทำให้เขารู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ แล้วก็ช่วย ๆ กันรักษาชาติรักษาบ้านเมืองกันไป หวังว่าทุก ๆ ท่านจะมีกำลังกายกำลังใจปฏิบัติกรงานในหน้าที่ และทั้งศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ คงจะไม่ใช่ว่าเฉพาะยาวชน แก่ ๆ แล้วก็ยังมีของใหม่ ๆ ที่อยากจะรู้ บางทีก็นึกน้อยใจเหมือนกัน เช่นไปในประเทศมีพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์สำหรับเด็กและยาวชน พอเดินแกเข้าไปอย่างฉับเข้าไป เด็กก็หันมามองตาขวางว่ามาแย่งเขาหรืออย่างไร ความจริงไม่ใช่ สมัยเราเด็กมันไม่มี ไม่เคยรู้ก็อยากรู้อย่าง บางครั้งก็บอกว่าไม่ควรห้ามกัน เป็นเรื่องที่มีประโยชน์ แต่คนที่ว่าตั้งใจออกมาที่จะขยายโอกาสช่วยเหลือตัวเองช่วยเหลือคนอื่น อย่างบางอย่างนี้เราก็อาจจะไปหวังยาวชนมาก ว่าทำแล้วนี่ต้องกลับมาไปทำหน้าที่ บางคนทำได้ก็เป็นเรื่องดี แต่บางคนจะต้องพยายามเอาตัวรอดให้สามารถจะเลี้ยงตัวได้ก่อน ต่อภายหลังเมื่อชีวิตมั่นคงแล้วก็มาคิดช่วยกันทำงาน ขอให้มีความกำลังกาย กำลังใจที่เข้มแข็ง แข็งแรง และก็มีความสุขตลอดไป

การสังเคราะห์

ได้แนวพระราชดำรินด้านคุณลักษณะของครู และด้านการบริหารจัดการ

นอกจากพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารแล้ว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้มีพระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตวิทยาลัยครูทั่วประเทศซึ่งเป็นแนวพระราชดำริที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของครูทั้งสิ้น ได้แก่

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันอาทิตย์ที่ 25 ตุลาคม 2524

...ข้าพเจ้าเข้าใจว่า บัณฑิตเกือบทั้งหมดจะออกไปทำหน้าที่สอน หรือมิฉะนั้นก็ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานการศึกษา จึงขอฝากข้อคิดไว้ว่า ในสังคมไทยเราแต่โบราณมายกย่องนับถือครูเป็นอย่างมาก ถึงกับเทิดทูนให้ครูเป็นบุพการีที่สง่ารองจากบิดามารดา เพราะครูเป็นผู้ให้ทั้งความรู้และอบรมให้เป็นคนดี แม้ในปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับว่าครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่บุคคลและสังคม เป็นบันไดนาคล่อลวงของประเทศชาติบ้านเมือง บัณฑิตทุกคนที่จะออกไปรับหน้าที่นี้ จึงควรมีความสำนึกในเกียรติของความเป็นครู ประกอบการทำงานด้วยศรัทธา มุ่งดี มุ่งประโยชน์ต่อศิษย์ อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ให้ได้รับการยกย่องว่าท่านทำหน้าที่ครูได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันจันทร์ที่ 26 ตุลาคม 2524

...ในวันนี้ข้าพเจ้าขอกล่าวเพิ่มเติมว่า การเป็นครูที่สมบูรณ์นั้น ท่านจะต้องเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ ท่านจะมีความรู้ความแม่นยำในวิชาการอย่างเดียวนั้นได้ แต่จะต้องมีวิธีการสอน การอบรมฝึกฝนที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นสิ่งที่ท่านได้เล่าเรียนมาอย่างดีแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการ ท่านจะต้องปรับปรุงตัวเอง ด้วยการใฝ่รู้ แสวงหาค้นคว้าทดลองอยู่เป็นนิตย์ และสำคัญที่สุดที่จะทำให้การสอนของท่านได้ผลเลิศก็คือ ท่านจะต้องทำให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาในตัวท่านให้ได้ก่อน สิ่งที่จะบันดาลให้เกิดกำลังศรัทธาในตัวครูได้ก็คือ การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณี มีความเสียสละ มุ่งดี มุ่งเจริญต่อศิษย์ แล้วสิ่งที่ท่านต้องการก็จะบังเกิดผลเกื้อกูลตามมาเอง...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันอังคารที่ 27 ตุลาคม 2524

...ในวันนี้ข้าพเจ้าจะพูดถึงหน้าที่พิเศษอีกประการหนึ่งที่ผู้เป็นครูควรตระหนักกล่าวคือนอกเหนือจากงานประจำในหน้าที่โดยตรงแล้ว ในชีวิตของเราในฐานะสมาชิกของสังคม ควรจะต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและประเทศชาติ อันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนด้วย บัณฑิตทั้งหลายได้ชื่อว่า เป็น

ผู้มีความรู้ ความสามารถ ได้รับการฝึกฝนอบรมเพื่อเป็นแบบแผนแก่สังคมมาเป็นอย่างดี ย่อมจะเป็นกำลังอันมหาศาลในการเป็นผู้นำของท้องถิ่น จึงควรจะได้ใช้ชีวิตให้มีคุณค่าด้วยการเสียสละ และสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมและประเทศชาติ ข้าพเจ้าขอฝากให้ท่านทั้งหลายซึ่งได้ออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูในท้องถิ่นต่างๆ ได้ช่วยกันในทุกวิถีทางที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าไปด้วยความมั่นคงตลอดไป...

**พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู
ทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพุธที่ 28 ตุลาคม 2524**

...ในวันนี้ซึ่งเป็นวันสุดท้าย ข้าพเจ้าขอฝากข้อคิดในการปฏิบัติงานเพื่อท่านจักได้นำไปไตร่ตรองพิจารณา การที่จะทำงานใดให้สำเร็จลุล่วงนั้น ในเบื้องต้นท่านจะต้องทำความเข้าใจในลักษณะของงานอย่างถ่องแท้ มีศรัทธาต่องาน และต้องถือว่างานที่ท่านทำอยู่ เป็นงานที่มีความสำคัญที่สุดของท่าน จงมีความอดทนอดสาหัส พยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง และอย่างยอมให้กาลเวลาที่ผ่านไป หรือวิชาใดๆ มาทำลายอุดมคติของท่านได้ บัณฑิตทั้งหลายพึงระลึกไว้เสมอว่า ผลงานที่ปรากฏเท่านั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างชื่อเสียง เกียรติยศ และการยอมรับนับถือให้เกิดขึ้นในตัวท่านได้...

**พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู
ทั่วประเทศประจำปีการศึกษา 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันอังคารที่ 17 พฤษภาคม
 2526 (ภาคเช้า)**

...ท่านทั้งหลายเป็นทั้งบัณฑิตเป็นทั้งครู จึงยังต้องมีลักษณะพิเศษเพิ่มขึ้นไปอีก กล่าวคือ นอกจากจะต้องมีความรอบรู้วิทยาการ และมีปณิธานรู้คิดด้วยเหตุด้วยผล บัณฑิตครูยังต้องมีคุณสมบัติอื่นๆ ด้วย คุณสมบัติที่สำคัญประการหนึ่งของบัณฑิตครู ก็คือจะต้องสามารถประพฤติตัวให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้เป็นศิษย์ ศรัทธา หมายถึงความเชื่อถือหรือเชื่อมั่น คือเชื่อมั่นในความรู้ความคิดของครู ซึ่งครูจะสร้างสรรค์ขึ้นได้ด้วยการขวนขวายศึกษา ทั้งในวิชาการโดยตรง ทั้งในความรู้ทั่วไปให้เกิดเป็นความรอบรู้ที่กว้างขวาง ถูกต้อง แม่นยำ ทั้งสามารถนำมาสั่งสอนถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลื่อมใส นั้นหมายถึงความนิยมชมชื่นและยกย่องเทิดทูนในความดี ซึ่งครูสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยการตั้งใจสำรวมประพฤติตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะหน้าที่ ให้เป็นแบบอย่าง ที่ดีงามทั้งในด้านจรรยาบรรณ ในด้านความขยันหมั่นเพียร ความสุจริตเที่ยงธรรม และความรู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ถ้าบัณฑิตครูทั้งหลายตั้งใจพยายามศึกษาฝึกฝนตนเองให้มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้สมบูรณ์ขึ้น ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็นครูแท้ เป็นผู้ที่ศิษย์จะเลื่อมใสศรัทธาและเคารพอย่างจริงใจ และจะช่วยให้การปฏิบัติงานทุกอย่างบรรลุผลสำเร็จ สมความมุ่งหมาย ...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปีการศึกษา 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันอังคารที่ 17 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...บ่ายวันนี้ ข้าพเจ้าใคร่จะเน้นให้ท่านทั้งหลายได้ตระหนักว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีเกียรติ มีความสำคัญ และที่ต้องรับผิดชอบต่ออนาคตของชาติอย่างยิ่งนี้ บัณฑิตทั้งหลายแต่ละคน และทุกคน ต้องพยายามใช้พลังทุกอย่างของท่าน คือพลังกาย พลังใจ พร้อมทั้งพลังความรู้และสติปัญญาทั้งหมด ประกอบกิจการงานในหน้าที่ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติให้มากที่สุด ถ้ามีปัญหาหรืออุปสรรคใดๆ ขอให้พยายามใช้สติปัญญาความสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุด้วยผล ด้วยหลักวิชา และด้วยความละเอียดรอบคอบ นอกจากนั้น จะต้องมีคุณสมบัติสุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความหนักแน่นอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ความคับแค้นทั้งทางกาย ทางใจ เป็นเครื่องประกอบส่งเสริมอีกด้วย จึงจะช่วยให้งานที่ปฏิบัติมีประสิทธิภาพและบรรลุสำเร็จตามที่ตั้งใจปรารถนาได้...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพุธที่ 18 พฤษภาคม 2526

...บัณฑิตส่วนใหญ่คงจะออกไปประกอบอาชีพครูตามแนวทางที่ได้ศึกษามาดังนั้นในวันนี้ข้าพเจ้าจึงใคร่จะพูดกับท่านทั้งหลายถึงเรื่องเกี่ยวกับครู อาชีพครูถือว่าสำคัญยิ่ง เพราะครูมีบทบาทสำคัญการพัฒนาประเทศให้เจริญมั่นคงและก่อนที่จะพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญเติบโตได้นั้น จะต้องพัฒนาคน ซึ่งได้แก่ เยาวชนของชาติเสียก่อน เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าสมบูรณ์ทุกด้าน จึงจะสามารถช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติต่อไปได้ ดังนี้ ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้บัณฑิตครูทั้งหลายได้สำนึกให้แน่ว่า ตัวท่านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์อนาคต แต่ละคนและทุกคน จำเป็นต้องตั้งใจช่วยกันปลูกฝังความรู้ ความคิด และจิตใจของเยาวชนไทยให้พัฒนาไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ปัจจุบันนี้โลกวิวัฒนาการไปเร็วมาก การเปลี่ยนแปลงนั้นบางอย่างอาจก่อปัญหาให้ต้องขบคิดต้องแก้ไข จึงเป็นหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ที่จะต้องพยายามเตรียมเยาวชนให้สามารถเผชิญและแก้ปัญหารอบตัวเขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการฝึกให้ใช้เหตุผลที่ถูกต้องเหมาะสม และถูกต้องหลักวิชาการและสิ่งที่ท่านจะต้องกระทำควบคู่กันไปอีกอย่างหนึ่ง ก็คือการฝึกฝนให้เยาวชนสามารถพึ่งตนเองและกระทำการต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยตัวเอง สิ่งนี้จะช่วยพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนเข้มแข็งแกร่งกล้า สามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งปวงได้ หน้าที่ของครูในการพัฒนาคนนั้นเป็นหน้าที่ที่หนัก และกระทำด้วยความยากลำบาก ข้าพเจ้าต้องขอให้ท่านทั้งหลายพยายามกระทำให้จนสุดกำลัง ด้วยวิชาการ ด้วยสติปัญญา ด้วยความรู้ความสามารถ ด้วยความหนักแน่นอดทน และด้วยคุณธรรมความดีต่างๆ ประการของผู้เป็นครู และต้องขอฟากความหวังอันยิ่งใหญ่คือเยาวชนไว้กับบัณฑิตทุกคนเพราะอนาคตของเยาวชนก็คืออนาคตของชาติไทยมิใช่อื่นเลย...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพุธที่ 18 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...ในภาคบ่ายนี้ ข้าพเจ้าจะพูดถึงความสำคัญของครูต่อไป นับแต่โบราณมาคนไทยยกย่องนับถือครูมาก ว่าเป็นบุพการีที่สองรองจากบิดามารดา เพราะครูเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติต่อศิษย์เช่นเดียวกับบิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรธิดา กล่าวคือ ครูเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิด สติปัญญา ความสามารถฉลาดเฉลียวอบรมบ่มนิสัยศิษย์ให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างอันดีงามแก่ศิษย์ มีความเมตตากรุณาเอาใจใส่ห่วงใยความเป็นอยู่ของศิษย์ เป็นที่พึ่งในยามที่ศิษย์ต้องเผชิญปัญหาหรือความเดือดร้อน ด้วยการช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา เมื่อศิษย์กระทำผิดพลาด ก็พร้อมที่จะให้อภัย และแนะนำสั่งสอนให้เกิดความรู้สึกลำบากผิดชอบชั่วดี เมื่อศิษย์เจริญเติบโตศึกษาสำเร็จ มีความมั่นคงในชีวิต ก็พลอยชื่นชมและมีความสุขไปด้วย จิตใจของครูที่แท้ที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาดังนี้ จึงเป็นที่รักและเคารพยกย่องเป็นบุพการีดังกล่าวมา ท่านทั้งหลายที่จะออกไปเป็นครูอาจารย์ ขอให้ตั้งใจบำเพ็ญตนเป็นครูที่ดี มีความเมตตากรุณาสั่งสอนศิษย์ให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความกล้าหาญหนักแน่นอดทนที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ มีความดีพร้อมทั้งความประพฤติปฏิบัติและความคิดจิตใจเพื่อประเทศชาติจะได้รุ่งเรืองและดำรงมั่นอยู่ตลอดสืบไป...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพฤหัสบดีที่ 19 พฤษภาคม 2526 (ภาคเช้า)

...วันนี้ข้าพเจ้าจะพูดถึงความสำคัญของครูแห่งที่เป็นบุพชนียบุคคล คนไทยทุกยุคทุกสมัยให้เกียรติครูและยกย่องว่าเป็นบุคคลที่ควรบูชา เพราะครูมีคุณสมบัติอันประเสริฐสูงน่านับการ นอกจากมีความรู้ความสามารถในการสอนแล้ว ยังมีคุณธรรมและจิตใจอันดีงาม ซึ่งแต่ละคนเพียรพยายามสร้างสมรักษามาตลอดชีวิต ครูที่แท้นั้นเป็นผู้ทำแต่คุณงามความดี มีจิตเมตตากรุณาอันกว้างขวางไม่อาจประมาณได้ และมีได้ให้ความเมตตาแต่เฉพาะกับศิษย์เท่านั้นหากแต่ยังแผ่ไปถึงบุคคลอื่นๆ ด้วย ครูมีน้ำใจสะอาดผ่องใสมีความเที่ยงตรงวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปด้วยอำนาจอคติ เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมเสมอ มีความอดุสหาหะ อดทน ประหยัดอดออม ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่มัวเมาในลาภยศและอบายมุขทั้งปวง เฉพาะอย่างยิ่งครูเป็นผู้รักษาวินัยเคร่งครัด ระมัดระวังในความประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงามอยู่ตลอดเวลา จึงได้รับความเชื่อถือและวางใจของบุคคลอื่นโดยทั่วไป ข้าพเจ้าใคร่ขอให้บัณฑิตครูทั้งหลายพยายามสร้างเสริมเพิ่มพูนคุณงามความดีของครูดังกล่าวแล้วให้ค่อยๆ บริบูรณ์ขึ้นในตัวท่าน ก็จะเป็นเครื่องเกื้อหนุนนำพาให้บรรลุความสำเร็จ ความเจริญ ความมีเกียรติ และความภาคภูมิใจพร้อมทุกประการ...

พระราชโฆษาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพฤหัสบดีที่ 19 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...วันนี้ข้าพเจ้าจะกล่าวเพิ่มเติมอีกถึงความไม่ติด ไม่นิยมยึดมั่นอยู่แต่ในทางวัตถุ อันเป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน ปัจจุบันนี้ท่านทั้งหลายจะสังเกตเห็นว่า วิทยาการและเทคโนโลยีต่างๆ เจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการสร้างสรรค์และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ นานาสารพัดอย่างขึ้นมาอำนวยความสะดวกสบาย และสนองความต้องการของคน ที่เพิ่มขึ้นเพิ่มขึ้นทุกวัน ไม่ว่าคนชาติใดภาษาใดต่างก็พากันทุ่มเททั้งทุนรอนทั้งเวลา ทั้งความคิดอ่านลงในการศึกษาค้นคิดผลิตสร้างสิ่งๆ ที่เรียกว่าความเจริญทางวัตถุแข่งกันเพื่อความก้าวหน้า ทันสมัย และความยิ่งใหญ่ของตัว จนไม่มีเวลาจะเอาใจใส่กับการศึกษาขัดเกลาความคิดจิตใจมากนัก ทำให้ความประณีตสุชุม ความงดงาม รวมทั้งความรู้สึกลึกซึ้งของชีวิต ที่เรานับถือกันว่าเป็นความเจริญทางจิตใจ ค่อยๆ จางหายไปจากคนบางพวกบางเหล่าอย่างวิตกกังวล เมื่อความเจริญในจิตใจ จางหายไป ความหยาบกระด้าง ความเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ และความเบียดเบียนกันก็เข้ามาแทนที่ ในที่สุด ก็ทำให้โลกที่เจริญก้าวหน้าด้วยวัตถุยุคปัจจุบัน กลายเป็นโลกที่แห้งแล้ง ร้อยระย้า ไม่น่าอาศัย ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอฝากข้อเตือนใจแก่บัณฑิตครูทุกคนว่า ท่านทั้งหลายไม่ควรเพ่งเล็งยึดมั่นในวัตถุจนเกินไปนัก ความเจริญจำเป็นต้องควบคู่กันไปทั้งทางวัตถุและจิตใจ ชีวิตและความสุขของคนจึงจะสมบูรณ์ ถ้าท่านสร้างความเจริญให้แก่ตัวแก่ผู้อื่นได้ครบทั้งองค์ส่วนล้วนพอเหมาะพอดีกัน ท่านก็จะได้รับความสุขความเจริญที่แท้จริง และจะเกื้อหนุนสังคมให้สุขสงบ พ้นจากความเดือดร้อนวุ่นวาย...

พระราชโฆษาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม 2526 (ภาคเช้า)

...วันนี้ใคร่ขอพูดถึงหน้าที่สำคัญๆ ของครูเพิ่มเติมแก่ท่านทั้งหลายอีก หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การใฝ่หาความรู้ให้แก่ตนเอง เพราะความรู้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เกิดปัญญาความเฉลียวฉลาด และความก้าวหน้า สำหรับบัณฑิตครูนั้น นอกจากจะช่วยให้เกิดความรู้เฉลียวฉลาดแล้ว การใฝ่หาความรู้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ และมีผลอย่างสูงในด้านการสร้างความศรัทธาเลื่อมใสและความเคารพนับถือ ยิ่งในสมัยที่วิทยาการต่างๆ ก้าวหน้าอย่างรวดเร็วเช่นนี้ครูจะต้องกระตือรือร้นขนขวายติดตามวิวัฒนาการทางวิชาการมากยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ก้าวทันโลก ทันสมัย และทันต่อสถานการณ์ วิชาความรู้มีอยู่มากมาย อาจศึกษาได้ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ด้วยการฟัง การอ่าน การสังเกตขบคิด และการเข้ารับการศึกษาอบรม การใฝ่หาความรู้จะได้ผลสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อท่านทั้งหลายเข้าใจให้ลึกซึ้งถึงเหตุถึงผลถึงแก่นแท้และเนื้อหาของวิชานั้นๆ อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน จนสามารถจดจำนำไปใช้ได้ทั้งหลักทฤษฎีและส่วนละเอียด ข้อสำคัญเมื่อได้เรียนรู้แล้ว ท่านต้องนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์เช่นนำไปสั่งสอน ไปปฏิบัติงาน ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตให้ได้ด้วย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ได้ประโยชน์จากการใฝ่หาความรู้ อย่างแท้จริง

**พระราชโวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู
ทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม 2526
(ภาคบ่าย)**

...บ่ายวันนี้ ข้าพเจ้าจะพูดถึงหน้าที่สำคัญของครูอีกประการหนึ่ง คือการให้การศึกษาแก่เยาวชน การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด รวมทั้งคุณธรรมของบุคคล การให้ การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องทำให้ครบถ้วนล้วนพอดีทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความ ประพฤติ ตลอดจนด้านความคิดจิตใจและคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนมีอุปการะดำเนินชีวิตอย่างครบครัน อัน จะช่วยให้เขาได้เติบโตเป็นพลเมืองดีที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติ สามารถสร้างตัวเองได้ ควบคุมตัวเองได้ และดำรงชีพอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประโยชน์และผาสุก นอกจากนี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอย้ำอีกครั้งหนึ่ง ให้ บัณฑิตครูที่กำลังจะออกไปเป็นครู เป็นอาจารย์ ได้ทราบตระหนักว่า ความเจริญมั่นคงของชาติขึ้นอยู่กับ การศึกษาของประชาชน ผลการอบรมสั่งสอนเยาวชนของท่าน ถือได้ว่าเป็นเครื่องกำหนดอนาคตของชาติ ฉะนั้น ท่านทั้งหลายจะต้องพยายามปฏิบัติหน้าที่ทุกอย่างให้สำเร็จผลโดยไม่บกพร่อง ด้วยพลังกาย พลัง ใจ และพลังปัญญา ให้สมกับหน้าที่แต่ละคนมีหน้าที่อันสำคัญและมีเกียรติ

**พระราชโวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู
ทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันอาทิตย์ที่ 22 พฤษภาคม 2526
(ภาคเช้า)**

...วันนี้จะพูดกับท่านทั้งหลายถึงเรื่องความรับผิดชอบ งานใดๆ ก็ตาม จะดำเนินไปได้สำเร็จและมี ประสิทธิภาพนั้น ก็เพราะผู้ปฏิบัติมีความรับผิดชอบ คนรับผิดชอบ หมายถึงคนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่การ งานใดมาแล้วไม่ทอดทิ้ง ไม่ปล่อยเฉย ไม่เกี่ยงไม่โยนไปให้คนอื่น หากแต่ตั้งใจทำและพยายามทำ ให้ดีที่สุด อย่างนี้ อย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่ง หมายถึงต้องรับรู้ด้วยว่า งานที่ได้ทำไปแล้วมีข้อใดส่วนใด เสียหายอย่างใดเพียงใดบ้าง เพื่อพิจารณาหาทางแก้ไขป้องกันไม่ให้เป็นอีกและพร้อมกันนั้น ก็ต้องเห็นต้อง รู้ว่างานที่ได้ทำไปมีสิ่งใดถูกต้องเหมาะสมเป็นผลดีบ้าง จะได้ถือปฏิบัติแนวทางต่อไป และปรับปรุงให้ดี ยิ่งขึ้น ผู้มีความรับผิดชอบจะทำงานใด ก็เป็นที่วางใจได้สนิทว่าจะไม่ทำให้งานเสีย มีแต่เจริญขึ้น ตรง ข้ามกับคนไม่รับผิดชอบ ซึ่งจะให้อะไรก็เสียงานหมด ยิ่งให้ทำงานใหญ่ๆ สำคัญๆ เช่นงานให้การศึกษา แล้ว ก็พาให้อนาคตของชาติมีดมนเอาที่เดียว ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอให้บัณฑิตครู สังวรในเรื่องความรับผิดชอบ ให้มากที่สุด

พระราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันอาทิตย์ที่ 22 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...วันนี้จะพูดกับท่านทั้งหลายถึงเรื่อง ความมีสติ สติ คือความระลึกรู้ เช่นรู้ว่าตัวเป็นใคร มีฐานะหน้าที่อะไร กำลังทำอะไรอยู่ รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรทำไม่ควรทำ มีลักษณะตรงข้ามกับความหลง ความเผลอ ความไม่รู้ตัว สติเป็นเครื่องควบคุมคนให้ปรกติ ไม่บ้า ไม่หลง คนบ้า คนหลง คนไม่อยู่ในลักษณะปรกติ จึงเรียกว่าคนเสียสติ หมดสติ พูดเท่านี้ก็เห็นได้ว่าสติสำคัญมาก ใครขาดสติไปเมื่อใด ก็ผิดปรกติเมื่อนั้น เพราะฉะนั้น ท่านจึงสอนให้ตั้งสติให้ดี ทำสติให้บริบูรณ์ เพื่อมิให้เผลอ หลง แล้วทำตัวทำงานอย่างผิดปรกติ หรือข้อใหญ่ใจความก็คือมิให้พลาดนั่นเอง บัณฑิตครูจำเป็นต้องควบคุมตัวเองอย่างมากในฐานะที่เป็นแบบอย่าง เป็นแม่พิมพ์ เป็นที่เคารพยกย่องของศิษย์และคนอื่นๆ จำเป็นต้องสำรวมระวังกายวาจาความคิดอ่านอยู่ตลอดเวลา จำเป็นต้องงดเว้นการประพฤติปฏิบัติตามสวดกสบายของคนทั่วไปเพื่อรักษาเกียรติภูมิของครูไว้ ซึ่งจะทำให้สมบูรณ์ได้ก็ด้วยอาศัยความมีสติ เมื่อมีสติแล้วก็จะสามารถยั้งคิดและยังทำสิ่งที่ไม่สมควรได้ พร้อมกันนั้น ก็จะชวนชวนทำสิ่งที่ดีที่งาม ที่เป็นความถูกต้องความเจริญโดยไม่ลังเลใจ การงานทุกอย่างก็จะเรียบร้อยบริบูรณ์ดี หากมีสิ่งใดบกพร่องอยู่ ก็จะสมารถแก้ไขให้เรียบร้อยได้ ขอให้บัณฑิตพยายามตั้งสติให้มั่นคงบริบูรณ์ จะได้ช่วยให้การปฏิบัติงานดำเนินไปด้วยดีมีคุณภาพ และก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองแก่ส่วนรวมแก่ประเทศชาติได้ครบทุกอย่าง

พระราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันจันทร์ที่ 23 พฤษภาคม 2526 (ภาคเช้า)

...วันนี้ข้าพเจ้าจะพูดถึงหน้าที่ของครูในด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ในฐานะที่บัณฑิตครูเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้รับความเกื้อกูลจากสังคมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ท่านจะต้องทำประโยชน์ให้แก่สังคมด้วยการนำความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ไปให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ เพื่อช่วยปรับปรุงส่งเสริมให้ได้มีชีวิตความเป็นอยู่สุขสบายตามสมควรแก่สภาพ ก่อนอื่น ท่านจะต้องทราบตระหนักว่า ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่นั้นเป็นรากฐานความมั่นคง และสิ่งที่จะต้องทำก็คือให้ความรู้ความเข้าใจในด้านต่างๆ เช่นด้านการรักษาสุขภาพอนามัยการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การใช้วิชาการและอุปกรณ์ประกอบอาชีพที่ทันสมัยเพื่อให้ประหยัดแรงงาน เวลา ทุนรอน และสามารถนำทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่นมาทำประโยชน์ได้มากขึ้น แต่มีข้อสำคัญที่จะต้องระมัดระวังอย่างที่สุดอยู่ว่า การสอนการแนะนำของท่านจะต้องไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือลบล้างสิ่งดีงามที่มีอยู่เดิม เช่นวัฒนธรรมประเพณี ความศรัทธาเชื่อถือที่อยู่ในทำนองคลองธรรม งานอาชีพ งานช่าง รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้และวิถีการเดิม ที่ยังมีประโยชน์มีคุณค่าและเป็นลักษณะเด่นของชุมชนนั้นๆ ซึ่งท่านควรจะถือเป็นหน้าที่อีกอย่างหนึ่ง ว่าจะต้องช่วยกันธำรงรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญ ...

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันจันทร์ที่ 23 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...วันนี้ข้าพเจ้าจะพูดถึงเรื่องการสอนของครู ซึ่งจะช่วยให้การศึกษาแก่เยาวชนบรรลุผลตามเป้าหมายดังกล่าว บัณฑิตครูควรจะได้พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบและเห็นกระจ่างชัด ก่อนที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ว่าการปฏิบัติงานในด้านการสอนนั้นยากลำบากยิ่งกว่าการเรียนรู้มากมายนัก เพราะการเรียนรู้ไปตามหลักสูตรส่วนการสอนนั้น ผู้สอนจะต้องใช้ความคิดริเริ่มอย่างมากในการสร้างบทเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตร และในการนี้จำเป็นต้องอาศัยเหตุผลสติปัญญา พิจารณาใคร่ครวญให้จนถ่องแท้ว่าสอนอะไร อย่างไร เมื่อใด เพียงใด เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย มิฉะนั้นการสอนก็จะไม่ได้ผล ไม่ว่าผู้สอนจะมีวิชาความรู้ดีเพียงใด ก็ตาม เพื่อเอาชนะอุปสรรคและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่มักจะมีอยู่เสมอ เมื่อมีอุปสรรคและปัญหา ท่านทั้งหลายอย่าได้ท้อถอย จงพยายามปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง ให้สมกับภูมิปัญญาและความรู้ที่ได้ศึกษามา จงมีความตั้งใจอุตสาหะ หนักแน่นอดทน กล่าวหาญที่จะเผชิญความยากลำบากทุกอย่าง ใช้สติความระลึกรู้ความคิดอ่าน ใช้ปัญญาความฉลาดรอบคอบในเหตุผลเป็นเครื่องแก้ไขให้ลุล่วงไป ถ้าท่านทั้งหลายสามารถปฏิบัติได้ครบถ้วนตามที่กล่าวมานี้ เชื่อว่าการสอนจะบรรลุผลสำเร็จสมดังมุ่งหวัง จะมีความเจริญมั่นคงในหน้าที่การงานและจะทำให้สังคมและชาติบ้านเมืองมีความก้าวหน้ารุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป

พระราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันอังคารที่ 24 พฤษภาคม 2526 (ภาคเช้า)

...วันนี้ข้าพเจ้าจะพูดกับท่านถึงเรื่อง การลงมือปฏิบัติ บัณฑิตทุกคนต่างก็ได้รับปริญญาไปแล้ว นับว่ามีความหมายสำหรับตัวท่านเองและประเทศชาติมาก คือประเทศชาติจะได้บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เป็นกำลังในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ส่วนรวม การสร้างสรรค์ประโยชน์จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการลงมือปฏิบัติ ถ้ายังไม่ปฏิบัติ ก็มีแต่ความหวังและการรอคอย ความรู้ที่อุดมสำหรับเล่าเรียนมาด้วยความยาก ก็ยังเป็นหมันอยู่ เพราะวิชาความรู้จะผลิดอกออกผลได้ก็ต่อเมื่อได้นำออกมาใช้ เพราะฉะนั้น ทุกคนอย่างนี้ เมื่อเรียนทางทฤษฎีมาดีแล้ว จะต้องนำออกปฏิบัติ หากยังปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ เพราะไม่รู้วิธี ก็เร่งรีบชวนขวายเรียนรู้ฝึกฝนเข้า ด้วยความตั้งใจและความหมั่นขยัน ใช้เหตุผลและความพิจารณาไตร่ตรองเป็นเครื่องช่วยประคับประคอง ใช้ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐาน ไม่ช้านานนักก็จะเป็นนักปฏิบัติงานที่สามารถและทำประโยชน์เพื่อตน เพื่อคนอื่นได้อย่างพร้อมมูล...

พระราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพุธที่ 25 พฤษภาคม 2526 (ภาคเช้า)

...สองวันสุดท้ายนี้ตั้งใจจะพูดเรื่องทรัพย์สิน เพราะเห็นว่าเป็นยอดปรารถนาของคนเราส่วนใหญ่ แต่ทรัพย์สินที่จะพูดถึงนี้ขอเป็นอริยทรัพย์จะดีกว่าอื่น เพราะใครมีแล้วจะได้ไม่ถูกฉกฉกชิงทั้งยังใช้ไม่หมด และช่วยตัวเองให้พ้นความเสื่อมความจนทั้งปวงได้ด้วย ทรัพย์สินอันดับแรกคือ ศรัทธา ความเชื่อหรือความเชื่อถือ หมายถึงเชื่อถูกและเชื่อเป็น เชื่อถูกก็คือเชื่อเพราะเป็นประโยชน์ ไม่ทำให้ตัวเสื่อมทรามลงไป หากทำให้ตัวดีขึ้น ฉลาดขึ้น เช่น เชื่อว่าคนเราต่างกันเพราะกรรมความประพฤติปฏิบัติ เป็นต้น อันดับสองคือ ความมั่งคั่ง ซึ่งมีได้หมายเฉพาะแต่ศีลของพระภิกษุสามเณรหรือศีลแปดศีลห้า หากแต่หมายถึงการสำรวมระวังตัวอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี งดเว้นความประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เสื่อม ให้ผิดปรกติจากสถานภาพของตนที่เป็นอยู่ เช่นรักษาระเบียบวินัย แบบแผน จรรยาของครู เพื่อไม่ให้เสื่อมเสียจากความเป็นครูไปเป็นต้น เพียงสองประการนี้ก็พอจะเห็นได้แล้วว่า อริยทรัพย์ช่วยรักษาและส่งเสริมบุคคลให้มั่นคงปลอดภัยและเจริญขึ้นเป็นอันมาก บัณฑิตครูจึงควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาให้เข้าใจจริงและอบรมให้บริบูรณ์ขึ้นในตนเอง เพื่อความเจริญและความผาสุกร่มเย็นของประเทศไทยของเรา...

พระราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันพุธที่ 25 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...วันนี้จะพูดถึง หิริ กับโอตตปปะ ต่อไป หิริ แปลกันว่าความละอายต่อบาป ได้แก่ความรู้สึกละอายรังเกียจ สยบสยงต่อการกระทำชั่ว ทุกจริต จึงไม่มีวันจะทำชั่วได้ลง เพราะความคิดวิตกหวาดหวั่นไปว่า เมื่อทำชั่วทำผิดแล้วจะเกิดผลร้ายเป็นโทษได้ต่างๆ นานา ทั้งแก่ตัว ทั้งแก่คนอื่น ด้วยความหวาดหวั่นเกรงกลัวผลร้ายนั้นจึงไม่ยอมทำชั่วทุกจริต หิริกับโอตตปปะ ถ้ามีพร้อมในผู้ใดแล้ว เป็นอันแน่ใจได้ว่าผู้นั้นจะไม่ทำผิดทำชั่วเด็ดขาด เมื่อใครก็ตามไม่ทำชั่ว ก็ไม่ทำตัวให้เป็นพิษเป็นภัยกับผู้อื่น มีแต่จะบันดาลให้ส่วนรวมปลอดภัยร่มเย็น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสธรรมสองประการนี้ ว่าเป็นธรรมอันเป็นโลกบาล หรือธรรมที่เลี้ยงรักษาโลก เป็นเทวธรรม หรือธรรมที่ทำให้คนเราสูงขึ้นเป็นเทวดา บัณฑิตครูควรได้พิจารณาไตร่ตรองดูว่า ความยุ่งยากเดือดร้อนทั้งปวงนั้นเหตุใหญ่มาจากเบียดเบียนกันได้สารพัดอย่าง และเมื่อคิดเห็นแล้วก็ควรที่จะเร่งรัดอบรมให้หิริโอตตปปะเจริญสมบูรณ์ขึ้นตัว จักได้เป็นผู้ที่มีความดีความเจริญและช่วยคลายร้อนผ่อนทุกข์ให้บ้านเมืองสงบร่มเย็นลงทันตาเห็น...

**พระราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู
ทั่วประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันศุกร์ที่ 27 พฤษภาคม 2526
(ภาคเช้า)**

...เช้าวันนี้จะพูดต่ออีกสองข้อ คือ พานุสัจจะกับจาคะ พานุสัจจะ หมายถึงการได้ยินได้ฟัง ได้เรียนรู้ ได้ผ่านพบมาก ซึ่งทำให้เกิดความฉลาดรอบรู้ ตรงกับการใฝ่หาวิชาความรู้ ที่พูดไว้ในคราวก่อนนั้นเอง พานุสัจจะนี้ทางพระพุทธศาสนายังอธิบายลักษณะไว้ด้วยว่า ต้องเรียนรู้ผ่านพบมากต้องกำหนดจดจำได้ ต้องพูดเล่าได้ ต้องนำมาไตร่ตรองให้เห็นแจ้งแก่ใจ จึงจะเป็นพานุสัจจะแท้ เป็นอุดมมงคลพานุสัจจะให้เจริญขึ้นได้อีกข้อหนึ่ง คือจาคะนั้นได้แก่ ความสละ มีความหมายสองนัย นัยหนึ่ง คือสละหรือละวางความชั่วความทุจริตในกายวาจาใจของบุคคล เช่น ละวางความเกียจคร้าน ด้านหนา มักได้ เห็นแก่ตัว ริษยา อาฆาต เย่อหยิ่ง หยาบคายเสีย เพื่อให้ตัวเองดีขึ้นเพราะคลายความร้อนระอุจากความชั่วทุจริตนั้นๆ ลงได้ อีกนัยหนึ่ง คือความเสียสละ ได้แก่ยินดีสละประโยชน์ส่วนตนเองอันถือว่าเป็นส่วนน้อย เพื่อให้ได้ประโยชน์ส่วนใหญ่ที่สำคัญกว่า ที่กว้างขวางยั่งยืนยิ่งกว่า เช่นบัณฑิตครูเต็มใจเสียสละความสุขสะดวกสบายของตัวเอง ไปสอนเด็ก ไปพัฒนาชุมชนในที่ทุรกันดาร เพื่อประโยชน์เพื่อความเจริญของประชาชนและบ้านเมือง เป็นต้น เพียงธรรมสองข้อเท่านั้น ก็พอจะเห็นแล้วว่า คู่คุ้มครองป้องกันและส่งเสริมบุคคลให้สัจสดีและเจริญได้มากมายแน่นอนเพียงไหน บัณฑิตครูจึงศึกษาอริยทรัพย์ให้เข้าใจและอบรมให้บริบูรณ์ขึ้นในตนเอง เพื่อความก้าวหน้าผาสุกอันมั่นคงยืนยาวของตนของส่วนรวม...

**พระราชโองการในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่ว
ประเทศ ประจำปี 2525 ณ อาคารใหม่สวนอัมพร ในวันศุกร์ที่ 27 พฤษภาคม 2526
(ภาคบ่าย)**

...วันนี้จะพูดถึงข้อสุดท้ายคือปัญญา ปัญญา แปลว่าความรู้ทั่วไป หมายถึงความรู้จริง รู้ชัด เพราะสามารถหยั่งทราบและเข้าใจถึงสาระแก่นแท้ของเรื่องต่างๆ อย่างกระจ่างแจ้ง ถูกต้องตามเหตุตามผล ตามสภาพที่เป็นจริง ความเห็นชัด เข้าใจชัดนี้ จะเกิดขึ้นได้ด้วยการฝึกฝน คือฝึกตั้งใจมั่นคงไม่ให้หวั่นไหวต่ออารมณ์ที่ขบถที่ซัดทุกอย่าง สำรวมระมัดระวังความคิดอ่านให้เป็นระเบียบและเป็นขั้นเป็นตอน หัดทำจิตใจให้เป็นกลางให้ถูกเหตุถูกผลตามที่เป็นจริง จนเคยชำนาญชำนาญ เกิดเป็นปัญญาขึ้น ปัญญานี้เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ที่ทำให้เห็นความถูกความผิด ความดีความชั่ว ความเหมาะสมความควร ทุกอย่าง สำหรับบัณฑิตอย่างท่านทั้งหลายนี้ ถ้าอบรมปัญญาให้บริบูรณ์ขึ้น และนำมาใช้ควบคู่กับวิทยาการของท่านโดยตลอดแล้ว จะได้รับผลสำเร็จสูงสุด ทำให้เป็นผู้สามารถแท้จริงในการทำงานการแก้ปัญหา การปรับปรุงพัฒนาครบทุกด้าน ทุกคนจึงควรอย่างยิ่งที่จะอบรมปัญญาให้เกิดขึ้นตามนัยดังกล่าว จักได้สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์อันพึงประสงค์ ให้บังเกิดแก่ตนเอง แก่ส่วนรวม และประเทศชาติยิ่งขึ้นไป...

ซึ่งจากพระราโชวาท พระราชดำรัส ปาฐกถา ทั้ง 60 องค์ และ โครงการตามพระราชดำริทั้ง 8 โครงการ ที่นำมาสังเคราะห์ เพื่อหาประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) นั้นสามารถนำมาสรุปในตารางได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 5 ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ

พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส เมื่อวันเดือนปี และชื่อโครงการ	ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์							
	แนวพระราชดำริ ด้านการศึกษา	เป้าหมายของ การศึกษา	แนวการ ทรงงาน	หลักสูตร	การจัดกิจกรรม การเรียนรู้	คุณลักษณะ ของครู	คุณลักษณะ ของผู้เรียน	การบริหาร
26 กันยายน 2524		/			/	/	/	/
25 ตุลาคม 2524						/		
26 ตุลาคม 2524						/		
27 ตุลาคม 2524						/		
28 ตุลาคม 2524						/		
21 พฤศจิกายน 2524							/	/
27 ธันวาคม 2524					/	/		/
12 กุมภาพันธ์ 2525			/					/
29 มีนาคม 2525					/	/	/	
17 พฤษภาคม 2526						/		
18 พฤษภาคม 2526						/		

ตาราง 5 (ต่อ)

พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส เมื่อวันเดือนปี และชื่อโครงการ	ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์							
	แนวพระราชดำริ ด้านการศึกษา	เป้าหมายของ การศึกษา	แนวการ ทรงงาน	หลักสูตร	การจัดกิจกรรม การเรียนรู้	คุณลักษณะ ของครู	คุณลักษณะ ของผู้เรียน	การบริหาร
19 พฤษภาคม 2526						/		
20 พฤษภาคม 2526						/		
22 พฤษภาคม 2526						/		
23 พฤษภาคม 2526						/		
24 พฤษภาคม 2526						/		
25 พฤษภาคม 2526						/		
27 พฤษภาคม 2526						/		
18 กันยายน 2526						/	/	/
23 มกราคม 2527					/			/
3 พฤษภาคม 2527				/	/			/
17 พฤศจิกายน 2527					/		/	/
17 ธันวาคม 2527			/					
18 ธันวาคม 2527				/	/		/	

ตาราง 5 (ต่อ)

พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส เมื่อวันเดือนปี และชื่อโครงการ	ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์							
	แนวพระราชดำริ ด้านการศึกษา	เป้าหมายของ การศึกษา	แนวการ ทรงงาน	หลักสูตร	การจัดกิจกรรม การเรียนรู้	คุณลักษณะ ของครู	คุณลักษณะ ของผู้เรียน	การบริหาร
19 มิถุนายน 2530			/			/	/	/
7 ตุลาคม 2530			/	/	/	/	/	/
29 เมษายน 2531								/
24 ตุลาคม 2531					/	/	/	/
29 เมษายน 2532			/	/	/	/		/
27 เมษายน 2533					/	/		/
23 พฤษภาคม 2533					/	/	/	/
24 เมษายน 2535						/	/	/
27 เมษายน 2536					/			
21 เมษายน 2537			/					/
25 เมษายน 2538				/	/			/
7 พฤศจิกายน 2538	/				/		/	
4 เมษายน 2539								/

ตาราง 5 (ต่อ)

พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส เมื่อ วันเดือนปี และชื่อโครงการ	ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์							
	แนวพระราชดำริ ด้านการศึกษา	เป้าหมายของ การศึกษา	แนวการ ทรงงาน	หลักสูตร	การจัดกิจกรรม การเรียนรู้	คุณลักษณะ ของครู	คุณลักษณะ ของผู้เรียน	การบริหาร
21 เมษายน 2540			/		/			/
21 เมษายน 2541					/	/		/
29 เมษายน 2542					/	/	/	/
23 กันยายน 2542		/	/		/	/	/	
27 เมษายน 2543		/					/	/
27 เมษายน 2544							/	
26 เมษายน 2545								/
25 เมษายน 2546						/	/	/
26 เมษายน 2547					/	/		/
26 เมษายน 2548							/	
26 เมษายน 2549			/					/
26 เมษายน 2550						/		/

ตาราง 5 (ต่อ)

พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส เมื่อวันเดือนปี และชื่อโครงการ	ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์						
	แนวพระราชดำริ ด้านการศึกษา	เป้าหมายของ การศึกษา	หลักสูตร	การจัดกิจกรรม การเรียนรู้	คุณลักษณะ ของครู	คุณลักษณะของ ผู้เรียน	การบริหาร
โครงการเกษตรเพื่อ อาหารกลางวัน	/	/	/	/	/	/	/
โครงการควบคุมโรคขาด สารไอโอดีน		/	/	/	/	/	/
โครงการส่งเสริม โภชนาการและสุขภาพ อนามัยแม่และเด็กในถิ่น ทุรกันดาร	/	/	/	/	/	/	/
โครงการส่งเสริมคุณภาพ การศึกษา	/	/	/	/	/	/	/

ตาราง 5 (ต่อ)

พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส เมื่อวันเดือนปี และชื่อโครงการ	ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์						
	แนวพระราชดำริ ด้านการศึกษา	เป้าหมายของ การศึกษา	หลักสูตร	การจัดกิจกรรมการ เรียนรู้	คุณลักษณะของครู	คุณลักษณะของ ผู้เรียน	การบริหาร
โครงการนักเรียนใน พระราชานุเคราะห์		/				/	/
โครงการฝึกอาชีพ	/	/	/	/	/	/	/
โครงการส่งเสริมสหกรณ์	/	/	/	/	/	/	/
โครงการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	/	/	/	/	/	/	/

จากการสังเคราะห์ พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริดังกล่าวข้างต้น มีรายละเอียดของการสรุปประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียง (Metaphors) ในแต่ละด้านดังนี้

แนวพระราชดำริทางการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวพระราชดำริทางการศึกษา ดัง ปรากฏในปาฐกถาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่า “การศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ช่วยให้คนเราทำอะไรได้นอกเหนือจากธรรมชาติหรือที่เป็นสัญชาตญาณ” และในข้อเขียนเรียงความระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนจิตรลดา เรื่องประเทศเจริญได้ด้วยการศึกษา ตอนหนึ่งว่า “... การศึกษาทำคนให้เป็นคน เนื่องจากการศึกษานี้ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่ท่องจำสิ่งต่างๆ ที่ทางโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เรียน แต่มีความหมายกว้างออกไปถึงการค้นคว้าด้วยตนเอง ใช้สมอง วิเคราะห์ แยกแยะถึงเหตุผลของสิ่งต่างๆ ในโลกด้วย ยิ่งบุคคลเรียนรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้นเท่าไร บุคคลนั้นยิ่งเป็นคนที่เชี่ยวชาญเฉลียวฉลาดทั้งในทางโลกและทางธรรมเป็นกำลังของบ้านเมือง ทำให้บ้านเมืองเป็นปรกติสุข...”

เป้าหมายของการศึกษา

สำหรับเป้าหมายของการศึกษานั้น ปรากฏในพระราโชวาทและปาฐกถา 5 ครั้ง ได้แก่

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่ผู้แทนโรงเรียนและนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลประจำปีการศึกษา 2532 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันจันทร์ที่ 9 กรกฎาคม 2533 ตอนหนึ่งว่า “...เป้าหมายของการศึกษานั้นกล่าวโดยสรุปก็คือการวางรากฐานที่ดีที่ถูกถ่วงในตัวบุคคล ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ วิทยาการและสติปัญญา กล่าวแต่ส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือรากฐานด้านความรับผิดชอบชั่วดี ความรู้จักคิดพิจารณาและตัดสินใจตามเหตุผลตามทางที่ถูกต้องและสร้างสรรค์...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 29 เมษายน 2542 “...การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่ คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์เป็นทรัพยากรหรือเป็นกำลังสำคัญของชาติ...”

ปาฐกถาในหัวข้อแนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ โรงแรม บีพี สมิทลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 ว่า

...การศึกษาคือการพัฒนาคน พัฒนาชาติ ให้คนมีความรู้ที่สามารถสร้างคนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น สร้างชาติให้อยู่อย่างมีความสุขและรุ่งเรืองได้...

พระราชดำรัส ที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 28 เมษายน 2543 “...เราต้องการให้ทุกคนมีความมั่นคง มีความเป็นสุข อยู่ดีกินดี มีโอกาสในชีวิตที่จะได้รับความรู้ แล้วก็ฝึกฝนความสามารถ สามารถที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตัวเองได้ให้เท่าเทียมกันทุกคน...”

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 26 เมษายน 2547

...ในขั้นต้นก็มีจุดประสงค์เพียงเพื่อให้นักเรียนที่เป็นลูกศิษย์นั้นได้อ่านออกเขียนได้ และก็สามารถที่จะประกอบอาชีพได้ ในฝ่ายของการบำรุงสุขภาพร่างกายนั้น ก็ได้ทำงานด้านอาหารและโภชนาการมานั้น ก็มุ่งหวังเพื่อให้ทุกคนสุขสบาย ไม่ต้องหิวโหย ในขั้นต้นก็เพียงแค่แค่นี้ และก็ต่อมาก็เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี ทำถูกต้อง กินอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการ เพื่อให้มีความรู้ในการที่จะรักษาสุขภาพของตัวเองได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การผลิตอาหาร การประกอบอาหาร การบริโภคที่ถูกต้อง ในระยะแรกนั้นก็ทำเพื่อจุดประสงค์เพียงแค่นี้ และต่อมานั้นได้ขยาย โครงการและขยายเป้าหมายมาต่อไปเรื่อยๆ เช่น เพื่อให้ นักเรียนสามารถที่จะประกอบอาชีพที่จะเรียนขั้นสูงต่อไปตามความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีนักเรียนเป็นจำนวนมากที่สามารถเรียนต่อได้ จนถึงขั้นที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี และก็ผู้ที่ได้ประกอบการทำงานต่างๆ นั้น ที่อยู่ในโรงเรียนนั่นเอง...

นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์ ที่ปรากฏให้เห็นถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา ในเรื่องโรงเรียนจิตรลดา จากหนังสือจิตรลดาธรรมใจ ความตอนหนึ่งว่า “...แต่ก็หวังว่าทุกคนจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ พัฒนาคคน หรือทรัพยากรมนุษย์ พุดง่ายๆ คือ สร้างคนให้มีความรู้ ไปประกอบอาชีพ พัฒนาชาติได้...”

แนวการทรงงาน

ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดารนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีแนวทางการทรงงานที่แบบฉบับเหมาะสมกับสภาพทางภูมิประเทศและสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นนั้นๆ ดังในพระราชดำรัสในโอกาสประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ห้องประชุมกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 3 จังหวัดเชียงใหม่ วันศุกร์ที่ 12 กุมภาพันธ์ 2525 “...ในการประชุมครั้งนี้ ก็เป็นโอกาสที่ผู้ใหญ่ในสาขาต่างๆ ได้มาพบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น คงจะได้เห็นปัญหาและบางส่วนของแก้ได้ก็คงจะ

แก้ไขไป อันไหนที่ยังเป็นปัญหาที่หนักอยู่ ก็คงหลีกเลี่ยงหรือวางไว้ก่อนและพอจะพิจารณาหาทางอื่นที่จะทำได้ได้ยิ่งกว่าคงต้องแบ่งพื้นที่ในการปฏิบัติการตามลักษณะ คือลักษณะที่โครงการไปได้ดีแล้ว ลักษณะที่อยู่ในระยะปานกลางและส่วนที่ทำได้ไม่ได้เลย...”

พระราชดำรัสพระราชนิพนธ์ในการประชุมสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ 16 ธันวาคม 2527

...เวลาอยู่ในเมืองเราการไปดูสิ่งที่ดีสิ่งที่สวยงามนั้นยากก็ยากแต่มันก็ทำไม่ได้ เพราะว่าความรับผิดชอบในบ้านเมืองก็ต้องมีอยู่ ถ้าเชื่อซะหมดว่าทุกสิ่งทุกอย่างดีทุกอย่างพร้อมหมดแล้ว ก็ไม่ได้แก้แล้ว เรื่องไหนแก้ไม่ได้ก็แล้วไป ก็มีหลายเรื่องถ้ารู้ความไม่ดีก็จะแก้ได้...ส่วนในด้านการเกษตรนั้น ถือว่าคนส่วนมากมีอาชีพในการเกษตร การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้เขาได้เพาะปลูก และมีผลผลิตเพื่อที่จะเลี้ยงชีพในขั้นต้นนั้นเพื่อบริโภคเอง รับประทานเองได้ถูกต้องนั้นก็ทำให้เขาได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น...

พระราชดำรัสพระราชนิพนธ์ในโอกาสทรงเปิดการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักรเรื่องโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2530

...การไม่ถูกปากก็หันรวมกันไปให้เป็นชิ้นเล็กๆ มุ่งแต่ในเรื่องโภชนาการรสชาติ สีกลิ่นและความประหยัดหลีกเลี่ยงการทิ้งเสียของ ซึ่งอันนี้ก็ได้อาศัยกับพวกเคหกิจการเกษตร เพราะว่าบางครั้งเราอาจจะต้องขึ้นไปเยี่ยมบ้านไปลองชิมอาหารเขา ดู ขอดูสักนิดถ้าชาวบ้านเขาไม่ไล่เปิดลงมาก่อน เพราะอยู่ๆ ลูกขึ้นไปขอข้าวเขากิน นั่นแหละไปขอข้าวเขากินว่าอาหารอย่างนี้รสถูกปากเขาหรือยังหรือไม่ถูกแล้วเรามาปรุงของเราได้เหมือนเขาแต่ใส่สารอาหารที่ถูกต้อง...

พระราชดำรัสเนื่องในการประชุมทางวิชาการ วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 7 ตุลาคม 2530 “...การทำงานมีหลายขั้นตอน แม้จะมีโครงการไม่ถึง 200 โครงการแต่มีระดับต่างๆ กัน ตอนเริ่มทำโครงการนั้นแทบจะไม่มีอะไรเลย ค่อยๆ สร้างมา ไม่ใช่ว่ามีโรงเรียนในโครงการเยอะพรวดเดียวตอนนีประสบความสำเร็จพอสมควร...”

พระราชดำรัสในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2532 “...เราทำงานกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ เพิ่มทีละน้อยตามกำลัง ...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 21 เมษายน 2537 “...เนื่องจากว่าเราต้องทราบก่อนว่าเขามีปัญหาหรือความต้องการอย่างไร จึงจะสามารถช่วยเหลือได้ตรงจุดตรงเป้าก็ได้จากการซักถามหรือพูดคุยระยะสั้น...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 21 เมษายน 2540

...ปัญหาที่มองไปแล้วเห็นได้ชัด คือเด็ก ๆ ทั้งที่เป็นเด็กลูกชาวบ้านที่มารับเสด็จและเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่ได้ไปเห็น มีสุขภาพอนามัยที่ไม่สมบูรณ์ อันเนื่องจากเรื่องที่น่าจะง่ายๆ คือเรื่องอาหารการกิน ตอนเริ่มทำงานทุนรอนก็ไม่ค่อยจะมี ต้องอาศัยในเรื่องว่าจะวางแผนยังไงให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสในเรื่องของการกิน ถ้าจะทำให้เด็กนักเรียนทุกๆ คน ก็เป็นเรื่องระดับประเทศ ระดับของทางราชการหรือรัฐบาลที่ทำเราตัวคนเดียวหรือว่าแม้จะมีเพื่อนฝูงทั้งที่อยู่ในวงการราชการและที่เป็นบุคคลเอกชนทั่วไป รวมเป็นกลุ่ม กลุ่มเราคงจะทำอะไรไม่ได้ก็เอาเสียว่าเฉพาะในความสามารถเท่าที่จะทำได้...

พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 27 เมษายน 2543 “...ในขณะนั้นก็พยายามคิดวิธีวิธีการและก็นึกอยู่ว่าถ้าไปช่วยเหลือหรือจัดการอย่างไรก็ตาม ถ้าจัดให้ทุกๆ ที่ คนที่ขาดแคลนนั่น ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ สิ่งที่เป็นไปได้คือการหาแนวทางหาวิธีการปฏิบัติ ซึ่งก็ต้องมีผู้ช่วยเหลือหรือผู้ที่เป็นหลักในการดำเนินการ...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ 26 เมษายน 2549 “...เพราะว่าการทำงานของเรานั้นไม่ได้เป็นการทำงานตามหลัก คือทฤษฎีหรือวิธีการอะไรไว้ แล้วก็ไปหางานมาหรือว่าไปให้ใครทำตามนั้น แต่ว่าเป็นการที่ว่าใครเจอมีประสบการณ์ต่างๆ แล้วก็คิดว่าน่าจะทำหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นมา ก็ใช้ความรู้ความสามารถ หรือว่าทรัพยากรต่างๆ มาแก้ไขปัญหานั้นเป็นเรื่องๆ ไป ตามที่เกิดขึ้นจริง จึงต้องอาศัยที่ว่าไปดูให้มากขึ้นก็เลยมากกว่าปีก่อนๆ..

ด้านหลักสูตร

ในเรื่องหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษาและการดำเนินโครงการในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นมีปรากฏในพระราชดำรัส 6 ครั้ง ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าในการจัดให้ได้ผลดีนั้นต้องมีหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัวสามารถปรับได้ตามสภาพและความต้องการในแต่ละท้องที่ ดังในพระราชดำรัสที่พระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ 3 พฤษภาคม 2527 ตอนหนึ่งว่า “... การที่ใช้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ก็มีผลคืออยู่ที่ว่าจำนวนของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นมีไม่มาก และอีกประการหนึ่งหลักสูตรที่วางไว้ก็ไม่ตายตัวสามารถที่จะปรับได้ตามสภาพของท้องถิ่นและสภาพของนักเรียนผู้ปกครอง...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานในการประชุมสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ในวันอังคารที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2527 “... แต่ในขณะนี้ก็ได้พยายามขอความช่วยเหลือจากครูตชด. ซึ่งก็มีความชำนาญอยู่ในการสอนผู้ที่เป็นเผ่าต่างๆ เช่น โรงเรียนตชด. ที่มีอยู่แล้ว สอนคนที่มีความรู้ความสามารถต่างกัน ส่วนหลักสูตรนั้นทางวิทยาลัยครูจันทบุรี ก็ช่วยร่างขึ้นมาโดยดูที่ความต้องการชุมชนเป็นพิเศษได้เข้ามาค้นคว้าวิจัย เพราะเป็นการทำที่ถูกหลักวิชาการ...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่อง โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา และทรงบรรยายเรื่องพระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจ อันเกี่ยวกับงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2530 ความตอนหนึ่งว่า “... หลักสูตรก็ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่ว่าไม่ตายตัวนัก ถ้าเราจะเพิ่มเติมอะไรก็ยอมทำง่ายกว่าที่จะไปทำในโรงเรียนที่มีหลักสูตรตายตัวเป็นกฎข้อบังคับเหมือนกันทั่วประเทศ...”

พระราชดำรัสเนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2530 “... ในเวลานั้นก็คิดเริ่มทำกันแล้วจะไปทำกันที่ไหนละโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการก็มีหลักสูตรแน่นอน แต่ตชด.นี้ยืดหยุ่นได้ไม่ใช่หน่วยงานหลักที่ให้การศึกษา (แต่เดี๋ยวนี้ก็ใช้หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการโดยตรงตามระเบียบอย่างมาเป็นระบบขึ้นมากแล้ว) ก็เลยไปติดต่อกับทางตำรวจตระเวนชายแดนว่าเราลองไปทำกันไหม...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2538 “... การที่ได้เริ่มทดลองงานต่างๆ มาในหน่วยงานของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นเป็น

เพราะว่าได้ติดต่อกันอยู่ก่อนหน้านั้นแล้วก็รู้จักแล้วก็ได้เห็นการทำงานและยังเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตห่างไกล เพราะฉะนั้นหลักสูตรก็ดี การดำเนินงานก็ดี ก็คล่องตัว คือสามารถเปลี่ยนแปลงขยายขยายได้ ยังไม่มีแนวทางที่แน่นอน...”

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้นมีปรากฏในพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส ถึง 23 ครั้ง ได้แก่

พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการ กองร้อยที่ 5 ตชด. ตำบลสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส ในวันเสาร์ที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2524

...อยากให้เป็นที่ฝึกหรืออุปกรณ์แล้วให้นักเรียนมาทำเกษตร ซึ่งเป็นวิธีอ้อมและยากขึ้นมา อีกทางหนึ่งอาหารที่จะให้รับประทานนั้นเป็นอาหารที่ได้มาจากผลิตผลของนักเรียนผู้รับประทานเองซึ่งอาจจะให้ผลช้า แต่ก็เป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะได้รับอาหาร และคิดว่าจะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญคือ ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม วิชาการใหม่ๆ เหล่านี้ก็จะมาช่วยในการครองชีพได้มากทีเดียว...

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอาทิตย์ที่ 27 ธันวาคม 2524 “...ส่วนเจ้าหน้าที่การเกษตรนั้น ส่วนใหญ่ก็ส่งเสริมในระดับเกษตรกร คือให้ความรู้ทางวิชาการเทคนิคใหม่ๆ ที่จะทำให้ผลผลิตขึ้นมาในระดับโรงเรียนหรือเด็กเล็กๆ นั้น การเรียนการสอนให้มีความรู้ตั้งแต่ยังเล็ก ให้รู้ถึงวิธีการใหม่ที่จะทำให้เพาะปลูกได้ดีขึ้น เพื่อรักษาสุขภาพอนามัย...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันอังคารที่ 29 มีนาคม 2525 ความตอนหนึ่งว่า “...โดยทั่วไปทุกคนมีอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้วถ้าได้โอกาสที่จะฝึกหัดให้ความรู้แก่เด็กในโรงเรียนก็เป็นการเผยแพร่ความรู้ไปถึงประชาชนในท้องถิ่นให้ได้ประกอบอาชีพให้มีรายได้ดีขึ้น...มีกิจกรรมหลายๆ อย่าง ซึ่งคงต้องเลือกปฏิบัติตามความเหมาะสมของท้องถิ่นนั้นๆ...”

พระราชโองการที่พระราชทานให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครู ประจำปีการศึกษา 2525 ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร ในวันศุกร์ที่ 20 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย) ใจความตอนหนึ่งว่า “...การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ให้ครบถ้วนล้วนพอเหมาะกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ

ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนมีอุปการะดำเนินชีวิตอย่างครบครัน...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 8 อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ วันจันทร์ที่ 23 มกราคม 2527

...ถือว่าโรงเรียนนี้เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็นห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่ให้ความคิด แนวคิดอย่างใหม่ แทนที่จะสอนกันเฉพาะในห้องเรียนหรือด้วยวาจาก็มีการปฏิบัติเข้ามา และของที่ได้ก็เป็นผลพลอยได้ ก็เอามาทำอาหารให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนได้รับประทาน... เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นจุดศูนย์กลางนัดพบอย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ก็อยากให้ครูโรงเรียนนี้เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย...

พระราชดำรัสพระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ 3 พฤษภาคม 2527 ความตอนหนึ่งว่า “... และแนวทางที่จะช่วยเหลือทางอ้อมไปในการเกษตร แทนที่จะเอาอาหารไปให้เฉยๆ ได้อบรมให้นักเรียนมีความรู้ในด้านเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นอย่างนั้นและทำมาได้ดีเห็นว่าการศึกษานั้น สามารถที่จะทำงานให้ต่อเนื่องกันได้ ...

พระราชดำรัสพระราชทานสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ค่ายลูกเสือสกลนคร บ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันเสาร์ที่ 17 พฤศจิกายน 2527

...เพราะว่าที่ทำนั้นก็ต้องการที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ทุกๆ คนในชุมชน ไม่ใช่เกิดประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ก็ดูทุกคนจะเข้าใจดี ส่วนเด็กนักเรียนในโรงเรียนนั้น ก็ได้บอกกับครูเอาไว้ว่า สิ่งใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใกล้โรงเรียนนั้น เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่จะดูแลขอให้ครูคอยแนะนำให้เด็กไปคอยสังเกตการณ์แม้แต่การก่อสร้าง สมมุติว่าทำบ่อน้ำเล็กๆ ก็ให้เด็กสังเกตการณ์และจดจำทำรายงาน หรืออะไรก็ตามไปถามคนที่เขามาทำ เจ้าหน้าที่ที่มาทำนั้นเขาทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร ขั้นตอนเป็นอย่างไร อันนี้เพื่อจะฝึกหัดให้นักเรียนมีความเคยชินในการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในเขตของตัว ...อันนี้ก็ให้เขาปฏิบัติฝึกหัดความช่างสังเกตไปด้วย ...

พระราชดำรัสพระราชทานในการประชุมสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ 18 ธันวาคม 2527 ความตอนหนึ่งว่า “...ส่วนในด้านการเกษตรนั้น ถือว่าคนส่วนมากมีอาชีพในการเกษตร การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้เขาได้เพาะปลูก และมีผลผลิตเพื่อที่จะเลี้ยงชีพในขั้นต้นนั้นเพื่อบริโภคเอง รับประทานเองได้ถูกต้องนั้นก็จะทำให้เขาได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น...”

ปาฐกถา เนื่องในการประชุมทางวิชาการวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2530 ข้อความตอนหนึ่งว่า

...ที่นี้พูดถึงอีกหลักหนึ่งคือ เรื่องงานเกษตร เราจะพูดว่าเรายกโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง งานเกษตรที่มาประสานมีบทบาทตรงที่ว่าสอดคล้องกับวิชาชีพของราษฎรจำนวนมากของเมืองไทย...งานเกษตรนี้เห็นชัดๆ เลยว่าช่วยให้เด็กได้ออกกำลังกาย ขุดดิน พรุนดิน ได้เคลื่อนไหว แล้วก็อยู่กับธรรมชาติ ได้ดูการเจริญเติบโตของพืช...งานเกษตรนี้โยงกับวิชาต่างๆ ได้ดี เช่น สปช. ก็ได้รู้จักสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติวิทยา ในวิทยาศาสตร์ก็ได้การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ แล้วซึมซาบไปโดยธรรมชาติเป็นตัวอย่างได้ แล้วยังอาจจะเกี่ยวกับศิลปะก็ได้โดยการที่วาด ให้เด็กวาดรูปต้นไม้เหล่านั้น หรือเกี่ยวกับการร้องเพลง แต่งเพลงให้สอดคล้อง หรือเกี่ยวกับภาษาไทย เกี่ยวกับอะไรก็โยงได้ทั้งนั้น สำหรับเด็กในครอบครัวของเกษตรกรก็ช่วยได้มากเช่นกัน...จุดประสงค์ก็เพื่อจะหาแนวทางที่จะช่วยการพัฒนาชุมชนโดยให้โรงเรียนเป็นส่วนที่จะนำในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านการเกษตร ซึ่งเราก็ไม่ได้ให้ความรู้เพียงอย่างเดียว...

พระราชดำรัสที่พระราชทานในพิธีเปิดการประชุมนานาชาติทางด้านอาหาร ประจำปี 2531 ณ โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า ในวันจันทร์ที่ 24 ตุลาคม 2531

...นอกจากนี้ในช่วงที่จัดให้มีการรับประทานอาหารตอนกลางวันก็เป็นโอกาสอันหนึ่งที่นักเรียนควรได้รับการสอดแทรกความรู้ด้านอาหารและโภชนาการด้วย... ขอให้คำนึงการใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการถนอมอาหาร หากมีอาหารที่ผลิตมากเกินไปจนความต้องการ ให้มีกินต่อไปโดยไม่เกิดความสูญเสีย...ข้อสำคัญคือพยายามมองถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในระดับท้องถิ่นด้วย...โครงการนี้แทนที่จะหาเงินไปซื้ออาหารให้เด็กรับประทานหรือประกอบอาหารเลี้ยงเด็ก ซึ่งพอเงินหมดอาหารก็หมดไป แต่เป็นโครงการครบวงจร คือเริ่มตั้งแต่ไปส่งเสริม สนับสนุนให้มีความรู้ทางด้านเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ การไถพรวน การใส่ยาฆ่าแมลง การปลูกพืชผลต่างๆ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ โครงการจะช่วยเหลือในการหาอุปกรณ์ให้ แต่ครูและนักเรียนจะทำการเกษตรเอง... ผลผลิตที่ได้บางครั้งนักเรียนก็นำกลับไปบ้านให้พ่อ

แม่ด้วย เป็นการหาอาหารให้พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีระหว่างชาวบ้านกับโรงเรียนและครูตำรวจตระเวนชายแดน

พระราชดำรัสในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2532 “...ในตอนต้นแนวคิดก็มีอยู่แต่ว่าจะทำอย่างไร จะหารูปแบบในการช่วยเหลือให้นักเรียนในเขตทุรกันดารมีโอกาสที่จะได้รับอาหารบำรุงร่างกาย ได้รับโภชนาการที่ดี โดยที่ได้รับความรู้ในด้านการผลิตอาหารเหล่านี้ไปด้วยในตัว...”

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสทรงเป็นประธานปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2533 “...เมื่อทำงานด้านการเกษตร ซึ่งมีเป้าหมายไม่เพียงแต่จะให้นักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้นเท่านั้น เรายังมีความมุ่งหวังที่จะถ่ายทอดความรู้วิชาการเกี่ยวกับการเกษตร...”

พระราชดำรัสพระราชทานเนื่องในโอกาสประชุมสัมมนาครูโรงเรียน สปอ.จังหวัดนครนายก ณ ห้องยุทธการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก วันพุธที่ 23 พฤษภาคม 2533 ความตอนหนึ่งว่า “...จึงได้ทดลองดูว่า ถ้าเราทำการปลูกผักปลูกไม้ผลหรือทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ฯ น้อยๆ แล้วใช้ผลนั้น แล้วให้การศึกษาทางโภชนาการ... ก็จะได้ทั้งความรู้ทางการเกษตร ความรู้ทางการเกษตร ความรู้ทางด้านโภชนาการ ความรู้ในการประกอบอาชีพ และได้สุขภาพแข็งแรง...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2535

...งานที่ให้กรมอาชีวศึกษามาสอนให้กับนักเรียนเล็กๆ นั้น ก็ตั้งใจให้เป็นเหมือนงานศิลปศึกษา หรือหัตถศึกษาของโรงเรียน...แต่ว่าอันนี้เป็นการฝึกให้รู้จักใช้มือใช้กล้ำมเนื้อในการทำงานละเอียดๆ เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความตั้งใจ และลักษณะที่ชอบเรื่องเชิงศิลปะ หรือการทำงานต่างๆ มาก่อน พอนึกถึงนักเรียนชั้นโตขึ้นมา และศิษย์เก่านั้นก็มีความตั้งใจว่าบางคนหรืออาจจะเป็นคนส่วนมากทีเดียวที่ไม่มีโอกาสไม่มีความสามารถที่จะเรียนต่อในชั้นสูงได้ก็จะสามารถใช้วิชาที่ได้รับการสอนนี้ไปประกอบอาชีพ...สหกรณ์อันนี้พยายามจะให้ประโยชน์เชื่อมโยงกับโครงการอื่นๆ ด้วย คืออย่างโครงการที่จะส่งเสริมทางด้านโภชนาการหรือทางด้านสุขภาพอนามัยนั้น หน่วยสหกรณ์นั้นสามารถหาซื้ออาหารที่มีคุณค่า หรือแม้แต่ของที่ผลิตได้ ปลูกได้ในท้องถิ่นเมื่อเอาของที่มาแปรรูปแล้ว ก็จะซื้อขายกันให้แพร่หลายกันในสหกรณ์นั้น...สำหรับต่อไปจะต้องเป็นหลักเป็นกำลังของครอบครัว ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองก็ขอให้ชวนชวนเพราะว่าเดี๋ยวนี้คนก็มากขึ้น...แต่ก็ขอให้ระวังให้ดีกว่าให้การที่พยายามขยันขันแข็งและชวนชวนอันนี้ มาทำให้ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกันในระหว่างกันหรือความนึกถึงญาติพี่น้องในท้องถิ่นเดิม ...

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสที่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ฝัาทุลละของพระบาท ฅ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 27 เมษายน 2536

นอกจากให้ความรู้ในโรงเรียนในด้านวิชาหนังสือแล้ว ของเดิมของเรานั้นก็พยายามให้ความรู้ในทางด้านเกษตรกรรม เกษตรกรรมที่กล่าวมานี้ ก็แยกออกเป็นหลายสาขาให้ใกล้เคียงกับอาชีพของคนในท้องถิ่น...เมื่อสามารถผลิตได้แล้วที่เพิ่มเรื่องของสหกรณ์เข้าไปนั้น สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วนในเรื่องของการเขียนบันทึก การทำบัญชี แล้วต่อไปเมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นก็จะคุ้นเคยกับระบบนี้ แล้วก็เป็นสมาชิกสหกรณ์ของหมู่บ้าน ของอำเภอ ของจังหวัดต่อไป...

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ฅ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2538 "...เมื่อประกอบอาหารแล้วนักเรียนนอกจากได้อาหารในราคาที่ไม่แพงเกินไปและสามารถหาได้เพราะอยู่กับที่นั้นแล้วยังได้ความรู้ทางการเกษตรอีกด้วยอันที่จริงแล้วการปฏิบัติงานทางการเกษตรนั้นมีประโยชน์หลาย ๆ แ่ง ในการศึกษาต่อไปได้จะเป็นพื้นฐานของวิชาต่างๆ ได้อีกหลายวิชาและทั้งยังเป็นส่วนที่ได้ออกกำลังกายได้บริหารร่างกายเป็นส่วนที่ทำให้สุขภาพดีแล้วก็ทำให้จิตใจปลอดโปร่งอีกด้วย..."

ปาฐกถา เรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศ ในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีครั้งที่ 9 ฅ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538

หัวข้อต่อไปในเรื่องการศึกษาที่อยากจะกล่าวถึงคือเรื่องการศึกษาสี่ประการ ได้แก่ พุทธิศึกษา จริยศึกษา หัตถศึกษา และพลศึกษา...พุทธิศึกษา นั้นหมายถึงภาควิชาการที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน คำนวณ ...ต้องสร้างความสงสัย ความอยากรู้ ความกระหายความรู้ จริยศึกษาหมายถึง การปลูกฝังกล่อมเกล่าให้ผูเรียนยึดมั่นในศีลธรรมที่ดีที่กล่าวนี้ไม่ใช่ว่าต้องปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาในศาสนา นี้ ...แต่หมายถึงระเบียบวินัยในชีวิตที่จะต้องอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่น...หัตถศึกษา เป็นเรื่องที่เน้นให้ผูเรียนทำงานเป็นมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน...พลศึกษา...เรื่องพลศึกษานี้การรับประทานอาหารอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการบริหารร่างกายด้วย...เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศอื่นๆอีกหลายประเทศ คนไทยดูจะไม่ค่อยมีนิสัยในการอ่านสักเท่าไร ทั้งๆที่การอ่านหนังสือเป็นการหาความรู้ที่ง่ายและมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่าวิธีอื่นทั้งหมด ถ้ามีห้องสมุดให้บริการเพียงพอ มีการเชิญชวนให้คนมาใช้ นอกจากนั้นมีการฝึกหัดวินัยการใช้ห้องสมุด และการมีตำราหรือหนังสือภาษาไทยที่ดีก็มีความสำคัญมาก เพราะผู้ที่มีการศึกษาระดับพื้นฐาน

จะให้อ่านภาษาอื่นนอกจากภาษาของตน... ข้าพเจ้าอยากให้มีห้องสมุดที่ดี มีหนังสือครบทุกประเภท สำหรับประชาชนหนังสือประเภทที่ข้าพเจ้าคิดว่าสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งคือ หนังสือสำหรับเด็ก...การศึกษาทางไกล เป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ผู้ที่อยู่ไกลจาก...ประการต่อไปที่จะกล่าวคือสารานุกรมสำหรับเยาวชน ...สืบเนื่องมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วพระราชทานเกี่ยวกับสมเด็จพระย่า ท่านสอนให้รู้จักการค้นคว้า และท่านเองก็ค้นคว้าด้วย สมเด็จพระย่าแล้วว่า เมื่อลูกอยากรู้อะไร ก็พยายามที่จะบอกรู้ให้ได้ จึงไปซื้อสารานุกรมมา ได้ค้นคว้าทั้งครอบครัว พอมาในตอนหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่จะมีสารานุกรมในลักษณะนั้นให้คนไทย เป็นภาษาไทยด้วย .

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันจันทร์ที่ 21 เมษายน 2540

... คือเด็กที่อาจจะถือว่ายังเป็นเด็กเล็กๆ อยู่ ก็ให้มีความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะการติดต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้สามารถทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือหารายได้... วิธีการศึกษายุคใหม่ต้องการให้นักเรียนช่วยตัวเองมากที่สุดใช้การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้สื่อทุกอย่าง อย่าง สื่ออย่างหนึ่งที่จะทำได้คือหนังสือระดับที่สูงขึ้นอาจจะเปลี่ยนสื่ออื่นๆ ขึ้นไปจนถึงระดับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ก็ตาม...

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 21 เมษายน 2541

... เรื่องของอุปกรณ์การสอน สื่อการสอน สื่อการศึกษา นั้นที่ขาดไปบ้าง ก็อาจจะต้องย้อน กลับไปถึงในรูปแบบเดิมๆ ที่เราเคยศึกษากันมา คืออาศัยธรรมชาติ ใช้สิ่งรอบตัวหรือใช้ธรรมชาติ ใช้สิ่งที่มีอยู่แล้ว ประดิษฐ์ขึ้นมาเองเป็นอุปกรณ์การสอนในส่วนนั้นบ้าง ก็เคยพูดมาบ้างแล้วว่าเราย่อมทำได้...ก็เป็นส่วนดีคือว่าทำด้วยกันกับนักเรียนก็ได้ทักษะในเรื่องของการประดิษฐ์ได้ด้วย...ครั้นประกอบอาชีพอิสระแต่เพียงลำพังตัวคนเดียว ก็อาจจะไม่มีทุนรอนที่จะทำได้ ต้องรวมกันเป็นกลุ่ม เพราะฉะนั้นในหมู่บ้าน ในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมได้ในเรื่องนี้นอกจากเรื่องของการฝึกงานอาชีพที่เข้าสู่ชุมชนแล้ว เรื่องของสุขภาพอนามัยก็น่าจะพยายามให้เข้าชุมชนได้เหมือนกัน...

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2542

...การช่วยเหลือบุคคลผู้อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารจริงๆ คือทุรกันดารถึงขนาดที่ว่าไม่เป็นการง่ายที่จะตั้ง แม้แต่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งอาจจะต้องมีจำนวนนักเรียนมากพอสมควร แล้วก็มีควมพร้อมอีกหลายอย่าง ก็ยังคงต้องให้การศึกษาในลักษณะของการศึกษาในลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต ชนิดว่าสอนบางระดับอาจจะให้แค่อ่านออกเขียนได้ สามารถจะติดต่อกับบุคคลภายนอกได้สามารถที่จะรักษาสุขภาพอนามัยหรือว่าหากินหาเลี้ยงชีพได้ ...

ปาฐกถาเรื่องแนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษหน้า ณ โรงแรมบีพี สมิหลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 ดังนี้ .

สุ คือ สุตมยปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากการฟัง ในที่นี้ การฟังคือการรับสารสาระทั้งปวง รวมทั้งการได้รู้ ได้เห็น และการอ่านหนังสือ จิ คือ จินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด คิดในที่นี้มิใช่แค่คิดสังเค็ด แต่ต้องค้นคว้าหรือมี สุ มาก่อน จึงมี จิ ได้ แล้วใช้ปัญญาความคิดไตร่ตรองว่าอะไรควรเป็นอะไร ปุ คือ ปุจฉา แปลว่า ถาม มาจาก สุ และ จิ ต้องมีความปรารถนาหาคำตอบเพื่อเติมให้ปัญญางอกเงยยิ่งขึ้น ลิ คือ ลิขิต หรือจดบันทึก เมื่อได้ข้อมูลหรือคำตอบที่ผ่านการวิเคราะห์บนฐานของเหตุผลแล้วก็ต้องลิ ... อีกอย่างหนึ่งที่มักได้ยินได้ฟังกันอยู่ทุกวันนี้คือการศึกษาก็ให้เด็กเป็นศูนย์กลาง...เข้าใจว่าวิธีการส่วนหนึ่งของการศึกษาที่ให้นักเรียนหรือเด็กเป็นศูนย์กลางนี้เป็นสิ่งที่สอนกันมานานแล้ว...ที่สำคัญและควรเน้นกันคือ ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้สมัยใหม่...ที่จริงเรื่องให้นักเรียนค้นคว้าความรู้ช่วยตนเองเป็นเรื่องของปรัชญาความคิดเพื่อพัฒนานักเรียน ไม่ใช่ว่าขาดเลยต้องให้นักเรียนช่วยตนเอง วิธีการหนึ่งที่ใช้กันเรื่องการศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้นก็คือต้องมีงบประมาณหรือต้องเรียไรให้มีห้องสมุดสำหรับนักเรียน เราต้องปลูกฝังนักเรียนให้รู้สึกรักอยากอ่าน...

ปาฐกถาเรื่อง แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษหน้า เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542 ณ โรงแรม บีพี สมิหลา จังหวัดสงขลา และเรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศ เนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่า

...พุทธศึกษานั้นหมายถึง ภาควิชาที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน ค้นคว้า ...ต้องสร้างความสงสัย ความอยากรู้ ความกระหายความรู้... จริยศึกษาคือการสอนให้มีคุณธรรม คุณธรรมนั้นไม่ใช่การเน้นหนักท่องจำ คุณธรรมทางศาสนาที่สำคัญคือการปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวัน... พลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขาภิบาล ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติ...หัตถศึกษา คือความสามารถในการใช้เครื่องมือประดิษฐ์งานหัตถกรรมได้...ช่วยให้ผู้เรียนมีใจรักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าการทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา ...

นอกจากนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ยังได้ทรงมีพระราชดำรัส ในวโรกาสที่รับการถวายรางวัล International Education Leadership Award จากมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2547 (กระทรวงศึกษาธิการ.2547:137) ดังนี้

...เราให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาใน 4 องค์หลักของการศึกษาที่เป็นพื้นฐาน ประการแรก ได้แก่ ด้านความรู้หรือพุทธิพิสัย และสาระสนเทศ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นในหลายๆกรณี เกิดจากการนำความรู้มาใช้ ในการดำรงชีวิตในปัจจุบันเต็มไปด้วยสิ่งต่างๆที่สามารถหาซื้อได้ด้วยเงิน ดังนั้นเยาวชนจึงตกอยู่ภายใต้ลัทธินิยม เรื่องจิตพิสัยได้รับการพัฒนาน้อยมีการละเลยกันมาก ด้านคุณธรรมและค่านิยมจึงเป็นสิ่งที่ยากที่จะทำให้เกิดขึ้นเนื่องจากได้ห่างหายไปจากกระบวนการจัดการศึกษา ทำให้เกิดความไม่สมดุลขึ้นในสังคม ถ้าเราไม่ตระหนักในเรื่องดังกล่าวนี้การจัดการศึกษาก็จะไม่ประสบความสำเร็จ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมาจะกลายเป็นสังคมที่เห็นแก่ตัว เกิดการแก่งแย่งชิงดี...

ด้านคุณลักษณะของครู

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส ที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของครู ถึง 20 ครั้ง ได้แก่

พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการ กองร้อยที่ 5 ตชด. ตำบลสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส ในวันเสาร์ที่ 26 กันยายน 2524 “...งานเกี่ยวกับการสอนนักเรียนตามชายแดนเป็นงานที่ตำรวจตระเวนชายแดนทำได้ดีมาก และครูที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนคัดเลือกมาสอน ก็เป็นครูที่มีสุขภาพดี มีความรู้และมีจิตใญ่รักที่จะช่วยเหลือนักเรียนที่ตนสอนอยู่... ได้เห็นความเสียสละของครูที่ได้ช่วยดูแลนักเรียนให้มีสุขภาพดีขึ้น มีวิชาการดีขึ้น...”

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันที่ 25 ตุลาคม 2524 คือ “ ...ควรมีความสำนึกในเกียรติของความเป็นครู ยึดมั่นในอุดมคติอันสูงส่งตามหลักวิชาการและจรรยาบรรณครู ประกอบการทำงานด้วยศรัทธา มุ่งดี มุ่งประโยชน์ต่อศิษย์ อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ให้ได้รับการยกย่องว่าท่านทำหน้าที่ครูได้อย่างสมบูรณ์...”

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันที่ 26 ตุลาคม 2524

...การเป็นครูที่สมบูรณ์นั้น ท่านต้องเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ ท่านจะมีความรู้ ความแม่นยำในวิชาการอย่างเดียวไม่ได้จะต้องมีวิธีสอนการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นสิ่งที่ท่านได้เล่าเรียนมา

อย่างดีแล้วแต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการ ท่านจะต้องปรับปรุงตนเองด้วยการใฝ่รู้ แสวงหาและค้นคว้าทดลองอยู่เป็นนิตย์ และสำคัญที่สุดที่จะทำให้การสอนของท่านได้ผลเลิศก็คือ ท่านต้องทำให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาในตัวท่านก่อน สิ่งที่จะบันดาลให้เกิดกำลังศรัทธาในตัวครูได้ก็คือ การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณี มีความเสียสละ มุ่งดี มุ่งเจริญต่อศิษย์...

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันที่ 27 ตุลาคม 2524 “...นอกเหนือจากงานประจำในหน้าที่โดยตรงแล้วในชีวิตของเราในฐานะสมาชิกของสังคมควรจะต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและประเทศชาติอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนด้วย...”

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันที่ 28 ตุลาคม 2524 “...การที่จะทำงานใดให้สำเร็จลุล่วงนั้นในเบื้องต้นท่านจะต้องทำความเข้าใจในลักษณะงานอย่างถ่องแท้ มีศรัทธาต่องานและถือว่างานที่ท่านทำอยู่เป็นงานที่มีความสำคัญที่สุดของท่าน จึงมีความอดทนอดสาพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง...”

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันที่ 18 พฤษภาคม 2526 (ภาคบ่าย)

...ครูเป็นผู้ปลูกฝังความรู้ ความคิด สติปัญญา ความเฉลียวฉลาด อบรมบ่มนิสัยให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณธรรม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างมีความเมตตากรุณาเอาใจใส่ห่วงใยความเป็นอยู่ของศิษย์เป็นที่พึงในยามที่ศิษย์ต้องเผชิญปัญหาหรือความเดือดร้อนด้วยการช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อศิษย์ทำผิดพลาดก็พร้อมให้อภัยและแนะนำสั่งสอนให้เกิดความรู้สึกลำบากผิดชอบชั่วดี เมื่อศิษย์เจริญเติบโตศึกษาสำเร็จ มีความมั่นคงในชีวิต ก็พลอยชื่นชมและมีความสุขไปด้วย จิตใจของครูที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตา กรุณาดังนี้ ...

พระราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันพฤหัสบดีที่ 19 พฤษภาคม 2526 (ภาคเช้า) “...ครูมีน้ำใจสะอาดผ่องใสมีความเที่ยงตรงวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมเสมอ มีความอุสาหะ อดทน ประหยัดและออม ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่มัวเมาในลาภยศและอภายมุขทั้งปวง เฉพาะอย่างยิ่งครูเป็นผู้รักษาวินัยเคร่งครัด ระมัดระวังในความ

ประพัตติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงามอยู่ตลอดเวลาจึงได้รับความเชื่อถือและวางใจของบุคคลโดยทั่วไป...”

พระราชโอรสที่พระราชทานแก่บัณฑิตในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันที่ 20 - 27 พฤษภาคม 2526 ตอนหนึ่งว่า

...วันนี้ ใครจะพูดถึงหน้าที่สำคัญๆ ของครูเพิ่มเติมแก่ท่านทั้งหลายอีก หน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งคือการเฝ้าหาความรู้ให้แก่ตนเอง...เพื่อจะได้ก้าวทันโลก ทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ วิชาความรู้มีอยู่มากมาย...ข้าพเจ้าจะพูดถึงหน้าที่สำคัญของครูอีกประการหนึ่ง คือการให้การศึกษาแก่เยาวชน การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิดรวมทั้งคุณธรรมของบุคคล การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ครบถ้วนล้นพองเหมาะสม ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม... ความมีสติ คือความระลึกรู้ เช่นรู้ว่าตัวเป็นใคร มีฐานะหน้าที่อะไร กำลังทำอะไรอยู่ รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรทำไม่ควรทำ...บัณฑิตครูจึงจำเป็นต้องควบคุมตัวเองอย่างมากในฐานะที่เป็นแบบอย่าง เป็นแม่พิมพ์ เป็นที่เคารพยกย่องของศิษย์และคนอื่น...หน้าที่ของครูในด้านการพัฒนาชุมชนและสังคม ในฐานะที่บัณฑิตครูเป็นส่วนหนึ่งของสังคม...การสอนของครูซึ่งจะช่วยให้การศึกษาแก่เยาวชนบรรลุตามเป้าหมายดังกล่าว บัณฑิตครูควรจะได้พิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบและเห็นกระจ่างชัดก่อนที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ ว่าการปฏิบัติงานในด้านการสอนนั้นยากลำบากยิ่งกว่าการเรียนมากมายนัก...ผู้สอนจะต้องใช้ความคิดริเริ่มอย่างมากในการสร้างบทเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตร...การลงมือปฏิบัติ...การสร้างสรรค์ประโยชน์จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการลงมือปฏิบัติ ถ้ายังไม่ปฏิบัติก็ยังเป็นหมันอยู่เพราะวิชาความรู้จะผลิดอกออกผลได้ก็ต่อเมื่อได้นำออกมาใช้...ทรัพย์อันดับแรกคือ ศรัทธา ความเชื่อ หรือความเชื่อถือ หมายถึงเชื่อถูกและเชื่อเป็น เชื่อถูกก็คือเชื่อเพราะเป็นประโยชน์ไม่ทำตัวให้ทรมานลงไปในอันดับสองคือความจดเฝ้า ซึ่งมีใช้หมายถึงเฉพาะแต่ศีลของพระภิกษุสามเณรหรือศีลแปดศีลห้า หากแต่หมายถึงการสำรวมระวังตัวอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี...หิริ กับโอตตปปะ ต่อไป หิริ แปลว่าความละอายต่อบาปนั้น โอตตปปะ แปลกันว่าความเกรงกลัวต่อผลของบาป...พาหุสัจจะ หมายถึงการได้ยินได้ฟัง ได้เรียนรู้ได้ผ่านพบมาก ซึ่งทำให้เกิดความฉลาดรอบรู้ ตรงกับการเฝ้าหาวิชาความรู้...จากะนั้นได้แก่ความสละ มีความหมายสองนัยหนึ่งคือสละหรือละวางความชั่วความทุจริตในกายวาจาของบุคคล...ข้อสุดท้ายคือปัญญา ปัญญาแปลว่า ความรู้ทั่วไป หมายถึงความรู้จริง รู้ชัดเพราะสามารถหยั่งทราบและเข้าใจถึงสาระแก่นแท้ของเรื่องต่างๆ อย่างกระจ่าง..

พระราชดำรัส พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ กองบังคับการกองร้อยที่ 9 อำเภอสุโขทัย จังหวัดนครราชสีมา ในวันอาทิตย์ที่ 18 กันยายน 2526 “...การส่งเสริมคุณภาพของการศึกษา เป็นการหาทางให้เกิดความเท่าเทียมกันในโอกาสที่จะได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น...ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่ง

ถือว่าเป็นตัวแทนของโครงการ คือ เรามีการอบรมครูหรือมีวิทยากรที่มาให้แนวความคิดต่างๆ แล้วครูเหล่านั้นจะเป็นแกนในการถ่ายทอดต่อไป เพราะฉะนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญ...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสทรงเปิดการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่องโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2530

...เรื่องที่สองคือเรื่องของครู คือเท่าที่ท่ามาจะเห็นได้ชัดเจนว่า ครูทุกคนเป็นเจ้าของบ้าน เป็นเจ้าของโครงการ เป็นโรงเรียนของตัวเอง ทางครูตำรวจตระเวนชายแดนก็เข้มแข็งมีวินัย พอตกลงจะทำโครงการเกษตรเขาก็มาร่วมแรงร่วมใจกันขุดดินพรวนดินเอาเด็กมาช่วย อันนี้เห็นว่าอยู่ที่การมีมนุษยสัมพันธ์ของครูแต่ละคนเหมือนกัน ถ้าครูคนไหนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ๆ ชาวบ้านมาช่วยเอง.. พอลงมือทำได้พักหนึ่ง ชาวบ้านก็มาช่วย เมื่อผู้ปกครองเขาศรัทธาครู ก็มาช่วยทำกัน...

ปาฐกถาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญโลก เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2530 “...นอกจากการสอนให้คนมีความสามารถในทางวิชาชีพต่างๆ เหล่านั้นมากๆ แล้ว ก็ต้องสอนถึงจริยธรรมเหล่านี้...คือ ความรับผิดชอบ ความละเอียดถี่ถ้วนไม่สะเพร่า เพราะเดี๋ยวนี้มีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดจริยธรรมนี้อยู่มาก...”

ปาฐกถาพิเศษ เนื่องในการประชุมทางวิชาการ วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2530

เรื่องอนามัยต่างๆ ไปในโรงเรียน ครูจะเป็นคนทดสอบและศึกษา ก็กลายเป็นหน้าที่ของครูไปอีกอย่าง ที่ทำกันส่วนใหญ่ก็มีเรื่องซึ่งน้ำหนักรวดสูง แล้วนำมาเทียบในตารางของมาตรฐานฯ...แต่คุณครูบางท่านเคยพูดให้ฟังว่าลำบากใจ เพราะเด็กเกิดในครอบครัวเกษตรกรทำงานเกษตรเก่งกว่าเขาแน่ๆ ครูยังไม่ค่อยรู้อะไร นักเรียนเคยทำอยู่มากแล้ว ก็ยังไม่ค่อยเห็นด้วยนักเห็นใจคุณครูว่าต้องมานั่งทำอะไรที่ไม่ชำนาญ ให้ปลูกต้นไม้ให้สอนเกษตร ไม่เคยเรียนไม่เคยทำมาเลย จะมาทำให้คนอื่นสอนเอกคณิตศาสตร์แล้วให้มานั่งทำก็ยาก แต่พูดถึงว่าถ้าสอนได้ประโยชน์แน่ๆ เป็นลักษณะเดียวกับที่เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล ไปส่งเสริมเกษตรกรซึ่งเขาทำมากับมือ จริงๆ ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรเอง บางครั้งก็รู้ในบางแง่รู้เกษตรกรไม่ได้ แต่บางแง่เขาอาจจะนำความคิดใหม่ๆ มาให้เกษตรกรได้เช่นกัน ได้ไปดูที่เขาฝึกหัดเกษตรกรตำบล เดียวนี้เกษตรกรตำบลทุกคนจะจบปวช. หรือ ปวส. เกษตรมา มีความรู้ทางทฤษฎีอย่างดี แต่ก็ว่าไปฝึก เคยเห็นต้องไปฝึกนั่งกรีดยางเป็นวันๆ เขาเอาต้นยางมาปักๆ ไว้ แล้วให้พวกเกษตรกรตำบลมานั่งกรีดเอาๆ กรีดๆ ไปทั้งวันเลย เพื่อหาความชำนาญ เมื่อไปส่งเสริมจะได้พูดกับเขารู้เรื่อง หรือว่าทำการทดลองก็ทำด้วยกัน...

พระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมนานาชาติทางอาหาร ประจำปี 2531 ณ โรงแรมเซ็นทรัล พลาซ่า วันจันทร์ที่ 24 ตุลาคม 2531 “...นอกเหนือจากนี้ครูนับว่าเป็นกลจักรที่สำคัญเพราะบางโรงเรียนอาหารที่ทำให้ครูรับประทานต่างจากอาหารที่ทำให้เด็กรับประทาน หากครูได้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี คือถ้าครูไม่ชอบกินผักแต่เราต้องการสอนให้นักเรียนกินผัก เพราะฉะนั้นครูก็ต้องกินผักให้นักเรียนดูว่ามันอร่อยเพียงใด...”

พระราชดำรัสในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2532 “...แม้ในปัจจุบันนี้ซึ่งเป็นเขตที่ทุรกันดารและเข้าไปได้ยาก นักเรียนจะมีความขาดแคลนทั้งอาหาร ของจำเป็น ในความเป็นอยู่อุปกรณ์เรื่องการศึกษา และขาดผู้ที่จะมาให้ความศึกษาเท่าที่เห็นมาก็มีอยู่มากมายหลายแห่ง ซึ่งคงต้องอาศัยครูของตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งมีความสามารถพิเศษหลายๆ อย่าง มีอุดมการณ์ที่ปฏิบัติกันมานานในการที่ขยายการศึกษา...”

พระราชดำรัสโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา ในวันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2533 “...ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่ประจำอยู่นั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างดีมาก และก็ได้มีการฝึกฝนฝึกอบรมเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่อีกหลายๆ ด้าน เช่น ทางด้านการเกษตร ทางด้านโภชนาการ และสาธารณสุข เป็นต้น ทำให้มีประสบการณ์และมีความชำนาญ...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 24 เมษายน 2535

... ครูอาจารย์ทั้งหลายก็ได้ปฏิบัติหน้าที่สอนนักเรียนกันอยู่เป็นประจำแล้ว ซึ่งเป็นงานที่ทำได้อย่างดี และเป็นผลดีอยู่ แต่ว่าการที่ขอให้มาประชุม และมีการบรรยายทางวิชาการอย่างนี้ ก็เพื่อที่จะให้มีการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งในสาขาวิชาหนึ่งเข้ามาให้บุคคลสาขาอื่นฟังด้วย เป็นการร่วมความคิดเห็น หรืออย่างสมัยนี้เขาเรียนว่าเป็นการระดมความคิดเพื่อที่จะได้ทำงานร่วมกัน แต่ละคนหรือแต่ละหน่วยงาน ที่มาทำ ต่างคนต่างทำก็อาจจะได้ผลส่วนหนึ่งแต่ถ้าถ้านำมารวมกันหรือปฏิบัติร่วมกันแล้ว ก็จะได้ผลมากขึ้น.

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันจันทร์ที่ 21 เมษายน 2540 “... ถ้าพูดถึงเรื่องผลิตอาหารแล้วก็คืองานด้านเกษตรหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานด้านเกษตรก็ได้มาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น ให้ความรู้แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ครูต่างๆ นั้น ถึงจะเป็นตำรวจไม่ใช่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือว่าเป็นครูโดยตรง แต่ทำหน้าที่อย่างนี้ได้ความรู้หรือว่ามีความสามารถจากประสบการณ์พอทำได้อยู่แล้ว ได้หาวิทยาการที่มีความรู้ที่จะถ่ายทอดอีกครั้งหนึ่ง ทั้งด้านการเกษตรและทางด้านโภชนาการ...”

ปาฐกถาในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ โรงแรม บีพี สมิทลา จังหวัดสงขลา วันที่ 23 เมษายน 2542

แต่จริยศึกษาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ครูต้องเป็นแบบอย่างก่อนจึงจะช่วยปลูกฝัง จริยศึกษาประสบผลสัมฤทธิ์ที่ดีได้...การให้เด็กเป็นศูนย์กลางนั้นถ้ามองให้ดีจะเห็นว่าเป็นการให้ครูเป็นศูนย์กลางด้วยเช่นกัน ถ้าครูจะเกณฑ์ให้นักเรียนอ่านโดยครูไม่อ่านนั้นไม่ได้ ครูจะต้องอ่านมากหรือศึกษาหาความรู้ใหม่ให้มากอยู่เสมอ... ครูก็ต้องมีความรู้ที่ดีเนื้อหาที่จะค้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางวิทยาศาสตร์ และน่าจะมีความรู้ภาษาอังกฤษที่ดีพอทั้งครูและนักเรียน เพราะ Website เหล่านี้ภาษาอังกฤษจะมีมากกว่าภาษาไทย ...ครูต้องมีทั้งความรู้เนื้อหาที่แม่นยำ ถูกต้อง ทันสมัยและมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ ชวนให้ติดตาม รวมทั้งต้องมีคุณธรรมที่ครูพึงมีต่อนักเรียน เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ในการสอน ความอดทน เป็นต้น...

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 29 เมษายน 2542 “ การที่ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาสัมมนาทุกๆ ปี อย่างเช่นที่ปฏิบัตินี้ถือว่ามีประโยชน์มากเพราะว่าแต่ละปีการปฏิบัติงานหรือว่าความเป็นไปได้ในประเทศล้วนแต่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ทำงานอยู่ก็ต้องมาเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานได้ผล ...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 20 เมษายน 2550

...ทุกปีก็ต้องจัดให้มีการมาพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นการเป็นประจำ เนื่องด้วยว่าแต่ละคนซึ่งถึงแม้จะเป็นคนเดิม แต่เวลาผ่านไปหนึ่งปีนั้นก็เป็นเวลาที้นับว่ายาวนานพอที่จะมีเรื่องใหม่ๆ หรือตัวเองก็เปลี่ยนแปลงความคิด เพราะได้มีประสบการณ์มีความคิดได้ไปเจออะไรใหม่ๆ กันมากมาย... กฎระเบียบต่างๆ ก็เปลี่ยนแปลงใหม่ เพราะฉะนั้นเราทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติงานอื่นๆ หรือเป็นครู ตชด. ก็ต้องหาความรู้ใหม่ๆ ที่จะต้องปรับตัวให้เป็นไปตามโลกหรือว่าเป็นในที่ที่จะให้การทำงานได้ผลดีที่สุด บางครั้งก็ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน...

ด้านคุณลักษณะผู้เรียน

มีพระราโชวาท ปาฐกถา และพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่นำมาสังเคราะห์ มีจำนวน 17 องค์ ได้แก่

พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการ กองร้อยที่ 5 ตชด. ตำบลสุไหงปาดี อำเภอสุไหงปาดี จังหวัด

นราธิวาส วันเสาร์ที่ 26 กันยายน 2524 ตอนหนึ่งว่า“..อยากให้มีความรู้ทางด้านวิชาการ ทางด้านหนังสือดีขึ้นทั้งให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง เมื่อมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงก็就会有ความสามารถในการศึกษาสูงขึ้นไปอีกหรือว่ามีความสามารถมีแรงที่จะประกอบอาชีพได้ดียิ่งขึ้น...”

พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันอาทิตย์ที่ 27 ธันวาคม 2525 “...ตอนนี้มาถึงระดับโรงเรียนหรือเด็กเล็ก ๆ นั้น การเรียนการสอนให้มีความรู้ตั้งแต่ยังเด็ก ให้รู้วิธีการใหม่ที่จะให้เพาะปลูกได้ดีขึ้น...”

พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ 29 มีนาคม 2525 “...นอกจากนั้นพืชผลและกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งเสริมนั้นจะเป็นแหล่งสำคัญทางโภชนาการ ซึ่งจะช่วยให้เด็กในโครงการมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น มีลักษณะนิสัยและมีความรู้ที่จะสามารถดำเนินชีวิตได้ดีต่อไป...”

พระราชดำรัสพระราชทานในการสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ค่ายลูกเสือสกลนคร บ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วันเสาร์ที่ 17 พฤศจิกายน 2527 “เราต้องการช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนมีสุขภาพอนามัยบริบูรณ์แข็งแรง รับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะและถูกตามส่วนประกอบที่จะบำรุงร่างกาย...สิ่งใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใกล้โรงเรียนนั้น เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่จะดู ขอให้ครูคอยแนะนำให้เด็กไปคอยสังเกตการณ์แม้แต่การก่อสร้าง ...”

พระราชดำรัส พระราชทานในการประชุมสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันอังคารที่ 18 ธันวาคม 2527 “...ในตอนแรกก็มุ่งในเรื่องของสุขภาพอนามัย เพราะถือว่าคนเราถ้าไม่มีสุขภาพที่ดีมีความเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว จะทำอะไรมันก็ไม่ไหวไม่มีเรี่ยวมีแรง...”

พระราชดำรัส พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงเปิดการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่องโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2530 “...อยากให้ทรัพยากรมนุษย์ของชาติคือเด็กนักเรียนทั้งหลายมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีกิน...”

ปาฐกถา เรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 “...เราเรียนรู้อะไรจากครู สิ่งที่ตอบแทนคือ ความรักดี ความกตัญญูรู้คุณครู สิ่งนี้อาจจะหายไปกับกาลเวลา ก็เป็นเรื่องที่เราในแง่ของคนไทยที่จะเคารพสิทธิทางปัญญาของผู้อื่น...”

พระราชดำรัสในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาผู้ประสานงานโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ อาคารชัยพัฒนา สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2531 “...ในตอนเริ่มต้นก็มุ่งไปในแง่ที่ว่าทำอะไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพ พลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมที่จะสร้างเสริมสติปัญญา เพื่อการศึกษาและพัฒนาตัวเองให้เป็น ประโยชน์ต่อภูมิภาคและสังคมสืบต่อไป...เพราะนอกจากเป้าหมายในแนวคิดมีความเชื่อว่าคนเราถ้าได้รับการ บำรุงอย่างดีให้สมองได้เติบโตขึ้นอย่างดีแล้วนั้น จะมีความสามารถในการเรียนดีขึ้น...”

พระราชดำรัส พระราชทานในโอกาสประชุมสัมมนาครูโรงเรียน สปอ. จังหวัดนครนายก ณ ห้อง ยุทธการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก วันพุธที่ 23 พฤษภาคม 2533 “...ทำการปลูก ผักปลูกไม้ผลหรือทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์เล็กๆ น้อยๆ แล้วใช้นั้นๆ แล้วให้การศึกษาทางโภชนาการ ให้ เขาทราบว่ามีประโยชน์อะไรเข้าไปแล้วเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยการเสริมในส่วนต่างๆ ที่เป็นของ สั้นเปลือก ซึ่งผลิตเองไม่ได้บ้างเล็กน้อยก็จะได้ทั้งความรู้ทางการเกษตร ความรู้ทางด้านโภชนาการ ความรู้ใน การประกอบอาชีพ และได้สุขภาพที่แข็งแรง...”

พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวน ชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันศุกร์ที่ 24 เมษายน 2535 “...ส่วนหนึ่งที่เขามาสอนให้กับนักเรียนเล็กๆ นั้น ก็ ตั้งใจให้เป็นเหมือนงานศิลปะหรือหัตถศึกษาของโรงเรียน...เพราะเราต้องรู้เข้าใจว่านักเรียนยังเล็กๆ อยู่ ทักษะในการทำงานหรือความสามารถหรือฝีมือยังไม่เข้าขั้นแต่อันนี้เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความ ตั้งใจ และลักษณะที่ชอบในเรื่องศิลปะ หรือการทำงานต่างๆ มาก่อน ซึ่งพอถึงนักเรียนชั้นโตขึ้นมา และศิษย์ เก่า นั้น ก็มีความตั้งใจว่างบางคนหรืออาจจะเป็นคนส่วนมากทีเดียว ที่มีโอกาสไม่มีความสามารถที่จะเรียน ต่อไปในชั้นสูงได้ก็จะได้ใช้วิชาที่ได้รับการสอนนี้ไปประกอบอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งที่จะหาเลี้ยงชีพหา เลี้ยงครอบครัวได้...”

พระราชดำรัส พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวน ชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 27 เมษายน 2536

...อีกเรื่องหนึ่งคือการเลี้ยงสัตว์และมีเรื่องของการประมงเป็นต้นเรื่องเหล่านี้ผลที่จะได้รับคือการฝึกงานฝึก เทคโนโลยีวิชาใหม่ๆ อย่างหนึ่งกับอีกอย่างหนึ่งผลผลิตของการเกษตรก็นำมาใช้เป็นอาหาร เพื่อให้นักเรียนมี สุขภาพที่แข็งแรง คนที่มีสุขภาพแข็งแรง ท้องอิ่ม ก็จะสามารถศึกษาหรือสามารถที่จะทำงานต่างๆ ได้ จะแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย...สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วน ในเรื่องของการเขียนบันทึกการทำบัญชีแล้วต่อไปเมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นจะคุ้นเคย กับระบบนี้แล้วก็จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ของหมู่บ้าน ของอำเภอ ของจังหวัดต่อไป...

ปาฐกถา เรื่อง การศึกษากับการพัฒนาประเทศในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ตอนหนึ่งว่า “... การศึกษาระดับภาคบังคับ เป็นการศึกษที่เรามุ่งหวังว่า เมื่อจบการศึกษาแล้ว ผู้เรียนจะสามารถพอที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไปฉะนั้นจึงต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดี ในที่นี้หมายถึง ภาษาไทยนั่นเอง...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2540 “... คือเด็กที่อาจจะถือว่ายังเป็นเด็กเล็กๆอยู่ ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้ทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือการรายได้ เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่สายอาชีวศึกษาได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง...”

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันพฤหัสบดีที่ 29 เมษายน 2542 “...การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่ คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์เป็นทรัพยากรหรือกำลังสำคัญของชาตินั้น...”

ปาฐกถาในหัวข้อแนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า ณ โรงแรม บีพี สมิทลา จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2542ในตอนหนึ่งว่า

เราต้องรู้อะไรคำตอบคงมีหลายอย่าง...ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้...ประการที่สอง เรียนรู้ให้มีอาชีพคือสามารถเลี้ยงตัวเองได้...ประการที่สามรู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์... ประการที่สี่การมีคุณธรรมกำกับความรู้เพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมนี้ได้...ประการที่ห้าสามารถปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ประการที่หก ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ...จะขออนุญาตยืนยันหลักการเก่าแก่ที่ปู่ย่า ตา ยาย เชื้อกันมา ข้าพเจ้าเองทุกครั้งที่ใครมาขอให้พูดเรื่องการศึกษา ก็จะย้ำหลักเก่าๆ ที่คนซึ่งมีอายุมากหน่อยจะเคยได้ยิน ส่วนคนสมัยใหม่อาจจะไม่เคยได้ยินแล้ว คือ สุ จี ปุ ลิ...ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้...ที่จริงเรื่องให้นักเรียนค้นคว้าความรู้ช่วยตนเองเป็นเรื่องของปรัชญาความคิดเพื่อพัฒนานักเรียน...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูจะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้เด็กรู้จักสังเกตดูลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรเก็บมาศึกษา มาสังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและอย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องรักการเรียนรู้ หรือหมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ...และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด

เขียนให้ครูอาจารย์หรือผู้อื่นทราบ บางคนความรู้ดีเรียนมามากแต่อธิบายไม่ได้เลย...การฝึกทักษะการเขียน
จึงเป็นสิ่งที่น่าจะยังสำคัญอยู่สำหรับทศวรรษหน้า...

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวน
จิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2544 "... ส่วนที่สำคัญที่สุดคือตัวของนักเรียนเองที่
จะได้รับแค่ไหน รับได้ไม่ได้นี้ที่จริงความฉลาดเป็นส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดคือความเอาใจใส่
ความขยันหมั่นเพียร พยายามอยู่เสมอ ไม่ทอดธุระ พยายามหาความรู้ว่าเขาทำกันอย่างไร ที่จะทำให้
ตัวเองและชุมชนก้าวหน้าได้ในอนาคต..."

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ณ ศาลาดุสิดาลัย
สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 25 เมษายน 2546 "...นักเรียนที่มีความพร้อมก็สามารถเข้า
เรียนชั้นมัธยมและต่อขึ้นไปถึงอุดมศึกษาได้ ผู้ที่ไม่มีความพร้อมในด้านนี้มีความจำเป็นทางด้านอื่น
ของชีวิต ก็ได้อบรมทางด้านวิชาชีพ หรืออบรมด้านอื่นๆ ที่จะเป็นประโยชน์..."

นอกจากพระราชโองการ พระราชดำรัส และปาฐกถาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม
บรมราชกุมารี ที่ได้ัญเชิญมาดังกล่าวแล้วยังมีโครงการตามพระราชดำริที่พระราชทานให้มีขึ้น
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนให้กับผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียน เมื่อได้วิเคราะห์และ
สังเคราะห์ทำให้ทราบถึงคุณลักษณะที่แฝงอยู่ในแต่ละโครงการนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น ในโครงการ
เกษตรเพื่ออาหารกลางวันได้ฝึกให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ การ
ทำงานร่วมกับผู้อื่น โครงการส่งเสริมสหกรณ์ ฝึกให้ผู้เรียนมีคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์ ความ
รับผิดชอบ ซึ่งทั้งสองโครงการนี้ยังแฝงด้วยทักษะในด้านการประกอบอาชีพ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากร
และสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างให้ผู้เรียนได้เห็นความสำคัญการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ
สร้างจิตสำนึกรักและห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติ

ด้านการบริหารจัดการ

ได้มีพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการในการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวน
ชายแดน ถึง 24 ครั้ง ได้แก่

พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตร
เพื่ออาหารกลางวัน ณ กองบังคับการ กองร้อยที่ 5 ตชด. ตำบลสุไหงปาดี จังหวัดนราธิวาส ในวันเสาร์
ที่ 26 กันยายน 2524

...อยากให้มันเป็นพืชผักหรืออุปกรณ์แล้วให้นักเรียนมาทำเกษตรซึ่งเป็นวิธีอ้อมและยากขึ้นมาอีกทางหนึ่งอาหารที่จะได้รับประทานนั้นเป็นอาหารที่ได้มาจากผลิตผลของนักเรียนผู้รับประทานเองซึ่งอาจจะให้ผลช้าแต่ก็เป็นวิธีหนึ่งซึ่งจะได้รับอาหาร และคิดว่าจะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญคือ ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม วิชาการใหม่ๆ เหล่านี้ก็จะมาช่วยในการครองชีพได้มากทีเดียว...

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการอบรมครูโรงเรียนในโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ค่ายลูกเสือบ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2524 “... ถ้าท่านมีข้อขัดข้องต่างๆ แล้วก็สามารถทำให้ดีขึ้นไปอีกนิดหนึ่งเป็นส่วนหนึ่ง และท่านเป็นผู้ที่ให้อะไรต่อโครงการนั้นนับว่าดี ก็เป็นผลงานเท่าๆ กันกับผู้ที่ทำแล้วได้รับผลงานออกมาเป็นสิ่งของ หมายความว่า เป็นผลผลิตพืชหรือเป็นนักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น ขออย่าไปวัดกันที่ผลของวัตถุนี้ออกมา แต่ให้วัดด้วยตัวเองถึงความตั้งใจของแต่ละท่าน...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร ในวันอาทิตย์ที่ 27 ธันวาคม 2524

...ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ก็ล้วนแต่มีความรู้และประสบการณ์ ทั้งการสอนนักเรียนและการใช้ชีวิตอยู่ในเขตที่ทุรกันดาร ซึ่งนอกจากหน้าที่ในการสอนนักเรียนแล้วยังจะต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในแถบนั้นทั้งหมดเห็นว่าจะได้รับประโยชน์ในแง่นี้... ถ้าถึงขั้นปฏิบัติอาจจะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์หรือตามที่ตั้งใจไว้ คืออาจจะมีความตั้งใจดี อยากจะให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วงไปได้โดยดี แต่พอทำเข้าจริงแล้วอาจจะไม่ได้มากเท่าผู้อื่นเพราะว่าสถานที่มันขาดทุกสิ่งทุกอย่าง ก็อย่างเพิ่งท้อถอยหมดกำลังใจ ให้ถือว่าเรารู้คนเดียวว่าเราได้ทำอะไรลงไปนั้นแล้วที่จะเป็นประโยชน์ และก็รับเอาประโยชน์ที่ทำแล้วการประเมินผล ในขั้นนี้ก็ได้เปรียบเทียบกับ ผักใคร่อกงามมากกว่า จะแค่นี้ ก็มีวิธีคิดหลายๆ อย่าง ทั้งทางด้านการช่วยให้ชาวบ้านดีขึ้นจากศูนย์เป็นหนึ่งเราก็ทราบว่าเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจแล้ว ...

พระราชดำรัสในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ห้องประชุมกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดนภาค 3 จังหวัดเชียงใหม่ ในวันศุกร์ที่ 12 กุมภาพันธ์ 2525 “... ดังนั้นการที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ยากลำบากอาจจะทำให้มองดูเสมือนว่าผลงานของผู้ปฏิบัติงานดูจะด้อยลงไปบ้าง แต่อันที่จริงแล้วเท่าที่อ่านจากรายงานจะเห็นว่าสิ่งที่ทำ อย่างน้อยในด้านของการให้ความรู้ความคิดแก่ราษฎรที่จะประกอบอาชีพทำกินได้ดีขึ้นนั้นได้ผลขึ้นมากกว่าเดิม...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม ๒๕๒๕ “...ทางตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งมีหน้าที่ประจำอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ อยู่แล้ว เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยป้องกันบ้านเมือง ก็ได้ช่วยในด้านการบริการประชาชนในด้านการศึกษาและด้านการประกอบอาชีพฯ ไปด้วยในตัว...”

พระราชดำรัสในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินเสด็จไปในการประชุมโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ณ กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๕ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๒๗

...ซึ่งโรงเรียนก็เรียกอยู่แล้วว่าโรงเรียน คือเป็นสถานที่สำหรับนักเรียนมาพบกับครูและครูก็ได้สอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตร ไม่ใช่เป็นที่สำหรับทำอะไรทำนองที่ไม่มีความพร้อมที่เดียวในการที่จะทำให้ออกมาเป็นพืชผลอะไรมากมายกายกอง แต่ว่าจะมีที่บ้างพอจะถือว่าโรงเรียนนี้เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็นห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่ให้แนวความคิดอย่างใหม่แทนที่จะสอนเฉพาะในห้องเรียน...ชาวบ้านที่ต่อไปมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมอยู่แล้ว นอกจากนั้นเมื่อมีใครช่วยในด้านการประกอบอาชีพการบริโภคให้ร่างกายแข็งแรงแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยการที่จะทำให้ผู้เรียนรับการศึกษาได้ดียิ่งขึ้นเพราะมีกำลังร่างกายกำลังใจ...จึงได้ขอรับรองผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการศึกษามาช่วยเสริมในโครงการนี้ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้เต็มที่ และก็จะเป็นประโยชน์ต่อโครงการศึกษาและต่อชุมชนหรือท้องถิ่นที่สืบไป...เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นจุดศูนย์กลางนัดพบอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากให้คุณครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย...

พระราชดำรัสที่พระราชทานการสัมมนาโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ณ ค่ายลูกเสือสกลนคร บ้านนาอ้อย อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๗ ว่า

...นอกจากนั้นก็ได้ให้สอนเกี่ยวกับวิชาการเกษตร โดยถือว่าโรงเรียนนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแห่งหนึ่ง ถ้าสามารถเราทำให้คนรุ่นใหม่ในสังคม คือนักเรียนและผู้ปกครองที่จะมาดูมาช่วย มาเห็นมีความรู้ทางด้านเทคนิคทางการเกษตรอย่างใหม่ที่ทางราชการตั้งใจจะส่งเสริม...ผู้ปกครองคนในหมู่บ้านเองเมื่อมีปัญหาขัดข้องอะไรก็จะได้รับรู้ได้แน่ว่าจะมีที่ที่จะมาหาได้ ได้แก่ โรงเรียน ซึ่งครูจะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเหลือได้มาก...

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสเปิดการประชุมโภชนาการ 2528 ณ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ในวันพุธที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2528

...เนื้อที่บางที่ก็ดี บางที่ก็แห้งแล้งเสียจนปลูกอะไรไม่ขึ้น แล้วเขามีการเคียดแค้นใจกันอีกว่าเรื่องนี้ ก็บอกเขาว่า งานนี้ยังไม่ค่อยได้จัดการประเมิน เพราะว่าถ้าประเมินมันก็อาจจะไม่เกิดความยุติธรรม เพราะสภาพต่างกันจริงๆ...อีกอย่างหนึ่งต้องพยายามส่งเสริมสิ่งของที่มีราคาถูกและมีในท้องถิ่นไม่ใช่ในตำราอาหารอย่างเช่น อาหารจานเดียวบอกว่าต้องใช้อะไรใส่ก็ต้องเอาแต่อย่างนั้น สมมุติว่าอาหารที่มีประโยชน์อย่างผลไม้ว่าเป็นแอปเปิ้ลอย่างนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะต้องเอาแอปเปิ้ล ต้องพยายามช่วยหาเอาของที่มิคุณค่ามีแร่ธาตุใกล้เคียงกันมาทดแทนได้ข้อนี้มันสำคัญอยู่ที่ว่าต้องส่งเสริมด้านการเกษตรในการผลิตอาหารอย่างที่มีประโยชน์ให้มีในท้องถิ่นขึ้นมาให้ได้...

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสทรงเปิดการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่องโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล วันศุกร์ที่ 19 มิถุนายน 2530

...ถึงตอนนี้ก็กล่าวได้ว่าความสำคัญของงานที่เคยทำมาคือการติดตามแก้ปัญหาของแต่ละแห่ง ไม่ใช่ไปตามไปดูผลงานที่กำหนดไว้อย่างเดียว พอไปดูก็ไปเจอของใหม่ขึ้นมาเรื่อยๆ ...เพราะเราก็นั่งอยู่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุตั้งไกล จะทำอะไรไปนั่งตำหนิติเตียนคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปีๆ ก็ไม่ยุติธรรม ก็ได้แต่นั่งไปนินทาหน่อย ส่วนการประเมินก็เก็บจากตัวเลขให้แบบสอบถามให้ครูนั้นแหละเขากรอก เขาเก็บตัวเลขเอง ประเมินมา 150 กว่าโรงเรียนนี้ก็พอทำได้...

ปาฐกถาในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2530

...เราพูดกันถึงเรื่องการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ซึ่งกรมฝึกหัดครูร่วมมือช่วยเหลือมากด้วยการที่อาจารย์ของเขาไปแนะนำเรื่องวิธีการใช้สื่อการสอนเพื่อเพิ่มคุณภาพการศึกษาหรือให้นักศึกษาฝึกสอนมาสอน โดยทำเป็นระบบว่าวิทยาลัยครูแห่งหนึ่งควบคุมดูแลโรงเรียนกี่แห่ง เป็นโครงข่ายงานระบบนอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเรื่องการศึกษจากกรมส่งเสริมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นก็มี อาทิ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทาง มศว. ก็เข้ามาสนับสนุนด้วยเรื่องสื่อการสอนบ้าง การฝึกอบรมบ้าง แล้วก็หน่วยงานอื่นๆ อีกเยอะ เช่น กรมวิเทศสหการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ช่วยในการประสานงานต่างๆ ตอนหลังก็ลงไปสู่สตว์ ป่าไม้ต่างๆ ก็นับว่าเป็นเรื่องที่น่าพอใจทีเดียว...

พระราชดำรัสในโอกาสที่ทรงปิดการประชุมสัมมนาผู้ประสานงานโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ตึกชัยพัฒนา สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 26 สิงหาคม 2530

...ตั้งใจว่า นักเรียนหลายคนอาจจะไม่มีโอกาสศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา เพราะฉะนั้นเมื่อจบจากโรงเรียนของเราแล้ว ก็ออกไปเป็นพลเมืองหรือประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในเขตนั่น ดังนั้นในโรงเรียนก็เป็นการเตรียมเพื่อติดต่oprสานงานกับงานของกรมส่งเสริมการเกษตร คือการแนะนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ต่อเกษตรกรในลักษณะของกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรที่เสรีเป็นแต่ละคน หรือว่ากลุ่มยุวเกษตรกร...คนมีความรู้ในช่วงนี้ไม่จำเป็นต้องจบมาจากวิทยาลัยเกษตร หรือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ แต่ว่าเราจะให้ความรู้ในช่วงนี้บางเรื่องที่ต้องทำ บางเรื่องที่ไม่ควรทำ ประกอบกับอาจจะถึงขั้นหนึ่ง ที่ไปถึงเรื่องของการรวมตัวกันของเกษตรกร จะเป็นลักษณะของกลุ่มเกษตรกรหรือการสหกรณ์...

พระราชดำรัสเนื่องในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2530

...จากประสบการณ์ที่ผ่านมาถ้าเป็นโรงเรียนในระดับประถมปลายก็เริ่มส่งเสริมได้แล้ว เท่าที่เคยนำมาทดลองดู เขาสามารถทำแปลงปลูกพืชหมุนเวียน ปลูกต้นไม้ ขยายพันธุ์พืช ทำปุ๋ยหมัก เก็บเมล็ดพันธุ์พืช ปรวบศัตรูพืช หรือเสียบบยอดต้นไม้ขยายพันธุ์ได้เป็นอาชีพได้ทีเดียว ถ้าเริ่มทำตั้งแต่เด็กๆ มีความชำนาญก็สบายเรียกว่าหากินได้เลย โรงเรียนที่สอนนั้นสังเกตดูแต่ก่อนในหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่ พวกชาวบ้านไม่ได้ทำของพวกนี้ ไม่ได้ปลูกผัก ไม่ได้ปลูกผลไม้ แต่พอโรงเรียนทำกิจกรรมพวกนี้ เมล็ดพันธุ์ผักที่เหลือจากโรงเรียนเขาก็แจกให้เด็กกลับไปบ้าน เดียวนี้ตามหมู่บ้านเหล่านั้นมีผักรับประทานเองเกือบทุกครอบครัว และทุกครอบครัวก็มีผลไม้ปลูกเอาไว้...

พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสปิดการสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ห้องประชุม กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรุงเทพมหานคร วันศุกร์ที่ 29 เมษายน 2531 “...และก็ได้ขอความช่วยเหลือจากทางด้านกลุ่มอาชีพศึกษาเพิ่มเติมขึ้นอีกเพื่อที่จะให้นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งต่อไปจะเป็นประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ ได้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถเลี้ยงตนและพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้น...”

พระราชดำรัสในพิธีเปิดการประชุมนานาชาติทางด้านอาหาร ประจำปี 2531 ณ โรงแรม เซ็นทรัล พลาซ่า ในวันจันทร์ที่ 24 ตุลาคม 2531

...ความรู้ที่เด็กได้รับ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การผลิต การโภชนาการ การถนอมอาหาร ยังสามารถถ่ายทอดต่อให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และชาวบ้านใกล้เคียง นอกจากเด็กนักเรียนได้รับอาหารเพิ่มขึ้น ทำให้สุขภาพอนามัยดีขึ้นแล้ว เด็กยังได้รับความรู้เหล่านี้ติดตัวไปจนโตใช้ประกอบอาชีพได้ สำหรับเด็กที่มีความสนใจเป็นพิเศษ ก็จะได้รับการพิจารณาส่งเสริมให้เรียนสูงขึ้น ตามแต่ความถนัดของเด็ก เพื่อให้เด็กมีอาชีพต่อไป การพัฒนาเด็กด้วยวิธีนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบครบวงจร และให้เด็กรู้จักช่วยตัวเองด้วย...ความสำเร็จของโครงการที่ข้าพเจ้าทำอยู่นี้ อยู่ที่การร่วมมือกันปฏิบัติงานของทุกฝ่ายตั้งแต่ครู ซึ่งใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยราชการที่ได้ร่วมกันทำช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการ ทำให้โครงการดำเนินไปด้วยดี...

พระราชดำรัสในโอกาสปิดการประชุมสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่ 29 เมษายน 2532 “...จากรายงานที่ได้รับอยู่สม่ำเสมอ จะมองเห็นเป็นตัวเลขวว่า โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่มีอยู่ ซึ่งจำนวนก็ไม่แน่นอนนัก เพราะว่ามีที่ตั้งใหม่และมีการโอนไปให้กระทรวงศึกษาธิการ...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสทรงเปิดการสัมมนาครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันศุกร์ที่ 27 เมษายน 2533 ตอนหนึ่งว่า

...ก็อยากจะให้อะไรกับเขาเป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมาอาจจะเล็กน้อยแต่ก็ดีที่สุดเท่าที่ทำได้คือเรื่องของการฝึกฝนให้กระทำอาชีพได้เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน ไม่ใช่เป็นเรื่องของเหตุการณ์เฉพาะหน้าไม่ใช่เป็นเรื่องของการคิดไปในอนาคตจึงทำให้นักถึงว่าอยากจะได้โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนหรือศิษย์เก่าของโรงเรียนตชด. เลือกว่าทำอะไรที่มีตลาด จะขายได้ ทำได้หรือว่ามีคนจ้างให้ทำเพื่อที่จะเอาวิชานั้นมาเลี้ยงชีพต่อไป... ...อย่างไรก็ตามงานในโรงเรียนต่างๆ นั้นมีพื้นที่ มีภาวะที่ต่างกัน ข้อนี้เคยกล่าวไว้เมื่อเกือบ 10 ปีที่แล้ว มาตอนนี้ดีขึ้น แต่คิดว่าคงมีข้อนี้ เพราะเป็นเรื่องที่แก้ไขไม่ได้ต่างภาค ต่างถิ่น หรือต่างลักษณะ จะให้เหมือนกันไม่ได้ ที่ย้ำอยู่เสมอว่าการประเมินผลความสำเร็จนั้นไม่เคยคิดถึงในเรื่องที่เอาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น แล้วเอามาหาเหตุหาว่าเราสู้เขาไม่ได้ เพราะอย่างนั้นเพราะอย่างนี้ให้เอามาเปรียบกับตัวเอง ทุกคนรู้แก่ใจว่าตัวทำงานแค่ไหน ทำงานมากแล้วแต่สภาพไม่อำนวยหลายๆ อย่าง ผลอาจจะไม่ดีเท่าเขาก็อย่างหมดยกกำลังใจและน้อยใจ...

พระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาสประชุมสัมมนาครูโรงเรียนในสำนักงานการ
ประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ณ ห้องยุทธการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัด
นครนายก เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2533

... มีปัญหาอยู่แปลกๆ หลายอย่าง จึงบอกว่า ถ้าจะแข่งก็อย่างไร แข่งกับโรงเรียนอื่น เพราะว่า
ผู้ปฏิบัติงานพวกเราที่อยู่ส่วนกลางทุกคนนั้นเข้าใจ แล้วจะไม่เปรียบเทียบกับใครเลย เนื่องจากแต่ละคนมี
ปัญหา มีข้อดีและข้อเสียในปัจจัย ในเงื่อนไขของการทำงานซึ่งต่างกัน ไม่สามารถจะนำมาเปรียบเทียบกัน
ได้ แต่ในตัวของตัวเองนั้นขอให้เทียบเอง แต่เทียบในใจว่าตัวเองทำงานได้มากทำงานได้น้อยแค่ไหน ขอให้
กำลังใจ และพวกเราที่อยู่ส่วนกลางยังงี้ถ้ามีอะไรช่วยได้นิดๆ หน่อยๆ หรือว่ามีประสบการณ์จากที่อื่นนำมา
ถ่ายทอดให้ หรือว่ารู้อะไร มีอุปกรณ์สิ่งของอะไร ทั้งในด้านเงินทองและของที่ใช้เป็นทุน ก็ให้นำมาเสริมมา
ช่วยงาน...

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจ
ตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 24 เมษายน 2535

... เรื่องนี้ก็เหมือนกันที่แบ่งเป็น 2 ทางคือ ทางแรกที่ตั้งใจจะให้เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรู้
ความเคยชินกับระบบการทำงานร่วมกันตามแบบสหกรณ์ฝึกตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ได้ชิน ต่อมาก็ถ้าเป็น
ชาวบ้านเป็นราษฎรเต็มที่แล้วก็จะได้เข้าใจหลักการและเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ใหญ่ต่อไป...การอบรม
ต่างๆ นั้น บางอย่างก็ต้องอาศัยอุปกรณ์ เครื่องมือ ซึ่งจะไม่สามารถที่จะมีทุนออกได้แต่ละบุคคล การที่เรา
มีโรงเรียนเป็นหน่วยงานในหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมอยู่แล้วนั้น ก็อาจจะเป็นการช่วยได้ ให้เราทำด้วยกัน
และเป็นทีที่ที่จะได้อาศัยประกอบกิจการต่อไป ...โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนี้ถึงจะเป็นสังกัดเดียวกัน
แต่ว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันมาก บางทีก็มีความพร้อม เวลาเอาโครงการต่างๆ ไปให้ก็
สามารถทำได้ดี ส่วนบางแห่งนั้นดูจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะทำได้เหมือนคนอื่นเขา แล้วคนที่ต้องอยู่ใน
สถานที่แห่งนั้นก็จะเกิดความน้อยใจขึ้นมาว่า ไม่ได้รับการประเมินที่ออกมาแล้วเห็นว่ามีควมก้าวหน้าเท่า
เทียมคนอื่น ตอนนั้นก็แจ้งให้ทราบว่าลองคิดดูเท่านั้นว่า จะมีอะไรในพื้นที่นั้นที่ทำให้ดีขึ้นได้ ไม่ได้นำมา
เปรียบเทียบกับคนอื่น ...อย่างนั้นครูก็ไม่มีผลงาน อย่างที่ได้แจ้งไว้ว่าเรื่องพวกนั้นไม่มีการเปรียบเทียบแต่
อาจจะทำได้ดีมากขึ้น บางครั้งเพาะปลูกไม่ได้ แต่ว่าจุดหมายใหญ่เริ่มต้นของโครงการนี้ เพื่อที่จะให้
นักเรียนซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพวกคุณครูทั้งหลายมีสุขภาพดีขึ้น...

พระราชดำรัสพระราชทานแก่ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวน
ชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันพฤหัสบดีที่ 21 เมษายน 2537 “ .. แต่มีคนจำนวนมากที่ยังไม่

มีโอกาสหรือว่าอยู่ในห้องถิ่นทุรกันดาร ลำบากอยู่ ก็ต้องพยายามให้ผู้ที่ได้ดื่มน้ำลำบากเหล่านี้มีโอกาสที่จะพัฒนาไปอย่างดีขึ้น สิ่งที่เป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่งคือความรู้ หรือการศึกษา...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ผู้ประสานงานโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ตึกชัยพัฒนา สวนจิตรลดา ในวันที่ 27 มีนาคม 2539 ตอนหนึ่งว่า “...ความก้าวหน้าของแต่ละโรงเรียนไม่เท่ากัน เนื่องด้วยปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน ขนาด และความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ...ก็ต้องให้กำลังใจว่าแต่ละแห่งต่างกันหมด เราจะไม่มีการเอาใครไปเปรียบเทียบกับ...”

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 21 เมษายน 2540

...โครงการต่างๆ ที่เริ่มไว้ตอนนี้ก็ไม่ใช่เฉพาะแต่นักเรียนอย่างเดียว ขณะนี้ก็พยายามให้มีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัวของนักเรียน คนในชุมชน เช่น เรื่องของการฝึกหรือพัฒนาอาชีพชุมชน ซึ่งนักเรียนที่ได้เรียนได้ฝึกแล้ว ก็น่าจะได้รวมกลุ่มหรือคณะศิษย์เก่า ก็อาจจะเป็นการประกอบอาชีพต่อไป ... มีทางหนึ่งที่จะต้องทำงานอิสระ ประกอบอาชีพ ครั้นประกอบอาชีพอิสระแต่เพียงลำพังตัวคนเดียว ก็อาจจะไม่มีทุนที่จะทำได้ ต้องรวมกันเป็นกลุ่ม เพราะฉะนั้นในหมู่บ้านในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมในเรื่องนี้... ก็ไม่ได้มุ่งเฉพาะแต่นักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ศิษย์เก่าหรือชาวบ้านน่าจะมีโอกาสในการได้ใช้สื่อเหล่านี้คือหนังสือที่พยายามจะจัดให้มีขึ้นด้วย ก็หวังว่าแต่ละก็เป็นตัวแทนของชุมชนที่จะให้ความรู้ให้โอกาสต่างๆ แก่ชุมชนด้วย เพราะว่าชุมชนบางแห่งที่ได้ไปเห็นตามโรงเรียนมีข้ออุปสรรคในเรื่องของปัญหาในด้านการเดินทาง ...

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ 21 เมษายน 2541

...ยังมีงานที่จะต้องทำและก็ต้องช่วยกันคิดว่าตรงไหนบกพร่องตรงไหนขาดแคลนอย่างไรว่าจากนี้แล้วก็จะไปประชุมต่อในเรื่องของการศึกษา ทำอย่างไรให้แต่ละคนบอกออกมาได้ว่าเห็นอะไรที่ยังขาดอยู่ หรือว่าครูอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนหรือนักเรียนเองก็น่าจะบอกมาได้ว่าในชุมชนต้องการที่จะให้ทำอย่างไร สิ่งที่ทำให้ทำอาจจะทำได้บ้าง ทำไม่ได้บ้าง บางครั้งอยู่อย่างนี้เฉยๆ อาจจะนึกไม่ออกว่าควรจะช่วยเหลืออย่างไร บางครั้งเป็นเรื่องที่ช่วยได้ แต่คนที่ต้องการให้ช่วยก็อาจจะอธิบายยังไม่รู้กัน ...

พระราชดำรัสกับคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนเมื้อวันพสุทศบดีที่ 29 เมษายน 2542 ว่า “ การช่วยเหลือบุคคลผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารจริงๆ... ก็ยังคงต้องให้การศึกษาในลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต ชนิดที่ว่าสอนบางระดับอาจจะให้แค่อ่านออกเขียนได้ สามารถติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ สามารถที่จะรักษาสุขภาพอนามัยหรือว่าหากินหาเลี้ยงชีพได้...”

พระราชดำรัสกับคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการตามพระราชดำริ ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันพสุทศบดีที่ 27 เมษายน 2543 ว่า “ ...งานนี้ก็มักจะช่วยกันเสริม ใช้เป็นบุคคลเป้าหมายได้จริงๆแล้วยังมีบุคคลที่ขาดแคลนนอกเหนือจากความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆอีกมาก ก็พยายามช่วยกันคิดในเรื่องต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษา งานเกษตร งานสุขภาพอนามัย...”

2. ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ

การแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์(Metaphor) พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส ทั้ง 60 องค์ และโครงการตามพระราชดำริ 8 โครงการ โดยใช้การสังเคราะห์การแปลความเทียบกลับไปกลับมา (Reciprocal Translations) มีรายละเอียดดังนี้

แนวพระราชดำริทางการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวพระราชดำริทางการศึกษาที่เผยแพร่ปรากฏในปาฐกถาเรื่องการศึกษากับการพัฒนาประเทศในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ครั้งที่ 9 ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และในพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งในวัยเรียน สรุปได้ว่า การศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ช่วยให้คนเราทำอะไรได้นอกเหนือจากธรรมชาติหรือที่เป็นสัญชาตญาณ สามารถค้นคว้าด้วยตนเอง ใช้สมอง วิเคราะห์ แยกแยะถึงเหตุผลของสิ่งต่างๆ ในโลกด้วย ยิ่งบุคคลเรียนรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ มากขึ้นเท่าไร บุคคลนั้นยิ่งเป็นคนที่เชี่ยวชาญเฉลียวฉลาดทั้งในทางโลกและทางธรรมเป็นกำลังของบ้านเมือง

เป้าหมายของการศึกษา

สำหรับเป้าหมายของการศึกษานั้น ปรากฏในพระราโชวาทและปาฐกถา 4 ครั้งดังนี้“...เป้าหมายของการศึกษานั้นกล่าวโดยสรุปก็คือการวางรากฐานที่ดีที่ถูกถ่วงในตัวบุคคล ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ วิทยาการและสติปัญญา กล่าวแต่ส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือรากฐานด้านความรับผิดชอบชั่วดี

ความรู้จักคิดพิจารณาและตัดสินใจตามเหตุผลตามทางที่ถูกต้องและสร้างสรรค์(9 กรกฎาคม 2533)” “การศึกษาคือการพัฒนาคน พัฒนาชาติ ให้คนมีความรู้ที่สามารถสร้างคนให้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น สร้างชาติให้อยู่อย่างมีความสุขและรุ่งเรืองได้ เราพูดว่าจะต้องสร้างคนให้มีความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษหน้านั้น เขาต้องรู้อะไรคำตอบมีหลายอย่าง...ดังนี้ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้ ประการที่สอง เรียนรู้ให้มีอาชีพ ประการที่สาม รู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์ ประการที่สี่ การมีคุณธรรมกำกับความรู้ ประการที่ห้า ต้องสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ ...ประการที่หก ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม” (23 กันยายน 2542) “ เราต้องการให้ทุกคนมีความมั่นคง มีความเป็นสุข อยู่ดีกินดี มีโอกาสในชีวิตที่จะได้รับความรู้แล้วก็ฝึกฝนความสามารถ สามารถที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตัวเองได้ให้เท่าเทียมกันทุกคน” 28 เมษายน 2543” นอกจากนี้ยังมีพระราชนิพนธ์ ที่เผยแพร่ให้เห็นถึงแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา ในเรื่องโรงเรียนจิตรลดา จากหนังสือจิตรลดารวมใจความตอนหนึ่งว่า “...แต่ก็หวังว่าทุกคนจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ พัฒนาคน หรือทรัพยากรมนุษย์ พูดง่ายๆ คือ สร้างคนให้มีความรู้ ไปประกอบอาชีพ พัฒนาชาติได้” “ในขั้นต้นก็มีจุดประสงค์เพียงเพื่อให้ให้นักเรียนที่เป็นลูกศิษย์นั้นได้อ่านออกเขียนได้ และก็สามารถที่จะประกอบอาชีพได้ ในฝ่ายของการบำรุงสุขภาพร่างกายนั้น ก็ได้ทำงานด้านอาหารและโภชนาการมานั้น ก็มุ่งหวังเพื่อให้ทุกคนสุขภาพสบาย ไม่ต้องหวัดหวาย ในขั้นต้นก็เพียงแค่แค่นี้ และก็ต่อมาก็เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี ทำถูกต้อง กินอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการ เพื่อให้มีความรู้ในการที่จะรักษาสุขภาพของตัวได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การผลิตอาหาร การประกอบอาหาร การบริโภคที่ถูกต้อง ในระยะแรกนั้นก็ทำเพื่อจุดประสงค์เพียงแค่นี้ และต่อมานั้นได้ขยาย โครงการและขยายเป้าหมายมาต่อไปเรื่อยๆ เช่น เพื่อให้นักเรียนสามารถที่จะประกอบอาชีพที่จะเรียนขั้นสูงต่อไปตามความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีนักเรียนเป็นจำนวนมากที่สามารถเรียนต่อได้ จนถึงขั้นที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี และก็มีผู้ที่ได้ประกอบการทำงานต่างๆ นั้น ที่อยู่ในโรงเรียนนั่นเอง(26 เมษายน 2547)” “ งานที่ทำนั้นถ้าเรียกโดยสรุปตามภาษาสมัยใหม่เขาเรียกว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่ที่จริงก็คือให้คนทั้งหลายได้มีโอกาสเจริญเติบโต มีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรง ทั้งร่างกายและจิตใจ ได้รับการศึกษา ฝึกอบรมสั่งสอน เพื่อให้มีความและพัฒนาศักยภาพ ทั้งคุณงานความดีที่จะปฏิบัติงานเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อญาติพี่น้อง ครอบครัวและต่อสังคม ตลอดจนถึงประเทศชาติหรือทั้งโลก (28 เมษายน 2548)

จากการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงจากประเด็นที่ได้สังเคราะห์มาทำให้ทราบถึงแนวพระราชดำรินี้ในด้านเป้าหมายของการจัดการศึกษามีความสอดคล้องกันมรทุกประเด็นคือ เป็นการพัฒนาให้เยาวชนมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง สามารถศึกษาหาความรู้ได้และประกอบอาชีพได้ ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

แนวการทำงาน

ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดารนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวในการทรงงานดังต่อไปนี้ “ในการประชุมครั้งนี้ ก็เป็นโอกาสที่ผู้ใหญ่ในสาขาต่างๆ ได้มาพบแลกเปลี่ยนความคิดเห็น คงจะได้เห็นปัญหาและบางส่วนของแก้ได้ก็คงจะแก้ไขไป อันไหนที่ยังเป็นปัญหาที่หนักอยู่ ก็คงหลีกเลี่ยงหรือวางไว้ก่อนและพอจะพิจารณาหาทางอื่นที่จะทำได้ได้ยืนยันว่าคงต้องแบ่งพื้นที่ในการปฏิบัติการตามลักษณะ คือลักษณะที่โครงการไปได้ดีแล้ว ลักษณะที่อยู่ในระยะปานกลางและส่วนที่ทำได้ไม่ได้เลย(12 กุมภาพันธ์ 2525)” “เวลาอยู่ในเมืองเราการไปดูสิ่งที่ดีสิ่งที่สวยงามนั้นอยากก็อยากแต่มันก็ทำไม่ได้ เพราะว่าความรับผิดชอบในบ้านเมืองก็ต้องมีอยู่ ถ้าเชื่อซะหมดว่าทุกสิ่งทุกอย่างดีทุกอย่างพร้อมหมดแล้ว ก็ไม่ได้แก้แล้ว เรื่องไหนแก้ไม่ได้ก็แล้วไป ก็มีหลายเรื่องถ้ารู้ความไม่ดีก็จะแก้ได้...ส่วนในด้านการเกษตรนั้น ถือว่าคนส่วนมากมีอาชีพในการเกษตร การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้เขาได้เพาะปลูก และมีผลผลิตเพื่อที่จะเลี้ยงชีพในขั้นต้นนั้นเพื่อบริโภคเอง รับประทานเองได้ ถูกต้องนั้นก็จะทำให้เขาได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น(16 ธันวาคม 2527)” “การไม่ถูกปากก็หันรวมกันไปให้เป็นชิ้นเล็กๆ มุ่งแต่ในเรื่องโภชนาการรสชาติ สีรสและความประหยัดหลีกเลี่ยงการทิ้งเสียของ ซึ่งอันนี้ก็ได้ไปคุยกับพวกเคหกิจการเกษตร เพราะว่าบางครั้งเราอาจจะต้องขึ้นไปเยี่ยมบ้านไปลองชิมอาหารเขา ดู ขอดูสักนิดถ้าชาวบ้านเขาไม่ไล่เปิดลงมาก่อน เพราะอยู่ๆ ลูกขึ้นไปขอข้าวเขากิน นั่นแหละไปขอข้าว เขาชิมว่าอาหารอย่างนี้รสถูกปากเขาหรือยังหรือไม่ถูกแล้วเรามาปรุงของเราได้เหมือนเขาแต่ใส่สารอาหารที่ถูกต้อง(19 มิถุนายน 2530)” “การทำงานมีหลายขั้นตอน แม้จะมีโครงการไม่ถึง 200 โครงการแต่มีระดับต่างๆ กัน ตอนเริ่มทำโครงการนั้นแทบจะไม่มีอะไรเลย ค่อยๆ สร้างมา ไม่ใช่ว่ามีโรงเรียนในโครงการเยอะพรวดเดียวตอนนี้ประสบความสำเร็จพอสมควร(7 ตุลาคม 2530) “เราทำงานกันอย่างค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ เพิ่มทีละน้อยตามกำลัง (29 เมษายน 2532)” “เนื่องจากว่าเราต้องทราบก่อนว่าเขามีปัญหาหรือความต้องการอย่างไร จึงจะสามารถช่วยเหลือได้ตรงจุดตรงเป้าก็ได้จากการซักถามหรือพูดคุยระยะสั้น(21 เมษายน 2537)” “ปัญหาที่มองไปแล้วเห็นได้ชัด คือเด็กๆ ทั้งที่เป็นเด็กลูกชาวบ้านที่มารับเสด็จและเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่ได้ไปเห็น มีสุขภาพอนามัยที่ไม่สมบูรณ์ อันเนื่องจากเรื่องที่น่าจะแก้ง่ายๆ คือเรื่องอาหารการกิน ตอนเริ่มทำงานทุนรอนก็ไม่ค่อยจะมี ต้องอาศัยในเรื่องว่าจะวางแผนยังไงให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสในเรื่องของการกิน ถ้าจะทำให้เด็กนักเรียนทุกๆ คน ก็เป็นเรื่องระดับประเทศ ระดับของทางราชการหรือรัฐบาลที่ทำเราตัวคนเดียวหรือว่าแม้จะมีเพื่อนฝูงทั้งที่อยู่ในวงการราชการและที่เป็นบุคคลเอกชนทั่วไป รวมเป็นกลุ่ม กลุ่มเราคงจะทำอะไรไม่ได้ก็เอาเสียว่าทำเฉพาะในความสามารถเท่าที่จะทำได้(21 เมษายน 2540)” “ในขณะนั้นก็พยายามคิดวิธีวิธีการและก็นึก

อยู่ว่าถ้าไปช่วยเหลือหรือจัดการอย่างไรก็ตาม ถ้าจัดให้ทุกๆ ที่ คนที่ขาดแคลนนั่น ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ สิ่งที่เป็นไปได้คือการหาแนวทางหาวิธีการปฏิบัติ ซึ่งก็ต้องมีผู้ช่วยเหลือหรือผู้ที่เป็นหลักในการดำเนินการ(28 เมษายน 2543)” “เพราะว่าการทำงานของเรานั้นไม่ได้เป็นการทำงานตามหลัก คือ ทฤษฎีหรือวิธีการอะไรไว้ แล้วก็ไปหางานมาหรือว่าไปให้ใครทำตามนั้น แต่ว่าเป็นการที่ว่าใครเจอมีประสบการณ์ต่างๆ แล้วก็คิดว่าน่าจะทำหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นมา ก็ใช้ความรู้ ความสามารถ หรือว่าทรัพยากรต่างๆ มาแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องๆ ไป ตามที่เกิดขึ้นจริง จึงต้องอาศัยที่ว่าไปดูให้มากหน่อยก็เลยมากกว่าปีก่อนๆ (26 เมษายน 2549)”

จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงที่ได้สังเคราะห์มา พบว่ามีความสอดคล้องกันในทุกประเด็น คือ ทรงมีวิธีการทรงงานที่เรียบง่ายค่อยเป็นค่อยไปเริ่มต้นตามกำลังความสามารถที่จะทำได้ มีหลักคิดและหลักปฏิบัติที่เป็นระบบ โดยไม่ยึดติดในทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอย่างตายตัว แต่ใช้การดำเนินการแก้ตามปัญหาที่เกิดขึ้น มีแสวงหาข้อมูลความต้องการของผู้รับบริการในหลากหลายวิธีการเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานให้ตรงตามเป้าหมาย

ด้านหลักสูตร

จากพระราชโฆวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ที่นำมาเปรียบเทียบประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ ได้มีพระราชดำรินำในเรื่องหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษา ทั้ง 5 ครั้ง พระองค์มีพระราชดำริที่เหมือนกันคือ “หลักสูตรที่วางไว้ก็ไม่ตายตัวสามารถที่จะปรับได้ตามสภาพของท้องถิ่นและสภาพของนักเรียนผู้ปกครอง(3 พฤษภาคม 2527)” “ส่วนหลักสูตรนั้นทางวิทยาลัยครูจันทบุรี ก็ช่วยร่างขึ้นมาโดยดูที่ความต้องการชุมชนเป็นพิเศษ(18 ธันวาคม 2527)” “หลักสูตรก็ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่ว่าไม่ตายตัวนัก ถ้าเราจะเพิ่มเติมอะไรก็ยอมทำง่ายกว่าที่จะไม่ทำในโรงเรียนที่มีหลักสูตรตายตัว(19 มิถุนายน 2530)” “โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการก็มีหลักสูตรแน่นอน แต่ดัดด.นี้ยืดหยุ่นได้ (7 ตุลาคม 2530)” “เพราะฉะนั้นหลักสูตรก็ดี การดำเนินงานก็ดี ก็คล่องตัว คือสามารถเปลี่ยนแปลงขยายได้ยังไม่มีแนวทางที่แน่นอน(25 เมษายน 2538)”

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่ามีความสอดคล้องกัน ทั้ง 5 ครั้ง สามารถแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงได้ว่า หลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำรินั้นต้องมีความยืดหยุ่นมีความคล่องตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามภูมิ - สังคมของผู้เรียนและชุมชน ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 6 แสดงผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ในด้าน หลักสูตร

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
“หลักสูตรที่วางไว้ก็ไม่ตายตัวสามารถที่จะปรับได้ตามสภาพของท้องถิ่นและสภาพของนักเรียนผู้ปกครอง(3 พฤษภาคม 2527)” “ส่วนหลักสูตรนั้นทางวิทยาลัยครูจันทบุรี ก็ช่วยร่างขึ้นมาโดยดูที่ความต้องการชุมชนเป็นพิเศษ(18 ธันวาคม 2527)” “หลักสูตรก็ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่ว่าไม่ตายตัวนัก ถ้าเราจะเพิ่มเติมอะไรก็ยอมทำง่ายกว่าที่จะไม่ทำในโรงเรียนที่มีหลักสูตรตายตัว(19 มิถุนายน 2530)” “โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการก็มีหลักสูตรแน่นอน แต่ตชด.นี้ยืดหยุ่นได้ (7 ตุลาคม 2530)”	หลักสูตรมีความยืดหยุ่น สามารถปรับได้ตาม ภูมิ - สังคมของท้องถิ่น
“เพราะฉะนั้นหลักสูตรก็ดี การดำเนินงานก็ดี ก็คล่องตัว คือสามารถเปลี่ยนแปลงขยายได้ยังไม่มีแนวทางที่แน่นอน(25 เมษายน 2538)”	

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระองค์ได้มีพระราชดำริในประเด็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ถึง 21 ครั้ง ได้แก่ “อยากให้เป็นผู้ฝึกหัดหรืออุปกรณ์แล้วให้นักเรียนมาทำการเกษตร ซึ่งเป็นวิธีที่อ้อมและยากขึ้นมากอีกทางหนึ่ง ...คิดว่าจะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญคือ ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิชาติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และได้ประกอบอาชีพทางด้านการเกษตร วิชาการใหม่ๆ เหล่านั้น อาจจะช่วยในการครองชีพได้มากกว่าเดียว(26 กันยายน 2524)” “ส่วนเจ้าหน้าที่การเกษตรนั้น ส่วนใหญ่ก็ส่งเสริมในระดับเกษตรกร คือ ให้ความรู้ทางวิชาการเทคนิคใหม่ๆ ที่จะได้ทำให้ผลผลิตขึ้นมาในระดับผู้ใหญ่ ตอนนี้อยู่ระดับโรงเรียนหรือเด็กเล็กๆ นั้น การเรียนการสอนให้มีความรู้ตั้งแต่ยังเล็ก ให้รู้ถึงวิธีการใหม่ที่จะทำให้เพราะปลูกได้ดีขึ้น (27 ธันวาคม 2524)” “ถ้าได้โอกาสที่จะฝึกหัดให้มีความรู้แก่เด็กในโรงเรียนก็จะเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปถึงประชาชนในท้องถิ่นให้ได้ประกอบอาชีพให้มีรายได้ดีขึ้น (29 มีนาคม 2525)” “การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ให้ครบถ้วนล้นพอกเหมาะสมกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม(20 พฤษภาคม 2526)” “ เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางนัดพบอย่างยิ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากจะให้ครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย(23 มกราคม 2527)” “ แนวทางที่จะช่วยเหลือทางอ้อมไปในด้านการเกษตร แทนที่จะเอาอาหารไปให้เฉยๆ ได้อบรมให้นักเรียนมีความรู้ในด้านเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของไทยอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นอย่างนั้นและทำมาได้ดีเห็นว่าการศึกษานั้นสามารถที่จะทำงานให้ต่อเนื่องกันได้ โดยการหาวิธีอย่างไรให้นักเรียนได้รับความรู้ที่ถูกต้อง(3 พฤษภาคม 2527)” “ ส่วนนักเรียนในโรงเรียนนั้น ก็ได้บอกกับครูเอาไว้ว่า สิ่งใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นใน

ท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใกล้โรงเรียนนั้น เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่จะดู ขอให้ครูคอยแนะนำให้เด็ก คอยสังเกตการณ์แม้แต่การก่อสร้าง สมมุติว่าทำบ่อน้ำเล็กๆ ก็ให้เด็กสังเกตการณ์และจดจำทำรายงาน หรืออะไรก็ตามไปตามคนที่เขาทำ เจ้าหน้าที่ที่มาทำนั้นเขาทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร ขั้นตอนเป็น อย่างไร อันนี้เพื่อจะฝึกให้นักเรียนมีความเคยชินในการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในเขตของตัวเอง...อันนี้ก็ให้เขา เป็นผู้ฝึกหัดความช่างสังเกตไปด้วย (17 พฤษภาคม 2527)” “ส่วนการเกษตรนั้นถือว่าคนส่วนมากมี อาชีพในการเกษตร การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเราสามารถส่งเสริมให้เขาได้เพาะปลูก และมีผลผลิตเพื่อที่จะเลี้ยงชีพในขั้นต้นนั้นเพื่อบริโภคเอง รับประทานเองได้ถูกต้องนั้นก็ทำให้เขาได้รับความเป็นอยู่ดีขึ้น(18 ธันวาคม 2527)” “ที่นี้พูดถึงอีก หลักหนึ่งคือ เรื่องงานเกษตร เราจะพูดว่าเรายกโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง งานเกษตรที่มาประสานมี บทบาทตรงที่ว่าสอดคล้องกับวิชาชีพของราษฎรจำนวนมากของเมืองไทย...งานเกษตรนี้เห็นชัด ๆ เลย ว่า ช่วยให้เด็กได้ออกกำลังกาย ขุดดิน พรุนดิน ได้เคลื่อนไหว แล้วก็อยู่กับธรรมชาติ ได้ดูการ เจริญเติบโตของพืช ส่วนมากเด็กก็จะตื่นเต้นมาก ถ้าปลูกอะไรในกระถางแล้วดูในกระถางแล้วดูการ เจริญเติบโต ได้รู้จักกับสิ่งที่สร้างสรรค์อยู่กับธรรมชาติงานเกษตรนี้โยงกับวิชาการต่าง ๆ ได้ดี เช่น สปช. (กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) ก็ได้รู้จักสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติวิทยา ในแง่วิทยาศาสตร์ ก็ได้การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ แล้วซึมซาบไปโดยธรรมชาติเป็นตัวอย่างได้ แล้วยังอาจจะ เกี่ยวกับศิลปะก็ได้โดยการที่ว่า ให้เด็กวาดรูปต้นไม้เหล่านั้น หรือเกี่ยวกับการร้องเพลง แต่งเพลงให้ สอดคล้อง หรือเกี่ยวกับภาษาไทย เกี่ยวกับอะไรก็โยงได้ทั้งนั้น(7 ตุลาคม 2530)” “ นอกจากนี้ในช่วง ที่จัดให้มีการรับประทานอาหารตอนกลางวันก็เป็นโอกาสอันหนึ่งที่นักเรียนควรได้รับการสอดแทรก ความรู้ด้านอาหารและโภชนาการด้วย ในโรงเรียนที่มีบริเวณพอที่จะนำมาใช้การเพาะปลูกหรือเลี้ยง สัตว์ได้ ขอให้คำนึงถึงการให้หลักการทางวิทยาศาสตร์การอาหารมาช่วยในการถนอมอาหาร (24 ตุลาคม 2531)” “ ถ้าเราทำการปลูกผักไม้ผลหรือการเกษตร การเลี้ยงสัตว์เล็กๆ น้อยๆ แล้วใช้ผลนั้น แล้วให้การศึกษาทางโภชนาการ ให้เขาทราบว่ารับประทานอะไรเข้าไปแล้วจะเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยเสริมในส่วนต่างๆ ...ก็จะได้ทั้งความรู้ทางการเกษตร ความรู้ทางด้านโภชนาการ ความรู้ในการ ประกอบอาชีพ และได้สุขภาพแข็งแรง(23 พฤษภาคม 2533)” “โครงการในด้านของการฝึกอาชีพ อย่างอื่นคืออาชีพการประดิษฐ์หรือหัตถกรรม...จุดมุ่งหมายของเรื่องนี้มีสองส่วน...เป็นการฝึกให้รู้จักใช้ มือใช้กล้ามเนื้อในการทำงานอย่างละเอียดๆ เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความตั้งใจ และลักษณะที่ ชอบในเรื่องศิลปะหรือการทำงานต่างๆ มาก่อน พอถึงนักเรียนชั้นโตขึ้นมาหรือศิษย์เก่านั้นก็มีความ ตั้งใจว่าบางคนหรืออาจจะเป็นคนส่วนมากทีเดียว ที่ไม่มีโอกาสไม่มีความสามารถที่จะเรียนต่อในชั้นสูง ได้ก็ก็จะสามารถใช้วิชาที่ได้รับการสอนนี้ไปประกอบอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งที่จะหาเลี้ยงชีพหาเลี้ยง ครอบครัวยุติ...มาช่วยกันคิดว่ามีวิธีไหนที่จะฝึกงานในด้านการสหกรณ์ เรื่องนี้ก็เหมือนกันที่แบ่งเป็น 2

ทาง คือทางแรกก็ตั้งใจจะใช้เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรู้ มีความเคยชินกับระบบการทำงานร่วมกัน ตามแบบสหกรณ์ฝึกตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ได้ขึ้นไป...แต่สำหรับนักเรียนชั้นโตที่จะจบไปนั้นจะให้ความรู้ที่ละเอียดหน่อย แล้วทางโรงเรียนก็จะตั้งเป็นสหกรณ์ สหกรณ์อันนี้พยายามจะให้ประโยชน์เชื่อมโยงกับโครงการอื่นๆ ด้วย...นักเรียนเหล่านี้ก็ได้รับประสบการณ์หลายอย่าง...ก็ได้รับความรู้ต่างๆ มากมาย... แต่ขอให้ระวังให้ดี อย่าให้การที่พยายามขยันขันแข็งและชวนขายอันนี้มาทำให้ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกันในระหว่างกัน หรือความที่จะนึกถึงญาติพี่น้องในท้องถิ่นเดิม ...แล้วนักเรียนเมื่อกลับไปทางบ้านก็จะทำให้ได้ประโยชน์มากขึ้น(24 เมษายน 2535)” “มุ่งหวังพยายามให้งานที่ทำนั้นได้ประโยชน์แก่คนหมู่มากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ไปที่โรงเรียนแห่งหนึ่งนั้นก็ถือว่าโรงเรียนนั้นเป็นจุดศูนย์กลางหรือจุดนัดพบซึ่งคนในท้องที่ละแวกนั้นจะมาถึงได้โดยง่าย...เมื่อสามารถผลิตได้แล้วที่เพิ่มเรื่องของการสหกรณ์เข้าไปนั้น สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบการทำงานด้วยการทำร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วน ในเรื่องของการเขียนบันทึกการทำบัญชี (27 เมษายน 2536) ” “เมื่อประกอบอาหารแล้วนักเรียนนอกจากได้อาหารในราคาที่ไม่แพงเกินไปและสามารถหาได้เพราะอยู่กับที่นั้น แล้วยังได้ความรู้ทางการเกษตรอีกด้วย ...และทั้งยังเป็นส่วนที่ได้ออกกำลังกาย ได้บริหารร่างกาย เป็นส่วนที่ทำให้สุขภาพดี แล้วก็ทำให้จิตใจปลอดโปร่งอีกด้วย (25 เมษายน 2538)” “พุทธศึกษา นั้นหมายถึง ภาควิชาที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน จริยศึกษา คือการสอนให้มีคุณธรรม คุณธรรมนั้นไม่ใช่การเน้นหนักท่องจำคุณธรรมทางศาสนาที่สำคัญคือการปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวัน พลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขาภิบาล ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติเป็นการเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพหัตถศึกษาคือความสามารถในการใช้เครื่องมือประดิษฐ์งานหัตถกรรมได้...การรู้จักใช้เครื่องมือประดิษฐ์สิ่งของนั้นจะช่วยสมองด้านการสั่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมองมือจะดี ช่วยให้ผู้เรียนมีใจรักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าการทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา...ถ้ามีห้องสมุดให้บริการเพียงพอ มีการเชิญชวนให้คนมาใช้นอกจากนั้นมีการฝึกหัดวินัยการใช้ห้องสมุด...การศึกษาทางไกล เป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ผู้ที่อยู่ไกลจากสถาบันการศึกษา...สารานุกรมนี้เป็นกรรวบรวมข้อมูลวิชาการเข้าด้วยกันทำให้ง่ายต่อการสืบค้น (7 พฤศจิกายน 2538)” “วิธีการศึกษายุคใหม่ต้องการให้นักเรียนช่วยตัวเองมากที่สุดใช้การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้สื่อต่างๆ...ก็ให้มีความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติ(21เมษายน 2540)” “คืออาศัยธรรมชาติ ใช้สิ่งรอบตัวหรือใช้ธรรมชาติใช้สิ่งที่มีอยู่แล้ว ประดิษฐ์ขึ้นมาเองเป็นอุปกรณ์การสอนในส่วนนั้นบ้าง (21 เมษายน 2541)” “การช่วยเหลือบุคคลผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารจริงๆ คือทุรกันดารถึงขนาดที่ว่าไม่เป็นการง่ายที่จะตั้งแม้แต่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งอาจจะต้องมีจำนวนนักเรียนมากพอสมควร ก็ยังคงต้องให้การศึกษา

ในลักษณะของการศึกษาในลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต ชนิดว่าสอนบางระดับอาจจะให้แค่อ่านออกเขียนได้ สามารถจะติดต่อกับบุคคลภายนอกได้สามารถที่จะรักษาสุขภาพอนามัยหรือว่าหากินหาเลี้ยงชีพได้(29 เมษายน 2542)” “สุ คือ สุตมยปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากการฟัง ในที่นี้ การฟังคือการรับสารสาระทั้งปวง รวมทั้งการได้รู้ ได้เห็น และการอ่านหนังสือ จิ คือจินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด คิดในที่นี้มิใช่แค่คิดส่งเดช แต่ต้องค้นคว้าหรือมี สุ มาก่อน จึงมี จิ ได้ แล้วใช้ปัญญาความคิดไตร่ตรองว่าอะไรควรเป็นอะไร เป็นการกรองอีกทีว่าที่เราได้ สุ มานั้น เป็น สุ ที่ถูก หรือ สุ ที่ผิด เป็นการหักเหเหตุผลวิเคราะห์เพื่อให้มีปัญหาแหลมคมและเพิ่มพูนมากขึ้น การใช้ จิ นี้ จะช่วยให้เกิดจินตนาการและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ รวมทั้งสิ่งทั้งดงามมีศิลปะด้วย ปุ คือปจฺจนา แปลว่า ถาม มาจาก สุ และ จิ ต้องมีความปรารถนาหาคำตอบเพื่อเติมให้ปัญญางอกเงยยิ่งขึ้น ลิ คือ ลิขิต หรือ จดบันทึก เมื่อได้ข้อมูลหรือคำตอบที่ผ่านการวิเคราะห์บนฐานของเหตุผลแล้วก็ต้อง(23 กันยายน 2542)”

จากการแปลความหมายเทียบเคียงกลับไปกลับมาของประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาที่ได้จากการสังเคราะห์ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่ามีความหมายสอดคล้องกันทั้งสิ้น คือพระองค์มีพระราชดำริให้มีการเชื่อมโยงกันของแต่ละเนื้อหาแต่ละวิชาและแต่ละโครงการว่าเมื่อจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในเนื้อหาวิชาหนึ่งแล้วก็จะได้อีกเนื้อหาของวิชาอื่นๆ ตามมาด้วย โดยที่พระองค์ยกตัวอย่างวิชาเกษตร นอกจากจะได้ความรู้ทางเกษตรแล้วยังได้ปฏิบัติในวิชาพลศึกษา เป็นการออกกำลังกายทำให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง วิชาความรู้ทางด้านโภชนาการโดยการนำผลผลิตทางการเกษตรมาประกอบอาหาร หรือแม้แต่เรื่องสหกรณ์ก็นำมาสอนวิชาเกษตรได้เช่นกันที่จะทำให้อีกความรู้ทั้งด้านวิชาการและการได้ปฏิบัติจากประสบการณ์จริงฯ สร้างทัศนคติที่ดีในการทำงาน คือ ให้จัดการกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา อีกประเด็นหนึ่งที่พระองค์ได้ย้ำเน้นคือการเรียนโดยใช้สื่อหรือแหล่งเรียนรู้อย่างประหยัดที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นที่สำคัญต้องจัดกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาทักษะทางด้านกระบวนการสร้างปัญญาได้แก่ สุ จิ ปุ ลิ ให้กับผู้เรียน และให้มีการพัฒนาในด้านการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ซึ่งผลการตีแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงแล้ว ดังรายละเอียดในตาราง

ตาราง 7 แสดงผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
“จะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญคือ ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม(26 กันยายน 2524)” “การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ให้ครบถ้วนล้นพอดีเหมือนกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม(20 พฤษภาคม 2526)” การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน(18 ธันวาคม 2527) “ก็ให้มีความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติ(21 เมษายน 2540)” “พุทธศึกษา นั้นหมายถึง ภาควิชาที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน ค้นคว้า จริยศึกษาคือการสอนให้มีคุณธรรม คุณธรรมนั้นไม่ใช่มุ่งเน้นหนักทองจำคุณธรรมทางศาสนาที่สำคัญคือการปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวันพลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขาภิบาล ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติเป็นการเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพ หัตถศึกษาคือความสามารถในการใช้เครื่องมือประดิษฐ์งาน หัตถกรรมได้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีของสำเร็จรูป แต่การรู้จักใช้เครื่องมือประดิษฐ์สิ่งของนั้นจะช่วยสมองด้านการสั่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมองมือจะดี ช่วยให้ผู้เรียนมีใจ รักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าการทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา(7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538) “ งานเกษตรนี้เห็นชัดๆ เลยว่าช่วยให้เด็กได้ออกกำลังกาย ขุดดิน พรุนดิน ได้เคลื่อนไหว แล้วก็อยู่กับธรรมชาติ ได้ดูการเจริญเติบโตของพืช...งานเกษตรนี้โยงกับวิชาต่างๆ ได้ดี เช่น สปช. ก็ได้รู้จักสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติวิทยา ในแง่วิทยาศาสตร์ก็ได้การเรียนรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ แล้วยังอาจจะเกี่ยวกับศิลปะก็ได้โดยการที่พา ให้เด็กวาดรูปต้นไม้เหล่านั้น หรือเกี่ยวกับการร้องเพลง แต่งเพลงให้สอดคล้อง หรือเกี่ยวกับภาษาไทย เกี่ยวกับอะไรก็โยงได้ทั้งนั้น(7 ตุลาคม พ.ศ. 2530)” “เป็นโอกาสอันหนึ่งที่นักเรียนควรได้รับการสอดแทรกความรู้ด้านอาหารและโภชนาการด้วย ในโรงเรียนที่มีบริเวณพอที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ได้ ขอให้คำนึงถึงการใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์การอาหารมาช่วยในการถนอมอาหารหากมีอาหารที่ผลิตมากเกินไปความต้องการให้มีกินต่อไปโดยไม่เกิดความสูญเสีย(24 ตุลาคมพ.ศ. 2531) “	การจัดกิจกรรม การเรียนรู้แบบ บูรณาการ สอดคล้องกับ สภาพจริง

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
ก็ให้เด็กสังเกตการณ์และจดจำทำรายงานหรืออะไรก็ตามไปตามคนที่เขาทำมา ก็เพื่อให้เขาเป็นผู้ฝึกหัดความช่างสังเกตไปด้วย(17 พฤษภาคม 2527)สุ คือ สุตมยปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากการฟัง ในที่นี้ การฟังคือการรับสารสาระทั้งปวง รวมทั้งการได้รู้ ได้เห็น และการอ่านหนังสือ จิ คือจินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด คิดในที่นี้มีใช้แค่คิดสังเขป แต่ต้องค้นคว้าหรือมี สุ มาก่อน จึงมี จิ ได้ แล้วใช้ปัญญาคิดไตร่ตรอง ฟู คือปุจฉา แปลว่า ถาม มาจาก สุ และ จิ ต้องมีความปรารถนาหาคำตอบเพื่อเติมให้ปัญญายกเงยยิ่งๆ ขึ้น ลิ คือ ลิขิต หรือจดบันทึก เมื่อได้ข้อมูลหรือคำตอบที่ผ่านการวิเคราะห์พื้นฐานของเหตุผลแล้วก็ต้อง(23 กันยายน 2542)"พุทธิศึกษา หมายถึงภาควิชาการที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน ค้นคว้า จริยศึกษา หมายถึงการปลูกฝังกล่อมกล่าให้ผู้นเรียนยึดมั่นในศีลธรรมจรรยาที่ดี ทัศนศึกษาช่วยให้ผู้นเรียนมีใจรักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าการทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา พลศึกษา เป็นการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างเพียงพอต้องมีการบริหารร่างกายด้วย(7 พฤศจิกายน 2538) “การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ให้ครบถ้วนล้วนพอเหมาะกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม(20 พฤษภาคม 2526)” “เป็นโครงการครบวงจร คือเริ่มตั้งแต่ไปส่งเสริม สอนให้มีความรู้ทางด้านเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์การใช้ปุ๋ย การใช้ยาฆ่าแมลง การปลูกพืชผลต่างๆ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ โครงการจะช่วยเหลือในการหาอุปกรณ์ให้ แต่ครูและนักเรียนจะทำการเกษตรเอง(24 ตุลาคม 2531)” “สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วนในเรื่องของการเขียนบันทึก การทำบัญชี สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วนในเรื่องของการเขียน บันทึก การทำบัญชี แล้วต่อไปเมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นก็จะคุ้นเคยกับระบบนี้(27 เมษายน 2536)” “ก็ให้มีความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ฝึกปฏิบัติ(21เมษายน 2540)” โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โครงการฝึกอาชีพ โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา	พัฒนาทักษะผู้เรียน

ตาราง 7 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย

	ตีความหมาย
การศึกษาเพิ่มเติมในทุกวันนี้ ก็มีใช้สิ่งที่ยากลำบากนัก เพราะแหล่งวิชาความรู้มีอยู่ทั่วไป ทั้งจากเอกสาร จากบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญ ตลอดจน เครื่องมือสื่อสารอีกมากมาย(11 ธันวาคม 2539)” “ถ้ามีห้องสมุดให้บริการเพียงพอ มีการเชิญชวนให้คนมาใช้ นอกจากนั้นมีการฝึกหัดวินัยการใช้ห้องสมุด และการมีตำราหรือหนังสือภาษาไทยที่ดีก็มีความสำคัญมาก เพราะผู้ที่มีการศึกษาระดับพื้นฐานจะให้อ่านภาษาอื่นนอกจากภาษาของตน ...ถ้าเรามีหนังสือที่มีคุณค่าทั้งเนื้อหาและรูปภาพให้เขาอ่านให้ความรู้และความบันเทิง เด็กๆจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์รอบรู้ มีธรรมะ ประจักษ์ใจ มีความรักบ้านเมือง มีความต้องการปรารถนาจะทำแต่ประโยชน์ที่สมควร ...การศึกษาทางไกล เป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ผู้ที่อยู่ไกลจากสถานการศึกษา ... สารานุกรมนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลวิชาการเข้าด้วยกันทำให้ง่ายต่อการสืบค้น (7 พฤศจิกายน 2538)” “วิธีการศึกษายุคใหม่ต้องการให้นักเรียนช่วยตัวเองมากที่สุดใช้การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้สื่อต่างๆ อย่าง(21 เมษายน 2540)” “คืออาศัยธรรมชาติ ใช้สิ่งรอบตัวหรือใช้ธรรมชาติ ใช้สิ่งที่มีอยู่แล้ว ประดิษฐ์ขึ้นมาเองเป็นอุปกรณ์การสอนในส่วนนั้นบ้าง (21 เมษายน 2541)”	การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้
ถ้าได้โอกาสที่จะฝึกหัดให้มีความรู้แก่เด็กในโรงเรียนก็จะเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปถึงประชาชนในท้องถิ่นให้ได้ประกอบอาชีพให้มีรายได้ดีขึ้น(29 มีนาคม 2525) เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางนัดพบอย่างยิ่ง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากจะทำให้ครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย(23 มกราคม 2527)อย่าให้การที่พยายามขยันขันแข็งและชวนช่วยกันนี้มาทำให้ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกันในระหว่างกัน หรือความที่เจ้านิกถึงญาติพี่น้องในท้องถิ่นเดิม แล้วนักเรียนเมื่อกลับไปทางบ้านก็จะให้ได้ประโยชน์มากขึ้น(24 เมษายน 2535) การช่วยเหลือบุคคลผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารจริงๆ ...ก็ยังคงต้องให้การศึกษาลักษณะของการศึกษาในลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต ชนิดว่าสอนบางระดับอาจจะให้แค่อ่านออกเขียนได้ สามารถจะติดต่อกับบุคคลภายนอกได้สามารถที่จะรักษาสุขภาพอนามัยหรือว่าหากินหาเลี้ยงชีพได้(29 เมษายน 2542)	ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ด้านคุณลักษณะของครู

ในด้านคุณลักษณะของครูนั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริ ประเด็นสำคัญๆ ไว้ดังนี้ “ครูที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนคัดเลือกมาสอน ก็เป็นคนที่มีสุขภาพดี มีความรู้และมีจิตใจรักที่จะช่วยเหลือนักเรียนที่ตนสอนอยู่(26 กันยายน 2524)” “ควรมีความสำนึกในเกียรติของความเป็นครู ยึดมั่นในอุดมคติอันสูงส่งตามหลักวิชาการและจรรยาบรรณครู ประกอบการทำงานด้วยศรัทธา มุ่งดี มุ่งประโยชน์ต่อศิษย์ อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป(25 ตุลาคม 2524)” “การเป็นครูที่สมบูรณ์นั้น ท่านต้องเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ จะต้องปรับปรุงตนเองด้วยการใฝ่รู้ แสวงหาและค้นคว้าทดลองอยู่เป็นนิตย์ การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณี มีความเสียสละ มุ่งดี มุ่งเจริญต่อศิษย์(26 ตุลาคม 2524)” “จะต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและประเทศชาติอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนด้วย จึงควรจะใช้ชีวิตให้มีคุณค่าด้วยการเสียสละ และสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมและประเทศชาติ(27 ตุลาคม 2524)” “มีศรัทธาต่องานและถือว่างานที่ท่านทำอยู่เป็นงานที่มีความสำคัญที่สุดของท่าน จึงมีความอดทนอดสาพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง(28 ตุลาคม 2524)” “นอกจากจะต้องมีความรอบรู้ วิทยาการ และมีปัญญา รู้คิดด้วยเหตุด้วยผล ...จะต้องสามารถประพฤติตัวให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้เป็นศิษย์ ศรัทธา หมายถึงความเชื่อถือหรือเชื่อมั่น คือเชื่อมั่นในความรู้ความคิดของครู ซึ่งครูจะสร้างสรรค์ขึ้นได้ด้วยการขวนขวายศึกษา ทั้งในวิชาการโดยตรง ทั้งในความรู้ทั่วไปให้เกิดเป็นความรู้ที่กว้างขวาง ถูกต้อง แม่นยำ ทั้งสามารถนำมาสั่งสอนถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลื่อมใส นั้นหมายถึงความนิยมชมชื่นและยกย่องเทิดทูนในความดี ซึ่งครูสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยการตั้งใจสำรวจประพฤติตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะหน้าที่ ให้เป็นแบบอย่าง ที่ดีงามทั้งในด้านจรรยา มารยาท ในด้านความขยันหมั่นเพียร ความสุจริตเที่ยงธรรม และความรู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม...จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความหนักแน่นอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ความคับแค้นทั้งทางกาย ทางใจ (17 พฤษภาคม 2526)” “ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างมีความเมตตากรุณาเอาใจใส่ห่วงใยความเป็นอยู่ของศิษย์เป็นที่พึงในยามที่ศิษย์ต้องเผชิญปัญหาหรือความเดือดร้อนด้วยการช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อศิษย์ทำผิดพลาดก็พร้อมให้อภัย และแนะนำสั่งสอนให้เกิดความรู้สึกลำบากผิดชอบชั่วดี เมื่อศิษย์เจริญเติบโตศึกษาสำเร็จ มีความมั่นคงในชีวิต ก็พลอยชื่นชมและมีความสุขไปด้วย จิตใจของครูที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณา(18 พฤษภาคม 2526)” “ครูมีน้ำใจสะอาดมีความเที่ยงตรงวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมเสมอ มีความอุสาหะ อดทน ประหยัดและออม ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่มัวเมาในลาภยศและอภายมุขทั้งปวง เฉพาะอย่างยิ่งครูเป็นผู้รักษาวินัยเคร่งครัด ระมัดระวังในความประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงามอยู่ตลอดเวลา...ไม่ควรเพ่งเล็งยึดมั่นในวัตถุเงินกันไปนัก ความเจริญจำเป็นต้องควบคู่กันไปทั้งทางวัตถุและจิตใจ ชีวิตและความสุขของ

คนจึงจะสมบูรณ์(19 พฤษภาคม 2526)” “การใฝ่หาความรู้ให้แก่ตนเอง นอกจากจะช่วยให้เกิดความรู้รอบรู้เฉลี่ยฉลาดแล้ว การใฝ่หาความรู้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ และมีผลอย่างสูงในด้านการสร้างศรัทธาเลื่อมใสและความเคารพนับถือ...การให้การศึกษาแก่เยาวชน จึงต้องให้ครบถ้วนล้วนพอเหมาะกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม...ความเจริญมั่นคงของชาติขึ้นอยู่กับการศึกษาของประชาชน ผลการอบรมสั่งสอนเยาวชนของท่าน (20 พฤษภาคม 2526)” “ความรับผิดชอบ...ความมีสติ คือความระลึกถึง...จึงต้องควบคุมตัวเองอย่างมากในฐานะที่เป็นแบบอย่าง เป็นแม่พิมพ์”(22 พฤษภาคม 2526) “การพัฒนาชุมชนและสังคม ในฐานะที่บัณฑิตครูเป็นส่วนหนึ่งของสังคม...ต้องทำประโยชน์ให้แก่สังคมด้วยการนำความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักวิชาการไปให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ เพื่อช่วยปรับปรุงส่งเสริมให้ได้มีชีวิตความเป็นอยู่สุขสบายตามสมควรแก่สภาพ...จงตั้งใจอุทิศสละ หนักแน่นอดทน กล้าหาญที่จะเผชิญความยากลำบากทุกอย่าง ใช้สติความระลึกถึงความคิดอ่าน ใช้ปัญญาความฉลาดรอบคอบ(23 พฤษภาคม 2526)” “บัณฑิตทุกคนต่างก็ได้รับปริญญาไปแล้ว นับว่ามีความหมายสำหรับตัวท่านเองและประเทศชาติมาก คือประเทศชาติจะได้บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเป็นกำลังในการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ส่วนรวม การสร้างประโยชน์จะเกิดขึ้นได้ด้วยการลงมือปฏิบัติ(24 พฤษภาคม 2526)” “ทรัพย์สินอันดับแรกคือความศรัทธา ความเชื่อหรือความเชื่อถือ หมายถึงเชื่อถูกและเชื่อเป็น อันดับสองคือความมั่งคั่ง ซึ่งมีได้หมายถึงเฉพาะแต่ศีลของพระภิกษุสามเณร หรือศีลแปดศีลห้า หากแต่หมายถึงการสำรวมระวังตัวอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี...หิริ แปลกันว่าความละอายต่อบาป ได้แก่ ความรู้สึกละอาย รังเกียจ สละสลวยต่อการกระทำชั่ว ทุกจริต จึงไม่มีวันที่จะทำชั่วได้ลง...หิริกับโอตตปปะถ้ามีพร้อมในผู้ใดแล้วเป็นอันแน่ใจได้ว่าผู้นั้นจะไม่ทำผิดทำชั่วเด็ดขาด(25 พฤษภาคม 2526)” “พาหุสัจจะ หมายถึงการได้ยินได้ฟัง ได้เรียนรู้ ได้ผ่านพบมาก ซึ่งทำให้เกิดความฉลาดรอบรู้ จาคะนั้น ได้แก่ ความสละ มีความหมายสองนัย นัยหนึ่งคือสละหรือละวาง ความชั่วความทุจริตในกายวาจาใจ อีกนัยหนึ่ง คือความเสียสละ ได้แก่ยินดีสละประโยชน์ส่วนตน(27 พฤษภาคม 2526) ” “ทางครูตำรวจตระเวนชายแดนก็เข้มแข็งมีวินัย การมีมนุษยสัมพันธ์ของครูแต่ละคนเหมือนกัน ถ้าครูคนไหนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ๆ ชาวบ้านมาช่วยเอง...พอลงมือได้พักหนึ่งชาวบ้านก็มาช่วย เมื่อผู้ปกครองเขาศรัทธาครู(19 มิถุนายน 2530)” “เรื่องอนามัยทั่วๆ ไปในโรงเรียน ครูจะเป็นคนทดสอบและศึกษาก็กลายเป็นหน้าที่ของครูไปอีกอย่างที่ทำกันส่วนใหญ่ก็มีเรื่องชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง แล้วนำมาเทียบในตารางของสาธารณสุขที่พิมพ์อยู่ในสมุดพก...(7 ตุลาคม 2530)” 24 ตุลาคม 2531 “...นอกเหนือจากนี้ครูนับว่าเป็นภคจักร์ที่สำคัญเพราะบางโรงเรียนอาหารที่ทำให้ครูรับประทานต่างจากอาหารที่ทำให้เด็กรับประทาน หากครูได้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี คือถ้าครูไม่ชอบกินผักแต่เราต้องการสอนให้นักเรียนกินผัก เพราะฉะนั้นครูก็ต้องกินผักให้นักเรียนดูว่ามันอร่อยเพียงใด(24 ตุลาคม 2530)”

นอกเหนือจากนี้ครูนับว่าเป็นกลจักรที่สำคัญ เพราะบางโรงเรียนอาหารที่ทำให้ครูรับประทานต่างจากอาหารที่ทำให้เด็กรับประทาน หากครูได้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี คือถ้าครูไม่ชอบกินผัก แต่เราต้องการสอนให้นักเรียนกินผัก เพราะฉะนั้นครูก็ต้องกินผักให้นักเรียนดู(24 ตุลาคม 2531)” “ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่ประจำอยู่นั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างมาก และก็ได้มีการฝึกฝนฝึกอบรมเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่อีกหลายๆ อย่าง เช่น ทางด้านการเกษตร ทางด้านโภชนาการ และสาธารณสุข เป็นต้นทำให้มีประสบการณ์และมีความชำนาญ ที่จะส่งเสริมช่วยเหลือมากขึ้น ต้องถือว่าเราทำงานนั้น ถึงจะมีความชำนาญ ความรู้ความสามารถแล้ว แต่ถ้าได้แนวคิดหรือวิชาการของผู้อื่นเข้ามาเสริม ก็จะทำให้เราปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น(27 เมษายน 2533)” “ครูอาจารย์ทั้งหลายก็ได้ปฏิบัติหน้าที่สอนนักเรียนกันอยู่เป็นประจำแล้ว ซึ่งเป็นงานที่ทำได้อย่างดีและเป็นผลดีอยู่ แต่ว่าการที่ขอเข้ามาประชุม และมีการบรรยายทางวิชาการอย่างนี้ ก็เพื่อที่จะให้มีการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งในสาขาวิชาหนึ่งเข้ามาให้บุคคลอื่นฟังด้วย เป็นการร่วมความคิดเห็น หรืออย่างสมัยนี้เขาเรียกว่าการระดมความคิดเพื่อที่จะทำการร่วมกัน แต่ละคนหรือแต่ละหน่วยงานที่มาทำ ต่างคนต่างทำก็อาจจะได้ผลส่วนหนึ่ง แต่ว่าถ้านำมารวมกันหรือปฏิบัติร่วมกันแล้ว ก็จะได้ผลมากขึ้น(24 เมษายน 2535)” “เกษตรก็ได้มาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น ให้ความรู้แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน(21 เมษายน 2540)” “ครูต้องมีทั้งความรู้เนื้อหาที่แม่นยำ ถูกต้อง ทันสมัยและมีวิธีการสอนที่น่าสนใจชวนให้ติดตาม รวมทั้งต้องมีคุณธรรมที่ครูพึงมีต่อนักเรียน เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ในการสอน ความอดทน(23 เมษายน 2542)” “การที่ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนได้เข้ามาสัมมนาทุกๆ ปี อย่างเช่นที่ปฏิบัตินี้ถือว่ามีประโยชน์มากเพราะว่าแต่ละปีการปฏิบัติงานหรือว่าความเป็นไปได้ในประเทศล้วนแต่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ที่ทำงานอยู่ก็ต้องมาเรียนรู้สิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ๆ แล้วก็ช่วยกันระดมความคิดจากประสบการณ์ของตน เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกัน(29 เมษายน 2542)”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีแนวพระราชดำริที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของครู ที่ปรากฏในพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ซึ่งมีความสอดคล้องกันโดยที่พระองค์ให้ความสำคัญในเรื่องความรู้และคุณธรรม คือครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดีทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงปฏิบัติ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องการเปลี่ยนแปลงของโลก เป็นผู้ที่เป็นตัวแบบทาง รายละเอียดผลของการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง ดังในตาราง

ตาราง 8 แสดงผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ในด้าน

คุณลักษณะ ของครู

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
“ครูที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนคัดเลือกมาสอน ก็เป็นคนที่มีสุขภาพดี มีความรู้และมีจิตใจที่จะช่วยเหลือนักเรียนที่ตนสอนอยู่(26 กันยายน 2524)”“การเป็นครูที่สมบูรณ์นั้น ท่านต้องเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ จะต้องปรับปรุงตนเองด้วยการใฝ่รู้ แสวงหาและค้นคว้าทดลองอยู่เป็นนิตย์ (26 ตุลาคม 2524)” “นอกจากจะต้องมีความรอบรู้วิทยาการและมีปัญญาความคิดด้วยเหตุด้วยผล ...จะต้องสามารถประพจน์ตัวให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้เป็นศิษย์ ศรัทธา หมายถึงความเชื่อถือหรือเชื่อมั่น คือเชื่อมั่นในความรู้ความคิดของครู ซึ่งครูจะสร้างสรรค์ขึ้นได้ด้วยการขวนขวายศึกษา ทั้งในวิชาการโดยตรง ทั้งในความรู้ทั่วไป ให้เกิดเป็นความรอบรู้ที่กว้างขวาง ถูกต้อง แม่นยำ ทั้งสามารถนำมาสั่งสอนถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (17 พฤษภาคม 2526) “การใฝ่หาความรู้ให้แก่ตนเอง นอกจากจะช่วยให้เกิดความรู้เฉลียวฉลาดแล้วการใฝ่หาความรู้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ (20 พฤษภาคม 2526)” “ ประเทศชาติจะได้บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเป็นกำลังสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ส่วนรวม(24 พฤษภาคม 2526)”“...นอกเหนือจากนี้ครูนับว่าเป็นกลจักรที่สำคัญเพราะบางโรงเรียนอาหารที่ทำให้ครูรับประทานต่างจากอาหารที่ทำให้เด็กรับประทาน หากครูได้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี คือถ้าครูไม่ชอบกินผักแต่เราต้องการสอนให้นักเรียนกินผัก เพราะฉะนั้นครูก็ต้องกินผักให้นักเรียนดูว่ามันอร่อยเพียงใด(24 ตุลาคม 2530)”ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่ประจำอยู่นั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างดีมาก และก็ได้มีการฝึกฝนฝึกอบรมเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่อีกหลายๆ ด้าน(27 เมษายน 2533)” “ ก็เพื่อที่จะให้มีการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งในสาขาวิชาหนึ่งเข้ามาให้บุคคลอื่นฟังด้วย เป็นการรวมความคิดเห็น(24 เมษายน 2535)” “เกษตรก็ได้มาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น ให้ความรู้แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน(21 เมษายน 2540)” “ครูต้องมีทั้งความรู้เนื้อหาที่แม่นยำ ถูกต้อง ทันสมัยและมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ ขวนให้ติดตาม (23 เมษายน 2542)”	มีความรู้ ความสามารถ
“ควรมีความสำนึกใน เกียรติของความเป็นครู ยึดมั่นในอุดมคติอันสูงส่งตามหลักวิชาการ และจรรยาบรรณครู ประกอบการทำงานด้วยศรัทธา มุ่งดี มุ่งประโยชน์ต่อศิษย์ อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณี (25 ตุลาคม 2524)”“ การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณี มีความเสียสละ มุ่งดี มุ่งเจริญต่อศิษย์ (26 ตุลาคม 2524)” “ มีศรัทธาต่องาน	เป็นตัวแทนทาง คุณธรรม จริยธรรม

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
จงอุตสาหพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง(28 ตุลาคม 2524)” “ ความรับผิดชอบ มีสติ (22 พฤษภาคม 2525)” “จึงต้องประพฤติสุจริตทั้งในกาย วาจา ใจ ต้องเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง ต้องมีความบริสุทธิ์ใจ และเมตตากรุณาต่อทุกคน ช่วยเหลือเผื่อแผ่ตามฐานะและความสามารถพร้อมทั้งระมัดระวังมิให้เผลอกระทำชั่ว เป็นตัวอย่างหรือบทเรียนที่เลวร้ายให้เขาพลอยทำชั่วทำผิดไปด้วย เหมือนกับที่โบราณท่านวางนิตินัยแบบอย่างสำหรับครูไว้ว่าให้แนะนำศิษย์ให้ดี ให้ศิษย์ได้เรียนดี ให้บอกศิลปวิทยาแก่ศิษย์โดยสิ้นเชิงไม่ปิดบัง(23 กรกฎาคม 2525)”เลื่อมใส นั้นหมายถึงความนิยมชมชื่นและยกย่องเทิดทูนในความดี ซึ่งครูสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยการตั้งใจสำรวมประพฤติตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะหน้าที่ ให้เป็นแบบอย่าง ที่ดีงามทั้งในด้านจรรยาบรรณ ในด้านความขยันหมั่นเพียร ความสุจริตเที่ยงธรรม และความรู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม...จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความหนักแน่นอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ความคับแค้นทั้งทางกาย ทางใจ (17พฤษภาคม 2526) “ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างมีความเมตตากรุณาเอาใจใส่ห่วงใยความเป็นอยู่ของศิษย์เป็นที่พึงในยามที่ศิษย์ต้องเผชิญปัญหาหรือความเดือดร้อนด้วยการช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อศิษย์ทำผิดพลาดก็พร้อมให้อภัยและแนะนำสั่งสอนให้เกิดความรู้สึกลำบากผิดชอบชั่วดี เมื่อศิษย์เจริญเติบโตศึกษาสำเร็จ มีความมั่นคงในชีวิต ก็พลอยชื่นชมและมีความสุขไปด้วย จิตใจของครูที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาดังนี้ จึงเป็นที่รักและเคารพยกย่องเป็นบุพการี(18 พฤษภาคม 2526)” “มีความเที่ยงตรงวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมเสมอ มีความอุสาหะ อดทน ประหยัดและออม ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่มัวเมาในลาภยศและอบายมุขทั้งปวง ครูเป็นผู้รักษาวินัยเคร่งครัด ระมัดระวังในความประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงามอยู่ตลอดเวลา(19 พฤษภาคม 2526)” “ ความศรัทธา ความเชื่อหรือความเชื่อถือหมายถึงเชื่อถูกเชื่อผิด ความงดเว้น หมายถึงการสำรวมระวังตัวอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี หิริ โอตตปปะ (25 พฤษภาคม 2526)” “ พานุสัจจะ หมายถึงการได้ยินได้ฟัง ได้เรียนรู้ ได้ผ่านพบมาก จากจะได้แก่ความสละ(27 พฤษภาคม 2526)” “ถ้าครูคนไหนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ๆ ชาวบ้านมาช่วยเอง(19 มิถุนายน 2530)” ต้องมีคุณธรรมที่ครูพึงมีต่อนักเรียน เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ในการสอน ความอดทน(23 เมษายน 2542)”	

ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนไว้หลายครั้งดังต่อไปนี้“อยากให้มีความรู้ทางด้านวิชาการ ทางด้านหนังสือดีขึ้น ทั้งให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง(26 กันยายน 2524)” “ เรื่องที่มีความต้องการอยากจะทำให้นักเรียนได้รับอาหารที่ดี บำรุงร่างกาย และถูกสุขลักษณะ(21 พฤศจิกายน 2524)” ต้องการให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การที่บุคคลเหล่านี้ มีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้ในการรักษาตนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งอันนี้เป็นพื้นฐานที่จะได้มีโอกาสปรับปรุงตนเองศึกษาหาความรู้ (18 กันยายน 2526)” “ เราต้องการช่วยให้นักเรียนในโรงเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง รับประทานอาหารถูกสุขลักษณะ และถูกตามส่วนประกอบที่จะบำรุงร่างกาย(17 พฤศจิกายน 2527)” “ ในตอนแรกก็มุ่งในเรื่องของสุขภาพอนามัย เพราะถือว่าคนเราถ้าไม่มีสุขภาพที่ดีมีความเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว จะทำอะไรทำไม่ไหวไม่มีเรี่ยวมีแรง (18 ธันวาคม 2527)” “ เป้าหมายแรกที่นึกไว้แต่ต้นก็คืออยากให้ทรัพยากรมนุษย์ของชาติคือเด็กนักเรียนทั้งหลายมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีกิน อันนี้ก็อันหนึ่งยังมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรอีกอย่างหนึ่ง ก็ไม่แน่ใจว่าการประเมินที่เราทำอยู่จะได้ผลหรือไม่(19 มิถุนายน 2530)”“เราเรียนรู้อะไรจากครู สิ่งที่ตอบแทนคือ ความรักดี ความกตัญญูรู้คุณครู (22 กรกฎาคม 2531)” “ ทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะสร้างเสริมสติปัญญา เพื่อการศึกษาและพัฒนาตัวเองให้เป็นประโยชน์ต่อภูมิลำเนาและสังคมสืบไป(26 สิงหาคม 2531)” “ การปลูกผักปลูกไม้ผลหรือทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์เล็กๆ น้อยๆ...แล้วให้การศึกษาทางโภชนาการ ให้เขาทราบว่ารับประทานอะไรเข้าไปแล้วเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย โดยการเสริมในส่วนต่างๆ ที่เป็นของสิ้นเปลือง ซึ่งผลิตเองไม่ได้บ้างเล็กน้อยก็จะได้ทั้งความรู้ทางการเกษตร ความรู้ทางด้านโภชนาการ ความรู้ในการประกอบอาชีพและก็ได้สุขภาพที่แข็งแรง (23 พฤษภาคม 2533)” “ ...ส่วนหนึ่งที่เขามาสอนให้กับนักเรียนเล็กๆ นั้น ก็ตั้งใจให้เป็นเหมือนงานศิลปศึกษาหรือหัตถศึกษาของโรงเรียน...เพราะเราต้องรู้เข้าใจว่านักเรียนยังเล็กๆ อยู่ ทักษะในการทำงานหรือความสามารถหรือฝีมือก็ยังไม่เข้าขั้นแต่อันนี้เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความตั้งใจ และลักษณะที่ชอบในเรื่องศิลปะ หรือการทำงานต่างๆ มาก่อน ซึ่งพอถึงนักเรียนชั้นโตขึ้นมา และศิษย์เก่า นั้น ก็มีความตั้งใจว่างบางคนหรืออาจจะเป็นคนส่วนมากทีเดียว ที่มีโอกาสไม่มีความสามารถที่จะเรียนต่อไปในชั้นสูงได้ก็จะสามารถใช้วิชาที่ได้รับการสอนนี้ไปประกอบอาชีพ เป็นส่วนหนึ่งที่จะหาเลี้ยงชีพหาเลี้ยงครอบครัวได้...” ในตอนแรกนั้นนักเรียนก็มุ่งให้มีสุขภาพดีอย่างที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น... (24 เมษายน 2535)” อีกเรื่องหนึ่งคือการเลี้ยงสัตว์และมีเรื่องของการประมงเป็นต้นเรื่องเหล่านี้ผลที่ได้จะได้รับคือการฝึกงานฝึกเทคโนโลยีวิชาใหม่ๆ ...สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการเพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วน ในเรื่องของการเขียนบันทึกการทำบัญชี (27 เมษายน 2536) “ผู้เรียนจะมีความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานใน

การศึกษาต่อไปฉะนั้นจึงต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดี (7 พฤศจิกายน 2538)” “ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะคิดที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้ทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือการรายได้ เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่สายอาชีวศึกษา ได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง ในเรื่องการทำมาหากินนั้น ก็อาจจะมีการละเอียดหรือเกร็ดหลายๆอย่าง แม้แต่ในเรื่องของการค้า การตลาด การสหกรณ์ เรื่องเหล่านี้ก็พยายามที่จะให้มีความรู้แล้วก็ขยายผลไปจากเด็กที่ได้รับความรู้ความเคยชินนิสัยที่จะร่วมมือกัน หรือว่าในการประกอบอาชีพมาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างจริงจัง(21 เมษายน 2540)” การปฏิบัติงานอย่างที่เรากำลังทำอยู่ คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์(29 เมษายน 2542)” “เราพูดว่าจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้...ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้... ประการที่สอง เรียนรู้ให้มีอาชีพ... ประการที่สาม รู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์...ประการที่สี่ การมีคุณธรรมกำกับความรู้... ประการที่ห้า ต้องสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้...ประการที่หก ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูจะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้ได้รู้จักสังเกตลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรเก็บมาศึกษา มาสังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและอย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องรักการเรียนรู้ หรือหมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ...และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด เขียนให้ครูอาจารย์หรือผู้อื่นทราบ(23 กันยายน 2542)” “ส่วนที่สำคัญที่สุดคือตัวของนักเรียนเองที่จะได้รับแค่ไหน รับได้ไม่ได้นี่ที่จริงความฉลาดเป็นส่วนหนึ่ง แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดคือความเอาใจใส่ ความขยันหมั่นเพียร พยายามอยู่เสมอ ไม่ทอดธุระ(27 เมษายน 2544)” “เมื่อถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น นอกจากให้ปลูกเป็นทำเป็นแล้ว การดำเนินการอย่างไร เช่นการลงทุน การทำบัญชี การบริหารจัดการก็เป็นเรื่องที่ครู นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ไปด้วย(25 เมษายน 2546)”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริที่เกี่ยวกับผู้เรียนออกมาทางพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ เมื่อตีความเทียบเคียงกลับไปกลับมาแล้วพบว่าความสอดคล้องกัน ผลการแปลความหรือตีความหมายสรุปได้ว่า เป็นผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง มีความรู้ความสามารถ ได้แก่มีความรู้ทั้งในทฤษฎีและปฏิบัติ มีคุณธรรม คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือสังคม อดทนอดกลั้น ความกตัญญู มีทักษะในด้านการใช้ภาษาที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การสังเกต การจำ การรวบรวมความคิด ที่สำคัญคือมี ทักษะในด้าน

กระบวนการสร้างปัญญา ได้แก่ สุ จิ ปุ ลิ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่เป็นผู้ที่ขยันหมั่นเพียร ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีความเอาใจใส่ ดังมีรายละเอียดของการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียง ตาราง 9 แสดงผลการแปลความหรือตีความหมายประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ในด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
“อยากให้มีความสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง(26 กันยายน พ.ศ. 2524)” นอกจากนั้นพืชผลและ กิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งเสริมนั้นจะเป็นแหล่งสำคัญทางโภชนาการ ซึ่งจะช่วยให้เด็กใน โครงการมีความสุขอนามัยดีขึ้น (29 มีนาคม 2524) มีความต้องการอยากจะทำให้นักเรียนได้รับ อาหารที่ดี บำรุงร่างกาย และถูกสุขลักษณะ (21 พฤษภาคม 2524) “เริ่มต้นก็มีความมุ่ง หมายที่จะให้เด็กในความดูแลนั้นมีอาหารรับประทานที่จะให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง...ก็ได้ พุดอย่างเดียวกันคือ เราต้องการให้นักเรียนในโรงเรียนมีความสุขอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง (17พฤษภาคม 2527)” “ในตอนแรกก็มุ่งในเรื่องของสุขภาพอนามัย เพราะถือว่าคนเราถ้าไม่ มีสุขภาพที่ดีมีความเจ็บป่วยแล้วก็ทำอะไรทั้งทำไม่ไหว(18 ธันวาคม 2527) “เป้าหมาย แรกที่นึกไว้แต่ต้นคืออยากให้ทรัพยากรมนุษย์ของชาติคือเด็กนักเรียนทั้งหลายที่สุขภาพ ร่างกายแข็งแรง(19 มิถุนายน 2530)” ทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสมบูรณ์(26 สิงหาคม 2531) ในตอนแรกนั้นนักเรียนก็มุ่งให้มี สุขภาพดีอย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น (24 เมษายน 2535) การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่คือ เพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้ง การงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ (29 เมษายน 2542) โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร	มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง
อยากให้มีความรู้ทางด้านวิชาการ ทางด้านหนังสือดีขึ้น ทั้งให้มีความสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง (26 กันยายน 2524)”ต้องการให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ การที่บุคคลเหล่านี้มีความสุขอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้ในการรักษาตนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งอันนี้เป็นพื้นฐานที่จะได้มีโอกาสปรับปรุงตนเองศึกษาหาความรู้(18 กันยายน 2526)	มีความรู้ ความสามารถ
ผู้เรียนจะสามารถพอ ที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไปฉะนั้นจึงต้องมี ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดี ในที่นี้หมายถึง ภาษาไทย(7 พฤษภาคม 2538) “ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้ มือ	

ตาราง 9 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
ทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้ทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือการรายได้ เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่สายอาชีวศึกษา ได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง ในเรื่องการทำมาหากินนั้น ก็อาจจะมีการละเอียดหรือเกร็ดหลายๆอย่าง แม้แต่ในเรื่องของการค้า การตลาด การสหกรณ์ เรื่องเหล่านี้ก็พยายามที่จะให้มีความรู้แล้วก็ขยายผลไปจากเด็กที่ได้รับความรู้ความเคยชินนิสัยที่จะร่วมมือกัน หรือว่าในการประกอบอาชีพมาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างจริงจัง(21 เมษายน 2540)” การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ (29 เมษายน 2542) “เราพูดว่าจำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีความรู้...ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้...ประการที่สอง เรียนรู้ให้มีอาชีพ...ประการที่สาม รู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์...ประการที่สี่ การมีคุณธรรมกำกับความรู้...ประการที่ห้า ต้องสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้...ประการที่หก ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูจะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้เด็กรู้จักสังเกตคุณลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรเก็บมาศึกษา มาสังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและอย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องรักการเรียนรู้ หรือหมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ...และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด เขียนให้ครูอาจารย์หรือผู้อื่นทราบ(23 กันยายน 2542)” “เมื่อถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น นอกจากให้ปลูกเป็นทำเป็นแล้ว การดำเนินการอย่างไร เช่นการลงทุน การทำบัญชี การบริหารจัดการก็เป็นเรื่องที่ครู นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ไปด้วย(25 เมษายน 2546)”	
“เราเรียนรู้อะไรจากครู สิ่งที่ตอบแทนคือ ความรักดี ความกตัญญูรู้คุณครู(22 กรกฎาคม 2530)” เราเรียนรู้อะไรจากครู สิ่งที่ตอบแทนคือความรักดี ความกตัญญูรู้คุณ (22 กรกฎาคม 2531) เพราะฉะนั้นเมื่อได้ศึกษามีความรู้แล้วก็เป็นการสมควรที่จะนำความรู้นั้นมาช่วยเหลือบุคคลอื่น(21 เมษายน 2540)” ส่วนที่สำคัญที่สุดคือตัวของนักเรียนเองที่จะได้รับแค่ไหน แต่	มีคุณธรรม

ตาราง 9 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
ส่วนที่สำคัญที่สุดคือความเอาใจใส่ ความขยันหมั่นเพียร พยายามอยู่เสมอ ไม่ทอดธุระ(27 เมษายน พ.ศ. 2544)"ส่วนรวมและกาลอนาคตด้วย ควรคิดว่าทรัพยากรต่างๆ เป็นเสมือนทรัพย์สินของส่วนรวม เราต้องถนอมรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินเหล่านั้นร่วมกัน ให้คุ้มค่าด้วยความประหยัดระมัดระวัง(22 ธันวาคม 2528)" นักเรียนยังเล็กๆ อยู่ ทักษะในการทำงานหรือความสามารถหรือฝีมือก็ยังไม่เข้าขั้นแต่อันนี้เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความตั้งใจ (24 เมษายน 2535) อีกเรื่องหนึ่งคือการเลี้ยงสัตว์และมีเรื่องของการประมง เป็นต้นเรื่องเหล่านี้ผลที่ได้รับคือการฝึกงานฝึกเทคโนโลยีชีวิตใหม่ๆ ...สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมมือกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วน ในเรื่องการเขียนบันทึก (27 เมษายน 2536) การศึกษาระดับภาคบังคับ เป็นการศึกษาที่เรามุ่งหวังว่าเมื่อจบการศึกษาแล้ว ผู้เรียนจะสามารถพอที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไปฉะนั้นจึงต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดี ในที่นี้หมายถึงภาษาไทยนั่นเอง (7 พฤษภาคม 2538) "ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้ทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือการรายได้ เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่สายอาชีวศึกษา ได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง ในเรื่องการทำมาหากินนั้น ก็อาจจะมีการละเอียดหรือเกร็ดหลายๆ อย่าง แม้แต่ในเรื่องของการค้า การตลาด การสหกรณ์ เรื่องเหล่านี้ก็พยายามที่จะให้มีความรู้แล้วก็ขยายผลไปจากเด็กที่ได้รับความรู้ความเคยชินนิสัยที่จะร่วมมือกัน หรือว่าในการประกอบอาชีพมาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างจริงจัง(21 เมษายน 2540)" "ขออนุญาตยืนยันหลักการเก่าแก่ที่ปู่ย่า ตายาย เชื้อกันมา...ส่วนคนรุ่นใหม่อาจจะไม่เคยได้ยินแล้วคือ สุ จี ปุ ลิ ...ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูจะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้เด็กรู้จักสังเกตดูลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรเก็บมาศึกษา มาสังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและอย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องรักการเรียนรู้ หรือหมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ...และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด เขียนให้ครู อาจารย์หรือผู้อื่นทราบ(23 กันยายน 2542)"	มีทักษะในการดำรงชีวิต

ด้านการบริหารจัดการ

ในด้านการบริหารจัดการ ได้นำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมาที่ได้จากการสังเคราะห์ พระราชาวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ มาแปลความดังนี้

“ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม วิชาการใหม่ๆ เหล่านั้นอาจจะมาช่วยในการครองชีพได้มากที่สุด (26 กันยายน 2524)” “ถ้าท่านมีข้อขัดข้องต่างๆ แล้วก็ยังสามารถทำให้ดีขึ้นไปอีกนิดหนึ่งเป็นส่วนหนึ่ง และท่านเป็นผู้ที่ให้อะไรต่อโครงการนั้นนับว่าดี ก็เป็นผลงานเท่าๆ กันกับผู้ที่ทำแล้วได้รับผลงานออกมาเป็นสิ่งของ หมายความว่า เป็นผลผลิตพืชหรือเป็นนักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น ขออย่างไปวัดกันที่ผลของวัตถุนี้ออกมา แต่ให้วัดด้วยตัวเองถึงความตั้งใจของแต่ละท่าน (21 พฤศจิกายน 2524)” “นอกจากหน้าที่ในการสอนนักเรียนแล้วยังจะต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในแถบนั้นทั้งหมด...ถ้าถึงขั้นปฏิบัติอาจจะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์หรือตามที่ตั้งใจไว้ คืออาจจะมีความตั้งใจดี อาจจะให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วงไปได้โดยดี แต่พอทำเข้าจริงแล้วอาจจะไม่ได้มากเท่าผู้อื่น เพราะว่าสถานที่มันขาดทุกอย่างทุกอย่าง ก็อย่างเพิ่งท้อถอยหมดกำลังใจ ให้ถือว่าเรารู้คนเดียวว่าเราได้ทำอะไรลงไปนั่นแล้วที่จะเป็นประโยชน์ และก็รับเอาประโยชน์ที่ทำแล้วการประเมินผล ในขั้นนี้ก็ได้เปรียบเทียบกับ ผักโครงการมากมายนะ (27 ธันวาคม 2524)” “ดังนั้นการที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ยากลำบากอาจจะทำให้มองดูเสมือนว่าผลงานของผู้ปฏิบัติงานจะด้อยลงไปบ้าง แต่อันที่จริงแล้วเท่าที่อ่านจากรายงานจะเห็นว่าสิ่งที่ทำ (12 กุมภาพันธ์ 2525)” “ก็ได้ช่วยในด้านการบริการประชาชน ในด้านการศึกษาและด้านการประกอบอาชีพฯ ไปด้วยในตัว (29 มีนาคม 2525)” “แต่ว่าจะมีที่บ้างพอจะถือว่าโรงเรียนนี้เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็นห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่ให้แนวความคิดอย่างใหม่แทนที่จะสอนเฉพาะในห้องเรียน...ชาวบ้านที่ต่อไปมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมอยู่แล้ว จึงได้ขอร้องผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการศึกษามาช่วยเสริมในโครงการนี้ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้เต็มที่ และก็จะเป็นประโยชน์ต่อโครงการศึกษาและต่อชุมชนหรือท้องที่สืบไป...เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นจุดศูนย์กลางนัดพบอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากให้ครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย (23 มกราคม 2527)” “นอกจากนั้นก็ให้สอนเกี่ยวกับวิชาการเกษตร โดยถือว่าโรงเรียนนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแห่งหนึ่ง ผู้ปกครองคนในหมู่บ้านเองเมื่อมีปัญหาขัดข้องอะไรก็จะารู้ได้แน่ว่าจะมีที่ที่จะมาหาได้ ได้แก่ โรงเรียน ซึ่งครูจะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเหลือได้มาก (17 พฤศจิกายน 2527)” “ส่งเสริมสิ่งของที่มีราคาถูกและมีในท้องถิ่น สำคัญอยู่ที่ว่าต้องส่งเสริมด้านการเกษตรในการผลิตอาหารอย่างที่มีประโยชน์ให้มีในท้องถิ่นขึ้นมาให้ได้...เนื้อที่บางที่ก็ดี บางที่ก็แห้งแล้งเสียจนปลูกอะไรไม่ขึ้น ก็บอกเขาว่า งานนี้ยังไม่ค่อยได้จัดการประเมิน เพราะว่าถ้าประเมินมันก็อาจจะไม่เกิดความยุติธรรม เพราะ

สภาพต่างกันจริงๆ(11 ธันวาคม 2528)” “ความสำคัญของงานที่เคยทำมาคือการติดตามแก้ปัญหาของแต่ละแห่ง ไม่ใช่ไปตามไปดูผลงานที่กำหนดไว้อย่างเดียว จะทำอะไรไปนั่งตำหนิติเตียนคนอื่นเขา อยู่กันเป็นปีๆ ก็ไม่ยุติธรรม ก็ได้แต่แนะนำไปนิดหน่อย ส่วนการประเมินก็เก็บจากตัวเลขให้แบบสอบถามให้ครูนั้นแหละเขากรอก เขาเก็บตัวเลขเอง(19 มิถุนายน 2530)” “เพราะฉะนั้นเมื่อจบจากโรงเรียนของเราแล้ว ก็ออกไปเป็นพลเมืองหรือประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในเขตนั้น ในลักษณะของกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรที่เสรีเป็นแต่ละคน หรือว่ากลุ่มยุวเกษตรกร... แต่ว่าเราจะให้ความรู้ในช่วงนี้บางเรื่องที่ต้องทำ บางเรื่องที่ไม่ควรทำ ประกอบกับอาจจะถึงขั้นหนึ่ง ที่ไปถึงเรื่องของการรวมตัวกันของเกษตรกร จะเป็นลักษณะของกลุ่มเกษตรกรหรือการสหกรณ์(26 สิงหาคม 2530)” “เท่าที่เคยนำมาทดลองดู เขาสามารถทำแปลงปลูกพืชหมุนเวียน ปลูกต้นไม้ ขยายพันธุ์พืช ทำปุ๋ยหมัก เก็บเมล็ดพันธุ์พืช ปรวบศัตรูพืช หรือเสียบยอดต้นไม้ขยายพันธุ์ได้เป็นอาชีพได้ทีเดียว ถ้าเริ่มทำตั้งแต่เด็กๆ มีความชำนาญก็สบายเรียกว่าหากินได้เลย แต่พอโรงเรียนทำกิจกรรมพวกนี้ เมล็ดพันธุ์ผักที่เหลือจากโรงเรียนเขาก็แจกให้เด็กกลับไปบ้าน เดียวนี้ตามหมู่บ้านเหล่านั้นมีผักรับประทานเองเกือบทุกครอบครัว และทุกครอบครัวก็มีผลไม้ปลูกเอาไว้ (7 ตุลาคม 2530)” “เราพูดถึงถึงเรื่องการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ซึ่งกรมฝึกหัดครูร่วมมือช่วยเหลือมากด้วยการที่อาจารย์ของเขาไปแนะแนวเรื่องวิธีการใช้สื่อการสอน นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเรื่องการศึกษาจากกรมส่งเสริมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นก็มี อาทิ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทาง มศว. ก็เข้ามาสนับสนุนด้วยเรื่องสื่อการสอนบ้าง การฝึกอบรมบ้าง แล้วก็หน่วยงานอื่นๆ อีกเยอะ เช่น กรมวิเทศสหการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ช่วยในการประสานงานต่างๆ ตอนหลังก็ลงไปปศุสัตว์ ป่าไม้ต่างๆ ก็นับว่าเป็นเรื่องที่น่าพอใจทีเดียว (7 ตุลาคม 2530)” “ความสำเร็จของโครงการที่ข้าพเจ้าทำอยู่นี้ อยู่ที่การร่วมมือกันปฏิบัติงานของทุกฝ่ายตั้งแต่ครู ซึ่งใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยราชการที่ได้ร่วมกันทำช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการ ทำให้โครงการดำเนินไปด้วยดี(24 ตุลาคม 2531)” “การอบรมต่างๆ นั้น บางอย่างก็ต้องอาศัยอุปกรณ์ เครื่องมือ ซึ่งจะไม่สามารถที่จะมีทุนออกได้แต่ละบุคคล การที่เรามีโรงเรียนเป็นหน่วยงานในหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมอยู่แล้วนั้น ก็อาจจะเป็นการช่วยได้ ให้เรามาทำด้วยกัน และเป็นพื้นที่ที่จะได้อาศัยประกอบกิจการต่อไป...โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนี้ถึงจะเป็นสังกัดเดียวกัน แต่ว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันมาก บางทีก็มีความพร้อม เวลาเอาโครงการต่างๆ ไปให้ก็สามารถทำได้ดี ส่วนบางแห่งนั้นดูจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะทำได้เหมือนคนอื่นเขา จะมีอะไรในพื้นที่นั้นที่ทำให้ดีขึ้นได้ ไม่ได้นำมาเปรียบเทียบกับคนอื่น อย่างที่ได้แจ้งไว้ว่าเรื่องพวกนั้นไม่มีการเปรียบเทียบแต่อาจจะทำได้ดีขึ้น (24 เมษายน 2535)” “เพื่อที่จะให้นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งต่อไปจะเป็น

ประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ ได้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถเลี้ยงตนและพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้น(29 เมษายน 2531)” “ความรู้ที่เด็กได้รับ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การผลิต การโฆษณาการ การถนอมอาหาร ยังสามารถถ่ายทอดให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และชาวบ้านใกล้เคียง เด็กยังได้รับความรู้เหล่านี้ติดตัวไปจนโตใช้ประกอบอาชีพได้ สำหรับเด็กที่มีความสนใจเป็นพิเศษ ก็จะได้รับการพิจารณาส่งเสริมให้เรียนสูงขึ้น ตามแต่ความถนัดของเด็กเพื่อให้เด็กมีอาชีพต่อไป การพัฒนาเด็กด้วยวิธีนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบครบวงจร และให้เด็กรู้จักช่วยตัวเองด้วย(24 ตุลาคม 2531)” “จากรายงานที่ได้รับอยู่สม่ำเสมอ(29 เมษายน 2532)” “ก็อยากจะทำอะไรกับเขาเป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมาอาจจะเล็กน้อยแต่ก็ดีที่สุดเท่าที่ทำได้คือเรื่องของการฝึกฝนให้กระทำอาชีพได้เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน ไม่ใช่เป็นเรื่องของเหตุการณ์เฉพาะหน้าไม่ใช่เป็นเรื่องของการคิดไปในอนาคตจึงทำให้นักถึงว่าอยากจะได้โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนหรือศิษย์เก่าของโรงเรียนตชด. เลือกให้ทำอะไรที่มีตลาด จะขายได้ ทำได้หรือว่ามีคนจ้างให้ทำเพื่อที่จะเอาวิชานั้นมาเลี้ยงชีพต่อไป...อย่างไรก็ตามงานในโรงเรียนต่างๆ นั้นมีพื้นที่ มีภาวะที่ต่างกัน จะให้เหมือนกันไม่ได้ ที่ย้ายอยู่เสมอว่าการประเมินผลความสำเร็จนั้นไม่เคยคิดถึงในเรื่องที่เขาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ทุกคนรู้แก่ใจตัวว่าตัวทำงานแค่ไหน ทำงานมากแล้วแต่สภาพไม่อำนวยหลายๆ อย่าง(27 เมษายน 2533)” “มีปัญหาอยู่แปลกๆ หลายอย่าง จึงบอกว่า ถ้าจะแข่งก็อย่างไปแข่งกับโรงเรียนอื่น เพราะว่าผู้ปฏิบัติงานพวกเราที่อยู่ส่วนกลางทุกคนนั้นเข้าใจ แล้วจะไม่เปรียบเทียบกับใครเลย เนื่องจากแต่ละคนมีปัญหา มีข้อดีและข้อเสียในปัจจัย ในเงื่อนไขของการทำงานซึ่งต่างกัน ไม่สามารถจะนำมาเปรียบเทียบกับกันได้ แต่ในตัวของตัวเองนั้นขอให้เทียบเอง แต่เทียบในใจว่าตัวเองทำงานได้มากทำงานได้น้อยแค่ไหน ขอให้มีการกำลังใจ และพวกเราที่อยู่ส่วนกลางยังงั้นถ้ามีอะไรช่วยได้นิดๆ หน่อยๆ หรือว่ามีประสบการณ์จากที่อื่นนำมาถ่ายทอดให้ หรือว่ารู้อะไร มีอุปกรณ์สิ่งของอะไร ทั้งในด้านเงินทองและของที่ใช้เป็นทุน ก็จะนำมาเสริมมาช่วยงาน(23 พฤษภาคม 2533)” “เรื่องนี้ก็เหมือนกันที่แบ่งเป็น 2 ทางคือ ทางแรกที่ตั้งใจจะให้เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรู้มีความเคยชินกับระบบการทำงานร่วมกันตามแบบสหกรณ์ฝึกตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ได้ชิน ต่อมาก็ถ้าเป็นชาวบ้านเป็นราษฎรเต็มที่แล้วก็จะได้เข้าใจหลักการและเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ใหญ่ต่อไป(24 เมษายน 2535)” “ขอเน้นว่าขณะนี้ เราเห็นว่าบ้านเมืองมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในบางส่วนนั้นก็จะเห็นว่า ผู้ที่ก้าวหน้าไปสูงมีโอกาสมากก็ก้าวไปอย่างรวดเร็ว แต่มีคนจำนวนมากที่ยังไม่มีโอกาสหรือว่าอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารลำบากอยู่ ก็ต้องพยายามให้ผู้ที่เดือดร้อนลำบากเหล่านี้มีโอกาสที่จะพัฒนาไปอย่างดีขึ้น สิ่งที่เป็นสื่อสำคัญอย่างหนึ่งคือความรู้ หรือการศึกษา(21 เมษายน 2537)” “ความก้าวหน้าของแต่ละโรงเรียนไม่เท่ากัน เนื่องด้วยปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน ขนาดและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ...ก็ต้องให้กำลังใจว่าแต่ละแห่งต่างกันหมด เราจะไม่มีมีการเอาใครไปเปรียบเทียบกับ(27 มีนาคม 2539)”

“โครงการต่างๆ ที่เริ่มไว้ตอนนี้ก็ไม่ใช่เฉพาะแต่นักเรียนอย่างเดียว ขณะนี้ก็พยายามให้มีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัวของนักเรียน คนในชุมชน เช่น เรื่องของการฝึกหรือพัฒนาอาชีพชุมชน ซึ่งนักเรียนที่ได้เรียนได้ฝึกแล้ว ก็น่าจะได้รวมกลุ่มหรือคณะศิษย์เก่า ก็อาจจะเป็นการประกอบอาชีพต่อไป ก็มีทางหนึ่งที่จะต้องทำงานอิสระ ประกอบอาชีพ ครั้นประกอบอาชีพอิสระแต่เพียงลำพังตัวคนเดียว ก็อาจจะไม่มีทุนที่จะทำได้ ต้องรวมกันเป็นกลุ่ม เพราะฉะนั้นในหมู่บ้านในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมในเรื่องนี้...ก็ไม่ได้มุ่งเฉพาะแต่นักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ศิษย์เก่าหรือชาวบ้านน่าจะมีโอกาสในการได้ใช้สื่อเหล่านี้คือหนังสือที่พยายามจะจัดให้มีขึ้นด้วย ก็หวังว่าแต่ละก็เป็นตัวแทนของชุมชนที่จะให้ความรู้ให้โอกาสต่างๆ แก่ชุมชนด้วย(21 เมษายน 2540)”

“อันนี้ก็ประสานงานกัน นอกจากตำรวจตระเวนชายแดนแล้วยังมีหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข หน่วยงานการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกโรงเรียน(19 เมษายน 2542)”

“จริงๆ แล้วยังมีบุคคลที่ขาดแคลนนอกเหนือจากความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆ อีกมาก ก็พยายามช่วยกันคิดในเรื่องต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษา งานเกษตร งานสุขภาพอนามัย(27 เมษายน 2543)”

“ทำอย่างไรให้แต่ละคนบอกออกมาได้ว่าเห็นอะไรที่ยังขาดอยู่ หรือว่าครูอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนหรือนักเรียนเองก็น่าจะบอกมาได้ว่าในชุมชนต้องการที่จะให้ทำอย่างไร (21 เมษายน 2541)”

“งานที่ทำไปได้ประโยชน์เข้าเป้าหมายหรือเปล่า อันไหนที่ทำทิศทางแล้วทิศทางนั้นไม่ได้ผล ก็ต้องปรับเปลี่ยนแปลงไป การที่ประชุมสัมมนานี้ก็จะได้เป็นประโยชน์ในด้านนี้คือได้คิดได้ทบทวน ส่วนไหนที่บกพร่องอยู่ ก็ต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งปรับปรุงในตัวบุคคล ปรับปรุงในเรื่องของหน่วยงานและแนวคิดต่างๆ ไปด้วย ก็หวังว่าการที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้คัดค้านวิธีการแนวทางนั้น(27 เมษายน 2543)”

“การงานที่ทำในโครงการเริ่มต้นอย่างโครงการของตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ในขั้นต้นก็มีจุดประสงค์เพียงเพื่อให้ให้นักเรียนที่เป็นลูกศิษย์นั้นได้อ่านออกเขียนได้ และก็สามารถที่จะประกอบอาชีพได้ ในฝ่ายของการบำรุงสุขภาพร่างกายนั้น ก็ได้ทำงานด้านอาหารและโภชนาการมานั้น ก็มุ่งหวังเพื่อให้ทุกคนสุขสบาย ไม่ต้องหิวโหย ในขั้นต้นก็เพียงแค่แค่นี้ และก็ต่อมาก็เพื่อให้มีสุขภาพที่ดี ทำถูกต้อง กินอาหารถูกต้องตามหลักโภชนาการ เพื่อให้มีความรู้ในการที่จะรักษาสุขภาพของตัวได้ด้วยตนเอง ตั้งแต่การผลิตอาหาร การประกอบอาหาร การบริโภคที่ถูกต้อง ในระยะแรกนั้นก็ทำเพื่อจุดประสงค์เพียงแค่นี้ และต่อมานั้นได้ขยาย โครงการและขยายเป้าหมายต่อไปเรื่อยๆ เช่น เพื่อให้นักเรียนสามารถที่จะประกอบอาชีพที่จะเรียนขั้นสูงต่อไปตามความสามารถของแต่ละคน ซึ่งมีนักเรียนเป็นจำนวนมากที่สามารถเรียนต่อได้ จนถึงขั้นที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี และก็ผู้ที่ได้ประกอบการทำงานต่างๆ นั้น ...แต่ต่อมานั้น สถานการณ์เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป สภาพต่างๆ นั้นก็ดีขึ้น ก็จึงสนับสนุนให้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่งก็คือใช้งานด้านการเกษตร หรือว่างานต่างๆ ที่ศึกษานอกภาคการเกษตร จะเป็นการประดิษฐ์หรือการทำประกอบการทำงานอย่างอื่นๆ นั้น ไปใช้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพ และก็อาจจะมีการศึกษาทั้งด้านการขาย การธุรกิจพาณิชย์ อะไรต่างๆ

ก็ก้าวหน้ากันขึ้นไป สำหรับนักเรียนที่ได้โอกาสเรียนระดับสูงและก็นำไปประกอบอาชีพนั้น ก็มีทั้งที่ได้ไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่เดิม และส่วนหนึ่งก็หวังว่าจะสามารถที่จะกลับไปในภูมิลำเนาเดิม ทำให้ภูมิลำเนาเดิมนั้นเป็นที่ๆ เจริญรุ่งเรือง และก็สามารถที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นอยู่ได้อย่างมีความสุข และมีความเพียงพอกับความต้องการ ก็เท่าที่ได้รายงานนั้น ก็รู้สึกว่าจะมุ่งหมายนี้ก็ประสบความสำเร็จไปลำดับหนึ่ง(26 เมษายน 2547)“ งานในลักษณะนี้ก็ได้ร่วมมือกันในกลุ่มผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการศึกษาหลายๆ หน่วยได้รวดเร็ว และที่ได้ไปดูไปเห็นก็ได้ประทับใจในความและประสิทธิภาพในการทำงานของทุกท่าน ได้สังเกตเห็นว่าบุคคลในท้องถิ่น ชาวบ้าน ผู้ปกครองก็สนใจมากขึ้น(25 เมษายน 2548)“ ...นับวันที่ทำงานไปได้มีผู้มาร่วมงานช่วยเหลืออีกหลายหน่วยงานเพราะว่าเพิ่มขยายงานขึ้นแล้วก็ยังมีหน่วยงานที่ไม่ใช่เป็นหน่วยราชการ เป็นเอกชน เช่นบริษัทห้างร้าน หรือว่าบางคนก็มาในนามส่วนตัว ในฐานะเป็นบุคคลได้มาช่วยงานอีกเป็นจำนวนมาก...ก็ได้ทำงานไม่ใช่เฉพาะแต่ในกลุ่มตำรวจตระเวนชายแดน ก็จะมีบุคคลอื่น เช่น ในแง่การศึกษางานส่วนใหญ่ก็เป็นงานของกระทรวงศึกษาธิการ หรือว่าเอกชน โรงเรียนเอกชน หรือว่าผู้นำทางศาสนา...(26 เมษายน 2549)”

ในการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงกลับไปกลับมา ผลที่ได้จากการสังเคราะห์พระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในประเด็นของการบริหาร ซึ่งมีความสอดคล้องกันถึง 31 ครั้ง พระองค์มีพระราชดำริในการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการดำเนินงานดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยผ่านทางโรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นตัวจุดประกายและตัวเชื่อมในการนำความรู้จากโรงเรียนสู่ชุมชนหรือจากชุมชนสู่ชุมชน ในด้านการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานก็เป็นประเด็นหนึ่งที่ปรากฏโดยที่พระองค์ใช้วิธีการประเมินหลายๆ ทาง ทั้งจากรายงาน จากการติดตามดูความก้าวหน้าทุกๆ ปีด้วยพระองค์เอง จากการซักถาม ในการประเมินผลดังกล่าวนี้พระองค์จะไม่นำผลการดำเนินงานไปเปรียบเทียบกันระหว่างโรงเรียนด้วยกัน แต่ให้เปรียบเทียบการพัฒนาของตัวเองทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันทั้งทางภูมิศาสตร์และสังคมศาสตร์ นอกจากนี้ยังได้มีการนำผลการประเมินมาวางแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป ดังมีรายละเอียดของการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในตาราง

ตาราง 10 แสดงผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์ในด้านการบริหารจัดการ

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
“จริงๆแล้วยังมีบุคคลที่ขาดแคลนนอกเหนือจากคุณดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆอีกมาก ก็พยายามช่วยกันคิดในเรื่องต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษา งานเกษตร งานสุขภาพอนามัย(27 เมษายน 2543)” “อันนี้ก็ประสานงานกัน นอกจากตำรวจตระเวนชายแดนแล้วยังมีหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข หน่วยงานการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกโรงเรียน(19 เมษายน 2542)” “เราพูดกันถึงเรื่องการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ซึ่งกรมฝึกหัดครูร่วมมือช่วยเหลือมากด้วยการที่อาจารย์ของเขาไปแนะแนวเรื่องวิธีการใช้สื่อการสอน นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเรื่องการศึกษาจากกรมส่งเสริมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นก็มี อาทิ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทาง มศว. ก็เข้ามาสนับสนุนด้วยเรื่องสื่อการสอนบ้าง การฝึกอบรมบ้าง แล้วก็หน่วยงานอื่นๆ อีกเยอะ เช่น กรมวิเทศสหการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ช่วยในการประสานงานต่างๆ ตอนหลังก็ลงไปสู่สัตว์ ป่าไม้ต่างๆ ก็นับว่าเป็นเรื่องที่น่าพอใจทีเดียว(7 ตุลาคม 2530)” “นอกจากหน้าที่ในการสอนนักเรียนแล้วยังจะต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนในแถบนั้นทั้งหมด(27 ธันวาคม 2524)” “ก็ได้ช่วยในด้านการบริการประชาชนในด้านการศึกษาและด้านการประกอบอาชีพฯ ไปด้วยในตัว(29 มีนาคม 2525)” “แต่ว่าจะมีที่บ้างพอจะถือว่าโรงเรียนนี้เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็นห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่ให้แนวความคิดอย่างใหม่แทนที่จะสอนเฉพาะในห้องเรียน...ชาวบ้านที่ต่อไปมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมอยู่แล้ว จึงได้ขอร้องผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการศึกษามาช่วยเสริมในโครงการนี้ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้เต็มที่และก็จะไปเป็นประโยชน์ต่อโครงการศึกษาและต่อชุมชนหรือท้องที่สืบไป...เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นจุดศูนย์กลางนัดพบอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากให้คุณครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย(23 มกราคม 2527)” “นอกจากนั้นก็ได้ให้สอนเกี่ยวกับวิชาการเกษตร โดยถือว่าโรงเรียนนี้เป็นศูนย์กลางของ ชุมชนแห่งหนึ่ง ผู้ปกครองคนในหมู่บ้านเองเมื่อมีปัญหาขัดข้องอะไรก็จะรู้ได้ว่าอันนี้จะมีที่ที่จะมาหาได้ ได้แก่ โรงเรียน ซึ่งครูจะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเหลือได้มาก(17 พฤศจิกายน 2527)” “ความสำเร็จของโครงการที่ข้าพเจ้าทำอยู่นี้ อยู่ที่การร่วมมือกันปฏิบัติงานของทุกฝ่ายตั้งแต่ครู ซึ่งใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วย	ความร่วมมือ

ตาราง 10 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
ราชการที่ได้ร่วมกันทำช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการ ทำให้โครงการดำเนินไปด้วยดี(24 ตุลาคม 2531)” “การอบรมต่างๆ นั้น บางอย่างก็ต้องอาศัยอุปกรณ์เครื่องมือ ซึ่งจะไม่สามารถที่จะมีทุนออกได้แต่ละบุคคล การที่เรามีโรงเรียนเป็นหน่วยงานในหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมอยู่แล้วนั้น ก็อาจจะเป็นการช่วยได้ ให้เรามาทำด้วยกัน และเป็นที่จะได้อาศัยประกอบกิจการต่อไป(24 เมษายน 2535)” “...ก็ไม่ได้มุ่งเฉพาะแต่ว่านักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ศิษย์เก่าหรือชาวบ้านน่าจะมีโอกาสในการ ได้ใช้สื่อเหล่านี้ คือหนังสือที่พยายามจะจัดให้มีขึ้นด้วย ก็หวังว่าแต่ละก็เป็นตัวแทนของชุมชนที่จะให้ความรู้ให้โอกาสต่างๆ แก่ชุมชนด้วย(21 เมษายน 2540)”	
“ก็อยากจะให้อะไรกับเขาเป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมาอาจจะเล็กน้อยแต่ก็ดีที่สุดเท่าที่ทำได้คือ เรื่องของการฝึกฝนให้กระทำการอาชีพได้เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน ไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องของเหตุการณ์เฉพาะหน้าไม่ใช่เป็นเรื่องของการคิดไปในอนาคตจึงทำให้นักถึงว่าอยากจะได้โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนหรือศิษย์เก่าของโรงเรียนตชด. เลือกให้ทำอะไรที่มีตลาด จะขายได้ ทำได้หรือว่ามีคนจ้างให้ทำเพื่อที่จะเอาวิชานั้นมาเลี้ยงชีพต่อไป (ที่ 27 เมษายน 2533)” “ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม วิชาการใหม่ๆ เหล่านั้นอาจจะมาช่วยในการครองชีพได้มากทีเดียว (26 กันยายน 2524)” “ส่งเสริมสิ่งของที่มีราคาถูกและมีในท้องถิ่น สำคัญอยู่ที่ว่าต้องส่งเสริมด้านการเกษตรในการผลิตอาหารอย่างที่มีประโยชน์ให้มีในท้องถิ่นขึ้นมาให้ได้(11 ธันวาคม 2528)” “เท่าที่เคยนำมาทดลองดู เขาสามารถทำแปลงปลูกพืชหมุนเวียน ปลูกต้นไม้ ขยายพันธุ์พืช ทำปุ๋ยหมัก เก็บเมล็ดพันธุ์พืช ปราศศตรูพืช หรือเสียบยอดต้นไม้ขยายพันธุ์ได้เป็นอาชีพได้ที่เดียว ถ้าเริ่มทำตั้งแต่เด็กๆ มีความชำนาญก็สบายเรียกว่าหากินได้เลย แต่พอโรงเรียนทำกิจกรรมพวกนี้ เมล็ดพันธุ์ผักที่เหลือจากโรงเรียนเขาก็แจกให้เด็กกลับไปบ้าน เดียวนี้ตามหมู่บ้านเหล่านั้นมีผักรับประทานเองเกือบทุกครอบครัว และทุกครอบครัวก็มีผลไม้ปลูกเอาไว้ (7 ตุลาคม 2530)” “เพื่อที่จะให้นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งต่อไปจะเป็นประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ ได้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถเลี้ยงตนและพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้น(29 เมษายน 2531)” “เพราะฉะนั้นเมื่อจบจากโรงเรียนของเราแล้ว ก็ออกไปเป็นพลเมืองหรือประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในเขตนั่น ในลักษณะของกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรที่เสรีเป็นแต่ละคน หรือว่ากลุ่มยูวเกษตรกร... แต่	การพึ่งตนเอง

ตาราง 10 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
ว่าเราจะให้ความรู้ในช่วงนี้บางเรื่องที่ต้องทำ บางเรื่องที่ไม่ควรทำ ประกอบกับอาจจะถึงขั้นหนึ่ง ที่ไปถึงเรื่องของการรวมตัวกันของเกษตรกร จะเป็นลักษณะของกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์(26 สิงหาคม 2530)” “ความรู้ที่เด็กได้รับ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การผลิต การโฆษณาการ การถนอมอาหาร ยังสามารถถ่ายทอดต่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชาวบ้านใกล้เคียง เด็กยังได้รับความรู้เหล่านี้ติดตัวไปจนโตใช้ประกอบอาชีพได้ สำหรับเด็กที่มีความสนใจเป็นพิเศษ ก็จะได้มีการพิจารณาส่งเสริมให้เรียนสูงขึ้นตามแต่ความถนัดของเด็กเพื่อให้เด็กมีอาชีพต่อไป การพัฒนาเด็กด้วยวิธีนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบครบวงจร และให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตัวเองด้วย(24 ตุลาคม 2531)” “เรื่องนี้ก็เหมือนกันที่แบ่งเป็น 2 ทางคือ ทางแรกก็ตั้งใจจะให้เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรู้มีความเคยชินกับระบบการทำงานร่วมกันตามแบบสหกรณ์ฝึกตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ได้ชิน ต่อมาก็ถ้าเป็นชาวบ้านเป็นราษฎรเต็มที่แล้วก็จะได้เข้าใจหลักการและเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ใหญ่ต่อไป(24 เมษายน 2535)” “โครงการต่างๆ ที่เริ่มไว้ตอนนี้ก็ไม่ใช่ว่าเฉพาะแต่นักเรียนอย่างเดียว ขณะนี้ก็พยายามให้มีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัวของนักเรียน คนในชุมชน เช่น เรื่องของการฝึกหรือพัฒนาอาชีพชุมชน ซึ่งนักเรียนที่ได้เรียนได้ฝึกแล้ว ก็น่าจะได้นำกลุ่มหรือคณะศิษย์เก่า ก็อาจจะเป็นการประกอบอาชีพต่อไป ก็มีทางหนึ่งที่จะต้องทำงานอิสระประกอบอาชีพ ครั้นประกอบอาชีพอิสระแต่เพียงลำพังตัวคนเดียว ก็อาจจะไม่มีทุนที่จะทำได้ ต้องรวมกันเป็นกลุ่ม เพราะฉะนั้นในหมู่บ้านในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมในเรื่องนี้(21 เมษายน 2540)”	
“ความก้าวหน้าของแต่ละโรงเรียนไม่เท่ากัน เนื่องด้วยปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน ขนาดและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ...ก็ต้องให้กำลังใจว่าแต่ละแห่งต่างกันหมด เราจะไม่มีการเอาใครไปเปรียบเทียบกับ(27 มีนาคม 2539)” “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนี้ถึงจะเป็นสังกัดเดียวกัน แต่ว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันมาก บางที่ก็มีความพร้อม เวลาเอาโครงการต่างๆ ไปให้ก็สามารถทำได้ดี ส่วนบางแห่งนั้นดูจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะทำได้เหมือนคนอื่นเขา จะมีอะไรในพื้นที่นั้นที่ทำให้ดีขึ้นได้ ไม่ได้นำมาเปรียบเทียบกับคนอื่น อย่างที่ได้แจ้งไว้ว่าเรื่องพวกนั้นไม่มีการเปรียบเทียบแต่อาจจะทำได้มากขึ้น (24 เมษายน 2535)” “ถ้าท่านมีข้อขัดข้องต่างๆ แล้วก็สามารทำให้ดีขึ้นไปอีกนิดหนึ่งเป็นส่วนหนึ่ง และท่านเป็นผู้ที่ให้อะไรต่อโครงการนั้นนับว่าดี ก็เป็นผลงานเท่าๆ กันกับ	การติดตาม ประเมินผล

ตาราง 10 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
ผู้ที่ทำแล้วได้รับผลงานออกมาเป็นสิ่งของ หมายความว่า เป็นผลผลิตพืชหรือเป็นนักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น ขออย่างไปวัดกันที่ผลของวัตถุนี้ออกมา แต่ให้วัดด้วยตัวเองถึงความตั้งใจของแต่ละท่าน(21 พฤศจิกายน 2524)“ “ถ้าถึงขั้นปฏิบัติอาจจะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์หรือตามที่ตั้งใจไว้ คืออาจจะมีความตั้งใจดี อยากจะให้งานที่ทำสำเร็จลุล่วงไปได้โดยดี แต่พอทำเข้าจริงแล้วอาจจะไม่ได้มากเท่าผู้อื่นเพราะว่าสถานที่มันขาดทุกสิ่งทุกอย่าง ก็อย่างเพิ่งท้อถอยหมดกำลังใจ ให้ถือว่าเรารู้คนเดียวว่าเราได้ทำอะไรลงไปนั้นแล้วที่จะเป็นประโยชน์และกับเราประโยชน์ที่ทำแล้วการประเมินผล ในขั้นนี้ก็ไม่ได้เปรียบเทียบว่า ผักใคร่อกงามมากกว่า(27 ธันวาคม 2524)“ “...ดังนั้นการที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ยากลำบาก อาจจะทำให้มองดูเสมือนว่าผลงานของผู้ปฏิบัติงานดูจะด้อยลงไปบ้าง แต่อันที่จริงแล้วเท่าที่อ่านจากรายงานจะเห็นว่าสิ่งที่ทำ(12 กุมภาพันธ์ 2525)“ “...เนื้อที่บางที่ก็ดี บางที่ก็แห้งแล้งเสียจนปลูกอะไรไม่ขึ้น ก็บอกเขาว่า งานนี้ยังไม่ค่อยได้จัดการประเมิน เพราะว่าถ้าประเมินมันก็อาจจะไม่เกิดความยุติธรรม เพราะสภาพต่างกันจริงๆ(11 ธันวาคม 2528)“ “ความสำคัญของงานที่เคยทำมาคือการติดตามแก้ปัญหาของแต่ละแห่ง ไม่ใช่ว่าตามไปดูผลงานที่กำหนดไว้อย่างเดียว จะทำอะไรไปนั่งตำหนิติเตียนคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปีๆ ก็ไม่ยุติธรรม ก็ได้แต่แนะนำไปนิดหน่อย ส่วนการประเมินก็เก็บจากตัวเลขให้แบบสอบถามให้ครูนั้นแหละเขากรอก เขาเก็บตัวเลขเอง(19 มิถุนายน 2530)“ “จากรายงานที่ได้รับอยู่สม่ำเสมอ(29 เมษายน 2532)“ “อย่างไรก็ตามงานในโรงเรียนต่างๆ นั้นมีพื้นที่ มีภาวะที่ต่างกัน จะให้เหมือนกันไม่ได้ ที่ย้ายอยู่เสมอว่าการประเมินผลความสำเร็จนั้นไม่เคยคิดถึงในเรื่องที่เขาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ทุกคนรู้แะใจตัวว่าตัวทำงานแค่ไหน ทำงานมากแล้วแต่สภาพไม่อำนวยหลายๆ อย่าง(27 เมษายน 2533)“ “มีปัญหายุ่งยากๆ หลายอย่าง จึงบอกว่า ถ้าจะแข่งก็อย่างไรแข่งกับโรงเรียนอื่น เพราะว่าผู้ปฏิบัติงานพวกเราที่อยู่ส่วนกลางทุกคนนั้นเข้าใจ แล้วจะไม่เปรียบเทียบกับใครเลย เนื่องจากแต่ละคนมีปัญหา มีข้อดีและข้อเสียในปัจจุบัน ในเงื่อนไขของการทำงานซึ่งต่างกัน ไม่สามารถจะนำมาเปรียบเทียบกันได้ แต่ในตัวของตัวเองนั้นขอให้เทียบเอง แต่เทียบในใจว่าตัวเองทำงานได้มากทำงานได้น้อยแค่ไหน ขอให้มีกำลังใจ และพวกเราที่อยู่ส่วนกลางยังงี้ถ้ามีอะไรช่วยได้นิดๆ หน่อยๆ หรือว่ามีประสบการณ์จากที่อื่นนำมาถ่ายทอดให้ หรือว่ารู้อะไร มีอุปกรณ์สิ่งของอะไร ทั้งในด้านเงินทองและของที่ใช้เป็นทุน ก็จะทำมาเสริมมาช่วยงาน(23 พฤษภาคม 2533)“ “ทำอย่างไรให้แต่ละคนบอกออกมาได้ว่าเห็นอะไรที่ยังขาดอยู่ หรือว่าครูอยู่ใกล้ชิดกับชุมชน	

ตาราง 10 (ต่อ)

ประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา	การแปลความ/ ตีความหมาย
หรือนักเรียนเองก็น่าจะบอกมาได้ว่าในชุมชนต้องการที่จะให้ทำ อย่างไร(21 เมษายน 2541)"งานที่ทำไปได้ประโยชน์เข้าเป้าหมายหรือเปล่า อันไหนที่ทำทิศทางแล้วทิศทางนั้นไม่ได้ผล ก็ต้องปรับต้องเปลี่ยนแปลงไป การที่ประชุมสัมมนานี้ก็ได้เป็นประโยชน์ในด้านนี้คือได้คิดได้ทบทวน ส่วนไหนที่บกพร่องอยู่ ก็ต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งปรับปรุงในตัวบุคคล ปรับปรุงในเรื่องของหน่วยงานและแนวคิดทั่วไปด้วย ก็หวังว่าการที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้คัดค้านวิธีการแนวทางนั้น (27 เมษายน 2543)	

3. ผลการสังเคราะห์จากผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงในประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริ และผลการพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เมื่อได้นำผลที่ได้จากการแปลความหรือตีความเทียบเคียงผลการสังเคราะห์พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ มาสังเคราะห์อีกครั้งหนึ่งเพื่อนำไปสร้างเป็นตัวบ่งชี้ โดยมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังต่อไปนี้

แนวพระราชดำริทางการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวพระราชดำรินำในเรื่องการศึกษาว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ปรากฏออกมาได้มากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามสัญชาตญาณ

เป้าหมายของการศึกษา

สำหรับเป้าหมายของการศึกษานั้น เมื่อนำมาสังเคราะห์ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงแล้วจะได้ว่า เป้าหมายของการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีคือเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมที่เหมาะสมกับภูมิ – สังคม

แนวการทำงาน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวการทำงานอย่างเป็นระบบ แต่เรียบง่าย ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ใช้ปัญหาและพื้นที่เป็นตัวตั้งในการแก้ปัญหา

ด้านหลักสูตร

ผลการสังเคราะห์การแปลความหรือตีความหมายในด้านหลักสูตรพบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริว่าควรเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น มีความคล่องตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น คือโรงเรียนสามารถสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติมขึ้นมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนเอง ไม่จำกัดด้วยเวลา สาระ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองความถนัด ความสนใจ ความต้องการของผู้เรียน และเป็นหลักสูตรที่สามารถจัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบสามารถเชื่อมโยงได้หลายสาระในเวลาเดียวกัน ซึ่งสามารถสังเคราะห์เป็นตัวบ่งชี้ได้ดังนี้

ตาราง 11 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านหลักสูตร

ประเด็นที่ได้จากผลการสังเคราะห์	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพภูมิ-สังคมของท้องถิ่น 1. หลักสูตรที่วางไว้ก็ไม่ตายตัวสามารถที่จะปรับได้ตามสภาพของท้องถิ่นและสภาพของนักเรียน ผู้ปกครองส่วนหลักสูตรนั้นทางวิทยาลัยครูจันทบุรี ก็ช่วยร่างขึ้นมาโดยดูที่ความต้องการชุมชนเป็นพิเศษ 2. หลักสูตรที่ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่ก็ไม่ตายตัวนัก ถ้าเราจะเพิ่มเติมอะไรก็ยอมทำง่ายกว่าที่จะไม่ทำในโรงเรียนที่มีหลักสูตรตายตัว โรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการก็มีหลักสูตรแน่นอน แต่ตลัด.นี้ยืดหยุ่นได้ 3. เพราะฉะนั้นหลักสูตรก็ดี การดำเนินงานก็ดี ก็คล่องตัว คือสามารถเปลี่ยนแปลงขยายได้ยังไม่มีแนวทางที่แน่นอน	1. หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคน สามารถเข้ารับการศึกษได้ตามต้องการ 2. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3. หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล 4. หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต 5. หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น 6. โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้ 7. โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้จัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำรินั้น ต้องจัดอย่างบูรณาการที่เชื่อมโยงหลายเนื้อหาวิชาและโครงการต่างๆ เข้าด้วยกันตามความเหมาะสม จัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อย่างหลากหลายทั้งในด้านหลักทฤษฎีและการปฏิบัติในเวลาเดียวกัน ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โรงเรียนจะต้องจัดหาและใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อเชื่อมโยงและถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังต้องตอบสนองหลักสูตร จึงสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นไปตามแนวพระราชดำริจะต้องมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. จัดการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง ได้แก่การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลายๆ วิชาและโครงการตามพระราชดำริเข้าด้วยกัน จัดการศึกษาทั้งในด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษาพร้อมๆ กัน
2. มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะผู้เรียนในด้าน ส จ ป ล การทำงานร่วมกับผู้อื่น การรู้จักแสวงหาความรู้อยู่เสมอ การอ่าน เขียน ใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง พัฒนาทั้งในด้านภาคทฤษฎีและทางด้านการปฏิบัติ
3. การใช้แหล่งเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ใช้สื่อหรือแหล่งเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ได้รับประสบการณ์ที่เป็นจริง ให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โรงเรียนจะต้องมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนให้มีความเหมาะสมโรงเรียนมีสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนสามารถใช้ในการค้นคว้าได้อย่างประหยัดและสะดวก
4. จะต้องส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากวิถีชีวิต จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองผู้เรียนมีความตระหนักในความสำคัญของการแสวงหาความรู้ตลอดเวลา ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม นำความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปขยายต่อบ้านและชุมชน

รายละเอียดของการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงได้ดังนี้

ตาราง 12 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
กลุ่มการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง 1. จะได้รับประโยชน์เป็นผลพลอยได้ที่สำคัญคือความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม 2. การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ให้ครบถ้วนล้นพอดีกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม 3. การที่จะโยงเรื่องการเกษตรกับสุขภาพอนามัยนั้นทำได้ง่ายเพราะเป็นเรื่องเดียวกัน 4. ก็ให้มีความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติ 5. พุทธิศึกษา นั้นหมายถึง ภาควิชาที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน คำนวณ จริยศึกษาคือการสอนให้มีคุณธรรม คุณธรรมนั้นไม่ใช่การเน้นหนักท่องจำคุณธรรมทางศาสนาที่สำคัญคือการปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวันพลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขภาพใจ ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติ เป็นการ เสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพ หัตถศึกษาคือความสามารถในการใช้เครื่องมือประดิษฐ์งาน หัตถกรรมได้ ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีของ สำเร็จรูป แต่การรู้จักใช้เครื่องมือประดิษฐ์สิ่งของนั้นจะช่วยสมองด้านการสั่งงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมองมือจะดีช่วยให้ผู้เรียนมีใจ รักศิลปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องาน และเห็นคุณค่าการทำงานโดยไม่รังเกียจ 6. งานเกษตรนี้เห็นชัดๆ เลยว่าช่วยให้เด็กได้ออกกำลังกาย ขุดดิน พรุนดิน ได้เคลื่อนไหว แล้วก็อยู่กับ	1. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้ง พุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำงาน) 2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ 3. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากผลการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
ธรรมชาติ ได้ดูการเจริญเติบโตของพืช...งานเกษตรนี้ โยงกับวิชาต่างๆ ได้ดี เช่น สปช. ก็ได้รู้จักสิ่งแวดล้อม หรือธรรมชาติวิทยา ในแง่วิทยาศาสตร์ก็ได้การเรียนรู้ ทางด้านวิทยาศาสตร์ แล้วยังอาจจะเกี่ยวกับศิลปะก็ ได้โดยการที่ว่า ให้เด็กวาดรูปต้นไม้เหล่านั้น หรือ เกี่ยวกับการร้องเพลง แต่งเพลงให้สอดคล้อง หรือ เกี่ยวกับภาษาไทย เกี่ยวกับอะไรก็ได้ทั้งนั้น 7. เป็นโอกาสอันหนึ่งที่นักเรียนควรได้รับการ สอดแทรกความรู้ด้านอาหารและโภชนาการด้วย ใน โรงเรียนที่มีบริเวณพอที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์ได้ ขอให้คำนึงถึงการใช้หลักการทาง วิทยาศาสตร์การอาหารมาช่วยในการถนอมอาหาร 8. สหกรณ์อันนี้พยายามจะให้ประโยชน์เชื่อมโยงกับ โครงการอื่นๆ ด้วย 9. ยังได้ความรู้ทางการเกษตรอีกด้วยอันที่จริงแล้วการ ปฏิบัติงานทางการเกษตรนั้นมีประโยชน์หลายๆ แง่ใน การศึกษาต่อไปได้จะเป็นพื้นฐานของวิชาต่างๆ ได้อีก หลายวิชาและทั้งยังเป็นส่วนที่ได้ออกกำลังกายได้ บริหารร่างกายเป็นส่วนที่ทำให้สุขภาพดีแล้วก็ทำให้ จิตใจปลอดโปร่งอีกด้วย 10. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 11.โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา 12.โครงการฝึกอาชีพ 13.โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 14. โครงการส่งเสริมสหกรณ์	

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
พัฒนาทักษะผู้เรียน 1. ให้นักสังเกตการณ์และจดจำทำรายงานหรืออะไรก็ตามไปถามคนที่เขาทำมา ก็เพื่อให้เขาเป็นผู้ฝึกหัดความช่างสังเกตไปด้วย 2. สุ คือ สุตมยปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากการฟัง ในที่นี้ การฟังคือการรับสารสาระทั้งปวง รวมทั้งการได้รู้ได้เห็น และการอ่านหนังสือ จิ คือ จินตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการคิด คิดในที่นี้มีไช้ แคลคิดสังเคศ แต่ต้องค้นคว้าหรือมี สุ มาก่อน จึงมี จิ ได้ แล้วใช้ปัญญาความคิดไตร่ตรอง ปุ คือ ปุจฉา แปลว่า ถามมาจาก สุ และ จิ ต้องมีความปรารถนาหาคำตอบเพื่อเติมให้ปัญญากว้างยิ่งขึ้น ลิ คือ ลิขิต หรือจดบันทึก เมื่อได้ข้อมูลหรือคำตอบที่ผ่านการวิเคราะห์บนฐานของเหตุผลแล้วก็ต้อง 3. พุทธิศึกษา หมายถึงภาควิชาการที่จะต้องสอนนักเรียนให้รู้จักอ่าน เขียน ค้นคว้า จริยศึกษา หมายถึงการปลูกฝังกล่อมกล่าให้ผู้เรียนยึดมั่นในศีลธรรม จรรยาที่ดี หัดศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีใจรักคิดปะ มีความเยือกเย็น มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องานและเห็นคุณค่าการทำงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา พลศึกษา เป็นการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างเดียวไม่พอต้องมีการบริหารร่างกายด้วย 4. การให้การศึกษาแก่เยาวชนจึงต้องให้ให้ครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกัน ทั้งด้านวิชาการ ด้านการปฏิบัติ ด้านความประพฤติ ตลอดจนด้านความคิด จิตใจและคุณธรรม 5. เป็นโครงการครบวงจร คือเริ่มตั้งแต่ไปส่งเสริม สอน ให้มีความรู้ทางด้านเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์การใช้ปุ๋ย	1. มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้ (สุ) การคิดไตร่ตรอง(จิ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ปุ) การบันทึกเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ) 2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 3. มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ 4. มีกิจกรรมฝึกภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น 5. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6. มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
การใช้จ่ายมาแล้ว การปลูกพืชผลต่างๆ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ โครงการจะช่วยเหลือในการหาอุปกรณ์ให้ แต่ครูและนักเรียนจะทำการเกษตรเอง 6.สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วนในเรื่องของการเขียนบันทึก การทำบัญชี สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วนในเรื่องของการเขียน บันทึก การทำบัญชี แล้วต่อไปเมื่อนักเรียนเติบโตขึ้นก็จะคุ้นเคยกับระบบนี้ 7.ก็ให้มีความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติ 8.โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการส่งเสริมสหกรณ์ 9.โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 10.โครงการฝึกอาชีพ 11.โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา	
การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ 1. การศึกษาเพิ่มเติมในทุกวันนี้ ก็มีใช้สิ่งที่ยากลำบากนัก เพราะแหล่งวิชาความรู้มีอยู่ทั่วไป ทั้งจากเอกสาร จากบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญ ตลอดจน เครื่องมือ สื่อสารอีกมากมาย 2.ถ้ามีห้องสมุดให้บริการเพียงพอ มีการเชิญชวนให้คนมาใช้ นอกจากนั้นมีการฝึกหัดวินัยการใช้ห้องสมุด และการมีตำราหรือหนังสือภาษาไทยที่ดีก็มีความสำคัญมาก เพราะผู้ที่มีการศึกษาระดับพื้นฐานจะให้อ่านภาษาอื่น นอกจากภาษาของตน ...ถ้าเรามีหนังสือที่มีคุณค่าทั้งเนื้อหาและรูปภาพให้เขาอ่านให้ความรู้และความบันเทิง เด็กๆจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่	1. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน 2.โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ 3. ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

ตาราง 12 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
สมบูรณ์รอบรู้ มีธรรมะ ประจำใจ มีความรักบ้านเมือง มีความต้องการปรารถนาจะทำแต่ประโยชน์ที่สมควร ... การศึกษาทางไกล เป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาแก่ผู้ที่อยู่ไกลจากสถาบันการศึกษา ... สารานุกรมนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลวิชาการเข้าด้วยกันทำให้ง่ายต่อการสืบค้น 3. วิธีการศึกษายุคใหม่ต้องการให้นักเรียนช่วยตัวเองมากที่สุดใช้การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยใช้สื่อต่างๆ อย่าง 4.คืออาศัยธรรมชาติ ใช้สิ่งรอบตัวหรือใช้ธรรมชาติ ใช้สิ่งที่มีอยู่แล้ว ประดิษฐ์ขึ้นมาเองเป็นอุปกรณ์การสอน	
ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 1. ถ้าได้โอกาสที่จะฝึกหัดให้มีความรู้แก่เด็กในโรงเรียนก็จะเป็นการเผยแพร่ความรู้ไปถึงประชาชนชนในท้องถิ่นให้ได้ประกอบอาชีพให้มีรายได้ดีขึ้น 2. เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางนัดพบอย่างยิ่ง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากจะทำให้ครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ ต่อหมู่บ้านและส่วนรวม 3.อย่าให้การที่พยายามขยันขันแข็งและชนชาวสยามนี้มาทำให้ขาดความเอื้อเฟื้อต่อกันในระหว่างกัน หรือความที่นึกถึงญาติพี่น้องในท้องถิ่นเดิม แล้วนักเรียนเมื่อกลับไปทางบ้านก็จะให้ได้ประโยชน์มากขึ้น 4.การช่วยเหลือบุคคลผู้อยู่ในถิ่นทุรกันดารจริงๆ ... ก็ยังคงต้องให้การศึกษาในลักษณะของการศึกษาในลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตลอดชีวิต ชนิดว่าสอนบางระดับอาจจะให้แค่อ่านออกเขียนได้ สามารถจะติดต่อกับบุคคลภายนอกได้สามารถที่จะรักษาสุขภาพอนามัยหรือว่าหากินหาเลี้ยงชีพได้ 5.โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 6.โครงการฝึกอาชีพ 7.โครงการส่งเสริมสหกรณ์ 8.โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	1. มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน 2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 3. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อบ้านและในชุมชน 4. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ด้านคุณลักษณะของครู

ผลการสังเคราะห์การแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงผลที่ได้จากการสังเคราะห์พระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นพบว่าพระองค์มีพระราชดำริที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูดังนี้คือ เป็นผู้ที่มีความรู้และมีคุณธรรม จึงสรุปได้ว่าคุณลักษณะของครูมีดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีความรู้ คือ มีความรู้ความสามารถที่สอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนมีการพัฒนาสูงขึ้น ได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่ก้าวหน้าการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เช่น การศึกษาต่อ การฝึกอบรม มีความสามารถและทักษะในการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถจัดการศึกษาได้อย่างบูรณาการ

2. เป็นตัวแบบคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น เป็นตัวอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไปได้ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เสียสละ และมีทักษะทางสังคม

เมื่อนำมาพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ มีรายละเอียดดังนี้
ตาราง 13 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านคุณลักษณะของครู

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
มีความรู้ความสามารถ 1.ครูที่ทางตำรวจตระเวนชายแดนคัดเลือกมาสอน ก็เป็นคนที่มีสุขภาพดี มีความรู้และมีจิตใจที่จะช่วยเหลือนักเรียนที่ตนสอนอยู่ 2.การเป็นครูที่สมบูรณ์นั้น ท่านต้องเป็นทั้งนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ จะต้องปรับปรุงตนเองด้วยการใฝ่รู้แสวงหาและค้นคว้าทดลองอยู่เป็นนิตย์ 3.นอกจากจะต้องมีความรอบรู้วิทยาการ และมีปัญญา รู้คิดด้วยเหตุด้วยผล ...จะต้องสามารถประพฤติตัวให้เป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้เป็นศิษย์ ศรัทธา หมายถึงความเชื่อถือหรือเชื่อมั่น คือเชื่อมั่นในความรู้ความคิดของครู ซึ่งครูจะสร้างสรรค์ขึ้นได้ด้วยการชวนขวนขวายศึกษา ทั้งในวิชาการโดยตรง ทั้งในความรู้ทั่วไปให้เกิดเป็นความรอบรู้ที่กว้างขวาง	1. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี 2. ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 3. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ 4. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้ 5. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ 6. มีความแม่นยำในเนื้อหา

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
ถูกต้อง แม่นยำ ทั้งสามารถนำมาส่งสอนถ่ายทอดให้แก่ศิษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4.การเฝ้าหาความรู้ให้แก่ตนเองนอกจากจะช่วยให้เกิดความรู้รอบรู้เฉลี่ยฉลาดแล้วการเฝ้าหาความรู้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ 5. ประเทศชาติจะได้บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเป็นกำลังสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ส่วนรวม 6.ครูตำรวจตระเวนชายแดนที่ประจำอยู่นั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอย่างดีมาก และก็ได้มีการฝึกฝนฝึกอบรมเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่อีกหลายๆ ด้าน 7. ก็เพื่อที่จะให้มีการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งในสาขาวิชาหนึ่งเข้ามาให้บุคคลอื่นฟังด้วย เป็นการรวมความคิดเห็น 8.เกษตรก็ได้มาช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มต้น ให้ความรู้แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน 9.ครูต้องมีทั้งความรู้เนื้อหาที่แม่นยำ ถูกต้อง ทันสมัย และมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ ชวนให้ติดตาม	
เป็นตัวแทนทางคุณธรรมจริยธรรม 1.ควรมีความสำนึกใน เกียรติของความเป็นครู ยึดมั่นในอุดมคติอันสูงส่งตามหลักวิชาการและจรรยาบรรณครู ประกอบการทำงานด้วยศรัทธา มุ่งดี มุ่งประโยชน์ต่อศิษย์ อีกทั้งเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลทั่วไป ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณี 2.การกระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในหลักศีลธรรม กอปรด้วยเมตตาปราณีมีความเสียสละ มุ่งดี มุ่งเจริญต่อศิษย์ 3. จะต้องมีควมรับผิดชอบต่อส่วนรวมและประเทศชาติ 4. มีศรัทธาต่องาน จงอุตสาหพยายามที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง 5. ความรับผิดชอบ มีสติ	1. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น 2. เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์ 3. ประพฤติปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป 4. เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ 5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป 6. ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส 7. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 8. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ และต่อสังคม 9. มีศรัทธาต่อหน้าที่ 10. มีความอดทนมานะพยายาม 11. ละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว 12. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
6.จึงต้องประพฤติสุจริตทั้งในกาย วาจา ใจ ต้องเที่ยงตรง ไม่ลำเอียง ต้องมีความบริสุทธิ์ใจ และเมตตา กรุณาต่อทุกคน ช่วยเหลือเผื่อแผ่ตามฐานะและความสามารถพร้อมทั้งระมัดระวังมิให้เผลอกระทำชั่วเป็นตัวอย่างหรือบทรเรียนที่เลวร้าย ให้เขาพลอยทำชั่วทำผิดไปด้วย เหมือนกับที่โบราณท่านวางนิตินัยแบบอย่างสำหรับครูไว้ว่า ให้แนะนำศิษย์ให้ดี ให้ศิษย์ได้เรียนดี ให้บอกศิลปวิทยาแก่ศิษย์โดยสิ้นเชิงไม่ปิดบัง 7.เลื่อมใส นั้นหมายถึงความนิยมชมชื่นและยกย่องเทิดทูนในความดี ซึ่งครูสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยการตั้งใจสำรวจประพฤติตัวให้เหมาะสมแก่ฐานะหน้าที่ให้เป็นแบบอย่าง ที่ดีงามทั้งในด้านจรรยา มารยาท ในด้านความขยันหมั่นเพียร ความสุจริตเที่ยงธรรม และความรู้จักเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม...จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความหนักแน่นอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ความคับแค้นทั้งทางกาย ทางใจ 8.ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างมีความเมตตา กรุณาเอาใจใส่ห่วงใยความเป็นอยู่ของศิษย์เป็นที่พึงในยามที่ศิษย์ต้องเผชิญปัญหาหรือความเดือดร้อน ด้วยการช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษาเมื่อศิษย์ทำผิดพลาดก็พร้อมให้อภัยและแนะนำสั่งสอนให้เกิดความรู้สึกลำบากผิดชอบชั่วดี เมื่อศิษย์เจริญเติบโตศึกษาสำเร็จ มีความมั่นคงในชีวิต ก็พลอยชื่นชมและมีความสุขไปด้วย 9. มีความเที่ยงตรงวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเสมอ มีความ อุดมาะ อดทน ประหยัดและออม ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่มัวเมาในลาภยศและอภายมุขทั้งปวง เฉพาะอย่างยิ่งครูเป็นผู้รักษาวินัยเคร่งครัด ระมัดระวัง	

ตาราง 13 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
ในความประพฤติตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผนอันดีงามอยู่ตลอดเวลาจึงได้รับความเชื่อถือและวางใจของบุคคลโดยทั่วไป 10. ความศรัทธา ความเชื่อหรือความเชื่อถือหมายถึง เชื่อถูกเชื่อผิด ความมั่งคั่งร่ำรวย หมายถึงการสำรวจระวังตัวอยู่ในระเบียบวินัยที่ดี หิริ โอตตัปปะ 11. พาหุสัจจะ หมายถึงการได้ยินได้ฟัง ได้เรียนรู้ ได้ผ่านพบมาก จาคะได้แก่ความสละ 12. การมีมนุษยสัมพันธ์ของครูแต่ละคนเหมือนกัน ถ้าครูคนไหนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมากๆ ชาวบ้านมาช่วยเอง 13. ต้องมีคุณธรรมที่ครูพึงมีต่อนักเรียน เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ในการสอน ความอดทน 14. นอกเหนือจากนี้ครูนับว่าเป็นกลจักรที่สำคัญเพราะบางโรงเรียนอาหารที่ทำให้ครูรับประทานต่างจากอาหารที่ทำให้เด็กรับประทาน หากครูได้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี คือถ้าครูไม่ชอบกินผักแต่เราต้องการสอนให้นักเรียนกินผัก เพราะฉะนั้นครูก็ต้องกินผักให้นักเรียนดูว่ามันอร่อยเพียงใด	

ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของผู้เรียน สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้เรียนมีดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัย ตัวบ่งชี้ที่เห็นว่าผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยดีคือ มีอาหารกลางวันรับประทานทุกวัน มีน้ำหนักส่วนสูงตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้เรียนส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยการเจ็บป่วยน้อย

2. เป็นผู้ที่มีความรู้ มีความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ แสวงหาความรู้อยู่เสมอ นำความรู้ที่ได้ไปขยายผลต่อ รู้จักการผสมผสานความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

3. เป็นผู้ที่มีคุณธรรม เข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา มีความกตัญญู ขยันหมั่นเพียร มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อทุกคน

4. เป็นผู้ที่มีทักษะในการดำรงชีวิต ได้แก่ ทักษะในด้านการเขียน อ่าน และใช้ภาษาไทยที่เป็นเครื่องในการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การสังเกต การจำ การรวบรวมความคิด ที่สำคัญคือมี ทักษะในด้านการบวนการสร้างปัญญา ได้แก่ สุ จิ ปุ ลิ ตลอดจนทักษะในด้านการประกอบอาชีพและทักษะทางสังคม

จากผลการสังเคราะห์นี้เมื่อนำมาพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริได้ดังในตาราง

ตาราง 14 แสดงการพัฒนาตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง 1. อยากให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง 2. นอกจากนั้นพืชผลและกิจกรรมต่างๆ ที่จะส่งเสริม นั้นจะเป็นแหล่งสำคัญทางโภชนาการ ซึ่งจะช่วยให้เด็ก ในโครงการมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น 3.มีความต้องการอยากจะให้นักเรียนได้รับอาหารที่ดี บำรุงร่างกาย และถูกสุขลักษณะ 4.เริ่มต้นก็มีความมุ่งหมายที่จะให้เด็กในความดูแลนั้น มีอาหารรับประทานที่จะให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง...ก็ได้พูดอย่างเดียวกันคือ เราต้องการให้นักเรียนใน โรงเรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์แข็งแรง 5.ในตอนแรกก็มุ่งในเรื่องของสุขภาพอนามัย เพราะถือว่าคนเราถ้าไม่มีสุขภาพที่ดีมีความเจ็บป่วยแล้วก็ทำอะไรก็ทำไม่ได้ 6.เป้าหมายแรกที่นึกไว้แต่ต้นคืออยากให้ทรัพยากร มนุษย์ของชาติคือเด็กนักเรียนทั้งหลายที่สุขภาพ ร่างกายแข็งแรง	1. มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน 2. ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะ รับประทานทุกวัน 3. อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ มาตรฐาน

ตาราง 14 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
7. ทำอย่างไรเยาวชนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียนอย่างนั้น จะมีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสมบูรณ์ 8. ในตอนแรกนั้นนักเรียนก็มุ่งให้มีสุขภาพดีอย่างที่กำลังมาแล้วนั้น 9. การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ 10. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 11. โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน 12. โครงการส่งเสริมโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร	
มีความรู้ความสามารถ 1. อยากให้มีความรู้ทางด้านวิชาการ ทางด้านหนังสือดีขึ้น ทั้งให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง 2. ต้องการให้มีความรู้ในการประกอบอาชีพเกษตรดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การที่บุคคลเหล่านี้มีสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีความรู้ในการรักษาตนให้ดียิ่งขึ้นซึ่งอันนี้เป็นพื้นฐานที่จะได้มีโอกาสปรับปรุงตนเองศึกษาหาความรู้ 3. ผู้เรียนจะสามารถพอ ที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไปฉะนั้นจึงต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดี ในที่นี้หมายถึง ภาษาไทย 4. ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะคิดที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้ทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือการรายได้ เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่	1. มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกสาระวิชาอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน 3. แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ 4. สามารถประยุกต์ความรู้เพื่อใช้ในชีวิตรประจำวันได้ 5. มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ

ตาราง 14 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
สายอาชีพศึกษา ได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง ในเรื่องการทำมาหากินนั้น ก็อาจจะมีรายละเอียดหรือเกร็ดหลายๆอย่าง แม้แต่ในเรื่องของการค้า การตลาด การสหกรณ์ เรื่องเหล่านี้ก็พยายามที่จะให้มีความรู้แล้วก็ขยายผลไปจากเด็กที่ได้รับความรู้ความเคยชินนิสัยที่จะร่วมมือกัน หรือว่าในการประกอบอาชีพมาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างจริงจัง 5. การปฏิบัติงานอย่างที่เราทำกันอยู่คือเพื่อให้เยาวชนของชาติมีสุขอนามัยที่ดี มีความรู้ความสามารถที่จะรู้ทั้งทางด้านวิชาการ ทั้งการงานอาชีพ เพื่อให้เป็นคนที่มีสมรรถนะ 6. เราพูดว่าจะต้องพัฒนาคนให้มีความรู้...ประการแรก เรียนรู้ให้อ่านออกเขียนได้...ประการที่สอง เรียนรู้ให้มีอาชีพ...ประการที่สาม รู้จักดำรงตนให้สมฐานะความเป็นมนุษย์...ประการที่สี่ การมีคุณธรรมกำกับความรู้...ประการที่ห้า ต้องสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้...ประการที่หก ต้องมีความรู้ที่จะประหยัดและใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูจะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้เด็กรู้จักสังเกตคุณลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรเก็บมาศึกษา มาสังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและอย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องรักการเรียนรู้ หรือหมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ...และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด เขียนให้ครูอาจารย์หรือผู้อื่นทราบ	

ตาราง 14 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
7. เมื่อถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น นอกจากให้ปลูกเป็นทำเป็นแล้ว การดำเนินการอย่างไร เช่นการลงทุน การทำบัญชี การบริหารจัดการ ก็เป็นเรื่องที่ครู นักเรียนได้ศึกษาเรียนรู้ไปด้วย	
มีคุณธรรม 1. เราเรียนรู้อะไรจากครู สิ่งที่ตอบแทนคือ ความรักดี ความกตัญญูรู้คุณครู 2. เราเรียนรู้อะไรจากครู สิ่งที่ตอบแทนคือความรักดี ความกตัญญูรู้คุณ 3. เพราะฉะนั้นเมื่อได้ศึกษามีความรู้แล้วก็เป็นการสมควรที่จะนำความรู้นั้นมาช่วยเหลือบุคคลอื่น 4. ส่วนที่สำคัญที่สุดคือตัวของนักเรียนเองที่จะได้รับแค่ไหน แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดคือความเอาใจใส่ ความขยันหมั่นเพียร พยายามอยู่เสมอ ไม่ทอดธุระ	1. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส 2. มีความขยันหมั่นเพียรอยู่ตลอดเวลา 3. มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ
มีทักษะในการดำรงชีวิต 1. คิดว่าทรัพยากรต่างๆ เป็นเสมือนทรัพย์สินของส่วนรวม เราต้องถนอมรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินเหล่านั้นร่วมกันให้คุ้มค่าด้วยความประหยัดระมัดระวัง 2. นักเรียนยังเล็กๆ อยู่ ทักษะในการทำงานหรือความสามารถหรือฝีมือก็ยังไม่เข้าขั้นแต่อันนี้เป็นการฝึกนิสัย ฝึกสมาธิ ฝึกความตั้งใจ 3. อีกเรื่องหนึ่งคือการเลี้ยงสัตว์และมีเรื่องของการประมง เป็นต้นเรื่องเหล่านี้ผลที่ได้รับคือการฝึกงานฝึกเทคโนโลยีวิชาใหม่ๆ ...สำหรับนักเรียนก็เป็นการฝึกหัดให้ใช้ระบบทำงานด้วยการร่วมมือกัน เพื่อที่จะได้ไม่เสียเปรียบผู้อื่น ได้ฝึกความละเอียด ความถี่ถ้วน ใน	1. มีทักษะในด้านการสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (สุ) จากการคิดไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ปัญ) และการจัดเก็บความรู้ (ลิ) 2. สามารถในการใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี 3. สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้ 4. สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี 5. สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตภาพ 6. มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

ตาราง 14 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
เรื่องการเขียนบันทึก 4. การศึกษาระดับภาคบังคับ เป็นการศึกษาที่เรามุ่งหวังว่าเมื่อจบการศึกษาแล้วผู้เรียนจะสามารถพอที่จะดำรงชีวิตได้ หรือว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไปฉะนั้นจึงต้องมีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้เข้าใจภาษาเป็นอย่างดี ในที่นี้หมายถึงภาษาไทยนั่นเอง 5. ก็ให้ความรู้ทางทฤษฎีแล้วก็ให้ได้ฝึกปฏิบัติให้รู้จักใช้ทักษะการใช้มือ ทักษะที่ดีต่อการทำงาน แต่สำหรับเด็กที่โตขึ้นหรือว่าศิษย์เก่าหรือชาวบ้านนั้นก็มีความมุ่งหมายว่าจะให้ทำงานอะไรบางอย่างที่จะเป็นเครื่องดำรงชีวิตหรือการรายได้ เพราะไม่ใช่ว่าทุกคนจะมีโอกาสได้เล่าเรียนขึ้นไปในทางสายสามัญ หรือแม้แต่สายอาชีวศึกษา ได้ขึ้นไปถึงขั้นสูง ในเรื่องการทำความเข้าใจนั้น ก็อาจจะมีการละเอียดหรือเกร็ดหลายๆอย่าง แม้แต่ในเรื่องของการค้าการตลาด การสหกรณ์ เรื่องเหล่านี้ก็พยายามที่จะให้มีความรู้แล้วก็ขยายผลไปจากเด็กที่ได้รับความรู้ความเคยชินนิสัยที่จะร่วมมือกัน หรือว่าในการประกอบอาชีพมาเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพอย่างจริงจัง 6. ขออนุญาตยืนยันหลักการเก่าแก่ที่ปู่ย่า ตา ยาย เชื้อกันมา...ส่วนคนรุ่นใหม่อาจจะไม่เคยได้ยินแล้วคือ สุ จี ปุ ลิ ...ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้...นอกจากการอ่านแล้ว บทบาทของครูจะต้องสร้างทักษะในการสังเกตแก่เด็กด้วย คือชี้ให้เด็กรู้จักสังเกตคุณลักษณะของผู้คน ลักษณะธรรมชาติรอบตัว หรือสังเกตจากการทดลองต่างๆ จะออกไปดูอะไรก็ควรเก็บมาศึกษา มาสังเกตว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรและ	

ตาราง 14 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
อย่างไรในสภาพธรรมชาติ กล่าวคือต้องสร้างให้มีความสามารถในการสังเกตสูง ต้องรักการเรียนรู้ หรือหมั่นศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ...และเมื่อเรียนแล้วจะต้องสามารถที่จะอธิบายความรู้ที่ตนได้รับมา แล้วรวบรวมความคิด เขียนให้ครูอาจารย์หรือผู้อื่นทราบ 7. โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 8. โครงการฝึกอาชีพ 9. โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 10. โครงการส่งเสริมสหกรณ์	

ด้านการบริหารจัดการ

ในการบริหารโครงการตามพระราชดำรินั้นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวิธีการที่จะให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีคือ พระองค์ใช้วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย มีเป้าหมายเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้สามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยที่มีวิธีการติดตามประเมินผลอย่างหลากหลายวิธีได้เห็นข้อมูลในเชิงประจักษ์ตามสภาพที่เป็นจริง จากประเด็นดังกล่าวทำให้สามารถสรุปได้ว่าองค์ประกอบทางด้านการบริหารนั้นประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วม โดยมีตัวบ่งชี้คือ มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เรียนทั้งด้านวิชาการและสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือภูมิปัญญาในท้องถิ่นผ่านทางผู้เรียน

2. การพึ่งตนเอง ตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นว่าผู้เรียน /ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้คือ สามารถดำเนินงานในโครงการได้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการนำผลิตที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด

3. การติดตามประเมินผล ใช้วิธีการประเมินอย่างหลากหลายวิธี ได้แก่ ประเมินตามสภาพที่เป็นจริง โดยดูจากระดับการพัฒนา จากรายงานผลการปฏิบัติงานที่เป็นเอกสารและทางวาจา โดยสอบถามความต้องการในการพัฒนาจากผู้ปฏิบัติในพื้นที่จริงๆ

ซึ่งเมื่อนำมาพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้ได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 15 แสดงการสังเคราะห์ตัวบ่งชี้จากประเด็นอุปมาหรือประเด็นเทียบเคียงด้านการบริหารจัดการ

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
การมีส่วนร่วม 1. จริงๆแล้วยังมีบุคคลที่ขาดแคลนนอกเหนือจากความดูแลของตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน้าที่ของหน่วยงานอื่นๆอีกมาก ก็พยายามช่วยกันคิดในเรื่องต่างๆ ทั้งในด้านการศึกษา งานเกษตร งานสุขภาพอนามัย 2. อันนี้ก็ประสานงานกัน นอกจากตำรวจตระเวนชายแดนแล้วยังมีหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข หน่วยงานการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกโรงเรียน 3. เราพูดกันถึงเรื่องการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ซึ่งกรมฝึกหัดครูร่วมมือช่วยเหลือมากด้วยการที่อาจารย์ของเขาไปแนะแนวเรื่องวิธีการใช้สื่อการสอนนอก จากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเรื่องการศึกษาจากกรมส่งเสริมเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยในท้องถิ่นก็มี อาทิ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทาง มศว. ก็เข้ามาสนับสนุนด้วยเรื่องสื่อการสอนบ้าง การฝึกอบรมบ้าง แล้วก็หน่วยงานอื่นๆอีกเยอะ เช่น กรมวิเทศสหการ กระทรวงศึกษาธิการ ก็ช่วยในการประสานงานต่างๆ ตอนหลังก็ลงไปสู่ศตวรรษที่ 21 ต่างๆ กันนับว่าเป็นเรื่องที่น่าพอใจทีเดียว 4. นอกจากหน้าที่ในการสอนนักเรียนแล้วยังจะต้องทำหน้าที่ ช่วยเหลือประชาชนในแถบนั้นทั้งหมด 5. ก็ได้ช่วยในด้านการบริการประชาชนในด้านการศึกษาและด้านการประกอบอาชีพๆ ไปด้วยในตัว 6. แต่ว่าจะมีที่บ้างพอจะถือว่าโรงเรียนนี้เป็นแหล่งเหมือนจะเป็นที่สาธิตหรือแสดงนิทรรศการ หรือเป็น	1. มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ 2. มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน 3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันในทุกโอกาส 4. มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน 5. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน

ตาราง 15 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
ห้องสมุดหรืออะไรก็ตามที่ให้แนวความคิดอย่างใหม่ แทนที่จะสอนเฉพาะในห้องเรียน...ชาวบ้านที่ต่อไปมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมอยู่แล้ว จึงได้ขอร้องผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทางด้านการศึกษามาช่วยเสริมในโครงการนี้ที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้เต็มที่ และก็จะไปเป็นประโยชน์ต่อโครงการศึกษาและต่อชุมชนหรือท้องถิ่นต่อไป...เมื่อช่วยนักเรียนแล้วโรงเรียนจะเป็นจุดศูนย์กลางนัดพบอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นต่อไปก็อยากให้ครูโรงเรียนนั้นเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและส่วนรวมด้วย 7. นอกจากนั้นก็ได้ให้สอนเกี่ยวกับวิชาการเกษตร โดยถือว่าโรงเรียนนี้เป็น ศูนย์กลางของชุมชนแห่งหนึ่ง ผู้ปกครองคนในหมู่บ้านเองเมื่อมีปัญหาขัดข้องอะไรก็ได้รู้ได้แน่ว่าจะมีที่ที่จะมาหาได้ ได้แก่ โรงเรียน ซึ่งครูจะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยเหลือได้มาก 8. ความสำเร็จของโครงการที่ข้าพเจ้าทำอยู่นี้ อยู่ที่การร่วมมือกันปฏิบัติงานของทุกฝ่ายตั้งแต่ครู ซึ่งใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด พ่อแม่ เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยราชการที่ได้ร่วมกันทำช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างโครงการ ทำให้โครงการ ดำเนินไปด้วยดี 9. การอบรมต่างๆ นั้น บางอย่างก็ต้องอาศัยอุปกรณ์เครื่องมือ ซึ่งจะไม่สามารถที่จะมีทุนออกได้แต่ละบุคคล การที่เรามีโรงเรียนเป็นหน่วยงานในหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมอยู่แล้วนั้น ก็อาจจะเป็นการช่วยได้ ให้เราทำได้ด้วยกัน และเป็นที่ได้ที่ที่จะได้อาศัยประกอบกิจการต่อไป 10. ก็ไม่ได้มุ่งเฉพาะแต่ว่านักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ศิษย์เก่าหรือชาวบ้านน่าจะมีโอกาสในการ ได้ใช้สื่อเหล่านี้ คือหนังสือที่พยายามจะจัดให้มีขึ้นด้วย ก็หวังว่าแต่ละก็เป็นตัวแทนของชุมชนที่จะให้ความรู้ให้โอกาสต่างๆ แก่ชุมชนด้วย	

ตาราง 15 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
การพึ่งตนเอง 1. ก็อยากจะให้อะไรกับเขาเป็นส่วนเพิ่มเติมขึ้นมา อาจจะเล็กน้อยแต่ก็ดีที่สุดเท่าที่ทำได้คือเรื่องของการฝึกฝนให้กระทำอาชีพได้เป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน ไม่ใช่เป็นเรื่องของเหตุการณ์เฉพาะหน้าไม่ใช่เป็นเรื่องของการคิดไปในอนาคตจึงทำให้นึกถึงว่าอยากจะได้โครงการฝึกอาชีพต่างๆ ให้นักเรียนหรือศิษย์เก่าของโรงเรียนตชด. เลือกให้ทำอะไรที่มีตลาด จะขายได้ ทำได้หรือว่ามีคนจ้างให้ทำเพื่อที่จะเอาวิชานั้นมาเลี้ยงชีพต่อไป 2. ความรู้ทางด้านการเกษตร และด้านโภชนาการซึ่งจะเป็นวิธีติดตัวไปจนนักเรียนเหล่านั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม วิชาการใหม่ๆ เหล่านั้นอาจจะมาช่วยในการครองชีพได้มากที่สุด 3. ส่งเสริมสิ่งของที่มีราคาถูกและมีในท้องถิ่น สำคัญอยู่ที่ว่าต้องส่งเสริมด้านการเกษตรในการผลิตอาหารอย่างที่มีประโยชน์ให้มีในท้องถิ่นขึ้นมาให้ได้ 4. เท่าที่เคยนำมาทดลองดู เขาสามารถทำแปลงปลูกพืชหมุนเวียน ปลูกต้นไม้ ขยายพันธุ์พืช ทำปุ๋ยหมัก เก็บเมล็ดพันธุ์พืช ปรารบศัตรูพืช หรือเสียบยอดต้นไม้ ขยายพันธุ์ได้เป็นอาชีพได้ทีเดียว ถ้าเริ่มทำตั้งแต่เด็กๆ มีความชำนาญก็สบายเรียกว่าหากินได้เลย แต่พอโรงเรียนทำกิจกรรมพวกนี้ เมล็ดพันธุ์ผักที่เหลือจากโรงเรียนเขาก็แจกให้เด็กกลับไปบ้าน เดียวนี้ตามหมู่บ้านเหล่านั้นมีผักรับประทานเองเกือบทุกครอบครัว และทุกครอบครัวก็มีผลไม้ปลูกเอาไว้	1. โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม 2. โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด 3. ผู้เรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ 4. มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด 5. มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน 6. ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อให้กับผู้ปกครองหรือชุมชน

ตาราง 15 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
5. เพื่อให้ให้นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งต่อไปจะเป็นประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนนั้นตั้งอยู่ ได้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถเลี้ยงตนและพึ่งตนเองได้ดียิ่งขึ้น 6. เพราะฉะนั้นเมื่อจบจากโรงเรียนของเราแล้ว ก็ออกไปเป็นพลเมืองหรือประชาชนชาวบ้านที่อยู่ในเขตนั้น ในลักษณะของกลุ่มเกษตรกร และเกษตรกรที่เสรี เป็นแต่ละคน หรือว่ากลุ่มยุวเกษตรกร... แต่ว่าเราจะให้ความรู้ในช่วงนี้บางเรื่องที่ต้องทำ บางเรื่องที่ไม่ควรทำ ประกอบกับอาจจะถึงขั้นหนึ่ง ที่ไปถึงเรื่องของการรวมตัวกันของเกษตรกร จะเป็นลักษณะของกลุ่มเกษตรกรหรือการสหกรณ์ 7. ความรู้ที่เด็กได้รับ เช่น เทคโนโลยีทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การผลิต การโภชนาการ การถนอมอาหาร ยังสามารถถ่ายทอดต่อให้พ่อแม่ผู้ปกครอง และชาวบ้านใกล้เคียง เด็กยังได้รับความรู้เหล่านี้ติดตัวไป จนโตใช้ประกอบอาชีพได้ สำหรับเด็กที่มีความสนใจเป็นพิเศษ ก็จะได้รับการพิจารณาส่งเสริมให้เรียนสูงขึ้นตามแต่ความถนัดของเด็กเพื่อให้เด็กมีอาชีพต่อไป การพัฒนาเด็กด้วยวิธีนี้ จึงเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบครบวงจร และให้เด็กรู้จักช่วยตัวเองด้วย 8. ตั้งใจจะให้เป็นการฝึกนักเรียนให้มีความรู้มีความเคยชินกับระบบการทำงานร่วมกันตามแบบสหกรณ์ ฝึกตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆ ได้ชิน ต่อมาก็ถ้าเป็นชาวบ้านเป็นราษฎรเต็มที่แล้วก็จะได้เข้าใจหลักการและเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ใหญ่ต่อไป	

ตาราง 15 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
9. โครงการต่างๆ ที่เริ่มไว้ตอนนี้ก็ไม่ใช่เฉพาะแต่นักเรียนอย่างเดียว ขณะนี้ก็พยายามให้มีประโยชน์ต่อบุคคลในครอบครัวของนักเรียน คนในชุมชน เช่น เรื่องของการฝึกหรือพัฒนาอาชีพชุมชน ซึ่งนักเรียนที่ได้เรียนได้ฝึกแล้ว ก็น่าจะได้อบรมกลุ่มหรือคณะศิษย์เก่า ก็อาจจะเป็นการประกอบอาชีพต่อไป ก็มีทางหนึ่งที่จะต้องทำงานอิสระ ประกอบอาชีพ ครั้นประกอบอาชีพอิสระแต่เพียงลำพังตัวคนเดียว ก็อาจจะไม่มีทุนที่จะทำได้ ต้องรวมกันเป็นกลุ่ม เพราะฉะนั้นในหมู่บ้านในชุมชนก็อาจจะเข้าร่วมในเรื่องนี้	
การติดตามประเมินผล 1. ความก้าวหน้าของแต่ละโรงเรียนไม่เท่ากัน เนื่องด้วยปัจจัยหลายๆ อย่าง เช่น ที่ตั้งของโรงเรียน ขนาดและความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ...ก็ต้องให้กำลังใจว่าแต่ละแห่งต่างกันหมด เราจะไม่มีอะไรไปเปรียบเทียบกับ 2. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนี้ถึงจะเป็นสังกัดเดียวกัน แต่ว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นมีความแตกต่างกันมาก บางที่ก็มีความพร้อม เวลาเอาโครงการต่างๆ ไปให้ก็สามารถทำได้ดี ส่วนบางแห่งนั้นดูจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะทำได้เหมือนคนอื่นเขา จะมีอะไรในพื้นที่นั้นที่ทำได้ดีขึ้นได้ ไม่ได้นำมาเปรียบเทียบกับคนอื่น อย่างที่ได้แจ้งไว้ว่าเรื่องพวกนั้นไม่มีการเปรียบเทียบแต่อาจจะทำได้ดีขึ้น 3. ถ้าท่านมีข้อขัดข้องต่างๆ แล้วก็สามารถทำให้ดีขึ้นไปอีกนิดหนึ่งเป็นส่วนหนึ่ง และท่านเป็นผู้ที่ให้อะไรต่อโครงการนั้นนับว่าดี ก็เป็นผลงานเท่าๆ กันกับผู้ทำแล้วได้รับผลงานออกมาเป็นสิ่งที่หมายความว่าเป็นผลผลิตพืชหรือเป็นนักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น ขออย่างไปวัดกันที่ผลของวัตถุนี้ออกมา แต่ให้วัดด้วยตัวเองถึงความตั้งใจของแต่ละท่าน	1. มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล 2. ได้มีการนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาให้ความช่วยเหลือ 3. ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาตนเองไม่นำไปเปรียบเทียบกับผู้อื่น 4. มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

ตาราง 15 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้จากการพัฒนา
4. ถ้าถึงขั้นปฏิบัติอาจจะไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์หรือตามที่ตั้งใจไว้ คืออาจจะมีความตั้งใจดี อยากจะให้ทำงานที่สำเร็จลุล่วงไปได้โดยดี แต่พอทำเข้าจริงแล้วอาจจะไม่ได้มากเท่าผู้อื่นเพราะว่าสถานที่มันขาดทุกสิ่งทุกอย่าง ก็อย่างเพิ่งท้อถอยหมดกำลังใจ ให้ถือว่าเรารู้คนเดียวว่าเราได้ทำอะไรลงไปนั่นแล้วที่จะเป็นประโยชน์ และก็รับเอาประโยชน์ที่ทำแล้วการประเมินผล ในขั้นนี้ก็ไม่ได้เปรียบเทียบว่า ผักใครงอกงามมากกว่า 5. เท่าที่อ่านจากรายงานจะเห็นว่าสิ่งที่ทำ 6. เนื้อที่บางที่ก็ดี บางที่ก็แห้งแล้งเสียจนปลูกอะไรไม่ขึ้น ก็บอกเขาว่า งานนี้ยังไม่ค่อยได้จัดการประเมิน เพราะว่าถ้าประเมินมันก็อาจจะไม่เกิดความยุติธรรม เพราะสภาพต่างกันจริงๆ 7. ความสำคัญของงานที่เคยทำมาคือการติดตามแก้ปัญหาของแต่ละแห่ง ไม่ใช่ไปตามไปดูผลงานที่กำหนดไว้อย่างเดียว จะทำอะไรไปนั่งตำหนิติเตียนคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปีๆ ก็ไม่ยุติธรรม ก็ได้แต่แนะนำไปนิดหน่อย ส่วนการประเมินก็เก็บจากตัวเลขให้แบบสอบถามให้ครูนั่นแหละเขารอก เขาเก็บตัวเลขเอง 8. จากรายงานที่ได้รับอยู่สม่ำเสมอ 9. อย่างไรก็ตามงานในโรงเรียนต่างๆ นั้นมีพื้นที่ มีภาวะที่ต่างกัน จะให้เหมือนกันไม่ได้ ที่ย้ำอยู่เสมอว่าการประเมินผลความสำเร็จนั้นไม่เคยคิดถึงใน เรื่องที่เขาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ทุกคนรู้แะใจตัวว่าตัวทำงานแค่ไหน ทำงานมากแล้วแต่สภาพไม่อำนวย	

ตาราง 15 (ต่อ)

ประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร	ตัวบ่งชี้ที่ได้มาจากการพัฒนา
10. มีปัญหาอยู่แปลกๆ หลายอย่าง จึงบอกว่า ถ้าจะแข่งก็ออกไปแข่งกับโรงเรียนอื่นจะไม่เปรียบเทียบกับใครเลย เนื่องจากแต่ละคนมีปัญหา มีข้อดีและข้อเสียในปัจจุบัน ในเงื่อนไขของการทำงานซึ่งต่างกัน ไม่สามารถจะนำมาเปรียบเทียบกันได้ แต่ในตัวของตัวเองนั้นขอให้เทียบเอง แต่เทียบในใจว่าตัวเองทำงานได้มากทำงานได้น้อยแค่ไหน ขอให้มีความกำลังใจ และพวกเราที่อยู่ส่วนกลางยังงี้ถ้ามีอะไรช่วยได้นิดๆ หน่อยๆ หรือว่ามีประสบการณ์จากที่อื่นนำมาถ่ายทอดให้ หรือว่ารู้อะไร มีอุปกรณ์สิ่งของอะไร ทั้งในด้านเงินทองและของที่ใช้เป็นทุน ก็จะนำมาเสริมมาช่วยงาน 11. ทำอย่างไรให้แต่ละคนบอกออกมาได้ว่าเห็นอะไรที่ยังขาดอยู่ หรือว่าครูอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนหรือนักเรียนเองก็น่าจะบอกมาได้ว่าในชุมชนต้องการที่จะให้ทำอย่างไร 12.งานที่ทำไปได้ประโยชน์เข้าเป้าหมายหรือเปล่า อันไหนที่ทำทิศทางแล้วทิศทางนั้นไม่ได้ผล ก็ต้องปรับเปลี่ยนไป การที่ประชุมสัมมนานี้ก็จะได้เป็นประโยชน์ในด้านนี้คือได้คิดได้ทบทวน ส่วนไหนที่บกพร่องอยู่ ก็ต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งปรับปรุงในตัวบุคคล ปรับปรุงในเรื่องของหน่วยงานและแนวคิดต่างๆ ไปด้วย ก็หวังว่าการที่จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้คัดค้านวิธีการแนวทางนั้น	

4. สรุปผลการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จากการสังเคราะห์ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงและพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้สามารถสรุปได้เป็นองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ดังต่อไปนี้

ตาราง 16 แสดงองค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อยและตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนว

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
1. หลักสูตร	มีความยืดหยุ่นสามารถ ปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพ ภูมิ – สังคม	1. หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษได้ตามต้องการ 2. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 3. หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล 4. หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต 5. หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น 6. โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้ 7. โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้จัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้	2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้ บูรณาการสอดคล้องกับ สภาพจริง	1. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้ง พุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำางาน) 2. มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มวิชา และจากโครงการตามพระราชดำริ 3. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากวิถีชีวิตจริง

ตาราง 16 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
	2.2 พัฒนาทักษะผู้เรียน	1. มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้(ส) การคิด(จิ) การแสวงหาความกระจ่าง(ป) การจัดเก็บความรู้(ลิ) 2. มีกิจกรรมที่พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 3. มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้และในโครงการตามพระราชดำริ 4. มีกิจกรรมฝึกภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น 5. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6. มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
	2.3 ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	1. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในกิจกรรมการเรียนรู้ 2. โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ 3. โรงเรียนใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอและเหมาะสมกับวัย
	2.4 ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต	1. มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ 2. มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 3. มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อที่บ้านและในชุมชน 4. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ตาราง 16 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
3. คุณลักษณะของครู	3.1 มีความรู้	1. มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี 2. ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง 3. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ 4. สามารถจัดการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้ 5. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ 6. มีความแม่นยำในเนื้อหา
	3.2 เป็นตัวแบบ คุณธรรมจริยธรรม	1. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น 2. เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์ 3. ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป 4. เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ 5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป 6. ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส 7. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี 8. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อสังคม 9. มีศรัทธาต่อหน้าที่ 10. มีความอดทนมานะพยายาม 11. ละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว 12. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ
4. คุณลักษณะของผู้เรียน	4.1 มีสุขภาพอนามัย สมบูรณ์	1. มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน 2. ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน 3. อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

ตาราง 6 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
	4.2 มีความรู้ ความสามารถ	1. มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกสาระวิชาอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน 3. แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ 4. สามารถประยุกต์ความรู้เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันได้ 5. มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ
	4.3 มีคุณธรรม	1. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส 2. ขยันหมั่นเพียร 3. มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ
	4.4 มีทักษะในการ ดำรงชีวิต	1. มีทักษะในสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (สุ) จากการคิดไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) และการจัดเก็บความรู้ (ลิ) 2. สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี 3. สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้ 4. สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี 5. สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตรา 6. มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

ตาราง 16 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
5. การบริหาร จัดการ	5.1 การมีส่วนร่วม	1. มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ 2. มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน 3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันในทุกโอกาส 4. มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน 5. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญต่อชุมชน
	5.2 การพึ่งตนเอง	1. โรงเรียนสามารถนํานโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม 2. โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด 3. นักเรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ 4. มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด 5. มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน 6. ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อให้กับผู้ปกครองหรือชุมชน
	5.3 การติดตามประเมินผล	1. มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล 2. ได้มีการนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาให้ความช่วยเหลือ 3. ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาตนเอง 4. มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตาราง 17 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ค่าดัชนีความสอดคล้องระดับคุณภาพ			
	ความ ตรง	ความ ชัดเจน	ความ เหมาะสม	การ แปลผล
ด้านหลักสูตร				
1. หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษ ได้ตามต้องการ	1	1	1	ผ่าน
2. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	1	1	1	ผ่าน
3. หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และ ความแตกต่างระหว่างบุคคล	1	1	1	ผ่าน
4. หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุก กลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต	1	1	1	ผ่าน
5. หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความ ต้องการของท้องถิ่น	1	1	1	ผ่าน
6. โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้	1	1	1	ผ่าน
7. โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้ในการศึกษาร่วมกับ หลักสูตรของโรงเรียน	1	1	1	ผ่าน
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้				
จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง				
1. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้ง พุทธิศึกษา (ด้าน วิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถ ศึกษา (ด้านการทำงาน)	1	1	1	ผ่าน
2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการ เรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ	1	1	1	ผ่าน
3. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน	1	1	1	ผ่าน

ตาราง 17 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ค่าดัชนีความสอดคล้องระดับคุณภาพ			
	ความ ตรง	ความ ชัดเจน	ความ เหมาะสม	การ แปลผล
พัฒนาทักษะผู้เรียน				
1. มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้ (สุ) การคิด ไตร่ตรอง(จิ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ญ) การบันทึกเก็บ ความรู้ที่ได้มา(ลิ)	1	1	1	ผ่าน
2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถทำงาน ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	1	1	1	ผ่าน
3. มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระ การเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ	1	1	1	ผ่าน
4. มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิ ปัญญาท้องถิ่น	1	1	1	ผ่าน
5. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1	1	1	ผ่าน
6. มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม	1	1	1	ผ่าน
ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้				
1. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม กับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน	1	1	1	ผ่าน
2. โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับ ผู้เรียนทุกระดับ	1	1	1	ผ่าน
3. ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1	1	1	ผ่าน
4. โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	1	1	1	ผ่าน
ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต				
1. มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน	1	1	1	ผ่าน
2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	1	1	1	ผ่าน
3. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อบ้านและ ในชุมชน	1	1	1	ผ่าน
4. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	1	1	1	ผ่าน

ตาราง 17 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ค่าดัชนีความสอดคล้องระดับคุณภาพ			
	ความ ตรง	ความ ชัดเจน	ความ เหมาะสม	การ แปลผล
ด้านคุณลักษณะของครู				
ครูมีความรู้ความสามารถ				
1. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี	1	1	1	ผ่าน
2. ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	1	1	1	ผ่าน
3. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้	1	1	1	ผ่าน
4. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้	1	1	1	ผ่าน
5. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ	1	1	1	ผ่าน
6. มีความแม่นยำในเนื้อหา	1	1	1	ผ่าน
ครูเป็นต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม				
1. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น	1	1	1	ผ่าน
2. เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์	1	1	1	ผ่าน
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป	1	1	1	ผ่าน
4. เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่	1	1	1	ผ่าน
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป	1	1	1	ผ่าน
6. ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	1	1	1	ผ่าน
7. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	1	1	1	ผ่าน
8. มีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อหน้าที่และต่อสังคม	1	1	1	ผ่าน
9. มีศรัทธาต่อหน้าที่	1	1	1	ผ่าน
10. มีความอดทนมานะพยายาม	1	1	1	ผ่าน
11. ละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว	1	1	1	ผ่าน
12. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ	1	1	1	ผ่าน

ตาราง 17 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ค่าดัชนีความสอดคล้องระดับคุณภาพ			
	ความ	ความ	ความ	การ
	ตรง	ชัดเจน	เหมาะสม	แปลผล
ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน				
ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์				
1. มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน	1	1	1	ผ่าน
2. ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน	1	1	1	ผ่าน
3. อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน	1	1	1	ผ่าน
ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ				
1. มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ	1	1	1	ผ่าน
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	1	1	1	ผ่าน
3. แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ	1	1	1	ผ่าน
4. สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้	1	1	1	ผ่าน
5. มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1	1	1	ผ่าน
6. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ	1	1	1	ผ่าน
ผู้เรียนมีคุณธรรม				
1. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	1	1	1	ผ่าน
2. ขยันหมั่นเพียรอยู่ตลอดเวลา	1	1	1	ผ่าน
3. แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ	1	1	1	ผ่าน
ผู้เรียนมีทักษะในการดำรงชีวิต				
1. สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (สุ) จากการคิดไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) และการบันทึกเก็บความรู้ (ลิ)	1	1	1	ผ่าน
2. สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี	1	1	1	ผ่าน
3. สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้	1	1	1	ผ่าน
4. สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี	1	1	1	ผ่าน
5. สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตราภาพ	1	1	1	ผ่าน
6. มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี	1	1	1	ผ่าน

ตาราง 17 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ค่าดัชนีความสอดคล้องระดับคุณภาพ			
	ความ ตรง	ความ ชัดเจน	ความ เหมาะสม	การ แปลผล
ด้านการบริหารจัดการ				
การมีส่วนร่วม				
1. มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ	1	1	1	ผ่าน
2. มีการถ่ายทอดความรู้ไปมาระหว่างชุมชนกับโรงเรียน	1	1	1	ผ่าน
3. โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันทุกโอกาส	1	1	1	ผ่าน
4. มีการประสานงาน เพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ โรงเรียนและชุมชน	1	1	1	ผ่าน
5. มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งใน ด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน	1	1	1	ผ่าน
6. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน	1	1	1	ผ่าน
การพึ่งตนเอง				
1. โรงเรียนสามารถนํานโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่าง เหมาะสม	1	1	1	ผ่าน
2. โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้ ที่สุด	1	1	1	ผ่าน
3. ผู้เรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้	1	1	1	ผ่าน
4. มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด	1	1	1	ผ่าน
5. มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน	1	1	1	ผ่าน
6. ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อให้แก่ผู้ปกครองหรือชุมชน				
การติดตามประเมินผล				
1. มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล	1	1	1	ผ่าน
2. นำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนา	1	1	1	ผ่าน
3. ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาของตนเอง	1	1	1	ผ่าน
4. มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย	1	1	1	ผ่าน

จากตารางทำให้ทราบว่าผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามท่านได้มีความเห็นที่ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ มีบ้างในบางตัวบ่งชี้ที่มีความเห็นต่างออกไป แต่เมื่อนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องแล้วผลปรากฏว่าทุกตัวบ่งชี้ผ่านการประเมินดังนั้นก็ยังสามารถนำไปใช้ศึกษาระดับของผลการปฏิบัติในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ต่อไป ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เห็นว่ามีความความตรงใช้เป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ มีความชัดเจนของตัวบ่งชี้ในการสื่อความหมายสามารถแปลความได้ถูกต้องเข้าใจง่าย และมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ปฏิบัติ มีผลเท่ากับ .05 ขึ้นไปมีดังนี้

ด้านหลักสูตร ได้แก่ ตัวบ่งชี้ในเรื่อง หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษได้ตามต้องการ เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมและตามความต้องการของท้องถิ่น โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้ และโรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้ในการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้งพุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำงาน) จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้ (ส) การคิดไตร่ตรอง(จ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ป) การบันทึกเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ) มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อบ้านและในชุมชน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ด้านคุณลักษณะของครู ได้แก่ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้ ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ มีความแม่นยำในเนื้อหา เชื่อสัจย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ และต่อสังคม มีศรัทธาต่อหน้าที่ มีความอดทนมานะพยายาม ละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว มีความเที่ยงตรงไม่อคติ

ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ผู้เรียนมีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐานทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส ขยันหมั่นเพียร แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (สุ) จากการคิดไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) และการบันทึกเก็บความรู้ (ลิ) สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้ สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตภาพ มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน มีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันในทุกโอกาส มีการประสานงานเพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ โรงเรียนและชุมชน มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด นักเรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด มีการรวมตัวเป็น

กลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล นำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนา ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาของตนเอง มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาระดับของผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตาม แนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตาราง 18 แสดงระดับของผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ระดับผลการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
ด้านหลักสูตร			
มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพภูมิ – สังคม ของท้องถิ่น			
1. หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับ การศึกษาได้ตามต้องการ	3.9392	.80392	มาก
2. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา	3.7790	.76435	มาก
3. หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และ ความแตกต่างระหว่างบุคคล	3.8066	.76823	มาก
4. หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ ทุกกลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต	4.0552	.72052	มาก
5. หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตาม ความต้องการของท้องถิ่น	3.7956	.75805	มาก
6. โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้	3.6464	.84120	มาก
7. โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้จัดการศึกษา ร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน	4.1050	.75647	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ระดับผลการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	ระดับ
	มาตรฐาน		
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้			
จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง			
1.โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้ง พุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำงาน)	3.8785	.72773	มาก
2. โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ	3.7904	.85411	มาก
3. โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีชีวิตของผู้เรียน	3.6093	.79962	มาก
พัฒนาทักษะผู้เรียน			
4. มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้(สุ) การคิด ไตร่ตรอง(จิ)การจัดเก็บความรู้(ลิ)	3.6337	.75107	มาก
5. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	3.7751	.77964	มาก
6. มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ	3.8985	.70215	มาก
7. มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.7569	.78636	มาก
8. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.0552	.77977	มาก
9. มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม	4.0166	.77800	มาก
ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้			
10. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน	3.6575	.79848	มาก
11. โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ	3.7624	.82592	มาก
12. ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.7072	.82825	มาก
13. โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอ เหมาะสมกับวัยผู้เรียน	3.8674	.86544	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ระดับผลการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต			
14. มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน	3.8453	.78764	มาก
15. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วย ตนเอง	3.7680	.73126	มาก
16. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อที่ บ้านและในชุมชน	3.7312	.71899	มาก
17. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยี ใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น	3.5304	.81337	มาก
ด้านคุณลักษณะของครู			
ครูมีความรู้ความสามารถ			
1. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็น อย่างดี	3.6906	.74040	มาก
2. ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดกิจกรรม การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	3.8950	.67907	มาก
3. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้	3.8895	.69037	มาก
4. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้	3.7845	.74758	มาก
5. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ	3.8744	.68429	มาก
6. มีความแม่นยำในเนื้อหา	3.7480	.61937	มาก
ครูเป็นต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม			
7. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น	4.1657	.71890	มาก
8. เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์	4.1823	.73403	มาก
9. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป	4.1326	.70245	มาก
10. เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่	4.2541	.71612	มาก
11. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป	4.2652	.70424	มาก
12. ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	4.2541	.69246	มาก
13. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	4.2818	.72507	มาก
14. มีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อหน้าที่และต่อสังคม	4.2874	.62414	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ระดับผลการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	ระดับ
	มาตรฐาน		
15. มีศรัทธาต่อหน้าที่	4.2996	.79443	มาก
16. มีความอดทนมานะพยายาม	4.4731	.63391	มาก
17. ละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว	4.2946	.69244	มาก
18. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ	4.4962	.66170	มาก
ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน			
ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์			
1. มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน	3.9337	.67989	มาก
2. ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน	4.3260	.75192	มาก
3. อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน	3.9503	.91455	มาก
ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ			
4. มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ	4.0110	.73021	มาก
5. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	3.6077	.69582	มาก
6. แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ	3.5801	.76771	มาก
7. สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิต ประจำวันได้	3.7348	.80025	มาก
8. มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.9834	.73390	มาก
9. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ	4.0055	.76374	มาก
มีคุณธรรม			
10. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	4.0773	.67048	มาก
11. ขยันหมั่นเพียรอยู่ตลอดเวลา	3.7238	.70711	มาก
12. แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ	4.0000	.73101	มาก
มีทักษะในการดำรงชีวิต			
13. สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (ส) จากการคิด ไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) การบันทึกเก็บความรู้ (ลิ)	3.8840	.73055	มาก
14. สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี	3.6409	.73657	มาก
15. สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้	3.5028	.81781	มาก

ตาราง 18 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	ระดับผลการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
16. สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี	3.5691	.77190	มาก
17. สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตรา	3.7624	.67817	มาก
18. มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้	4.0718	.69348	มาก
ด้านการบริหารจัดการ			
การมีส่วนร่วม			
1. มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ	3.7293	.89980	มาก
2. มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน	3.7127	.79952	มาก
3. โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันในทุกโอกาส	3.9171	.74445	มาก
4. มีการประสานงานเพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ	3.9890	.75269	มาก
5. มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน	3.9006	.82398	มาก
6. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน	3.7706	.79926	มาก
การพึ่งตนเอง			
1. โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้เหมาะสม	4.0387	.74061	มาก
2. โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด	3.6740	.75927	มาก
3. ผู้เรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้	3.6796	.75061	มาก
4. มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด	3.5160	.76146	มาก
6. มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน	3.5097	.84262	มาก
การติดตามประเมินผล			
1. มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล	4.0327	.72490	มาก
2. นำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนา	3.9116	.72490	มาก
3. ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาของตนเอง	3.9724	.78248	มาก
4. มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย	3.9006	.82618	มาก

จากตารางผลการศึกษาระดับการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ที่รับผิดชอบดูแลโรงเรียนในจังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดราชบุรี จำนวน 13 โรงเรียน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 ที่รับผิดชอบดูแลโรงเรียนในจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 10 โรงเรียน สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ด้านหลักสูตร จะพบว่าระดับผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้อยู่ในระดับมากทุกตัวบ่งชี้ และเมื่อศึกษาในแต่ละตัวบ่งชี้จะเห็นได้ว่าตัวบ่งชี้โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้ในการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน มีระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาได้แก่หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือโรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้ รองลงมาได้แก่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในกลุ่มของ จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง ตัวบ่งชี้ที่มีผลการปฏิบัติค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน การพัฒนาทักษะของผู้เรียนโดยมีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุด ส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าต่ำสุดเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้ (ส) การคิดไตร่ตรอง(จ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ป) การบันทึกเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ) สำหรับการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้นั้นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุด คือโรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติต่ำสุดคือมีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรม และผู้เรียน ในเรื่องส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุดคือมีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน ส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติต่ำสุดคือกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ด้านคุณลักษณะของครู ในกลุ่มของครูมีความรู้ความสามารถ การที่ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงที่สุด และตัวบ่งชี้เรื่องความสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดีเป็นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของระดับผลการปฏิบัติต่ำที่สุดคือความสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี ในกลุ่มครูเป็นตัวแทนทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

นั่น ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุดคือมีความเที่ยงตรงไม่อคติ และต่ำสุดในกลุ่มได้แก่ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป

ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน ในกลุ่มผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ พบว่าทุกตัวมีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน รองลงมาได้แก่ตัวบ่งชี้อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานและตัวบ่งชี้ผู้เรียนมีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ตามลำดับ ในกลุ่มของผู้เรียนมีความรู้ความสามารถนั้นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุดคือผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ ต่ำสุดคือการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ ในกลุ่มผู้เรียนมีคุณธรรมตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติคือการช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส และต่ำสุดคือ ในเรื่องของความขยันหมั่นเพียรตลอดเวลา สำหรับในกลุ่มของผู้เรียนมีทักษะในการดำรงชีวิตนั้นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุดได้แก่มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้

ด้านการบริหารจัดการ ในกลุ่มของการมีส่วนร่วม มีการประสานงานเพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ เป็นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุด และมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียนเป็นตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติต่ำที่สุด ในกลุ่มของการพึ่งตนเองนั้นผลจากการศึกษาระดับผลของการปฏิบัติพบว่า ตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุดได้แก่ โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม ต่ำสุดได้แก่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน และในกลุ่มของการติดตามประเมินผลนั้นผลปรากฏว่าตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดภายในกลุ่มคือมีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

นอกจากนี้ยังได้มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากผู้ปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติภาระหน้าที่ที่มีความเฉพาะตัวมีความพิเศษนอกเหนือจากภารกิจปกติเช่น มีความประสงค์ในด้านการสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการตามพระราชดำริจากหน่วยงานต่างๆ อย่างต่อเนื่อง บางโรงเรียนมีบุคลากรไม่สอดคล้องกับภาระงานที่ได้รับมอบหมาย และมีความต้องการในด้านการบำรุงขวัญและกำลังใจในเรื่องความก้าวหน้าในชั้นยศ

ตอนที่ 4 คู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีขึ้น เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย ใช้ในการกำหนดเป็นแนวทางการจัดการศึกษาและติดตามประเมินผลสถานศึกษาที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และบุคลากรในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ ได้นำไปเป็นคู่มือใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาต่อไป

ในคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้มีส่วนประกอบของคู่มือดังนี้

1. ความเป็นมาของการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. คำอธิบายการนำตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
3. นิยามขององค์ประกอบทั้ง 5 องค์ประกอบได้แก่
 - 3.1 หลักสูตร
 - 3.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.3 คุณลักษณะของครู
 - 3.4 คุณลักษณะของผู้เรียน
 - 3.5 การบริหารจัดการ
 - 3.6 รายการตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูล และการประเมิน
4. เกณฑ์การประเมินการดำเนินการตามตัวบ่งชี้

รายละเอียดของคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ได้สร้างขึ้นมีดังต่อไปนี้

คู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ส่วนประกอบของคู่มือ

1. ความนำ กล่าวถึงความเป็นมาของการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. คำอธิบาย นิยามของแต่องค์ประกอบ รายการตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูล และการประเมิน
3. เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้

โดย

นายไพรัช มณีโชติ

นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญานิพนธ์ โดยมีคณะกรรมการควบคุม คือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. งามาญ นัยพัฒน์ ประธานกรรมการ

รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่ กรรมการ

อาจารย์ ดร. อรสุดา เจริญรัตน์ กรรมการ

ความนำ

ความเป็นมาของการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นแบบอย่างที่ดียิ่งในการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนไทยผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดารมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่เมื่อครั้งพระองค์ยังทรงพระเยาว์ได้มีโอกาสติดตามพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จเยี่ยมราษฎรในถิ่นทุรกันดาร ดังที่หลักฐานปรากฏในพระราชโฆวาท พระราชดำรัส ปาฐกถา โครงการตามพระราชดำริ พระราชนิพนธ์ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่ล้วนแสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งพระองค์ทรงมีพระราชปณิธานที่จะพัฒนาให้พลสกนิกของพระองค์ทั้งประเทศในท้องถิ่นทุรกันดารเหล่านั้นมีความก้าวหน้าในชีวิตเท่าเทียมกับคนในเมือง ทรงเริ่มที่การแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนอาหารเป็นอันดับแรก ด้วยทรงเล็งเห็นว่าถ้าสุขภาพทางกายยังไม่พร้อม การพัฒนาทางด้านอื่นก็อาจจะไร้ผล เมื่อเยาวชนเหล่านี้สุขภาพสมบูรณ์ดีแล้วจากนั้นก็ให้ได้รับการศึกษาเป็นลำดับต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้นักเรียนในถิ่นทุรกันดารซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสได้พัฒนา

พระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณต่อการศึกษาไทยอย่างล้นพ้นทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอุดมศึกษา การศึกษานอกระบบ และการศึกษาพิเศษ ซึ่งสามารถสรุปเป็นรายด้านได้คือ 1) ด้านการพัฒนาสุขภาพอนามัย พระองค์มีความปรารถนาที่จะให้เด็กและเยาวชนมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาและการประกอบอาชีพ ดังดังจะเห็นได้ว่าพระองค์โปรดเกล้าฯ ให้มีการดำเนินโครงการต่างๆ ขึ้นในสถานศึกษาเพื่อแก้ปัญหาภาวะทุโภชนาการของเด็กและเยาวชน ได้แก่โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน และโครงการส่งเสริมโภชนาการสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร 2) ด้านการพัฒนาการเรียนรู้ เมื่อพระองค์ได้ดำเนินการพัฒนาสุขภาพอนามัยมาระยะหนึ่งแล้วจึงให้ดำเนินโครงการต่างๆ ที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ได้แก่ โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา และโครงการนักเรียนในพระราชานุเคราะห์ และ3) ด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ สำหรับผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้ารับการศึกษาระดับสูงขึ้นไปอาจจะด้วยฐานะทางครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวย รวมทั้งผู้ที่ไม่มีสัญชาติ ก็มีพระราชประสงค์ให้ได้รับความรู้ทางด้านการประกอบอาชีพ

ผ่านทางโครงการฝึกอาชีพ และโครงการส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งพระองค์ทรงเน้นและให้ความสำคัญเป็นพิเศษได้แก่เด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดาร ในพื้นที่ที่การบริการของรัฐเข้าไปไม่ถึงหรือเข้าถึงได้ยากลำบาก ซึ่งมีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งกระจายอยู่ตามชายแดนห่างไกลที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านสภาพภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม และวัฒนธรรม เป็นฐานในการนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร มีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง มีความซื่อสัตย์ เสียสละ สามัคคี และเมตตาผู้อื่น มีความรู้และทักษะทั้งทางวิชาการและการอาชีพ ที่เป็นรากฐานของการพึ่งตนเองและพัฒนาท้องถิ่นได้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเองเป็นคนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 13,26; กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. 2548) ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ จึงจำเป็นต้องมีกรอบแนวทางหรือตัวบ่งชี้ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมเป็นไปในทางเดียวกันอย่างเป็นเอกภาพอย่างถูกต้องครบถ้วน ตามแนวพระราชดำริ และหลักการทรงงานของพระองค์อย่างแท้จริงทุกประการ

สำหรับคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนี้ จึงเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นแนวทางในการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ในการจัดการศึกษาและเป็นแนวทางในการกำกับติดตามประเมินผลการดำเนินงานในหน่วยปฏิบัติ โดยมีคำอธิบายของการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ คำนิยามแต่ละองค์ประกอบ รายตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูล และการประเมินผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

คำอธิบาย

ในการนำตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีไปใช้ จำเป็นต้องศึกษารายละเอียดและปรับประยุกต์ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา ความเชื่อ ค่านิยม ความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ตลอดจนให้เหมาะสมกับสภาพที่ตั้งของสถานศึกษานั้นด้วย ดังนั้นผู้ที่ใช้คู่มือนี้ไปประเมินจะต้องมีการวางแผนเพื่อกำหนดเกณฑ์ให้สอดคล้องเสียก่อนโดยใช้พระราชโองการ พระราชดำรัส หรือแนวพระราชดำริ เป็นตัวตั้งแล้วใช้บริบทและผู้เรียนมากำหนดเป็นเกณฑ์การประเมินของแต่ละสถานศึกษา สำหรับข้อมูลและเกณฑ์การประเมินนี้เป็นเพียงกรอบที่อาศัยการตรวจสอบและประเมินจากบุคคลภายนอก เป็นเพียงมุมมองหนึ่งที่ใช้มาตรฐานกลาง

เพียงด้านเดียว แต่ก็จะเป็นข้อมูลให้กับสถานศึกษาได้นำไปพิจารณาและปรับปรุงเกณฑ์การประเมินให้มีมาตรฐานที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษาอีกครั้งหนึ่ง

นิยามแต่ละองค์ประกอบ

องค์ประกอบด้านหลักสูตร

หมายถึงหลักสูตรที่นำมาใช้ในการสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นต้องมีความยืดหยุ่น ไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม ตามความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่เอื้อให้กับผู้ด้อยโอกาส โดยมีรายตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูล และการประเมินดังต่อไปนี้

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
1. หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของ เวลา สาระการเรียนรู้กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล	ตรวจสอบเอกสารข้อมูลหลักฐานการรับเด็กเข้าเรียนที่ได้ให้โอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาส เช่น เด็กต่าง สัญชาติ เด็กพลัดถิ่น เข้ามาเรียนในโรงเรียน
2. หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต	- ตรวจสอบเอกสารหลักสูตร แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ - สังเกตกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น	- สอบถามครู ผู้ปกครอง และผู้บริหาร
4. โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้	
5. โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้จัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตร	
6. หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษาได้ตามต้องการ	สอบถามครู ผู้ปกครอง และผู้บริหาร
7. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา	- ตรวจสอบเอกสารบันทึกการประชุมของโรงเรียน - สัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน ที่เกี่ยวกับการให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้

1. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 90 ขึ้นไป อยู่ในระดับดีมาก
2. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 75 – 89 อยู่ในระดับดี
3. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 50 – 74 อยู่ในระดับพอใช้
4. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ต่ำกว่าร้อยละ 50 อยู่ในระดับควรปรับปรุง

องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

หมายถึง ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนนั้นเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เป็นไปอย่างบูรณาการที่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านวิชาการ คุณธรรม จริยธรรม ด้านการประกอบอาชีพ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ทั้งนี้ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนเป็นแหล่งจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้ฝึกทักษะปฏิบัติจริง

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
1. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้ง พุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำงาน)	- ตรวจสอบเอกสารที่เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ - สังเกตกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการในทุกๆ ด้าน มีการเชื่อมโยงเนื้อหา กิจกรรมทั้งในภาคความรู้และภาคทฤษฎี จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้ จากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน และจากโครงการตามพระราชดำริ ทั้งมีการพัฒนาทักษะผู้เรียนในด้านต่างๆ ในด้าน ส จ ป ลี และ การทำงานร่วมกับผู้อื่น
2. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ	- ตรวจสอบเอกสารที่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้- - สังเกตการณ์จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูที่ได้มีการพัฒนาทักษะผู้เรียนในด้าน ส จ ป ลี ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และ
3. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน	
4. มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะผู้เรียนในด้าน การแสวงหาความรู้(ส) การคิดไตร่ตรอง(จ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ป) การบันทึกเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ)	

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
5. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	กับโครงการตามพระราชดำริทั้งในด้านความรู้และการปฏิบัติ จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น
6. มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ	
7. มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	
8. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
9. มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม	
10. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน	- สังเกตการณ์จัดกิจกรรมการเรียนรู้ - สอบถามนักเรียน ครู และผู้ปกครอง
11. โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ	- ตรวจสอบเอกสารข้อมูลการรวบรวมแหล่งเรียนรู้ - สัมภาษณ์แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน
12. ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- สัมภาษณ์รายการสื่อที่โรงเรียนผลิตและใช้ - สังเกตการณ์จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครู
13. โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	- ตรวจสอบห้องสมุดและสำรวจข้อมูลหนังสือในห้องสมุดของโรงเรียน - สัมภาษณ์ ผู้เรียน ครู และผู้ปกครอง
14. มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน	สอบถามนักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ครู และประชาชนในชุมชน ในด้านการฝึกอาชีพใน

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
15. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	โรงเรียน แล้วมีการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ที่ได้จากการฝึกในโรงเรียนไปขยายต่อบ้านหรือในชุมชน มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาผสมผสานกับความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในท้องถิ่น
16. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อบ้านและในชุมชน	
17. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น	

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้

1. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 90 ขึ้นไปอยู่ในระดับดีมาก
2. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 75 – 89 อยู่ในระดับดี
3. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 50 – 74 อยู่ในระดับพอใช้
4. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ต่ำกว่าร้อยละ 50 อยู่ในระดับควรปรับปรุง

องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของครู

หมายถึงคุณลักษณะของผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จะต้องมีความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้เกิดประสิทธิผลและต้องเป็นตัวแทนทางคุณธรรมและจริยธรรม โดยมีรายตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูลและการประเมินดังนี้

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
1. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี	ตรวจสอบเอกสารที่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ สังเกตกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	สำรวจข้อมูลการเข้ารับการพัฒนาจากคำสั่งหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ สอบถามครูเกี่ยวกับการเข้ารับการพัฒนา

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
3. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้	ตรวจสอบเอกสารที่เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ สังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
4. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้	
5. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ	ตรวจสอบข้อมูลการรับการฝึกอบรมของครูในโรงเรียน สังเกตการณ์ปฏิบัติงานหรือสอบถามผู้ที่ร่วมงานเช่น เพื่อนครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้บังคับบัญชา เกี่ยวกับคุณลักษณะของครูตามที่กำหนด
6. มีความแม่นยำในเนื้อหา	
7. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น	
8. เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์	
9. ประพฤติปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป	
10. เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่	
11. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป	
12. ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	
13. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	
14. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ และต่อสังคม	
15. มีศรัทธาต่อหน้าที่	
16. มีความอดทนมานะพยายาม	
17. ละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว	
18. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ	

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้

1. ครูที่มีคุณลักษณะครบตามตัวบ่งชี้ร้อยละ 90 ขึ้นไป อยู่ระดับดีมาก
2. ครูที่มีคุณลักษณะครบตามตัวบ่งชี้ร้อยละ 75 – 89 อยู่ในระดับดี
3. ครูที่มีคุณลักษณะครบตามตัวบ่งชี้ร้อยละ 50 – 74 อยู่ในระดับพอใช้
4. ครูที่มีคุณลักษณะครบตามตัวบ่งชี้ต่ำกว่าร้อยละ 50 อยู่ในระดับควรปรับปรุง

องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

หมายถึงผู้เรียนที่ได้รับการศึกษาจากสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ แข็งแรง มีความรู้ มีทักษะในการดำรงชีวิต และมีคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับในการดำรงชีวิต โดยมีรายละเอียดของตัวบ่งชี้ แหล่งของข้อมูล และการประเมินดังต่อไปนี้

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
1. มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน	ตรวจสอบเอกสารที่เป็นบันทึกผลการตรวจสุขภาพของผู้เรียน
2. ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน	- ตรวจสอบรายการอาหารกลางวัน - สอบถามผู้เรียน ผู้ปกครอง
3. อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน	- ตรวจสอบเอกสารบันทึกผลการตรวจสุขภาพของผู้เรียน - สอบถามครู ผู้ปกครอง
4. มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ	- ตรวจสอบเอกสารการวัดผลประจำปีหรือประจำภาคเรียน - สังเกตการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ในประจำวัน
5. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกสาระวิชาอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	
6. แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ	- สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน
7. สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้	- สอบถามผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้เรียน เช่น เพื่อน ผู้ปกครอง ครู
8. มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
9. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ	- ตรวจสอบเอกสารที่เป็นข้อมูลการออกกลางคันและข้อมูลการจบการศึกษาของผู้เรียน - สอบถามครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง
10. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส	

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
11. ขยันหมั่นเพียรอยู่ตลอดเวลา	- สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน
12. แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ	- สอบถามผู้ที่ใกล้ชิด เช่น ครู เพื่อน และผู้ปกครอง ในด้านทักษะการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัย รวมทั้งทักษะในด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น
13. สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (สุ) จากการคิดไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) และการบันทึกเก็บความรู้ (ลิ)	- ทดสอบความสามารถในด้านการใช้ภาษาไทยและทักษะในด้านการสังเกต การรวบรวมความคิด
14. สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี	
15. สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้	
16. สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวและจดจำได้เป็นอย่างดี	
17. สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตภาพ	
18. มีทักษะทางด้านสังคมเช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี	

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้

1. ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่จำเป็นตามตัวบ่งชี้ร้อยละ 90 ขึ้นไป และมีคุณลักษณะตามตัวบ่งชี้ที่ 1 ถึงตัวบ่งชี้ที่ 3 อยู่ในระดับดีมาก
2. ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่จำเป็นตามตัวบ่งชี้ร้อยละ 75 – 89 และมีคุณลักษณะตามตัวบ่งชี้ที่ 1 ถึงตัวบ่งชี้ที่ 3 อยู่ในระดับดี
3. ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่จำเป็นตามตัวบ่งชี้ร้อยละ 50 – 74 และมีคุณลักษณะตามตัวบ่งชี้ที่ 1 ถึงตัวบ่งชี้ที่ 3 อยู่ในระดับพอใช้
4. ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่จำเป็นตามตัวบ่งชี้ต่ำกว่าร้อยละ 50 อยู่ในระดับควรปรับปรุง

องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ

หมายถึงสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีการดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ได้มีการปรึกษาหารือวางแผนในการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาพร้อมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่าง

ต่อเนื่อง ทั้งยังได้มีกิจกรรมต่างระหว่างชุมชนและโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนและชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของโรงเรียนเช่นกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทุกๆด้าน มีการประเมินการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพที่เป็นจริงในบริบทของแต่ละคนจากหลายๆ ฝ่ายแล้วนำมาใช้ในการพัฒนาให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด มีรายละเอียดของตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูล และการประเมินดังต่อไปนี้

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
1. มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ	ตรวจสอบข้อมูลที่ทางโรงเรียนได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ โดยการซักถามครู นักเรียน ผู้ปกครอง หรือตรวจสอบเอกสารต่างๆ
2. มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน	ตรวจสอบเอกสารการประชุมผู้ปกครอง การประชุมร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียน เอกสารสถิติการมาใช้บริการด้านต่างๆ ในโรงเรียน ซักถามครู ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชน
3. มีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันในทุกโอกาส	
4. มีการประสานงาน เพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ โรงเรียนและชุมชน	
5. มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน	
6. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน	ตรวจสอบเอกสารที่เป็นแผนกลยุทธ์ หรือแผนปฏิบัติราชการของโรงเรียน - สอบถามครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และผู้เรียน - สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมโครงการตามพระราชดำริ
7. โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม	
8. โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในห้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด	
9. ผู้เรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้	

ตัวบ่งชี้	แหล่งข้อมูลและการประเมิน
10. มีการส่งเสริมการนำผลิตผลในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด	- สังเกตการณ์จัดกิจกรรมการเรียนรู้ - สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่นครู นักเรียน และผู้ปกครอง
11. มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน	
12. ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อกับผู้ปกครองหรือชุมชน	
13. ใช้การติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล	- ตรวจสอบวิธีการประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนโดยการซักถามครู ผู้บริหารหรือกรรมการสถานศึกษา - ตรวจสอบแผนปฏิบัติการของโรงเรียนหรือโครงการในแต่ละปีว่าได้มีการสรุปโครงการแล้วนำข้อมูลที่ได้มาวางแผนในการพัฒนาในปีต่อไป
14. นำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนา	
15. ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาของตนเอง	
16. มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย	

เกณฑ์การประเมินคุณภาพตามตัวบ่งชี้

1. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 90 ขึ้นไป อยู่ในระดับดีมาก
2. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 75 – 97 อยู่ในระดับดี
3. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 50 – 74 อยู่ในระดับพอใช้
4. สถานศึกษาที่ปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ได้ร้อยละ 50 – 49 อยู่ในระดับควรปรับปรุง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจตามกาลเวลา (Sequential Exploratory Design) คือ เป็นแบบผสมผสานในดำเนินการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานโดยอาศัยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative) เป็นลำดับแรกเพื่อสำรวจตรวจสอบหาสาระในแง่มุมเฉพาะที่เป็นปรากฏการณ์ที่สนใจ แล้วจึงใช้วิธีการในเชิงปริมาณ (Quantitative) รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานเพื่อให้ได้สารสนเทศที่ช่วยอธิบายประกอบการตีความหมาย โดยมีความมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยใช้วิธีการสังเคราะห์จากพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ การดำเนินการวิจัย และผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative) ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานโดยการสำรวจ ศึกษาพื้นที่ปฏิบัติ สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อสำรวจตรวจสอบภาพรวมที่เป็นประเด็นหลักของกระบวนการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และศึกษาค้นหาข้อมูลจากเอกสาร โดยแบ่งการดำเนินงานออกได้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูล

ขั้นที่ 2 สังเคราะห์เอกสาร

ขั้นที่ 3 สร้างตัวบ่งชี้

ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้ โดยการสร้างแบบสอบถามเพื่อประเมินคุณภาพของตัวบ่งชี้จากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีโดยตรง

ตอนที่ 3 การศึกษาระดับผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่อธิบายผลการปฏิบัติงานของหน่วยปฏิบัติได้

การดำเนินการในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative) ในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 4 การสร้างคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

มีรายละเอียดของการดำเนินงานดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ มีรายละเอียดของการดำเนินงานแบ่งเป็นชั้นๆ ได้ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูล

ในชั้นนี้เป็นขั้นของการศึกษาหาภาพรวมของการดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และเป็นการค้นหาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยที่ผู้วิจัยออกแสวงหาข้อมูลในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเพื่อให้เห็นภาพรวมที่เป็นประเด็นหลักของการดำเนินงานในโรงเรียนโดยการเข้าไปศึกษาข้อมูลในโรงเรียนพร้อมทั้งพูดคุยกับครูในโรงเรียนและระดับผู้บังคับกองร้อยที่รับผิดชอบด้านการศึกษา และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริงในการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ ได้แก่ที่ปรึกษาสำนักโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อศึกษาการนำแนวพระราชดำริไปกำหนดเป็นนโยบายของการดำเนินงาน พร้อมกันนี้ได้ศึกษาเอกสาร ตำราต่างๆ ที่เกี่ยวกับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เช่น พระราชประวัติ พระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส พระราชกรณียกิจ พระราชนิพนธ์ โครงการตามพระราชดำริ และเอกสาร ตำรา ต่างๆ จากแหล่งต่างๆ เพื่อแสวงหาหลักคิด หลักวิชาและหลักปฏิบัติในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของพระองค์ แล้วคัดเลือกพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับกับการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ.2550 โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกงานที่จะนำมาสังเคราะห์ในครั้งนี้อยู่จะต้องเป็นพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส ที่มีคำที่เป็นประเด็นหลักหรือมีแนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การพัฒนาเด็กและเยาวชนในทุกๆ ด้าน และโครงการตามพระราชดำริแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งดำเนินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ถึง ปัจจุบัน

ชั้นที่ 2 สังเคราะห์เอกสาร

ผู้วิจัยนำพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ที่ได้คัดเลือกทั้งหมดจำนวน 60 องค์กรและ 8 โครงการมาสังเคราะห์ ในชั้นตอนนี้ได้นำวิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาตามแนวคิดของ โนบลิต และแฮร์ (Noblit and Hare. 1988) มาประยุกต์ใช้ในการสังเคราะห์เอกสารดังกล่าว

ชั้นที่ 3 สร้างตัวบ่งชี้

ผู้วิจัยนำผลการสังเคราะห์ผลการแปลความหรือตีความหมายเทียบเคียงมาสรุปสร้างเป็นตัวบ่งชี้โดยการนำคำที่เป็นประเด็นเทียบเคียงที่ปรากฏอยู่ในพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัสและโครงการตามพระราชดำริมาสร้างเป็นตัวบ่งชี้ที่เป็นภาพรวมทำให้เห็นว่าในการจัดการศึกษาตามแนว

พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีนั้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อยและ 76 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบด้านหลักสูตร มี 7 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบย่อย และ 17 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของครู มี 2 องค์ประกอบย่อย และ 18 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียน มี 4 องค์ประกอบย่อย 19 ตัวบ่งชี้ และด้านการบริหารจัดการ มี 3 องค์ประกอบย่อย 15 ตัวบ่งชี้ นอกเหนือจากได้ องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริแล้วผู้วิจัยยังได้ทราบถึงแนวพระราชดำริของพระองค์ที่มีต่อการศึกษา เป้าหมายของการศึกษา และแนวการทรงงานในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารด้วย

ตอนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้

เป็นการตรวจสอบว่าประเด็นที่ได้สังเคราะห์มาสร้างเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นั้นมีความตรงใช้เป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริได้ มีความชัดเจนของตัวบ่งชี้ในการสื่อความหมาย สามารถแปลความได้ถูกต้องเข้าใจง่าย และมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ปฏิบัติได้ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการตรวจสอบเพื่อยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการศึกษา พัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามแนวพระราชดำริโดยตรง เป็นผู้พิจารณาคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่ได้พัฒนาขึ้น โดยการนำประเด็นเทียบเคียงหรือประเด็นอุปมา (Metaphors) ที่ปรากฏในพระราชโราชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้ที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความเห็นแล้วมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยวิเคราะห์และคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และทำการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาระดับการปฏิบัติในโรงเรียนที่เป็นหน่วยปฏิบัติต่อไป

ตอนที่ 3 การศึกษาระดับการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้

เป็นการศึกษาการดำเนินงาน ของหน่วยงานระดับผู้ปฏิบัติคือโรงเรียนที่นำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทางด้านการศึกษาไปใช้จัดการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เจตนารมณ์ของการศึกษาในครั้งนี้เพียงเพื่อศึกษาว่า โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติสามารถปฏิบัติได้ตามตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้อยู่ในระดับใด ทำให้ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทุกระดับในการให้การสนับสนุนพัฒนาให้การจัดการศึกษาตามแนว

พระราชดำริได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ด้วยการนำแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ .9757 ไปให้บุคลากรในหน่วยปฏิบัติคือครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 ค่ายพระพุทธรูปอดฟ้า และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 ค่ายพระมงกุฎเกล้า รวมทั้งสิ้น 197 คน ได้ระบุถึงระดับการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นและผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ในการการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อศึกษาระดับของผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้ของโรงเรียน ซึ่งแสดงออกถึงสถานะในการปฏิบัติตามองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้บรรลุตามที่กำหนดไว้ในตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สารสนเทศที่ได้จะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติได้นำไปพิจารณาเป็นแนวทางการปฏิบัติตามภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ในแต่ละระดับต่อไป และเป็นประโยชน์ต่อองค์กรทางการศึกษาที่มีภารกิจในการจัดการศึกษาได้นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารได้

ตอนที่ 4 การสร้างคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เป็นการนำตัวบ่งชี้ที่ได้มาสร้างเป็นคู่มือประกอบการใช้ตัวบ่งชี้เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้นำไปใช้ในการจัดการศึกษาหรือใช้ในการกำกับติดตามประเมินผลของหน่วยงานระดับปฏิบัติ ซึ่งในคู่มือจะประกอบด้วยคำอธิบาย คำนิยาม รายตัวบ่งชี้ แหล่งข้อมูลและการประเมินคุณภาพผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อให้บังเกิดประสิทธิผลที่ถูกต้อง ตรงตามแนวพระราชดำริของพระองค์แท้จริงนั้นมีองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ซึ่งได้มาจากการพัฒนาขึ้นโดยใช้วิธีการนิยามเชิงทฤษฎี (Theoretical Definition) และใช้วิธีการวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิธาน (Meta – Ethnography) มาประยุกต์ใช้ในการสังเคราะห์เอกสารที่เป็นพระราชโองการ ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี แล้วผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่ง

เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามแนวพระราชดำริ ภายใต้แนวพระราชดำริทางการศึกษา ที่ว่าการศึกษาคือการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ปรากฏออกมาได้มากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามสัญชาตญาณ และเป้าหมายของการจัดการศึกษา คือเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมที่เหมาะสมกับภูมิ – สังคม โดยมีองค์ประกอบและตัวบ่งชี้สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อให้ตรงตามแนวพระราชดำริอย่างแท้จริง ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อยและ 76 ตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านหลักสูตร ประกอบด้วย 1 องค์ประกอบย่อยและ 7 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

1.1 มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพภูมิ – สังคม ของท้องถิ่น

1.1.1 หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษได้ตามต้องการ

1.1.2 เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษา

1.1.3 หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.1.4 หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต

1.1.5 หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น

1.1.6 โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้

1.1.7 โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้จัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน

2. องค์ประกอบด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบย่อย และ 17 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

2.1 จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ดังนี้

2.1.1 โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้ง พุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำงาน)

2.1.2 จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ

2.1.3 จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

2.2 พัฒนาทักษะผู้เรียน ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ดังนี้

2.2.1 มีการจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะผู้เรียนในด้าน การแสวงหาความรู้(ส) การคิดไตร่ตรอง(จ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ป) การบันทึกเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ)

2.2.2 มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

2.2.3 มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ

2.2.4 มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2.5 มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2.6 มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม

2.3 ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 4 ตัวบ่งชี้ดังนี้

2.3.1 มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน

2.3.2 โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ

2.3.3 ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3.4 โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

2.4 ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 4 ตัวบ่งชี้ดังนี้

2.4.1 มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน

2.4.2 มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2.4.3 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อบ้านและในชุมชน

2.4.4 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3 องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของครู มี 2 องค์ประกอบย่อย และ 18 ตัวบ่งชี้ได้แก่

3.1 มีความรู้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ได้แก่

3.1.1 สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี

3.1.2 ได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3.1.3 สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้

3.1.4 สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้

3.1.5 ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

3.1.6 มีความแม่นยำในเนื้อหา

3.2 เป็นตัวแบบคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 12 ตัวบ่งชี้ได้แก่

3.2.1 ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น

3.2.2 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์

3.2.3 ประพฤติปฏิบัติที่เป็นตัวอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป

3.2.4 เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่

3.2.5 มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป

3.2.6 ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส

3.2.7 สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

3.2.8 มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ และต่อสังคม

3.2.9 มีศรัทธาต่อหน้าที่

3.2.10. มีความอดทนมานะพยายาม

3.2.11. ละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว

3.2.12. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ

4. องค์ประกอบด้านคุณลักษณะของผู้เรียน มี 4 องค์ประกอบย่อย และ 18 ตัวบ่งชี้

4.1 มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ได้แก่

4.1.1 มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

4.1.2 ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน

4.1.3 อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

4.2 มีความรู้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ได้แก่

4.2.1 มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และ

โครงการตามพระราชดำริ

4.2.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกสาระวิชาอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

4.2.3 แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ

4.2.4 สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

- 4.2.5 มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 4.2.6 ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ
- 4.3 มีคุณธรรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ได้แก่
 - 4.3.1 ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส
 - 4.3.2 ขยันหมั่นเพียรอยู่ตลอดเวลา
 - 4.3.3 แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ
- 4.4 มีทักษะในการดำรงชีวิต ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ได้แก่
 - 4.4.1 สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (ส) จากการคิดไตร่ตรอง (จ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) และการบันทึกเก็บความรู้ (ลิ)
 - 4.4.2 สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี
 - 4.4.3 สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้
 - 4.4.4 สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี
 - 4.4.5 สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตภาพ
 - 4.4.6 มีทักษะทางด้านสังคมเช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี
- 5. องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการ มี 3 องค์ประกอบย่อย และ 16 ตัวบ่งชี้ ได้แก่
 - 5.1 การมีส่วนร่วม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ได้แก่
 - 5.1.1 มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ
 - 5.1.2 มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน
 - 5.1.3 มีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันในทุกโอกาส
 - 5.1.4 มีการประสานงาน เพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ โรงเรียนและชุมชน
 - 5.1.5 มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน
 - 5.1.6 โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน
 - 5.2 การพึ่งตนเอง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัวบ่งชี้ได้แก่
 - 5.2.1 โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม
 - 5.2.2 โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด

- 5.2.3 ผู้เรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้
- 5.2.4 มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด
- 5.2.5 มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน
- 5.2.6 ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อกับผู้ปกครองหรือชุมชน
- 5.3 การติดตามประเมินผล ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 4 ตัวบ่งชี้ได้แก่
 - 5.2.1 ใช้การติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
 - 5.2.2 นำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนา
 - 5.2.3 ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาของตนเอง
 - 5.2.4 มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

การอภิปรายผล

ผลจากการสังเคราะห์แนวพระราชดำริทางด้านการจัดการศึกษาจากพระราโชวาท ปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ ทำให้ได้ข้อค้นพบ พระราชดำริที่เกี่ยวกับการศึกษา เป้าหมาย องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และเมื่อได้ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ทำให้ทราบว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีแนวพระราชดำริในเรื่องการศึกษาว่า การศึกษาคือ การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ปรากฏออกมาได้มากกว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามสัญชาตญาณ และเป้าหมายของการศึกษานั้นพระองค์มีแนวพระราชดำริพอสรุปได้ว่าเป็นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมที่เหมาะสมกับภูมิ – สังคม ซึ่งสอดคล้องกับเกษม วัฒนชัย (2546 : 2 – 8) ที่ได้มีปาฐกถาเรื่อง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เทพแห่งการศึกษา แล้วได้สรุปพระราชปณิธานของพระองค์ในด้านการศึกษาว่าเป็นการทำให้คนมีความรู้และมีคุณสมบัติต่างๆ เพื่อให้อยู่รอดได้พร้อมทั้งทำประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม และในงานวิจัยของชุตินา สัจจามันท์ และคณะ (2541) ที่พบว่าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีเป้าหมายในการพัฒนาอยู่ 3 มิติ โดยแต่ละมิติมีความเชื่อมโยงกัน ดำเนินไปอย่างสมดุลและสอดคล้องกัน ได้แก่ การพัฒนาคน ทรงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคนและชุมชนโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ผู้ด้อยโอกาส โดยมีความหมายครอบคลุมไปถึงการศึกษาทุกระบบทุกประเภท มิติที่สอง เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม มิติที่สาม เป็นการพัฒนาล้างแฉ่งล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำรินั้นมีตัวบ่งชี้ที่ใช้สำหรับจัดการศึกษา จำนวน 76 ตัวบ่งชี้ แยกเป็นด้านหรือองค์ประกอบได้ดังนี้

ในด้านหลักสูตรนั้นควรเป็นหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว สามารถปรับได้ตามความเหมาะสมและความต้องการ ของผู้เรียนและของท้องถิ่นทั้งนี้เนื่องจากพระองค์เห็นว่า ภูมิ – สังคม ของแต่ละพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ดังนั้นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ก็ควรมีหลักสูตรที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละถิ่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาใช้ในโรงเรียนจึงเป็นคำตอบที่จะสนองแนวพระราชดำริดังกล่าวนี้ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงต้องทำความเข้าใจกับบุคลากรที่เกี่ยวข้องตลอดทั้งชุมชน ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมมือกัน จากรายละเอียดของการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้จะพบว่ายังมีตัวบ่งชี้บางตัวบ่งชี้ที่มีระดับของผลการปฏิบัติ ต่ำสุดของกลุ่ม เช่น ในด้านหลักสูตร ตัวบ่งชี้เรื่องการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้ มีผลการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดของกลุ่มซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ายังมีบางโรงเรียนหรือหลายโรงเรียนที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นหรือมีแต่อาจจะยังไม่สมบูรณ์ ประกอบกับมีข้อคิดเพิ่มเติมในด้านหลักสูตรว่าหลักสูตรเกิดจากส่วนกลางโรงเรียนไม่ได้เป็นผู้กำหนดหลักสูตร อีกประเด็นหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจคือการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาที่มีค่าเฉลี่ยต่ำรองลงมา นั้นแสดงให้เห็นว่ายังมีบางชุมชนที่อาศัยในท้องถิ่นที่ห่างไกลและทุรกันดารนั้น ยังให้ความสำคัญในเรื่องปากท้องความเป็นอยู่มากกว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนจะเป็นไปในด้านกำลังกายมากกว่า (ธงชัย สมรรถชัย. 2550 : สัมภาษณ์) ส่วนตัวบ่งชี้ที่มีค่าเฉลี่ยของผลการปฏิบัติสูงสุดคือการที่โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริเข้ามาใช้จัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน นั้นหมายถึงโรงเรียนทุกโรงได้นำโครงการตามพระราชดำริทั้ง 8 โครงการเข้าไปปฏิบัติในโรงเรียนโดยที่ส่วนใหญ่ได้นำเข้าไปจัดเป็นกิจกรรมที่เป็นเนื้อเดียวกับการเรียนการสอนในเวลาปกติตามหลักสูตร แต่ก็มีบ้างที่ยังปฏิบัติแยกส่วนกันอยู่

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น พระองค์เน้นให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริงที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner - Centered) ด้วยการพัฒนาในทุกๆ ด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ทักษะในการประกอบอาชีพ โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ ซึ่งในข้อค้นพบนี้ได้มีความสอดคล้องกับเกษม วัฒนชัย (2546 : 8 – 13) ได้กล่าวถึงการพัฒนาผู้เรียนที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีแนวพระราชดำริในการพัฒนาว่าพระองค์มุ่งที่ให้ผู้เรียนคือศูนย์กลางการเรียนรู้ด้วยหลัก สู่ จิ ปุ ลิ และให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านเพื่อให้ผู้เรียนมีความสมบูรณ์ทั้งในด้าน พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา เช่นเดียวกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548 : 24 – 26) ที่ได้กล่าวถึงพระปรีชาญาณด้านการศึกษาของพระองค์ในหนังสือ รัตนาคารยการศึกษาว่าพระองค์มีแนวพระราชดำริในการจัดการศึกษาที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้วิธีการเรียนรู้ทั้ง 4 ประการเพื่อพัฒนาทั้ง 4 ด้านดังกล่าว และยังได้กล่าวถึงการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริว่าทรงใช้หลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Learning by doing) และงานวิจัยของชุตติมา สัจจามันท์ (2541) ที่พบว่าพระองค์มุ่ง

พัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย ที่แสดงพฤติกรรมทั้งสามด้านอย่างสมดุลกัน สำหรับการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนก็สามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดีแสดงให้เห็นว่าตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นแนวจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริได้อย่างถูกต้อง และมีความสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 126) ที่กล่าวถึงการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่ามีอย่างหลากหลายเช่น ครอบครัวยุชฌาณการ เฉพาะด้าน วัด ชุมชน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เครือข่าย ห้องสมุด ฯ การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์และต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยที่โรงเรียนกับชุมชนทรงมีพระราชดำริในลักษณะที่ต่างมีความสัมพันธ์กันในเชิงเป็นแหล่งเรียนรู้ระหว่างกัน ซึ่งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 นั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวพระราชดำริได้เป็นอย่างดี แม้ว่าจะมีตัวบ่งชี้บางตัวที่มีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติจะมีค่าต่ำกว่าตัวบ่งชี้อื่นๆ ภายในกลุ่มทั้งนี้อาจจะเกิดจากในบางพื้นที่ความเป็นอยู่ของผู้เรียนที่ยากลำบากทางโรงเรียนจึงได้พยายามฝึกให้มีความรู้ในด้านอาชีพอื่นที่สามารถนำไปใช้ดำรงชีวิตได้ ในการพัฒนาทักษะของผู้เรียนนั้น โรงเรียนได้มีการพัฒนาในเรื่องการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติมากทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติอยู่มาก ดังนั้นผู้เรียนจึงความใกล้ชิดหรืออยู่ในสังคมที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติในการดำรงชีวิต ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ จึงสะท้อนภาพว่าในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีการส่งเสริมผู้เรียนในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และมีการปฏิบัติกิจกรรมในโครงการตามพระราชดำริทั้ง 8 โครงการโดยที่ผู้เรียนเป็นผู้ฝึกปฏิบัติทำให้เกิดทักษะปฏิบัติในด้านต่างๆ เช่น การเกษตร การประกอบอาหาร การถนอมอาหาร การสหกรณ์ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่พระองค์ ทรงใช้เทคนิควิธีและสื่อการสอนผสมผสานหลายอย่าง

ในด้านคุณลักษณะของครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายเดนนั้นจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญมากทั้งนี้เนื่องจากเป็นผู้ที่ต้องมีจิตวิญญาณของครูอย่างแท้จริง มีความเสียสละที่สูงมากจะต้องเป็นผู้ที่เป็นตัวแบบคุณธรรมจริยธรรมอย่างสูง และมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนที่ด้อยโอกาสให้ได้รับการพัฒนาที่ทัดเทียมกันกับผู้มีโอกาส ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับในงานวิจัยของ ชูติมา สัจจามันท์ (2541) ที่กล่าวถึงความเป็นครูของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีว่า ทรงเป็นผู้ที่รอบรู้ สอนดี มีคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ และมุ่งมั่นในการพัฒนาเช่นเดียวกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548: 17 – 18) กล่าวว่าพระองค์มีจริยวัตรตาม

แบบฉบับของครูที่ดีอย่างครบถ้วน ทรงสอนด้วยความรู้จริงและทำได้จริง ทรงสอนอย่างมีเหตุผลและสอนให้ได้ผลจริงทรงเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ พระราชทานคำปรึกษา และทรงอนุเคราะห์ศิษย์ที่ประสบความทุกข์ร้อนต่างๆ ทรงเตรียมการสอนอย่างเข้มข้นทุกครั้ง ทรงใช้สื่อการสอนและส่งเสริมให้ศิษย์ค้นคว้าหาความรู้จากสื่อชนิดต่างๆ และนอกจากงานสอนแล้วพระองค์ยังได้ปฏิบัติภารกิจอื่นๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตร การวิจัย การบริการวิชาการ ซึ่งคุณลักษณะของครูตามแนวพระราชดำรินั้นครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13 และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 14 มีคุณลักษณะของความเป็นตัวแบบทางคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในอันดับต้นๆ ได้แก่เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไป เสียสละการปฏิบัติหน้าที่ และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส ที่สำคัญเป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตั้งอยู่ในถิ่นห่างไกลและทุรกันดาร การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการดำเนินงาน กอปรกับภาระหน้าที่หลักของตำรวจตระเวนชายแดนการในด้านความมั่นคงของประเทศ ที่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์ทั้งในระหว่างผู้ร่วมงานและชุมชน ดังนั้นคุณลักษณะเหล่านี้จึงมีความสำคัญ และที่ใกล้เคียงกันคือความซื่อสัตย์ ทั้งต่อตนเองต่อหน้าที่ และต่อผู้อื่น ทั้งจะต้องเป็นผู้ที่เป็นพรหมของศิษย์ คือมีความปรารถนาดีต่อศิษย์คอยช่วยเหลือให้มีความสุข ในกลุ่มของผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก็มีความสามารถเพียงพอที่จะจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้ ซึ่งก็มีหลายท่านที่พัฒนาตนเองจนสำเร็จการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ผลมาจากการได้รับความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น

ด้านคุณลักษณะของผู้เรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้ดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้ง 8 โครงการนั้น เป็นผู้ที่ได้รับการดูแลในด้านสุขภาพอนามัยเป็นอันดับแรกคือต้องมีอาหารกลางวันรับประทานทุกคนทุกวัน ซึ่งจะทำให้เป็นผู้ที่มีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐานกำหนด มีอัตราการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ต่ำ ทั้งนี้คุณลักษณะในด้านนี้เป็นเป้าประสงค์อันดับแรกที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดาร ต่อจากนั้นจึงได้พัฒนาให้ผู้เรียน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการ มีคุณธรรม และมีทักษะในด้านต่างๆ ที่จะให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์อย่างแท้จริง สามารถสร้างความเจริญให้กับตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติได้ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับคุณลักษณะของผู้เรียนตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548: 39 – 41) ที่ได้สังเคราะห์โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ว่าทรงเริ่มต้นด้วยการพัฒนาภาวะโภชนาการและสุขภาพของเด็กให้มีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาด้านความรู้และทักษะต่างๆ จากนั้นจึงเพิ่มนิสัยรักการอ่านการค้นคว้าให้มีทักษะทั้งการอ่าน พูด

เขียน การคำนวณ การจดบันทึก การทำบัญชี การทำงานเป็นกลุ่ม และมีวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย มีความรู้เบื้องต้นในด้านอาชีพ รู้จักสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงรอบๆ ตัว และกระทรวงศึกษาธิการ.(2547: 134 – 136) ได้สังเคราะห์แนวพระราชดำริด้านกระบวนการเรียนรู้ของพระองค์สรุปได้ว่า สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีความสมดุลในมิติต่างๆ คือมีความรู้ความเข้าใจข้อมูลสาระเนื้อหาตัวเลข (Facts & Figures) ทักษะ (Skill) ทศนคติ – ค่านิยม (Attitude & Value) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) ความสามารถในการวิพากษ์เสนอทางออกใหม่ (Critical Ability) ความกล้าหาญเชิงจริยธรรม (Moral Courage) และการมีรสนิยมคุณค่า และความซาบซึ้ง (Appreciation) เป็นการสร้างความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ นามธรรมกับรูปธรรม เรียนรู้ที่เป็นองค์รวมระหว่างพุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา และสอดคล้องกับเป้าหมายของการดำเนินงานโครงการตามพระราชดำริ ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระยะที่ 3 ที่ต้องการพัฒนาให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร มีโภชนาการดี สุขภาพแข็งแรง มีความซื่อสัตย์ เสียสละ สามัคคี และเมตตาผู้อื่น มีความรู้และทักษะทั้งทางวิชาการและการอาชีพที่เป็นรากฐานของการพึ่งพาตนเองและพัฒนาท้องถิ่นได้นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีโอกาส ได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเอง (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 26) ซึ่งโรงเรียนก็สามารถดำเนินงานสนองพระราชดำริได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือได้ทำให้ผู้เรียนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ปลอดภัยจากภัยที่เกิดจากโรคอันเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาให้มีความมั่งคั่งทางด้านการศึกษา และอาชีพ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทั้งในด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับโครงการตามพระราชดำริและในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ได้เป็นอย่างดี จนสามารถเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น และนำไปต่อยอดเป็นอาชีพในอนาคตได้สำหรับผู้ที่ไม่สามารถศึกษาต่อได้ ที่สำคัญคือเป็นผู้ที่ยึดมั่นในคุณธรรม

ในด้านการบริหารจัดการทรงเน้นความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือผู้ปกครองของนักเรียนในพื้นที่ที่โรงเรียนตั้งอยู่ ให้ช่วยเหลือซึ่งกันจนในที่สุดให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ และในด้านการติดตามประเมินผลทรงใช้การติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิด สม่ำเสมออย่างหลากหลายวิธีการ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาของพระองค์ท่านซึ่งสำนักงานโครงการของพระองค์ได้สรุปไว้คือ แนวทางการทรงงานของพระองค์เน้นความร่วมมือจากทุกส่วน ในการพัฒนาจำเป็นต้องส่งเสริมหรือสนับสนุนในส่วนต่างๆ ที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้เองหรือขาดแคลน เช่น เทคโนโลยี ความรู้ วัสดุอุปกรณ์งบประมาณดำเนินการบางส่วน และการพึ่งตนเอง ทรงเน้นให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งประชาชนในชุมชนเข้าร่วมในทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการ

ลงมือปฏิบัติ และในที่สุดสามารถดำเนินการพัฒนาได้ด้วยตนเอง (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2547 : 26) เช่นเดียวกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548: 43) ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการโครงการตามพระราชดำริให้เกิดประสิทธิผลว่าพระองค์ใช้วิธีการตรวจเยี่ยมติดตามและประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอโดยทรงใช้ดัชนีชี้วัดหลายอย่างทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทรงมีข้อมูลมากมายจากการติดตามการดำเนินงานของแต่ละโรงเรียนในระยะยาว แต่จะไม่ทรงเปรียบเทียบระหว่างกัน ซึ่งจะทำให้ฝ่ายที่ช้ากว่าหรือด้อยกว่าเสียกำลังใจ โดยคำนึงถึงความแตกต่างในปัจจัยพื้นฐานและปัจจัยแวดล้อมที่ต่างกัน รวมทั้งความยากง่ายของปัญหาแต่ละแห่ง ซึ่งทรงเห็นว่าถ้าหากว่าทำอย่างเต็มที่แล้ว แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยก็ถือว่าประสบความสำเร็จ และเกษม วัฒนชัย. (2546: 20) ที่ได้สรุปถึงการทรงงานของพระองค์ว่า ท่านให้ชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง แล้วดูการขาดสาร โดยเฉพาะสารที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาสมอง เช่นสารไอโอดีน และสารโปรตีน มีตัวชี้วัด มีเกณฑ์ มีการติดตามผลทุกปี เด็กสูงเท่าไร หนักเท่าไร เวลาไปทรงเยี่ยมตำรวจตระเวนชายแดนจะต้องมีข้อมูลเหล่านี้ถวายรายงานผลการปฏิบัติงาน

ดังนั้นในการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีจึงเป็นการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่เด็กและเยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดารโดยมีตัวบ่งชี้ที่ได้พัฒนาขึ้นใช้สำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เป็นลักษณะที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem – based) ซึ่งในลักษณะการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ นั้นพระองค์ทรงดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว เห็นว่าอะไรที่ควรแก้ไขปรับปรุงก็ดำเนินการไปตามสภาพที่เหมาะสมกับสภาพของปัญหา (Context) ที่เกิดขึ้น โดยไม่ติดยึดในหลักการหรือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่จะยึดพื้นที่ (Area – based) และความต้องการของผู้รับบริการ (Need Assessment) เป็นตัวตั้ง ทำให้การดำเนินงานแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นนั้นได้ตรงกับเหตุของปัญหาที่แท้จริง ในวิธีการทรงงานนี้จึงมีลักษณะที่สอดคล้องกับหลักอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำหรับใช้แก้ปัญหาขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยการปฏิบัติที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านที่ตั้งและวัฒนธรรมประเพณีความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยกระบวนการของการดำเนินงานเป็นลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and development) ทรงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติภาคสนามที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง (Activity – based learning) จากวิธีการทรงงานที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปเริ่มจากทำในสิ่งที่ประเมินแล้วเห็นถึงความเป็นไปได้ก่อน จึงเห็นพลวัตร (Dynamic) การทรงงานของพระองค์ด้วยการพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีความพร้อมทางด้านร่างกายให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงในเบื้องต้น เมื่อร่างกายพร้อมที่จะรับการพัฒนาทางด้านอื่นๆ แล้วจึงเพิ่มคุณค่าทางด้านคุณธรรมและความรู้ในด้านหลักโภชนาการ การ

รักษาสุขภาพของตนเอง ความสามารถในการประกอบการอาชีพ และเมื่อสภาพของสังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ความต้องการทางด้านการศึกษาของประชาชนมีเพิ่มมากขึ้น พระองค์จึงได้ขยายแนวการดำเนินงานมาส่งเสริมในด้านศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่าควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้ทรงใช้การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องอย่างตลอดเวลาทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บังเกิดผลกับผู้เรียนอย่างครบถ้วน ดังนั้นองค์การฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องประสานความคิดนี้กำลังให้เกิดคุณค่าการเสริมสร้างความร่วมมือ (Co - Operative Value) เพื่อสนองพระราชดำริ ดังกล่าว คือโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการ (Integrated Activity - Learning) ให้ครบทุกด้านทั้งด้านคุณธรรม (จริยศึกษา) ซึ่งมีได้หมายเพียงเรื่องศีลธรรมเท่านั้นแต่หมายรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ พระองค์ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องจริยธรรมมากเป็นพิเศษเพราะทรงเห็นว่าเป็นแกนหลักของสังคมที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและการเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นวิธีสอนที่ดีที่สุด ด้านสติปัญญา (พุทธิศึกษา) ที่ผู้เรียนจะต้องสามารถวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ สามารถนำมาสร้างเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงทั้งกับตนเองและสังคม ด้านสุขภาพอนามัย (พลศึกษา) การศึกษาด้านนี้มีความหมายที่กว้างกว่าเรื่องกีฬา คือเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับระบบต่างๆ ในร่างกายเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม สุดท้ายคือด้านความสามารถและทักษะ (หัตถศึกษา) ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ มีจินตนาการ และมีสุนทรีย์ในฝีมือที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทย ใช้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นและวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยมีหลักสูตรสถานศึกษาที่สามารถยืดหยุ่นตามความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียนอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ (Location - specific) มาใช้เป็นข้อกำหนดหรือเป็นแนวทางในการจัด ด้านตัวบุคลากรในโรงเรียนนั้นเป็นผู้ที่เป็นตัวแบบแห่งคุณธรรมจริยธรรม มีความรู้ความสามารถและสามารถถ่ายทอดอบรมลูกศิษย์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพทางด้านการจัดการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ สำหรับการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นต้องใช้ความหลากหลายในวิธีการให้สอดคล้องกับสภาพพื้นฐานที่เป็นจริงของแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทั้งนี้ด้วยความแตกต่างกันทางภูมิและสังคมของแต่ละท้องถิ่นและด้วยภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะตัว อันจะทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่ใช้แก้ไขข้อบกพร่องที่แท้จริงในการดำเนินงานนำไปสู่การพัฒนาให้โรงเรียนที่เป็นศูนย์รวมความรู้หรือที่เรียกว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นที่พึงของชุมชนจนในที่สุดชุมชนและโรงเรียนก็เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เมื่อดังนี้แล้วภาวะความแร้นแค้นของพสกนิกรของพระองค์ก็จะค่อยๆ หายไป ปัญหาต่างๆ เช่นการหลงใหลเข้าหางานทำในเมือง ปัญหาอาชญากรรม และที่สำคัญคือปัญหาความมั่นคงของประเทศ ก็จะเบาบางเช่นกัน ซึ่งก็จะบรรลุดตาม

เป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ว่า การศึกษาคือการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมที่เหมาะสมกับภูมิ – สังคม และ “...เราต้องการให้ทุกคนมีความมั่นคง มีความเป็นสุข อยู่ดีกินดี มีโอกาสในชีวิตที่จะได้รับความรู้แล้วก็ฝึกฝนความสามารถ สามารถที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ตัวเองได้ให้เท่าเทียมกัน ทุกคน...” (พระราชดำรัส. 2550: ออนไลน์)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะทั้งในเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติ ไว้ดังนี้

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. เนื่องจากการดำเนินงานในด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดาร นั้นเป็นงานที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ เช่น เกษตร สหกรณ์ พัฒนาการ สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับจะต้องเห็นความสำคัญในการให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน

2. บุคลากรในหน่วยปฏิบัติคือโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งในการนำแนวพระราชดำริด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นห่างไกลและทุรกันดารไปดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ สิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการทั้งในส่วนของตนเองและในครอบครัว เช่น การได้รับโอกาสในการศึกษาที่สูงขึ้นโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย มีกองทุนเพื่อการศึกษาบุตร สิทธิพิเศษให้กับบุตรของข้าราชการในการเข้ารับราชการตำรวจ หรือแม้แต่การส่งเสริมวิชาชีพให้แก่ภรรยาที่ไม่มีงานทำ ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ราชการจึงเป็นขวัญและกำลังใจที่สำคัญยิ่งในการปฏิบัติหน้าที่

3. เนื่องจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภูมิ – สังคม ดังนั้นอัตลักษณ์ (Identity) ในด้านหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ จึงควรได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ เพื่อคงไว้แห่งความเป็นชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่ต้องทนทานต่อแรงกระแทกกระแทกจากสังคมโลกภายนอกที่ถาโถมอย่างไม่หยุดยั้ง สร้างกระแสแห่งความปรารถนาตามกิเลสและตัณหา ตกเป็นทาสอย่างขาดความเท่าทันในคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ควรอยู่คู่กับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

4. ควรมีเครือข่ายการเรียนรู้ (Learning Network) ในระดับพื้นที่ให้มาก เช่นมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น หน่วยงานทางการศึกษาระดับพื้นที่ สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหลายๆ ด้าน เช่น ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร หรือแม้แต่การแลกเปลี่ยนบุคลากรที่เกี่ยวข้องเฉพาะด้าน

5. จากผลที่ปรากฏอย่างชัดเจนให้เห็นถึงความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนั้นจึงควรนำแนวพระราชดำริและหลักการทรงงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของพระองค์ เพื่อนำมาใช้เป็นตำราสำหรับผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทุกระดับได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เนื่องจากผลการศึกษาระดับผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริปรากฏว่าตัวบ่งชี้ในด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยต่ำเมื่อเทียบกับภายในกลุ่ม ดังนั้นบุคลากรในโรงเรียนจึงควรได้รับการพัฒนาในด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหรือการนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษาอย่างบูรณาการสอดคล้องกับความต้องการกับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน รองลงมาในด้านการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีทักษะในด้าน ส จิ ปุ ลิ และการส่งเสริมการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น

2. ควรมีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องและควรเป็นไปในลักษณะของการฝึกอบรมในระหว่างการทำงาน (On the job training) โดยมีผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ตลอดช่วงการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลการปฏิบัติที่สอดคล้องกับวิถีของการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ควรได้มีการศึกษาในเชิงลึกเฉพาะในบางโรงเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงประจักษ์ของการดำเนินงานแต่ละโรงเรียน เนื่องจากแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านพื้นที่ที่ตั้งและวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2547). โครงการศึกษาโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ : สักระยะหนึ่งแนวพระราชดำรินี้ด้านกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน. (2523). โรงเรียนชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพฯ: ไทยเกษม.
- _____. (2532). บทบาทของตำรวจตระเวนชายแดนในการจัดการศึกษาแก่ชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคม. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการ.
- _____. (2539). 40 ปี โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ: โอ.เอ. พรินติ้งเฮาส์.
- _____. (2548). การดำเนินงานในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน. มปท. เอกสารอัดสำเนา.
- _____. (2550). โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ปีการศึกษา 2550. มปท. เอกสารอัดสำเนา.
- เกษม วัฒนชัย. (2546). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เทพแห่งการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกียรติสุดา ศรีสุข. (2545). การพัฒนาตัวบ่งชี้ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาหลักสูตรมหาบัณฑิตทางการศึกษา : การประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงเส้น. ปริญญาโท กศ.ด. (การทดสอบและวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คณะกรรมการโครงการโรงเรียนพระราชทานในราชอาณาจักรกัมพูชา. (2548). วิทยาลัยกำปงเฌอเดียล : สายใยไทย – กัมพูชา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ. (2534ก). ประมวลพระราชดำรัสและพระราชโองการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่ม 1 ปีพุทธศักราช 2519 – 2525. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- _____. (2534ข). ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่ม 2 ปีพุทธศักราช 2526 – 2527. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2534ค). ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่ม 3 ปีพุทธศักราช 2528 – 2530. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2534ง). ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่ม 4 ปีพุทธศักราช 2531 – 2532. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- _____. (2534จ). ประมวลพระราชดำรัสและพระราโชวาทสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เล่ม 5 ปีพุทธศักราช 2533 – 2534. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- โครงการตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2548). สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2549, จาก [http:// www. Siridhorn.net. HRH. Speeches.html](http://www.Siridhorn.net.HRH.Speeches.html).
- จารึก รัตนบูรณ. (2549, เมษายน). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าพนักงานการศึกษา. วงการครู. 3(28): 11.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2536). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจ้าพนักงานพัฒนา. (2550, 2 เมษายน). ไทยรัฐ. หน้า 24.
- ชลรส นงค์ภา. (2546, เมษายน – มิถุนายน). วิธีการรับทศวรรษแห่งการเรียนรู้ของสหประชาชาติ. วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ. 35(2): 30.
- ชวลี อมาตยกุล และคนอื่นๆ. (2544). รัตนพิณี นิเทศการศึกษา รวมปาฐกถาด้านการศึกษา ใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชุติมา สัจจามันท์. (2542, มกราคม – เมษายน). ความเป็นครูสถิตในหทัยพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี วารสาร สุขุขทัยธรรมมาธิราช. 12 (1): 5-16.
- ธงชัย สมรรถชัย . (2550, 20 สิงหาคม) สัมภาษณ์โดย ไพรัช มณีโชติ. ณ กองร้อยที่ 132 กองกำกับ การตำรวจตระเวนชายแดนที่ 13.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). การวิเคราะห์ห่อภิมาณ META- ANALYSIS. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินคุณภาพการบริหารและการจัดการเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพฯ: ธารอักษร.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย; และ สุวิมล ว่องวานิช. (2541). การวิเคราะห์การจัดอันดับมหาวิทยาลัยของ ประเทศในเอเชีย. กรุงเทพฯ: เซเว่น พริ้นติ้งกรุ๊ป.

- นิคม นาคอ้าย. (2549). *องค์ประกอบคุณลักษณะผู้นำเชิงอิเล็กทรอนิกส์และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพภาวะผู้นำเชิงอิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิตยา สำเร็จผล. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญส่ง นิลแก้ว. (2542). *การประเมินโครงการทางการศึกษา*. เชียงใหม่: ภาควิชาประเมินผลและ วิจารณ์การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ. (2547). *การวิจัยชาติพันธุ์วรรณนาอภิมานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดการศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิจารณ์การศึกษา). กรุงเทพฯ: ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- พระราชดำรัสของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษา. (2548) สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2549, จาก [http:// www. Siridhorn.net. HRH. Speeches.html](http://www.Siridhorn.net.HRH.Speeches.html).
- _____. (2549) สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2550. จาก <http:// www. Siridhorn.net. HRH. Speeches.html>.
- พรเทพ เมืองแมน. (2546). *การพัฒนาดัชนีบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาระดับปริญญาโทสาขา เทคโนโลยีการศึกษา*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พรประภา จุลพีปาสสน์. (2536, ธันวาคม). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” บรรณารักษ์ศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น .1 (12): 1-6.
- พลับพลึง คงชนะ. บรรณานิการ (2544). *รวมพระราชดำรัส สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม ราชกุมารี ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโครงการส่วนพระองค์ พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2544*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพชรมณี วิริยะสืบพงศ์. (2545). *การพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ของวิทยาลัยพยาบาล สังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข*. ปรินญา นิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2544). *สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี เจ้าฟ้านักคหกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2534). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เจ้าฟ้าฯ นักการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (มปป.). การศึกษากับการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: วิสัทธิพัฒนา.
_____. (2545). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปาฐกถาเรื่อง การศึกษา
ของผู้ด้อยโอกาส. กรุงเทพฯ: หอรัชนัยการพิมพ์.
- มนตรี อินทริย์. (2549, 6 กรกฎาคม) สัมภาษณ์โดย ไพรัช มณีโชติ. ที่โรงเรียนสังวาลวิท 8 อำเภอ
แม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย.
- โรงเรียนจิตรลดา. (2538). 3 รอบจิตรลดา รวมใจ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- วันจันทร์ บรรพพานิช. (2548, เมษายน.). “เจ้าหญิง I.T. ทูตสันถวไมตรีของยูเนสโก”.
กรมประชาสัมพันธ์. 10(112): 3.
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2538, กุมภาพันธ์ – มีนาคม). ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย : เรื่องง่ายๆ ที่
บางครั้งก็พลาดได้. ข่าวสารวิจัยการศึกษา. 18(3): 8 – 11.
- วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด. (2544). การศึกษาและความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ: โอ.เอ.พริ้นติ้งเฮาส์.
- ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2535). การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสอนภาษา.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2537). ทฤษฎีการประเมินผล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหมาย จันทรเรือง. (2544). พัฒนาการการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในสหัสวรรษใหม่.
กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2539, สิงหาคม – กันยายน). “ตัวบ่งชี้การปฏิบัติงานที่เหมาะสมสำหรับตรวจ
สอบผลการปฏิบัติงาน โครงการและแผนงาน.” ข่าวสารการวิจัยการศึกษา. 19(6): 3 – 11.
- สุทธิรักษ์ คนกาญจน์. (2547). การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. ปรินญา
นิพนธ์ กศ.ด.(การทดสอบและวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุพัตรา ชุมเกต. (2523). อดีต ปัจจุบัน และแนวโน้ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุภา ปโกฏิประภา. (2547, กรกฎาคม. – กันยายน). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช
กุมารี ได้รับรางวัลผู้นำทางการศึกษาระหว่างประเทศ. วารสารความร่วมมือระหว่างประเทศ .
1(4): 1.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2546, ส.ค.). พระราชกรณียกิจด้านอาหารและโภชนาการของสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. มูลนิธิชัยพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สุรพงศ์ เอื้อศิริพรฤทธิ์. (2547). การพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา
ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดภาคใต้. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ด.(บริหารการศึกษา).

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

สำนักงานกฤษฎีกา. (2541). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). รายงานการติดตามผล
การพัฒนาในระยะครึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ระดับภาค. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(สำนักงาน กปร.).
(2536). สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมารี กับ การพัฒนาอัน
เนื่องมาจากพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามมกุฎราชกุมารี. (2546, กุมภาพันธ์ –
พฤษภาคม). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. จดหมายข่าวห้องสมุดเฉพาะสำนัก
ราชเลขาธิการ. 17(2) : 44-45.

_____. (2547). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามมกุฎราชกุมารี ระยะที่ 3 พ.ศ. 2545 – 2549. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2548). รัตนาคารยการศึกษา พระปรีชาด้านการศึกษาใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามมกุฎราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย.

_____. (2548). พระมิ่งขวัญการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย.

สำนักงานปลัดกระทรวง. (2530). การจัดการศึกษาไทยตามแผนการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ:
สำนักงานฯ.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (2547). เทพรัตน ๓ เกริกฟ้า ทิวล้ำสรรเสริญ. กรุงเทพฯ:
สำนักงาน.

สำนักงานราชเลขาธิการ. (ตุลาคม. 2548 – มกราคม. 2549). จดหมายข่าวห้องสมุดเฉพาะสำนักราช
เลขาธิการ. 20(1).

อดุลย์ วังศรีคุณ. (2543). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชน
เข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาอภิมาน. วิทยานิพนธ์ ค.ด.(พัฒนศึกษา). กรุงเทพฯ:
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- อรอนงค์ เย็นอุทก. (2534). *สมเด็จพระเทพฯ กับการศึกษา สมเด็จพระเทพรัตนฯ ของเรา*. กรุงเทพฯ; ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- องอาจ นัยพัฒน์. 2549. *เอกสารคำสอนวิชา RS 542: วิจัยและสถิติ II (Research and Statistics II)*. ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อำนาจ สืบฤทธา. (2547,14 พฤศจิกายน). สัมภาษณ์โดย ไพรัช มณีโชติ.. ที่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านยางชุม อำเภออุบลูบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์.
- อุดม เดชมณี. (2549,3 ตุลาคม). สัมภาษณ์โดย ไพรัช มณีโชติ. ที่สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สำนักพระราชวัง สวนจิตรลดา.
- Ewell, Peter T; & Jones, Dennis D. (1994). *Data, Indicators, and the National Center for Higher Education Management Systems*. In Using Performance Indicators to Guide Strategic Decision Making. P. 23 – 35 . San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Johnstone, James N. (1981). *Indicators of Education Systems*. London: Unesco.
- Joseph F. Hair, JR.; et al. (1998). *Multivariate Data Analysis*. Fifth Edition. New Jersey. Prentice – Hall. Inc.
- Noblit, George W. ;& R. Dwight Hare. (1988). *Meta – Ethnography : Synthesizing Qualitative Studies*. Newbury Park. California: SAGE Publications, Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

1. แบบประเมินคุณภาพของตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
2. แบบศึกษาระดับผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

แบบประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้
การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

คำชี้แจง

1. แบบประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นี้เป็นแบบประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ เพื่อประเมินว่าตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมานั้นมีความตรงในการเป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริหรือไม่ ตัวบ่งชี้ที่มีความชัดเจนในการสื่อความหมายเพื่อการแปลความที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย และประเด็นสุดท้ายคือตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นนี้มีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติในโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติหรือไม่

2. การประเมินคุณภาพตัวบ่งชี้ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่มีคุณภาพในด้านความตรงถูกต้องครบถ้วนตามหลักคิด หลักวิชา และหลักปฏิบัติตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีอย่างแท้จริง มีความชัดเจน และมีความเหมาะสมที่เป็นไปได้ในการนำไปเป็นกรอบของการดำเนินงานในหน่วยปฏิบัติ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้ความกรุณาในการประเมินคุณภาพของตัวบ่งชี้ในครั้งนี้

แบบประเมินระดับคุณภาพของตัวบ่งชี้

คำชี้แจง โปรดพิจารณาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์เอกสารที่เป็นพระราชโองการปาฐกถา พระราชดำรัส และโครงการตามพระราชดำริ โดยพิจารณาคุณภาพของตัวบ่งชี้ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความตรงใช้เป็นตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริได้
2. ความชัดเจนของตัวบ่งชี้ในการสื่อความหมาย แปลความได้ถูกต้องเข้าใจง่าย
3. ความเหมาะสมในการนำไปใช้ปฏิบัติ

และโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน คือ

0 หมายถึง ตัวบ่งชี้ไม่มีคุณภาพในด้านความตรง ความชัดเจน และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ

1 หมายถึง ตัวบ่งชี้มีคุณภาพในด้านความตรง ความชัดเจน และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ	ระดับคุณภาพ					
	ความตรง		ความชัดเจน		ความเหมาะสม	
	0	1	0	1	0	1
หลักสูตร						
1. หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษได้ตามต้องการ						
2. เปิดโอกาสให้ผู้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา						
3. หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล						
4. หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต						
5. หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น						
6. โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้						
7. โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้ในการจัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน						

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ	ระดับคุณภาพ					
	ความตรง		ความชัดเจน		ความเหมาะสม	
	0	1	0	1	0	1
จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง						
1.โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการ ทั้ง พุทธิศึกษา (ด้านวิชาการ) จริยศึกษา (ด้านคุณธรรม) พลศึกษา (ด้านสุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (ด้านการทำงาน)						
2.จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ						
3. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน						
พัฒนาทักษะผู้เรียน						
1. มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้ (สุ) การคิดไตร่ตรอง(จิ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ญ) การบันทึกเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ)						
2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี						
3. มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ						
4. มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น						
5. มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6. มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม						
ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้						
1. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน						
2.โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ						

ข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ	ระดับคุณภาพ					
	ความตรง		ความชัดเจน		ความเหมาะสม	
	0	1	0	1	0	1
3. ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
4. โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือเพียงพอ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน						
ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต						
1. มีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน						
2. มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง						
3. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไป ขยายต่อที่บ้านและในชุมชน						
4. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในการผสมผสานระหว่าง ความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น						
ครูมีความรู้ความสามารถ						
1. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติได้เป็นอย่างดี						
2. ได้รับการพัฒนาให้มีรู้ความสามารถในด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง						
3. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้						
4. สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการได้						
5. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ						
6. มีความแม่นยำในเนื้อหา						
ครูเป็นต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม						
1. ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่และต่อผู้อื่น						
2. เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์						
3. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป						
4. เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่						
5. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป						
6. ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส						

ข้อเสนอแนะ.....

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ	ระดับคุณภาพ					
	ความตรง		ความชัดเจน		ความเหมาะสม	
	0	1	0	1	0	1
7. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี						
8. มีความรับผิดชอบต่องานของตนเองต่อหน้าที่และต่อสังคม						
9. มีศรัทธาต่อหน้าที่						
10. มีความอดทนมานะพยายาม						
11. ละอายและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว						
12. มีความเที่ยงตรงไม่อคติ						
ผู้เรียนมีความสุขภาพอนามัยสมบูรณ์						
1. ผู้เรียนมีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน						
2. ทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน						
3. อัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน						
ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ						
1. มีความรู้ทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ						
2. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน						
3. แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ						
4. สามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้						
5. มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม						
6. ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ						
ผู้เรียนมีคุณธรรม						
1. ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส						
2. ขยันหมั่นเพียร						
3. กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ						

ข้อเสนอแนะ.....

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ	ระดับคุณภาพ					
	ความตรง		ความชัดเจน		ความเหมาะสม	
	0	1	0	1	0	1
ผู้เรียนมีทักษะ						
1. สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (ส) จากการคิดไตร่ตรอง (จ) การตั้งคำถามในสิ่งที่สงสัย (ป) และการบันทึกเก็บความรู้ (ล)						
2. สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี						
3.สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้						
4. สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้ดี						
5. สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตภาพ						
6. มีทักษะทางด้านสังคม เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี						
การมีส่วนร่วม						
1. มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ						
2. มีการถ่ายทอดความรู้ไปมาระหว่างชุมชนกับโรงเรียน						
3. โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันทุกโอกาส						
4. มีการประสานงาน เพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ โรงเรียนและชุมชน						
5. มีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียน และในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน						
6. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน						

ข้อเสนอแนะ.....

ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริ	ระดับคุณภาพ					
	ความตรง		ความชัดเจน		ความเหมาะสม	
	0	1	0	1	0	1
การพึ่งตนเอง						
1. โรงเรียนสามารถนํานโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม						
2. โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด						
3. นักเรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้						
4. มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด						
5. มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน						
6. ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อกับผู้ปกครองหรือชุมชน						
การติดตามประเมินผล						
1. มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล						
2. ได้มีการนำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาให้ความช่วยเหลือ						
3. ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาตนเอง						
4. มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย						

ข้อเสนอแนะ.....

แบบศึกษาระดับการปฏิบัติตาม
ตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

คำชี้แจง

1. แบบศึกษาระดับการปฏิบัตินี้เป็นการสอบถามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในด้านการปฏิบัติงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โดยให้ท่านได้พิจารณาเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานในโรงเรียนของท่านกับตัวบ่งชี้แต่ละด้านในแบบสอบถามนี้ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับผลการปฏิบัติที่ตรงกับความเป็นจริง โดยใช้ระดับการประมาณค่าดังต่อไปนี้

ระดับ 1 หมายถึง มีผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ระดับ 2 หมายถึง มีผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้อยู่ในระดับน้อย

ระดับ 3 หมายถึง มีผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้อยู่ในระดับปานกลาง

ระดับ 4 หมายถึง มีผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้อยู่ในระดับมาก

ระดับ 5 หมายถึง มีผลการปฏิบัติตามตัวบ่งชี้อยู่ในระดับมากที่สุด

2. แบบสอบถามนี้แบ่งข้อคำถามออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านคุณลักษณะของครู ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน และด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังได้เปิดพื้นที่เพื่อใช้ในการแสดงข้อคิดเห็นในการปฏิบัติงานตามตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

3. การเก็บข้อมูลในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการปฏิบัติงานในแต่ละโรงเรียนว่าเป็นไปตามตัวบ่งชี้ที่ได้พัฒนาขึ้นหรือไม่ มีอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร ข้อมูลที่ได้นี้จะประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับในการให้ความร่วมมือช่วยเหลือพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีต่อไป

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ขอให้ท่านกรอกแบบศึกษาการปฏิบัติอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าในครั้งนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

.....

1. เพศ

☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ

☐ ต่ำกว่า 30 ปี
☐ 30 – 40 ปี
☐ 41 – 50 ปี
☐ 50 ขึ้นไป

3. ยศ

☐ ต่ำกว่าสัญญาบัตร
☐ สัญญาบัตร

4. ปฏิบัติหน้าที่

☐ ผู้บริหาร
☐ ผู้สอน

5. ประสบการณ์ที่อยู่ในโรงเรียน

☐ 1 – 10 ปี
☐ 11 – 20 ปี
☐ 21 – 30 ปี
☐ 30 ปีขึ้นไป

6. วุฒิการศึกษา

6.1 วุฒิสามัญ

☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี สาขา.....
☐ สูงกว่าปริญญาตรี สาขา.....
☐ อื่นๆ (ระบุ).....

6.2 วุฒิศู

☐ ปริญญาตรี สาขา.....
☐ ปริญญาโท สาขา.....
☐ ปริญญาเอก สาขา.....

1. ตัวบ่งชี้ด้านหลักสูตร

ข้อ	ตัวบ่งชี้	ผลของการปฏิบัติอยู่ในระดับ				
		5	4	3	2	1
1.	หลักสูตรได้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคนสามารถเข้ารับการศึกษได้ตามต้องการ					
2.	หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา					
3.	หลักสูตรสามารถยืดหยุ่นได้ทั้งในเรื่องของเวลา สาระการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน ตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล					
4.	หลักสูตรสามารถนำไปบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ทุกกลุ่มสาระ การเรียนรู้ โครงการตามพระราชดำริ และในวิถีชีวิต					
5.	หลักสูตรสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น					
6.	โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นสาระท้องถิ่นขึ้นมาใช้					
7.	โรงเรียนได้นำโครงการตามพระราชดำริมาใช้จัดการศึกษาร่วมกับหลักสูตรของโรงเรียน					

2. ตัวบ่งชี้ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ข้อ	ตัวบ่งชี้	ผลของการปฏิบัติอยู่ในระดับ				
		5	4	3	2	1
	จัดกิจกรรมการเรียนรู้บูรณาการสอดคล้องกับสภาพจริง					
1.	โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างบูรณาการทั้งด้านพุทธิศึกษา (วิชาการ) จริยศึกษา (คุณธรรมจริยธรรม) พลศึกษา (สุขภาพอนามัย) และหัตถศึกษา (การทำงาน)					
2.	โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้จากหลายๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และจากโครงการตามพระราชดำริ					
3.	โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงจากวิถีชีวิตของผู้เรียน					
	พัฒนาทักษะผู้เรียน					
4.	มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในด้านการแสวงหาความรู้ (สุ) การคิด ไตร่ตรอง(จิ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง(ป) การจัดเก็บความรู้ที่ได้มา(ลิ)					
5.	มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะผู้เรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี					
6.	มีกิจกรรมพัฒนาความรู้ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆและโครงการตามพระราชดำริ					
7.	มีการจัดกิจกรรมฝึกทักษะภาษาไทย ส่งเสริมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น					
8.	มีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
9.	มีกิจกรรมส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรม					
	ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้					
10.	ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหา กิจกรรมและผู้เรียน					
11.	โรงเรียนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้สำหรับผู้เรียนทุกระดับ					
12.	ผลิตและใช้สื่อที่ได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
13.	โรงเรียนมีห้องสมุดและมีหนังสือที่เพียงพอและเหมาะสมกับวัย					

2. ตัวบ่งชี้ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (ต่อ)

ข้อ	ตัวบ่งชี้	ผลของการปฏิบัติอยู่ในระดับ				
		5	4	3	2	1
	ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
14.	โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมอาชีพให้กับผู้เรียนและชุมชน					
15.	มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง					
16.	มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปขยายต่อบ้านและในชุมชน					
17.	มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการผสมผสานระหว่างความรู้เทคโนโลยีใหม่กับภูมิปัญญาในท้องถิ่น					

3. ตัวบ่งชี้ด้านคุณลักษณะของครู

ข้อ	ตัวบ่งชี้	ผลของการปฏิบัติอยู่ในระดับ				
		5	4	3	2	1
	มีความรู้ความสามารถ					
1.	สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเป็นอย่างดี					
2.	ได้รับการได้รับการพัฒนาในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง					
3.	สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้					
4.	สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างบูรณาการ					
5.	ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ					
6.	มีความแม่นยำในเนื้อหา					
	เป็นต้นแบบทางคุณธรรมจริยธรรม					
7.	ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อหน้าที่ และต่อผู้อื่น					
8.	เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อศิษย์					
9.	ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคคลทั่วไป					
10.	เสียสละในการปฏิบัติหน้าที่					
11.	มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป					
12.	ให้ความช่วยเหลืออื่นทุกครั้งที่มีโอกาส					
13.	สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี					
14.	มีความรับผิดชอบต่อตนเองต่อหน้าที่และต่อสังคม					
15.	มีศรัทธาต่อหน้าที่					
16.	มีความอดทนมานะพยายาม					
17.	ละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำชั่ว					

4. ตัวบ่งชี้ด้านคุณลักษณะของผู้เรียน

ข้อ	ตัวบ่งชี้	ผลของการปฏิบัติอยู่ในระดับ				
		5	4	3	2	1
18.	มีความเที่ยงตรงไม่อคติ					
	ผู้เรียนมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์					
1.	ผู้เรียนมีน้ำหนักและส่วนสูงได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน					
2.	ผู้เรียนทุกคนมีอาหารกลางวันที่ถูกสุขลักษณะรับประทานทุกวัน					
3.	ผู้เรียนมีอัตราการเจ็บป่วยเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด					
	ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ					
4.	สามารถปฏิบัติงานในภาคปฏิบัติในกลุ่มสาระต่างๆ และโครงการตามพระราชดำริ					
5.	มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มสาระอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน					
6.	รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา					
7.	สามารถในการประยุกต์ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้					
8.	มีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
9.	ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาในระดับการศึกษาภาคบังคับ					
	ผู้เรียนมีคุณธรรม					
10.	ช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งที่มีโอกาส					
11.	ขยันหมั่นเพียรอยู่ตลอดเวลา					
12.	แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ					
	ผู้เรียนมีทักษะ					
13.	สามารถสร้างปัญญาจากการแสวงหาความรู้ (ส) จากการคิดไตร่ตรอง (จิ) การตั้งคำถามเพื่อให้ได้ความกระจ่าง (ป) และการจัดเก็บความรู้ (ลิ)					
14.	สามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดี					
15.	สามารถรวบรวมความคิดและสามารถขยายต่อให้ผู้อื่นได้					
16.	สามารถสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว และจดจำได้เป็นอย่างดี					
17.	สามารถประกอบอาชีพได้ตามความเหมาะสมกับอัตภาพ					
18.	มีทักษะทางด้านสังคม เช่นสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี					

5. ตัวบ่งชี้ด้านการบริหารจัดการ

ข้อ	ตัวบ่งชี้	ผลของการปฏิบัติอยู่ในระดับ				
		5	4	3	2	1
	การมีส่วนร่วม					
1.	มีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุนทั้งด้านวิชาการ การปฏิบัติ และวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ					
2.	มีการถ่ายทอดความรู้ไปมาระหว่างชุมชนกับโรงเรียน					
3.	โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งกันและกันทุกโอกาส					
4.	มีการประสานงานเพื่อความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับองค์กรต่างๆ					
5.	โรงเรียนและชุมชนมีการปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและหาแนวทางการพัฒนาทั้งในด้านการดำเนินงานกิจกรรมภายในโรงเรียนและในด้านความเป็นอยู่ของชุมชน					
6.	โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญต่อชุมชน					
	การพึ่งตนเอง					
7.	โรงเรียนสามารถนำนโยบายมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับสภาพได้อย่างเหมาะสม					
8.	โรงเรียนสามารถใช้ผลผลิตในโรงเรียนและในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด					
9.	นักเรียนมีความรู้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้					
10.	มีการส่งเสริมการนำผลผลิตในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด					
11.	มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกัน					
12.	ผู้เรียนนำความรู้ไปขยายต่อกับผู้ปกครองหรือชุมชน					
	การติดตามประเมินผล					
13.	มีการติดตามประเมินผลตามสภาพที่เป็นจริงโดยคำนึงถึงความแตกต่างแต่ละบุคคล					
14.	นำผลการประเมินมาเป็นข้อมูลในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนา					
15.	ประเมินผลการปฏิบัติจากระดับการพัฒนาของตนเอง					
16.	มีการประเมินจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย					

ข้อคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

ดร. มนัส บุญประกอบ

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

ดร. ราชนันท์ บุญธิมา

สำนักทดสอบและวัดผลทางการศึกษา

ดร. อุไร จักรศรีมงคล

สำนักทดสอบและวัดผลทางการศึกษา

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายไพรัช มณีโชติ
วันเดือนปีเกิด	23 พฤษภาคม 2502
สถานที่เกิด	อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	รองผู้อำนวยการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2528	ค.บ. (สังคมศึกษา) จากวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี
พ.ศ. 2543	ค.ม. (การบริหารการศึกษา) จากสถาบันราชภัฏเพชรบุรี
พ.ศ. 2551	กศ.ด. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ